

KYJATICE
EPONYMNÁ LOKALITA ARCHEOLOGICKEJ KULTÚRY

Václav Furmánek – Jaroslava Pavelková – † Vojtech Budinský-Krička

ARCHAEOLOGICA SLOVACA MONOGRAPHIAE

FONTES

INSTITUTI ARCHAEOLOGICI
ACADEMIAE SCIENTIARUM SLOVACAE

TOMUS XXXIII

NITRAE MMXXII

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV SLOVENSKEJ AKADÉMIE VIED, v. v. i.

KYJATICE

EPONYMNÁ LOKALITA ARCHEOLOGICKEJ KULTÚRY

Václav Furmánek – Jaroslava Pavelková – † Vojtech Budinský-Krička

Publikácia vznikla s podporou
Agentúry na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-16-0441
a Vedeckej grantovej agentúry Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky
a Slovenskej akadémie vied (projekt 2/0139/21)

NITRA 2022

Václav Furmánek – Jaroslava Pavelková – † Vojtech Budinský-Krička
Kyjatice. Eponymná lokalita archeologickej kultúry
Nitra 2022

Archaeologica Slovaca Monographiae
Fontes Tomus XXXIII

Hlavná redaktorka	Mgr. Lucia Benediková, PhD.
Recenzenti	doc. Mgr. Ondřej Chvojka, Ph.D. prof. PhDr. Jozef Vladár, DrSc.
Výkonná redaktorka	Mgr. Daniela Fábiková
Anglický preklad	Mgr. Viera Tejbusová
Kresby	prof. PhDr. Vojtech Budinský-Krička, DrSc., Dr. h. c. prof. PhDr. Václav Furmánek, DrSc., Zuzana Nagyová
Foto	prof. PhDr. Vojtech Budinský-Krička, DrSc., Dr. h. c. prof. PhDr. Václav Furmánek, DrSc., Juraj Balko
Počítačová sadzba	Mária Kunová
Návrh obálky	Dr. h. c. prof. PhDr. Václav Furmánek, DrSc. Mária Kunová
Tlač	VEDA, vydavateľstvo SAV, Centrum spoločných činností SAV, v. v. i. www.veda.sav.sk
Distribúcia	Archeologický ústav SAV, v. v. i. Akademická 2, 949 21 Nitra tel.: +421/37 6943 209 e-mail: nraukniz@savba.sk

Predná strana obálky	Amforovitá váza z hrobu 24/41 v Kyjaticiach.
Zadná strana obálky	Fotografia z otvorenia výskumu v roku 1941 s venovaním a s podpisom Vojtecha Budinského-Kričku.

© Václav Furmánek, 2022
© Jaroslava Pavelková, 2022
© Vojtech Budinský-Krička, 2022
© Archeologický ústav SAV, v. v. i., 2022

ISBN 978-80-8196-061-1

OBSAH

Predhovor	7
Úvod	8
1 Prírodné prostredie	11
2 Historická situácia osídlenia regiónu	13
3 Žiarové pohrebisko Pod hájom v polohe Pri skale	23
3.1 História archeologického výskumu	25
3.2 Archeologická kultúra	29
3.3 Katalóg hrobov a antropologických analýz	29
3.3.1 Opisy hrobov a materiálu	31
3.3.2 Opisy sond, objektov a ojedinelých nálezov	117
3.3.3 Povrchové zbery na ploche a v okolí pohrebiska	120
3.4 Charakter pohrebiska	124
3.5 Pohrebný rítus	125
3.5.1 Typy hrobov a spôsoby pochovávaní	130
3.6 Hrobové konštrukcie	130
3.6.1 Hrobové konštrukcie pilinskej kultúry a prechodného pilinsko-kyjatického horizontu ...	130
3.6.2 Hrobové konštrukcie kyjatickej kultúry	132
3.7 Materiálna kultúra z plochy pohrebiska a z jeho najbližšieho okolia	157
3.7.1 Keramické výrobky	157
3.7.2 Typologické členenie keramiky	159
3.7.2.1 Základné keramické tvary pilinskej kultúry a prechodného pilinsko-kyjatického horizontu	160
3.7.2.2 Základné keramické tvary kyjatickej kultúry	165
3.7.2.2.1 Amfory – typ A1–A12	165
3.7.2.2.2 Amforky – typ B1–B6	167
3.7.2.2.3 Amforovité vázy – typ C1–C8	167
3.7.2.2.4 Amforovité vázičky– typ D1–D6 a dvojkonické a bombovité amforky – typ E1 a E2...	169
3.7.2.2.5 Hrnce – typ F1–F14	171
3.7.2.2.6 Džbáňky – typ G1–G4	173
3.7.2.2.7 Misy – typ H1–H17	174
3.7.2.2.8 Šálky – typ I1–I15	175
3.7.2.2.9 Pokrievky – typ J1–J7	178
3.7.2.2.10 Iné keramické výrobky a nádoby so sekundárnym otvorom	179
3.7.3 Výzdoba keramiky	179
3.7.3.1 Motívy rytej (R) výzdoby	181
3.7.3.2 Motívy plastickej zahĺbenej (Z) výzdoby	181
3.7.3.3 Motívy plastickej vystupujúcej (V) výzdoby	183
3.7.3.4 Slamovanie a smolný náter	183
3.7.4 Kovové predmety	184
3.7.4.1 Nástroje	187
3.7.4.2 Zbrane	188
3.7.4.3 Šperky a súčasti kroja	188
3.7.4.4 Toaletné pomôcky	189
3.7.5 Artefakty z iných materiálov	191

3.8 Materiálna kultúra z okolia pohrebiska	191
3.9 Datovanie pohrebiska, jeho začiatok a koniec	194
4 Antropologické analýzy	201
4.1 Sumár antropologickej analýzy	202
4.2 Spálené ľudské ostatky v hrobách	202
4.3 Vek a pohlavie zosnulých	206
4.4 Demografická charakteristika miestnej populácie.....	206
4.5 Závěry antropologickej analýzy	208
5 Iné prírodovedné analýzy	208
6 Archeologický pamätník	208
Záver	210
Literatúra	213
Kyjatice. The eponymous site of an archaeological culture. Summary	222
Zoznam skratiek	306
Adresy autorov	307

PREDHOVOR

Práca je pokračovaním a možno povedať aj vyvrcholením dlhoročnej a mimoriadne plodnej spolupráce archeológa Václava Furmánka z Nitry a antropologičky Jaroslavy Pavelkovej z Prahy. Hoci sa obaja stretli prvýkrát, len tak na krátko, už v roku 1988 na medzinárodnej konferencii „*Antropofágie a pohřební ritus doby bronzové*“ v brnianskom pavilóne ANTROPOS (Veličák/Furmánek 1988), datuje sa začiatok ich intenzívnej interdisciplinárnej spolupráce až od konferencie „*Popolnicové polia a doba halštatská*“ konanej v Košiciach roku 2008 (Furmánek/Miroššayová 2010). Jaroslava Pavelková urobila a na spomínanej konferencii aj prezentovala antropologické analýzy z hrobov na žiarovom pohrebisku lužickej kultúry v Rajci, okres Žilina, a aktívne participovala na referáte Lucie Benedikovej o výsledkoch tohto záchranného archeologického výskumu (Benediková/Haruštiak/Pavelková 2010). Vtedy Václav Furmánek oslovil docentku Jaroslavu Pavelkovú a požiadal ju, či by bola ochotná spracovávať spálené ľudské ostatky z vtedy novo skúmaného žiarového pohrebiska pilinskej a kyjatickej kultúry v obci Cinobaňa, okres Poltár. Pani docentka súhlasila a odvtedy boli z tohto pohrebiska opakovane publikované všetky antropologické analýzy objavených hrobov a ich demografické vyhodnotenia (Furmánek/Mitáš/Pavelková 2010; Pavelková/Furmánek 2012a; 2012b; 2014; 2015; 2016; 2017; 2018). Okrem toho robila aj ďalšie analýzy z výskumov iných žiarových pohrebísk na Slovensku, ktoré realizovali tak v dávnej, ako aj v nedávnej minulosti pracovníci Archeologického ústavu SAV. Boli to Mikušovce, okres Ilava (Pavelková/Furmánek 2015), Silica, okres Rožňava (Hreha 2015; Pavelková 2015), Varín, okres Žilina (Kujovský/Parobková/Kožuchová 2008), Veľký Cetín, okres Nitra (Cheben/Ruttayová/Ruttay, M. 1994). Spolu to predstavuje úctyhodný počet publikačných výstupov (Benediková/Haruštiak/Pavelková 2010; Furmánek/Pavelková 2015; Pavelková 2015; Pavelková/Furmánek 2012a; 2012b; 2014; 2015; 2016; 2017; 2018).

Pre túto publikáciu je však mimoriadne dôležitá skutočnosť, že Jaroslava Pavelková sa podujala realizovať aj antropologickú analýzu všetkých zachovaných zvyškov spálených ľudských kostí zo žiarového pohrebiska kultúrneho komplexu juhovýchodných popolnicových polí v Kyjaticiach. Tieto analýzy vykonávala počas aktívnej prítomnosti na archeologickom výskume v Cinobani. Technickú pomoc (dovoz vzoriek, ich vybaľovanie, váženie a následné zabaľovanie) pomáhal robiť Václav Furmánek, ktorý bol v tej dobe v Cinobani ako vedúci výskumu, pochopiteľne, tiež permanentne prítomný. Predbežné a čiastkové výsledky týchto antropologických analýz boli aj niekoľkokrát pri rôznych príležitostiach publikované tak na Slovensku (Kujovský/Mitáš 2012; Pavelková 2012), ako aj v zahraničí (Furmánek/Mitáš/Pavelková 2010; Pavelková/Furmánek 2012a; 2012b; 2016; 2017; 2018).

Nestor slovenskej archeológie profesor Vojtech Budinský-Krička (1903–1993) si bol dobre vedomý vedeckého významu kyjatického pohrebiska a tiež svojej zodpovednosti za archeologický výskum žiarového pohrebiska v Kyjaticiach, ktoré sa ešte za jeho života stalo eponymnou lokalitou významnej stredoeurópskej archeologickej kultúry z doby popolnicových polí. Preto v sedemdesiatych rokoch 20. stor. oslovil Václava Furmánka, či by bol schopný a hlavne ochotný túto lokalitu doskúmať. Keďže Václav Furmánek, vtedy už dokončoval archeologický výskum podobného žiarového pohrebiska v Radzovciach, (Furmánek/Mitáš/Budaváry 2016), súhlasil. Profesor Budinský mu potom nezištne a bez ďalších podmienok dal k dispozícii celú svedomito spracovanú, originálnu dokumentáciu z výskumu v roku 1941. A nebolo toho málo. Bol to stručný, ale výstižný a užitočný technický denník výskumu, celkový plán preskúmanej plochy, terénne náčrty veľkej väčšiny hrobov, čiernobiele fotografie a opisy nálezových situácií všetkých vtedy objavených hrobov. Bolo ich 52. Treba povedať, že Budinského plán skúmanej plochy a jednotlivých hrobov na nej bol perfektný, exaktný a dalo sa v ňom ľahko orientovať. Následne bol tento plán v teréne verifikovaný počas výskumu v rokoch 1983–1985 a bez problémov zakomponovaný do celkového plánu neskoršieho systematického archeologického výskumu (obr. 5; 6).

ÚVOD

Zároveň s touto vedeckou publikáciou sa pripravovala a napokon už aj vyšla v edícii APS (*Archeologické pamätníky Slovenska*) Archeologického ústavu SAV v Nitre vedecko-populárna prezentácia žiarového pohrebiska v Kyjaticiach (Furmánek/Pavelková 2020). Oba tituly autori pôvodne chceli nazvať rovnako: *Kyjatice. Eponymná lokalita archeologickej kultúry*. Neskôr si však uvedomili, že pri citovaní týchto dvoch prác by mohlo dôjsť k nepochopeniu. Preto sa rozhodli, že názvy týchto dvoch monografií o Kyjaticiach čiastočne modifikujú. Vedecká kniha bude mať názov: *Kyjatice. Eponymná lokalita archeologickej kultúry* (Furmánek/Pavelková/Budinský-Krička 2022), pričom vedecko-populárna publikácia sa volá: *Kyjatice. Zlatý vek na podhorí* (Furmánek/Pavelková 2020).

Poetické pomenovanie doby bronzovej termínom *Zlatý vek Európy* (Furmánek 2004b; Furmánek/Kruta 2012; Studeniková 1997) je späté už s antickými filozofmi a historiografmi, predovšetkým s menami *Titus Lucretius Carus* (1971) a *Publius Ovidius Naso* (1967). Lucretius žil v rokoch 97 až 55 pred n. l. a Ovidius v rokoch 43 pred n. l. až 18 n. l. Obaja boli aktívni stúpenci Epikurovej materialistickej filozofie (Kolektív 1973, 172, 173). Vo svojich dielach sa snažili zbaviť ľudí strachu pred bohmi, pred smrťou a osudom. Istým spôsobom sa anachronicky inšpirovali gréckou pradávnu, bájnou a ideálnou históriou z doby, keď sa podľa nich ctíla česť a spravodlivosť a ľudia vtedy žili v trvalom mieri. Svoje názory a postoje k životu formulovali v dielach *O prírode – De rerum natura* (Lucretius) a *Premeny – Metamorfózy* (Ovidius).

Prečítajme si v slovenských prekladoch slová, ktoré napísali pred viac ako 2000 rokmi legendy antickej historiografie a literatúry. *Titus Lucretius Carus*, ktorý bol približne o pol storočia starší ako *Publius Ovidius Naso*, vo svojom niekoľkozväzkovom diele *De rerum natura* sa zamýšľal nad praktickým významom a využitím troch dominantných kovov bežných v dobe bronzovej. Bolo to zlato, bronz a železo.

*„V úcte chovali bronz a zhýdali zlatom,
že je neostré, chabé a neužitočné;
teraz upadol bronz a zlato sa nadovšetko cení.“*

Ďalej pokračuje v oslave bronzových nástrojov a zbraní a hodnotí ich význam pre spoločnosť:

*„Prv ako úžitok železa, poznali úžitok bronzu,
ktorý sa ľahšie dá kovať a je ho tiež viacej.
Bronzom kypřili pôdu, zbraňami z bronzu viedli
urputné boje a hrozné tak nimi dávali rany,
lúpili nim polia a stáda, bo pred ich zbraňou
na útek dalo sa všetko, čo bezbranné bolo a nahé.“*

(Z českého prekladu Julie Novákovej prebásnil do slovenčiny Viliam Turčány).

Publius Ovidius Naso kriticky hodnotil vo svojich „*Metamorfózach*“ historický vývoj, ktorý nastal po dobe bronzovej, a prejavuje sa žiaľ, aj v súčasnosti.

*„Po nej (po dobe bronzovej) štvrtá sa začne,
tvrdá, železná éra. Prudko do teba, krutá doba
z najhoršej rudy; hriješne pudy sa vrútia,
cudnosť zuteká s pravdou, vernosť úkryt si hľadá.
Na ich miesto hneď vstúpi faloš, klamstvo a zrada,
pasce, násilia, hriješna láska k maniu a statkom.“*

(Preklad Viliam Turčány).

Tento poetický pojem – *Zlatý vek* – sa pôvodne používal pre vysoko rozvinuté staroveké civilizácie z východného Stredomoria. Neskôr sa začal aplikovať aj pre susedné barbarské oblasti a predo-

všetkým pre Európu. To inšpirovalo popredných predstaviteľov európskej kultúry, vedy a politiky, aby iniciovali unikátnu európsku kampaň *Doba bronzová – prvý zlatý vek Európy*. Kampaň pod záštitou Rady Európy v Štrasburgu začala roku 1994 a trvala viac ako desať rokov. Toto monumentálne podujatie, podporované a financované Radou Európy, si dalo za cieľ oboznámiť širokú európsku verejnosť so spoločnými koreňmi európskej civilizácie, sprístupniť a zachovať trvalé hodnoty tohto historického dedičstva. Na tejto kampani boli mimoriadne významne zastúpení aj slovenskí archeológovia (Studeníková 1997).

Pri tejto príležitosti spomeňme aspoň niektoré závažné podujatia uskutočnené na Slovensku a podujatia s aktívnou účasťou slovenských vedcov v zahraničí. Už v samotnom začiatku kampane, v roku 1994, sa v Slovenskom národnom múzeu v Bratislave uskutočnila výstava kovových pokladov z doby bronzovej na Slovensku (Studeníková 1997), po ktorej nasledovali ďalšie a ďalšie vedecky a spoločensky významné podujatia. Patrí k nim aktívna účasť slovenských špecialistov na problematiku doby bronzovej na svetovom archeologickom kongrese v talianskom meste Forlì v roku 1996, ako aj účasť slovenských vedcov na archeologickej výstave *Kult Kraft Kosmos* s podtitulom *Bronze Age in Central Europe and Scandinavia* (Furmánek 1996) a s ňom spojeným sympóziom *Stredná Európa a južná Škandinávia* v tom istom roku v Štokholme, pod záštitou švédskeho kráľa (Studeníková 1997). Predovšetkým je to však prezentácia unikátnych archeologických nálezov z doby bronzovej zo Slovenska a výsledkov slovenskej archeológie doby bronzovej na výstavách *Európa v čase Odysea*, ktoré sa konali od roku 1999 do roku 2001 v štyroch vtedajších hlavných mestách európskych štátov – v Kodani, Bonne, Paríži a Aténach (Furmánek 1999a). Jedným z členov Európskeho poradného komitétu tohto impozantného podujatia bol prof. Václav Furmánek z Archeologického ústavu SAV v Nitre.

Mimoriadne úspešná bola aj výstava *L'età d'oro dei Carpazi*, uskutočňovaná od júla 2002 do októbra 2003 v troch mestách na severe Talianska – Fiorano Modenese, Legnago a Bondeno (Furmánek/Messori 2019). Exponáty z tejto výstavy sa napokon vrátili späť na Slovensko a pod názvom *Zlatý vek v Karpatoch* bola výstava ponúknutá slovenskej verejnosti v Slovenských národných múzeách v Bratislave a v Martine (Furmánek 2004b). Úspech výstavy v Taliansku vyvolal možnosť realizácie ďalšej archeologickej výstavy, ktorá pod názvom *Slovacchia – crocevia delle civiltà Europee (Slovensko – križovatka európskych civilizácií)* mala premiéru v Národnom archeologickom múzeu vo Florencii a pokračovala v centrálnych múzeách v Ríme, Forlì a v meste San Cipirello na Sicílii (Furmánek/Messori 2019). Jej slovenská verzia mala potom vernisáž vo Východoslovenskom múzeu v Košiciach (Furmánek/Kujovský 2007). Na väčšine týchto výstav boli bohato prezentované aj archeologické nálezy kyjatickej kultúry nielen z Kyjatíc, ale i z iných nálezísk tejto kultúry na Slovensku.

Trocha modifikovaný termín *Zlatý vek* sme si dovolili použiť aj pre južnú časť hornatého stredného Slovenska. Práve táto oblasť blahodarne pocítila dôsledky klimatického optima na počiatku mladšej doby bronzovej. Tento klimatický jav sa prejavil oteplením a úbytkom atmosférických zrážok. Nížinaté oblasti Karpatskej kotliny to dosť nepriaznivo pocítili. Niektoré tam sídliace kmene hľadali bohatstvo a lepší život na juhu Európy a podieľali sa na tzv. veľkom sťahovaní národov doby bronzovej. Iné komunity, možnože nie až tak dobrodružného naturelu, začali postupne prenikať na sever do podhorských a horských oblastí Slovenska. To je aj prípad civilizácie popolnicových polí v južnej časti Slovenska. V tom čase sa oikumena stredodunajských popolnicových polí na juhozápadnom Slovensku zmenšovala a naopak, silnel lužický kultúrny komplex. Z juhu stredného a tiež z východného Slovenska prenikali skupiny obyvateľstva nielen na stredné Slovensko, a to je prípad Kyjatíc a podobných lokalít, ale až za karpatský oblúk, do dnešného juhovýchodného Poľska.

V archeologických prameňoch sa to prejavilo populačnou explóziou sledovateľnou na existencii obrovských žiarových pohrebísk, na ktorých bolo pochovaných tisícky osôb, na dobre sledovateľnej sieti osád, hradísk a neskôr aj na mimoriadnom rozkve metalurgie farebných kovov a metalurgie železa. A to sú aj dejiny archeologickej lokality v Kyjaticiach, ktorá na počiatku mladšej doby bronzovej bola však iba na okraji európskeho zlatého veku.

Vojtech Budinský-Krička bol v štyridsiatych rokoch dvadsiateho storočia činný nielen na univerzite v Bratislave, kde bol 10. novembra 1941 vymenovaný za mimoriadneho profesora, ale bol aj riaditeľom Štátneho archeologického a konzervátorského ústavu pri Slovenskom národnom múzeu (SNM) v Martine a zároveň kustódom archeologických zbierok v Slovenskom národnom múzeu (Čaplovič 1999, 20). Z titulu týchto funkcií sa k nemu dostala zaujímavá informácia, že v malej, malebnej, malohontskej obci Kyjatice v okrese Rimavská Sobota sa vyorávajú kamenné platne, črepy, spálené ľudské

kosti a sporadicky aj žiarom poškodené bronzové predmety. Správu vtedy podal mladý národopisne a vlastenecky zaniatený učiteľ pán Šamo Knap, ktorý v rokoch 1935–1941 učil na základnej škole v Kyjaticiach. Bol členom Slovenskej muzeálnej spoločnosti v Martine a tiež aktívnym členom Matice slovenskej.

Bývalý emeritný učiteľ z Kyjatic Š. Knap v roku 1984, už ako dôchodca, rok po zahájení moderného vedeckého archeologického výskumu v Kyjaticiach, poslal zakladateľovi Gemerskej vlastivednej spoločnosti prof. Júliusovi Bolfíkovi do Rimavskej Soboty list, v ktorom píše, ako to vlastne všetko vtedy bolo. Okrem iného napísal, že miestny roľník Juraj Beňo prišiel za ním, za pánom učiteľom, a povedal, že keď po žatve v auguste roku 1941 oral, jeho kôň si nohu zlámal, keď stúpil na kamennú platňu a tá sa pod ním prelomila. Pán učiteľ sa na to miesto išiel pozrieť a pod zlomenou kamennou platňou videl napoly zasypanú jamu a v nej dajaké črepy. Odoslal telegram do Martina a potom už konal Vojtech Budinský-Krička.¹ Šamo Knap určite už nežije, ale možno žijú jeho potomkovia a patrí sa im pripomenúť a poďakovať, akého mali aktívneho a rozhladeného predka. Azda bez neho by Kyjatice nikdy nedali meno významnej stredoeurópskej archeologickej kultúre z doby popolnicových polí a možno by sa táto svojbytná kultúra dnes určite volala inak.

Profesor Budinský pochopiteľne ihneď usúdil, že v katastri tejto podhorskej obce sa narušuje ďalšie, doteraz neznáme a na tomto podhorskom území nezvyčajné, unikátne žiarové pohrebisko z doby popolnicových polí. Neváhal a spolu so svojim technikom pánom Viktorom Šemerom sa vydali ráno z Bratislavy vlakom do Malohontu. Pán profesor si potom priestor pohrebiska v blízkosti vrchu *Háj, prípadne Vršok* dôkladne pozrel. Konkrétna poloha, na ktorej pohrebisko leží, sa volá *Pri skale* pravdepodobne preto, že z konštrukcií žiarových hrobov pochádzalo množstvo skál. Rozhodol sa, že je treba bezodkladne zahájiť krátkodobý záchranný archeologický výskum. Výskum trval od utorka 15. septembra 1941, až do ďalšieho utorka 23. septembra 1941. Preskúmala sa časť pohrebiska a na nej sa zachránilo 52 žiarových hrobov. Bol si vedomý mimoriadneho vedeckého významu kyjatického pohrebiska a aj svojej zodpovednosti za archeologický výskum žiarového pohrebiska v Kyjaticiach, ktoré sa za jeho života stalo eponymnou lokalitou významnej stredoeurópskej archeologickej kultúry z doby popolnicových polí. Chcel síce pohrebisko preskúmať celé, avšak iné vedecké a organizačné povinnosti tak na Slovensku, ako i v Čechách, mu to už, žiaľ, nedovolili.

Preto počas systematického výskumu sídliska a pohrebiska pilinskej a kyjatickej kultúry v Radzovciach, ktorý vtedy viedol Václav Furmánek, oslovil pán profesor Budinský tohto na Slovensku začínajúceho archeológa, či by nechcel aj pohrebisko v Kyjaticiach, podobne ako to urobil v Radzovciach (*Furmánek/Mitáš/Budaváry 2016*), doskúmať. Pochopiteľne, že V. Furmánek s nadšením súhlasil. Skúmať európsky známu lokalitu, ktorá dala názov jednej archeologickej kultúre z doby popolnicových polí, sa málokedy a málokomu podarí. Bolo dôležité, že sa V. Furmánek s V. Budinským-Kričkom dohodli, že Kyjatice vo vhodnom čase spolu navštívia. Tak jedného teplého jarného dňa roku 1974 sa Vojtech Budinský-Krička a Václav Furmánek vybrali osobným autom Archeologického ústavu SAV do Kyjatic.

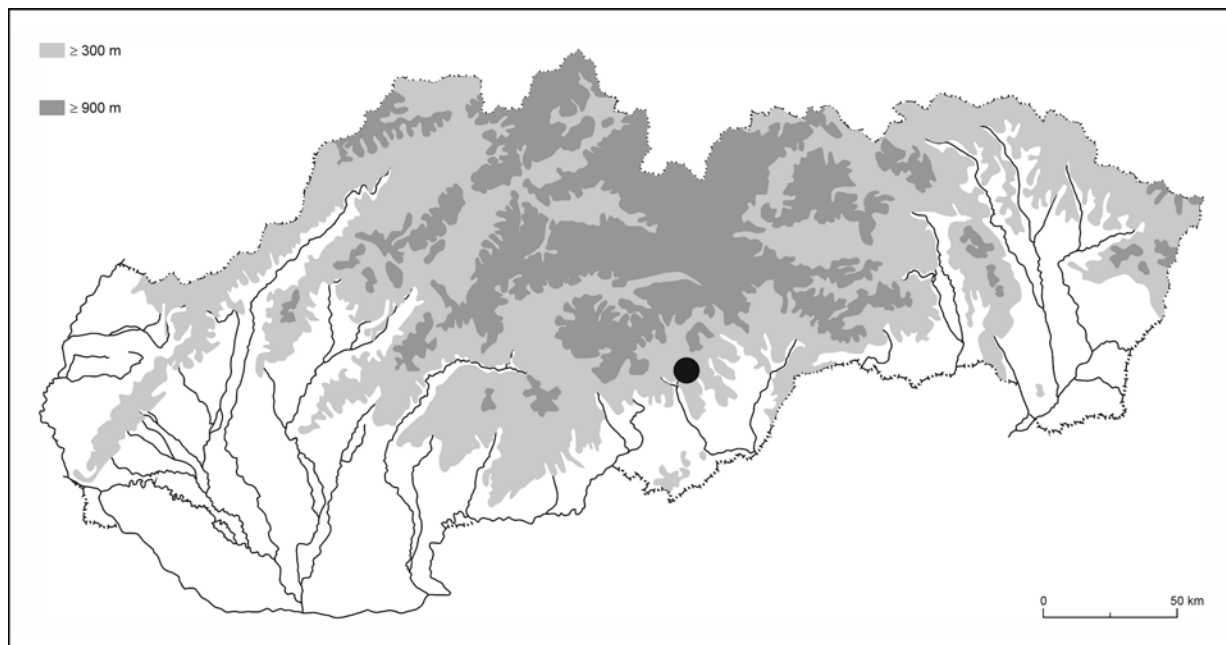
Potom, po prezretí miesta usúdili, že lokalita je nielen vhodná na pokračovanie výskumu, ale súrne vyžaduje aj záchranný archeologický výskum. Nutnosť výskumu tohto pohrebiska V. Furmánek evidoval, ale mal vtedy množstvo iných organizačných a vedeckých povinností, takže sa výskum začal až v roku 1983. Trval tri roky (*Furmánek 1983a, 1984a, b, 1985, 1986b*). Pohrebisko sa preskúmalo celé, objavilo sa aj niekoľko pravekých, zväčša súvekých sídliskových objektov. V poslednej výskumnej sezóne sa na východnom okraji bývalého pravekého pohrebiska podarilo nielen navrhnúť, ale aj vybudovať, malý archeologický pamätník – Pamätník kyjatickej kultúry (*Furmánek 1986c; 1986d; 1986e; 1990b; Furmánek/Pavelková 2020*).

¹ V tom čase Vojtech Budinský-Krička ešte nebol univerzitný profesor. Ale pár týždňov na to, 10. novembra 1941, bol vymenovaný za mimoriadneho profesora na UK v Bratislave.

1 PRÍRODNÉ PROSTREDIE

Kataster obce Kyjatice leží na juhu stredného Slovenska, na juhovýchode západnej časti Slovenského rudohoria, v strednej časti Revúckej vrchoviny medzi dolinami riečky Blh a potoka Papča. Nadmorská výška katastra obce je od 450 do 565 metrov. Samotné pohrebisko sa nachádza severozápadne od obce v nadmorskej výške okolo 480 metrov na spodnej časti južného svahu vrchu Háj, kóta 565,4 metrov. V záznamoch prof. Vojtecha Budinského-Kričku sa uvádza názov tejto polohy, na ktorej sa pohrebisko rozprestieralo, ako „Pri skale“. Domnievame sa, že tento názov sa v obci užíval, pretože na tejto ploche bolo množstvo skál z kamenných konštrukcií žiarových hrobov. Niekde sa na mapách a v literatúre stretávame tiež s pomenovaním vrchu Háj ako kopec Víšok.

Okolité krajina je členitá a malebná. Nie inak to určite bolo i v čase, kedy tu existovala osada z doby bronzovej, založilo sa a tiež využívalo žiarové pohrebisko. Tak na východ, ako aj na sever od pohrebiska je vidno mohutnú hradbu hôr, spleť údolí pretkávaných potôčkami, osady, malé obce, z ktorých takmer každá má svoju zaujímavú pravekú históriu a praveké nálezy (Furmánek 1975; 1993). Južným a juhozápadným smerom sa krajina otvára do údolia rieky Blh a do členitej Rimavskej kotliny. Týmto smerom sa pri dobrej viditeľnosti ponúka pohľad na viaceré pohoria, ako sú Bukové hory (Bükk), Matra, Karancs v severnom Maďarsku a tiež za nimi ďalej ležiacu Veľkú uhorskú nížinu (obr. 1).

Obr. 1. Poloha obce Kyjatice v rámci Slovenska.

Kyjatice a okolie predstavujú typickú krajinu Revúckej vrchoviny a vlastne celej južnej časti Slovenského rudohoria. Z miesta pravekého žiarového pohrebiska je severným a severovýchodným smerom bežne vidieť dva dominantné horské masívy. Je to hora Železník, 814 metrov vysoký pretiahnutý vrch s početnými dokladmi stredovekej ťažby železných rúd a 1409 metrov vysoká hora Kohút, dominanta Stolických vrchov, ktorá leží na severovýchod od mesta Revúca. Pri dobrej viditeľnosti sa priamo od plochy pohrebiska naskytá sugestívny pohľad na charakteristický, povestami opradený, magický a impozantný vrchol najvyššej hory východnej časti Nízkych Tatier, na Kráľovu hoľu (1948 m n. m.). Na západe je na horizonte zasa vidno mohutný solitérny masív hory Sinec (917 m n. m.), ktorá je známa pravekou ťažbou mastenca, horniny slúžiacej tiež ako surovina pre výrobu pravekých odlievacích foriem pre bronzové predmety (Furmánek 2004a, 46, 47). Možno, že aj táto nádherná scenéria ovplyvnila voľbu miesta posvätného okrsku, ktorým žiarové pohrebisko pred vyše 3000 rokmi nepochybne bolo.

Geologická stavba katastra obce Kyjatice a jej najbližšieho okolia je pestrá (Koděra a kol. 1990, 688, 689). Je daná prírodnými podmienkami južnej časti Slovenského rudohoria. Okrem iných hornín sú tu dominantné metabazaltové tufy, andezity neogénu a pyroklasty. Tiež sa tu v blízkom okolí vyskytujú aj sludové bridlice. Práve z týchto hornín sa prevažne budovali hrobové konštrukcie žiarových hrobov. Je zaujímavé a istým spôsobom aj významné, že v blízkosti pravekého pohrebiska na presne neurčenej polohe súvekého sídliska smerom na osadu Kadlub existuje aj výskyt čistého grafitu, ktorý bol v stredoveku a na začiatku novoveku predmetom obmedzenej ťažby (Peters/Ježek 1927). Pravdepodobne sa toto ložisko využívalo už v praveku. To by mohlo vysvetľovať nezvyčajne vysoký obsah grafitu v niektorých keramických nádobách z najmladších hrobov na pohrebisku.

V nie príliš vzdialenom okolí existujú významné ložiská železných rúd (814 m vysoký vrch Železník), ktoré boli exploátované v stredoveku a možnože už i v praveku. V blízkosti lokality existujú aj stredoveké banské diela neželezných aj železných rúd, ktoré tiež mohli byť exploátované už v závere existencie populnicových polí – Zlatá baňa, Železná baňa.

Z hľadiska dendrologických fytoceenóz je v súčasnosti v okolí Kyjatic prevládajúcou drevinou dub. Pravdepodobne tak tomu bolo aj na konci druhého a na počiatku prvého tisícročia pred n. l., kedy sa na pohrebisku pochovávalo. Konštatujeme to na základe exaktných výsledkov dendrologických analýz uhlíkov, ktoré sa občas dostali spolu so spálenými ľudskými kosťami do pohrebných urien. Je to pocho-piteľné, pretože úspešná kremácia vyžaduje drevo s vysokou výhrevnosťou a tú dubové drevo nesporne má (archeobotanické vzorky určila Ing. J. Mihályiová, za čo jej aj touto cestou ďakujeme).

Geologické, pedologické a geografické podmienky takmer každej oblasti boli v mladšom praveku nemenné a totožné, aké sú aj v súčasnosti. Inak tomu však bolo s klímou. V dobe bronzovej sa z hľadiska podnebia približne žilo tak, ako žijeme v súčasnosti, a to v podmienkach mladších štvrtohôr, v holocéne. Holocén sa však vyznačoval častými zmenami teplôt a meniacimi sa ročnými úhrnmi zrážok (Kolektiv 1977).

Rekonštrukcia klimatických zmien v holocéne je jedným z najdôležitejších a zároveň aj najproble-matickejších smerov súčasného bádania v tejto oblasti výskumu. Dôvodom je aj skutočnosť, že sa tu stretávajú zmeny globálneho charakteru a zmeny charakteru lokálneho (Kuna 2007, 38). Ku všeobecnému konsenzu zatiaľ nedošlo a pravdepodobne ani tak rýchlo nedôjde. V tejto súvislosti sa domnievame, že v súčasnosti stále opakované názory a hrozby o celosvetových katastrofických klimatických zmenách, o tzv. globálnom otepľovaní, sú vedené skôr politikou ako vedou (Furmánek/Pavelková 2010). Na zemeguli vo štvrtohorách boli obdobia, kedy priemerná teplota bola vyššia ako v súčasnosti, inokedy zasa nižšia. Aj celková ročná suma zrážok kolísala. Podobne tomu bolo i s narastaním a topením ľadu v západnej Antarktíde a na severe Grónska. Ľadová pokrývka tejto oblasti v čase osídlenia Grónska Vikingami bola výrazne menšia ako je v súčasnosti. Na juhu Grónska Vikingovia v 10. až 13. stor. dokonca pestovali obilie. Pravdepodobne to i vtedy súviselo s podmorskou sopečnou činnosťou, ktorá sa v súčasnosti znova aktivizuje.

Podľa najnovších a vo všeobecnosti akceptovaných názorov na charakter a vývoj stredoeurópskej klí-my v dobe bronzovej sa predpokladá, že doba bronzová patrí do mladšieho atlantiku a subboreálu. Hra-nica medzi týmito klimatickými stupňami sa v strednej Európe dávala do 13. stor. pred n. l. (Furmánek/Veliačik/Vladár 1991, 35–38; Jäger/Ložek 1981; Krippel 1986), čo zodpovedá začiatku mladšej doby bronzovej. Koniec subboreálu a začiatok subatlantiku sa datuje do 8. stor. pred n. l., čiže do konca doby bronzovej. Ide teda o obdobie, v ktorom existovala osada v Kyjaticiach, kedy jej obyvatelia na žiarovom pohrebisku pochovávali svojich zosnulých.

Predpokladá sa, že po teplom a vlhkom atlantickom klimatickom období, s teplotami o 3–4 °C a zrážkami až o 60–70 % vyššími oproti dnešným, došlo v subboreáli (3000–700 pred n. l.) k miernemu ochladeniu a k striedaniu teplejších a chladnejších období, ako aj vlhších a suchších období. Pre subbo-reálne obdobie bol charakteristický úbytok zrážok, pričom ročné priemerné teploty boli aj tak o 1 až 2 °C vyššie ako v súčasnosti. Znížili sa prietoky vodných tokov, poklesla hladina spodných vôd, zmenšili sa bahňité a močaristé územia. Podobne sa zmenšili aj plochy lužných lesov, zmiešaných dubín a borovicových lesov (Furmánek/Veliačik/Vladár 1991, 37, 38; 1999, 19). Osídľovali sa jaskyne – v tejto oblasti jaskyne Drienčianskeho a Slovenského krasu (Furmánek 2015e). K výraznému zhoršeniu klima-tických podmienok došlo na konci subboreálneho obdobia na konci doby bronzovej, čo sa okrem iných faktorov prejavilo aj v zániku civilizácie populnicových polí. V tom čase osada *Pod hájom* v Kyjaticiach buď už neexistovala, alebo zopár tam žijúcich rodín už nemalo ani prostriedky, ani silu zachovávať náročný pohrebný kánon predkov.

Na tieto závery z oblasti paleoklimatológie existujú exaktné dôkazy. Sú nimi stratifikované a chronologicky fixované zvyšky biocenóz, štúdium malakofauny, praveké osídľovanie jaskýň predovšetkým v obdobiach teplých a suchých periód, hustota pravekého osídlenia a narastanie veľkosti osád v období klimatických optím, kolísanie hladiny svetových oceánov, stratigrafia hlbokých vrtoch do ľadovca v severnom Grónsku, ktorých interpretácia korešponduje so šírkou a charakterom letokruhov duba v západnej Európe. Tieto, v podstate zákonité fenomény, treba kombinovať s faktormi ťažšie predvídateľnými. Pre dobu bronzovú sú to v prvom rade veľké sopečné erupcie, ktoré priniesli celosvetové ochladenia a zanechali stopy nielen v dejinách, ale aj na individuálnej a kolektívnej pamäti a psychike ľudí. Bola to predovšetkým katastrofická erupcia vulkánu na ostrove Santorini (Théra) vo východnom Stredomorí v 17. stor. pred n. l. (Klontza-Jaklová 2007), ktorá zanechala nezmazateľné stopy na vtedajšiu európsku civilizáciu. Azda podobné následky mohla mať aj erupcia sopky Hekla na Islande v polovici 12. stor. pred n. l. (Przybyła 2009, 36), ktorá spôsobila celoeurópsku klimatickú krízu so všetkými negatívnymi dôsledkami na súveké populácie (Przybyła 2006).

Pre prezentáciu detailnejšieho profilu klímy v čase pochovávaní v Kyjaticiach je možné použiť klimatický model, ktorý na základe exaktných záverov M. Hajnalovej (2012) vypracoval pre stredné Považie M. Horňák (2016, 459–461). Keďže geografické podmienky tejto oblasti sú porovnateľné s územím okolo Kyjatíc, tak teplé a suché obdobie bolo v 13. stor. pred n. l., v čase na počiatku mladšej doby bronzovej a potom aj na prelome mladšej a neskorej doby bronzovej v 10. stor. pred n. l.

Na zmeny prírodného prostredia, na klimatické premeny a predovšetkým na hore uvedené sopečné katastrofy adekvátne reagovalo aj obyvateľstvo doby bronzovej na Slovensku. Dokladom je rozmach osídlenia v staršej dobe bronzovej a následný zánik vyspelých protourbánných kultúr na prelome staršej a strednej doby bronzovej (15. stor. pred n. l.), rozvoj osídlenia podhorských a horských oblastí v mladšej dobe bronzovej, rozkvet a napokon aj zánik civilizácie popolnicových polí.

Komplexné riešenie problematiky vzťahu pravekej spoločnosti k prírodnému prostrediu je však na Slovensku stále len v začiatkoch. Bude teda úlohou budúceho komplexného interdisciplinárneho bádania tieto biele miesta pravekých dejín odstrániť a prispieť tak k reálnemu pohľadu na pravekú klímu a z tohto pohľadu aj na súčasnú klímu a jej ďalší vývoj.

2 HISTORICKÁ SITUÁCIA OSÍDLENIA REGIÓNU

O prvé, a zároveň aj intenzívne osídlenie Kyjatíc a blízkeho okolia, sa pričínal ľud pilinskej kultúry a následne v ňom pokračoval ľud kyjatickej kultúry, ktorá geneticky vychádzala práve z podložia pilinskej kultúry. Obe spomenuté archeologické kultúry boli integrálnou súčasťou kultúrneho komplexu juhovýchodných popolnicových polí a predstavovali jeho západný prejav. Tento kultúrny komplex na severe susedil s lužickou kultúrou. Na západe a na juhu mal za susedov kultúry kultúrneho komplexu stredodunajských popolnicových polí. Okrem pilinskej a kyjatickej kultúry tvoria kultúrny komplex juhovýchodných popolnicových polí aj kultúra Suci de Sus a kultúra Gáva, obe na východe krajiny (Furmánek 2015b, 184–193). Všetky tieto kultúrne komplexy a v rámci nich jednotlivé archeologické kultúry boli súčasťou veľkej celoeurópskej civilizácie popolnicových polí (Furmánek 1984c).

Kultúra Suci de Sus bola nazvaná podľa náleziska v obci Suci de Sus v severovýchodnom Rumunsku. Severovýchodné a východné Slovensko predstavovalo iba okrajovú časť jej sídliskového priestoru (Furmánek 2015b, 187–189, obr. 148). Osídlenie na Slovensku sa koncentrovalo predovšetkým na juhovýchode Východoslovenskej nížiny. Odtiaľ nositelia tejto kultúry prenikali povodím riek Laborec, Ondava a Topľa do severných podhorských oblastí Slovenska a ďalej až do juhovýchodného Poľska, na Spiš (Spišský Štvrtok) a dokonca aj na juhozápadné Slovensko. Dokladom sú lokality Nitra (Březinová 2010), Rybník (Bátoral/Rassmann 2008), Šurany-Nitriansky Hrádok (Točík 1978, tab. 89).

Tiež kultúra Gáva, nazvaná podľa eponymnej lokality v severovýchodnom Maďarsku, predstavuje na Slovensku iba okrajový zásah rozsiahleho kultúrneho komplexu nazývaného Gáva-Holíhrady, rozšíreného na území siedmich dnešných štátov: Maďarsko, Moldavsko, Poľsko, Rumunsko, Slovensko, Srbsko a Ukrajina (Furmánek 2015b, 191–193). Bola dominantnou kultúrou východnej enklávy kultúrneho komplexu juhovýchodných popolnicových polí. Jej kultúrnohistorický, ekonomický a sociálny význam sa vo všeobecnosti akceptuje.

Juh stredného Slovenska, predovšetkým Gemer, Malohont a Novohrad, bol osídlený s rôznou intenzitou od staršej doby kamennej až po súčasnosť (Furmánek/Ruttkay/Šiška 1991). Zo staršej a strednej doby kamennej, z paleolitu a mezolitu (cca 1 300 000–6500 pred n. l.) máme z juhu stredného Slovenska iba sporadické doklady pobytu človeka v tejto oblasti (Botoš 2017, 16, 17). V podhorských a horských oblastiach v tom čase osídlenie pravdepodobne neexistovalo vôbec.

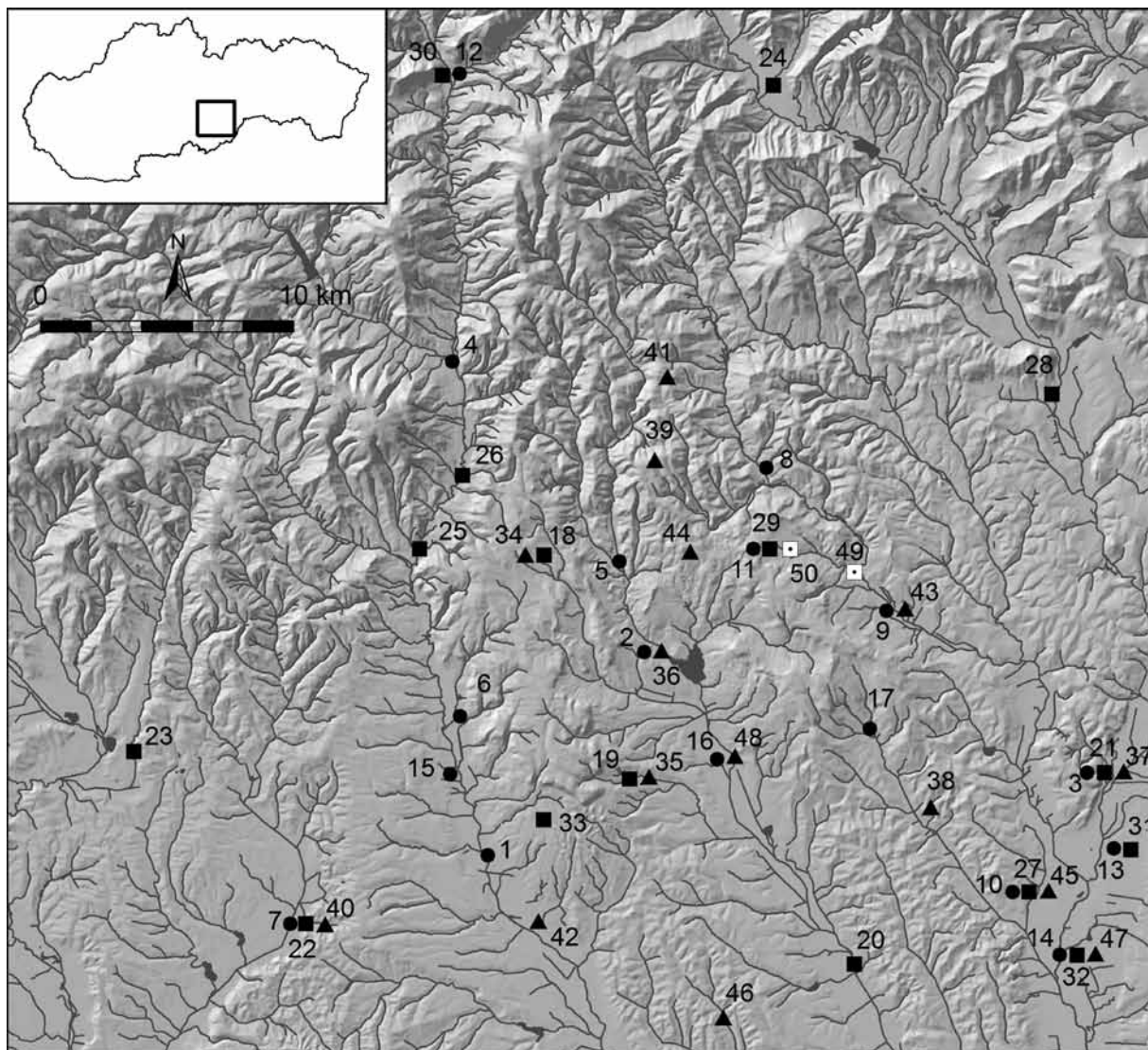
Sídlisková štruktúra, rozsah a hustota osídlenia sa výrazne zmenili už od mladšej doby kamennej, od neolitu (6500–4300 pred n. l.), kedy do strednej Európy prišiel s novým etnikom produktívny spôsob hospodárenia – poľnohospodárstvo. Najstarší poľnohospodári, ktorí túto oblasť osídľovali z juhu, spočiatku do podhorských oblastí neprenikali. Neskôr sa situácia menila. Nositelia bukovohorskej kultúry (5000–4300 pred n. l.), nazvanej podľa veľkej koncentrácie ich osád v maďarských Bukových horách (Bükk), výrobcovia najkrajšej pravekej keramiky, osídľovali nielen nížiny, ale i jaskyne Slovenského a Drienčianskeho krasu (Lichardus 1968), dokonca aj podhorské a horské polohy (Botoš 2017, 22). Hoci z Kyjatíc a najbližšieho okolia doklady osídlenia ľudu bukovohorskej kultúry doteraz nepoznáme, je možné, že sa v budúcnosti objavia. K tejto hypotéze nás oprávňujú iné nálezy a náleziská tejto kultúry v niektorých podhorských oblastiach v Gemeri a Malohonte, napríklad v okrese Rimavská Sobota je to Nižný Skálnik – Maginhrad (Botoš 2017, 22), Teplý Vrch – Hradište, Veľký Blh – Balogvár (Furmánek 1998, 2).

Obrovskou zmenou tak v kvantite, ako aj v kvalite pravekého osídlenia, bol nástup eneolitickej civilizácie, predovšetkým badenskej kultúry (4300–2200 pred n. l.) pomenovanej podľa mesta Baden v Dolnom Rakúsku. Starší názov tejto kultúry bol kultúra s kanelovanou keramikou, ktorý sa v súčasnosti už nepoužíva. Nositelia tejto kultúry osídľili prakticky celé Slovensko. Boli tu sídliská nielen v nížinatých oblastiach, ale i v oblastiach podhorských a horských, ktoré boli dovtedy ľudoprázdné. Avšak podľa našich doterajších poznatkov ani nositelia tejto kultúry Kyjatice a ich blízke okolie neosídľili. Podľa kultúrnohistorickej periodizácie európskeho praveku, nasledovala po eneolite, po dobe medenej, doba bronzová.

Doba bronzová (2200–800/700 pred n. l.) sa často nazýva *zlatým vekom* európskeho ľudstva. Tak ju pomenovali starogrécki filozofi a historiografi. Časový úsek od konca tretieho, celé druhé a prvé dve až tri storočia prvého tisícročia pred n. l. boli heroickou etapou európskych pravekých civilizácií (Furmánek 2004a, 11). Bronz, teda umelá, človekom vyrobená surovina, zliatina, medi a cínu, dal názov novej historickej epoche. Na jej začiatku existovala na Slovensku pestrá skladba rôznych archeologických kultúr, ktorých počiatky boli síce v eneolite – v dobe medenej, ale už tu prenikalo indoeurópske etnikum prichádzajúce z východnej Európy, ktoré zmenilo etnický obraz stredoeurópskeho priestoru. Hospodársky a spoločenský rozvoj na začiatku staršej doby bronzovej ovplyvňovali predovšetkým impulzy z oblasti Kaukazu. Prejavilo sa to predovšetkým v metalurgii farebných kovov. Následný, mimoriadne progresívny hospodársky a spoločenský rozvoj sa prejavil na Slovensku v rozmedzí medzi 17. až 15. stor. pred n. l. Bolo to predovšetkým vďaka kultúrnym a hospodárskym impulzom z východného Stredomorja. Vtedy už existovala centralizovaná, možno povedať manufaktúrna, výroba keramiky, rozvinutá metalurgia farebných kovov, existovali opevnené osady „mestského charakteru“ niekde aj s kamennou architektúrou, poklady bronzových a zlatých predmetov a doklady intenzívnych výmenných a ideových kontaktov predovšetkým s východným Stredomorím. Bola to doba, kedy vo vzdialenejších euroázijských oblastiach rozkvitla silná Chetitská ríša a úchvatná minojsko-mykénska civilizácia.

V tom čase, už v staršej dobe bronzovej (2200–1600/1550 pred n. l.), sa praveké osídlenie z juhu stredného Slovenska postupne posúvalo do severných podhorských a horských oblastí, teda bližšie ku Kyjaticiam. Aj keď doteraz z Kyjatíc takéto konkrétne doklady osídlenia stále ešte nepoznáme, existujú rukolapné dôkazy tohto prenikania z juhu na sever, z nížinatých do podhorských oblastí, a tie už nie sú príliš vzdialené od súčasného katastra obce Kyjatice.

V staršej dobe bronzovej bola na juhu Slovenska a v prilahlej časti severného Maďarska dominantná vyspelá hatvanská kultúra, charakteristická, a čo je okrem iného mimoriadne dôležité, dôsledným žiarovým pohrebným rítom. Bola pomenovaná podľa severomaďarského mesta Hatvan v župe Heves. Na juhu stredného Slovenska boli jej lokality evidované v Lučenskej a Rimavskej kotline a v povodí rieky Slaná (Bátora/Vladár 2015, 30, 31, obr. 7). Najdôležitejším preskúmaným náleziskom v tejto oblasti je opevnená osada tellového typu, ktorá bola systematicky skúmaná v rokoch 1985–1992 v polohe Lászlófala vo Včelinciach, okres Rimavská Sobota (Furmánek/Marková 2008). Nositelia hatvanskej kultúry ešte do podhorských oblastí juhu stredného Slovenska pravdepodobne

Legenda

- - sídliská, jaskynné sídliská a hradiská
- - pohrebiská
- ▲ - hromadné nálezy a významné ojedinelé nálezy bronzových predmetov
- - iné

Obr. 2. Významné archeologické lokality z doby bronzovej vzdialené od Kyjatíc maximálne 25 km vzdušnou čiarou. Na základe podkladov Václava Furmánka vyhotovil Martin Bartík. ● - sídliská, jaskynné sídliská a hradiská: 1 - Čerenčany, okr. Rimavská Sobota; 2 - Drienčany, okr. Rimavská Sobota; 3 - Gemer, okr. Revúca; 4 - Hnúšťa, okr. Rimavská Sobota; 5 - Hrušovo, okr. Rimavská Sobota; 6 - Nižný Skálnik, okr. Rimavská Sobota; 7 - Ožďany, okr. Rimavská Sobota; 8 - Rybník, okr. Revúca; 9 - Skerešovo, okr. Revúca; 10 - Stránska, okr. Rimavská Sobota; 11 - Španie Pole, okr. Rimavská Sobota; 12 - Tisovec, okr. Rimavská Sobota; 13 - Tornaľa, okr. Revúca; 14 - Včelince, okr. Rimavská Sobota; 15 - Veľké Teriakovce, okr. Rimavská Sobota; 16 - Veľký Blh, okr. Rimavská Sobota; 17 - Vyšné Valice, okr. Rimavská Sobota; 18 - Babinec, okr. Rimavská Sobota; 19 - Dražice, okr. Rimavská Sobota; 20 - Dulovo, okr. Rimavská Sobota; 21 - Gemer, okr. Revúca; 22 - Ožďany, okr. Rimavská Sobota; 23 - Poltár, okr. Rimavská Sobota; 24 - Revúca, okr. Revúca; 25 - Rimavská Baňa, okr. Rimavská Sobota; 26 - Rimavské Brezovo, okr. Rimavská Sobota; 27 - Stránska, okr. Rimavská Sobota; 28 - Šivetice, okr. Revúca; 29 - Španie Pole, okr. Rimavská Sobota; 30 - Tisovec, okr. Rimavská Sobota; 31 - Tornaľa (predtým Šafárikovo), okr. Revúca; 32 - Včelince, okr. Rimavská Sobota; 33 - Vyšná Pokoradz, okr. Rimavská Sobota. ▲ - hromadné nálezy a významné ojedinelé nálezy bronzových predmetov: 34 - Babinec, okr. Rimavská Sobota; 35 - Dražice, okr. Rimavská Sobota; 36 - Drienčany, okr. Rimavská Sobota; 37 - Gemer, okr. Revúca; 38 - Kaloša, okr. Rimavská Sobota; 39 - Lipovec, okr. Rimavská Sobota; 40 - Ožďany, okr. Rimavská Sobota; 41 - Ratkovská Suchá, okr. Rimavská Sobota; 42 - Rimavská Sobota, okr. Rimavská Sobota; 43 - Skerešovo, okr. Revúca; 44 - Slizké, okr. Rimavská Sobota; 45 - Stránska, okr. Rimavská Sobota; 46 - Sútor, okr. Rimavská Sobota; 47 - Včelince, okr. Rimavská Sobota; 48 - Veľký Blh, okr. Rimavská Sobota. □ - iné: 49 - Chvalová, okr. Revúca (pravdepodobne jaskynné kultové miesto); 50 - Španie Pole, okr. Rimavská Sobota (pravdepodobná praveká ťažba medi).

neprenikali, avšak významná enkláva tejto kultúry existovala na podobne hornatom Spiši (Bátora/Vladár 2015, 30).

Osídlenie zo staršej doby bronzovej sa však ku Kyjaticiam pomaly približovalo. Boli to ľudia, ktorí vyrábali výzdobou charakteristickú keramiku zdobenú inkrustáciou. Pochádzali z kultúrneho komplexu tzv. inkrustovaných kultúr v centrálnej časti Karpatskej kotliny a v Zadunajsku. Inkrustácia predstavuje spôsob výzdoby keramiky, kedy sa vhlbené alebo ryté motívy vyplňajú bielou pastóznou hmotou. Takáto keramika sa našla ešte na prelome 19. a 20. stor., a nie na jednej, ale hneď na niekoľkých lokalitách v okrese Rimavská Sobota, v povodí rieky Rimava, ako sú Horné Zahorany, Rimavské Brezovo, Veľké Teriakovce, Vyšná Pokoradz (Botoš 2017, 36; Furmánek 1993, 17; Vladár/Bartoněk 1977, 379, obr. 1: 2, 3, 5). Interpretácia lokalizácie týchto unikátnych nálezov je doteraz nejasná. Pre nás je však podstatné, že tieto sídliská zo staršej doby bronzovej boli od katastra Kyjatíc vzdialené iba necelú hodinu chôdze, napríklad do najbližšieho Rimavského Brezova.

Jeden z vrcholov histórie počiatkov mladšieho praveku na Slovensku predstavuje otomanská kultúra (1900–1450 pred n. l.). Bola pomenovaná podľa eponymnej lokality Otomani v rumunskom Sedmohradsku. Ľud tejto kultúry, prípadne ľud otomansko-füzesabonského kultúrneho komplexu, osídlil územie dnešných piatich štátov – Maďarsko, Poľsko, Rumunsko, Slovensko, Ukrajina. Konkrétne to bola severná časť Sedmohradska, horné Patisie, Podkarpatská Rus, východné Slovensko, juh stredného Slovenska a malá časť juhovýchodného Poľska. Na Slovensku existovali štyri geografické oblasti, v ktorých sa osídlenie ľudu otomanskej kultúry koncentrovalo. Bola to Košická kotlina, Východoslovenská nížina, Spiš a juh stredného Slovenska (Bátora/Vladár 2015, 40, 41, obr. 12). Okrem toho, nositelia tejto kultúry prenikali aj na západ Slovenska, a to buď južnou trasou na juhozápadné Slovensko cez Poiplie a Pohronie, alebo severnou trasou horným Považím ďalej nielen na juhozápad (Furmánek/Marková 1999; Marková 1998), ale aj na západ (Veliačik 2002).

Náleziská jednoznačne otomanskej kultúry z okolia Kyjatíc zatiaľ síce tiež nepoznáme, ale domnievame sa, že ak táto kultúra bola schopná prenikať z Košickej kotliny až na hornatý Spiš a odtiaľ ďalej na západ a na sever, tak je celkom pravdepodobné, že podobné prenikanie mohlo existovať aj z Rimavskej kotliny a z povodia rieky Slaná do podobne hornatých oblastí smerom na sever. K tomuto tvrdeniu nás oprávňujú niektoré ojedinelé nálezy otomanskej kultúry, napríklad sporadické nálezy typickej keramiky tejto kultúry z katastra obce Vyšné Valice v okrese Rimavská Sobota (Bátora/Vladár 2015, 41, obr. 12).

Od polovice 2. tisícročia pred n. l. bola podstatná časť Európy postupne osídľovaná obyvateľstvom civilizácie popolnicových polí. Pochovávanie žiarovým spôsobom bol fenomén rozšírený od Britských ostrovov a Iberského polostrova cez celú západnú a strednú Európu na Balkán až na západnú Ukrajinu. Je jasné, že také veľké spoločenstvo nebolo úplne jednotné, ale vnútorne diferencované. Táto diferenciácia sa prejavila aj na Slovensku. Vtedy tu existovali tri kultúrne komplexy popolnicových polí. Bol to kultúrny komplex stredodunajských popolnicových poli na juhozápade krajiny, lužická kultúra na severnom a strednom Slovensku a kultúrny komplex juhovýchodných popolnicových polí na východnom a na juhu stredného Slovenska, ku ktorému patrilo obyvateľstvo, ktoré od mladšej doby bronzovej osídlilo kataster súčasnej obce Kyjatice a jeho okolie. Toto osídľovanie súviselo s primerane veľkou mobilitou nositeľov popolnicových polí.

Koncom 13. stor. pred n. l. sa vo východnom Stredomorí objavil nový historický fenomén. Bol to konglomerát barbarských kmeňov a národov, označovaný v staroegyptských písomných prameňoch ako *národy prichádzajúce od mora*. Z toho vznikol dnes používaný pojem *morské národy*. Tie podnikali útoky na tamojšie mestské štáty a staroveké ríše. Zničili Krétu a blízke ostrovy, mykénsku civilizáciu, maloázijské pobrežie Stredozemného mora, rozvrátili Chetitskú ríšu, zničili staroveký Ugarit a vážne ohrozovali i staroveký Egypt. Až faraón 20. dynastie, posledný najvýznamnejší egyptský panovník Ramesse² (Ramzes) III., ktorý vládol od roku 1187 pred n. l. až do svojho zavraždenia v roku 1156 pred n. l., definitívne porazil na mori i na pevnine spojené vojská Líbyjčanov a morských národov, a tak ukončil ich pustošivé plienenia. O týchto udalostiach informuje nápis na pylóne v Medinet Habú v Hornom Egypte. Azda k rozhodujúcemu ozbrojenému stretu dochádzalo nielen na súši, ale aj na mori, vo východnej časti Stredozemného mora v blízkosti starovekého biblického mesta Magdala v dnešnom Izraeli (Habaj 2016). Egypťania tam úplne zničili loďstvo *morských národov*, a preto sa dali na útek aj ich pozemné vojská (Kosiarski 1984, 15, 16). Je však až zarážajúce, že o tejto bitke na mori sa zmieňuje iba poľský historik, špecialista

² Absolútne dáta panovania faraóna Ramzesa III. sa v rôznych literárnych prameňoch nepatrne rozchádzajú.

na morské vojnové strety E. Kosiarz. Väčšina bádateľov však lokalizuje námorné bitky Ramzesa III. do delty Nílu a datuje ich do 8. roku panovania tohto faraóna. Domnievame sa však, že tento názor je reálnejší a vierohodnejší ako publikovaná domnienka poľského historika.

Morské národy boli konglomerátom najrôznejších kmeňov, kmeňových zväzov a možno aj formujúcich sa starovekých národov. Príčiny týchto obrovských ľudských posunov, ktoré sa nazývajú „veľké sťahovanie národov doby bronzovej“, mohli byť rôzne. Predpokladá sa, že to mohli byť klimatické zmeny, s ktorými súviseli obdobia sucha a hladomoru, epidémie, túžba po koristi a dobrodružstve, tlak mocnejších susedov, hľadanie zaslúbenej zeme, ale aj dôvody iracionálne (veštby, proroctvá). Niektorí bádatelia predpokladajú, že jedným z východiskových priestorov tohto sťahovania mohla byť aj severná časť Karpatkej kotliny, osídlená kultúrami popolnicových polí, teda aj kyjatickou kultúrou.

Kataster obce Kyjatice bol intenzívnejšie osídlený až obyvateľstvom západnej enklávy kultúrneho komplexu juhovýchodných popolnicových polí (*Furmánek 2015b*, 184–187, 189–191), ktoré boli v tomto regióne reprezentované kultúrou pilinskou (1450–1100 pred n. l.) a na ňu geneticky nadväzujúcu kultúru kyjatickú (1100–800/700 pred n. l.). Je preto celkom oprávnené, že nás predovšetkým zaujíma história výskumu, genéza, vývoj a zánik pilinskej a kyjatickej kultúry, hoci sa ľud pilinskej kultúry objavil v Kyjaticiach až v závere svojej existencie, ale už na začiatku pochovávaní v Kyjaticiach. To znamená, že pohrebisko na eponymnej lokalite kyjatickej kultúry založili obyvatelia pilinskej kultúry. Na názory podobného charakteru sa v ostatnej dobe nazerá pomerne kriticky (*Matić/Frankovič 2020*).

Pilinská kultúra predstavuje západný prejav staršej fázy kultúrneho komplexu juhovýchodných popolnicových polí. Bola pomenovaná podľa mesta Piliny v severnom Maďarsku, kde sa amatérske archeologické vykopávky realizovali už od polovice 19. stor. (*Furmánek 2015b*, 184; *Kemenczei 1984*, 106). Unikátnosť týchto nálezov čoskoro zaujala nielen uhorských archeológov, ale aj bádateľov z iných krajín. Už začiatkom 20. stor. postrehol novosť a dôležitosť týchto nálezov zakladateľ modernej českej archeológie *Josef Ladislav Pič* (1905) a neskôr i svetoznámy maďarský archeológ *Lajos Márton* (1911). Názov pilinská kultúra zaviedol do literatúry ďalší významný československý a európsky archeológ akademik *Jan Eisner* (1933, 89–94).

Prvé objavené hrobové nálezy pilinskej kultúry pochádzajú z náleziska Kisterenye – Harsáshegy v Maďarsku a boli zverejnené už pred takmer 200 rokmi (*Kemenczei 1984*, 101). O niečo neskôr, v druhej polovici 19. stor., boli už známe žiarové pohrebiská zo slovenskej časti Gemera, ako Gemer, Pokoradz, Skalník, Šivetice, Španie Pole, Tisovec (*Furmánek/Mitáš 2010*, 44) a o ďalšie pohrebiská zo severnej časti stredného Maďarska (*Kemenczei 1984*, 97–112). Neskôr sa počet pohrebísk pilinskej kultúry tak na Slovensku (*Furmánek 1977*), ako aj v Maďarsku (*Kemenczei 1984*) rozrastal a tento trend trvá doteraz (*Botoš 2017; Furmánek 1993; Furmánek/Mitáš 2010*, 46–48, obr. 2; 2019; *Guba 2015; Lamiová-Schmiedlová 2009; Mitáš/Furmánek 2016* a ďalší). Zaslúžená pozornosť sa venovala bronzovej industrii pilinskej kultúry, ktorá predstavuje jej dominantný fenomén. Po materiálovo nesmierne cenných monografiách *J. Hampla* (1886; 1892; 1896) to boli ďalšie monografie a rozsiahle štúdie venované problematike bronzovej industrie pilinskej kultúry (*Kemenczei 1984; Mozsolics 1973; Novotná 1970b*; početné monografie vydávané v edícii *Prähistorische Bronzefunde*). Menšia pozornosť sa venovala sídliskovým štruktúram. Ale aj tak sú uspokojivo analyzované (*Furmánek 2010; 2019; Kemenczei 1984; Marková, D. 2014*).

Už na počiatku bádania o pilinskej kultúre bola snaha o jej delenie z hľadiska geografického a chronologického. Pomerne zavčasu bola rozdelená z chronologického aspektu na dva stupne, ktoré mali aj náplň geografickú. Starší stupeň bol nazvaný ako *pohrebiská typu Mohipusza*, podľa nálezov zo žiarového pohrebiska tejto kultúry v obci Muhi v župe Borsod-Abaúj-Zemplén v Maďarsku. Mladší bol pomenovaný ako *pohrebiská stupňa pokoradzského*, podľa komplexu nálezísk v obci Vyšná Pokoradz v blízkosti mesta Rimavská Sobota (*Eisner 1933*, 89–94). Do pokoradzského stupňa boli väčšinou zaradené nálezy vtedy ešte nevyčlenenej kyjatickej kultúry.

Neskôr boli snahy rozdeliť pilinskú kultúru z hľadiska geografického rozšírenia na dve skupiny – na východnú skupinu Barca a na západnú skupinu Zagyvapálfalva (*Kemenczei 1964; 1967*). Toto členenie sa však na Slovensku neakceptovalo. O detailné poznanie pilinskej kultúry v Maďarsku sa predovšetkým zaslúžil *Tibor Kemenczei* (1964; 1967; 1984) a v ostatnom čase *Szilvia Guba* (2015; *Guba/Vaday 2008*). Na Slovensku to boli predovšetkým *Václav Furmánek* a *Vladimír Mitáš* (*Furmánek 1977; 2010; 2015b; Furmánek/Mitáš 2010; Mitáš/Furmánek 2016*). Celkovo je doteraz známych viac ako 130 pohrebísk, na ktorých sa eviduje okolo 4500 hrobov (*Furmánek/Mitáš 2010*, 45, obr. 2). Nie všetky však boli preskúmané kompletne.

Na Slovensku bola pilinská kultúra rozšírená v Ipelškej, Lučenskej, Rimavskej a Košickej kotliny, na severozápade Potiskej nížiny, v oblasti Slovenského a Drienčianskeho krasu, v širšom okolí mesta

Prešov a na Spiši (Furmánek 2015b, 185, obr. 147). Celkom presné stanovenie jej západnej hranice na Slovensku je v súčasnosti nemožné, pretože tu absentuje relevantný terénny archeologický výskum. V susednom Maďarsku bola osídlená severná časť stredného Maďarska, pričom jej hranicu súvislého osídlenia predstavuje pomyselná spojnica miest Bag a Maklár (Kemenczei 1984, obr. 1). Nositelia tejto kultúry tiež osídlili časť juhovýchodného Poľska, predovšetkým oblasť v okolí miest Kraków a Nowy Sącz (Furmánek 2015b, 185).

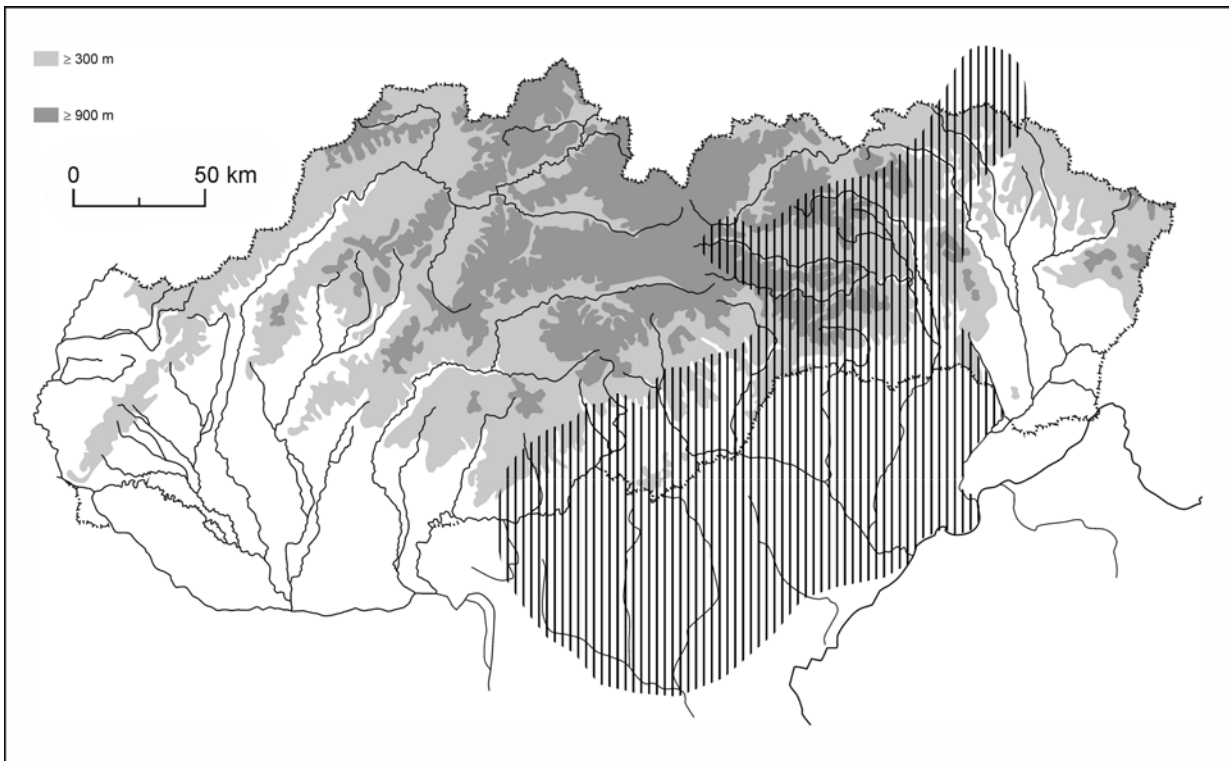
V súčasnosti používaná vnútorná periodizácia pilinskej kultúry je závislá predovšetkým od vyhodnotenia doteraz získaného bohatého archeologického materiálu. Zatiaľ sa odporúča používať jej päťstupňové delenie, vypracované na základe predbežnej analýzy archeologického materiálu všetkých pamiatok pilinskej kultúry. Raný stupeň tejto kultúry, nazývaný prechodný otomansko-pilinský horizont, je spätý s dožívajúcou otomanskou kultúrou. Po ňom nasledujú tri stupne klasickej pilinskej kultúry. Záverečný piaty stupeň sa spája s už formujúcou sa kyjatickou kultúrou a bol pomenovaný ako prechodný pilinsko-kyjatický horizont. (Furmánek 1977, 321–329). Neskôr, na základe nového materiálu a terénnych pozorovaní na pohrebisku v Radzovciach, sa zverejnila periodizácia tohto pohrebiska (Furmánek/Mitáš 2010, 92–101). Z hľadiska chronologického boli jednotlivé úseky trvania pochovávaní v období pilinskej i kyjatickej kultúry nazvané horizonty a synchronizované s bežne používanými stredoeurópskymi chronologickými a periodizačnými systémami (pozri kapitolu 3.9 *Datovanie pohrebiska, jeho začiatok a koniec*).

Terénne výskumy a teoretické spracovania problematiky pilinskej kultúry tak na Slovensku, ako aj v Maďarsku ukázali, že táto kultúra existovala po celú strednú dobu bronzovú a ešte i na začiatku mladšej doby bronzovej (Furmánek 1977a, 321–329; Kemenczei 1984, 12, 13). S najstaršími nálezmi tejto kultúry sa stretávame predovšetkým na pohrebiskách v západnej oblasti jej rozšírenia (Furmánek 2010), nechýbajú však ani takto datované sídliskové nálezy (Furmánek/Veliáčik 1991, 32, obr. 4). Počiatok pilinskej kultúry je spojený s existenciou prechodného otomansko-pilinského horizontu (Točík/Vladár 1971, 404), ktorý bol rozpoznávaný predovšetkým na žiarových pohrebiskách (Tornaľa – Furmánek 1977a; Bátortereny-Nagybátony – Patay 1954; Salgótarján-Zagyvapálfalva – Furmánek 1981b; Guba 2015; Guba/Vaday 2008; Kemenczei 1967), ale aj na sídliskách (Hodejov – Furmánek/Veliáčik 1991, 35, obr. 4; Včelince – Furmánek/Marková 2008, 53; Görsdorf/Marková/Furmánek 2004). Vo východnej časti rozšírenia pilinskej kultúry končí jej existencia na prelome stupňov BD a HA1. V západnej časti rozšírenia končila v stupni HA1 a jej dedičstvo pokračovalo v prechodnom pilinsko-kyjatickom horizonte.

V tejto súvislosti je vhodné povedať, že na pohrebisku v Kyjaticiach je z pilinskej fázy pochovávaní doložený posledný stupeň klasickej pilinskej kultúry (subhorizont Radzovce IIIa) a hroby z prechodného pilinsko-kyjatického horizontu (Furmánek/Pavelková 2020, 79–81).

Pramenná báza pilinskej kultúry na Slovensku je mimoriadne bohatá (Furmánek 2015b, 185–187). Zastúpené sú tu všetky základné druhy lokalít. Bolo preskúmaných niekoľko sídlisk, z ktorých má zásadný význam systematicky a komplexne skúmané sídlisko v Radzovciach v polohe Somvölgy (Furmánek 2019; Marková, D. 2014). Preskúmalo sa tiež niekoľko pohrebísk, na ktorých bolo preskúmaných okolo 1500 žiarových hrobov. Z nich sú najdôležitejšie pohrebiská v Košiciach-Barci (Jílková 1961), v Radzovciach, poloha Monosa (Furmánek/Mitáš/Budaváry 2016) a v Tornali (predtým Šafárikovo – Furmánek 1977). Pre štúdium záverečných fáz pilinskej kultúry majú význam pohrebiská, na ktorých sa dá dokázať kontinuita od pilinskej po kyjatickú kultúru. Okrem Kyjatic a už spomínaných Radzoviec je to aj pohrebisko v Cinobani (Furmánek/Mitáš/Pavelková 2010; Mitáš/Furmánek 2016) a pohrebisko na lokalite Dvorníky-Včeláre (Lamiová-Schmiedlová 2009). Treba zdôrazniť, že zo všetkých menovaných pohrebísk existujú antropologické analýzy, ktoré sú základom pre relevantnú paleodemografiu populnicových polí nielen na Slovensku a v Karpatskej kotline, ale i v celej strednej Európe (Pavelková 2012; Pavelková/Furmánek 2012a, b).

Veľký počet hromadných nálezov bronzových predmetov a ich sortiment umožnil vytvoriť periodizáciu bronzovej industrie pre celú severnú časť Karpatskej kotliny (Mozsolics 1973; Novotná 1970a; 1980, 3). Je príznačné, že niekedy je známych z katastra jednej obce aj niekoľko hromadných nálezov. Bolo to napríklad v obci Gemer, v Rimavskej Sobote a vo Veľkom Blhu (Furmánek 1995). Nálezy bronzových, vzácne aj zlatých predmetov v depotoch, na pohrebiskách a predovšetkým na sídliskách, dokladajú mimoriadne znalosti pravekých metalurgov vychádzajúcu z ložísk rúd farebných kovov a tiež zo zručností pravekých kovolejárův a kováčov. Poznanie týchto vedomostí umocňujú doklady dielni na výrobu bronzových predmetov (Furmánek 1982; 2010, 63–76).

Obr. 3. Rozšírenie pilinskej kultúry. Podľa *Furmánek 2010*, 23, obr. 3.

Kyjatická kultúra predstavuje západný prejav mladšej fázy kultúrneho komplexu juhovýchodných popolnicových polí. Bola pomenovaná podľa obce Kyjatice. Názov je relatívne mladého dáta a jeho súčasná podoba bola definitívne kodifikovaná až začiatkom šesťdesiatych rokov dvadsiateho storočia (*Furmánek 2015b*, 189–191). Pravda je, že nálezy keramiky a iných entít hmotnej kultúry, neskôr klasifikovaných ako kyjatické, sa objavovali už dávnejšie. Hoci boli istým spôsobom špecifické, zaradovali sa medzi hmotnú kultúru lužickej, prípadne pilinskej kultúry (*Böhm/Kunský 1941; Eisner 1933*, 91). Do archeologickej časopriestorovej terminológie sa dostal až pojem odvodený z názvu obce Kyjatice. Pomenovanie kyjatický typ prvý raz použil český archeológ *Jan Filip (1948, 204)*. Dôležitú pramennú bázu a východiská pre neskoršie teoretické závery priniesli dva výskumy realizované v období 2. svetovej vojny. Boli to Kyjatice a Podrečany (*Budinský-Krička 1945–1946*, 263, 264). Až v šesťdesiatych rokoch 20. stor. definoval túto kultúru *Jozef Paulík (1962)*. Tiež boli prehodnotené staršie „pilinské“ nálezy z jaskýň Slovenského a Drienčianskeho krasu a termín kyjatická kultúra sa v súčasnosti používa nielen na Slovensku (*Furmánek 2015b*, 189–191; *Furmánek/Veljačik/Vladár 1991*, 146–149) a v Maďarsku (*Kemenczei 1984*, 40–57; *Matuz 2001*), ale aj v iných stredoeurópskych štátoch (*Przybyła 2009*, 123, 124). Pojem sa ujal. V tejto súvislosti však treba pripomenúť, že občas bývala existencia kyjatickej kultúry spochybňovaná. Podobné názory rezonovali v archeológii popolnicových polí donedávna. Tak napríklad nedávno zosnulý popredný znalec problematiky stredoeurópskych popolnicových polí profesor Marek Gedl z Jagelonskej univerzity v Krakove, považoval archeologické entity klasifikované ako kyjatická kultúra za periférny prejav lužického kultúrneho komplexu (*Gedl 1975*, 142, 143; *1985*, 140). Jeho doktorand M. Przybyła však už tieto názory nezdiedal a chápal kyjatickú kultúru ako samostatný, svojbytný prejav civilizácie stredoeurópskych popolnicových polí (*Przybyła 2009*, 123, 124).

Na Slovensku osídlil ľud kyjatickej kultúry južnú polovicu strednej časti krajiny. Na západe bola jej hranica totožná so západnou hranicou rozšírenia pilinskej kultúry, avšak typická keramika, predovšetkým amfory a amforovité vázy sa často vyskytujú na súvekých lokalitách lužickej a podolskej kultúry (*Kujovský 1982*). Na severe bolo jej teritórium ohraničené Slovenským rudohorím a pohorím Poľana. Východnú hranicu tvoril Slovenský kras a povodia riek Slaná a Bodva. Na juhu žilo obyva-

telstvo tejto kultúry v severnej časti stredného Maďarska v oblasti pohorí Börzsöny, Cserhát a Matra (Furmánek 2015b, 189, obr. 149; Kemenczei 1984, 40–57, obr. 2).

Súčasná vnútorná periodizácia kyjatickej kultúry je, podobne ako v prípade pilinskej kultúry, závislá od vyhodnotenia doteraz získaného archeologického materiálu. Ten, napriek tomu, že existuje, je spracovaný a vyhodnotený nedostatočne. Najstaršiu fázu, v ktorej sa ešte prejavujú prvky dožívajúcej pilinskej kultúry, reprezentuje prechodný pilinsko-kyjatický horizont. Vychádzajúc z predbežného spracovania archeologického materiálu zo žiarového pohrebiska v Radzovciach, boli po horizonte Radzovce IIIc (pilinsko-kyjatický horizont) ešte definované horizonty Radzovce IV a Radzovce V (Furmánek/Mitáš 2010, 92–101). Ich náplň možno generalizovať pre celú kyjatickú kultúru. Oprávnené sa predpokladá, že existencia kyjatickej kultúry nekončí v horizonte Radzovce V, ale že nositelia tejto kultúry v niektorých hornatých oblastiach južnej časti stredného Slovenska a v jaskyniach Slovenského a Drienčianskeho krasu tu žili až do počiatku doby železnej (8. a 7. stor. pred n. l.). V tejto súvislosti treba poznamenať, a donedávna sa to predpokladalo, že v Maďarsku sa končí existencia kyjatickej kultúry oveľa skôr, a to už v polovici neskorej doby bronzovej, na prelome 10. a 9. stor. pred n. l. To však platí pre osídlenie v nížinatých oblastiach. Jaskyne a horské oblasti boli osídlené až do počiatku doby železnej (pozri kapitolu 3.9 *Datovanie pohrebiska, jeho začiatok a koniec*).

Pramenná báza kyjatickej kultúry, podobne ako pramenná báza pilinskej kultúry na Slovensku, je bohatá (Furmánek 2015b, 190, obr. 149). V nálezovom fonde sú zastúpené všetky základné druhy lokalít. Bolo preskúmaných niekoľko sídlisk, z ktorých má zásadný význam systematicky a komplexne skúmané sídlisko v Radzovciach v polohe Somvölgy (Furmánek 2019; Marková, D. 2014). Fenoménom kyjatickej kultúry sú početné hradiská, z ktorých sú na Slovensku najvýznamnejšie Pohanský vrch v obci Horné Plachtince, Lysec v obci Ľuboreč, Zádielske hradisko v obci Háj, Drieňovec v obci Drnava, Hradová v Tisovci a ďalšie (Furmánek 1983b, 1989a). V Maďarsku bola situácia podobná (Matuz 2001; Matuz/Nováki 2002).

Pre kyjatickú kultúru bolo príznačné využívanie jaskýň Slovenského a Drienčianskeho krasu, a to či už pre bežné žitie (Kaminská 1993), alebo pre kultové rituály (Furmánek/Vladár 1996). Na pohrebiskách, ktorých je známych viac ako 40, sa preskúmalo okolo 1000 žiarových hrobov. Bolo to predovšetkým na skúmaných žiarových pohrebiskách v Babinci (Furmánek 1984d), Cinobani (Furmánek/Mitáš/Pavelková 2010; Mitáš/Furmánek 2016), Dvorníkocho-Včelároch (Lamiová-Schmiedlová 2009), Kyjaticiach, Podrečanoch (Furmánek 2015b, 189), Radzovciach (Furmánek 2010), Rimavskom Brezove (Balaša 1963), Silici (Hreha 2015) a v Tornali (Furmánek 1977). Takmer všetky sú dokladom pre poznanie kontinuity od pilinskej po kyjatickú kultúru. Podobne ako v prípade pilinskej kultúry, existujú z väčšiny menovaných pohrebísk antropologické analýzy (Furmánek/Mitáš/Pavelková 2010; Pavelková 2012, 2015), ktoré sú základom pre demografiu populnicových polí nielen na Slovensku, ale i v celej strednej Európe (Furmánek/Pavelková 2015; Pavelková/Furmánek 2012a, 2012b, 2014, 2016, 2017, 2018).

Aj keď počet hromadných nálezov bronzových predmetov kyjatickej kultúry (Furmánek 2015b, 190) a ich sortiment bol menší ako v prípade pilinskej kultúry, predsa len sú mimoriadne atraktívne. Je príznačné, že niekedy je známych z katastra jednej obce aj niekoľko hromadných nálezov, ktoré začali byť tezaurované už v pilinskej kultúre. Ich ukladanie do zeme sa skončilo v kultúre kyjatickej (Furmánek 2015b, 190, 191; Kemenczei 1984, 47–57; Mozsolics 2000; Novotná 1970a), napríklad Gemer, Rimavská Sobotka, Veľký Blh. Početné ojedinelé nálezy bronzových mečov (Ábelová, Cinobaňa, Filakovské Kováče, Král, Lehôtka, Tuhár, Vyšná Pokoradz) a široký sortiment bronzovej industrie v depotoch, hroboch a tiež na sídliskách dokladajú mimoriadnu zručnosť pravekých metalurgov, vychádzajúcu z miestnych ložísk farebných kovov a dobrých technologických znalostí hutníkov a kovolejárov. Poznávanie týchto výrobných postupov ešte umocňujú a objasňujú zistené a preskúmané dielne, v ktorých sa vyrábali bronzové artefakty. Bronzová industria bola síce početná a bohatá, ale už nedosahovala úroveň bronziarstva ľudu pilinskej kultúry (Furmánek 2015b, 190, 191; 2015d). Ako nówum sa objavilo železo. Sú to nielen železné artefakty nachádzané v žiarových hroboch, ale aj rukolapné doklady miestneho železiarstva – železné lupy (Furmánek 1988; 2015c; Mihok/Furmánek 2002).

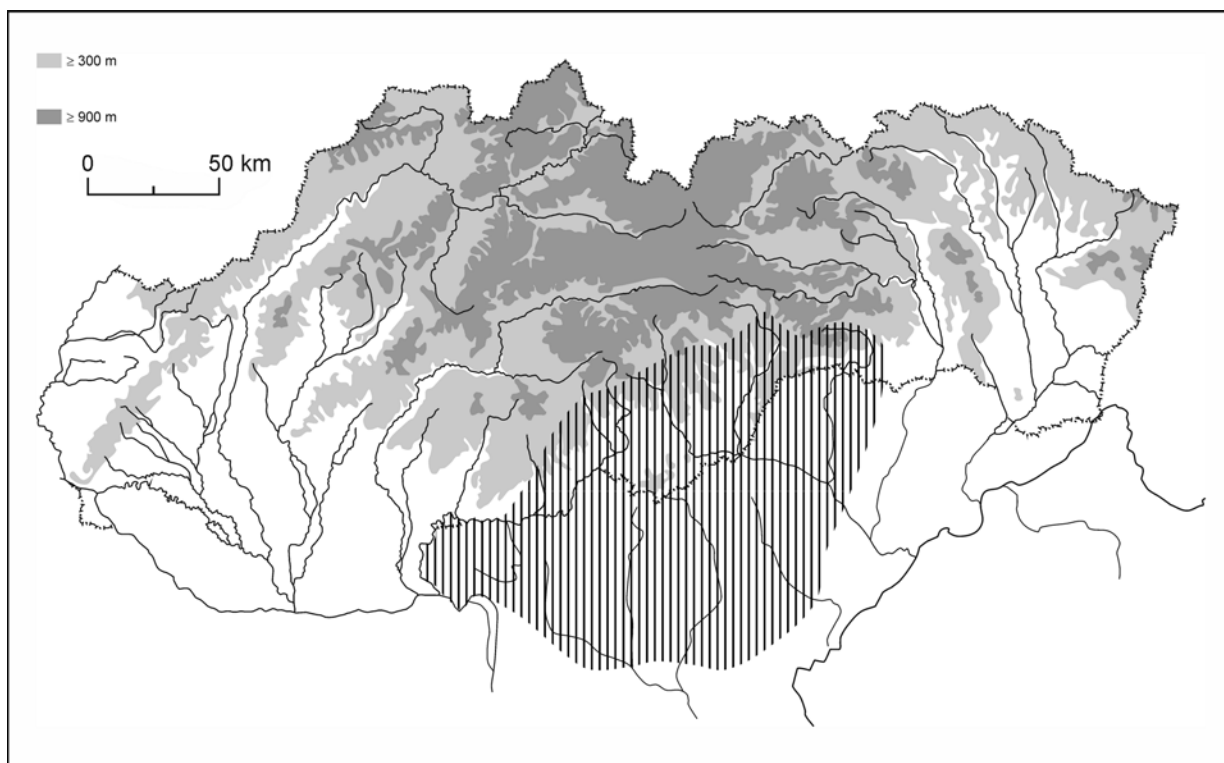
Z hmotnej kultúry nositeľov kyjatickej kultúry je tiež pozoruhodná keramika. Predovšetkým sú to imponujúce, bohato zdobené a esteticky dokonalé amfory (obr. 21: 3, 4), prípadne amforovité vázy (obr. 22). Pri výrobe niektorých typov keramických šálok sa ich výrobca dokonca snažil napodobniť tvar a výzdobu kovových predlôh zhotovených z bronzu (obr. 30: 3–6). Unikátne boli sacie nádoby s prevráteným uchom (obr. 30: 1, 2).

Charakteristickým prejavom nositeľov celého kultúrneho komplexu juhovýchodných populnicových polí, predovšetkým však jej západnej enklávy reprezentovanej pilinskou a kyjatickou kultúrou, bol

usadlý poľnohospodársky spôsob života, stáročná kontinuita sídlisk a pochopiteľne i pohrebísk, ako aj rozvinuté bronziarstvo sledovateľné predovšetkým v náplni početných pokladov bronzových predmetov. V období kyjatickej kultúry to bolo začínajúce železiarstvo, využívanie jaskýň nielen pre sídliskové, ale aj kultové účely a budovanie impozantných hradísk. Tie mali nielen funkciu obrannú a útočistnú, boli to pravdepodobne aj centrá výroby, výmeny, diaľkového obchodu a azda i zárodkami centier organizácie a riadenia vtedajšej spoločnosti. V duchovnej sfére bol okrem iného dominantný žiarový spôsob pochovávaní, ktorým sa tento kultúrny komplex výrazne odlišoval od susedných mohylových kultúr a neskôr od tzv. predskýtskych kmeňov. Už v záverečných obdobiach existencie pilinskej kultúry začalo obyvateľstvo prenikať na sever do podhorských oblastí a v období kyjatickej kultúry tento trend pokračoval a zosilnel. Bolo to spôsobené buď už spomínanými klimatickými zmenami, alebo to bol únik do bezpečnejších podhorských a horských oblastí pred juhovýchodnými nomádskymi, lúpežnými etnikami. Dokladom sú nielen Kyjatice, ale i niektoré iné lokality, napríklad Cinobaňa v okrese Poltár a ďalšie (Furmánek/Mitáš/Pavelková 2010; Mitáš/Furmánek 2016).

Zánik kyjatickej kultúry, teda aj zánik civilizácie kultúrneho komplexu juhovýchodných popolnicových polí nebol náhly, prebiehal postupne. Donedávna sme sa domnievali, že v južných oblastiach rozšírenia tohto kultúrneho komplexu, čiže v Maďarsku, k tomu došlo už v 9. stor. pred n. l. Zverejnené nové nálezy a ich vyhodnotenie však ukazujú, že tomu tak nebolo a že i na juhu oikumény kyjatickej kultúry, teda aj v Maďarsku, žilo obyvateľstvo tejto kultúry na niektorých miestach po celé 7. stor. pred n. l. Nedávno bola zverejnená excelentná štúdia o stredoeurópskych nálezoch kovových hrotov šípov, ktoré sa datujú do 7. stor. pred n. l. a spravidla sa interpretujú ako skýtske (Hellmuth Kramberger 2021). Autorka tejto štúdie zdôraznila, že od Maďarska, Slovenska, Česka, Poľska až po juhoalpúsku oblasť sa na výšinných opevnených lokalitách – hradiskách často nachádzajú bronzové hroty vystrelených šípov. Bolo tomu tak i na mimoriadne rozsiahlom hradisku kyjatickej kultúry v polohe Verebce-bérc nad obcou Dédestapolcsány (Matuz/Nováki 2002, 10, obr. 1; 12) v Maďarsku.

Na tejto lokalite a v jej bezprostrednej blízkosti sa už od polovice 20. stor. konštatovali nálezy keramiky kyjatickej kultúry (Kemenczei 1984, 129). Existencia opevnenia sa však neuvádzala. To bolo spomenuté až začiatkom 90. rokov 20. stor. (Matuz/Nováki 2002, 10; Nováki/Sándorfi 1992, 12, 13). Pritom ide o najrozsiahlejšie hradisko kyjatickej kultúry, ktoré má plochu 123 ha. Dĺžka obvodového valu je 2075 m. Až v rokoch 2006–2007 počas podrobného archeologického prieskumu a následného archeologického výskumu

Obr. 4. Rozšírenie kyjatickej kultúry. Podľa Furmánek 2010, 26, obr. 4.

v roku 2011 sa okrem iného objavila kolekcia 234 použitých tzv. skýtskych hrotov šípov (Hellmuth Kramberger 2021, 165, obr. 2; 3). Väčšia týchto hrotov sa našla na ploche dlhej päť metrov v blízkosti hlavného vchodu do hradiska. Tu sa pravdepodobne sústredil hlavný smer útoku dobyvateľov.

Donedávna sa predpokladalo, že v severných oblastiach rozšírenia kyjatickej kultúry, teda na juhu stredného Slovenska žili jej nositelia až do konca 8. stor. pred n. l. Na juhu, teda na území dnešného Maďarska to bolo inak. Tam kyjatická kultúra zanikla skôr, už v prvej polovici stupňa HB (Furmánek 2015b, 190). Na Slovensku v komunikačne komplikovane prístupných podhorských oblastiach, napríklad v obci Sucháň (Ožd'áni/Furmánek 1997) a v jaskyniach Slovenského a Drienčianskeho krasu (Furmánek 2015e, 254), sídlili nositelia tejto kultúry až do počiatku staršej doby železnej a po celé 7. stor. pred n. l. Novo zverejnené poznatky (Hellmuth Kramberger 2021) však jasne ukazujú, že niektoré, možno povedať centrálné hradiská odolávali skýtskej invázii dlhšie. Dôkazom je už spomínané najväčšie hradisko kyjatickej kultúry v Maďarsku, ktoré má plochu 123 ha, Verebce-bérc v katastri obce Dédestapolcsány (Hellmuth Kramberger 2021; Matuz/Nováki 2002, 10, obr. 1; 12). Pravda, nie každé hradisko kultúrneho komplexu juhovýchodných popolnicových polí malo také šťastie. Zádielske hradisko nad Zádielskou dolinou v katastri obce Turnianske podhradie je o niečo menšie, má plochu 110 ha (Furmánek/Mitáš 2015a, 258). Jeho val však na východnej strane nebol dokončený a lokalita bola pravdepodobne ľahko dobytá útočníkmi.

Zánik civilizácie popolnicových polí, teda aj zánik kyjatickej kultúry, spôsobilo niekoľko vzájomne sa dopĺňujúcich nepriaznivých faktorov. Boli to už spomínané klimatické zmeny, ničivé nájazdy nomádskych etníc, vyčerpanie ľahko prístupných rúd farebných kovov, no azda i ďalšie, v archeologických prameňoch ťažko postihnuteľné faktory. Tie spôsobili kolaps civilizácie popolnicových polí. Mohutné hradiská boli spustošené a opustené. Obyvateľstvo bolo zdecimované a na žiarových pohrebiskách sa prestalo pochovávať. Taký osud postihol i kedysi kvitnúcu osadu a jej pohrebisko v Kyjaticiach, prakticky aj celý juh stredného Slovenska, ktorý bol po niekoľko stáročí takmer ľudoprázdny. Dejiny doby bronzovej sa skončili. „Zlatý vek“ nielen v Kyjaticiach, ale aj v Karpatoch a takmer v celej strednej Európe už patrí dávnej, takmer zabudnutej histórii (Furmánek 2004a).

A ešte raz zdôrazňujeme, ako to videl a hodnotil známy antický filozof Publius Ovidius Naso (1967) vo svojich *Metamorfózach*. Žil na prelome letopočtov (43 pred n. l. – 18 n. l.), čiže iba 700 rokov od konca doby bronzovej v strednej Európe.

*„Po nej (po dobe bronzovej) štvrtá sa začne,
tvrdá železná éra. Prudko do teba, krutá doba
z najhoršej rudy; hriešne pudy sa vrútia,
cudnosť zuteká s pravdou, vernosť úkryt si hľadá.
Na ich miesto hneď vstúpi faloš, klamstvo a zrada,
Pasce, násilia, hriešna láska k maniu a statkom.“*
(Preklad Viliam Turčány).

Pravda, kataster Kyjatic sa nevyľudnil absolútne. Sídľiskové archeologické objekty na okraji pohrebiska a v blízkosti plochy žiarového pohrebiska ukázali, že sa tu po určitej dobe od ukončenia pochovávaní začali budovať objekty mladšej osady, ktorej pohrebisko však nepoznáme. Zistili sa sídľiskové jamy eliptického pôdorysu, zahĺbené do podlažia až 60 cm a stĺpové jamy, pozostatky jednoduchých obytných stavieb. Obsahovali keramické zlomky, mazanicu, uhľíky a stopy po ohniskách či peciach. Keramický materiál dovoľuje tieto objekty iba rámcovo datovať do staršej doby železnej, do doby halštatskej (7. až 6. stor. pred n. l.). V tom čase sa na pohrebisku už nepochovávalo a zvyšky nadzemných hrobových konštrukcií už neboli na povrchu príliš zreteľné. K tomuto tvrdeniu nás oprávňuje skutočnosť, že v zásype niektorých týchto zahĺbených sídľiskových jám bola okrem keramiky zo staršej doby železnej i staršia keramika z obdobia popolnicových polí a zlomky spálených ľudských kostí, teda zvyšky porušených starších žiarových hrobov. Na základe toho možno usudzovať, že do Kyjatic prišlo nejaké nové etnikum, ktoré o pohrebisku ani netušilo, a preto pohrebisko ľudu popolnicových polí nerešpektovalo a nemalo s ním vlastne nič spoločné.

To však bola iba krátka epizóda pravekého osídlenia katastra obce Kyjatice. Toto nové obyvateľstvo buď vymrelo, možno malo tragický koniec, alebo sa jednoducho odsťahovalo. Doteraz známe pokračovanie histórie Kyjatic pravdepodobne súvisí až so slovanským osídlením a následnou prvou písomnou zmienkou o obci z roku 1413. Stredoveká obec nepochybne existovala už skôr.

3 ŽIAROVÉ POHREBISKO POD HÁJOM V POLOHE PRI SKALE

Samotné pohrebisko je situované pod kuželovitým kopcom nazvaným *Háj*, niekedy aj *Háje*. Práve ono toponymum *Háj* je príznačné. V Gemeri, Malohonte a Novohrade existujú desiatky žiarových pohrebísk z obdobia popolnicových polí. Polohy niekoľkých, na ktorých ležia, sa nazývajú *Háj*, *Háje*, *Pod hájom* a podobne. Konkrétna poloha pohrebiska sa menuje *Pri skale*. Zrejme preto, že už od počiatku poľnohospodárskeho obrábania tejto plochy boli zreteľné a mimoriadne početné skaly – zvyšky kamenných konštrukcií žiarových hrobov.

Prečo je tomu tak? Stručný etymologický slovník slovenského jazyka hovorí, že *háj* sa v slovenčine už od 11. stor. chápe ako udržiavaný lesík s pôvodným významom „chránený les“, kam nemožno vstupovať (Králik 2015, 189). Dokonca aj v súčasnosti sa časti cintorínov, kde sú uložené ostatky ľudí, ktorí sa nechali spopolniť, označujú ako *urnový háj*. Je pravdepodobné, že v dobe, kedy slovanské etnikum osídľovalo juh stredného Slovenska, pomenúvalo rozličné miesta, polohy, vrchy či vodstvo, alebo prijímalo ich staršie názvy. Vtedy azda si miesta aspoň niektorých pravekých žiarových pohrebísk ešte po viac ako 1000 rokov od ukončenia pochovávaní na tomto pohrebisku uchovávali svoj *genius loci* a prví Slovania, ktorí sem prišli, pocítovali, že toto miesto je zvláštne, odlišuje sa od svojho okolia a zachováva si nejakú ťažko definovateľnú posvätnosť. Túto problematiku v ostatnom čase prehľadne zhrnul a interpretoval Vladimír Mitáš (2020). Možno je to tak, možno inak, ale každopádne to núti k zamysleniu.

Pokiaľ máme relevantné informácie, tak väčšina žiarových pohrebísk z obdobia popolnicových polí na juhu stredného Slovenska, ako už bolo povedané, sa nachádza na miestach, ktoré majú miestny názov odvodený od obecného podstatného mena *háj*. Je tomu tak napríklad v okresoch Rimavská Sobota či Revúca, a to v obciach Dražice, Gemer, Revúca, Rimavská Baňa-Priboj (Němcová 1858, 25), Šivetice, Španie Pole, Vyšná Pokoradz a mnohé ďalšie (Tomášik 1921, 12–20). Tejto problematike sa v ostatnom čase úspešne, ako už bolo spomenuté, venoval Vladimír Mitáš (2020).

Slovenský historik, politik a spisovateľ Samuel Tomášik (1813–1887) pred 150 rokmi, v roku 1872 podal svoju romantickú, laickú predstavu o charaktere osídlenia v praveku a predovšetkým v dobe bronzovej na juhu stredného Slovenska. Píše tam o pravekých hradiskách, ktoré nazýval hrady: „*Pri týchto hradoch bývaly obyčajne háje, predkom naším posvätné; boly to lesy na východ ležiace, v ktorých pálili mŕtvé telá, a ich popol soberúc do hlinených nádob, tak rečených popolnic, vkladali do zeme. I tieto popolnice sa posiaľ ešte vykopávajú a vyorávajú zo zeme, a často sa vedľa nich nachodia i zbroje, ozdoby a šperky rytierske, alebo peniažky tak rečené barbarské, t. j., ktoré neboly ani grécke ani rimanské*“ (Tomášik 1921, 9). Ťažko pochopiť, čo mal Tomášik na mysli, keď hovoril „*boly to lesy na východ ležiace*“. Azda svahy orientované na východ, čo potvrdzujú aj polohy niektorých skúmaných pohrebísk pilinskej a kyjatickej kultúry, ktoré sa skutočne našli na svahoch orientovaných na východ, prípadne na juhovýchod – Cinobaňa (Furmánek/Mitáš/Pavelková 2010; Mitáš/Furmánek 2016), Kyjatice (Furmánek/Pavelková 2020), Radzovce (Furmánek/Mitáš/Budaváry 2016). To, čo Samuel Tomášik spomína ako „*peniažky tak rečené barbarské*“, by mohli byť keltské mince z birituálnych, prípadne žiarových latenských pohrebísk, ktoré sa v tejto oblasti tiež nachádzajú a často v blízkosti žiarových pohrebísk z doby popolnicových polí, napríklad Vyšná Pokoradz (Furmánek/Sankot 1985, 275) a iné.

Jazykovedné a etnografické vysvetlenia slova *Háj* určitým spôsobom podporuje to, čo chceme povedať a zopakovať. Totiž, že predstavuje nejaký kultivovaný, upravený les. Preto sa domnievame, že v čase príchodu najstarších Slovanov na Slovensko, predovšetkým do Gemera, Malohontu a Novohradu, si posvätné okrsky našich anonymných predchodcov z doby popolnicových polí ešte zachovali svoj zvláštny duch, svoj *genius loci* (Mitáš 2020).

Pokúsme sa predstaviť terénnu situáciu v čase pred pravekým osídlením Kyjatíc. Bol tu pahorkatý, pravdepodobne zalesnený terén, do ktorého dovtedy nikdy nevstúpila ľudská noha a nekultivovala ho ľudská ruka. Predsa sem okolo roku 1200 pred n. l. prišla z juhu jedna rodina či niekoľko rodín, a možnože i celý rod. Čo ich k tomu viedlo? Z roka na rok zvyšujúce sa sucho na juhu, azda nepríjemní susedia alebo obyčajná ľudská túžba skúsiť niečo nové, mať okolo seba a iba pre seba obrovský voľný priestor. A tak zastali a založili osadu. Do nej postupne prichádzali noví ľudia, rodili sa deti a osada sa rozrastala. Prečo išli až sem? Prečo neostali v údolí, v blízkosti rieky? Na túto otázku možno dať iba hypotetickú odpoveď, ktorá je však reálna. Inundácia rieky Rimava a jej okolie bolo nepochybne úrodnejšie ako polia okolo Kyjatíc. Avšak už v praveku to bola dosť frekventovaná komunikačná trasa. To prinášalo možné výhody, ale aj potencionálne nebezpečenstvá, podobne ako na inom nálezisku z doby popolnicových polí v Radzovciach (Furmánek 2010). Tam sa tiež osadníci pravdepodobne z tohto istého dôvodu neusídlili

v blízkosti riečky Belina, ale išli od nej tri, či štyri kilometre ďalej na východ, až pod horu Monosa a tam sa usadili. Je tiež možné, že niektorí rozhladení a skúsení jedinci už vtedy mali jednoduché znalosti o meteorologickom jave zvanom *inverzia*. Tá sa v tejto oblasti prejavuje aj v súčasnosti. V niektorých rokoch sú na jar v údolí rieky Rimava silné mrazy, kde všetko zamrzne, zatiaľ čo v Kyjaticiach je teplota nad bodom mrazu a dozrievajú tu aj vlašské orechy. Nepochybne tomu tak bolo i v dobe bronzovej.

Evidentné doklady existencie osady prvých osadníkov sa v blízkosti pohrebiska zistili jednoznačne. Zisťovacia sondáž asi 300 metrov severne od okraja pohrebiska zachytila charakteristickú keramikú a zlomok ostria bronzovej sekery (obr. 221: 3). Tieto predmety sú evidentne z obdobia pilinskej kultúry. Podobné sídliskové keramické artefakty sa našli povrchovým prieskumom západne od pohrebiska, v blízkosti potôčika Papča.

Vo vznikajúcej osade ľudia začali žiť. Začali kultivovať panenskú prírodu, chovať dobytok. Nielenže sa tu rodili deti, ale ľudia tu, prirodzene, aj zomierali. Bolo treba určiť priestor, kde bude pohrebisko stabilne ležať po dobu dlhých stáročí. Určenie konkrétneho miesta pre budúcu nekropolu bolo predovšetkým z hľadiska rituálneho určite dôležitejšie, ako výber plochy pre stavbu sídliskových objektov. Bolo nepochybne viazané na prísne rituálne pravidlá.

Sídliská sa v dobe popolnicových polí spravidla posúvali v malom okruhu sídliskovej aglomerácie, ale pohrebiská zotrvali na jednom mieste celé stáročia. Výsledky iných archeologických výskumov z doby bronzovej dokazujú, že pohrebiská neboli príliš vzdialené od sídliskových areálov a boli zakladané na svahoch orientovaných spravidla na východ, juhovýchod alebo na juh. Pokiaľ sa budovali v rovinatome teréne s existujúcou vodnou sieťou, tak bola snaha, aby voda oddeľovala svet mŕtvych od sveta živých (Paulík 1983).

Založenie pohrebiska a uloženie prvých hrobov do zeme bolo nepochybne späté s celým radom rituálov, z ktorých prakticky všetky sú dnes už nepoznateľné. O niektorých však na základe analógií môžeme aspoň v hypotetickej rovine uvažovať. Už od mladšej doby kamennej (6500–4300 pred n. l.) sa na sídliskách stretávame so zaujímavým fenoménom. Sú to tzv. základové, resp. stavebné obety (Furmánek/Veliáčik/Vladár 1991, 295). Dávali sa spravidla pod základy domov, pod vstupy do domov a mali variabilnú formu. Od ľudských obetí až po obety materiálne, vo forme častí zvierat alebo artefaktov z rôznych surovín. Ak sa taká vážnosť prikladala obyčajným sídliskovým objektom, tak o to väčšia pozornosť sa musela venovať novozakladanému pohrebisku.

Následnú úvahu sme na toto miesto zaradili v súvislosti s objavom bronzových artefaktov, pravdepodobne pochádzajúcich z malého, rozoraného hromadného nálezu bronzových predmetov, uloženého na ploche budúceho žiarového pohrebiska. Artefakty sa našli blízko seba v horných vrstvách pôdy. Bol to variant sekery s pravouhlým schodíkom typu Veľký Blh (obr. 221: 2), sekera s tuľajkou (obr. 221: 4), dláto s tuľajkou (obr. 220: 6), malý zlomok kosáka, zlomky dýky s jazykovitou rukoväťou (obr. 221: 1), zlomky noža a náramok (obr. 220: 1). Tieto predmety ležali blízko seba a všetky sa našli počas výskumu v roku 1983 (Furmánek 1984a). Evidentne neboli súčasťou žiadneho žiarového hrobu. Neskôr, v roku 2010 sa na povrchu pôvodnej plochy pohrebiska našiel malý lievikovitý závesok zhotovený z tzv. bieleho kovu – bronzu, s vyšším obsahom cínu (obr. 220: 2). Väčšina bronzových predmetov je datovaná do mladšej doby bronzovej, do stupňa BD, čo korešponduje s datovaním najstarších hrobov na pohrebisku.

Hromadné nálezy bronzových predmetov z doby popolnicových polí boli tezaurované buď z rituálnych a sakrálnych (posvätných) dôvodov, alebo ich uloženie do zeme malo príčiny profánne (svetské). Predpokladá sa, že sakrálné depoty boli tezaurované ako obety bohom. Pokiaľ poznáme ich nálezové okolnosti a súvislosti, tak sa spravidla nachádzajú v blízkosti vrcholov kopcov, dominantných skál, v jaskyniach a vo vodnom prostredí (riečne brody, studne, pramene, mokrade). Profánne depoty bývajú väčšinou na súvekových sídliskách. Interpretujú sa ako majetok jedinca, rodiny, rodu, či ako sklady suroviny, prípadne signujú dávne obchodné trasy, resp. sú to doklady nekludných čias (Furmánek 2015d). Hromadné nálezy bronzových predmetov z pohrebísk datovaných do staršej a do počiatku strednej doby bronzovej zo strednej Európy tiež existujú. Našli sa napríklad na kostrovom pohrebisku v Spišskom Podhradí (za informáciu ďakujeme M. Sojákovi). Sú však z konca staršej doby bronzovej a s riešením našej problematiky súvisia iba okrajovo.

Mohla to byť obeta pri zakladaní pohrebiska? Takéto hromadné nálezy bronzových predmetov z doby popolnicových polí sa na Slovensku, ale aj v susedných oblastiach našli iba sporadicky. Zo Slovenska poznáme takto interpretované depoty bronzov zo staršej doby bronzovej zo Spiša. Z doby popolnicových polí na Slovensku takéto depoty neboli publikované, resp. neboli takto interpretované. V Čechách z prostredia mohylových kultúr zo strednej doby bronzovej sa na mohylníku v obci Plav pri Českých Budějoviciach v obvode prvých prstenci mohyly našli dve bronzové ihlice zapichnuté kolmo

medzi kameňmi (za láskavú informáciu ďakujeme Ondřejovi Chvojkovi z Českých Budějovic). Podobnú interpretáciu dovoľuje depot bronzových predmetov z počiatku mladšej doby bronzovej z obce Krtely na Prachaticku v južných Čechách, zapustený bol do plášťa mohyly (referát Ondreja Chvojku na XV. konferencii „Doba popolnicových polí a doba v halštatská v Smoleniciach v roku 2018 – *Mitáš/Ožďáni 2020*, 8). Táto problematika však otvára celkom nové segmenty bádania v oblasti štúdia stredoeurópskych popolnicových polí.

Do úplne inej, samostatnej kategórie patria novo definované tzv. *hrobové depoty*. Tie síce majú charakter depotu, ale pokiaľ dobre a vierohodne poznáme nálezovú situáciu, tak súčasne je nespochybniteľná ich spolupatričnosť k určitému hrobovému nálezovému celku. Do tejto skupiny predpokladaný hromadný nález bronzových predmetov z Kyjatíc pravdepodobne nepatrí.

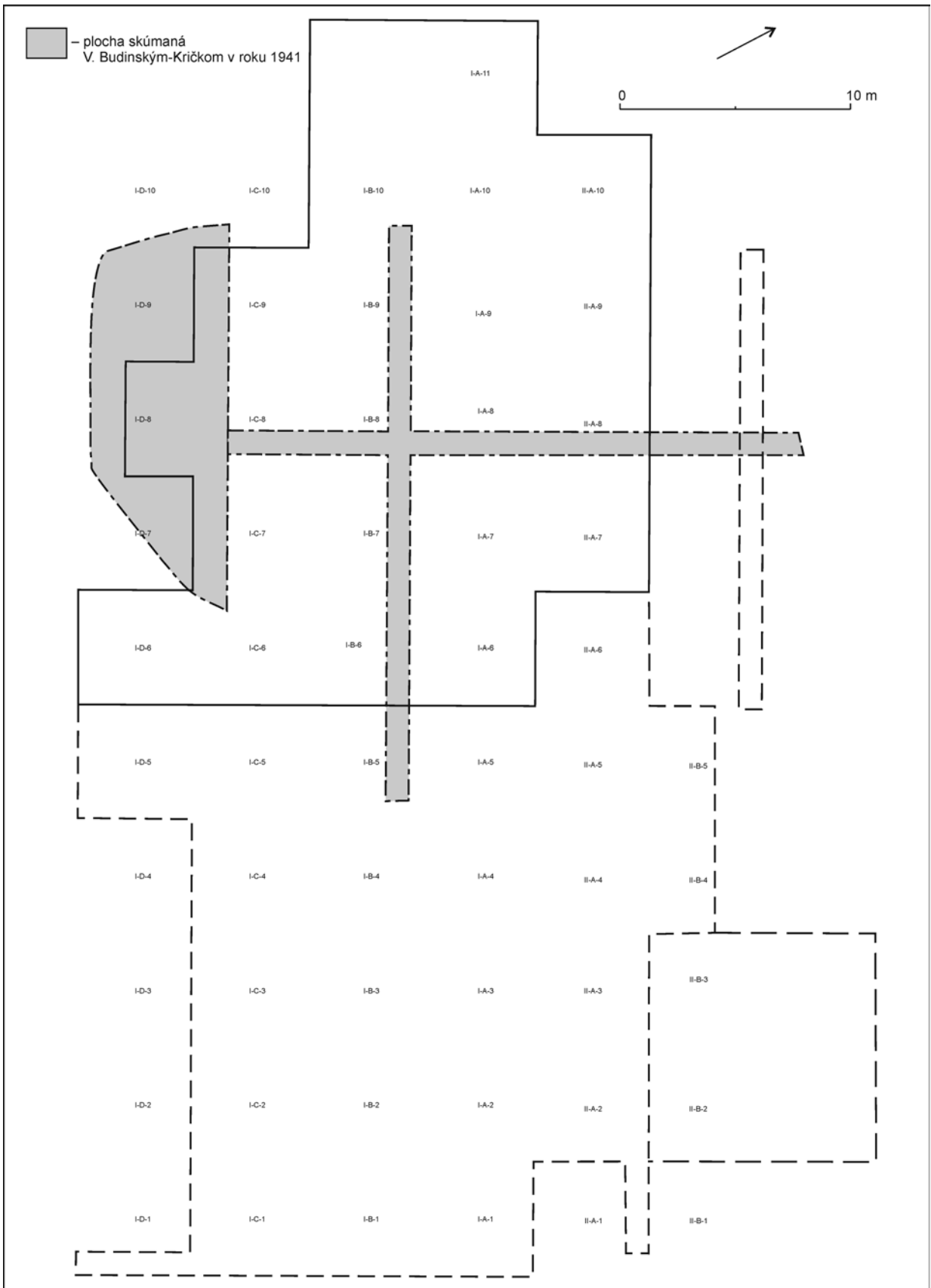
Aj keď sú niektoré žiarové pohrebiská preskúvané celé alebo takmer celé, tak archeologický výskum sa už spravidla nezamerá na skúmanie najbližšieho okolia pohrebiska. Preto takmer absentujú stopy po kremačných hraniciach a tiež po jednoduchých stavebných objektoch, ktoré s pohrebiskom súviseli a museli pri pohrebisku existovať. Tie však nepoznáme. V súčasnosti teda vieme, že sa na žiarovom pohrebisku v Kyjatiach našiel rozoraný depot bronzových predmetov z počiatku mladšej doby bronzovej, ktorý možno interpretovať ako depot sakrálny, súvisiaci so začiatkom pochovávanie na tejto lokalite. Okrem týchto bronzových predmetov sa v roku 1985 nad pohrebiskom v polohe „*Pod vodárňou*“ našiel v zisťovacej sonde už spomenutý zlomok ostria bronzovej sekery (obr. 221: 3), ktorý sa typologicky nedá presne zaradiť a datovať. Avšak podľa svetlozelenej patiny, ktorá sa výrazne odlišuje od patiny bronzových predmetov z predpokladaného hromadného nález, je celkom jasné, že k tomuto depotu nepatrí.

3.1 História archeologického výskumu

Na základe relevantných a spoľahlivých informácií, že sa na poliach v katastri obce Kyjatice rozorávajú žiarové hroby z doby bronzovej, navštívil túto obec v roku 1941 profesor Vojtech Budinský-Krička. V tom čase bol činný nielen na univerzite v Bratislave, kde ho dva mesiace po ukončení záchranného výskumu v Kyjatiach vymenovali za mimoriadneho profesora, ale bol aj riaditeľom Štátneho archeologického a konzervátorského ústavu pri Slovenskom národnom múzeu v Martine a zároveň kustódom archeologických zbierok v tomto múzeu. Z titulu týchto funkcií rozhodoval o realizácii archeologických výskumov na Slovensku a mal na tento účel aj finančné prostriedky. Udanú polohu si prezrel a usúdil, že v danom regióne je to výnimočné pohrebisko z doby popolnicových polí a je potrebné bezodkladne zahájiť záchranný archeologický výskum. Pohrebisko bolo totiž permanentne ničené každoročnou orbou a následným čistením ornice od kameňov z pravekých hrobových konštrukcií. Jeho výskum trval, ako už bolo zmienené, od 15. do 23. septembra 1941, teda iba deväť pracovných dní. Ako vyplýva z evidencie na zachovanej dochádzkovej listine, ktorú si starostlivo a pedantsky profesor Budinský viedol, bolo to celkovo 450 pracovných hodín.

V roku 1941 sa preskúmala iba menšia časť tohto pohrebiska (*Budinský-Krička 1993*, 296). Na pozemku Ondreja Voliara sa na ploche 90 m² preskúmalo 35 hrobov a na susednom pozemku Jána Petráša ďalších 17 hrobov, spolu teda 52 žiarových hrobov (*Furmánek 1976, 1986a*). Vojtech Budinský-Krička síce chcel vo výskume pokračovať a výskum dokončiť v nasledujúcom roku. Žiaľ, iné pracovné a organizačné povinnosti mu to už neumožnili.

V dobe trvania veľkého, komplexne skúmaného systematického archeologického výskumu žiarového pohrebiska pilinskej a kyjatickej kultúry v Radzovciach na Monose oslovil počas odbornej komisie v roku 1973 profesor Vojtech Budinský-Krička vedúceho tohto výskumu Václava Furmánka a opýtal sa ho, či by mohol výskum žiarového pohrebiska v Kyjatiach dokončiť. Oslovený súhlasil, a tak na jar roku 1974 obaja Kyjatice navštívili a lokalitu si pozreli. Konštatovali, že pokračovanie výskumu je nielen možné, ale aj mimoriadne nutné. Ani Václav Furmánek nemohol pre iné terénne archeologické výskumy, odborné a organizačné povinnosti v Archeologickom ústave SAV začať výskum v Kyjatiach okamžite. K jeho realizácii došlo až v roku 1983. Výskum trval tri, relatívne dlhé výskumné sezóny. V roku 1983 od pondelka 27. júna do piatka 2. septembra, čiže 51 pracovných dní. V roku 1984 od 13. júna do 29. augusta, teda ďalších 63 pracovných dní a v roku 1985 od 3. júna do 20. augusta, to bolo 61 pracovných dní. Vtedy sa však väčšina organizačných a pracovných kapacít venovala príprave a výstavbe archeologického pamätníka kyjatickej kultúry. Spolu to teda bolo 175 pracovných dní. Pri tejto príležitosti je nielen vhodné, ale aj potrebné pre mladú generáciu spomenúť, že každá sezóna sa končila návštevou reprezentatívnej odbornej komisie, v ktorej boli vtedajšie najvýznamnejšie osobnosti slovenskej archeológie, ako prof. PhDr. Vojtech

Obr. 5. Klad a označenie sond. Sivo je znázornená plocha skúmaná v roku 1941.

Budinský-Krička, DrSc., akademik prof. PhDr. Bohuslav Chropovský, DrSc., doc. PhDr. Anton Točík, DrSc., člen korešpondent ČSAV a SAV prof. PhDr. Jozef Vladár, DrSc., ale aj ďalší bádatelia, ktorí vtedy predstavovali a niektorí stále ešte reprezentujú vrchol historických a archeologických vied nielen na Slovensku, ale v celej Európe, napríklad PhDr. Eva Kolníková, DrSc., PhDr. Ondrej Ožďáni, CSc., prof. PhDr. Alexander Ruttkay, DrSc., PhDr. Ladislav Veliáčik, DrSc. a ďalší. Okrem nich sa na komisiách pravidelne zúčastňoval riaditeľ Oblastného strediska SÚPSOP v Lučenci PhDr. Gabriel Krúdy a archeológ Gemerského múzea v Rimavskej Sobote PhDr. István B. Kovács. Na takýchto podujatiach boli prítomní tiež riaditelia miestnych kultúrnych ustanovizní a významní predstavitelia štátnej a hospodárskej správy okresu a kraja.

Počas trvania archeologického výskumu sa jeho výsledkom venovala zaslúžená publicita v rôznych slovenských a československých masmédiách. Dokonca v pondelok 27. augusta 1984 tu nakrúcala Slovenská televízia Bratislava polhodinový dokumentárny film, ktorý moderoval nezabudnuteľný, vynikajúci popularizátor archeológie a histórie na Slovensku PhDr. Pavel Dvořák.

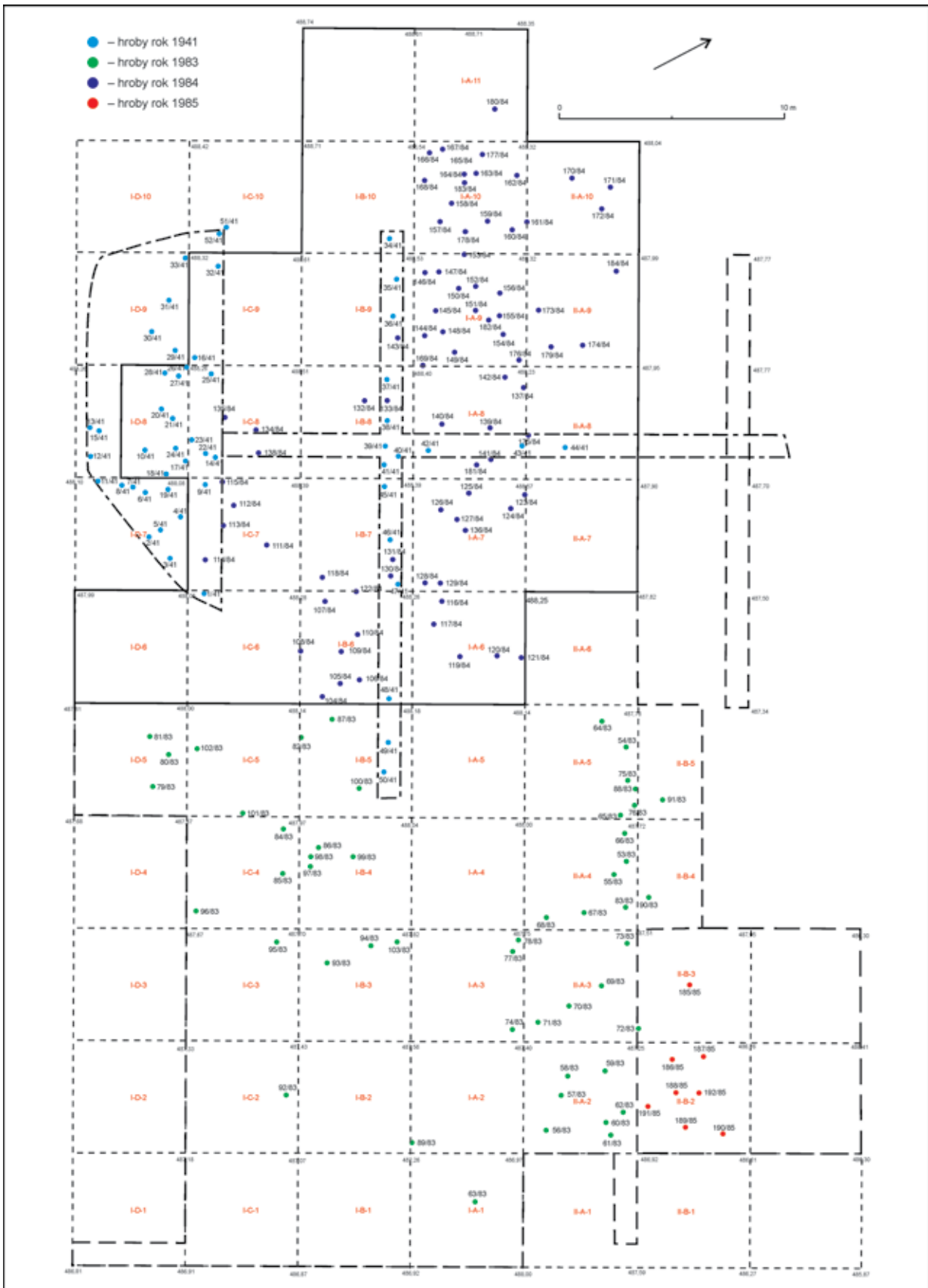
Spolu sa teda skúmalo viac ako 170 pracovných dní a celkový pobyt výskumníkov v Kyjaticiach predstavoval dobu 34 týždňov, čo je takmer rok pobytu Václava Furmánka a jeho tímu v Kyjaticiach. Aký je to výrazný nepomer s deviatimi dňami, ktoré Vojtech Budinský-Krička strávil na lokalite v roku 1941. Vtedy sa v priemere za jeden pracovný deň zachránilo a zdokumentovalo takmer šesť hrobov. Naproti tomu Václav Furmánek, a pritom mal bohaté skúsenosti z výskumov žiarových pohrebísk z doby bronzovej, za jeden pracovný deň odkryl, preskúmal a zdokumentoval zhruba iba jeden žiarový hrob. Aký je to priepastný rozdiel! V prvom rade to bolo zapríčinené rozdielnymi výskumnými a dokumentačnými metódami v 40. a 80. rokoch 20. stor. Určite miestni terénni robotníci, kopáči v 40. rokoch minulého storočia nemali prikázaný 40 hodinový pracovný týždeň. Vtedy sa robilo „od vidíš do nevidíš“. Nezanedbateľná je tiež skutočnosť, že profesor Budinský-Krička mal k dispozícii dospelých, manuálne zručných, pracovitých a vytrvalých dedinských chlapov, ktorí si platenú prácu, hoci krátkodobú, no v mieste bydliska mimoriadne vážili. Na výskume v rokoch 1983–1985 okrem zopár miestnych dospelých robotníkov väčšinou pracovali mestskí študenti a predovšetkým študentky z gymnázia v Banskej Bystrici. Zabezpečil ich významný gemerský rodák, profesor slovenskej literatúry na Univerzite Mateja Bela v Banskej Bystrici Andrej Golema. Podľa vtedajších zákonov mohli nepĺnoletí študenti odpracovať iba šesť hodín denne. Pochopiteľne ich vytrvalosť, sila a manuálna zručnosť bola neporovnateľná so starou generáciou navyknutou na tvrdú, manuálnu prácu. Ale aj tak im patrí naša úprimná vďaka. Bez ich pomoci by sa celé pohrebisko fažko preskúmalo.

Prvou úlohou moderného, systematického archeologického výskumu bola presná lokalizácia plochy, ktorá sa preskúmala pred viac ako 40 rokmi a bolo na nej nájdených 52 žiarových hrobov. Ich archeologický a antropologický materiál sa postupne odovzdával väčšinou do depozitára SNM v Martine. Prvá časť sa odovzdala už v roku 1941. Zameranie tejto plochy urobil prof. Budinský neuveriteľne perfektne, preto sme sa na okraje už preskúmaných sond dostali s presnosťou decimetrov.

Budinského precízny plán skúmanej časti pohrebiska vychádzal z vtedajšej siete poľných ciest a z označenia parciel súkromných vlastníkov pôdy. V priebehu výskumu v rokoch 1983–1985 sa pôvodný miestopisný plán konfrontoval so súčasnou terénnou situáciou a plocha preskúmaná v roku 1941 sa presne lokalizovala a zakomponovala do celkového plánu výskumu, podobne ako i jednotlivé hroby (obr. 6). V roku 1983 sa v dobe od pondelka 27. júna do piatku 2. septembra preskúmala plocha 600 m². Čiže sezóna trvala viac ako dva mesiace. Na skúmanej ploche sa objavilo a preskúmalo 52 žiarových hrobov a niekoľko mladších sídliskových objektov. Prevažná časť preskúmaných hrobov patrila kyjatickej kultúre, ale objavili sa i hroby pilinskej kultúry a hroby z prechodného pilinsko-kyjatického horizontu. Okrem urnových hrobov sa v prvej výskumnej sezóne našli aj dva jamkové hroby, ktorých kultúrne určenie a datovanie pochopiteľne nebolo možné (Furmánek 1984a).

Sezóna v roku 1984 trvala od 13. júna do 29. augusta. Preskúmala sa plocha 550 m² a na nej bolo ďalších 81 žiarových hrobov datovaných od pilinskej kultúry cez prechodný pilinsko-kyjatický horizont až po kyjatickú kultúru. V porovnaní s predchádzajúcou sezónou boli hroby menej zničené a keramika bola v podstatne lepšom stave zachovania ako v sezóne 1983 (Furmánek 1985).

Posledná výskumná sezóna v roku 1985 trvala od 3. júna do 20. augusta. Preskúmal sa juhovýchodný okraj pohrebiska, na ktorom sa našlo iba osem hrobov datovaných do kyjatickej kultúry. Tým bolo pohrebisko preskúmané bezo zvyšku. Bolo na ňom 192 žiarových hrobov datovaných od konca pilinskej kultúry až po zánik kultúry kyjatickej. Okrem hrobových celkov sa skúmala časť sídliska zisteného povrchovým prieskumom. V zisťovacej sonde sa objavil a preskúmal jeden sídliskový objekt kyjatickej kultúry (Furmánek 1986b).

Obr. 6. Plán pohrebiska. Z podkladov Vojtecha Budinského-Kričku a Václava Furmánka vyhotovila Mária Kunová.

Záverom poslednej výskumnej sezóny v roku 1985 sa na východnom okraji preskúmaného žiarového pohrebiska začal pripravovať a napokon sa aj vybudoval malý archeologický pamätník oprávnené venovaný eponymnej lokalite jednej európsky významnej archeologickej kultúre z obdobia civilizácie popolnicových polí (pozri kapitolu 6 *Archeologický pamätník*).

3.2 Archeologická kultúra

Jednotlivé archeologické náleziská a nálezy vytvárajú časovo a geograficky ohraničené oikumeny so špecifickými prejavmi v materiálnej kultúre a duchovnej sfére. Tieto entity sa v archeologickej vede označujú termínom *kultúra*. Pojem kultúra predstavuje základné časopriestorové označenie v archeologickej kultúrohistorickej paradigme (*Neustupný 2007*, 21, 22). V hierarchii časopriestorových pojmov je termín kultúra nadradený pojmom typ a skupina. Vyššiu úroveň tejto archeologickej terminológie predstavujú pojmy kultúrny okruh (komplex) a civilizácia (*Bujna 2013*, 36–39). Názvy archeologických kultúr sú odvodené od geografického ťažiska rozšírenia tej-ktorej kultúry (napr. kultúra východoslovenských mohýl, kultúra lužická), od niektorého charakteristického znaku (napr. kultúra zvoncovitých pohárov, kultúry mohylové) alebo podľa významného a charakteristického náleziska (napr. kultúra pilinská, Suci de Sus, ale aj kultúra kyjatická).

V súčasnosti stále prijímanú koncepciu a náplň pojmu archeologická kultúra vypracoval už takmer pred sto rokmi významný britský archeológ *Gordon Childe (1925)*. Predpokladal, že takmer každá kultúrna zmena súvisela s migráciou (*Bujna 2013*, 37). Okrem migračnej teórie existuje teória autochtónneho pôvodu, podľa ktorej obyvateľstvo žilo dlhé stáročia na približne rovnakom mieste a ich meniace sa črty v materiálnom prejave, v hospodárstve a na sociálnej úrovni boli dôsledkom vývoja a kontaktov so susednými kultúrami. V prípade kyjatickej kultúry to bolo podobne. Tá vznikla ako celok zo substrátu pilinskej kultúry za prispenia vplyvov susedných archeologických kultúr civilizácie popolnicových polí. Príchod obyvateľov do podhorských oblastí juhu stredného Slovenska bol spätý s nositeľmi pilinskej kultúry a je možné ho kvalifikovať ako tzv. veľkú mobilitu obyvateľstva slovenských kultúrnych komplexov ľudu popolnicových polí. Tieto presuny obyvateľstva boli spôsobené rôznymi faktormi, z ktorých boli dominantné klimatické zmeny. Neskôr sa nielen v Kyjaticiach, ale i v širšom priestore uskutočnila obecná transformácia pilinskej kultúry do kultúry kyjatickej.

Počiatky dejín skúmania lokalít kyjatickej kultúry možno položiť už do prvej polovice 20. stor. Pred polovicou 20. stor. však boli tieto lokality spájané predovšetkým s pilinskou kultúrou. Výsledky výskumu žiarového pohrebiska v Podrečanoch, okres Lučenec (*Budinský-Krička 1945–1946*, 263, 264), dal V. Budinskému podnet k vytvoreniu nového termínu *podrečiansky typ*. Tento pojem sa však neujal a upadol do zabudnutia. Do archeologickej terminológie sa presadil až názov kyjatický typ, ktorý prvý raz použil akademik *Jan Filip (1948, 204)*. Postupne sa k týmto pamiatkam priradzovali analogické náleziská a nálezy, čo neskôr umožnilo definovať a kodifikovať Jozefovi Paulíkovi samostatnú časopriestorovú entitu – kyjatickú kultúru (*Paulík 1962*).

Termín sa akceptoval a používa sa dodnes nielen na Slovensku a v Maďarsku, ale i v iných stredoeurópskych krajinách (*Furmánek 2015b*, 189). Treba však poznamenať, že občas bývala existencia kyjatickej kultúry, ako samostatnej entity, spochybňovaná. Podobné názory rezonovali v archeológii popolnicových polí donedávna. Tak napríklad popredný znalec problematiky stredoeurópskych popolnicových polí profesor Marek Gedl z Jagelonskej univerzity v Krakove považoval archeologické prejavy klasifikované ako kyjatická kultúra za periférny výraz lužického kultúrneho komplexu (*Gedl 1975*, 142, 143; *1985*, 140). Avšak M. S. Przybyła už tieto názory neakceptoval a chápal kyjatickú kultúru ako samostatný, svojbytný prejav civilizácie stredoeurópskych popolnicových polí (*Przybyła 2009*, 123, 124).

Kyjatická kultúra patrí spolu s pilinskou kultúrou, kultúrou Suci de Sus a gávskou kultúrou do kultúrneho komplexu juhovýchodných popolnicových polí a zároveň i do civilizácie popolnicových polí. Nositelia tejto významnej civilizácie postupne osídľovali strednú Európu už od druhej polovice druhého tisícročia pred n. l. a žili v tomto priestore dve až tri storočia prvého tisícročia pred n. l. (*Furmánek 2015b*).

3.3 Katalóg hrobov a antropologických analýz

Keďže sa pri výskume v roku 1983 pokračovalo v číslovaní hrobov hneď ako bolo ukončené v roku 1941, sú hroby bez problémov číslované priebežne od prvého po posledný hrob. Pre pochopenie usporiadania následného katalógu je dôležité uviesť, že Vojtech Budaváry (*Budinský-Krička*) čísloval hroby

z roku 1941 od jednotky až po hrob 51 s indexom 41 za lomkou. Iba posledný hrob bol, vychádzajúc z nálezovej situácie, rozdelený na dva hroby: 51A/41 a 51B/41 a preto bol Václavom Furmánkom označený tiež ako dva hroby. Na hrob 51/41 a hrob 52/41 s odpovedajúcim vysvetlením. Vďaka tomu Václav Furmánek nielen mohol, ale aj chcel v číslovaní novozistených hrobových celkov priebežne pokračovať. Preto prvý hrob objavený v roku 1983 bol označený číslom 53/83, prvý hrob z roku 1984 bol označený číslom 104/84 a napokon prvý hrob z výskumu v roku 1985 bol označený číslom 185/85.

V katalógu sa pre úsporu textu používa formalizované označenie jednotlivých tvarov keramiky: A – amfory, B – amforky, C – amforovité vázy, D – amforovité vázičky, E – bombovité nádoby, F – hrnce, G – džbány, H – misky, I – šálky, J – pokrievky. V rámci jednotlivých tvarov sa ešte použilo detailnejšie členenie pomocou arabských číslic a niekedy i malých písmen, napríklad F3a, napríklad dvojuché hrnce s esovitou profiláciou (pozri kapitolu 3.7.1 *Keramické výrobky*).

Podobne boli formalizované označené aj výzdobné motívy. Boli rozdelené do troch základných skupín. Ryté motívy (R – obr. 217); plastické zahĺbené motívy (Z – obr. 218); plastické vystupujúce motívy (V – obr. 219) a iné motívy (slamovanie, smolný náter). V rámci týchto troch základných skupín boli jednotlivé motívy označené arabskými číslicami. Pre formalizovaný popis výzdobných motívov sme chceli použiť rovnaký systém aký sa použil v katalógu pohrebiska v Radzovciach (*Furmánek/Mitáš/Budaváry 2016*, 14, obr. 10) a ktorý bol v modifikovanej forme využitý aj v katalógu súvekeho sídliska (*Furmánek 2019*, 25–27, obr. 17). Čoskoro sa však ukázalo, že je to nie celkom možné. Väčšia časť výzdobných motívov z pohrebiska v Radzovciach sa vypracovala na základe keramiky z hrobov pilinskej kultúry, z hrobov prechodného pilinsko-kyjatického horizontu, ktorých bolo na tomto pohrebisku viac ako tri štvrtiny (76,74 %) a z hrobov kyjatickej kultúry. Tých bolo na pohrebisku v Radzovciach takmer jedna pätina (19,79 %). Zvyšné hroby boli kultúrne neurčiteľné (*Stloukal/Furmánek 1982*, 92). Na pohrebisku v Kyjaticiach bola výrazná prevaha hrobov kyjatickej kultúry, bolo ich až 90 %. Niekedy sa v hrobe kyjatickej kultúry objavila aj keramika evidentne pilinskej kultúry, ktorá sa tam dostala z výkopu mladšej hrobevej jamy. Bolo to tak napríklad v hrobe 35/41, v ktorom sa našiel masívny črep profilovanej misky.

Bolo teda nutné vypracovať nový, modifikovaný kód výzdoby, použitý pre výzdobu nádob z pohrebiska v Kyjaticiach (pozri kapitolu 3.8.3 *Výzdoba keramiky*). Pokiaľ celé keramické tvary na kresbových tabuľkách neboli zdobené, je v textovej časti katalógu uvedený text „bez výzdoby“. V prípade črepov z nerekonštruovateľných nádob sa uvádza buď výzdobný motív, alebo konštatovanie „výzdoba nezistiteľná“. Toto sa nikdy neuvádza pri črepoch z pokrievok, ktoré neboli zdobené.

Pôvodne sme plánovali katalóg antropologických analýz uviesť samostatne v kapitole 4 *Antropologické analýzy*. Keďže by sa však veľa údajov v oboch katalógoch opakovalo, rozhodli sme sa zaradiť výsledky antropologických analýz priamo k príslušnému hrobu v archeologickom katalógu. A nielen to. Keďže antropologický materiál zo značného počtu hrobov nebol z objektívnych príčin analyzovaný, pretože nebol k dispozícii. Buď sa počas výskumu síce zistil, ale bol tak nepatrný alebo sa stratil a nebol na antropologickú analýzu dodaný. Predovšetkým to platí o hroboch skúmaných v roku 1941. Domnievame sa, že vďaka tomuto riešeniu je katalóg prehľadnejší a rozsahom úspornejší.

Plán pohrebiska bol robený v mierke 1: 20. Dominantným bodom merania, a tým i celého plánu, bol stĺp vedenia vysokého napätia č. 8, niveleta 488,0 m. Toto elektrické vedenie ide z obce hore, severovýchodným smerom k miestnej vodárni. Od tohto stĺpa sa celý priestor predpokladaného pohrebiska rozdelil na štyri kvadranty s rozmermi 20 x 20 metrov, ktoré boli orientované podľa svetových strán a označené v smere hodinových ručičiek rímskymi číslicami I–IV. Plocha každého kvadrantu bola rozdelená na jednotlivé štvorce s rozmermi 5 x 5 metrov. V osi x boli tieto štvorce označené arabskými číslicami 1, 2, 3, 4. V osi y boli označené veľkými písmenami abecedy A, B, C, D. Vďaka tomuto spôsobu má každý štvorec svoje exaktné a jednoznačné pomenovanie. Napríklad I-A-2, II-B-5 atď. (obr. 5).

Objavená a mimoriadne vysoká hustota hrobových celkov na súvislej ploche preskúmanej v roku 1941 bola spôsobená predovšetkým tým, že Vojtech Budinský začal zachraňovať hroby, ktoré boli ohrozené a ich kamenné konštrukcie boli na povrchu zreteľne viditeľné (tab. XXVII: 1, 4). Tieto hroby ležali v strede pohrebiska, v strednej časti svahu. Neskôr sa Vojtech Budinský-Krička snažil zistiť rozsah celého pohrebiska metódou dvoch na seba kolmých meter širokých zisťovacích rezov, čo sa mu čiastočne aj podarilo (obr. 5). Predovšetkým však to bola jeho správna úvaha a užitočná pomôcka pre plánovanie a stratégiu ďalšieho systematického výskumu, s ktorým aj rátal, ktorý sa však z objektívnych dôvodov uskutočnil až v rokoch 1983–1985. Hroby v roku 1941 sa našli na ploche 120 m². Z toho 95 m² bola súvislá plošne skúmaná plocha a 25 m² bola plocha zisťovacích sond. Kubatúra odkrytej zeminy a kameňov predstavovala okolo 65 m³. Metodika a technika výskumu bola zodpovedajúca výskumnej úrovni svojej doby a preto ju nebudeme komentovať.

3.3.1 Opisy hrobov a materiálu

Následný katalóg všetkých prezentovaných hrobov a ich obsahu má jednotnú formu. V prvom riadku je číslo hrobu lomené rokom výskumu, druh hrobu a pokiaľ to bolo možné i kultúrno chronologické určenie. V druhom riadku je uvedené označenie sondy; hĺbka dna hrobu v cm; prípadne odkazy na ilustrácie, na obrázky a na tabuľky. V treťom a ďalších riadkoch je opis nálezovej situácie s číselným označením objavených artefaktov v zátvorke (1 až x). Následný riadok informuje o prítomnosti, prípadne o absencii spálených ľudských kostí a v riadku pod ním je informácia, či boli spálené kosti dodané na antropologické určenie, alebo nie. Pokiaľ áno, tak je uvedené stručné antropologické určenie. Nasledujú riadky opisu artefaktov a ich prípadné zobrazenie na obrázkoch a tabuľkách.

Bola snaha, aby sa jednotlivé keramické tvary opisovali jednotným spôsobom. Po názve typu nádoby (napr. amfora) nasleduje jej formalizovaná typologická charakteristika (napr. A5), rozmery aspoň jednej časti nádoby v milimetroch, formalizované označenie motívov výzdoby (napr. rytá R2), charakter materiálu (napr. hrubý, porézny) a odkaz na zobrazenie na tabuľkách (napr. tab. I: 3), prípadne na obrázkoch (napr. obr. 206: 5). Pokiaľ bolo možné iba základné typologické označenie (napr. amfora), ktoré nebolo možné bližšie typologicky špecifikovať, bol takýto typ označený symbolom A0, B0 atď.

Je pochopiteľné, že nálezy z hrobov objavených v rokoch 1983 až 1985 počas výskumu Archeologickým ústavom SAV sú uložené v depozitári tohto pracoviska v Nitre a v depozitári kaštiela v Malých Vozokanoch. Tiež je logické, že artefakty z výskumu v roku 1941 boli väčšinou uložené v Etnografickom ústave SNM v Martine, kde v tom čase pán profesor Budinský-Krička pracoval. Je však zaujímavé, že pomerne veľký počet nádob a takmer všetok črepový, nerekonštruovateľný keramický materiál z výskumu v roku 1941 je deponovaný v depozitári Archeologického ústavu SAV v Nitre. Ako sa tam tieto nálezy dostali, sa nepodarilo zistiť. Dokonca tri nádoby a jeden praslen sú uložené v depozitári Archeologického ústavu SNM v Bratislave. Jednu z týchto nádob, ako je uvedené v prírastkovom katalógu tejto inštitúcie, venoval do SNM v Bratislave pán profesor Vojtěch Ondrouch v roku 1943! Keďže väčšina archeologického materiálu je v súčasnosti uložená v depozitároch Archeologického ústavu SAV, tak toto miesto uloženia jednotlivých artefaktov neuvádzame. Uvedené sú miesta uloženia keramiky a iných predmetov mimo depozitárov Archeologického ústavu SAV. To je uloženie v SNM Bratislava a v SNM Martin.

Tak textová, ako aj ilustračná časť katalógu bola po obsahovej i formálnej stránke vytvorená podobným spôsobom ako katalóg pohrebiska pilinskej a kyjatickej kultúry zo žiarového pohrebiska kompletne preskúmaného v rokoch 1931, 1932 a 1969–1974 na lokalite Monosa v Radzovciach Vojtechom Budavárom a Václavom Fumánkom (*Furmánek/Mitáš/Budaváry 2016*). Podobne bol aplikovaný i formalizovaný opis keramických tvarov. Ten sa nachádza v závere publikácie na obrázkoch 222 až 230. Pokiaľ niektorý keramický typ sa na pohrebisku v Kyjaticiach neobjavil, bol na typologických tabuľkách síce ponechaný, ale pozadie dostalo sivú farbu.

Treba ešte raz podčiarknuť, že hroby na žiarovom pohrebisku v Kyjaticiach boli značne zničené dlhoročnou orbou a permanentným odstraňovaním kameňov z hrobových konštrukcií. Z niektorých zvyškov nádob sa len ťažko dala určiť základná typologická príslušnosť a v rámci typu typologická špecifikácia. Hoci je to pre vypovedaciu schopnosť archeologického materiálu značný handicap, domnievame sa, že eponymná lokalita archeologickej kultúry si túto formu vedeckej prezentácie zaslúži.

1/41 – Skrinkový, urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-C-6; hĺbka 32 cm; obr. 207: 2; tab. I: 1–3.

V neúplnej skrinke čiastočne zničenej orbou stáli tri nádoby. Malá amfora (1) bola zakrytá miskou (2) obrátenou hore dnom. Západne stála urna – amfora (3).

Na dne urny boli nepatrné zlomky spálených ľudských kostí.

Kremačné ostatky na antropologickú analýzu neboli dodané.

1. Amfora, typ A12; v. 166 mm; max. priemer vydutiny 190 mm; výzdoba nezistiteľná; hlinito-piesčitého materiálu, zvonka čierny, zvnútra hnedý (tab. I: 2).
2. Kónická miska, typ H11; v. 80 mm; max. priemer 200 mm; bez výzdoby; piesčito-hlinitého materiálu, zvonka hnedý s tmavými škvrnami, zvnútra čierny (tab. I: 1).

3. Fragment amfory, chýba dno, typ A9; zachovaná v. 172 mm; max. priemer vydutiny 264 mm; rytá výzdoba R2, plastická zahĺbená výzdoba Z11 a Z12, plastická vystupujúca výzdoba V7 a V11; jemný hlinito-piesčitého materiálu, zvonka čierny, zvnútra sivohnedý (obr. 207: 2; tab. I: 3).

2/41 – Skrinkový, urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-D-7; hĺbka 32 cm.

V neúplnej skrinke čiastočne zničenej orbou stáli tri nádoby. Pravdepodobne urna (1) bola zakrytá miskou obrátenou hore dnom, prípadne typologicky neurčiteľnou pokrievkou (2). Severne stála ďalšia nádobka (3).

Autor výskumu kremačné ostatky neuvádzal.

1. Črepy typologicky neidentifikovateľnej amfory typu A0, prípadne hrnca typu F0; výzdoba nezistiteľná; jemný hlinito-piesčitý materiál, zvonka čierny, zvnútra tehlovohnedý. Mohlo by ísť skôr o hrniec, čo naznačujú črepy pokrievky, ktorá ho pôvodne zakrývala.
2. Črepy pokrievky, typ J0; v. 35 mm, max. priemer 135 mm; hlinitý materiál s kamienkami, zvonka i zvnútra sivohnedý.
3. Črepy amforky, typ B0; bez zistiteľnej výzdoby; jemný hlinitý materiál, zvonka i zvnútra sivočierny.

3/41 – Skrinkový hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-D-7; hĺbka 24 cm; tab. XXXII; XXXIII: 1–4.

Orbou značne zničený skrinkový hrob. Zo skrinky sa zachovali dva dlhé, ploché kamene, z ktorých jeden ležal na plocho. V poznámkach V. Budinského-Kričku sa uvádza, že hrob obsahoval črepy pravdepodobne troch nádob, z ktorých jedna bola určite miska. Po umytí, označení a zabalení keramiky je však situácia iná. V hrobe boli dve amfory (1, 2), dve misky (3, 4) a šálka (5).

Autor výskumu kremačné ostatky neuvádzal.

1. Črepy veľkej amfory s masívnymi uchami, typ A8; rytá výzdoba motívu R2, plastická vystupujúca výzdoba motívu V7; jemný hlinito-piesčitý materiál, zvonka čierny, zvnútra sivočierny (tab. XXXII: 13–15).
2. Črepy amfory, typ A0; jemný piesčito-hlinitý materiál; plastická zahĺbená výzdoba motívov Z2–Z4 (tab. XXXII: 2, 3, 5, 6; XXXIII: 3) a plastická vystupujúca výzdoba motívu V3 (tab. XXXII: 4); hlinito-piesčitý materiál, zvonka sivočierny, zvnútra sivohnedý.
3. Črepy jednouchej misky so zatahnutým okrajom, typ H11; priemer dna 50 mm; bez výzdoby; hlinito-piesčitý materiál, zvonka i zvnútra sivočierny.
4. Črepy veľkej misky s rovným dnom typ H11; priemer dna 94 mm; bez výzdoby; črepy zvonka svetlohnedé, zvnútra sivočiernohnedé (tab. XXXII: 18, 19).
5. Črepy šálky, typ I6; vnútorná plastická zahĺbená výzdoba motívu Z13 a plastická vystupujúca výzdoba na uchu motívu V12; jemný hlinitý materiál, zvonka i zvnútra čierny.

4/41 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-D-7; hĺbka 30 cm; obr. 7; obr. 190: 1; obr. 213: 1, 3; tab. I: 4.

Podľa autentického opisu autora výskumu išlo o značne komplikovanú nálezovú situáciu. Mohlo ísť o superpozíciu dvoch hrobov, kde hrobová jama mladšieho hrobu porušila starší hrob, alebo mohlo ísť aj o okraj žiaroviska, s čím by korešpondovala aj poloha tohto objektu na úplnom okraji pohrebiska.

V západnom rohu predpokladaného hrobu boli črepy štyroch nádob: malý dvojuchý hrniec (1), veľká misa (2), misa s prstencovitým dnom (3) a amfora (4).

Zachovaný bol malý až stredne veľký zlomok (2,0 g); 5 mm dokonale až kriedovito spáleného ľudského os-

tatku pochádzajúceho z kompakty dlhej kosti postkranialneho skeletu.

Záver: Ľudský, bližšie neurčiteľný jedinec.

1. Malý dvojuchý hrniec, typ F3a; v. 104 mm; max. priemer 112 mm; bez výzdoby; hlinitý porézny materiál, zvonka i zvnútra svetlohnedý (tab. I: 4).
2. Črepy veľkej oblej misky, typ H0; v. 80 mm; priemer okraja 210 mm; výzdoba nezistiteľná; hlinito-piesčitý materiál, zvonka i zvnútra sivočierny.
3. Prstencovité dno misky typ H2(?); priemer 88 mm; bez výzdoby; hlinitý materiál s kamienkami, zvonka sivohnedý, zvnútra sivočierny.

Poznámka:

Pravdepodobne ide o nádobu zo zničeného hrobu pilinskej kultúry.

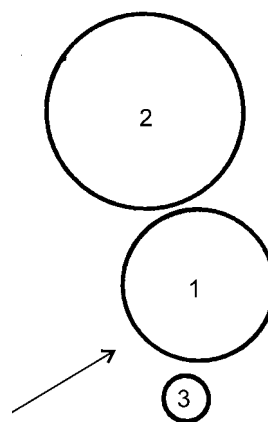
4. Črepy amfory, typ A0; hlinitý materiál s kamienkami, zvonka čierny a hnedý, zvnútra hnedosivý.

4/41, poloha 5 – urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-D-7; hĺbka 40 cm; obr. 8; 11: 1; 213: 1, 3; tab. I: 4–8.

Následná skupina nádob je v zápiskoch V. Budinského označená ako hrob 4/41, poloha 5. Evidentne ide o uzavretý hrobový nálezový celok tvorený centrálnou nádobou – amforou (1), vedľa ktorej stála na západnej strane ďalšia amfora (2) a dve misky (3, 4).

1. Amfora, typ A8; v. 174 mm; max. priemer vydutiny 250 mm; rytá výzdoba motívu R2, plastická zahĺbená výzdoba motívov Z4 a Z11; hlinito-piesčitý materiál, zvonka čierny, zvnútra hnedosivý (tab. I: 8).
2. Kónické hrdlo amfory, typ A0, prípadne amforovitej vázy, typ C0; zachovaná výška 84 mm; priemer okraja 137 mm; bez výzdoby; hlinito-piesčitý materiál, zvonka sivočierny, zvnútra sivohnedý (tab. I: 5).

Obr. 7. Hrob 4/41.

- Oblá miska so symbolickým uchom, typ H13; v. 68 mm; priemer okraja 180 mm; plastická vystupujúca výzdoba motívov V5 a V12; hlinito-piesčitý materiál s kamienkami, zvonka sivočierny a čierny, zvnútra čierny (obr. 213: 1; tab. I: 7).
- Oblá miska, typ H14a; v. 80 mm; priemer 210 mm; bez výzdoby; hlinito-piesčitý materiál, zvonka i zvnútra sivočierny (obr. 213: 3; tab. I: 6).

5/41 – Urnový hrob; pilinsko-kyjatický horizont

Sonda I-D-7; hĺbka 27 cm; obr. 9; 187: 1; tab. XXXIII: 5–19.

Pod veľkým kameňom ležali črepy veľkej profilovanej misky (1) obrátenej hore dnom, vedľa, na južnej strane, stála šálka (2) obsahujúca drobné spálené kosti. V okolí týchto nádob boli ešte črepy niekoľkých nádob (3–6) premiešané s uhlíkmi a spálenými kosťami.

Kremačné ostatky na antropologickú analýzu neboli dodané.

- Črepy veľkej atypickej profilovanej misky, typ H5; plastická zahĺbená výzdoba motívov Z4 a Z13 (tab. XXXIII: 6–10), plastická vystupujúca výzdoba motívu V11 (tab. XXXIII: 5, 11); jemný hlinitý materiál, zvonka i zvnútra sivočierny.
- Črepy šálky, typ IIb, respektíve I2b; plastická vystupujúca výzdoba motívu V7; jemný piesčito-hlinitý materiál, zvonka svetlohnedý, zvnútra sivočierny (tab. XXXIII: 12).
- Fragment ucha a črepy amfory, typ A2; výzdoba nezistiteľná; jemný hlinito-piesčitý materiál, zvnútra tehlovo-hnedý, zvonka sivočierny.
- Črepy dvojuchého hrnca, typ F0; výzdoba nezistiteľná; hrubý, porézny hlinitý materiál, zvonka i zvnútra svetlohnedý (tab. XXXIII: 13, 17).
- Črepy dvojuchého hrnca, typ F0; výzdoba nezistiteľná; hrubý, porézny hlinitý materiál, zvonka i zvnútra svetlohnedý (tab. XXXIII: 14, 15).
- Črepy šálky s umbom, typ II0; plastická vnútorná zahĺbená výzdoba motívu Z13; jemný hlinitý materiál, zvonka i zvnútra čierny (tab. XXXIII: 18, 19).

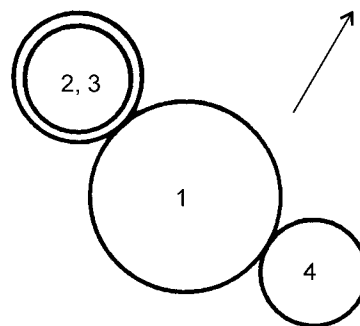
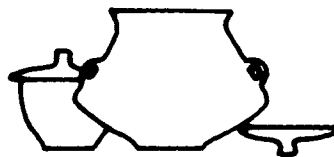
6/41 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-D-7; hĺbka 34 cm; obr. 10; 213: 4; tab. II: 1–7.

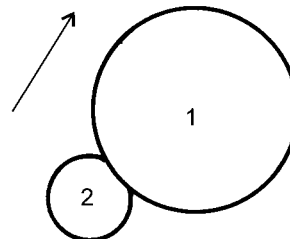
Medzi kameňmi stálo šesť nádob (1–6) orientovaných v smere sever-juh. Bola to urna (1) zakrytá miskou (2) obrátenou hore dnom. Vedľa stál hrniec (3) zakrytý ďalšou miskou (4) obrátenou hore dnom a vedľa ďalší hrniec (5) zakrytý pokrievkou (6). Medzi týmto hrncom a urnou stála východne široká šálka (7).

Kremačné ostatky na antropologickú analýzu neboli dodané.

- Fragment amforovitej vázy (chýba hrdlo typ), typ C2; zachovaná v. 200 mm; priemer max. vydutiny 320 mm; rytá výzdoba motívov R1 a R2, plastická zahĺbená výzdoba motívu Z2; hlinitý porézny materiál, zvonka čierny, zvnútra sivohnedý (tab. II: 7).
- Oblá miska, typ H9b; v. 84 mm; max. priemer 222 mm; bez výzdoby; hrubý hlinitý materiál, šupinovito sa odlupujúci, zvonka sivohnedý s tmavými škvrnami, zvnútra sivočierny (obr. 213: 4; tab. II: 2).

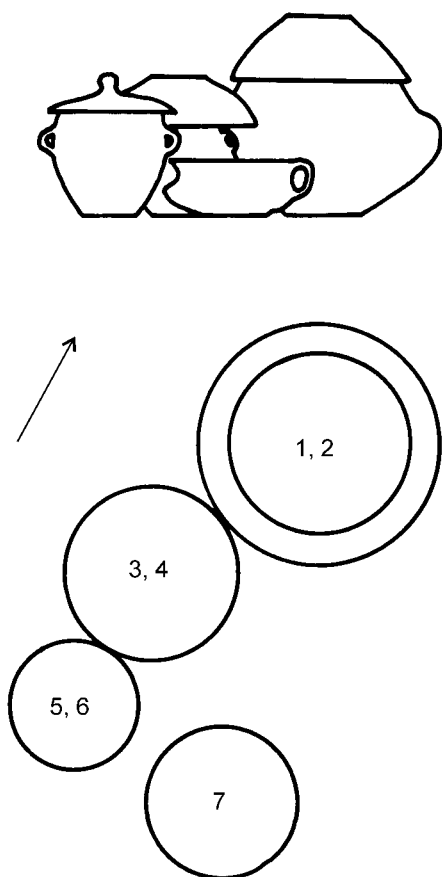

Obr. 8. Hrob 4/41, poloha 5.

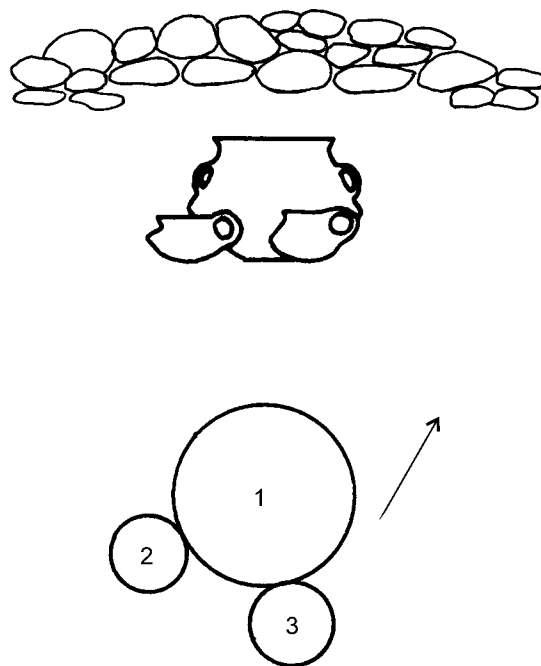

Obr. 9. Hrob 5/41.

- Amforovitá váza, typ C7; v. 152 mm; max. priemer vydutiny 180 mm; bez výzdoby; hrubý hlinito-piesčitý šupinovito sa odlupujúci materiál, zvonka sivočierny, zvnútra tehlovočervený s tmavými škvrnami (tab. II: 4).
- Oblá jednouchá miska, typ H14; v. 68 mm; max. priemer 190 mm; bez výzdoby; hlinito-piesčitý materiál s kamienkami, šupinovito sa odlupujúci, zvonka hnedý, zvnútra čierny (tab. II: 3).
- Hrniec, typ F5; v. 134 mm; priemer okraja 132 mm; plastická vystupujúca výzdoba motívu V5 a smolný náter vonkajšieho okraja nádoby; hlinitý porézny materiál, šupinovito sa odlupujúci, zvonka i zvnútra sivohnedý (tab. II: 6).

Obr. 10. Hrob 6/41.

Obr. 11. Hrob 7/41.

6. Pokrievka, typ J4; v. 49 mm; priemer 150 mm; hlinitý porézny materiál, šupinovito sa odlupujúci, zvonka i zvnútra sivohnedý (tab. II: 5).
7. Fragment veľkej šálky, pravdepodobne typ I7; priemer 190 mm; bez výzdoby; piesčito-hlinitý materiál, zvonka i zvnútra čierny (tab. II: 1).

7/41 – Skrinkový hrob s kamenným príkrovom; kyjatická kultúra

Sonda I-D-7; hĺbka 43 cm; obr. 11; 20: 1; 199: 1; 216: 4, 5; tab. II: 8–10; XXXIV: 1–5.

Pod kamenným príkrovom bola kamenná skrinka, vnútri ktorej stála nezakrytá centrálna nádoba (1). Vedľa nej, na južnej strane, dve šálky (2, 3) s vnútornou výzdobou a kónická nezdobená šálka (4).

Autor výskumu kremačné ostatky neuvádzal.

1. Črepy amfory, typ A10; priemer dna 74 mm; plastická zahĺbená výzdoba motívov Z2 a Z3; piesčito-hlinitý materiál, zvonka čierny, zvnútra hnedý (tab. XXXIV: 1–5).
2. Zlomky šálky s pásikovým uchom, typ I6; priemer ústia 110 x 120 mm; rytá výzdoba motívu R4 a vnútorná plastická zahĺbená výzdoba motívu Z13; jemný hlinitý materiál, zvonka i zvnútra čierny (obr. 216: 5; tab. II: 10).

3. Zlomky šálky s pásikovým uchom, typ I6; priemer ústia 96 x 102 mm; vnútorná plastická zahĺbená výzdoba motívu Z13; jemný hlinitý materiál, zvonka i zvnútra čierny (obr. 216: 4; tab. II: 9).
4. Kónická šálka, pravdepodobne typ I8; v. bez ucha 46 mm; priemer dna 33 mm; bez výzdoby; jemný hlinitý materiál, zvonka i zvnútra sivohnedý (tab. II: 8).

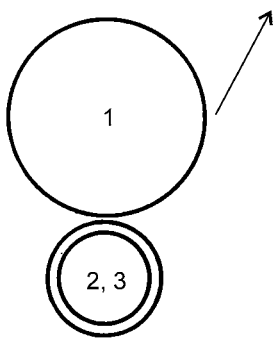
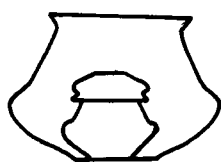
8/41 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-D-7; hĺbka 28 cm; obr. 12; 211: 10; tab. III: 1; XXIV: 6–10.

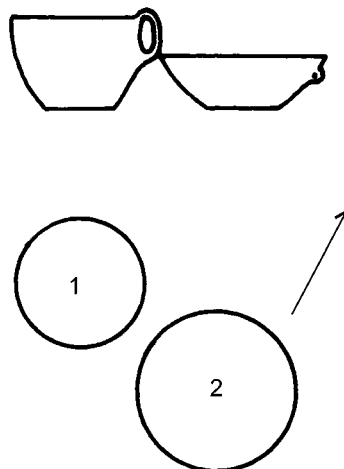
Orbou zničený hrob, z ktorého sa zachovala spodná časť urny (1) a južne od nej zlomky malej nádoby (2) zakrytej miskou obrátenou hore dnom (3). Na dne urny boli nepatrné zlomky spálených ľudských kostí.

Kremačné ostatky na antropologickú analýzu neboli dodané.

1. Zlomky amfory, typ A0, prípadne amforovitej vázy, typ C0; výzdoba nezistiteľná; piesčito-hlinitý materiál, zvonka čierny, zvnútra svetlohnedý.
2. Fragment džbánu, typ G4; výška 84 mm; max. priemer 104 mm; rytá výzdoba motívu R3, plastická zahĺbená výzdoba motívov Z1 a Z3; jemný hlinitý materiál, zvonka čierny, zvnútra hnedý (obr. 211: 10; tab. III: 1).

Obr. 12. Hrob 8/41.

Obr. 13. Hrob 9/41.

3. Črepy misky – pravdepodobne teriny, typ H16; plastická zahĺbená vnútorná výzdoba motívu Z13; jemný hlinitý materiál, zvnútra čierny, zvonka sivohnedý (tab. XXXIV: 6–10).

9/41 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-C-7; hĺbka 26 cm; obr. 13; 215: 5; tab. III: 4, 5.

Orbou zničený hrob, z ktorého sa zachovali črepy hrnca (1), misky (2), uhľíky (3) a šálka (4).

Autor výskumu kremačné ostatky neuvádzal.

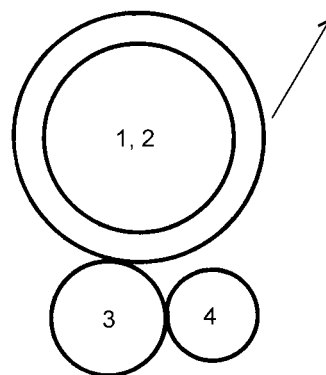
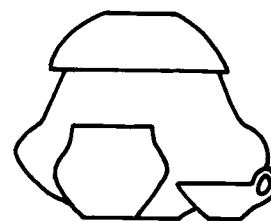
1. Črepy pravdepodobne jednouchého hrnca, typ F0; plastická vystupujúca výzdoba motívu V6; hrubý hlinito-piesčitý materiál s kamienkami, šupinovito sa odlupujúci, zvonka i zvnútra tehlovočervený.
2. Kónická miska s jedným uchom, typ H14a; v. 72 mm; bez výzdoby; hlinitý materiál, šupinovito sa odlupujúci, zvonka hnedý s tmavými škvrnami, zvnútra sivohnedý (tab. III: 5).
3. Zvyšky uhľíkov z drevín buk lesný (*Fagus sylvatica*) a jelša (*Alnus sp.*). Určila Ing. J. Mihályiová, za čo jej aj touto cestou ďakujeme.
4. Masívna šálka s odlomeným pásikovým uchom, typ I12; v. bez ucha 120 mm; priemer okraja 162 mm; bez výzdoby; hlinito-piesčitý materiál, zvonka i zvnútra sivohnedý (obr. 215: 5; tab. III: 4).

10/41 – Skrinkový hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-D-8; hĺbka 32 cm; obr. 14; tab. III: 6–9.

V neúplnej skrinke boli štyri nádoby (1–4). Amforovitá váza (1) bola zakrytá miskou (2) obrátenou hore dnom. Južne vedľa týchto dvoch nádob stála malá nádobka (3) a šálka (4).

Kremačné ostatky na antropologickú analýzu neboli dodané.

Obr. 14. Hrob 10/41.

1. Amforovitá váza, typ C1; v. 226 mm; max. priemer vydutiny 334 mm; rytá výzdoba motívov R1 a R2 a plastická zahĺbená výzdoba motívov Z2 a Z11; hlinito-piesčitý materiál, zvonka sivočierny s tmavými škvrnami, zvnútra hnedý (tab. III: 9).
2. Oblá miska, typ H9b; v. 78 mm; priemer okraja 224 mm; bez výzdoby; hlinito-piesčitý materiál, zvonka sivohnedý, zvnútra sivočierny (tab. III: 6).
3. Vázička, typ D5; v. 124 mm; max. priemer 148 mm; bez výzdoby; hrubý piesčito hlinitý materiál s kamienkami, zvonka i zvnútra hnedý (tab. III: 8).

- Šálka, typ I10; v. bez ucha 46 mm; priemer okraja 106 mm; priemer umba 26 mm; bez výzdoby; hlinitý materiál, zvonka i zvnútra čierny (tab. III: 7).

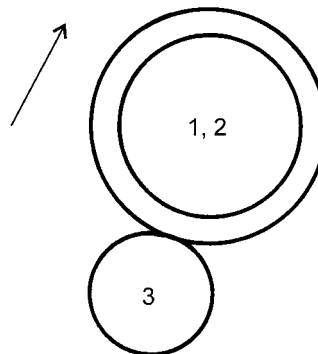
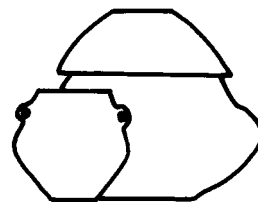
11/41 – Skrinkový hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-D-7; hĺbka 34 cm; obr. 15; 209: 6; tab. IV: 9–11.

Čiastočne narušený skrinkový hrob tvorený urnou (1), v ktorej bolo nepatrné množstvo spálených kostí. Urna bola zakrytá miskou (2) obrátenou hore dnom. Južne stála malá nádobka (3).

Kremačné ostatky na antropologickú analýzu neboli dodané.

- Fragment amforovitej vázy (chýba okraj), typ C2; zachovaná v. 174 mm; max. priemer vydutiny 312 mm; rytá výzdoba motívu R2, plastická zahĺbená výzdoba motívov Z5, Z10 a Z11; hlinito-piesčitý materiál, zvonka čierny, zvnútra tehlovočervený (tab. IV: 11).
- Oblá miska, typ H9d; v. 88 mm; max. priemer 222 mm; bez výzdoby; hlinito-piesčitý materiál, zvonka hnedý s tmavými škvrnami, zvnútra sivochierny (tab. IV: 9).
- Malá amforovitá váza, typ C6; v. 134 mm; max. priemer vydutiny 148 mm; bez výzdoby; piesčito-hlinitý materiál, zvonka i zvnútra sivohnedý (obr. 209: 6; tab. IV: 10).

Obr. 15. Hrob 11/41.

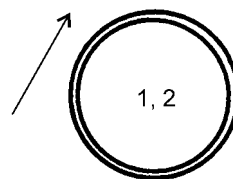
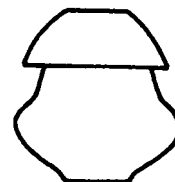
12/41 – Urnový(?) hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-D-8; hĺbka 28 cm; tab. XXXIV: 11–15.

Orbou zničený hrob. Obsahoval črepy tvarovo neidentifikovateľných nádob, z ktorých je typologicky určiteľná amfora (1). Medzi črepmi boli zlomky niekoľkých spálených kostičiek.

Kremačné ostatky k antropologickej analýze neboli dodané

- Malá amfora typ A0; rytá výzdoba motívov R1 a R2; plastická zahĺbená výzdoba motívu Z10; jemný piesčito-hlinitý materiál, zvonka čierny, zvnútra hnedočervený.

Obr. 16. Hrob 13/41.

13/41 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-D-8; hĺbka 26 cm; obr. 16; 189: 1; tab. IV: 5; XXXV: 1–15.

Hrob pravdepodobne obsahoval urnu (1), misku (2), šálku (3) a črep azda hrnca (4).

Autor výskumu kremačné ostatky neuvádzal.

- Črepy amfory, typ A9, resp. A10; priemer dna 80 mm; rytá výzdoba motívov R1 a R2; plastická zahĺbená výzdoba motívu Z2; jemný hlinito-piesčitý materiál, zvonka čierny, zvnútra hnedý (tab. XXXV: 8–15).
- Oblá jednochá miska, typ H14a; v. 90 mm; priemer okraja 210 mm; bez výzdoby; piesčito-hlinitý materiál, zvonka i zvnútra sivohnedý (tab. IV: 5).
- Šálka typ I6; plastická vnútorná zahĺbená výzdoba, motívu Z13; jemný hlinitý materiál, zvonka sivohnedý, zvnútra čierny (tab. XXXV: 1–7).
- Črep hrnca, typ F0; výzdoba nezistiteľná; hrubý porézny materiál, zvonka i zvnútra svetlohnedý.

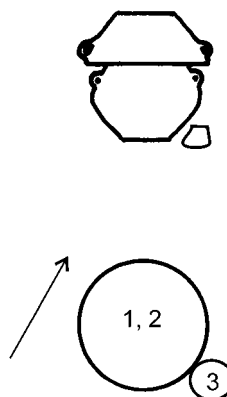
14/41 – Urnový hrob; kyjatická(?) kultúra

Sonda I-C-8; hĺbka 26 cm; obr. 17; 209: 3; 213: 5; tab. III: 2, 3.

Hrob pravdepodobne obsahoval urnu (1), ktorá bola zakrytá miskou (2) obrátenou hore dnom. Vedľa, na východnej strane, stála amfora (3). Na dne urny boli nepatrné zlomky spálených ľudských kostí a rozpadávajúci sa bronzový drôtik (4).

Kremačné ostatky na antropologickú analýzu neboli dodané, ale podľa nálezovej situácie a opisu autora výskumu išlo o detský hrob.

1. Črepy amfory, typ A0, prípadne amforovitej vázy, typ C0; výzdoba nezistiteľná; hlinito-piesčitý materiál, zvonka čierny, zvnútra hnedý.
2. Oblá miska s jedným malým uchom, typ H14a; v. 70 mm; max. priemer 162 mm; bez výzdoby; jemný hlinito-piesčitý materiál, zvonka sivohnedý, zvnútra sivočierny (obr. 213: 5; tab. III: 2).
3. Amforka, typ B4; v. 122 mm; max. priemer vydutiny 142 mm; rytá výzdoba motívu R1, plastická zahĺbená výzdoba motívov Z1, plastická vystupujúca výzdoba motívov V7 a V11; jemný hlinito-piesčitý materiál, zvonka čierny a sivohnedý, zvnútra sivočierny (obr. 209: 3; tab. III: 3).
4. Rozpadávajúci sa bronzový drôtik; dl. 22 mm; priemer drôtu 1,5 mm.

Obr. 17. Hrob 14/41.

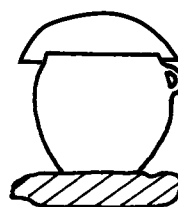
15/41 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-D-8; hĺbka 27 cm; obr. 18; 189: 2; tab. XXXVI.

Urna (1) zakrytá miskou (2) obrátenou hore dnom stála na plochom kameni. Vedľa ležali črepy hrnca (3) a ďalšej misky (4) i nepatrné zlomky spálených ľudských kostí.

Kremačné ostatky na antropologickú analýzu neboli dodané.

1. Črepy amfory, typ A0; rytá výzdoba motívu R2, plastická zahĺbená výzdoba motívov Z3, Z11 a Z13; jemný hlinito-piesčitý materiál, zvonka čierny, zvnútra svetlohnedý (tab. XXXVI: 10–18).
2. Črepy misky so zatiahnutým okrajom, typ H0; výzdoba nezistiteľná; hlinito-piesčitý materiál, zvonka sivohnedý, zvnútra sivočierny (tab. XXXVI: 8, 9).
3. Črepy typologicky neurčiteľného hrnca; bez výzdoby; hlinitý materiál s kamienkami, zvonka i zvnútra svetlohnedý (tab. XXXVI: 6, 7).
4. Črepy misky, resp. teriny, typ H16; plastická zahĺbená výzdoba motívu Z11, vnútorná plastická zahĺbená výzdoba motívu Z13; jemný hlinitý materiál, zvonka sivohnedý, zvnútra čierny (tab. XXXVI: 1–5).

Obr. 18. Hrob 15/41.

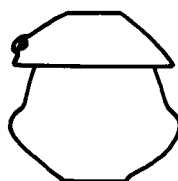
16/41 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-C-9; hĺbka 25 cm; obr. 19.

Urna (1) bola zakrytá miskou (2) obrátenou hore dnom. Na dne urny a vedľa nádoby boli nepatrné zlomky spálených ľudských kostí.

Kremačné ostatky na antropologickú analýzu neboli dodané.

1. Črepy amfory, typ A0, prípadne amforovitej vázy, typ C0; výzdoba nezistiteľná; piesčito-hlinitý materiál, zvonka čierny, zvnútra hnedý.
2. Črepy misky, typ H0; výzdoba nezistiteľná; piesčito-hlinitý materiál, zvonka čierny, zvnútra svetlohnedý.

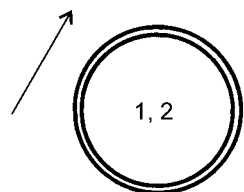
Obr. 19. Hrob 16/41.

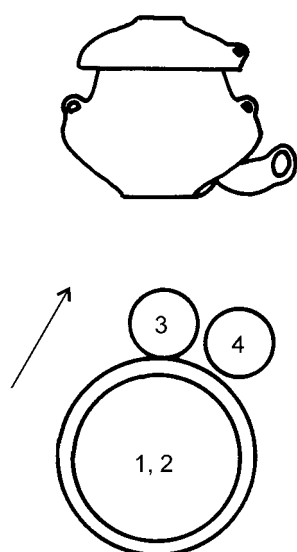
17/41 – Skrinkový hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-D-8; hĺbka 27 cm; obr. 20; 197: 1.

V pravouhlej skrinke bola urna (1) zakrytá miskou (2) obrátenou hore dnom. Na severnej strane stáli dve šálky (3, 4).

Autor výskumu kremačné ostatky neuvádzal.

Obr. 20. Hrob 17/41.

1. Amfora, typ A0, prípadne amforovitá váza, typ C0; výzdoba nezistiteľná; piesčito-hlinitý materiál, zvonka čierny, zvnútra hnedý.
2. Miska, typ H0; výzdoba nezistiteľná; hlinitý materiál s kamienkami, zvonka sivočierny, zvnútra hnedý.
3. Šálka (cedidlo); hrubý materiál s kamienkami, zvonka i zvnútra sivohnedý.
4. Šálka, typ I0; výzdoba nezistiteľná; hlinito-piesčitý materiál, zvonka i zvnútra hnedý.

18/41 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-D-8; hĺbka 33 cm; obr. 21.

Južne od urny (1) stali dve malé amfory (2, 3) a dve šálky (4, 5). Na dne urny boli nepatrné zlomky spálených ľudských kostí.

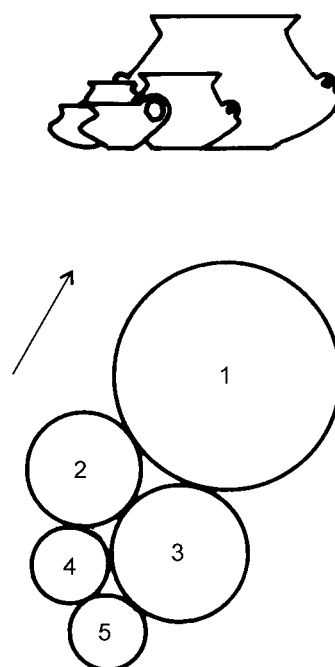
Kremačné ostatky na antropologickú analýzu neboli dodané.

1. Amfora, typ A0, prípadne amforovitá váza, typ C0; výzdoba nezistiteľná; piesčito-hlinitý materiál, zvonka čierny, zvnútra svetlohnedý.
2. Amfora, typ B0; výzdoba nezistiteľná; hlinito-piesčitý materiál, zvonka i zvnútra hnedý.
3. Amfora, typ B0; výzdoba nezistiteľná; hlinito-piesčitý materiál, zvonka i zvnútra hnedý.
4. Šálka, typ I0; výzdoba nezistiteľná; jemný hlinito-piesčitý materiál, zvonka čierny, zvnútra sivohnedý.
5. Šálka, typ I0; výzdoba nezistiteľná; jemný hlinito-piesčitý materiál, zvonka čierny, zvnútra sivohnedý.

19/41 – Skrinkový hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-D-7; hĺbka 42 cm; obr. 22; 213: 7; tab. IV: 6–8; XXXV: 16–29.

V strede skrinky tvorenej z troch strán plochými kameňmi stála urna (1) postavená vo veľkej miske (2). Ju-

Obr. 21. Hrob 18/41.

hozápadne od týchto dvoch nádob bola väčšia šálka (3) a na náprotivnej strane ďalšia šálka (4) a amfora (5); po umytí sa zistili črepy ďalšej misky (6) a šálky (7).

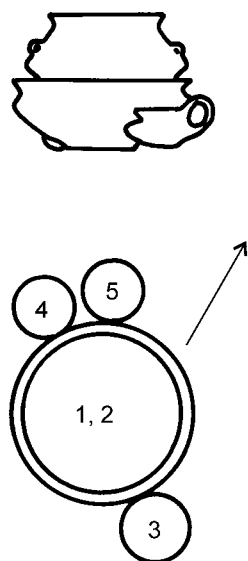
V urne a tiež v zásype hrobu boli spálené ľudské kosti.

Kremačné ostatky na antropologickú analýzu neboli dodané.

1. Črepy amfory, typ A0; plastická zahĺbená výzdoba motívov Z2, Z3 a Z13; hlinito-piesčitý materiál, zvonka čierny, zvnútra sivočierny (tab. XXXV: 23–29).
2. Jednouchá miska, typ H12; v. 105 mm; bez výzdoby; hlinito-piesčitý materiál, zvonka sivočierny, zvnútra čierny (obr. 213: 7; tab. IV: 8).
3. Šálka, typ I5; bez výzdoby; jemný hlinitý materiál, zvonka sivočierny, zvnútra čierny.
4. Nízka profilovaná šálka s umbom a uchom vytiahnutým nad okraj, typ I5; v. bez ucha 40 mm; bez výzdoby; jemný hlinitý materiál, zvonka i zvnútra sivočierny (tab. IV: 7).
5. Spodná časť amfory, typ B0; zachovaná v. 42 mm; max. priemer vydutiny 94 mm; plastická zahĺbená výzdoba motívu Z4 a plastická vystupujúca výzdoba motívu V7 (tab. IV: 6).
6. Miska so zatiahnutým okrajom, pravdepodobne typ H10; výzdoba nezistiteľná; jemný hlinitý materiál, zvonka hnedočierny, zvnútra čierny.
7. Črepy šálky, typ I6; plastická vnútorná zahĺbená výzdoba motívu Z13; jemný hlinitý materiál, zvonka i zvnútra čierny (tab. XXXV: 16–21).

20/41 – Skrinkový hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-D-8; hĺbka 42 cm; obr. 23; 187: 2; tab. XXXVII; XXXVIII.

Obr. 22. Hrob 19/41.

Vnútri malej skrinky stála urna (1) zakrytá miskou (2) obrátenou hore dnom. Vedľa stál dvojuchý hrniec (3).

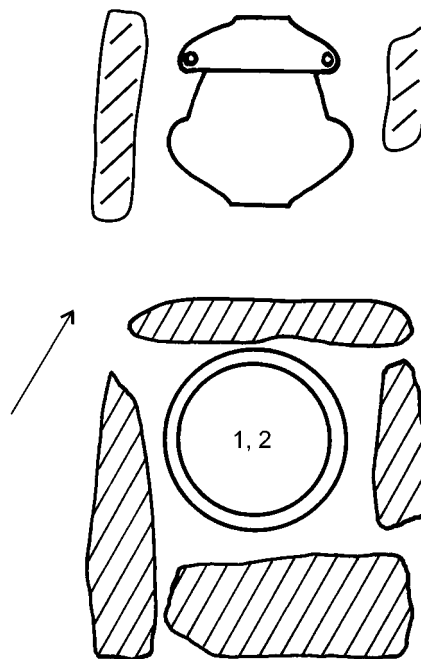
Na dne urny boli nepatrné zlomky nedokonale spálených ľudských kostí.

Kremačné ostatky na antropologickú analýzu neboli dodané.

Poznámka:

V depozitári Archeologického ústavu SAV v Malých Vozokanoch sa dodatočne objavili tri škatule evidentne zo 40. rokov 20. stor. V nich sa nachádzali umyté, do plátenných vreciek zabalené a opísané črepy z nerekonštruovateľných nádob z výskumu v roku 1941 (hroby 1/41–52/41). Okrem toho boli vo vreckách aj autentické dobové kartičky označujúce číslo hrobu a číslo nádoby, ktoré písal V. Budínský. Všetko korešpondovalo s písomnou dokumentáciou autora výskumu. Až sme sa dostali k hrobu 20/41. Podľa opisu malo ísť o hrob pilinskej kultúry s urnou a miskou (pozri hore), ale podľa materiálu vo vreckách išlo o hrob kyjatickej kultúry s mimoriadne kvalitnou a v niektorých prípadoch i celkom unikátnou keramikou kyjatickej kultúry (1–3).

1. Črepy amfory, typ A0, resp. amforovitej vázy, typ C0; priemer dna 95 mm; rytá výzdoba motívu R2, plastická zahĺbená výzdoba motívov Z4 a Z5; hlinito-piesčitého materiálu, zvonka čierny, zvnútra svetlohnedý (tab. XXXVII: 12–18; XXXVIII: 5–13).
2. Črepy veľkej kvalitne vypálenej misy (skôr teriny), aká sa doteraz v keramickej náplni ani pilinskej, ani kyjatickej kultúry v Kyjaticiach doteraz neobjavila, typ H16. Misa bola zľahka profilovaná a mala unikátnu vnútornú plastickú zahĺbenú výzdobu motívov Z11 a Z13; hlinito-piesčitého materiálu, zvonka hnedý, zvnútra čierny (tab. XXXVII: 1–9; XXXVIII: 14–16).
3. Črepy dvojuchého hrnca, typ F3a; priemer dna 92 mm; bez výzdoby; hlinitý materiál s kamienkami, zvonka i zvnútra sivočierny (tab. XXXVIII: 1–4).

Obr. 23. Hrob 20/41.

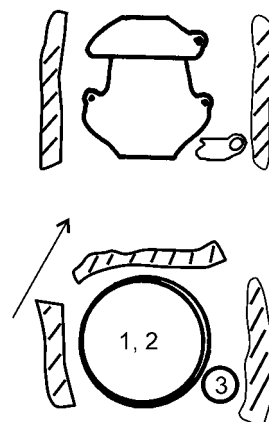
21/41 – Skrinkový hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-D-8; hĺbka 39 cm; obr. 24.

V malej trojstennej skrinke stála urna (1) zakrytá miskou (2) obrátenou hore dnom. Vedľa urny, na východnej strane, stála malá šálka (3).

V zásype hrobu bolo niekoľko ľudských spálených kostí. Kremačné ostatky na antropologickú analýzu neboli dodané. Podľa autora výskumu išlo o detský hrob.

1. Črepy amfory, typ A0; výzdoba nezistiteľná; piesčito-hlinitý materiál, zvonka čierny, zvnútra oranžovočervený.

Obr. 24. Hrob 21/41.

- Črepy misky, typ H0; výzdoba nezistiteľná; piesčito-hlinitý materiál, zvonka čierny, zvnútra hnedý.
- Črepy šálky, typ I0; výzdoba nezistiteľná; jemný hlinitý materiál, zvonka i zvnútra čierny.

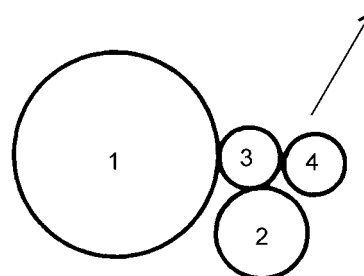
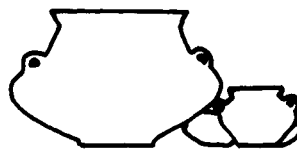
22/41 – Skrinkový hrob; prechodný pilinsko-kyjatický horizont

Sonda I-C-8; hĺbka 36 cm; obr. 25; 206: 8; tab. IV: 1–4; XXXIX: 1–6.

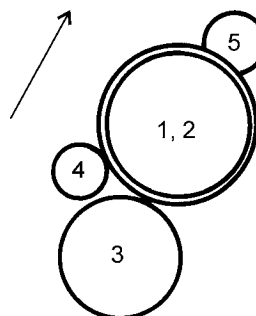
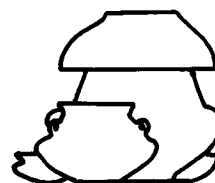
Orbou poškodený skrinkový hrob bol tvorený urnou (1). Vedľa nej na východnej strane, stáli dve amforky (2, 3) a dve šálky (4, 5).

Autor výskumu kremačné ostatky neuvádzal.

- Amfora, typ A6; v. 204 mm; max. priemer vydutiny 324 mm; rytá výzdoba motívu R2, plastická zahĺbená výzdoba motívov Z5 a Z8, plastická vystupujúca výzdoba motívov V7, V11 a V12; jemný hlinito-piesčitý materiál, zvonka čierny, zvnútra sivohnedý (obr. 206: 8; tab. IV: 4).
- Fragment amforky (chýba okraj), typ B5; zachovaná v. 75 mm; max. priemer 100 mm; bez výzdoby; jemný hlinito-piesčitý materiál, zvonka hnedý a čierny, zvnútra čierny (tab. IV: 2).
- Fragment amforky (chýba okraj), podobná typu B6; zachovaná v. 140 mm; max. priemer 150 mm; bez výzdoby; jemný hlinito-piesčitý materiál, zvonka hnedý, zvnútra sivohnedý (tab. IV: 3).
- Nízka profilovaná šálka s umbom a uchom vytiahnutým nad okraj, typ I5; v. bez ucha 40 mm; bez výzdoby; jemný hlinitý materiál, zvonka i zvnútra sivočierny (tab. IV: 1).
- Črepy nízkej profilovanej šálky s umbom a s páskovým uchom vytiahnutým nad okraj, typ I5; vonkajšia rytá výzdoba motívu R4, vonkajšia plastická zahĺbená výzdoba motívu Z8, vonkajšia plastická vystupujúca výzdoba motívu V7, zahĺbená vnútorná výzdoba motívu Z13; jemný hlinitý materiál, zvonka i zvnútra sivočierny (tab. XXXIX: 1–6).

Obr. 25. Hrob 22/41.

Obr. 26. Hrob 23/41.

23/41 – Skrinkový hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-C-8; hĺbka 41 cm; obr. 26; 197: 2.

Hrob v obdĺžnikovej kamennej skrinke bol tvorený amforou (1) zakrytou miskou (2) obrátenou hore dnom. Vedľa, smerom na juh, stála amfora (3) a šálka (4). Na náprotivnej strane bola polgulovitá nádobka (5).

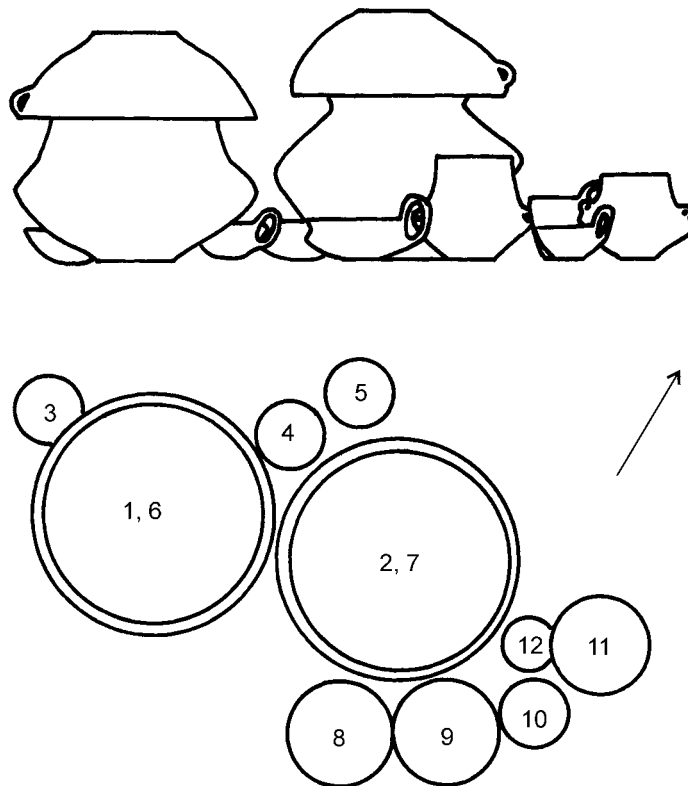
Autor výskumu kremačné ostatky neuvádzal.

- Črepy amfory, typ A0; výzdoba nezistiteľná; jemný hlinito-piesčitý materiál, zvonka čierny, zvnútra sivohnedý.
- Črepy misy, typ H0; výzdoba nezistiteľná; jemný hlinito-piesčitý materiál, zvonka hnedý, zvnútra sivočierny.
- Črepy amforok, typ B0; výzdoba nezistiteľná; jemný hlinito-piesčitý materiál, zvonka hnedý, zvnútra svetlohnedý.
- Črepy šálky, typ I0; výzdoba nezistiteľná.
- Črepy polgulovitej nádobky, typ C8, resp. E2; výzdoba nezistiteľná; hlinitý materiál, zvonka sivočierny, zvnútra hnedý.

24/41 – Skrinkový hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-D-8; hĺbka 48 cm; obr. 27; 197: 4; 208: 2; 209: 1, 4; 215: 8–10; 216: 6; tab. V; VI: 1–6.

Veľký a na keramiku mimoriadne bohatý skrinkový hrob. V priestornej obdĺžnikovej skrinke boli dve amforovité vázy (1 a 6). Obe boli zakryté miskami (2 a 7) obrátenými hore dnom a obe obsahovali zlomky spálených ľudských kostí. Zdá sa, že prídavné nádobky (3–5) patrili k amforovitej váze (1) a prídavné nádobky (8–12) k amforovitej váze (2). Potom by išlo o klasický dvojhrob. V amfore (6) boli zlomky bronzového plechu

Obr. 27. Hrob 24/41.

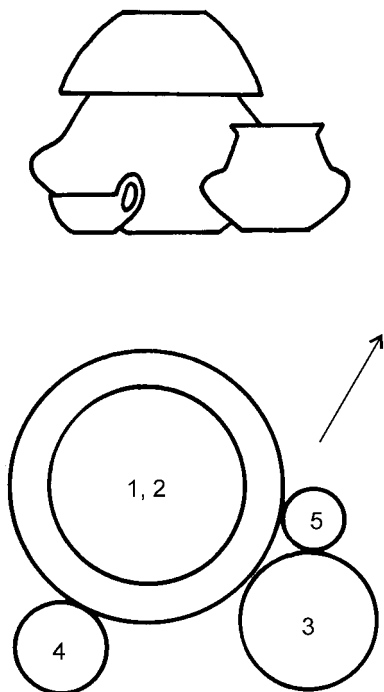
s rebrami (13). V zásype hrobu sa našli črepy niekoľkých nádob (14).

Kremačné ostatky na antropologickú analýzu neboli dodané.

1. Fragment amforovitej vázy (chýba okraj), typ C2; zachovaná v. 180 mm; priemer max. vydutiny 330 mm; rytá výzdoba motívu R1 a R2, plastická zahĺbená výzdoba motívov Z1, Z2 a Z8, plastická vystupujúca výzdoba motívu V4 a V12; hlinitý porézny materiál, zvonka i zvnútra čierny (tab. V: 3).
2. Jednouchá miska, typ H12; v. 119 mm; max. priemer 274 mm; bez výzdoby; hrubý hlinitý materiál s kamienkami, šupinovito sa odlupujúci, zvonka i zvnútra hnedý (tab. V: 1).
3. Šálka, typ I8; v. bez ucha 55 mm; okraj 96 x 106 mm; bez výzdoby; jemný hlinito-piesčitý materiál, zvonka čierny a hnedý, zvnútra čierny (obr. 215: 10; tab. VI: 1).
4. Črepy šálky, typ I0; výzdoba nezistiteľná; materiál hlinito-piesčitý, zvonka i zvnútra sivohnedý.
5. Amforka, typ B4–B5; v. 112 mm; max. priemer 142 mm; plastická zahĺbená výzdoba motívov Z1 a Z3, plastická vystupujúca výzdoba motívu V8; hlinito-piesčitý materiál, zvonka hnedosivý, zvnútra sivočierny (obr. 209: 1; tab. VI: 5).
6. Fragment amforovitej vázy (chýba okraj), typ C1; zachovaná v. 208 mm; max. priemer 320 mm; plastická

zahĺbená výzdoba motívov Z1, Z2 a Z6, plastická vystupujúca výzdoba V8; jemný hlinito-piesčitý materiál, zvonka čierny, zvnútra svetlohnedý (obr. 208: 2; tab. V: 4).

7. Veľká jednouchá oblá misa, typ H14a; v. 112 mm; max. priemer 312 mm; bez výzdoby; zvonka fľakatá sivočierna a hnedá, zvnútra sivočierna (tab. V: 2).
8. Šálka, typ I8; v. bez ucha 50 mm; priemer okraja 88 mm; bez výzdoby; jemný hlinitý materiál, zvonka čierny s hnedou škvrnou, zvnútra čierny (tab. VI: 3).
9. Ladvinovitá šálka, typ I8; v. bez ucha 41 mm; priemer okraja 78 mm; bez výzdoby; hlinitý materiál, zvonka i zvnútra sivočierny (obr. 215: 9; tab. VI: 2).
10. Amforka, typ B5–B6; v. 132 mm; max. priemer vydutiny 152 mm; plastická zahĺbená výzdoba motívov Z1, Z2 a Z8, plastická vystupujúca výzdoba motívov V7 a V12; jemný hlinito-piesčitý materiál, zvonka i zvnútra čierny (obr. 209: 4; tab. VI: 7).
11. Profilovaná šálka s uchom nad okraj a umbom, typ I6; v. bez ucha 57 mm; priemer okraja 110–130 mm; rytá vonkajšia výzdoba motívu R2, plastická vonkajšia zahĺbená výzdoba motívov Z1 a Z8, plastická vnútorná zahĺbená výzdoba motívu Z13; jemný hlinitý materiál, zvonka i zvnútra čierny (obr. 216: 6; tab. VI: 6).
12. Masívna vysoká šálka s páskovým uchom nad okraj, typ I8; v. bez ucha 112–118 mm; okraj 162–172 mm; ne-

Obr. 28. Hrob 25/41.

zdobená; hlinito-piesčitý materiál s kamienkami, zvonka i vnútra sivohnedý (obr. 215: 8; tab. VI: 4).

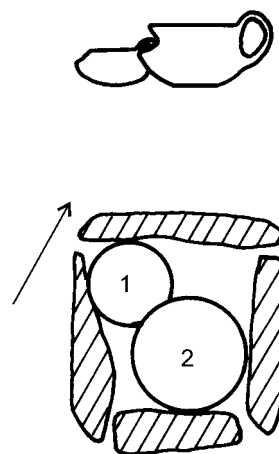
13. Zlomok bronzového plechu.
14. Črepy súdkovitého hrnca, typ F0, prípadne profilovanej šálky s uchom nad okraj, typ I5; výzdoba nezistiteľná a malé črepy asi troch ďalších nádob.
15. Kónická šálka, typ I12; v. bez ucha 56 mm; bez výzdoby; piesčito-hlinitý materiál, zvonka i zvnútra sivohnedý.

25/41 – Skrinkový hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-C-8; hĺbka 45 cm obr. 28; 215: 6; 216: 2; tab. VII: 1, 2. V pravidelnej, kvadratickej skrinke stála v západnom rohu urna (1) zakrytá miskou (2) obrátenou hore dnom. Vedľa týchto dvoch nádob stáli ďalšie tri nádoby – šálky (3–5). Drobné spálené kosti boli na dne urny.

Kremačné ostatky na antropologickú analýzu neboli dodané, pravdepodobne ide o dieťa.

1. Črepy amforovitej vazy, typ C1, prípadne typ C2; rytá výzdoba motívu R2, plastická zahĺbená výzdoba motívov Z1 až Z3; hlinito-piesčitý materiál, zvonka čierny, zvnútra tehlovočervený.
2. Miska, stratená.
3. Šálka s kolienkovitým prevrtaným uchom, typ I13b; v. 88 mm; max. priemer 92 mm; rytá výzdoba motívov R2 až R4; plastická zahĺbená výzdoba motívu Z11; plastická vystupujúca výzdoba motívu V7; hlinitý materiál s kamienkami, zvonka i zvnútra čierny (obr. 216: 2; tab. VII: 2).

Obr. 29. Hrob 26/41.

4. Šálka, stratená.
5. Ladvinovitá šálka, typ I10; v. bez ucha 46 mm; okraj 98 x 106 mm; plastická zahĺbená výzdoba motívu Z9; jemný hlinitý materiál, zvonka sivohnedočierny, zvnútra čierny (obr. 215: 6; tab. VII: 1).
6. Atypické črepy zo zásypu hrobu.

26/41 – Skrinkový hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-D-8; hĺbka 34 cm; obr. 29; 196: 1; tab. VI: 9; XXXIX: 7–13.

Čiastočne zničený malý skrinkový hrob. Obsahoval črepy urny (1) hrubostennej nádoby (2) a dvoch šálok (3, 4). V zásype hrobu boli malé spálené ľudské kosti.

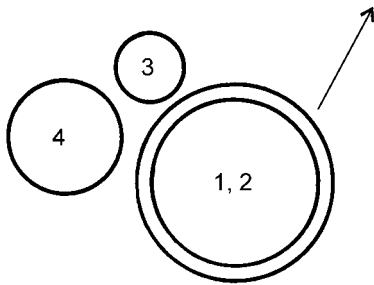
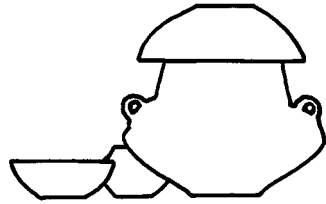
Kremačné ostatky na antropologickú analýzu neboli dodané. Podľa autora výskumu išlo o detský hrob.

1. Okraj pravdepodobne amfory, typ A0; výzdoba nezistiteľná; hlinito-piesčitý materiál, zvonka čierny, zvnútra hnedý (tab. XXXIX: 10, 11, 13).
2. Črepy pravdepodobne hrnca, typ F0; výzdoba nezistiteľná; hrubý materiál s kamienkami, hnedá farba.
3. Vysoká profilovaná šálka s nevýrazným umbom a uchom vytiahnutým nad okraj, typ I6; v. bez ucha 50 mm; plastická vnútorná zahĺbená výzdoba motívu Z13; jemný hlinitý materiál, zvonka i zvnútra sivočierny (tab. VI: 9).
4. Spodná časť šálky s výrazným umbom, pravdepodobne typ I10; priemer dna 35 mm; vonkajšia plastická zahĺbená výzdoba motívu Z3 (úzke obvodové žliabky nad dnom), vnútorná plastická zahĺbená výzdoba motívu Z13; jemný hlinitý materiál, zvonka i zvnútra čierny (tab. XXXIX: 7–9, 12).

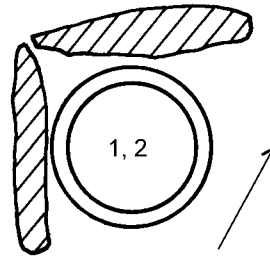
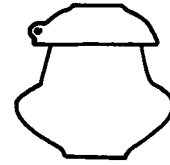
27/41 – Skrinkový hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-D-8; hĺbka 28 cm; obr. 30; tab. XXXIX: 14–23.

Úplne zničený pravdepodobne skrinkový hrob, z ktorého sa zachoval len jeden plochý kameň a atypické črepy. Kremačné ostatky sa nenašli.

Obr. 30. Hrob 27/41.

Obr. 31. Hrob 28/41.

Poznámka:

Autor výskumu vo svojich písomných poznámkach opis hrobu neuvádzal. Bol však označený a jeho poloha bola zakreslená na celkovom pláne pohrebiska. Črepy sa však zachovali. Následne boli umyté, opísané a vložené do vreciek. Boli to fragmenty urny (1), misky (2), profilovanej šálky (3), ďalšej šálky (4) a amfory (5).

1. Črepy amfory, typ A0; plastická zahĺbená výzdoba motívov Z1 a Z3; jemný hlinito-piesčitý materiál, zvonka čierny, zvnútra sivohnedý (tab. XXXIX: 21, 23).
2. Črepy misky typologicky nedefinovateľnej; výzdoba nezistiteľná; jemný hlinito-piesčitý materiál, zvonka hnedý s tmavšími škvrnami, zvnútra sivočierny (tab. XXXIX: 18).
3. Malá profilovaná šálka, typ I5; vnútorná zahĺbená výzdoba motívu Z13; jemný hlinitý materiál, zvonka i zvnútra hnedočierny (tab. XXXIX: 20).
4. Črep z ľadvinovitej šálky, typ I8, resp. I10; výzdoba nezistiteľná; hlinitý materiál, zvonka hnedý, šupinovito sa odlupujúci, zvnútra čierny (tab. XXXIX: 20).
5. Zle vypálená amforka, typ B0, resp. vázička, ktorej steny sa vrstevnato odlupujú; plastická vystupujúca výzdoba motívu V8; jemný hlinitý materiál, zvonka i zvnútra svetlohnedý (tab. XXXIX: 14, 15).

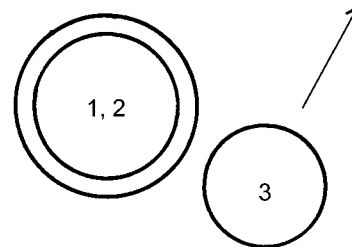
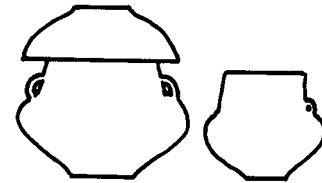
28/41 – Skrinkový hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-D-8; hĺbka 24 cm; obr. 31; 196: 2; tab. VI: 8, 11.

Orbou čiastočne zničený skrinkový hrob. Vnútri obdĺžnikovej skrinky stála amfora (1) zakrytá misou (2) obrátenou hore dnom.

Autor výskumu kremačné ostatky neuvádzal.

1. Amfora, typ A11; v. 166 mm; priemer max. vydutiny 240 mm; rytá výzdoba R1 a R2, plastická zahĺbená výzdoba motívu Z2 a plastická vystupujúca výzdoba motívov V7 a V11; hlinito-piesčitý materiál, zvonka čierny, zvnútra sivohnedý (tab. VI: 11).

Obr. 32. Hrob 29/41.

2. Oblá jednouchá miska, typ H14a; v. 88 mm; bez výzdoby; hlinito-piesčitý materiál, zvonka hnedosivý, zvnútra sivočierny (tab. VI: 8).

29/41 – Skrinkový hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-D-9; hĺbka 35 cm; obr. 32; 197: 3; 210: 6, 7; tab. VI: 10; VII: 3, 4.

Orbou čiastočne zničený skrinkový hrob. Vnútri skrinky, v západnom rohu stála urna (1), na dne ktorej boli malé spálené kostičky. Bola zakrytá miskou (2) obrátenou hore dnom.

nou hore dnom. Vo východnom rohu stála ďalšia amfora (3) a amforovitá vázička (4).

Kremačné ostatky na antropologickú analýzu neboli dodané.

1. Malá amforovitá váza, typ C6; v. 166 mm; max. priemer vydutiny 192 mm; rytá výzdoba motívov R1 a R2, plastická zahĺbená výzdoba motívu Z2, plastická vystupujúca výzdoba motívu V7; jemný hlinito-piesčítý materiál, zvonka i zvnútra sivohnedý (obr. 210: 7; tab. VII: 4).
2. Malá oblá miska s nevýrazným umbom, typ H9d; v. 44 mm; priemer okraja 112 mm; bez výzdoby; hlinito-piesčítý materiál, zvonka hnedosivý, zvnútra sivočierny (tab. VI: 10).
3. Črepy amfory, typ A0; plastická zahĺbená výzdoba motívu Z2; jemný hlinito-piesčítý materiál, zvonka i zvnútra sivohnedý.
4. Amforovitá vázička so symbolickými uchami, typ D1; v. 140 mm; max. priemer vydutiny 160 mm; rytá výzdoba motívu R1 a R2, plastická vystupujúca výzdoba motívu V3 a V12; hlinitý materiál, zvonka sivočierny s hnedými škvrkami, zvnútra sivočierny (obr. 210: 6; tab. VII: 3).

30/41 – Skrinkový hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-D-9; hĺbka 31 cm; obr. 33; 209: 5; tab. VII: 5–7.

Orbou čiastočne zničený skrinkový hrob. Vnútri neúplnej skrinky stála urna (1) zakrytá miskou (2) obrátenou hore dnom. Severne od amfory boli dve malé nádoby (3, 4).

Autor výskumu kremačné ostatky neuvádzal.

1. Amforovitá váza – zásobnica, typ C9; v. 196 mm; priemer max. vydutiny 220 mm; plastická vystupujúca výzdoba motívu V5; hlinito-piesčítý materiál, zvonka i zvnútra svetlohnedý (tab. VII: 6).
2. Fragment oblej misky, typ H11; v. 79 mm; priemer ústia 200 mm; bez výzdoby; piesčito hlinitý materiál, zvonka hnedý, zvnútra sivočierny (tab. VII: 5).
3. Fragment nevýrazne profilovanej šálky s oblým dnom, typ I0; bez výzdoby; jemný piesčito hlinitý materiál, zvonka čierny, zvnútra sivohnedý.
4. Amforka, typ B6; v. 118 mm; max. priemer 128 mm; bez výzdoby; piesčito-hlinitý materiál, šupinovito sa odlupujúci, zvonka i zvnútra svetlohnedý (obr. 30: 5; tab. VII: 7).

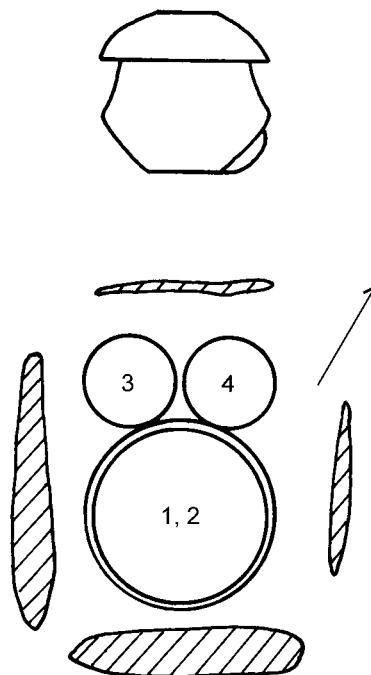
31/41 – Skrinka naznačená; kyjatická kultúra

Sonda I-D-9; hĺbka 38 cm; obr. 34; 208: 1; tab. VIII: 8.

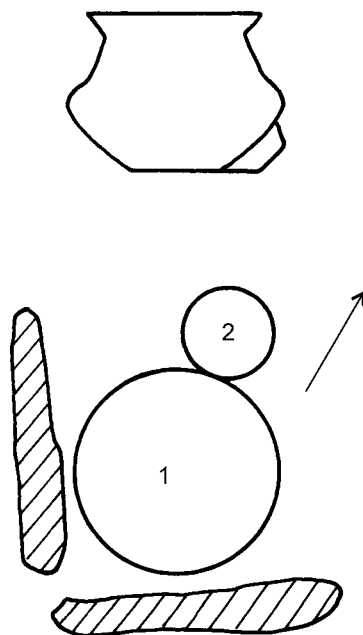
Amforovitá váza (1) a malá amfora (2) stáli v naznačenej skrinke tvorenej deviatimi kameňmi.

Autor výskumu kremačné ostatky neuvádzal.

1. Amforovitá váza, typ C2; v. 208 mm; max. priemer vydutiny 288 mm; rytá výzdoba motívu R2, plastická zahĺbená výzdoba motívov Z2, Z3 a Z9, plastická vystupujúca výzdoba motívu V7; hlinito-piesčítý materiál, zvonka čierny, zvnútra červenohnedý (obr. 208: 1; tab. VIII: 8).
2. Črepy malej amfory, typ A9; plastická zahĺbená výzdoba motívov Z1 a Z4; piesčito-hlinitý materiál, zvonka i zvnútra svetlohnedý.

Obr. 33. Hrob 30/41.

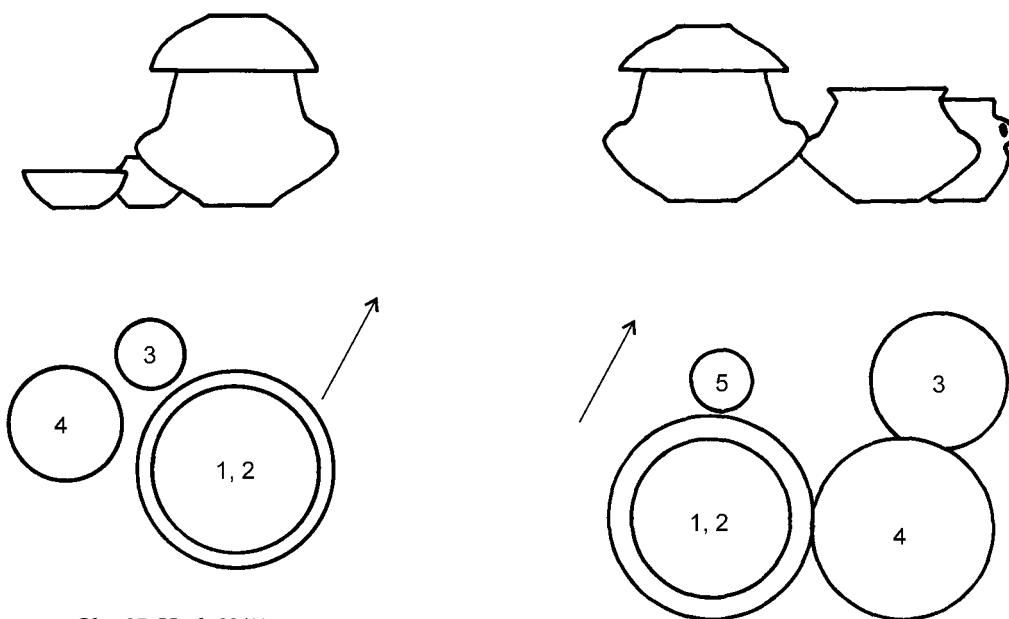

Obr. 34. Hrob 31/41.

32/41 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-C-9; hĺbka 34 cm; obr. 35; 190: 2.

Medzi kameňmi bola amfora (1) pravdepodobne zakrytá miskou (2) obrátenou hore dnom. Východne bola šálka (3) a malá miska (4).

Obr. 35. Hrob 32/41.

Obr. 36. Hrob 33/41.

Autor výskumu kremačné ostatky neuvádzal.

1. Amfora, typ A0; výzdoba nezistiteľná; hlinito-piesčitý materiál, zvonka čierny, zvnútra sivohnedý.
2. Misa, typ H0; výzdoba nezistiteľná; piesčito-hlinitý materiál, zvonka hnedý, zvnútra sivočierny.
3. Šálka, typ I0; výzdoba nezistiteľná; hlinitý materiál, zvonka hnedý, šupinovito sa odlupujúci, zvnútra čierny.
4. Miska, typ H0; výzdoba nezistiteľná; jemný hlinito-piesčitý materiál, zvonka čierny, zvnútra sivohnedý.

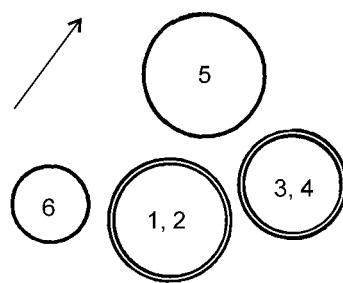
33/41 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-D-9; hĺbka 32 cm; obr. 36; tab. VII: 8; XL.

Orbou zničený hrob. Obsahoval črepy urny (1), misky (2) obrátenej hore dnom, ktorá ju pravdepodobne zakrývala, črepy hrubostennej nádoby (3), črepy amfory, prípadne amforovitej vázy (4) a šálky (5).

Autor výskumu kremačné ostatky neuvádzal.

1. Črepy masívnej amfory, typ A0; priemer dna 120 mm; rytá výzdoba motívu R3, plastická zahĺbená výzdoba motívov Z3, Z8, Z10; materiál pri dne hrubý, inak hlinito-piesčitý, zvonka čierny, pri dne sivohnedý, zvnútra hnedý až sivohnedý (tab. XL: 6, 7, 10).
2. Jednoduchá masívna miska s tvarovaným okrajom, typ H14a; v. 140 mm; bez výzdoby; hlinito-piesčitý materiál, zvonka hnedý s tmavými škvrnami, zvnútra čierny (tab. VII: 8).
3. Črepy a ucho hrnca, typ F4–F6; priemer dna 80 mm; plastická vystupujúca výzdoba motívu V5; hlinitý porézny materiál, zvonka hnedý, zvnútra sivohnedý (tab. XL: 1–4).
4. Spodná časť a črepy masívnej amfory, typ A0, prípadne amforovitej vázy, typ C0; výzdoba nezistiteľná; hlinitý materiál, zvonka hnedý, zvnútra sivohnedý.
5. Črepy šálky, typ I0 (stratená).

Obr. 37. Hrob 34/41.

34/41 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-B-10; hĺbka 32 cm; obr. 37; tab. VIII: 1, 2; XLI: 1–6.

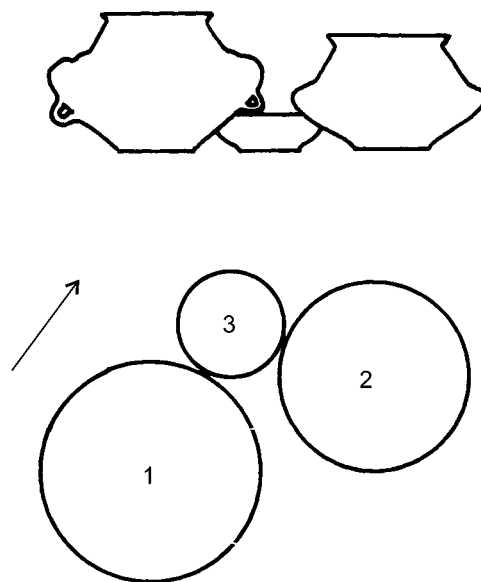
Orbou zničený hrob. Obsahoval hrniec (1) zakrytý pokrievkou (2). Vedľa stál ďalší hrniec (3) zakrytý miskou (4) obrátenou hore dnom. Za nimi severným smerom bola väčšia nádoba (5) a západne miska (6).

Autor výskumu kremačné ostatky neuvádzal.

1. Dvojchý hrniec pravdepodobne vo funkcii popolnice, typ F6; v. 135 mm; priemer ústia 125 mm; plas-

tická vystupujúca výzdoba motívu V5; hlinitý materiál s kamienkami, zvonka i zvnútra hnedý (tab. VIII: 2).

2. Plochá pokrievka, typ J1; v. 35 mm; priemer 140 mm; hlinitý materiál s kamienkami, zvonka i zvnútra sivohnedý (tab. VIII: 1).
3. Črepy masívneho hrnca, pravdepodobne typ F5; plastická vystupujúca výzdoba motívu V5; hlinitý materiál s kamienkami, zvonka i zvnútra sivohnedý (tab. XLI: 4–6).
4. Črepy misky, typ H0; výzdoba nezistiteľná; piesčito-hlinitý materiál, zvonka svetlohnedý, zvnútra čierny (tab. XLI: 1, 2).
5. Spodná časť a črepy amforky, typ B5, resp. B6; priemer dna 88 mm; jemný hlinito-piesčitý materiál, zvonka sivočierny, zvnútra sivohnedý so stopami smolného náteru.
6. Fragment malej misky, typ H0; výzdoba nezistiteľná; hlinitý materiál, zvonka sa šupinovito odlupujúci, zvnútra čierny.

Obr. 38. Hrob 35/41.

35/41 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

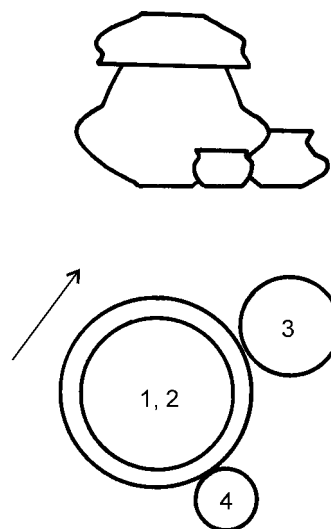
Sonda I-B-9; hĺbka 29 cm; obr. 38; 188: 1; tab. VIII: 3–7; XLII: 1–14.

Orbou zničený hrob. Obsahoval jednu amforu (1), jednu amforovitú vázu (2) a medzi nimi dve misky (3, 4) a šálku (5). Po umytí keramiky sa zistili črepy ďalších nádob – amfora (6), miska (7), šálka (8), pokrievka (9) a fragment misky zo zničeného hrobu pilinskej kultúry (10).

Autor výskumu kremačné ostatky neuvádzal.

1. Fragment amfory (chýba hrdlo), typ A9; zachovaná v. 140 mm; rytá výzdoba motívu R2, plastická zahĺbená výzdoba motívu Z11, plastická vystupujúca výzdoba motívu V11; jemný hlinito-piesčitý materiál, zvonka čierny, zvnútra čiernohnedý so zvyškami smolného náteru (tab. VIII: 7).
2. Horná časť amforovitej vázy, pravdepodobne typ C5; zachovaná v. 110 mm; priemer ústia 152 mm; plastická vystupujúca výzdoba motívu V2; jemný hlinito-piesčitý materiál, zvonka hnedý, zvnútra sivohnedý (tab. VIII: 5).
3. Jednoduchá miska, typ H14a; v. 108 mm; bez výzdoby; hlinito-piesčitý materiál, zvonka i zvnútra hnedosivočierny (tab. VIII: 6).
4. Kónická miska, typ H9; v. 73 mm; priemer okraja 176 mm; plastická vystupujúca výzdoba motívu V5; hlinito-piesčitý materiál, zvonka i zvnútra hnedočierny (tab. VIII: 4).
5. Oblá šálka s uchom vytiahnutým nad okraj, typ I8; v. bez ucha 50 mm; bez výzdoby; jemný hlinito-piesčitý materiál, zvonka i zvnútra sivočierny (tab. VIII: 3).
6. Črepy amfory, typ A0, resp. amforovitej vázy, typ C0; bez výzdoby; piesčito-hlinitý materiál, zvonka čierny, zvnútra tehlovhnedý, pri okraji sivočierny.
7. Črepy misky, typ H0; plastická vystupujúca výzdoba motívu V5; hlinito-piesčitý materiál s kamienkami, zvonka hnedý, pri okraji čierny, zvnútra sivočierny (tab. XLII: 10, 12, 13).

8. Črepy masívnej šálky, pravdepodobne typ I8; výzdoba nezistiteľná; hlinitý šupinovito sa odlupujúci materiál; zvonka i zvnútra svetlohnedý (tab. XLII: 7–9).
9. Jeden črep pokrievky, typ J0; hlinitý materiál, zvnútra sa šupinovito odlupujúci, zvonka i zvnútra hnedý.
10. Črep masívnej profilovanej misky, typ H2–H6 zo zničeného hrobu pilinskej kultúry; výzdoba nezistiteľná; hlinito-piesčitý materiál, zvonka čierny, zvnútra sivočierny (tab. XLII: 14).

Obr. 39. Hrob 36/41.

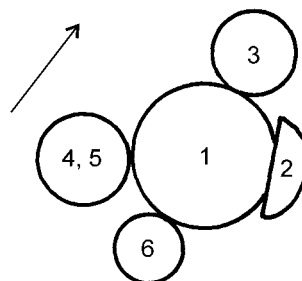
36/41 – Urnový hrob; pilinská kultúra

Sonda I-B-9; hĺbka 38 cm; obr. 39; 187: 3.

V urne (1) bolo veľké množstvo spálených ľudských kostí. Jej spodná časť bola obložená malými kameňmi. Popolnica bola zakrytá miskou (2) obrátenou hore dnom. Vedľa stál džbánok (3) a amforka (4).

Kremačné ostatky na antropologickú analýzu neboli dodané.

1. Amfóra, typ A0; výzdoba nezistiteľná; piesčito-hlinitý materiál, zvonka čierny, zvnútra svetlohnedý.
2. Profilovaná miska, typ H2, 4, 5, 7; výzdoba nezistiteľná; piesčitý materiál, zvonka hnedý s tmavými škvrnami, zvnútra čierny.
3. Džbánok, typ G0; výzdoba nezistiteľná; hlinito-piesčitý materiál, zvonka i zvnútra hnedý.
4. Amforka typ B0; výzdoba nezistiteľná; jemný hlinito-piesčitý materiál, zvonka čierny, zvnútra hnedý.

Obr. 40. Hrob 37/41.

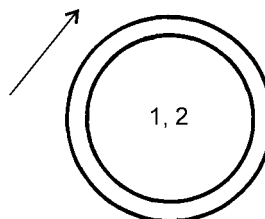
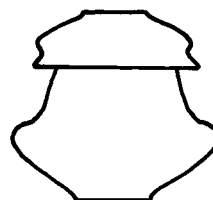
37/41 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-B-8; hĺbka 36 cm; obr. 40; 212: 5; tab. IX: 1–6.

Okolo veľkej centrálnej nádoby (1) bolo v hrobe päť menších nádob, ktoré túto nádobu obkolesovali. Na východnej strane ležala na boku miska (2), ktorá pravdepodobne pôvodne túto veľkú nádobu zakrývala. Na severnej strane bol jednouchý hrniec (3) a na južnej ďalší hrniec (4) zakrytý pokrievkou (5) a miska (6).

Autor výskumu kremačné ostatky neuvádzal.

1. Spodná časť pravdepodobne hrnca, typ F0; zachovaná v. 140 mm; bez výzdoby; hlinito-piesčitý materiál, zvonka i zvnútra hnedý s tmavšími škvrnami (tab. IX: 6).
2. Oblá miska, typ H9b; v. 72 mm; priemer ústia 186 mm; bez výzdoby; hlinito-piesčitý materiál, zvonka i zvnútra hnedý s tmavšími škvrnami (tab. IX: 5).
3. Jednouchý hrniec s odlomeným uchom, typ F9; v. bez ucha 105 mm; plastická vystupujúca výzdoba motívu V5; hlinito-piesčitý materiál, zvonka i zvnútra hnedý (tab. IX: 4).
4. Esovito profilovaný hrniec, typ F6; v. 138 mm; priemer vydutiny 142 mm; bez výzdoby; hrubý materiál s kamienkami, zvonka i zvnútra svetlohnedý (obr. 33: 5; tab. IX: 3).
5. Pokrievka, typ J2; v. 50 mm; max. priemer 125 mm; hlinito-piesčitý materiál s kamienkami, zvonka i zvnútra svetlohnedý (tab. IX: 1).
6. Malá miska, typ H9a; v. 64 mm; max. priemer ústia 120 mm; bez výzdoby; hlinito-piesčitý materiál zvonka sivohnedý, zvnútra čierny (tab. IX: 2).

Obr. 41. Hrob 38/41.

a Z5; jemný hlinito-piesčitý materiál, zvonka čierny, zvnútra červenohnedý (tab. XLI: 7–11).

2. Črepy misky, typ H0; stratená.

38/41 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-B-8; hĺbka 32 cm; obr. 41; tab. XLI: 7–11.

Orbou zničený hrob. Pravdepodobne bol tvorený urnou (1) zakrytou miskou (2) obrátenou hore dnom.

Autor výskumu kremačné ostatky neuvádzal.

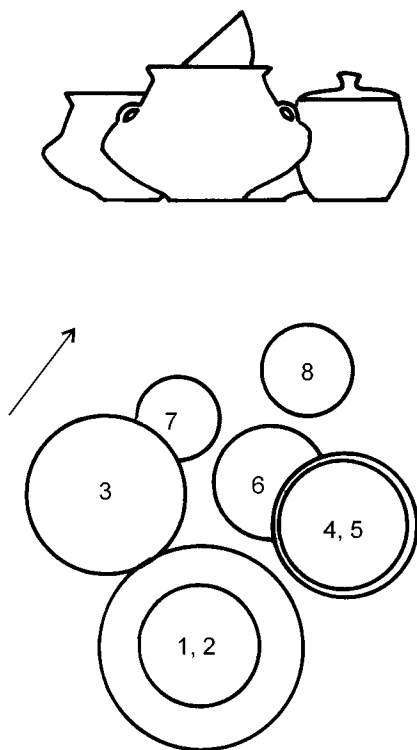
1. Črepy malej amfory, typ A9; priemer dna 74 mm; plastická zahĺbená výzdoba motívu Z3

39/41 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-B-8; hĺbka 30 cm; obr. 42; 213: 2; tab. IX: 7–12; XLIII: 1–9.

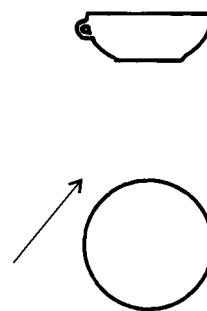
Do centrálnej nádoby – urny (1), obsahujúcej malé zlomky spálených kostí bola zapadnutá miska (2). Ďalšie nádoby boli postavené severne od centrálnej urny. Bola to amfóra (3), hrniec (4) zakrytý pokrievkou (5), miska (6), malá amfóra (7) a amforka (8).

Zachovalo sa niekoľko malých gracilných zlomkov kriedovito spálených ľudských ostatkov (kompakta dlhých kostí 2 mm). Pravdepodobne malé dieťa.

Obr. 42. Hrob 39/41.

1. Horná časť amforovitej vázy, typ C6; zachovaná v. 140 mm; max. priemer vydutiny 180 mm; bez výzdoby; hlinitý porézny materiál, zvonka i zvnútra hnedý (tab. IX: 7).
2. Oblá miska s nevýrazným umbom, typ H9d; v. 60 mm; priemer ústia 154 mm; bez výzdoby; hlinito-piesčitého materiálu, zvonka hnedý s tmavými škvrnami, zvnútra čierny (obr. 34: 2; tab. IX: 10).
3. Amfora, typ A9; v. 175 mm.; rytá výzdoba motívu R2, plastická zahĺbená výzdoba motívov Z4 a Z11, plastická vystupujúca výzdoba motívu V11; hlinito-piesčitého materiálu, zvonka čierny, zvnútra červenohnedý (tab. IX: 11).
4. Súdkovitý hrniec, typ F6; v. 138 mm; priemer ústia 136 mm; plastická vystupujúca výzdoba motívu V5; porézny materiál, zvonka i zvnútra svetlohnedý (tab. IX: 12).
5. Črepy veľkej pokrievky, typ J0; priemer 140 mm; hlinitý materiál s kamienkami, zvonka i zvnútra hnedý.
6. Malá, oblá miska, typ H9a; v. 72 mm; priemer ústia 140 mm; bez výzdoby; hlinitý materiál, zvonka sivo-hnedý, zvnútra sivočierny (tab. IX: 9).
7. Črepy malej amfory, typ A0; plastická zvonka hnedý a čierny, zvnútra červenohnedý.
8. Fragment spodnej časti amforiky typ B0; zachovaná v. 48 mm; max. priemer vydutiny 94 mm; bez výzdoby;

Obr. 43. Hrob 40/41.

by; jemný hlinito-piesčitého materiálu, zvonka i zvnútra sivočierny (tab. IX: 8).

40/41 – Urnový hrob(?); kyjatická kultúra

Sonda I-B-8; hĺbka 30 cm; obr. 43; 214: 5; tab. X: 1.

Ako hrob označil autor výskumu samostatne stojacu misku (1). Podotkol však, že môže ísť aj o súčasť susedného hrobu 39/41.

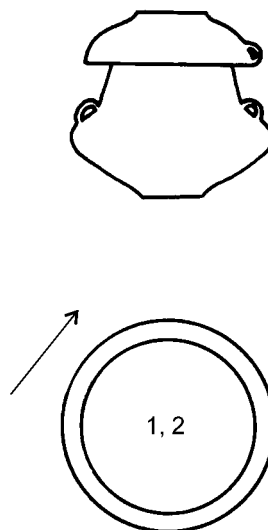
Autor výskumu kremačné ostatky neuvádzal.

1. Jednouchá miska so šikmo zrazeným okrajom, typ H14a; v. 120 mm; priemer ústia 270 mm; bez výzdoby; hlinito-piesčitého materiálu, zvonka sivo-hnedý, zvnútra čierny (obr. 214: 5; tab. X: 1).

41/41 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-B-8; hĺbka 34 cm; obr. 44; tab. X: 2; tab. XLI: 12–15.

Urna (1) bola zakrytá miskou (2) obrátenou hore dnom.

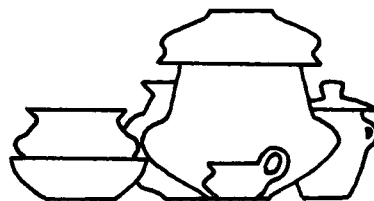

Obr. 44. Hrob 41/41.

Na dne urny bolo niekoľko spálených ľudských kostí.

Malé dieťa – infans I.

1. Fragment amfory, typ A8; zachovaná v. 170 mm; priemer max. vydutiny 256 mm; rytá výzdoba motívu R2 a plastická zahĺbená výzdoba motívu Z4; hlinito-piesčítý materiál, zvonka čierny, zvnútra tehlovočervený, odspodu sivočierny (tab. X: 2).
2. Črepy hrubostennej misky, typ H0; výzdoba nezistiteľná; hrubý porézny materiál, zvonka hnedý, zvnútra čierny.

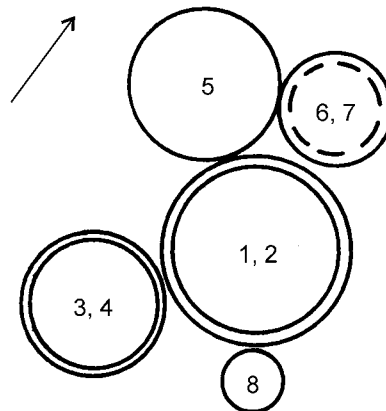
42/41 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-A-8; hĺbka 35 cm; obr. 45; tab. X: 3–7; XLIV: 1–20.

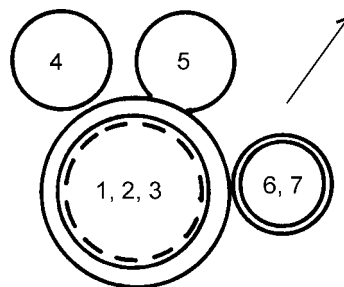
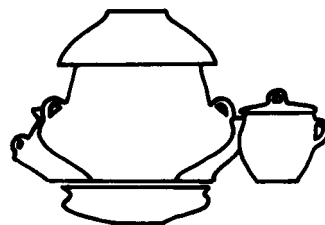
Na dne urny (1) bolo niekoľko spálených ľudských kostí. Urna bola zakrytá miskou (2) obrátenou hore dnom. Západne od nej bola ďalšia miska (3), v ktorej stála amforovitá váza (4). Na severnej strane stála amfora (5) a vedľa nej hrniec (6) zakrytý pokrievkou (7). Južne, tesne vedľa popolnice, bola malá šálka (8).

Kremačné ostatky na antropologickú analýzu neboli dodané.

1. Amfora, typ A0; plastická vystupujúca výzdoba motívu V2; jemný hlinito-piesčítý materiál, zvonka sivočierny, zvnútra hnedý (tab. XLIV: 10–13).
2. Oblá miska s odlomeným uchom, typ H14a; v. 95 mm; priemer ústia 230 mm; bez výzdoby; hlinito-piesčítý porézny materiál, zvonka hnedý, pri okraji a zvnútra čierny (tab. X: 6).
3. Amfora, typ A8; zachovaná v. 165 mm; rytá výzdoba R2, plastická zahĺbená výzdoba motívu Z11, plastická vystupujúca výzdoba motívu V7; jemný hlinito-piesčítý materiál, zvonka čierny, zvnútra hnedosivý (tab. X: 7).
4. Oblá jednouchá miska so stupienkovitým dnom, typ H14a; v. 84 mm; priemer ústia 190 mm; bez výzdoby; hlinitý materiál, zvonka sivohnedý, zvnútra sivočierny (tab. X: 4).
5. Spodná časť amfory, typ A0; priemer dna 85 mm; bez výzdoby; piesčito-hlinitý materiál, zvonka sivočierny, zvnútra sivohnedý s tmavšími škvrkami (tab. XLIV: 14–17).
6. Dvojuchý súdkovitý hrniec, typ F3b; v. 116 mm; priemer ústia 100 mm; bez výzdoby; hrubý hlinito-piesčítý materiál, zvonka i zvnútra červenohnedý (tab. X: 5).
7. Pokrievka, typ J3; max. priemer 106 mm; hlinito-piesčítý materiál, zvonka i zvnútra červenohnedý (tab. X: 3).
8. Šálka, typ I6; plastická zahĺbená výzdoba motívu Z13; jemný hlinitý materiál, zvonka i zvnútra čierny (tab. XLIV: 1–10).

Obr. 45. Hrob 42/41.

Obr. 46. Hrob 43/41.

43/41 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-A-8; hĺbka 50 cm; obr. 46; 192: 1; 210: 1; tab. X: 8, 9; XLII: 15, 16.

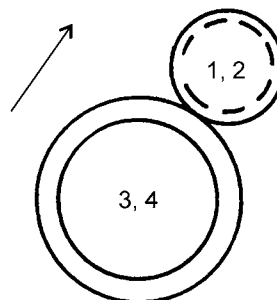
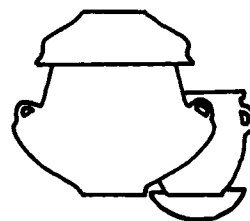
Centrálna nádoba (1) bola zakrytá miskou (2) obrátenou hore dnom. Pod centrálnou nádobou však bola miska – urna (3), na dne ktorej bolo niekoľko spálených ľudských kostí. Na severnej strane stáli dve amfory (4, 5) a na vý-

chodnej strane hrniec (6) zakrytý pokrievkou (7). V depozitári AÚ SNM v Bratislave sa z hrobu 43/41 nachádza malá dvojkónická nádobka, inv. č. 2267 (8) a poškodený praslen, inv. č. 6186 (9).

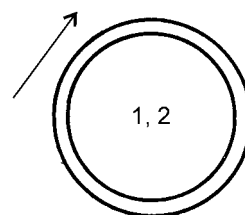
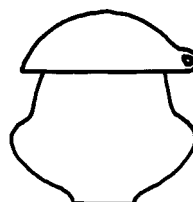
Zachovaný je jeden stredne veľký zlomok dokonale až kriedovito spáleného ľudského ostatku pochádzajúceho z mozgovne nedospelého jedinca (hmotnosť 3,7 g; 3–5 mm; lebečné švy otvorené).

Záver: Mladý, bližšie neurčiteľný jedinec, vekový stupeň – infans II.

1. Amfora, typ A0, prípadne amforovitá váza, typ C0; výzdoba nezistiteľná; hlinitý materiál, zvonka čierny, zvnútra oranžovohnedý.
2. Misa, typ H0; výzdoba nezistiteľná; hlinitý materiál, zvonka čierny, zvnútra sivohnedý.
3. Misa, typ H0; výzdoba nezistiteľná; piesčito-hlinitý materiál, zvonka čierny, zvnútra sivohnedý.
4. Amfora, typ B0; výzdoba nezistiteľná; jemný hlinito-piesčitý materiál, zvonka čierny, zvnútra hnedý.
5. Črep malej amfory, pravdepodobne typ B5, resp. B6; výzdoba nezistiteľná; hlinito-piesčitý materiál, zvonka i zvnútra svetlohnedý (tab. XLII: 15).
6. Spodná časť masívneho hrnca, typ F0; výzdoba nezistiteľná; hrubý hlinitý materiál s organickou prímiesou, zvonka i zvnútra svetlohnedý (tab. XLII: 16).
7. Pokrievka, typ J7; hlinito-piesčitý materiál s kamienkami, zvonka i zvnútra svetlohnedý.
8. Malá dvojkónická nádobka, ktorej horná časť hrdla bola perforovaná iba jedným(!) protifahľým otvorom, typ E2; v. 60 mm; max. priemer vydutiny 60 mm; (pozri foto Z. Nagyovej); nezdobená; hlinito-piesčitý materiál s kamienkami, zvonka i zvnútra sivohnedý (obr. 211: 1; tab. X: 8).
9. Poškodený, ostro profilovaný praslen; v. 27 mm; priemer 30 mm; jemný hlinito-piesčitý materiál, zvonka i zvnútra svetlohnedý (tab. X: 9).

Obr. 47. Hrob 44/41.

Obr. 48. Hrob 48/41.

44/41 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-A-8; hĺbka 48 cm; obr. 47; tab. XLIII: 10–15.

Urna (1), na dne ktorej bolo niekoľko spálených ľudských kostí, stála v plochej miske (2). Vedľa nej bola amfora (3) zakrytá ďalšou miskou (4) obrátenou hore dnom.

Kremačné ostatky na antropologickú analýzu neboli dodané.

1. Hrnec, typ F0; výzdoba nezistiteľná; hrubý porézny materiál s kamienkami, zvonka i zvnútra hnedý (XLIII: 12, 14).
2. Dno masívnej misy, typ H0; priemer dna 110 mm; max. hrúbka dna 12 mm; výzdoba nezistiteľná; hlinito-piesčitý materiál, zvonka hnedosivý, zvnútra čiernosivý (tab. XLIII: 15).
3. Amfora, typ A0, prípadne amforovitá váza, typ C0 (nezachovala sa).
4. Črepy misy s rovno zrezaným ústím, typ H0; výzdoba nezistiteľná; jemný hlinito-piesčitý materiál, zvonka sivohnedý, zvnútra sivočierny (tab. XLIII: 10, 11)

45/41 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-B-7; hĺbka 30 cm.

Orbou zničený hrob označený iba na pláne pohrebiska. Autor výskumu kremačné ostatky neuvádzal.

46/41 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-B-7; hĺbka 30 cm.

Orbou zničený hrob označený iba na pláne pohrebiska. Autor výskumu kremačné ostatky neuvádzal.

47/41 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-A-7; hĺbka 25 cm; tab. XLIII: 16–20.

Orbou zničený hrob označený iba na pláne pohrebiska.

Zachovali sa z neho črepy troch nádob, pravdepodobne urny (1), misky (2), ktorá urnu zakrývala, a malej nádoby (3).

Autor výskumu kremačné ostatky neuvádzal.

1. Črepy amfory, typ pravdepodobne A9, resp. A10; rytá výzdoba motívov R1 a R2, plastická vystupujúca výzdoba motívu V2; jemný piesčito-hlinitý materiál, zvonka čierny, zvnútra svetlohnedý (tab. XLIII: 18–20).
2. Črep misky s bohatou plastickou zahĺbenou vnútornou výzdobou motívu Z13; jemný hlinitý materiál, zvonka i zvnútra sivočierny (tab. XLIII: 17).
3. Dno malej typologicky nedefinovateľnej nádoby; priemer dna 50 mm; výzdoba nezistiteľná; hlinito-piesčitý materiál s kamienkami, zvonka i zvnútra sivočierny (tab. XLIII: 16).

48/41 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-B-6; hĺbka 35 cm; obr. 48; 214: 1; tab. XI: 1; XLV: 1–14.

Na dne urny (1) zakrytej miskou (2) obrátenou hore dnom bolo niekoľko spálených ľudských kostí, vedľa urny stál hrniec (3) a ďalšia miska (4).

Kremačné ostatky na antropologickú analýzu neboli dodané.

1. Črepy remeselne dobre vyrobenej amfory, pravdepodobne typ A9; rytá výzdoba motívu R2, plastická zahĺbená výzdoba motívu Z5; jemný hlinito-piesčitý materiál, zvonka čierny, zvnútra tehlovočervený (tab. XLV: 9–14).
2. Oblá jednouchá miska, typ H14a; v. 73 mm; bez výzdoby; hlinito-piesčitý materiál, zvonka hnedý s tmavými škvrnami, zvnútra sivočierny (obr. 35: 1; tab. XI: 1).
3. Črepy masívneho hrnca, pravdepodobne typ F4; plastická vystupujúca výzdoba motívu V6; hrubý porézny materiál s kamienkami, zvonka i zvnútra svetlohnedý (tab. XLV: 2–4, 9).
4. Črepy oblej misky, pravdepodobne typ H11; bez výzdoby; jemný piesčito-hlinitý materiál, zvonka hnedý s tmavými škvrnami, zvnútra sivočierny (tab. XLV: 1, 5, 7).

49/41 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-B-5; hĺbka 30 cm; obr. 49; 207: 3; 215: 7; tab. XI: 2–4.

Na dne urny (1) bolo niekoľko spálených ľudských kostí. Urna bola prekrytá miskou (2) obrátenou hore dnom a pod urnou ležali zlomky šálky (3). Východne od urny stála ďalšia šálka (4).

Kremačné ostatky na antropologickú analýzu neboli dodané.

1. Amfora, typ A8; v. 155 mm; priemer max. vydutiny 224 mm; rytá výzdoba motívu R2, plastická zahĺbená výzdoba motívu Z4, resp. Z5, plastická vystupujúca výzdoba motívu V7; materiál jemný hlini-

to-piesčitý, zvonka čierny, zvnútra červenohnedý (obr. 207: 3; tab. XI: 4).

2. Oblá miska, typ H9b; v. 95 mm; priemer ústia 236 mm; bez výzdoby; hlinito-piesčitý materiál, zvonka hnedý, zvnútra čierny (tab. XI: 3).
3. Šálka, typ I10; v. bez ucha 44 mm; bez výzdoby; jemný hlinito-piesčitý materiál, zvonka i zvnútra sivočierny (obr. 215: 7; tab. XI: 2).
4. Šálka s párikovým uchom, typ I0; výzdoba nezistiteľná; ostrý piesčitý materiál, zvonka i zvnútra sivý (tak materiál, ako aj jeho farba sú netypické).

50/41 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-B-5; hĺbka 30 cm; tab. XLIV: 21, 22.

Úplne zničený hrob vyznačený len na pláne pohrebiska. Našli sa v ňom iba dva črepy (1).

Autor výskumu kremačné ostatky neuvádzal.

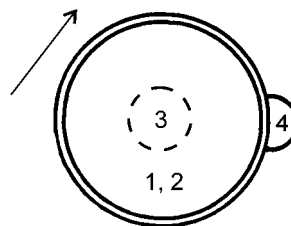
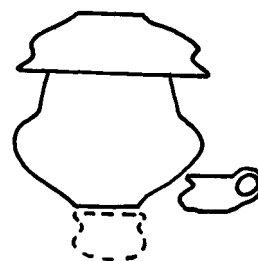
1. Dva črepy pochádzajúce určite z jednej nádoby kyjatickej kultúry, priemer prstencovitej nôžky, ktorá vo vnútri nádoby vytvára výrazné umbo, je 45 mm. Bola to buď miska alebo pokrievka. Misky kyjatickej kultúry však nemajú prstencovitú nôžku a pokrievky zasa nemajú odsadený a strechovite tvarovaný okraj; hlinitý materiál s kamienkami, zvonka hnedý s tmavými škvrnami, zvnútra sivočierny.

51 (51A)/41 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-C-10; hĺbka 45 cm; obr. 50; obr. 210: 4; tab. XI: 5–10.

Poznámka:

Hrob bol pôvodne označený ako 51/41. Počas výskumu sa ukázalo, že ide o dva samostatné hroby. Preto ich autor výskumu niekedy označoval ako 51A/41 a 51B/41 alebo ako 51/41 a 52/41. Na všetkých nádobách je bielym tušom uvedené číslo hrobu 51 a v rámci hrobu ešte

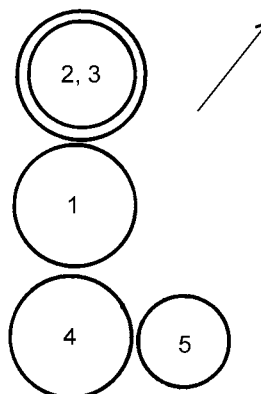
Obr. 49. Hrob 49/41.

pod číslo v krúžku. Na základe poznámok v. Budinského sme sa snažili oddeliť nádoby z hrobu 51/41 od nádob z hrobu 52/41. Niekedy sa to podarilo, niekedy to bolo problematické. Podľa opisu nálezovej situácie, bolo v hrobe 51/41 deväť nádob; v hrobe 52/41 päť. Spolu teda jedenásť nádob; v depozitári múzea sa našlo iba deväť keramických tvarov.

Na dne urny – misky (1) bolo niekoľko spálených ľudských kostí. Severne, za ňou stál hrniec (2) zakrytý pokrievkou (3) a ďalej na sever vázička, prípadne šálka (4), ďalšia šálka (5) a amforovitá váza (6).

Kremačné ostatky na antropologickú analýzu neboli dodané.

1. Oblá jednouchá miska so šikmo zrezaným okrajom, typ H14a; v. 102 mm; priemer dna 88 mm; priemer okraja 275 mm; bez výzdoby; hlinito-piesčitý materiál, zvonka hnedý s tmavými škvrnami, zvnútra sivočierny (tab. XI: 10).
2. Hrniec, typ F3a; v. 122 mm; max. priemer vydutiny 136 mm; bez výzdoby; hrubý piesčito-hlinitý materiál, zvonka i zvnútra svetlohnedý (tab. XI: 8).
3. Fragment pokrievky (chýba odlomené ucho), typ J4; priemer 118 x 124 mm; hlinitý šupinovito sa odlupujúci materiál hnedej farby s tmavými škvrnami (tab. XI: 6).
4. Ladvinovitá šálka s výrazným umbom, typ I10; v. bez ucha 21 mm; okraj 86 x 92 mm; bez výzdoby; jemný hlinitý materiál, zvonka sivočierny a hnedý, zvnútra sivočierny (tab. XI: 9).
5. Ladvinovitá šálka s nevýrazným umbom, typ I10; v. bez ucha 40 mm; okraj 90 x 100 mm; bez výzdoby; jemný hlinitý materiál, zvonka sivočierny a hnedý, zvnútra sivočierny (tab. XI: 5).
6. Amforovitá váza typ C6; v. 130 mm; priemer max. vydutiny 162 mm; bez výzdoby; hlinito-piesčitý materiál, zvonka čierny, zvnútra hnedý (obr. 210: 4; tab. XI: 7).

Obr. 50. Hrob 51/41.

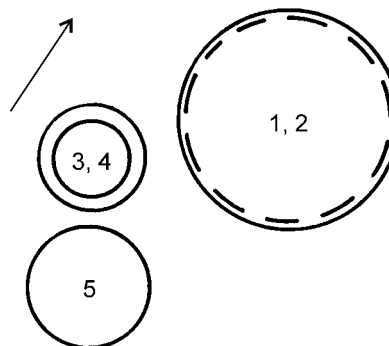
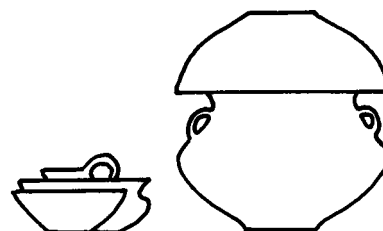
52 (51B)/41 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-C-10; hĺbka 45 cm; obr. 51; 207: 4; tab. X: 10–12.

Veľká urna (1), na dne ktorej bolo niekoľko spálených ľudských kostí, bola zakrytá miskou (2). Na juhozápad od nej bola misa (3), v ktorej stála šálka (4) a ďalšia miska (5).

Kremačné ostatky na antropologickú analýzu neboli dodané.

1. Amfóra typ A8; v. 200 mm; priemer dna 90 mm; priemer max. vydutiny 280 mm; min. priemer hrdla 192 mm; priemer okraja 218 mm; má nezvyčajne veľkú hmotnosť; rytá výzdoba motívov R1 a R2 a plastická zahĺbená výzdoba motívov Z1 a Z2; piesčito-hlinitý materiál, zvonka i zvnútra hnedý (obr. 207: 4; tab. X: 12).
2. Misa, typ H0 (stratená).
3. Oblá miska, typ H9b; v. 58 mm; max. priemer 150 mm; bez výzdoby; hrubý hlinito-piesčitý materiál s kamienkami, zvonka sivohnedý, zvnútra sivočierny (tab. X: 11).
4. Oblá šálka s umbom a odlomeným uchom, typ I10; max. v. bez ucha 60 mm; výzdoba nezistiteľná; jemný hlinitý materiál, zvonka hnedý, zvnútra sivočierny.

Obr. 51. Hrob 52/41.

5. Kónická miska typ H8; v. 58 mm; priemer okraja 140 mm; bez výzdoby; hrubý piesčito-hlinitý materiál, zvonka i zvnútra čierny (tab. X: 10).

Nádoby, pri ktorých čísla hrobov neboli uvedené (keramický materiál z výskumu v roku 1941).

1. Oblá miska, typ H0; v. 64 mm; priemer 154 mm; s plastickou vystupujúcou výzdobou motívu V6; hrubší hlinito-piesčitý materiál, zvonka hnedý, zvnútra sivočierny.
2. Zľahka profilovaná šálka, s odlomeným uchom vytiahnutým nad okraj; typ I6; v. 54 mm; okraj 112 x 118 mm; vnútorná plastická zahĺbená výzdoba motívu Z13; jemný hlinitý materiál, zvonka i zvnútra čierny.

Zber počas výskumu v roku 1941

Jednoduchá oblá miska s rovno zrezaným a rozšíreným okrajom, typ H13; v. 114 mm; nezdobená; hlinitý materiál šupinovito sa odlupujúci, zvonka sivohnedý, zvnútra sivočierny.

Pravdepodobne zber počas výskumu v roku 1941

V roku 1943 venoval múzeu v Bratislave profesor V. Ondrouch malú amforu, typ A0; v. 155 mm; max. priemer vydutiny 128 mm; bez výzdoby; hlinitý šupinovito sa odlupujúci materiál, zvonka i zvnútra sivohnedočierny. Vnútri nádoby boli spálené ľudské kosti a uhlíky.

Zo zberu V. Budaváryho v roku 1941 pochádza fragment plochej pokrievky s cievkovitým držadlom, typ J1; v. 41 mm; max. priemer 131 mm; priemer držadla 31 mm; hlinito-piesčitý porézny materiál, zvonka i zvnútra sivohnedý.

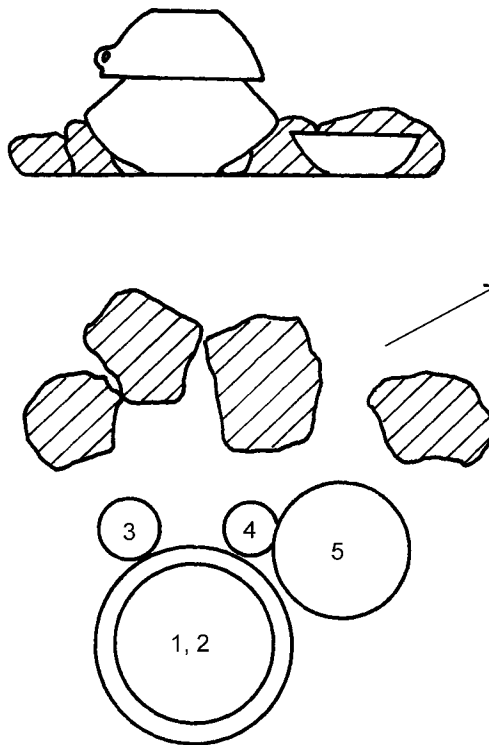
53/83 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda II-A-4; hĺbka 33 cm; obr. 52; tab. XII: 1; XLVI: 1, 2. Hrob bol zničený orbou. Medzi kameňmi ležala urna (1) obsahujúca spálené ľudské kosti. Urna bola prekrytá súdkovitým hrncom (2). Okolo nej, na severnej a západnej strane, boli črepy ďalších štyroch nádob (3–6).

Zachovalo sa 19,5 g dokonale až kriedovito spálených malých gracilných zlomkov ľudských ostatkov. Medzi nimi bol identifikovaný zlomok dočasného zuba, stavce, lopatka a zlomky kompaktných dlhých kostí postkranialneho skeletu (3–4 mm).

Záver: Malé dieťa, vekový stupeň – infans I.

1. Črepy amforovitej vázy, typ C1; priemer dna 94 mm; rytá výzdoba motívu R2, plastická zahĺbená výzdoba motívov Z1, Z3 a Z11; jemný piesčito-hlinitý materiál, zvonka čierny, zvnútra oranžovohnedý (tab. XLVI: 1, 2).
2. Črepy malého súdkovitého hrnca, typ F12; priemer dna 65 mm; plastická vystupujúca výzdoba motívu V6; hrubý hlinito-piesčitý materiál, zvonka i zvnútra svetlohnedý.
3. Spodná časť amfory, typ A0, prípadne amforovitej vázy, typ C0; priemer dna 80 mm; výzdoba ne-

Obr. 52. Hrob 53/83.

zistiteľná; hlinito-piesčitý materiál, zvonka čierny, zvnútra hnedý a hnedosivý.

4. Miska, typ H14a; v. 104 mm; priemer ústia 112 mm; bez výzdoby; jemný piesčito-hlinitý materiál, zvonka hnedočierny, zvnútra čierny (tab. XII: 1).
5. Črepy misky, typ H0; výzdoba nezistiteľná; jemný hlinito-piesčitý materiál, zvonka sivočierny, zvnútra čierny.

Poznámka:

Materiál a jeho farba pôsobia dojmom, že ide o keramiku pilinskej kultúry.

6. Črepy misky, typ H0; výzdoba nezistiteľná; jemný piesčito-hlinitý materiál, zvonka hnedočierny, zvnútra čierny.

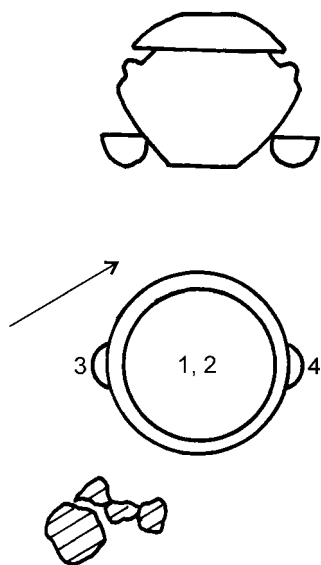
54/83 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda II-A-5; hĺbka 22 cm; obr. 53.

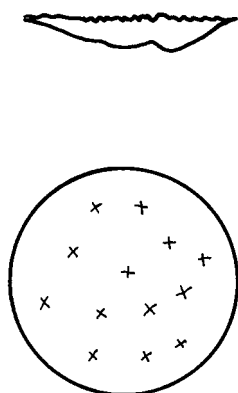
Hrob bol značne zničený orbou. Črepy urny (1), misky (2) a črepy ďalšej nádoby (3) boli obkolesené malými kameňmi.

Kremačné ostatky na antropologickú analýzu neboli dodané.

1. Niekoľko črepov z dolnej časti amfory, typ A0; priemer dna 85 mm; plastická zahĺbená výzdoba motívu Z3; hrubý hlinitý porézny materiál, zvonka sivočierny, zvnútra svetlohnedý s tmavými škvrnami.

Obr. 53. Hrob 54/83.

Obr. 54. Hrob 55/83.

2. Črepy pravdepodobne misky, typ H0; výzdoba nezistiteľná; piesčito-hlinitý materiál, zvonka hnedočierny, zvnútra čierny.
3. Jeden črep od dna malej typologicky neurčiteľnej nádoby; plastická zahĺbená výzdoba motívu Z3; hlinito-piesčitý materiál s kamienkami, zvonka sivohnedý, zvnútra svetlohnedý.

55/83 – Jamkový hrob; kyjatická kultúra(?)

Sonda II-A-4; hĺbka 33 cm; obr. 54.

V jamke s priemerom 30 cm, zahĺbenej 8 cm do podlažia, boli iba zlomky spálených kostí a uhlíky.

Zachovalo sa 9,5 g malých gracilných zlomkov dokonale až kriedovito spálených ľudských ostatkov, pochá-

džajúcich z gracilnej mozgovne (2–3 mm, lebečný šev otvorený) a kompaktných dlhých kostí postkraniálneho skeletu (3–4 mm).

Záver: Malé dieťa, vekový stupeň – infans I.

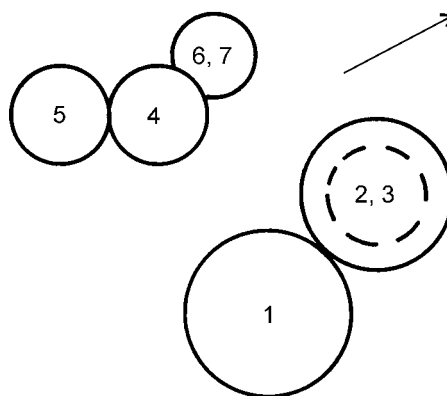
56/83 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda II-A-2; hĺbka 15 cm; obr. 55; 214: 2; 217: 3; tab. XII: 2–4; XLVI: 3–6.

Hrob bol značne zničený orbou. Obsahoval črepy amforovitej vázy (1), fľaškovitej nádoby (2), ktorá bola prekrytá menšou nádobou (3). Severozápadne stál hrniec (4) pôvodne prekrytý plochou pokrievkou (5), tá sa našla vedľa držadlom hore a obľá miska (6), v ktorej stála šálka (7). V nádobe (2) boli spálené kosti nedospelého jedinca a pod nimi zlomok ihly bronzovej ihlice (8).

Kremačné ostatky na antropologickú analýzu neboli dodané.

1. Niekoľko črepov amfory, typ A0, prípadne amforovitej vázy, typ C0; rytá výzdoba motívu R2 (tab. XLVI: 4, 5); hlinito-piesčitý materiál, zvonka hnedočierny, zvnútra červenohnedý.
2. Jednouchá miska, typ H14b; v. 80 mm; priemer ústia 190 mm; bez výzdoby; hlinito-piesčitý materiál, zvonka hnedý a hnedosivý, zvnútra čierny (obr. 214: 2; tab. XII: 4).
3. Amfora, typ B0, prípadne džbánok, typ G0; rytá výzdoba motívu R2; jemný hlinito-piesčitý materiál, zvonka i zvnútra sivočierny.
4. Spodná časť typologicky neurčiteľného hrnca, typ F0; zachovaná v. 86 mm; priemer dna 72 mm; bez výzdoby; porézny hlinitý materiál, zvonka i zvnútra tehlovočervený (tab. XII: 3).

Obr. 55. Hrob 56/83.

5. Pokrievka, typ J3; priemer 133 mm; porézny hlinitý materiál, zvonka i zvnútra sivohnedý.
6. Črepy typologicky neidentifikovateľnej misky, typ H0; výzdoba nezistiteľná.
7. Fragment šálky, typ I10; v. bez ucha 33 mm; bez výzdoby; jemný hlinito-piesčitý materiál, zvonka i zvnútra sivočierny (tab. XII: 2).
8. Zahnutý koniec ihly bronzovej ihlice, ihla má ušľachtilú olivovozelenú patinu a nie sú na nej badať stopy ohňa; v hornej časti zlomku je zreteľne ohladené tordovanie; dĺ. 72 mm; max. priemer 3,5 mm (obr. 220: 3; tab. XLVI: 6).

57/83 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda II-A-2; hĺbka 25 cm; obr. 56; tab. XII: 5; XLVI: 7.

Hrob bol zničený orbou. Zachovali sa z neho črepy siedmich nádob (1–7). Dve amforovité vázy (1, 3) boli zakryté miskami (2, 4). Západne stál hrniec (5) a šálka (6), východne ďalšia šálka (7).

Kremačné ostatky na antropologickú analýzu neboli dodané.

1. Spodná časť masívnej amforovitej vázy, typ C0; priemer dna 88 mm; výzdoba nezistiteľná; piesčitý materiál, zvonka i zvnútra sivohnedý.
2. Spodná časť amforovitej vázy, pravdepodobne typ C4; priemer dna 72 mm; výzdoba nezistiteľná; piesčitý materiál, miestami sa šupinovito odlupujúci, zvonka i zvnútra sivohnedý.
3. Oblá miska s rovno zrezaným okrajom, pravdepodobne typ H9c; výzdoba nezistiteľná; hlinitý porézny materiál, zvonka i zvnútra sivohnedý.
4. Oblá miska, pravdepodobne typ H13; plastická vystupujúca výzdoba motívu V5; jemný hlinito-piesčitý materiál, zvonka i zvnútra sivohnedý (tab. XLVI: 7).
5. Črepy hrnca, typ F0; výzdoba nezistiteľná; hrubý materiál s kamienkami, zvonka i zvnútra hnedý až svetlohnedý.
6. Fragment šálky, typ I10; v. bez ucha 46 mm; bez výzdoby; jemný hlinitý materiál, zvonka i zvnútra sivočierny (tab. XII: 5).
7. Črepy šálky, typ I0; výzdoba nezistiteľná; jemný hlinitý materiál, zvonka sivočierny, zvnútra hnedý.

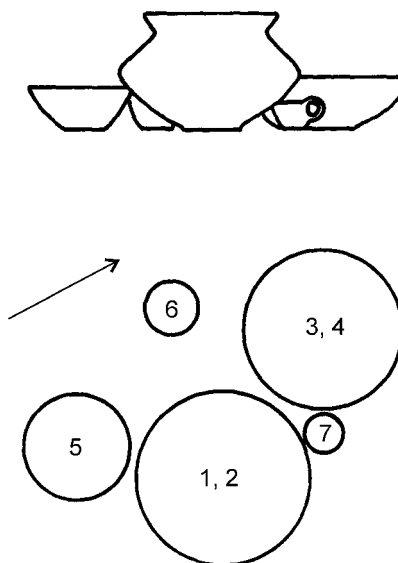
58/83 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda II-A-2; hĺbka 17 cm; obr. 57; tab. XLVI: 8.

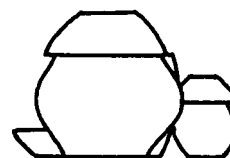
Hrob bol zničený orbou. Zachovali sa črepy spodných častí šiestich nádob (1–6). Úrna (1) bola zakrytá miskou obrátenou hore dnom (2). Severovýchodne od nej stál hrniec (3) zakrytý miskou tiež obrátenou hore dnom (4). Severozápadne stála amforovitá váza (5) a západne miska (6).

Kremačné ostatky na antropologickú analýzu neboli dodané.

1. Masívna amforovitá váza, typ C0; priemer dna 104 mm; výzdoba nezistiteľná; hrubý hlinito-piesčitý materiál s kamienkami, zvonka i zvnútra svetlohnedý, so smolným náterom vnútornej časti.

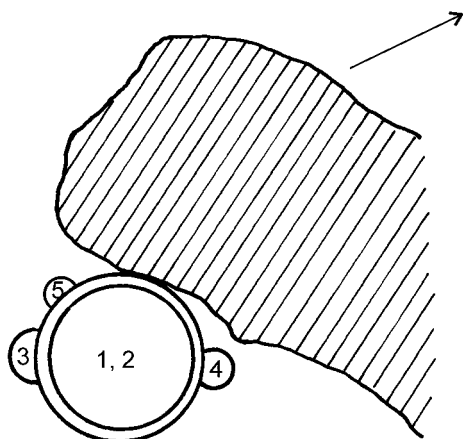
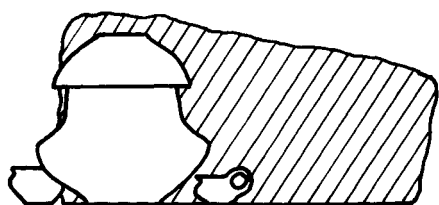

Obr. 56. Hrob 57/83.

Obr. 57. Hrob 58/83.

2. Oblá miska, typ H11; v. 72 mm; priemer dna 52 mm; výzdoba nezistiteľná; hlinito-piesčitý materiál, zvonka i zvnútra sivočierny (tab. XLVI: 8).
3. Hrnec, typ F0; výzdoba nezistiteľná; hrubý hlinitý materiál s kamienkami, porézny na povrchu sa šupinovito odlupujúci, zvonka i zvnútra hnedý a hnedosivý.
4. Črepy misky, typ H0; výzdoba nezistiteľná; hlinito-piesčitý materiál, zvonka i zvnútra sivočierny.

Obr. 58. Hrob 59/83.

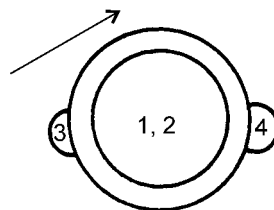
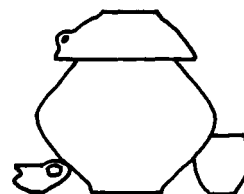
5. Črepy amforovitej vázy, typ C0; výzdoba nezistiteľná; jemný hlinito-piesčitý materiál, zvonka čierny, zvnútra svetlohnedý.
6. Črepy pravdepodobne misky, typ H0; výzdoba nezistiteľná; jemný hlinito-piesčitý materiál, zvonka sivohnedý, zvnútra sivočierny.

59/83 – Urnový, skrinkový hrob; kyjatická kultúra

Sonda II-A-2; hĺbka 29 cm; obr. 58; tab. XII: 6; XLVI: 9, 10. Zo skrinky orbou zničeného hrobu sa zachoval iba jeden plochý, dlhý kameň. Urna (1) bola prekrytá miskou (2) obrátenou hore dnom. Hrob obsahoval črepy ďalších troch nádob (3–5).

Kremačné ostatky na antropologickú analýzu neboli dodané.

1. Amfora pravdepodobne typ A3; rytá výzdoba motívov R2 a R4 (tab. XLVI: 9, 10); jemný piesčito-hlinitý materiál, zvonka čierny, zvnútra čierosivý a hnedý.
2. Oblá miska, typ H9b; v. 72 mm; priemer ústia 186 mm; bez výzdoby; hlinito-piesčitý materiál, zvonka i zvnútra sivočierny (tab. XII: 6).
3. Črepy masívnej amfory, typ A0; výzdoba nezistiteľná; hrubý materiál s organickou prísadou, zvonka i zvnútra sivohnedý.
4. Črepy pravdepodobne hrnca, typ F0; výzdoba nezistiteľná; hrubý hlinito-piesčitý, na povrchu sa odlupujúci materiál, zvonka i zvnútra sivohnedý.
5. Malý fragment šálky, typ I0; výzdoba nezistiteľná; porézny šupinovito sa odlupujúci materiál, zvonka hnedý, zvnútra sivočierny.

Obr. 59. Hrob 60/83.

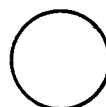
60/83 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda II-A-2; hĺbka 32 cm; obr. 59; tab. XII: 7; XLVII: 1–7.

Orbou zničený hrob, z ktorého sa zachovali črepy dvoch amfor (1, 2), misky (3), hrnca (4) a šálky (5).

Kremačné ostatky neboli nájdené.

1. Črepy veľkej, masívnej amfory, typ A0; rytá výzdoba motívov R1 a R2, plastická zahĺbená výzdoba motívov Z2 a Z5 (tab. XLVII: 1–4); hlinito-piesčitý materiál, zvonka čierny, zvnútra hnedý.
2. Črepy amfory, typ A0; výzdoba nezistiteľná; hlinito-piesčitý materiál, zvonka čierny, zvnútra sivočierny.
3. Črepy veľkej oblej misky, pravdepodobne typ H 14b; priemer dna 68 mm; bez výzdoby; hlinito-piesčitý materiál s kamienkami, zvonka i zvnútra hnedý (tab. XLVII: 5).
4. Črepy hrnca, pravdepodobne typ F12; plastická vystupujúca výzdoba motívu V6; porézny materiál s kamienkami, zvonka i zvnútra svetlohnedý (tab. XLVII: 6, 7).
5. Fragment oblej šálky typu I10; v. bez ucha 36 mm; bez výzdoby; jemný hlinito-piesčitý materiál, zvonka i zvnútra sivočierny (tab. XII: 7).

Obr. 60. Hrob 61/83.

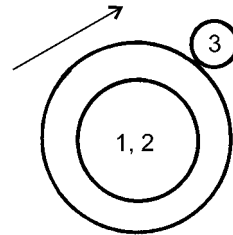
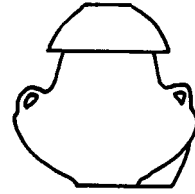
61/83 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda II-A-2; hĺbka 25 cm; obr. 60; 206: 7; tab. XII: 8.

Orbou zničený hrob. Obsahoval hrniec (1) zakrytý pokrievkou (2) a uhlíky (3).

Kremačné ostatky neboli nájdené.

1. Hrnec, typ F12; v. 132 mm; max. priemer dna 68 mm; plastická vystupujúca výzdoba motívu V5; porézny materiál s kamienkami, zvonka i zvnútra svetlohnedý (tab. XII: 8).
2. Pokrievka, pravdepodobne typ J5; priemer 134 mm; v. 44 mm; porézny materiál piesčito-hlinitý, zvonka i zvnútra svetlohnedý.
3. Uhlíky.

Obr. 61. Hrob 62/83.

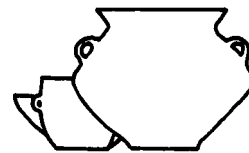
62/83 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda II-A-2; hĺbka 48 cm; obr. 61; tab. XLVI: 11–13.

Orbou čiastočne zničený hrob. Obsahoval črepy troch nádob (1–3). Amfora (1) bola zakrytá miskou (2) obrátenou hore dnom. Na severnej strane stála malá nádobka (3).

Kremačné ostatky neboli nájdené.

1. Črepy amfory, typ A0; rytá výzdoba motívov R1 a R2; hlinito-piesčitého materiálu, zvonka hnedočierny, zvnútra tehlovočervený so stopami smoly.
2. Črepy obľej misky, typ H0; bez výzdoby; hlinito-piesčitého, miestami porézneho materiálu, zvonka sivohnedý a čierny, zvnútra čierny.
3. Pravdepodobne džbánok, typ G0, prípadne amfora, typ B0; plastická zahĺbená výzdoba motívu Z1; jemný piesčito-hlinitý materiál, zvonka čierny, zvnútra tehlovočervený.

63/83 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-A-1; hĺbka 25 cm; obr. 62; tab. XII: 9–11; XLVII: 11, 12.

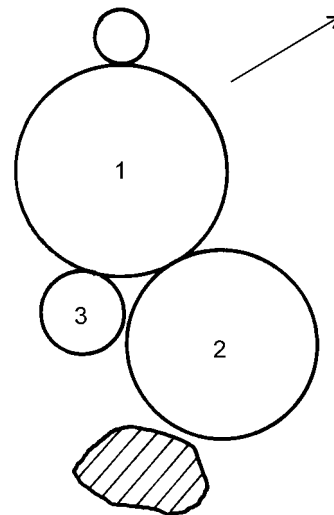
Orbou zničený hrob obsahoval črepy štyroch nádob (1–4). Na východnej strane bol hrob označený kameňom.

Kremačné ostatky neboli nájdené.

1. Masívna spodná časť amfory, typ A0; zachovaná v. 150 mm; priemer dna 68 mm; priemer vydutiny 274 mm; plastická zahĺbená výzdoba motívu Z2; hlinitý porézny materiál, zvonka sivohnedý, zvnútra hnedý so stopami po smole (tab. XII: 9).
2. Črepy misky, pravdepodobne typ H9b; bez výzdoby; hlinito-piesčitého materiálu s kamienkami, zvonka i zvnútra svetlohnedý (tab. XLVII: 11, 12).
3. Dvojchý súdkovitý hrniec, typ F3c; v. 108 mm; max. priemer dna 68 mm; bez výzdoby; hlinito-piesčitého materiálu s kamienkami, zvonka i zvnútra svetlohnedý (tab. XII: 11).
4. Fragment šálky, typ I6; v. asi 45 mm; max. priemer dna 68 mm; max. priemer asi 106 mm; plastická zahĺbená vnútorná výzdoba motívov Z11 a Z13; jemný hlinito-piesčitého materiálu, zvonka sivohnedý, zvnútra čierny (tab. XII: 10).

Poznámka:

V dvoch vreckách označených ako hrob 63/83 boli zabalené črepy jednej amfory, typ A0, prípadne amforovitej vázy, typ C0; priemer dna 92 mm; plastická vystupujúca

Obr. 62. Hrob 63/83.

výzdoba V3; piesčito-hlinitý materiál, zvonka i zvnútra svetlohnedý; po jednom črepe z obľej misky a dve dna nátypologicky neidentifikovateľných nádob.

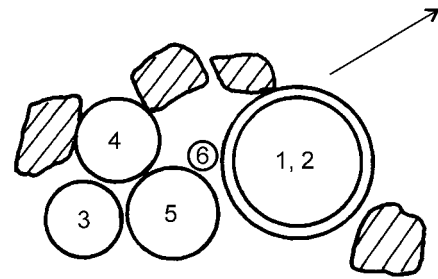
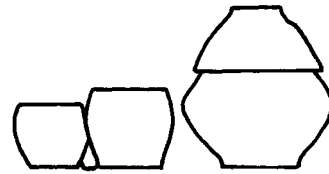
64/83 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda II-A-5; hĺbka 21 cm; obr. 63; 215: 4; tab. XII: 12, 13.

Hrob bol čiastočne porušený orbou. Obsahoval zlomky šiestich nádob (1–6), okolo ktorých boli malé kamene. Amfora (1) bola pravdepodobne zakrytá miskou (2) obrátenou hore dnom. Južne stáli tri hrnce (3–5) a šálka (6).

Kremačné ostatky neboli nájdené.

1. Masívna spodná časť amfory, typ A0, prípadne amforovitej vázy, typ C0; priemer dna 94 mm; výzdoba nezistiteľná; hlinito-piesčitý materiál, na niektorých miestach sa odlupujúci, zvonka čierny, zvnútra sivý.
2. Oblá miska, typ H9b; v. 98 mm; priemer ústia 194 mm; bez výzdoby; hlinito-piesčitý, miestami porézny materiál, zvonka sivohnedý a čierny, zvnútra čierny (tab. XII: 13).
3. Spodná časť hrnca, typ F0; priemer dna 82 x 84 mm; výzdoba nezistiteľná; hlinito-piesčitý materiál s kamienkami, zvonka i zvnútra tehlovočervený.
4. Spodná časť hrnca, typu F0; priemer dna 90 mm; výzdoba nezistiteľná; hlinito-piesčitý materiál, zvonka i zvnútra tehlovočervený.
5. Spodná časť hrnca, typ F0; priemer dna 108 mm; výzdoba nezistiteľná; hlinito-piesčitý porézny materiál, zvonka i zvnútra tehlovočervený.
6. Šálka, typ I8; v. bez ucha 45 mm; max. priemer 106 mm; bez výzdoby; hlinito-piesčitý materiál, zvonka sivohnedý, zvnútra čierny (obr. 215: 4; tab. XII: 12).

Obr. 63. Hrob 64/83.

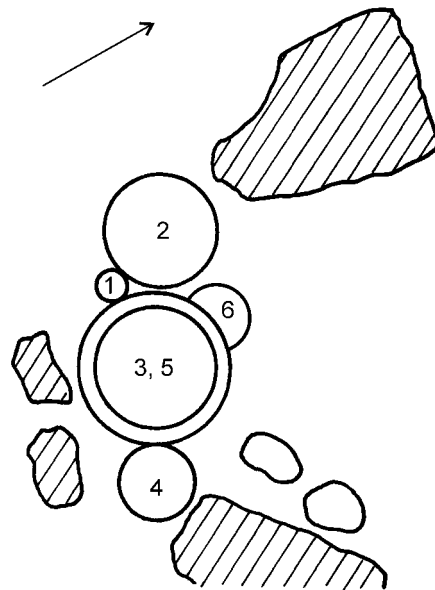
65/83 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda II-A-5; hĺbka 23 cm; obr. 64; tab. XII: 14; XLVII: 8–10.

Orbou zničený hrob. Medzi kameňmi boli zlomky šálky (1), v ktorej boli uložené kosti nedospelého jedinca (nezachovali sa). Okrem toho boli v hrobe črepy ďalších piatich nádob (2–6).

Kremačné ostatky na antropologickú analýzu neboli dodané.

1. Šálka, typ I6; plastická zahĺbená výzdoba motívu Z5; jemný piesčito-hlinitý materiál, zvonka i zvnútra hnedočierny.
2. Fragment amfory, typ A0; rytá výzdoba motívu R2, plastická zahĺbená výzdoba motívu Z7; hlinito-piesčitý materiál, zvonka i zvnútra hnedočierny.
3. Črepy amfory, typ A0, prípadne amforovitej vázy, typ C0; rytá výzdoba motívu R2, plastická zahĺbená výzdoba motívu Z4; hlinito-piesčitý materiál, zvonka čierny, zvnútra tehlovočervený (tab. XLVII: 8–10).
4. Hrnec, pravdepodobne typ F7; plastická vystupujúca výzdoba motívu V5; hlinitý materiál s kamienkami, šupinovito sa odlupujúci, zvonka i zvnútra hnedý.
5. Okraj oblej misky, pravdepodobne typ H10; bez výzdoby; piesčito-hlinitý materiál, zvonka hnedý, zvnútra sivočierny.
6. Fragment šálky, typ I12; v. bez ucha 51 mm; bez výzdoby; jemný piesčito-hlinitý materiál, zvonka i zvnútra čierny (tab. XII: 14).

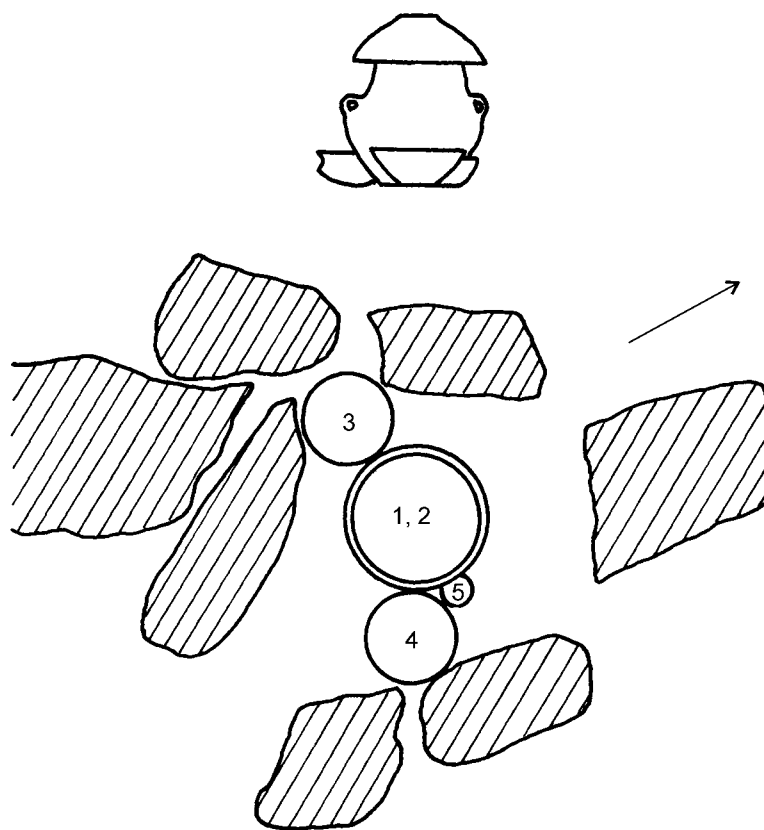

Obr. 64. Hrob 65/83.

66/83 – Naznačená skrinka; spálené kosti okolo nádob; kyjatická kultúra

Sonda II-A-4; hĺbka 26 cm; obr. 65; 202: 1; 213: 6; 215: 1; tab. XII: 15, 16.

Orbou zničený hrob. Nádobu a spálené kosti ležali medzi kameňmi (azda naznačená skrinka). Bola to centrál-

Obr. 65. Hrob 66/83.

na nádoba (1) prekrytá miskou (2) obrátenou hore dnom. Západne boli črepy ďalšej misky (3), na východnej strane šálka (4) a malá bombovitá nádobka (5).

Kremačné ostatky na antropologickú analýzu neboli dodané.

1. Malá amfora, pravdepodobne typ A9; plastická zahĺbená výzdoba motívov Z3 a Z4; jemný hlinito-piesčitý materiál, zvonka hnedočierny, zvnútra sivočierny.
2. Kónická miska, typ H9c; v. 62 mm; priemer ústia 175 mm; bez výzdoby; piesčitý materiál, zvonka hnedočierny, zvnútra sivočierny (obr. 213: 6; tab. XII: 16).
3. Črepy misky, pravdepodobne typ H12; plastická zahĺbená výzdoba motívu Z13; jemný hlinito-piesčitý materiál, zvonka i zvnútra sivohnedý.
4. Fragment profilovanej šálky s uchom vytiahnutým nad okraj, typ I5; v. bez ucha 38 mm; priemer ústia 100 mm; bez výzdoby; jemný hlinitý materiál, zvonka sivohnedý, zvnútra sivočierny (obr. 215: 1; tab. XII: 15).
5. Malá, celá bombovitá nádobka s dvomi otvormi pod okrajom, typ E2; v. 62 mm; bez výzdoby; hlinito-piesčitý materiál, zvonka i zvnútra sivohnedý.

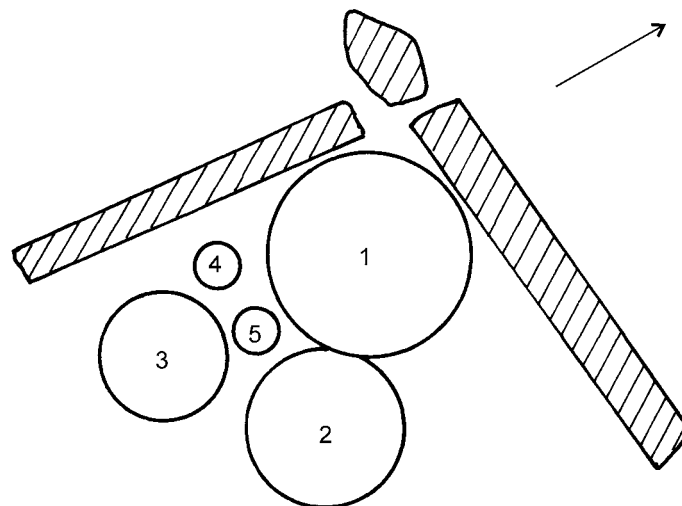
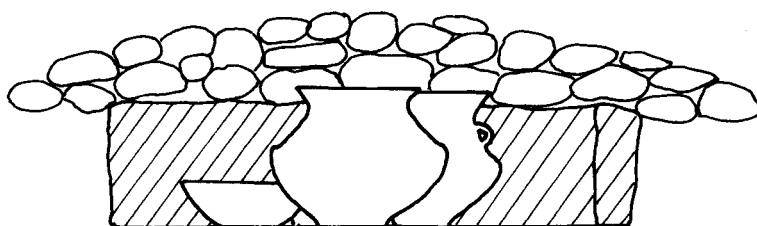
67/83 – Urnový, skrinkový hrob pod kamenným príkrovom; kyjatická kultúra

Sonda II-A-4; hĺbka 40 cm; obr. 66; 199: 2; 217: 4; tab. XIII: 1–4; XLVIII: 1–4.

V čiastočne orbou poškodenej kamennej skrinke, ktorá bola pod kamenným príkrovom, stála centrálna nádoba (1), v západnej časti skrinky boli tri menšie nádobky (2–4), v urne bola bronzová ihlica (5) a bronzový krúžok (6). Na dne urny boli rozpadávajúce sa spálené ľudské ostatky a uhlíky.

Kremačné ostatky na antropologickú analýzu neboli dodané.

1. Amfora, typ A8; v. 215 mm; priemer max. vydutiny 282 mm; rytá výzdoba motívu R2; jemný hlinitý materiál, zvonka čierny, zvnútra tehlovočervený (tab. XIII: 3).
2. Oblá miska, typ H9a; v. 62 mm; priemer ústia 172 mm; bez výzdoby; hlinito-piesčitý materiál, zvonka hnedočierny, zvnútra sivočierny (tab. XIII: 2).
3. Spodná časť hrnca, typ F0; bez výzdoby; hrubý porézny materiál, zvonka i zvnútra sivohnedý (tab. XIII: 4).
4. Fragment šálky, typ I10; v. bez ucha 56 mm; priemer ústia 112 mm; bez výzdoby; jemný hlinitý materiál, zvonka sivohnedý, zvnútra sivočierny (tab. XIII: 1).
5. Bronzová ihlica typu Ilava (Novotná 1980, 116–121); dĺ. 132 mm; priemer hlavice 7,5 mm; max. priemer ihly 2,7 mm (obr. 220: 4; tab. XLVII: 4).
6. Zlomky malého bronzového drôteného náramku, tvoreného minimálne dvomi vinutiami; priemer asi 36 mm; priemer drôtu 2 mm (tab. XLVIII: 1–3).

Obr. 66. Hrob 67/83.

68/83 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda II-A-4; hĺbka 30 cm; obr. 67; 190: 3; tab. XIII: 5.

Medzi kameňmi stála amfora (1) zakrytá miskou (2) obrátenou hore dnom. Východne od týchto nádob bola malá nádobka (3).

Kremačné ostatky neboli nájdené.

1. Fragment amfory, typ A8; zachovaná v. 158 mm; priemer max. vydutiny 220 mm; rytá výzdoba motívu R2, plastická zahĺbená výzdoba motívov Z4, prípadne Z5, plastická vystupujúca výzdoba motívu V7; hlinito-piesčitý materiál s kamienkami, zvonka čierny, zvnútra hnedočierny (tab. XIII: 5).
2. Oblá miska, typ H0; bez výzdoby; hlinito-piesčitý materiál s kamienkami, zvonka hnedý, zvnútra sivočierny.
3. Črepy malej typologicky neidentifikovateľnej nádoby.

69/83 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda II-A-3; hĺbka 28 cm; obr. 68; tab. XIII: 6; XLVIII: 5, 6.

Orbou zničený hrob. Medzi dvomi kameňmi bola amfora (1) prekrytá veľkou misou obrátenou hore dnom (2). Severne stála ďalšia misa (3) a hrniec (4).

Kremačné ostatky neboli nájdené.

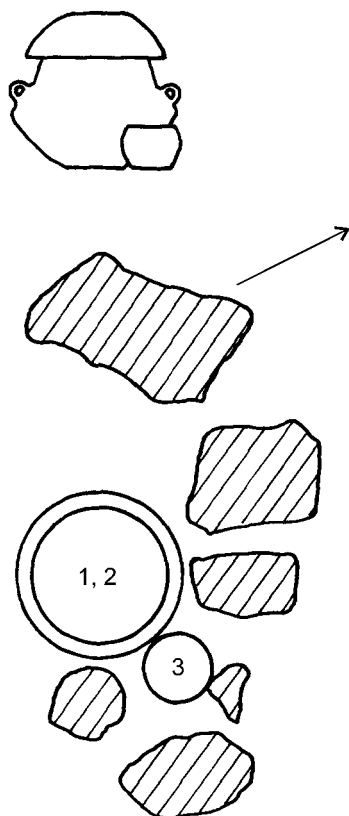
1. Črepy masívnej amfory, typ A0; rytá výzdoba motívu R2 a plastická zahĺbená výzdoba motívu Z4; materiál hlinito-piesčitý, zvonka čierny, zvnútra svetlohnedý (tab. XLVIII: 5, 6).
2. Črepy masívnej jednouchej misy, pravdepodobne typ H14a; priemer dna 92 mm; výzdoba nezistiteľná; hlinito-piesčitý materiál, zvonka hnedý s tmavými škvrnami, zvnútra čiernosivý.
3. Bezuchá miska s rovno zrezaným okrajom, typ H11; v. 85 mm; priemer ústia 252 mm; bez výzdoby; hlinitý materiál s kamienkami, čiastočne sa odlupujúci, zvonka hnedý, zvnútra hnedosivý (tab. XIII: 6).
4. Črepy hrnca, typ F0; výzdoba nezistiteľná; hrubý, hlinitý porézny materiál, zvonka hnedý, zvnútra tiež hnedý a so smolným náterom.

70/83 – Urnový hrob; pilinská kultúra

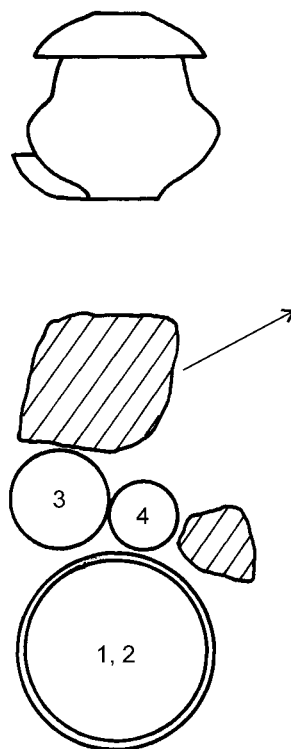
Sonda II-A-3; hĺbka 28 cm; obr. 69; tab. XLVIII: 8–10.

Orbou zničený hrob označený kameňmi. Urna (1) stála na veľkom, hrubom, sídliskovom črepe (4) a bola prekrytá miskou (2) obrátenou hore dnom. Vedľa stála malá nádobka (3) a malá amfora (5), na dne urny medzi kosťami nedospelého jedinca bol malý náramok (6).

Na základe antropologického posúdenia a porovnania s výbavou hrobu pravdepodobne išlo o malé dieťa – infans I.

Obr. 67. Hrob 68/83.

Obr. 68. Hrob 69/83.

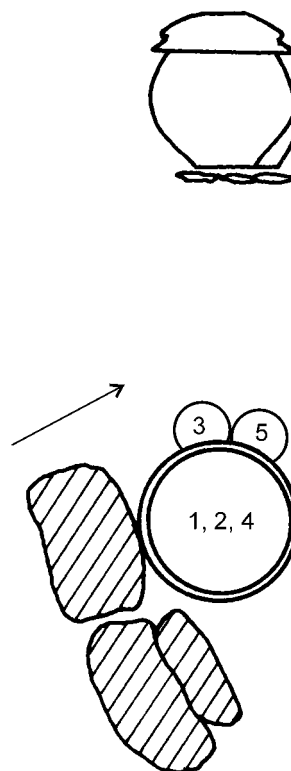
1. Črepy džbánka, typ G0; plastická zahĺbená výzdoba motívu Z2, plastická vystupujúca výzdoba motívu V7; jemný hlinito-piesčítý materiál, zvonka čierny, zvnútra sivočierny (tab. XLVIII: 8).
2. Črepy výrazne profilovanej misky, typ H6; výzdoba nezistiteľná; jemný hlinito-piesčítý materiál, zvonka sivočierny, zvnútra čierny (tab. XLVIII: 10).
3. Črepy šálky, typ I2a; v. bez ucha 46 mm; max. priemer 65 mm; výzdoba nezistiteľná; jemný hlinito-piesčítý materiál, zvonka i zvnútra čierny (tab. XLVIII: 9).
4. Veľký masívny črep sídliskovej keramiky; priemer 130 x 160 mm; max. hrúbka 15,5 mm; hrubý piesčítý materiál s kamienkami, zvonka i zvnútra sivohnedý.
5. Črepy malej amfory, typ A4; priemer stupienkovito odsadeného dna 56 mm; výzdoba nezistiteľná; ostrý piesčítý materiál, zvonka i zvnútra sivohnedý.
6. Drôtený špirálovitý, dvojzávitový bronzový náramok; priemer 36 mm; priemer drôtu 3 až 4 mm.

71/83 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

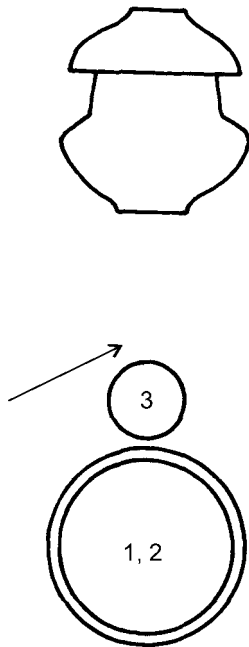
Sonda II-A-3; hĺbka 18 cm; obr. 70.

Hrob zničený orbou bol tvorený amforovitou vázou (1), ktorá bola pravdepodobne zakrytá miskou obrátenou hore dnom (2). Severne stál hrniec (3).

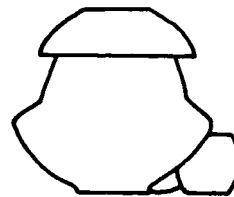
Kremačné ostatky neboli nájdené.

Obr. 69. Hrob 70/83.

Obr. 70. Hrob 71/83.

Obr. 71. Hrob 72/83.

1. Črepy masívnej amforovitej vázy, typ C0; priemer dna 92 mm; rytá výzdoba motívu R2; hrubý hlinito-piesčitý materiál, zvonka i zvnútra sivohnedý.
2. Spodná časť a črepy misy, typ H0; bez výzdoby; jemný hlinito-piesčitý materiál, zvonka čierny, zvnútra sivohnedý.
3. Črepy hrnca, typ F0; priemer dna 71 mm; bez výzdoby; hrubý piesčito-hlinitý materiál, zvonka i zvnútra hnedosivý, na vnútornej strane sú stopy po smolnom nátere.

- motívu Z13; jemný piesčito-hlinitý materiál, zvonka i zvnútra čierny.
6. Šálka, typ I6; plastická vnútorná zahĺbená výzdoba motívu Z13; hlinitý materiál, zvonka i zvnútra hnedočierny (obr. 37: 3; tab. XIII: 7).

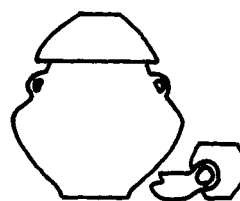
72/83 – Urnový, skrinkový hrob; kyjatická kultúra

Sonda II-B-3; hĺbka 36 cm; obr. 71; 216: 3; tab. XIII: 7, 8; XLIX: 1–5.

Pôvodne skrinkový hrob bol čiastočne zničený orbou. Zo skrinky sa zachovala iba jedna kamenná platňa. Vedľa centrálnej urny (1) stáli misa (2), hrniec (3) a amforka (4), v ktorej bola šálka (5) a v nej črepy ďalšej šálky (6).

Kremačné ostatky neboli nájdené.

1. Črepy veľkej amforovitej vázy, typ C1; rytá výzdoba motívu R2, plastická zahĺbená výzdoba motívov Z3, Z4 a Z9; jemný piesčito-hlinitý materiál, zvonka čierny, zvnútra oranžovohnedý (tab. XLIX: 1–5).
2. Miska, typ H8; v. 68 mm; priemer ústia 202 mm; bez výzdoby; jemný hlinitý materiál, zvonka i zvnútra čierny (tab. XIII: 8).
3. Hrnec, typ F0; bez výzdoby; hrubý porézny materiál, zvonka i zvnútra hnedý.
4. Črepy amforky, typ B0; rytá výzdoba motívu R2; jemný piesčito-hlinitý materiál, zvonka i zvnútra čierny.
5. Fragment šálky, typ I6; v. 42 mm; priemer ústia 100 x 116 mm; plastická vnútorná zahĺbená výzdoba

Obr. 72. Hrob 73/83.

73/83 – Urnový, skrinkový hrob; kyjatická kultúra

Sonda II-A-3; hĺbka 33 cm; obr. 72; tab. XLIX: 6–8.

Orbou zničený skrinkový hrob, z ktorého sa zachoval iba jeden plochý kameň skrinky. Hrob obsahoval črepy amfory (1) zakrytej miskou (2) obrátenou hore dnom a spálené ľudské kosti. Východne bola malá šálka (3). Okolo týchto troch nádob boli črepy misky (nádobu 2) a hrnca (4).

Zachovaných bolo 3,5 g malých gracilných zlomkov dokonale až kriedovito spálených ľudských ostatkov, pochádzajúcich z gracilnej mozgovne (3–4 mm, lebečný šev otvorený) a kompaktných dlhých kostí postkraniálneho skeletu (3–4 mm).

Záver: Malé dieťa – infans I.

1. Fragment a črepy amfory, typ A8; max. priemer 235 mm; rytá výzdoba motívov R2 a R4, plastická zahĺbená výzdoba motívov Z6 a Z7; jemný hlinito-piesčitého materiálu, zvonka čierny, zvnútra hnedý a sivohnedý so stopami smoly (tab. XLIX: 6–8).
2. Črepy misky, typ H0; bez výzdoby; hlinito-piesčitého materiálu, zvonka hnedočierny, zvnútra čierny.
3. Spodná časť šálky, typ I0; zachovaná v. 31 mm; priemer dna 26 mm; bez výzdoby; jemný piesčito-hlinitý materiál, zvonka hnedočierny, zvnútra čierny.
4. Črepy hrnca, typ F0; bez výzdoby; piesčito-hlinitý materiál, zvonka i zvnútra svetlohnedý.

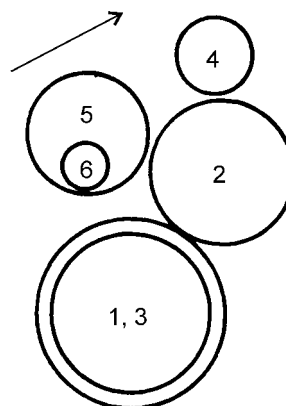
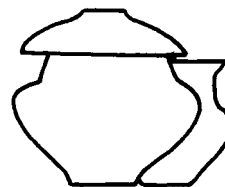
74/83 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-A-3; hĺbka 27 cm; obr. 73; tab. XIII: 9, 10; L: 1–5.

Hrob bol čiastočne zničený orbou. Bol tvorený dvomi amforovitými vázami (1, 2), z ktorých jedna bola prekrytá miskou (3) obrátenou hore dnom. Na západ od týchto nádob stál hrniec (4) a vysoká misa (5), v ktorej bola malá miska (6).

Kremačné ostatky neboli nájdené.

1. Črepy amforovitej vázy, typ C0; rytá výzdoba R2 a plastická zahĺbená výzdoba motívu Z4 (tab. L: 1, 2); hlinitý materiál, zvonka čierny, zvnútra svetlohnedý.
2. Spodná časť amforovitej vázy, typ C0; priemer dna 104 mm; výzdoba nezistiteľná; hlinito-piesčitého materiálu s kamienkami, zvonka čierny, zvnútra hnedý.
3. Črepy oblej misy so stupienkovito odsadeným dnom, pravdepodobne typ H13; plastická vystupujúca výzdoba motívu V5 (tab. L: 3, 4); hlinitý porézny, šupinovito sa odlupujúci materiál, zvonka hnedý, zvnútra sivý.
4. Fragment hrnca, pravdepodobne typ F3a; odhadovaná v. 140 mm; priemer dna 76 mm; bez výzdoby; hlinitý materiál s kamienkami, zvonka i zvnútra svetlohnedý (tab. XIII: 10).
5. Črepy misy, typ H0; výzdoba nezistiteľná; porézny hlinitý materiál, zvonka hnedosivý, zvnútra sivý.
6. Črepy malej misky, typ H9a; v. 48 mm; max. priemer 102 mm; bez výzdoby; hlinito-piesčitého materiálu, zvonka hnedočierny, zvnútra sivočierny (tab. XIII: 9).

Obr. 73. Hrob 74/83.

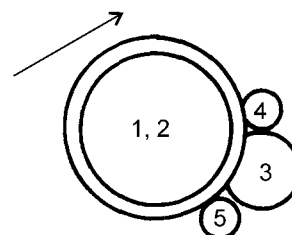
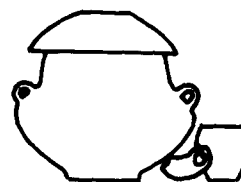
75/83 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda II-A-5; hĺbka 25 cm; obr. 74; tab. L: 6–8.

Medzi kameňmi ležali črepy, ktoré boli zvyškom žiarovitého hrobu. Boli z amforovitej vázy (1), ktorá bola pravdepodobne zakrytá miskou (2). Východne stál hrniec (3) a dve šálky (4, 5).

Kremačné ostatky neboli nájdené.

1. Črepy amforovitej vázy, typ C0; rytá výzdoba motívu R1 a R2, plastická zahĺbená výzdoba motívu

Obr. 74. Hrob 75/83.

Z2; jemný piesčito-hlinitý materiál, dobre vypálený, zvonka i zvnútra sivočierny (tab. L: 6).

2. Črepy oblej misky, typ H0; výzdoba nezistiteľná; hlinito-piesčitý materiál, zvonka sivohnedý, šupinovito sa odlupujúci, zvnútra sivočierny (tab. L: 7, 8).
3. Črepy hrnca, typ F0; výzdoba nezistiteľná; hlinito-piesčitý materiál, zvonka hnedý, šupinovito sa odlupujúci, zvnútra hnedý so smolným náterom.
4. Črepy šálky, typ I0; výzdoba nezistiteľná; jemný materiál, zvonka i zvnútra hnedočierny.
5. Črepy šálky, typ I0; výzdoba nezistiteľná; jemný hlinitý materiál, zvonka i zvnútra čierny s hnedými škvrkami.

76/83 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

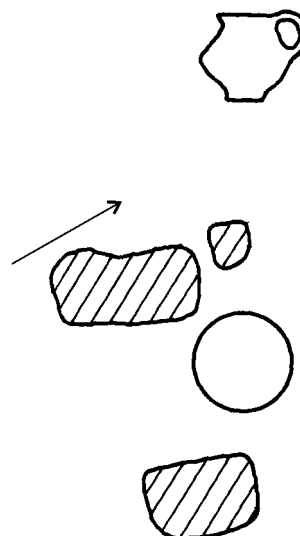
Sonda II-A-5; hĺbka 28 cm; obr. 75; 211: 9; tab. XV: 1.

Medzi kameňmi ležala na boku nádoba (1) obsahujúca spálené kosti nedospelého jedinca.

Zachovaný bol jeden gracilný zlomok (2 mm) spálenej kosti, pochádzajúci azda z mozgovne.

Záver: Bližšie neurčiteľný nedospelý jedinec.

1. Fragменты дѣбанка, pravdepodobne typ G1; v. 124 mm; priemer dna 50 mm; rytá výzdoba motívu R2, plastická zahĺbená výzdoba motívu Z11; piesčitý materiál, zvonka i zvnútra sivočierny (obr. 211: 1; tab. XV: 1).

Obr. 75. Hrob 76/83.

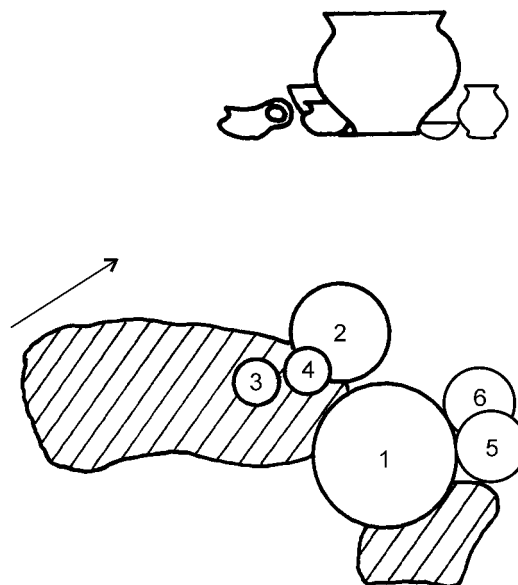
77/83 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-A-3; hĺbka 27 cm; obr. 76.

Hrob značne zničený orbou ležal medzi kameňmi. Obsahoval črepy urny (1), misky (2), dvoch šálok (3, 4) a ďalších dvoch nádob (5, 6).

Kremačné ostatky neboli nájdené.

1. Dno amfory, typ A0, prípadne amforovitej vázy, typ C0; výzdoba nezistiteľná; priemer dna 82 mm; hrubý piesčito-hlinitý materiál, zvonka i zvnútra sivohnedý.
2. Črepy misky, typ H0; výzdoba nezistiteľná; piesčito-hlinitý materiál, zvonka sivohnedý, šupinovito sa odlupujúci, zvnútra sivohnedý.
3. Črep šálky, typ I0; výzdoba nezistiteľná; jemný, piesčito-hlinitý materiál, zvonka i zvnútra sivočierny.
4. Dno šálky, typ I0; priemer dna 32 mm; výzdoba nezistiteľná; jemný piesčito-hlinitý materiál, zvonka hnedý s tmavými škvrkami, zvnútra sivočierny.
5. Črepy hrnca, typ F6, prípadne F12; plastická vystupujúca výzdoba motívu V5, resp. V6; porézny materiál zvonka i zvnútra svetlohnedý.
6. Okraj misky, typ H0; výzdoba nezistiteľná; hlinito-piesčitý materiál s kamienkami; zvonka i zvnútra hnedočierny.

Obr. 76. Hrob 77/83.

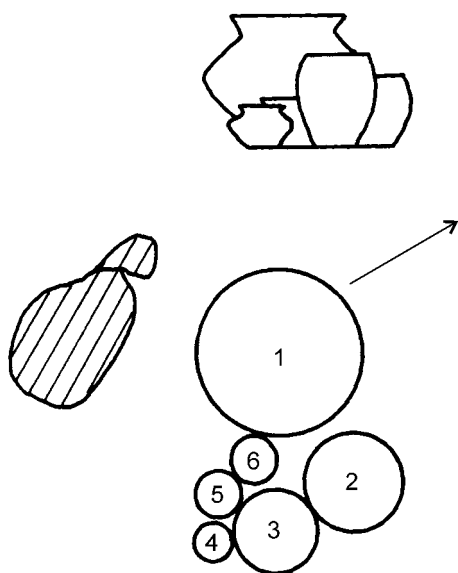
Kremačné ostatky na antropologickú analýzu neboli dodané.

1. Amfora, typ A0, prípadne amforovitá váza, typ C0; rytá výzdoba motívu R2; hlinito-piesčitý materiál, zvonka čierny, zvnútra tehlovooranžový (tab. L: 9, 10).
2. Oblá miska, typ H14a; v. 89 mm; priemer ústia 240 mm; bez výzdoby; hlinito-piesčitý porézny

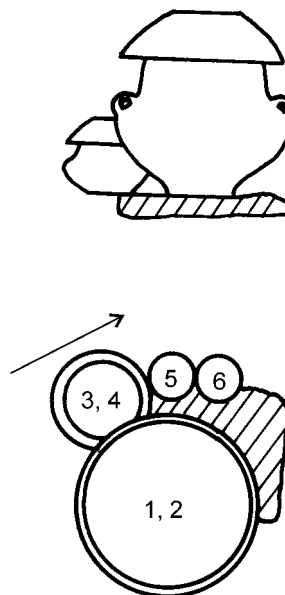
78/83 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-A-3; hĺbka 33 cm; obr. 77; 188: 2; tab. XV: 2, 3; L: 9, 10.

Orbou zničený hrob. Obsahoval zvyšky urny (1), misky (2), hrnca (3) a črepy ďalších troch nádob (4–6).

Obr. 77. Hrob 78/83.

Obr. 78. Hrob 79/83.

materiál, zvonka hnedočierny, zvnútra sivočierny (tab. XV: 3).

3. Spodná časť hrnca, typ F0; priemer dna 102 mm; bez výzdoby; hlinitý materiál s kamienkami, zvonka i zvnútra sivohnedý (tab. XV: 2).
- 4.–6. Črepy troch tvarovo neidentifikovateľných nádob.

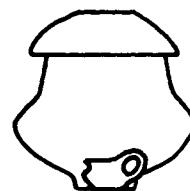
79/83 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-D-5; hĺbka 29 cm; obr. 78; 192: 2; tab. L: 11.

Orbou zničený hrob. Obsahoval črepy šiestich nádob (1–6). Centrálna nádoba (1) stála na kameni a bola zakrytá miskou (2) obrátenou hore dnom. Severozápadne stál hrniec (3) tiež zakrytý miskou obrátenou hore dnom (4) a vedľa bola amforka (5) a šálka (6).

Kremačné ostatky neboli nájdené.

1. Črepy amforovitej vázy, typ C0; rytá výzdoba motívu R2; piesčito-hlinitý materiál, zvonka čierny, zvnútra tehlovo-oranžový.
2. Črepy oblej misky so zosilneným okrajom, typ H0; výzdoba nezistiteľná; jemný piesčito-hlinitý materiál, zvonka i zvnútra sivohnedý (tab. L: 11).
3. Dno a črepy hrnca, typ F0; priemer dna 50 mm; výzdoba nezistiteľná; porézny hlinito-piesčitý materiál, zvonka i zvnútra svetlohnedý.
4. Črep misky, typ H0; výzdoba nezistiteľná; hlinitý porézny materiál, šupinovito sa odlupujúci, zvonka hnedý, zvnútra čiernohnedý.
5. Amforka, typ B0; rytá výzdoba motívu R2 a plastická zahĺbená výzdoba motívu Z7; hlinito-piesčitý, do zvonovita vypálený materiál, zvonka i zvnútra sivochnedý.
6. Črepy oblej šálky, typ I0; výzdoba nezistiteľná; jemný hlinito-piesčitý materiál, zvonka i zvnútra sivočierny.

Obr. 79. Hrob 80/83.

80/83 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-D-5; hĺbka 27 cm; obr. 79.

Orbou zničený hrob. Obsahoval črepy troch nádob (1–3). Amfora (1) bola zakrytá miskou (2) obrátenou hore dnom. Na juhovýchodnej strane stála šálka (3).

Kremačné ostatky na antropologickú analýzu neboli dodané.

1. Dno a črepy amfory, typ A0; priemer dna 76 mm; výzdoba nezistiteľná; piesčito-hlinitý materiál, zvonka i zvnútra sivohnedo čierny.
2. Oblá miska, typ H0; výzdoba nezistiteľná; jemný hlinito-piesčitý materiál, zvonka i zvnútra sivohnedý.
3. Jeden črep šálky, typ I6 s vnútornou výzdobou; plastická zahĺbená výzdoba motívu Z13; jemný hlinitý materiál, zvonka i zvnútra čierny.

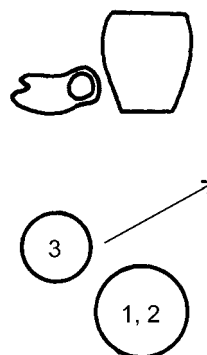
81/83 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-D-5; hĺbka 21 cm; obr. 80.

Orbou zničený hrob. Obsahoval dna dvoch nádob (1, 2) a črepy šálky (3).

Kremačné ostatky neboli nájdené.

1. Dno a črepy amfory, typ A0; výzdoba nezistiteľná; hrubý hlinito-piesčitý materiál, zvonka hnedý, zvnútra sivočierny.
2. Dno a črepy typologicky neidentifikovateľnej nádoby.
3. Črepy šálky, typ I6; plastická vnútorná zahĺbená výzdoba motívu Z13; jemný hlinitý materiál, zvonka i zvnútra čierny.

Obr. 80. Hrob 81/83.

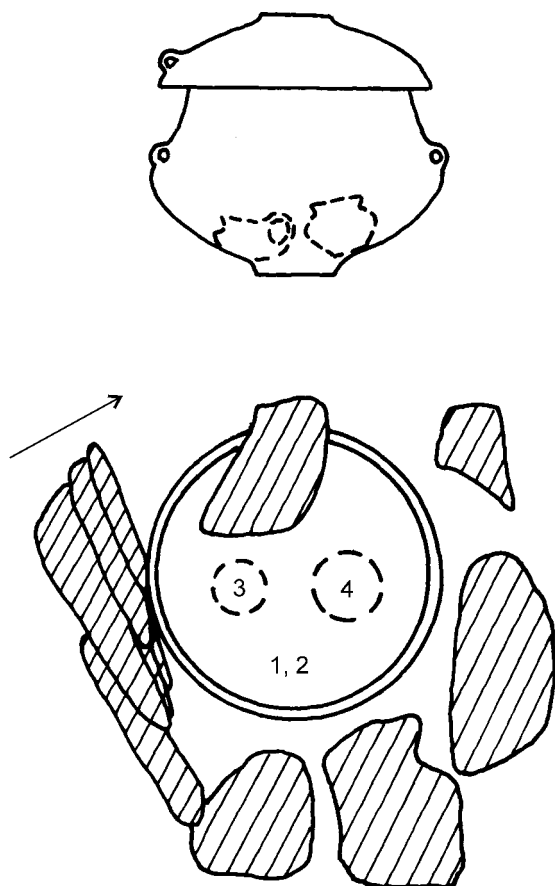
82/83 – Urnový hrob s naznačenou skrinkou; kyjatická kultúra

Sonda I-B-5; hĺbka 23 cm; obr. 81; 202: 2; tab. XIV: 1–3; L: 12, 13.

Nádoby hrobu boli obložené plochými, štiepanými kameňmi, okolo ktorých bol kamenný veniec. Išlo teda o nepravú veľkú skrinku. Fragment urny (1) bol zakrytý misou (2), ktorá ešte prekryvala ďalšie dve nádoby – šálku (3) a amforu (4).

Kremačné ostatky neboli nájdené.

1. Črepy amfory, typ A0, prípadne amforovitej vázy, typ C0; plastická zahĺbená výzdoba motívu Z3; hlinito-piesčitý materiál so sludou, zvonka čierny, zvnútra hnedý (tab. L: 12, 14).
2. Veľká jednouchá misa so stupienkovito odsadeným dnom a zľahka zatiahnutým okrajom, typ H12; v. 100 mm; max. priemer 360 mm; výzdoba nezistiteľná; hlinitý, šupinovito sa odlupujúci materiál, zvonka hnedočierny, zvnútra čierny (tab. XIV: 3).
3. Šálka, typ I8; v. bez ucha 48 mm; bez výzdoby; porézny hlinito-piesčitý materiál s kameňkami, zvonka i zvnútra tehlovočervený (tab. XIV: 2).
4. Fragment amfory, typ B6; zachovaná v. 90 mm; max. priemer vydutiny 118 mm; bez výzdoby; jemný hlinito-piesčitý materiál, zvonka i zvnútra sivohnedý (tab. XIV: 1).

Obr. 81. Hrob 82/83.

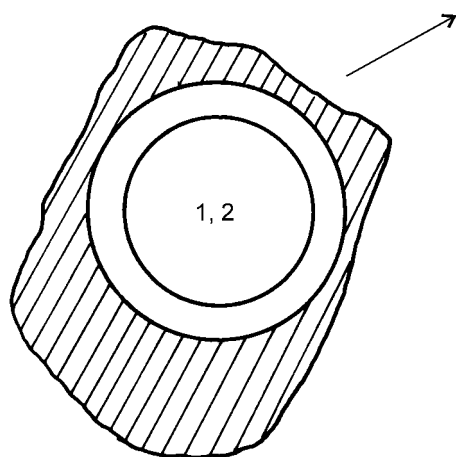
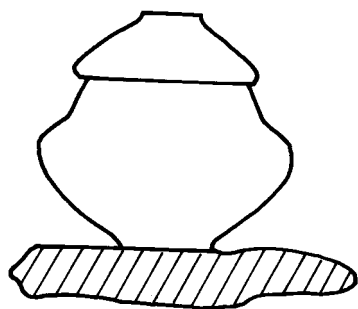
83/83 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda II-A-4; hĺbka 55 cm; obr. 82; tab. XIV: 4, 5; LI: 1–4.

Urna (1), ktorá pôvodne stála na plochom kameni a bola prekrytá miskou (2), ležala na boku.

Nepatrné množstvo neurčiteľných ľudských ostatkov.

1. Amforovitá váza, typ C1; v. 270 mm; priemer max. vydutiny 350 mm; rytá výzdoba motívu R2, plastická zahĺbená výzdoba motívov Z2 a Z3, plastická vystupujúca výzdoba motívu V1; jemný piesčito-hlinitý materiál, zvonka čierny, zvnútra oranžový (tab. XIV: 5; LI: 1–4).

Obr. 82. Hrob 83/83.

2. Jednoduchá misa so stupienkovitým dnom a zľahka zatahnutým okrajom, typ H12; v. 84 mm; max. priemer 248 mm; plastická vystupujúca výzdoba motívu V10; hlinitý, šupinovito sa odlupujúci materiál, zvonka hnedý s tmavšími škvrnami, zvnútra čierny (tab. XIV: 4).

84/83 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-C-4; hĺbka 55 cm; obr. 83; tab. XV: 4; LI: 5–8.

Urna (1) bola prekrytá miskou (2) obrátenou hore dnom. Severne od urny stála amforka (3) a dve šálky (4, 5).

Kremačné ostatky neboli nájdené.

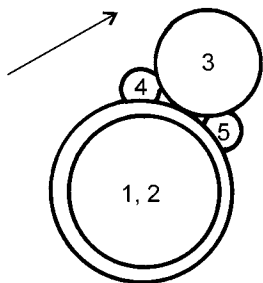
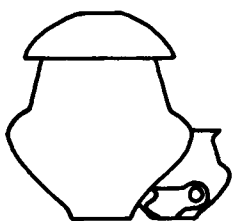
1. Črepy amfory, typ A0, resp. amforovitej vázy, typ C0; rytá výzdoba motívu R1 a R2, plastická zahĺbená výzdoba motívu Z5; hrubý, hlinitý porézny materiál, zvonka čierny, zvnútra oranžový (tab. LI: 5–8).
2. Črepy misky, typ H0; plastická zahĺbená výzdoba nezistiteľná; piesčito-hlinitý materiál, zvonka i zvnútra sivočierny.
3. Črepy amfory, typ B0; rytá výzdoba motívu R2; materiál jemný hlinito-piesčitý, zvonka čierny, zvnútra sivohnedý.
4. Fragment šálky, typ I12; v. bez ucha 58 mm; bez výzdoby; piesčito-hlinitý materiál, zvonka i zvnútra sivohnedý (tab. XV: 4).
5. Črepy šálky (nezachovala sa).

85/83 – Urnový hrob; pilinská kultúra

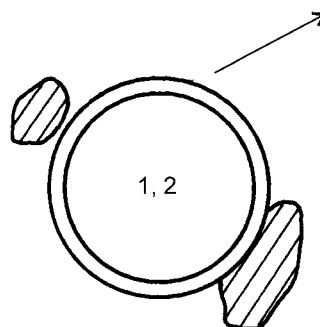
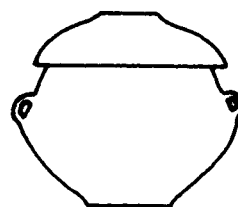
Sonda I-C-4; hĺbka 27 cm; obr. 84; tab. XV: 5.

Medzi kameňmi stála urna (1), pôvodne obsahujúca spálené ľudské ostatky a bola zakrytá miskou (2) obrátenou hore dnom.

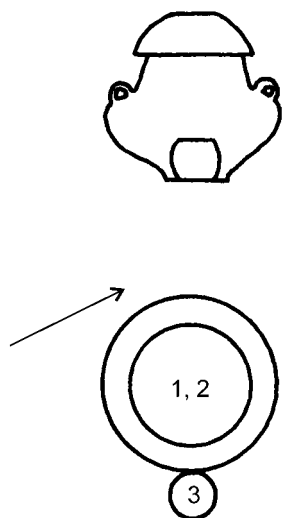
Zachovalo sa 91,2 g malých gracilných až stredne robustných zlomkov dokonale až kriedovito spálených

Obr. 83. Hrob 84/83.

Obr. 84. Hrob 85/83.

Obr. 85. Hrob 86/83.

ľudských ostatkov, pochádzajúcich z mozgovne (4 mm, lebečný šev otvorený), zlomky koreňov trvalých zubov, zlomky stavcov, rebier, klbových hlavic (zlomky sú nesyndozované) a kompaktných dlhých kostí postkranialneho skeletu (2–6 mm).

Záver: Nedospelý jedinec, vekový stupeň – juvenis.

1. Fragment amfory, typ A5; zachovaná v. 188 mm; max. priemer 294 mm; plastická vystupujúca výzdoba motívu V7; hlinito-piesčitého materiálu, zvonka i zvnútra hnedosivý (tab. XV: 5).
2. Spodná časť pravdepodobne misky, typ H2, 4, 5, 7; hrubý piesčitého materiálu s kamienkami, zvonka i zvnútra hnedosivý.

86/83 – Urnový hrob; pilinská kultúra

Sonda I-B-4; hĺbka 50 cm; obr. 85.

Hrob zničený orbou. Zachovali sa črepy troch nádob (1–3). Urna (1) bola zakrytá profilovanou miskou obrátenou hore dnom (2). Východne stála šálka (3).

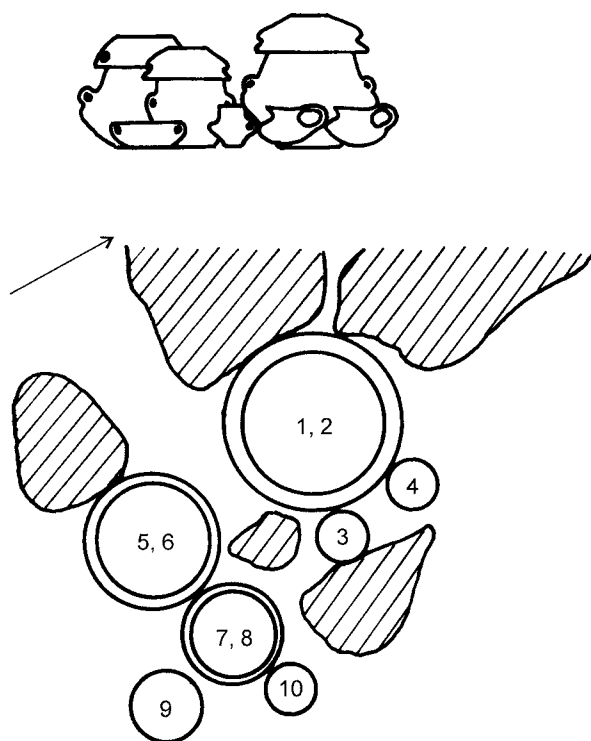
Nepatrné množstvo neurčitelných ľudských ostatkov.

1. Hrubostenné črepy pravdepodobne amfory, typ A0; plastická vystupujúca výzdoba motívu V5; veľmi hrubý materiál s kamienkami, zvonka i zvnútra sivohnedý.
2. Črepy profilovanej misky, pravdepodobne typ H3; plastická vystupujúca výzdoba motívu V5; hlinitého porézny, šupinovito sa odlupujúci materiál, zvonka i zvnútra sivohnedý.
3. Črepy šálky s páskovým uchom, typ I1a(?); výzdoba nezistiteľná; hlinitého materiálu s kamienkami, zvonka i zvnútra sivohnedý.

87/83 – Urnový hrob; pilinská a kyjatická kultúra

Sonda I-B-5; hĺbka 21 cm; obr. 86; 187: 5; 206: 2, 5; tab. XV: 6–8; LI: 9–13.

Orbou zničený hrob kyjatickej kultúry nepochybne narušil starší hrob pilinskej kultúry. Je to zrejme i z rozlo-

Obr. 86. Hrob 87/83.

ženia nádob v tomto objekte. Jednu skupinu predstavujú nádoby pilinskej kultúry 1–4 a 9, 10. V tejto prvej skupine boli nádoby pôvodne obkolesené kameňmi – amfora (1) zakrytá miskou (2) obrátenou hore dnom. Východne stála amfora (3) a miska (4). V druhej skupine, datovanej do kyjatickej kultúry, bola amfora (5) zakrytá miskou (6) v normálnej polohe a amfora (7), ktorá bola zakrytá miskou (8) obrátenou hore dnom. Juhovýchodne od týchto nádob stála miska (9) a šálka, prípadne miska (10).

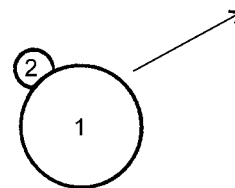
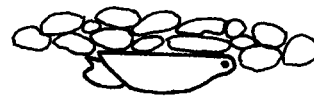
Poznámka:

Podľa uloženia nádob v hrobe sa ich kultúrna príslušnosť určovala ťažko. Tá sa riešila na základe typológie.

Nepatrné množstvo neurčitelných ľudských ostatkov.

1. Črepy pravdepodobne mladopilinskej amfory, typ A0; priemer dna 94 mm; plastická zahĺbená výzdoba motívov Z2 až Z4; materiál hlinito-piesčitého, zvonka čierny, zvnútra sivohnedý (tab. LI: 9–11).
2. Fragment profilovanej misky, typ H6; v. asi 46 mm; max. priemer 144 mm; plastická vystupujúca výzdoba motívu V5; jemný hlinito-piesčitého materiálu, zvonka sivohnedý, zvnútra sivočierny (obr. 206: 2; tab. XV: 7; LI: 12).
3. Črepy ďalšej profilovanej misky pravdepodobne tiež typ H6; výzdoba nezistiteľná; drobný hlinito-piesčitého materiálu, zvonka hnedý, zvnútra sivohnedý.
4. Amfora, pravdepodobne typ B3, prípadne typ B5; v. 114 mm; priemer ústia 88 mm; bez výzdoby; jemný hlinito-piesčitého materiálu, zvonka i zvnútra sivohnedý (obr. 206: 5; tab. XV: 8; LI: 13).

5. Amfora, typ B0; výzdoba nezistiteľná; jemný hlinito-piesčitý materiál, zvonka i znútra sivohnedý.
6. Malá amfora, typ B7; v. 61 mm; max. priemer 74 mm; plastická zahĺbená výzdoba motívov Z2 a Z7, plastická vystupujúca výzdoba motívu V7; piesčito-hlinitý materiál, zvonka sivohnedý, zvnútra sivočierny (tab. XV: 6).
7. Črepy pravdepodobne z misky.
8. Široká profilovaná šálka, typ I0; priemer dna 30 mm; výzdoba nezistiteľná; hlinito-piesčitý materiál s kamienkami, zvonka i zvnútra hnedosivý.
9. Profilovaná miska, pravdepodobne pilinskej kultúry, typ H0; výzdoba nezistiteľná; piesčito-hlinitý materiál, zvonka i zvnútra sivohnedý.
10. Črepy profilovanej misky, pravdepodobne pilinskej kultúry, typ H0; plastická vystupujúca výzdoba motívu V7; jemný hlinito-piesčitý materiál, zvonka i zvnútra svetlohnedý.

Obr. 87. Hrob 88/83.

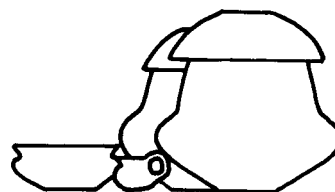
88/83 – Hrob pod kamenným príkrovom; kyjatická kultúra

Sonda II-A-5; hĺbka 38 cm; obr. 87; tab. XV: 9.

Pod kamenným príkrovom sa našla malá nádobka (1) a šálka (2).

Kremačné ostatky neboli nájdené.

1. Črepy jednouchej misky s nevýrazným umbom, typ H14d; v. 48 mm; priemer ústia 168 mm; bez výzdoby; jemný materiál, zvonka i zvnútra čierny (tab. XV: 9).
2. Profilovaná šálka, typ I6; plastická vhlbená vnútorná výzdoba motívu V13; jemný piesčito-hlinitý materiál, zvonka i zvnútra čierny.

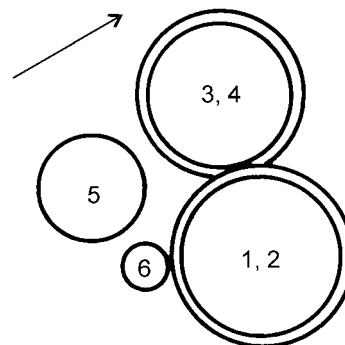
89/83 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-A-2; hĺbka 33 cm; obr. 88; tab. XV: 10; LI: 14, 15.

Hrob zničený orbou. Amfora (1) bola zakrytá miskou (2) obrátenou hore dnom. Západne stála amforovitá váza (3) zakrytá miskou tiež obrátenou hore dnom (4), južne miska (5) a šálka (6).

Kremačné ostatky neboli nájdené.

1. Amfora, typ A0; priemer dna 80 mm; rytá výzdoba R2, plastická vystupujúca výzdoba motívu V11; drobný hlinitý materiál, zvonka čierny, zvnútra hnedý.
2. Plochá jednouchá miska, typ H0; v. 50 mm; priemer ústia 170 mm; hlinito-piesčitý materiál, zvonka sivohnedý, zvnútra sivočierny (stratená).
3. Amfora, typ A0; rytá výzdoba motívu R2 a plastická zahĺbená výzdoba motívu Z11; jemný piesčito-hlinitý materiál, zvonka čierny, zvnútra svetlohnedý.
4. Oblá miska, typ H9b; v. 85 mm; priemer ústia 204 mm; bez výzdoby; hlinitý materiál s kamienkami, zvonka i zvnútra hnedý (tab. XV: 10).
5. Črepy misky, typ H0; výzdoba nezistiteľná; hlinito-piesčitý materiál, zvonka i zvnútra hnedo-sivočierny.
6. Profilovaná šálka s umbom a uchom nad okraj, typ I10; bez výzdoby (tab. LI: 14, 15); piesčitý materiál, zvonka i zvnútra čiernosivý.

Obr. 88. Hrob 89/83.

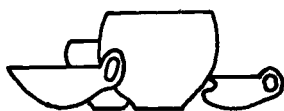
90/83 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda II-B-4; hĺbka 36 cm; obr. 89; 188: 3; tab. XVI: 1.

Orbou zničený hrob obsahoval črepy niekoľkých nádob (1–5). Medzi nimi sa nachádzali kamene.

Kremačné ostatky neboli nájdené.

1. Črepy typologicky neidentifikovateľného hrnca, typ H0; výzdoba nezistiteľná; drobný hlinitý materiál s kamienkami, zvonka hnedý, zvnútra sivočierny.
2. Šálka, typ I8; v. bez ucha 68 mm; priemer ústia 136 mm; bez výzdoby; hlinito-piesčitý materiál, zvonka hnedosivý, zvnútra sivočierny (tab. XVI: 1).
3. Hrnec, typ F0; plastická vystupujúca výzdoba motívu V5; hrubý hlinito-piesčitý materiál, zvonka i zvnútra svetlohnedý.

starší hrob. Z tohto hrobu pochádzal zlomok britvy (1) a spálené ľudské kosti.

Nepatrné množstvo neurčiteľných ľudských ostatkov.

1. Zlomok bronzovej britvy typu Morzg, resp. Dražovice, zachovaná dl. 52 mm (obr. 220: 5; tab. XVI: 2).

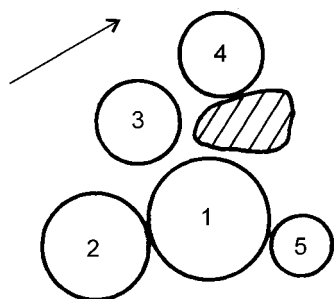
92/83 – Urnový(?) hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-C-2; hĺbka 17 cm.

Orbou takmer úplne zničený žiarový hrob, z ktorého sa zachovali iba atypické črepy (1).

Kremačné ostatky neboli nájdené.

1. Typologicky neidentifikovateľná nádoba; bez výzdoby; ostrý piesčitéy materiál s kamienkami, zvonka i zvnútra hnedý a čierny.

Obr. 89. Hrob 90/83.

93/83 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-B-3; hĺbka 20 cm; obr. 90.

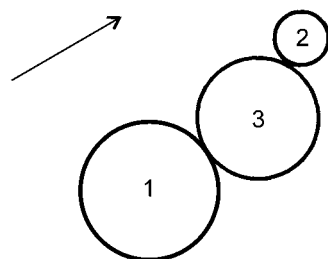
Orbou zničený hrob, z ktorého sa zachovali črepy popolnice (1), misky (2) a hrnca (3).

Kremačné ostatky neboli nájdené.

1. Črepy amforovitej vázy, typ A0, prípadne amforovitej vázy, typ C0; výzdoba nezistiteľná; hlinito-piesčitéy materiál s jemnými kamienkami, zvonka sivočierny, zvnútra sivohnedý.
2. Okraj a črepy obľej misky, typ pravdepodobne H10; výzdoba nezistiteľná; hrubý materiál s kamienkami, zvonka hnedý, zvnútra čierny.
3. Dno a okrajová časť hrnca s uchom, pravdepodobne typ F5; výzdoba nezistiteľná; hrubý hlinitéy materiál s kamienkami, zvonka i zvnútra svetlohnedý.

Poznámka:

Pre všetky tieto tri rôzne keramické tvary je typické, že v hline, z ktorej boli zhotovené, je prímes rovnakých kamienkov. Každá rodina si vyrábala keramiky sama zo suroviny a z jedného hliníka?

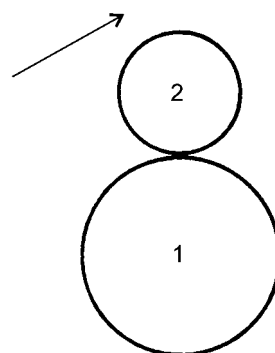
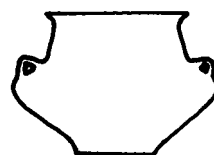
Obr. 90. Hrob 93/83.

4. Črepy amforovitej vázy, typ C0; rytá výzdoba motívu R2; hlinitéy materiál s kamienkami, zvonka čierny, zvnútra hnedý.
5. Črepy amforovitej vázy, typ C0; výzdoba nezistiteľná; hlinitéy materiál, zvonka hnedý, zvnútra hnedý so smolným náterom.

91/83 – Urnový hrob; pilinská kultúra

Sonda II-B-5; hĺbka 30 cm; obr. 220: 5; tab. XVI: 2.

Hrobom s týmto číslom bola pôvodne označená skupina kameňov (pozri kresbu a foto), medzi ktorými ležali keramické zlomky a okolo bola čierna hlinitéa výplň. Neskôr sa ukázalo, že ide o sídliskovú jamu, zvyšok chaty, dodatočne označenú ako objekt III/84, ktorá narušila

Obr. 91. Hrob 94/83.

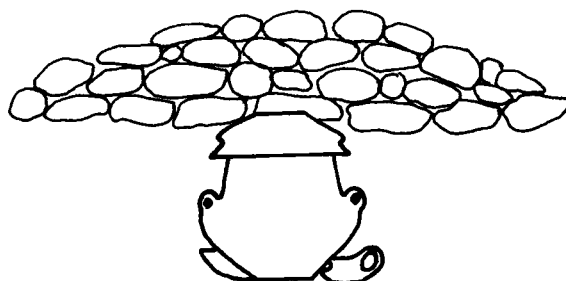
94/83 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-B-3; hĺbka 16 cm; obr. 91.

Orbou zničený hrob, z ktorého sa zachoval iba fragment dna nádoby (1) a niekoľko črepov ďalšej nádoby (2).

Kremačné ostatky neboli nájdené.

1. Spodná časť amfory, typ A0, prípadne amforovitej vázy, typ C0; priemer dna 104 mm; plastická zahĺbená výzdoba motívu Z2; hlinito-piesčítý materiál, zvonka i zvnútra sivohnedý.
2. Typologicky neidentifikovateľné črepy.

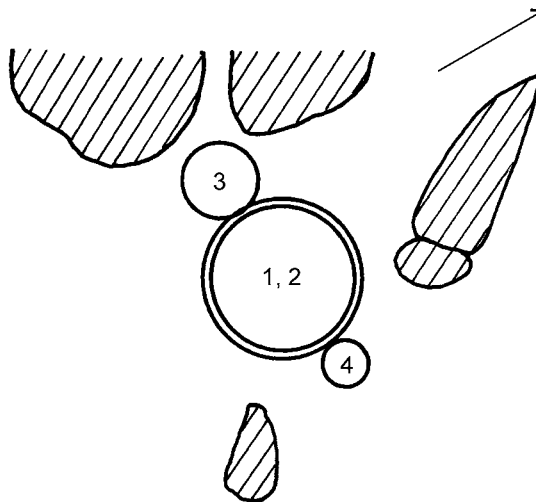
95/83 – Urnový hrob; pilinská a kyjatická kultúra

Sonda I-C-3; hĺbka 38 cm; obr. 92; tab. LII: 1.

V priebehu výskumu sa našiel obdĺžnikový kamenný príkrov. Medzi kameňmi boli črepy (1–4) a drobné spálené ľudské kosti. Tento hrob alebo objekt zničil starší hrob pilinskej kultúry, ktorý bol pravdepodobne tvorený urnou (1), miskou (2) a dvomi šálkami (3, 4). Okrem toho sa našli aj črepy nádoby kyjatickej kultúry (5).

Ľudské, bližšie neurčiteľné ostatky.

1. Črepy amfory, typ A0; plastická vystupujúca výzdoba motívu V7; hlinito-piesčítý, dobre vypálený materiál, zvonka čierny, zvnútra čiernohnedý (tab. LII: 1).
2. Črepy profilovanej misky typ H0; výzdoba nezistiteľná; hlinito-piesčítý materiál, zvonka sivohnedý, zvnútra sivočierny.
3. Črepy šálky, typ I0, z ktorej sa zachoval iba zlomok tyčinkového ucha kruhového prierezu.
4. Črepy pravdepodobne šálky.
5. Črepy oblej misky, typ H0; výzdoba nezistiteľná; piesčito-hlinitý materiál, zvonka hnedý, zvnútra hnedočierny.

Obr. 92. Hrob 95/83.

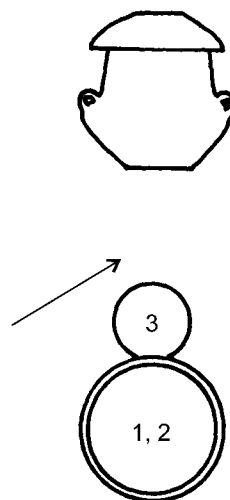
96/83 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-C-4; hĺbka 25 cm; obr. 93.

Z orbou zničeného hrobu sa zachovali len spodné časti troch typologicky ťažko identifikovateľných nádob (1–3).

Kremačné ostatky neboli nájdené.

1. Črepy malej amfory, typ A0, resp. amforovitej vázy, typ C0; výzdoba nezistiteľná; hlinito-piesčítý materiál, zvonka i zvnútra sivo-hnedočierny.
2. Črepy oblej misky s rovno zrezaným okrajom, typ H0; výzdoba nezistiteľná; hlinito-piesčítý materiál, zvonka sivohnedý, na niektorých miestach sa šupinovito odlupujúci, zvnútra sivočierny.
3. Okraj hrnca, typ F0; plastická vystupujúca výzdoba motívu V5; hrubý hlinitý materiál, zvonka i zvnútra svetlohnedý.

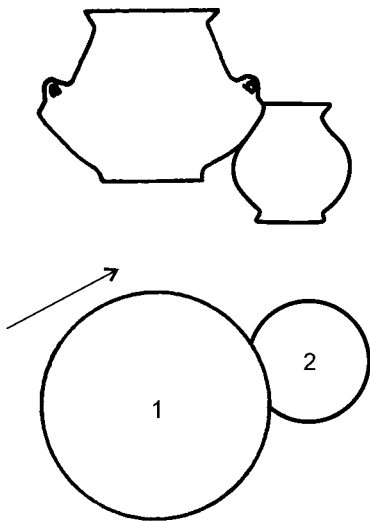
Obr. 93. Hrob 96/83.

97/83 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

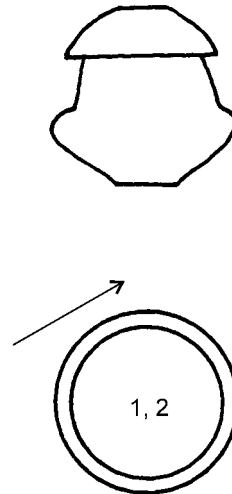
Sonda I-B-4; hĺbka 32 cm; obr. 94.

Orbou zničený žiarový hrob. Zachovalo sa len dno nádoby (1), v ktorej boli spálené ľudské kosti a pár črepov ďalšej nádoby (2).

Zachovalo sa 7,5 g malých gracilných zlomkov dokonale až kriedovito spálených ľudských ostatkov pochádzajúcich z gracilnej mozgovne (2–3 mm, lebečný šev otvorený) a kompaktných dlhých kostí postkranialneho skeletu (3 mm).

Obr. 94. Hrob 97/83.

Obr. 95. Hrob 98/83.

Záver: Malé dieťa – infans I.

1. Spodná časť veľkej amfory, typ A0, prípadne amforovitej vázy, typ C0; priemer dna 126 mm; výzdoba nezistiteľná; piesčito-hlinitý materiál, zvonka i zvnútra sivohnedý.
2. Črepy pravdepodobne hrnca, typ F0; výzdoba nezistiteľná; hrubý hlinitý materiál s kamienkami, zvonka i zvnútra sivohnedý.

98/83 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

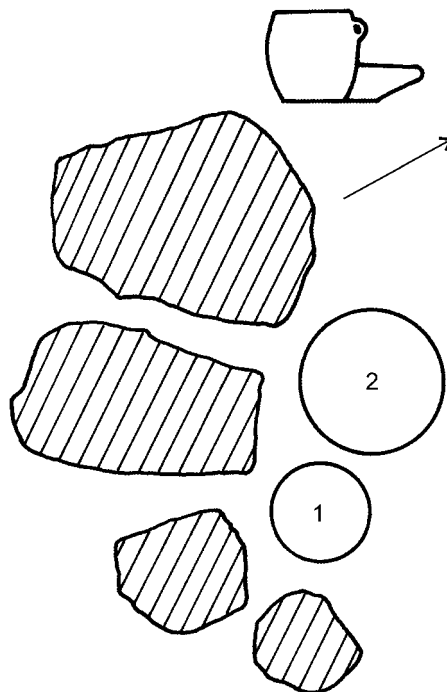
Sonda I-B-4; hĺbka 24 cm; obr. 95; tab. LII: 2, 3.

Orbou zničený žiarový hrob. Vnútri spodnej časti urny (1) sa zachovalo menšie množstvo spálených ľudských kostí. Urna bola pravdepodobne zakrytá miskou obrátenou hore dnom (2).

Zachovaných bolo 2,2 g malých gracilných zlomkov dokonale až kriedovito spálených ľudských ostatkov, pochádzajúcich z gracilnej mozgovne (2 mm, lebečný šev otvorený) a kompaktných dlhých kostí postkranialneho skeletu (2 mm).

Záver: Malé dieťa – infans I.

1. Fragment amfory, typ A0; zachovaná v. 95 mm; priemer dna 80 mm; plastická zahĺbená výzdoba motívu Z2 a plastická vystupujúca výzdoba motívu V8; ostrý piesčité materiál, zvonka sivohnedý, zvnútra sivý (tab. LII: 2, 3). Netypický!
2. Črepy kónickej misky, typ H0; plastická vystupujúca výzdoba motívu V12; hlinitý materiál, zvonka i zvnútra hnedý.

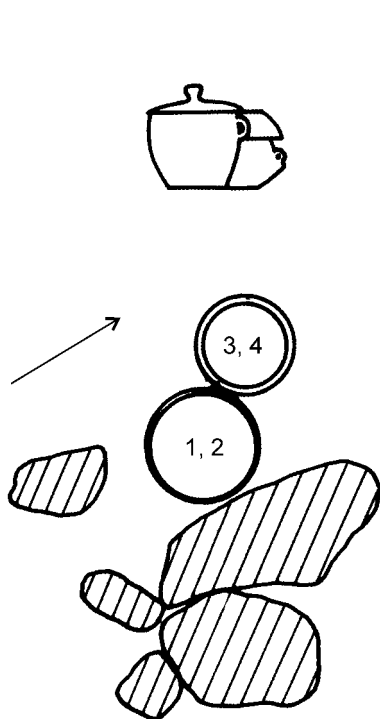

Obr. 96. Hrob 99/83.

99/83 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-B-4; hĺbka 39 cm; obr. 96.

Orbou zničený žiarový hrob. Vedľa kameňov sa zachovalo len niekoľko črepor pravdepodobne z dvoch nádob (1, 2).

Obr. 97. Hrob 100/83.

Kremačné ostatky neboli nájdené.

1. Črepy spodnej časti hrnca, typ F0; priemer dna 60 mm; výzdoba nezistiteľná; hlinitý materiál, zvonka hnedý, šupinovito sa odlupujúci, zvnútra sivočierny.
2. Črepy misky, typ pravdepodobne H10; výzdoba nezistiteľná; piesčito-hlinitý materiál, zvonka i zvnútra čierny.

100/83 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-B-5; hĺbka 25 cm; obr. 97; tab. LII: 4.

Orbou zničený žiarový hrob. Vedľa kameňov ležali črepy pravdepodobne štyroch nádob, z ktorých dve (1, 2) boli zakryté ďalšími keramickými tvarmi (3, 4).

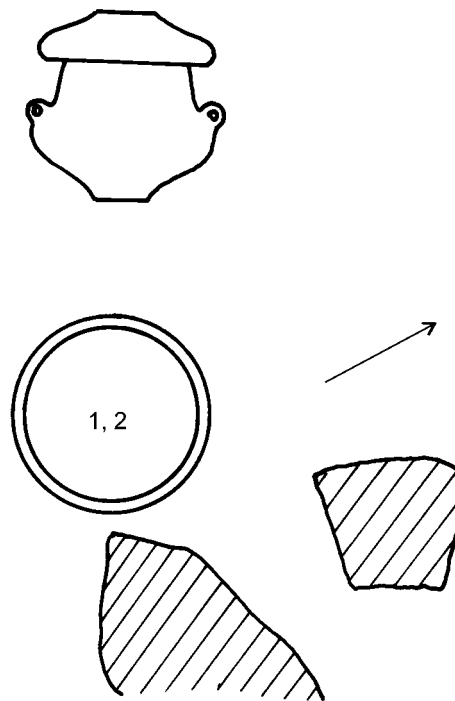
Kremačné ostatky neboli nájdené.

1. Črepy malej amfory s malým pásikovým uchom pod okrajom, typ A0; výzdoba nezistiteľná; piesčito-hlinitý materiál, zvonka i zvnútra sivočierny (tab. LII: 4).
2. Črepy hrnca typ F0; výzdoba nezistiteľná; hrubý porézny materiál na povrchu sa šupinovito odlupujúci, zvonka i zvnútra hnedý.
3. Črepy pokrievky s cievkovitým ukončením, typ J2; hrubý piesčito-hlinitý, hnedý, drobný materiál.
4. Črepy misky, typ H0; výzdoba nezistiteľná; jemný hlinito-piesčitý materiál, zvonka i zvnútra sivohnedý.

101/83 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-C-5; hĺbka 37 cm; obr. 98; tab. LII: 5, 6.

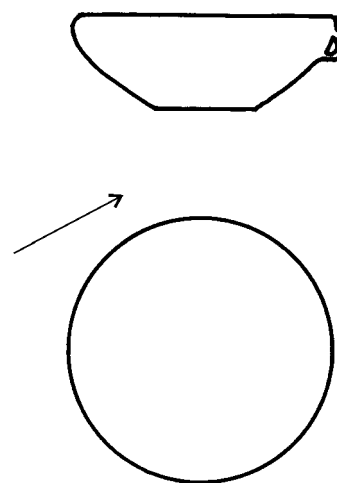
Orbou úplne zničený hrob. Vedľa kameňov sa zachovalo len niekoľko črepy pravdepodobne dvoch nádob (1, 2).

Obr. 98. Hrob 101/83.

Kremačné ostatky neboli nájdené.

1. Črepy malej amfory, typ A0; rytá výzdoba motívu R2, plastická zahĺbená výzdoba motívov Z8 a Z7 (tab. LII: 5); jemný piesčito-hlinitý materiál, zvonka čierny, zvnútra sivočierny.
2. Črepy oblej misky, pravdepodobne typ H10; priemer dna 46 mm; výzdoba nezistiteľná; hlinito-piesčitý materiál, zvonka hnedosivý, miestami sa šupinovito odlupujúci, zvnútra čierny (tab. LII: 6).

Obr. 99. Hrob 102/83.

102/83 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-C-5; hĺbka 25 cm; obr. 99; tab. XVI: 3.

Orbou zničený hrob. Zachovalo sa len dno misky (1) postavenej na hranu. Ďalšia časť tej istej misky bola o 40 cm južnejšie.

Kremačné ostatky neboli nájdené.

1. Veľká jednouchá miska, typ H14a; v. 125 mm; max. priemer 350 mm; výzdoba nezistiteľná; piesčito-hlinitý materiál, zvonka hnedý, zvnútra sivohnedý (tab. XVI: 3).

103/83 – Urnový(?), jamkový(?) hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-B-3; hĺbka 18 cm.

V plytkej jamke s rozmermi 25 x 40 cm ležali uhlíky a črepy (1).

Kremačné ostatky neboli nájdené.

1. Fragment amforovitej vázy, typ C0; v. fragmentu 165 mm; rytá výzdoba motívu R4, plastická zahĺbená výzdoba motívu Z4; hlinitý materiál s kamienkami, zvonka čierny, zvnútra hnedý.

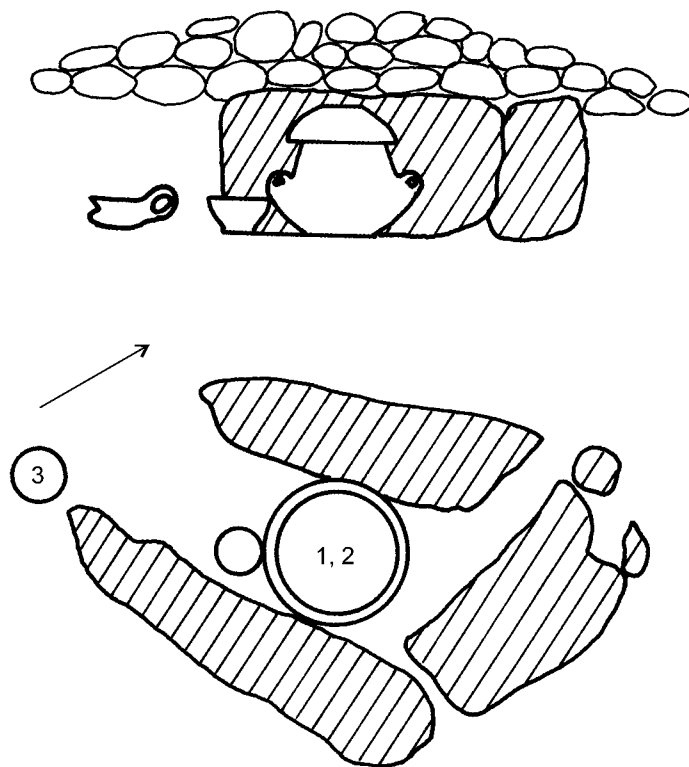
104/84 – Urnový, skrinkový hrob pod kamenným príkrovom; kyjatická kultúra

Sonda I-B-6; hĺbka 24 cm; obr. 100; 200: 1; 214: 4; 215: 2; tab. XVI: 4–7; LII: 7, 8.

V hrovej jame, ktorá sa od okolitého prostredia líšila tmavou farbou a uhlíkmi, bol kamenný príkrov, pod ktorým bola kamenná skrinka orientovaná vo svojej pozdĺžnej osi v smere S–J. Skrinka bola vybudovaná z bridličnatej horniny. Na južnej strane skrinky z vonkajšej strany stála malá nádobka (4). Vnútri skrinky bola centrálna nádoba (1) bez stôp spálených ľudských kostí. Tá bola prekrytá miskou (2) obrátenou hore dnom. Vedľa nej, na boku ležala profilovaná šálka (3) a malá nádobka (4). Nad hrobom medzi kameňmi boli črepy amfory, prípadne vázy (5) a hrnca (6).

Kremačné ostatky neboli nájdené.

1. Spodná časť malej amfory, typ A0; zachovaná v. 64 mm; max. priemer vydutiny 194 mm; plastická zahĺbená výzdoba Z1; piesčito-hlinitý materiál, zvonka i zvnútra čierny (tab. XVI: 6; LII: 7, 8).
2. Črepy kónickej jednouchej misky, typ H11; v. 104 mm; plastická vystupujúca výzdoba motívu V12; hlinitý materiál, zvonka i zvnútra sivohnedý (obr. 214: 4; tab. XVI: 7).
3. Fragment profilovanej šálky, typ I5; v. bez ucha 28 mm; max. priemer 90 mm; bez výzdoby; jemný hlinito-piesčitý materiál, zvonka sivohnedý, zvnútra čierny (obr. 215: 2; tab. XVI: 5).
4. Fragment malej kónickej misky, typ H0, prípadne kónickej šálky, typ I0; v. 39 mm; bez výzdoby; priemer ústia 80 mm (tab. XVI: 4).
5. Črepy amfory typ A0, prípadne amforovitej vázy, typ C0; rytá výzdoba motívu R2, plastická zahĺbená

Obr. 100. Hrob 104/84.

výzdoba motívu Z11; hlinitý materiál, zvonka čierny, zvnútra hnedý.

6. Črepy hrnca, pravdepodobne typ F3a; plastická vystupujúca výzdoba motívu V6; hlinitý porézny materiál s kamienkami, zvonka i zvnútra sivohnedý.

105/84 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-B-6; hĺbka 20 cm.

Z orbou zničeného hrobu sa zachovali črepy troch nádob (1–3).

Kremačné ostatky neboli nájdené.

1. Črepy amfory, typ A0, prípadne amforovitej vázy, typ C0; výzdoba nezistiteľná; piesčito-hlinitý materiál, zvonka čierny, zvnútra sivočierny.
2. Kónická jednouchá miska, typ H11; v. 104 mm; plastická vystupujúca výzdoba motívu V6; hlinitý materiál, zvonka i zvnútra sivohnedý.
3. Črepy pravdepodobne hrnca, typ F0; výzdoba nezistiteľná; hlinitý porézny materiál s kamienkami, zvonka hnedý, zvnútra sivohnedý.

106/84 – Urnový, skrinkový hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-B-6; hĺbka 21 cm; obr. 101; tab. LII: 9–13.

Skrinka hrobu bola čiastočne zničená orbou. Zachovali sa dva ploché kamene (sludovitá bridlica), ktoré boli obsypané menšími kameňmi. Vnútri skrinky bola amfora (1), dve misky (2, 3) a zlomok železného kosáka (4).

Kremačné ostatky neboli nájdené.

1. Črepy malej amfory, typ A0; plastická zahĺbená výzdoba motívu Z1 (tab. LII: 9), plastická vystupujúca výzdoba motívu V7 (tab. LII: 10); hlinito-piesčitý materiál, zvonka čierny, zvnútra hnedočierny.
2. Kónická jednouchá miska, typ H8; v. 104 mm; plastická vystupujúca výzdoba motívu V6; hlinitý materiál, zvonka i zvnútra sivohnedý.
3. Črepy misky, typ H0; výzdoba nezistiteľná; piesčito-hlinitý materiál, zvonka hnedočierny, zvnútra čierny (tab. LII: 11–13).
4. Fragment železného kosáka (stratený).

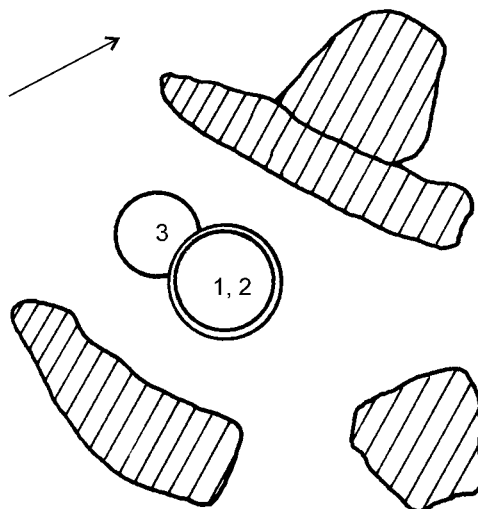
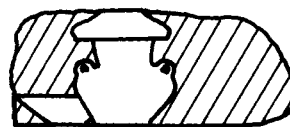
107/84 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-B-6; hĺbka 21 cm; obr. 102; tab. LIII: 1, 2.

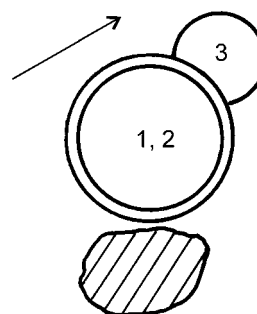
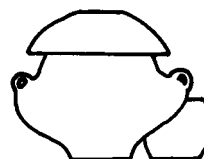
Orbou zničený hrob, z ktorého sa zachovali črepy troch nádob (1–3). Urna (1) bola zakrytá miskou (2) obrátenou hore dnom. Severne stál hrniec (3). Spálené ľudské kosti sa síce registrovali, ale na analýzu neboli dodané.

Nepatrné množstvo bližšie neurčiteľných ľudských, spálených ostatkov.

1. Črepy amfory, typ A0, prípadne amforovitej vázy, typ C0; plastická zahĺbená výzdoba motívu Z4 (tab. LIII: 2); hlinito-piesčitý materiál, zvonka čierny, zvnútra sivohnedý.
2. Kónická jednouchá miska, typ H11; v. 104 mm; plastická vystupujúca výzdoba motívu V6; hlinitý materiál, zvonka i zvnútra sivohnedý.
3. Črepy hrnca, typ F0; plastická vystupujúca výzdoba V1 (tab. LIII: 1); hlinitý materiál s kamienkami, zvonka i zvnútra hnedý.

Obr. 101. Hrob 106/84.

Obr. 102. Hrob 107/84.

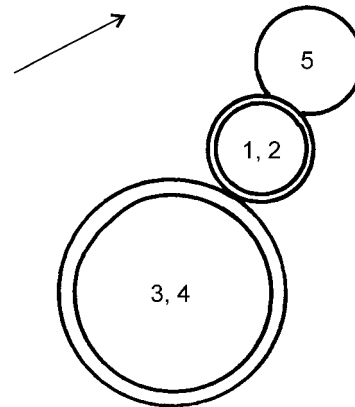
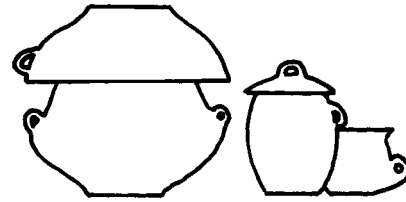
108/84 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-B-6/I-C-6; hĺbka 36 cm; obr. 103; 206: 6; 211: 5; tab. XVII: 1–3.

Pod kameňmi, ktoré boli dislokované orbou, sa našiel žiarový hrob. Bol tvorený hrncom (1), ktorý prekryvala pokrievka (2). Po celej ploche hrobu ležali črepy misky (3). Nedá sa rozhodnúť či bola miska rozbitá rituálne, alebo bola zničená orbou. Okrem čreporov misky sa našli aj zlomky amfory, prípadne vázy (4). Vnútri hrnca bol na jeho dne črep tenkostennej nádoby (5). Medzi kameňmi a pod nimi sa našli črepy ďalšej nádoby (6).

Kremačné ostatky neboli nájdené.

1. Dvojchý hrniec, typ F3b; v. 128 mm; priemer ústia 98 mm; bez výzdoby; hlinitý materiál s kamienkami, zvonka i zvnútra sivohnedý (obr. 206: 6; tab. XVII: 2).
2. Pokrievka, typ J4; v. 44 mm; max. priemer 114 mm; hlinitý materiál, zvonka i zvnútra sivohnedý (obr. 211: 5; tab. XVII: 1).
3. Jednoduchá oblá miska so stupienkovito tvarovaným dnom a rozšíreným okrajom, typ H14b; v. 95 mm; priemer ústia 258 mm; bez výzdoby; hlinitý odlupujúci sa materiál, zvonka sivohnedý, zvnútra čierny (tab. XVII: 3).
4. Črepy amfory, typ A0, prípadne amforovitej vázy, typ C0; výzdoba nezistiteľná; porézny piesčito-hlinitý materiál, zvonka i zvnútra hnedý s tmavými škvrnami.
5. Črep (nezachoval sa).
6. Črepy amforok, typ B0; rytá výzdoba motívu R2; hlinitý porézny materiál, zvonka čierny, zvnútra sivohnedý.

Obr. 103. Hrob 108/84.

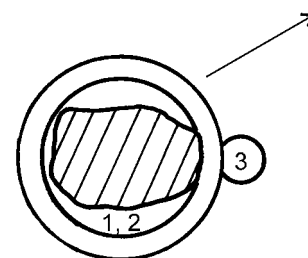
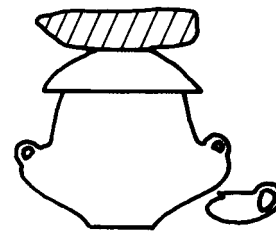
109/84 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-B-6; hĺbka 36 cm; obr. 104; 190: 4; tab. XVI: 8.

Pod kameňmi bola urna (1) obsahujúca drobné, rozpadávajúce sa spálené, pravdepodobne detské kosti. Na urne stála miska (2) a na nej ležal kameň. Medzi kameňmi bola malá nádobka (3) a okolo urny hrubostenné črepy (4).

Kremačné ostatky na antropologickú analýzu neboli dodané.

1. Malá amforovitá váza, typ C2; v. 190 mm; max. priemer 276 mm; rytá výzdoba motívov R1 a R2, plastická zahĺbená výzdoba motívov Z1 a Z11, plastická vystupujúca výzdoba motívu V7; hlinito-piesčitého materiálu, zvonka čierny, zvnútra hnedý (tab. XVI: 8).
2. Masívna oblá miska, typ H13; plastická vystupujúca výzdoba motívu V5; hlinito-piesčitého materiálu, zvonka i zvnútra sivočierny.
3. Amforka, typ B0; v. 62 mm; výzdoba nezistiteľná; hlinito-piesčitého materiálu, zvonka i zvnútra hnedý.
4. Hrubostenné črepy hrnca, typ F0; priemer dna 98 mm; výzdoba nezistiteľná; hrubý hlinitý materiál s kamienkami, zvonka sivohnedý, zvnútra sivočierny.

Obr. 104. Hrob 109/84.

110/84 – Urnový hrob pod kamenným príkrovom; kyjatická kultúra

Sonda I-B-6; hĺbka 37 cm; obr. 105; 204: 1; 211: 8; 212: 6; tab. XVII: 4–10.

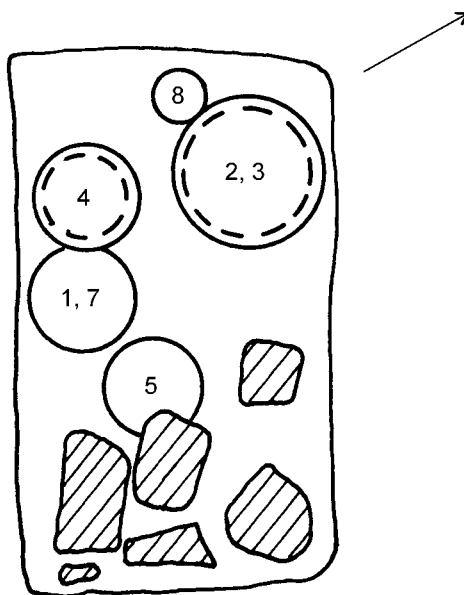
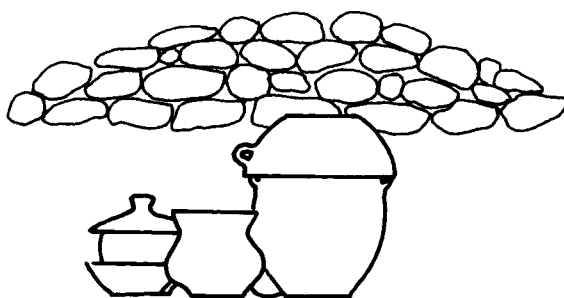
Pod kamenným príkrovom obdĺžnikovej dispozície, orientovanej dlhšou stranou v smere S–J, bol uložený žiarový hrob. Medzi kameňmi boli črepy rôznych nádob kyjatickej kultúry (9). V strede hrobu bola hrncovitá nádoba (1), západne od nej súdkovitý hrniec (2) prekrytý pokrievkou (3). Vedľa neho bola na boku ležiaca

váza (4) a miska (5). Medzi kameňmi boli črepy ďalšej vázovitej nádoby (6). Miska (7) prekryvala hrncovitú nádobu (1), v ktorej boli drobné spálené ľudské kosti. Severozápadne od urny ležala šálka (8).

Zachovaných bolo 12 g malých, dokonale spálených ľudských ostatkov. Medzi nimi určené stredne robustné zlomky, pochádzajúce z mozgovne, hrúbky 4–5 mm (na jednom zlomku viditeľný otvorený lebečný šev) a niekoľko zlomkov z kompaktných dlhých kostí postkraniálneho skeletu (hrúbka 4–5 mm).

Záver: Mladý, dospelý jedinec, pravdepodobne adultus.

1. Hrniec, typ F3a; v. 181 mm; priemer ústia 136 mm; plastická vystupujúca výzdoba motívu V2; hlinitý materiál s kamienkami, zvonka i zvnútra svetlohnedý (obr. 212: 6; tab. XVII: 9).
2. Hrniec, typ F3c; v. 106 mm; priemer ústia 110 mm; bez výzdoby; hlinito-piesčitého materiálu s kamienkami, zvonka sivohnedý, zvnútra svetlohnedý (tab. XVII: 7).
3. Pokrievka, typ J2; v. 48 mm; priemer 122 mm; hlinitý materiál s kamienkami, zvonka i zvnútra hnedý (obr. 211: 8; tab. XVII: 4).
4. Amforovitá váza, typ C7; v. 170 mm; max. priemer 218 mm; bez výzdoby; hrubý hlinito-piesčitého porézny materiál, zvonka sivohnedý, zvnútra hnedý so smolným náterom (tab. XVII: 10).
5. Miska, typ H8; v. 60 mm; priemer ústia 146 mm; bez výzdoby; hlinito-piesčitého materiálu, zvonka i zvnútra hnedosivý (tab. XVII: 8).
6. Spodná časť profilovanej vázy, typ pravdepodobne typ C4, prípadne typ C7; priemer dna 98 mm; výzdoba nezistiteľná; hlinito-piesčitého materiálu s kamienkami, zvonka i zvnútra svetlohnedý.
7. Miska, typ H14a; v. 80 mm; priemer ústia 200 mm; bez výzdoby; hlinito-piesčitého materiálu, zvonka hnedý, zvnútra hnedosivý (tab. XVII: 6).
8. Fragment šálky, typ I8; v. bez ucha 43 mm; priemer ústia 100 mm; bez výzdoby; jemný hlinito-piesčitého materiálu, zvonka i zvnútra čierny (tab. XVII: 5).
9. Črepy rôznych typologicky ťažko určiteľných nádob kyjatickej kultúry.

Obr. 105. Hrob 110/84.

111/84 – Jamkový hrob; kyjatická kultúra

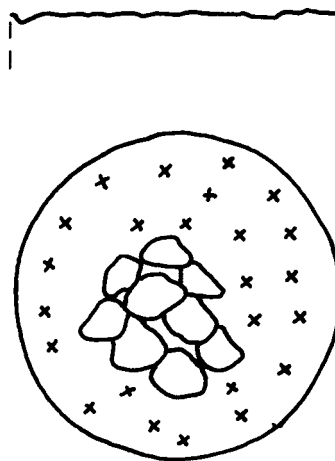
Sonda I-C-7; hĺbka 44 cm; obr. 106.

V oválnej jamke boli uhlíky a niekoľko spálených ľudských kostí. Nad nimi boli črepy troch, pravdepodobne zámerne rozbitých nádob (1–3).

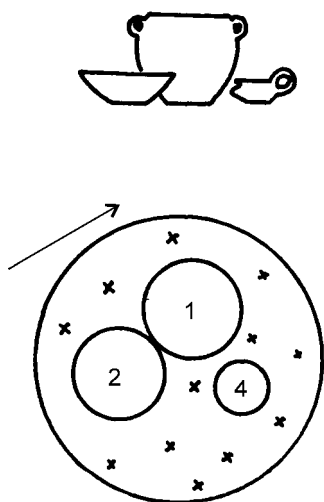
Zachovaných bolo 4,5 g malých, kriedovito spálených zlomkov gracilných kostí pochádzajúcich z kompaktných dlhých kostí postkraniálneho skeletu hrúbky 2–4 mm.

Záver: Ľudské, bližšie neurčiteľné spálené ostatky, azda malé dieťa.

1. Črepy tenkostennej amforky, typ B0; plastická zahĺbená výzdoba motívov Z2 a Z4; ostrý, dobre vypálený piesčitého materiálu, zvonka červenohnedý, zvnútra sivočierny.
2. Fragment dna masívnej nádoby; max. priemer steny 13,5 mm; výzdoba nezistiteľná; hlinitý porézny materiál, zvonka červenohnedý, zvnútra sivočierny.

Obr. 106. Hrob 111/84.

Obr. 107. Hrob 112/84.

3. Amforovitá váza, typ C7; v. 170 mm; výzdoba nezistiteľná; hrubý hlinito-piesčitý porézny materiál, zvonka sivohnedý, zvnútra hnedý so smolným náterom.

112/84 – Jamkový hrob(?); kyjatická kultúra

Sonda I-C-7; hĺbka 39 cm; obr. 107; tab. LIII: 3–5.

V oválnej jamke boli uhlíky a spálené ľudské kosti. Medzi nimi a nad nimi boli črepy štyroch nádob (1–4).

Poznámka:

Je však tiež možné, že ide o urnový hrob, ktorý bol značne zničený orbou.

Zachovali sa 2 g dokonale spálených kostí (štyri malé a jeden stredne veľký zlomok, hrúbky 4 mm), pochádzajúcich z kompaktných dlhých kostí postkranialneho skeletu.

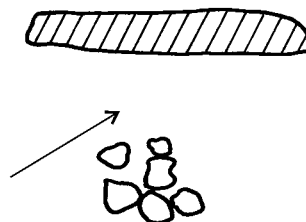
Záver: Ostatky pravdepodobne patrili mladšiemu či dospelému ľudskému jedincomi.

1. Črepy profilovaného hrnca, typ F3a, prípadne typ F3c; výzdoba nezistiteľná (tab. L); hlinitý materiál s kamienkami, zvonka i zvnútra sivohnedý, na vnútornej strane nádoby sú stopy po smolnom nátere.
2. Črepy obľej misky so zatahnutým okrajom, pravdepodobne typ H10; výzdoba nezistiteľná; jemný, hlinito-piesčitý materiál, zvonka i zvnútra čierny so sivými škvrkami.
3. Rozpadajúce sa črepy typologicky neidentifikovateľnej nádoby; vnútorná plastická zahĺbená výzdoba motívu Z13 (tab. LIII: 3).
4. Črepy šálky s pásovým uchom, typ I6; plastická vnútorná zahĺbená výzdoba motívu Z13 (tab. LIII: 12); jemný piesčito-hlinitý materiál, zvonka čiernohnedý, zvnútra hnedý.

113/84 – Urnový, skrinkový hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-C-7; hĺbka 22 cm; obr. 108.

Orbou zničený skrinkový hrob, z ktorého sa zachoval iba jeden kameň skrinky, rozpadávajúce sa spálené ľud-

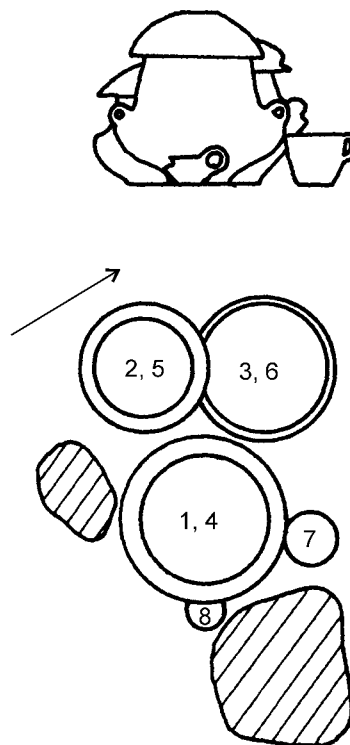

Obr. 108. Hrob 113/84.

ské kosti a typologicky neidentifikovateľné črepy dvoch nádob (1, 2).

Kremačné ostatky na antropologickú analýzu neboli dodané.

1. Črepy amforovitej vázy, typ C0; výzdoba nezistiteľná; hlinitý materiál s kamienkami, zvonka sivohnedý, zvnútra svetlohnedý.
2. Črepy pravdepodobne misky, typ H0; výzdoba nezistiteľná; hlinitý materiál s kamienkami, zvonka sivohnedý, zvnútra hnedý.

Obr. 109. Hrob 114/84.

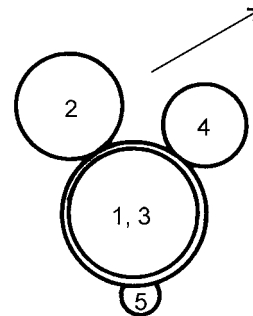
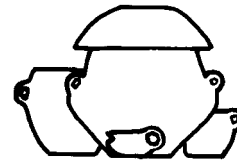
114/84 – Urnový(?) hrob; kyjatická kultúra.

Sonda I-C-7; hĺbka 16 cm; obr. 109; tab. LIII: 6–13.

Medzi kameňmi ležali črepy ôsmich nádob (1–8). Nádoby 1–3 boli pravdepodobne zakryté miskami (4–6). Hrob obsahoval aj hrniec (7) a šálku (8).

Kremačné ostatky na antropologickú analýzu neboli dodané.

- 1–3. Črepy troch typologicky neurčitelných amforovitých váz, typ C0; na niektorých bol vnútorný smolný náter.
- 4–6. Črepy troch typologicky neurčitelných misiek, typ H0 (tab. LIII: 7–11).
7. Črepy jednouchého hrnca, pravdepodobne typ F3a; výzdoba nezistiteľná (tab. LIII: 12, 13); hrubý hlinitý materiál s kamienkami, zvonka i zvnútra hnedý.
8. Črepy typologicky neurčiteľnej šálky, typ I0; výzdoba nezistiteľná; hlinito-piesčitý materiál, zvonka sivočierny, zvnútra hnedý.

Obr. 110. Hrob 115/84.

115/84 – Žiarový hrob, spálené kosti okolo nádob; kyjatická kultúra

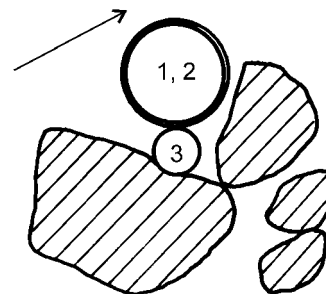
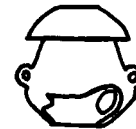
Sonda I-C-7; hĺbka 26 cm; obr. 110.

Orbou zničený hrob, z ktorého sa zachovali črepy piatich nádob (1–5). Amfora (1) bola zakrytá miskou (3). Západne od nej stál hrniec (2), severne ďalší hrniec (4) a východne malá nádobka, pravdepodobne amforka (5).

Zachovalo sa 28 g malých až stredne veľkých zlomkov dokonale spálených kostí, pochádzajúcich zo stavcov (trámčina stavcov hustá) a kompaktných dlhých kostí postkraniálneho skeletu hrúbky 5–7 mm.

Záver: Dospelý jedinec, vekový stupeň – adultus.

1. Črepy typologicky neidentifikovateľnej amfory, typ A0, prípadne amforovitej vázy, typ C0; výzdoba nezistiteľná; piesčito-hlinitý materiál, zvonka čierny, zvnútra hnedosivý.
2. Črepy hrnca, pravdepodobne typ F4; plastická vystupujúca výzdoba motívu V6; hrubý porézny materiál s kamienkami, zvonka i zvnútra hnedý.
3. Črep masívnej misky, pravdepodobne typ H13; výzdoba nezistiteľná; hrubý hlinitý materiál, zvonka sivohnedý, zvnútra hnedý.
4. Črepy hrnca, typ F0; výzdoba nezistiteľná; ostrý piesčitý materiál, zvonka hnedý, zvnútra tiež hnedý s tmavými škvrnami.
5. Črep amforky, typ B0, alebo šálky, typ I0; výzdoba nezistiteľná; jemný hlinitý materiál, zvonka i zvnútra sivohnedý.

Obr. 111. Hrob 116/84.

116/84 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-A-6; hĺbka 34 cm; obr. 111.

Orbou zničený hrob, z ktorého sa zachovali črepy troch nádob (1–3), ktoré boli z východnej strany obkolesené kameňmi. Pravdepodobne urna (1) bola zakrytá miskou (2) obrátenou hore dnom. Juhovýchodne stála malá nádobka (3).

Kremačné ostatky neboli nájdené.

1. Črepy amforky, typ B0; priemer dna 67 mm; výzdoba nezistiteľná; jemný hlinitý materiál, zvonka i zvnútra hnedý.
2. Črepy oboj misky s ľahko zatahnutým okrajom, typ H0; priemer dna 63 mm; výzdoba nezistiteľná; hlinitý materiál s kamienkami, zvonka sivohnedý, zvnútra sivočierny.
3. Črepy ostro profilovanej šálky, typ I0; výzdoba nezistiteľná; jemný hlinitý materiál vrstevnato (šupinovito) sa odlupujúci, zvonka i zvnútra sivohnedý.

117/84 – Urnový, pôvodne skrinkový hrob pod príkrovom; kyjatická kultúra

Sonda I-A-6; hĺbka 58 cm; obr. 112; 209: 2; tab. XVIII: 1–5; LIII: 14.

Pôvodne skrinkový hrob bol uložený pod kamenným príkrovom a bol čiastočne porušený orbou. Urna (1) bola zakrytá miskou (2) obrátenou hore dnom. Vnútri urny bola amfora (6). Severne boli ďalšie nádoby – hrniec (3), šálka (4) a miska (5). Na dne popolnice boli drobné spálené ľudské kosti. Pôvodne išlo o skrinkový hrob, ale kamene skrinky sa nezachovali. Pod dnom skrinky ležala malá nádobka (7). Pri umývaní keramiky sa zistili ešte črepy ďalšej misky (8) a šálky (9).

Zachovalo sa 6,5 g drobných gracilných dokonale, až kriedovito spálených ľudských ostatkov pochádzajúcich z gracilnej mozgovne (lebečné švy otvorené, hrúbka 2–3 mm, na jednom z nich je vidno výraznejšie nedokonalé spálenie (pravdepodobne z dôvodu polohy jedinca pri kremácii) a dva gracilné zlomky pochádzajúce z postkraniálneho skeletu dlhých kostí (hrúbka 2–3 mm).

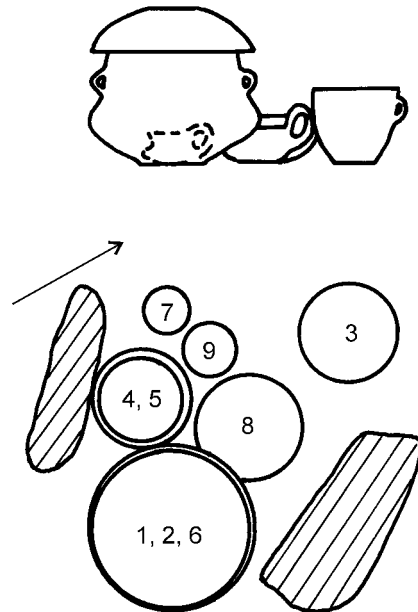
Záver: Malé dieťa, vekový stupeň – infans I.

1. Fragment amfory, typ A8; v. 180 mm; max. priemer 250 mm; rytá výzdoba motívu R2, plastická zahĺbená výzdoba motívov Z5 a Z10, plastická vystupujúca výzdoba motívov V7 a V11; jemný hlinitý materiál, zvonka čierny, zvnútra hnedý a čierny (tab. XVIII: 4).
2. Črepy obej misky s rovno zrezaným okrajom, typ H0; priemer dna 80 mm; výzdoba nezistiteľná; piesčito-hlinitý materiál s kamienkami, zvonka i zvnútra sivočierny (tab. LIII: 14).
3. Hrniec, typ F3c; v. 103 mm; priemer ústia 110 mm; bez výzdoby; hlinitý materiál, zvonka i zvnútra tehlovo-hnedý (tab. XVIII: 2).
4. Šálka, typ I10; v. s uchom 68 mm; bez výzdoby; jemný hlinito-piesčitý materiál, zvonka i zvnútra sivočierny (tab. XVIII: 3).
5. Miska, typ H14a; v. 60 mm; priemer ústia 158 mm; bez výzdoby; jemný piesčito-hlinitý materiál, zvonka i zvnútra sivočierny (tab. XVIII: 5).
6. Amfora, typ B4; v. 68 mm; max. priemer 80 mm; rytá výzdoba motívov R2 a R3, plastická vystupujúca výzdoba motívu V7; jemný hlinito-piesčitý materiál, zvonka i zvnútra sivočierny (obr. 209: 2; tab. XVIII: 1).
7. Malá amforovitá váza s valcovitým hrdlom, typ C7; v. 138 mm; max. priemer 153 mm; výzdoba nezistiteľná; hlinitý vrstevnato sa odlupujúci materiál, zvonka hnedý, zvnútra tiež hnedý s čiernymi škvrnami.
8. Črepy obej misky so zatahnutým okrajom, typ H10; bez výzdoby; hlinitý materiál s kamienkami, zvonka i zvnútra čierny.
9. Črep profilovanej šálky, typ I0; výzdoba nezistiteľná; porézny hlinitý materiál, zvonka i zvnútra čierny.

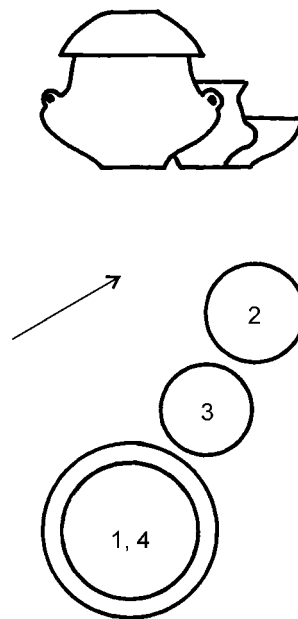
118/84 – Urnový hrob; pilinská a kyjatická kultúra

Sonda I-B-7; hĺbka 34 cm; obr. 113; tab. XVII: 11; LIII: 15, 16.

Z orbou zničeného hrobu pochádzajú spodné časti štyroch nádob (1–4). Amforovitá váza (1) kyjatickej kultúry zakrytá miskou (4) kyjatickej kultúry, ďalšia váza (2) kyjatickej kultúry, šálka (3) kyjatickej kultúry, črepy hrnca (5) a fragment ihly bronzovej ihlice (6). V zásype hrobu

Obr. 112. Hrob 117/84.

Obr. 113. Hrob 118/84.

boli črepy niekoľkých ďalších nádob (7).

Kremačné ostatky k antropologickej analýze neboli dodané.

1. Črepy amforovitej vázy s nepravými uchami, typ C0; priemer dna 95 mm; rytá výzdoba motívu R2, plastická zahĺbená výzdoba motívu Z5, plastická vystupujúca výzdoba motívu V12; jemný piesčito-

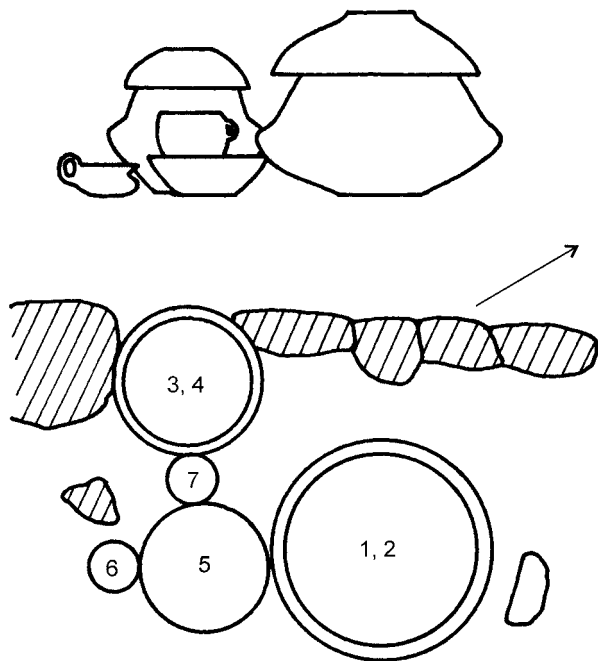
-hlinitý materiál, zvonka čierny, zvnútra hnedosivý (tab. LIII: 15, 16).

2. Črepy amforovitej vázy, typ C0; priemer dna 78 mm; výzdoba nezistiteľná; hrubý porézny hlinito-piesčitý materiál, zvonka i zvnútra hnedý s nevýrazným smolným náterom.
3. Fragment šálky, typ I10; v. bez ucha 46 mm; bez výzdoby; hlinito-piesčitý materiál šupinovito sa odlupujúci, zvonka i zvnútra hnedý s tmavými škvrnami (tab. XVII: 11).
4. Črepy veľkej oblej misky s rovno zrezaným okrajom, typ H13; plastická vystupujúca výzdoba motívu V5; hlinito-piesčitý materiál, zvonka pri okraji čierny, dole sivý, zvnútra čierny.
5. Hrnec, typ F0; výzdoba nezistiteľná; hlinitý materiál šupinovito sa odlupujúci, zvonka i zvnútra svetlohnedý.
6. Zlomok ihly bronzovej ihlice, resp. zlomok drôtu.
7. Dva okrajové črepy dvoch misiek kyjatickej kultúry a črep profilovanej misky pilinskej kultúry, ktorý dokazuje, že hrob kyjatickej kultúry zničil starší hrob pilinskej kultúry, alebo sa do zásypu hrobovej jamy dostali črepy pilinskej kultúry zo starších zničených hrobov.

119/84 – Urnový hrob s naznačenou skrinkou; kyjatická kultúra

Sonda I-A-6; hĺbka 54 cm; obr. 114; 202: 3; 214: 6; tab. XVII: 12, 13.

Orbou čiastočne zničený hrob. Urna (1) obsahujúca spálené ľudské kosti bola zakrytá miskou (2) obrátenou hore dnom. Západne ležali črepy dvoch nádob (3, 4). Po

Obr. 114. Hrob 119/84.

preplavení obsahu popolnice sa zistili ešte črepy ďalších troch nádob (5–7).

Zachované nepatrné množstvo kostnej drviny pravdepodobne ľudských ostatkov.

Záver: Bližšie neurčiteľné ľudské ostatky.

1. Amforovitá váza, typ C2; v. 196 mm; max. priemer 348 mm; rytá výzdoba motívu R1 a R2, plastická zahĺbená výzdoba motívu Z2, plastická vystupujúca výzdoba motívu V7; jemný piesčito-hlinitý materiál, zvonka čierny, zvnútra hnedosivý (tab. XVII: 13).
2. Miska, typ H11; v. 90 mm; priemer ústia 292 mm; plastická vystupujúca výzdoba motívu V9; hlinitý materiál, zvonka sivohnedý, zvnútra sivočierny (obr. 214: 6; tab. XVII: 12).
3. Črepy vázy s valcovitým hrdlom, typ C0; plastická vystupujúca výzdoba motívu V7; hlinitý šupinovito sa odlupujúci materiál, zvonka svetlohnedý a zvnútra sivočierny.
4. Črepy oblej misky s rozšíreným okrajom, typ H0; výzdoba nezistiteľná; hlinito-piesčitý šupinovito sa odlupujúci materiál, zvonka hnedý a zvnútra sivočierny.
5. Črepy súdkovitého hrnca, typ F0; výzdoba nezistiteľná; porézny hlinito-piesčitý materiál, vrstevnato sa odlupujúci, zvonka i zvnútra hnedý.
6. Črepy profilovanej šálky s umbom, pravdepodobne typ I7, prípadne typ I10; výzdoba nezistiteľná; hlinitý šupinovito sa odlupujúci materiál, zvonka hnedočierny, zvnútra čierny.
7. Črepy amforky, typ B0; plastická zahĺbená výzdoba motívov Z3 a Z4; jemný hlinitý materiál, zvonka i zvnútra svetlohnedý.

Poznámka:

Analógia k džbáňkom čakanskej kultúry.

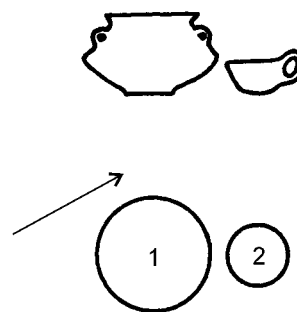
120/84 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-A-6; hĺbka 41 cm; obr. 115.

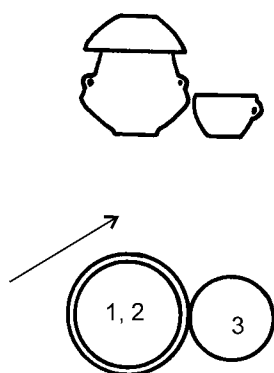
Z orbou zničeného hrobu sa zachovali fragmenty amforky (1) a šálky (2).

Kremačné ostatky neboli nájdené.

1. Črepy amforky, typ B0; výzdoba nezistiteľná; jemný hlinito-piesčitý materiál, zvonka i zvnútra svetlohnedý.

Obr. 115. Hrob 120/84.

Obr. 116. Hrob 121/84.

2. Črepy oblej šálky s páskovým uchom, typ I0; výzdoba nezistiteľná; hlinito-piesčitého materiálu, zvonka hnedosivý, zvnútra čierny.

121/84 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-A-6; hĺbka 48 cm; obr. 116; tab. LIV: 1–8.

Orbou zničený hrob, z ktorého sa zachovali iba črepy amfory (1), misky (2) a hrnca (3).

Kremačné ostatky neboli nájdené.

1. Črepy malej, bohato zdobenej amfory, typ A0; rytá výzdoba motívov R1 a R2, plastická zahĺbená výzdoba motívov Z2, Z5, Z7, plastická vystupujúca výzdoba motívov V3, V7 a V8; jemný hlinito-piesčitého materiálu, zvonka čierny, zvnútra svetlohnedý.
2. Črepy oblej misky s malými uchami, pravdepodobne typ H14; výzdoba nezistiteľná; hlinito-piesčitého materiálu so sludou, zvonka i zvnútra sivý.
3. Črepy hrnca, typ F0; výzdoba nezistiteľná; jemný hlinitý materiál, zvonka i zvnútra svetlohnedý.

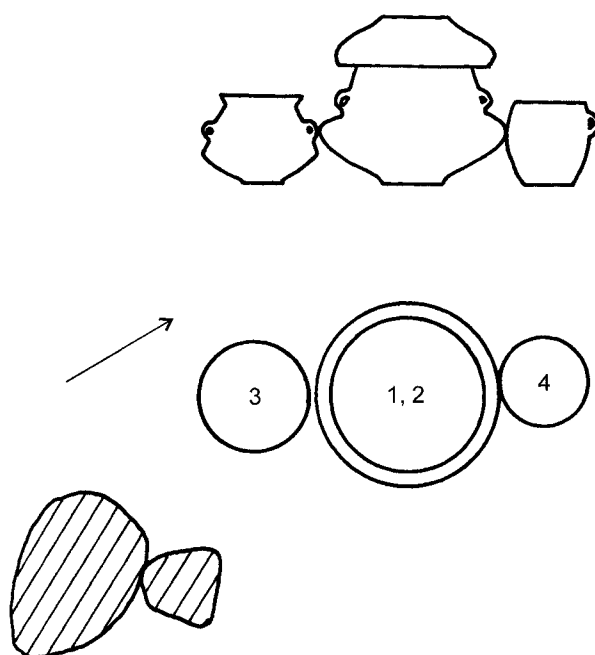
122/84 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-B-6; hĺbka 36 cm; obr. 117; tab. LIV: 9–14.

Z orbou zničeného hrobu sa zachovali črepy štyroch nádob. Urna (1) bola zakrytá miskou (2) obrátenou hore dnom. Na západnej strane stál hrniec (3) a na náprotivnej strane ležali črepy ďalšej nádoby (4).

Kremačné ostatky neboli nájdené.

1. Črepy amforovitej vázy, typ C0; rytá výzdoba motívu R3, plastická zahĺbená výzdoba motívu Z1, plastická vystupujúca výzdoba motívov V4 a V12; jemný piesčito-hlinitý materiál, zvonka čierny, zvnútra sivohnedý a hnedý (tab. LIV: 1–13).
2. Črepy oblej misky, pravdepodobne typ H10; výzdoba nezistiteľná; hlinito-piesčitého materiálu, zvonka i zvnútra sivočierny (tab. LIV: 14).
3. Črepy dvojuchého hrnca, typ F0; plastická vystupujúca výzdoba motívu V5; hrubý hlinitý porézny materiál, zvonka i zvnútra svetlohnedý.
4. Jeden črep amforky, typ B0; plastická zahĺbená výzdoba motívu Z1; jemný hlinito-piesčitého materiálu, zvonka i zvnútra hnedý.

Obr. 117. Hrob 122/84.

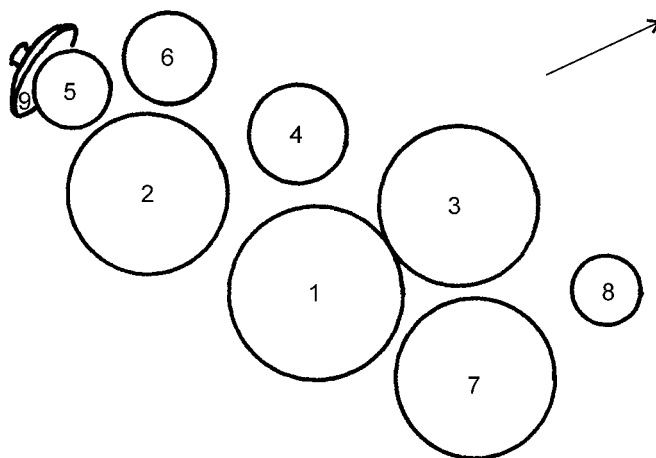
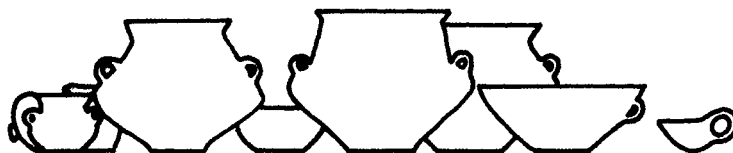
123/84 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-A-7; hĺbka 39 cm; obr. 118; 192: 3; tab. XVIII: 6–9; LIV: 15–18.

Hrob mal obdĺžnikovú pôdorysnú dispozíciu orientovanú v smere juhozápad–severovýchod. Centrálna nádoba (urna), označená ešte počas výskumu ako nádoba (3), obsahovala strávené, spálené kosti. Okolo nej na západ a na juh stálo päť nádob (1, 2, 4, 6, 7) – amfora (1), amforovitá váza (2), miska (4) a hrniec (6). Ďalšie nádoby (5, 8, 9) ležali na boku – hrniec (5), šálka (8) a pokrievka (9).

Spálené kosti sa konšatovali, ale nezachovali sa.

1. Tenkostenná amfora so stupiekovite odsadeným dnom, typ A9; priemer dna 68 mm; rytá výzdoba motívu R2, plastická zahĺbená výzdoba motívov Z1 a Z12, plastická vystupujúca výzdoba motívu V11; jemný piesčito-hlinitý dobre vypálený materiál, zvonka čierny, zvnútra sivý a čierny.
2. Fragment a črepy amforovitej vázy, typ C0; priemer dna 104 mm; výzdoba nezistiteľná; hlinito-piesčitého materiálu, zvonka i zvnútra sivohnedý.
3. Spodná časť a črepy amforovitej vázy, typ C0; priemer dna 76 mm; plastická zahĺbená výzdoba motívu Z4; hlinito-piesčitého materiálu, zvonka čierny, zvnútra hnedý s tmavými škvrnami.
4. Oblá jednouchá miska, typ H14a; v. 85 mm; priemer ústia 214 mm; bez výzdoby; hlinito-piesčitého materiálu, zvonka hnedý, zvnútra sivočierny (tab. XVIII: 8).
5. Hrniec, typ F3c; v. 132 mm; priemer ústia 118 mm; bez výzdoby; hlinitý materiál, zvonka i zvnútra hnedý (tab. XVIII: 9).
6. Dno a črepy súdkovitého hrnca, typ F0; priemer dna 92 mm; výzdoba nezistiteľná; hrubý hlinitý materiál s kamienkami, zvonka i zvnútra svetlohnedý.

Obr. 118. Hrob 123/84.

7. Črepy oblej misky, typ H0; výzdoba nezistiteľná; hrubý hlinitý materiál s kamienkami, zvonka i zvnútra sivohnedý.
8. Šálka, typ I8; v. s uchom 70 mm; bez výzdoby; jemný hlinito-piesčitý materiál, zvonka sivočierny, zvnútra sivohnedý (tab. XVIII: 6).
9. Fragment plochej pokrievky, typ J1; priemer 136 mm; hlinitý materiál s kamienkami, zvonka i zvnútra oranžovohnedý (tab. XVIII: 7).

124/84 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

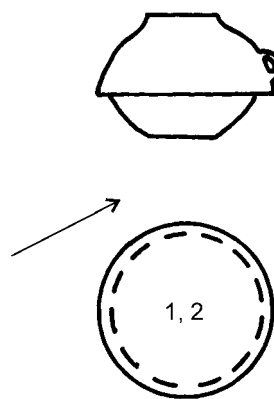
Sonda I-A-7; hĺbka 34 cm; obr. 119; tab. XVIII: 10, 11.

Miska (1) obsahujúca spálené kosti bola prekrytá ďalšou miskou (2) obrátenou hore dnom.

Zachovalo sa 30 g stredne veľkých zlomkov dokonale spálených ľudských ostatkov. Medzi nimi boli identifikované zlomky stredne robustnej mozgovne (4–5 mm, na jednom zlomku otvorený lebečný šev), zlomky hlavic kĺbov (trámčina hustá), zlomky kompaktných dlhých kostí (5–6 mm). Podľa charakteru spálenia kostí by malo ísť o jeden zo starších hrobov kyjatickej kultúry.

Záver: Mladší dospelý jedinec – adultus I.

Prímes: Zlomky zvieracích, pravdepodobne vtáčích kostí; v spodnej tretine dolnej misky (popolnice) boli spálené kosti dospelého jedinca a uhlíky. Na kostiach z tohto hrobu sa dala sledovať pozoruhodná skutočnosť súvisiaca s kvalitou spaľovania. Ukázalo sa, že v pôdnych podmienkach kyjatického pohrebiska sa zachovávajú iba dôkladne spálené a teda stopercentne kalcinované

Obr. 119. Hrob 124/84.

kosti. Kosti, v ktorých sa zachovala organická hmota, sa rozpadávajú a majú často charakter uhlíkov. Čiže hroby, kde sa konštatovala absencia kostí a prítomnosť uhlíkov, však mohli v skutočnosti spálené ľudské kosti obsahovať.

1. Miska, typ H14b; v. 82 mm; priemer ústia 196 mm; bez výzdoby; hlinitý materiál, zvonka hnedočierny a zvnútra čierny (tab. XVIII: 10).
2. Miska, typ H14b; v. 96 mm; priemer ústia 238; bez výzdoby; hlinitý materiál, zvonka hnedočierny a zvnútra čierny (tab. XVIII: 11).

125/84 – Urnový dvojpohreb; pilinská kultúra(?), prechodný pilinsko-kyjatický horizont(?)

Sonda I-A-7; hĺbka 28 cm; obr. 120; tab. XIX: 1; tab. LV: 1–7. Žiarový hrob bol tvorený dvomi urnami (1, 3), ktoré boli prekryté miskami (2, 4) obrátenými hore dnom. Okolo nádob boli kamene, ktoré mohli byť súčasťou hrobu. Medzi popolnicami stála na severe kónická šálka (5). Spálené kosti boli v nádobách č. 1 a 3. Relatívne veľké množstvo spálených kostí a profilovaná miska typu H2 jasne dokazujú, že tento hrobový celok patrí pilinskej kultúre, maximálne prechodnému pilinsko-kyjatickému horizontu.

Nádoba 1:

Zachované 20 g malých až stredne veľkých dokonale spálených kostných ostatkov.

Záver: Dospelá žena, vekový stupeň Adultus.

Nádoba 3:

Zachované 76 g malých až stredne veľkých zlomkov dokonale spálených ľudských kostí.

Záver: Dospelý muž, Adultus.

Celkový záver: Ide zrejme o dvojpohreb dvoch dospelých jedincov (muž a žena).

1. Črepy amfory typu A6, priemer dna 85 mm; plastická, zahĺbená výzdoba motívov Z1, Z6 a Z9 (rozeta!) jemný, dobre vypálený hlinito-piesčítý materiál so sludou, zvonka čierny, zvnútra sivohnedý.
2. Črepy profilovanej misky, typ H2, 4, 5, 7; výzdoba nezistiteľná; piesčito-hlinitý materiál, zvonka i zvnútra sivočierny.
3. Fragment amfory, typ A6, zachovaná v. 210 mm, max. priemer vydutiny 328 mm; plastická, zahĺbená výzdoba motívov Z1 a Z6, plastická, vystupujúca výzdoba motívu V8; hlinito-piesčítý materiál, zvonka čierny, zvnútra hnedočierny (tab. XIX: 1).
4. Veľká kónická miska s páskovým uchom, typ H8(?); výzdoba nezistiteľná; hlinito-piesčítý materiál s kamienkami, zvonka aj zvnútra hnedý.
5. Kónická šálka, typ I11; v. 98 mm; priemer ústia 94 mm; výzdoba nezistiteľná; hlinito-piesčítý materiál, zvonka hnedočierny, zvnútra hnedý.

126/84 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-A-7; hĺbka 21 cm; obr. 121.

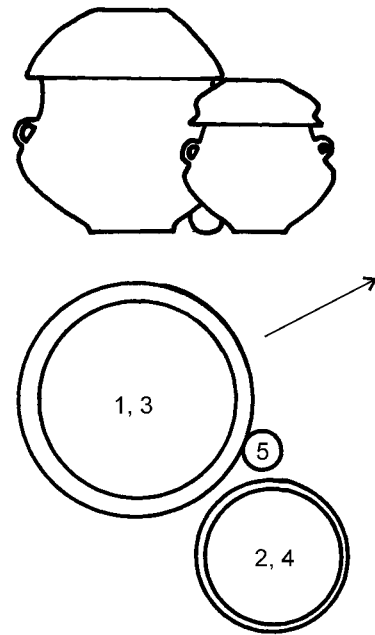
Orbou zničený hrob, z ktorého sa medzi kameňmi zachovali črepy urny (1), misky (2) a hrnca (3).

Kremačné ostatky neboli nájdené.

1. Črepy amfory, typ A0, prípadne amforovitej vázy, typ C0; plastická zahĺbená výzdoba motívu Z1; hlinito-piesčítý materiál, zvonka čierny a zvnútra svetlohnedý.
2. Črepy misky, typ H0; výzdoba nezistiteľná; hlinitý materiál s kamienkami, zvonka sivohnedý, zvnútra čierny.
3. Črepy hrnca, typ F0; výzdoba nezistiteľná; hrubý porézny a na povrchu sa odlupujúci materiál s kamienkami, zvonka i zvnútra hnedý.

127/84 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-A-7; hĺbka 24 cm; obr. 122; tab. LV: 8–10.

Obr. 120. Hrob 125/84.

Z orbou zničeného žiarového hrobu sa zachovali zvyšky amfory, pravdepodobne urny (1), troch misiek (2, 4, 6), dvoch hrncov (3, 5) a šálky (7). Amfóra (1) bola zakrytá miskou (2) obrátenou hore dnom. Západne stál hrniec (3) zakrytý miskou (4) obrátenou hore dnom a vedľa neho smerom na sever ďalší hrniec (5) tiež zakrytý miskou (6) obrátenou hore dnom. Na južnej strane hrobu bola šálka (7).

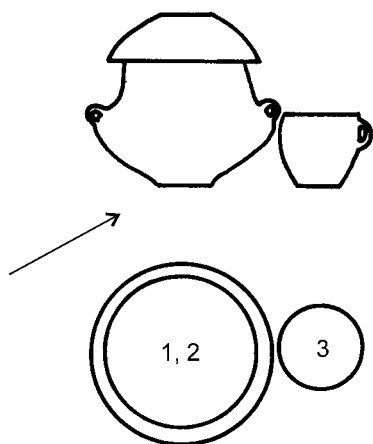
Kremačné ostatky neboli nájdené.

1. Črepy masívnej amfory s valcovitým hrdlom, typ A3; priemer dna 98 mm; plastická zahĺbená výzdoba motívov Z1 a Z3; hlinitý, na povrchu sa odlupujúci materiál, zvonka čierny, zvnútra hnedý so stopami smolného náteru (tab. LV: 8–10).
2. Črepy oblej misky, typ H0; výzdoba nezistiteľná; hlinito-piesčítý materiál, zvonka sivočierny, zvnútra čierny.
3. Črepy súdkovitého hrnca, typ F0; plastická vystupujúca výzdoba motívu V7; piesčito-hlinitý materiál, zvonka i zvnútra sivohnedý, zvonka náznaky smolného náteru.
4. Črepy oblej misky, typ H0; výzdoba nezistiteľná; jemný hlinito-piesčítý materiál, zvonka sivočierny, zvnútra čierny.
5. Črepy masívneho hrnca, typ F0; priemer dna 72 mm; výzdoba nezistiteľná; hrubý hlinito-piesčítý materiál, zvonka i zvnútra sivohnedý.
6. Oblá miska (nezachovala sa).
7. Črepy tvarovo neidentifikovateľnej šálky s odlomeným uchom, typ I0; výzdoba nezistiteľná; jemný hlinitý materiál, zvonka i zvnútra sivý, na lome čierny.

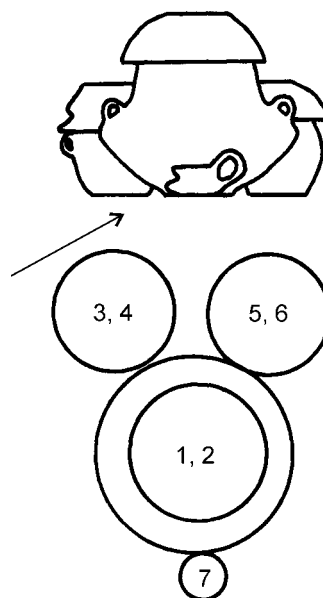
128/84 – Urnový hrob s naznačenou skrinkou; kyjatická kultúra

Sonda I-A-7; hĺbka 48 cm; obr. 123; tab. XVIII: 12, 13.

Orbou poškodený, kameňmi označený hrob. Medzi kameňmi neúplnej skrinky boli črepy urny (1) so spále-

Obr. 121. Hrob 126/84.

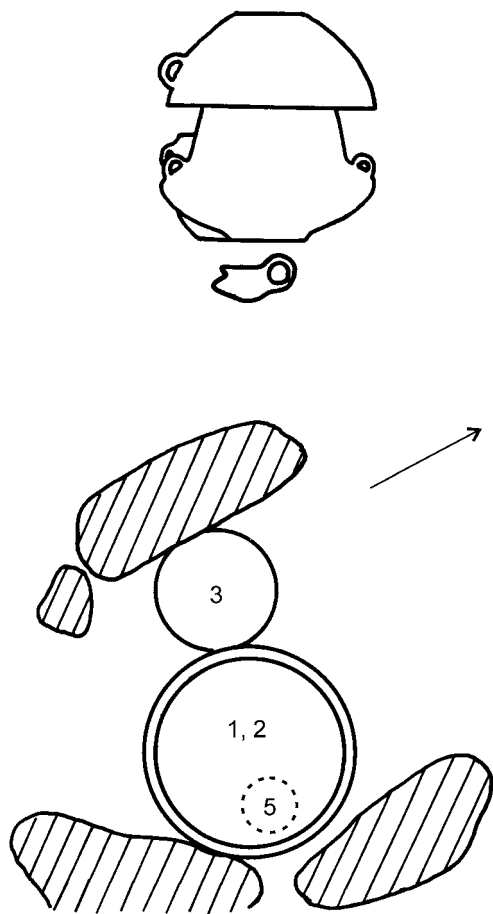

Obr. 122. Hrob 127/84.

nými kosťami, urna bola zakrytá miskou (2) obrátenou hore dnom. Západne stála váza (3), na boku ležala ďalšia nádoba (4) a pod urnou bola šálka (5).

Nepatrné množstvo bližšie neurčiteľných ľudských ostatkov.

1. Črepy typologicky neidentifikovateľnej nádoby (azda amforovitá váza); výzdoba nezistiteľná; hrubý materiál s kamienkami, zvonka čierny, zvnútra hnedý.
2. Črepy veľkej jednouchej misky s rovno zrezaným okrajom, typ H14a; v. 126 mm; max. priemer 270 mm; výzdoba nezistiteľná; hrubý hlinitý materiál, zvonka sivohnedý šupinovito sa odlupujúci, zvnútra čierny (tab. XVIII: 13).
3. Črepy amforovitej vázy, typ C6, prípadne typ C7; výzdoba nezistiteľná; hlinitý drobný materiál, s kamienkami, zvonka i zvnútra sivohnedý.
4. Črepy z typologicky neidentifikovateľnej nádoby.
5. Šálka, typ I8; v. bez ucha 52 mm; priemer ústia 104 mm; bez výzdoby; jemný hlinitý materiál, zvonka i zvnútra sivohnedý (tab. XVIII: 12).

Obr. 123. Hrob 128/84.

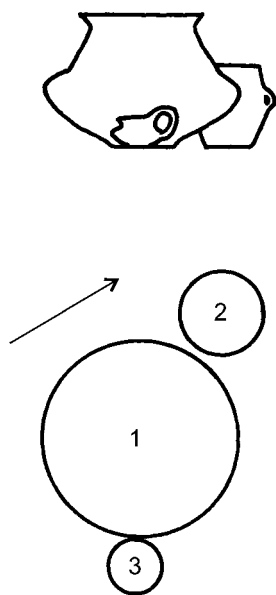
129/84 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-A-7; hĺbka 25 cm; obr. 124; tab. LV: 11–15.

Medzi kameňmi ležali črepy orbou zničeného hrobu. Boli to zlomky vázy (1), hrnca (2) a šálky (3).

Kremačné ostatky neboli nájdené.

1. Črepy amforovitej vázy, typ C0; plastická zahĺbená výzdoba motívov Z1 až Z3, Z6 a Z8, plastická vystupujúca výzdoba V3; jemný hlinito-piesčitý materiál, zvonka čierny, zvnútra hnedočierny (tab. LV: 11–15).
2. Črepy súdkovitého hrnca, typ F0; výzdoba nezistiteľná; hrubý drobný materiál s kamienkami, zvonka i zvnútra červenohnedý.
3. Črepy oblej jednouchej šálky, typ I0; výzdoba nezistiteľná; jemný hlinitý materiál, zvonka i zvnútra čierny.

Obr. 124. Hrob 129/84.

130/84 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-B-7; hĺbka 33 cm; obr. 125; tab. XVIII: 14.

Medzi kameňmi bol uložený žiarový hrob, ktorý tvorila váza (1) zničená orbou. Vedľa nej bola miska (2), črepy hrnca (3) a šálky (4).

Kremačné ostatky neboli nájdené.

1. Črepy pravdepodobne amfory, typ A0; rytá výzdoba motívov R2 a R3, plastická zahĺbená výzdoba motívu Z11; hlinitý materiál, zvonka čierny, zvnútra hnedý.
2. Miska, typ H14a; v. 100 mm; priemer ústia 220 mm; hrubší hlinito-piesčitéy materiál, zvonka hnedý, pri okraji čierny a zvnútra čierny (tab. XVIII: 14).
3. Črepy hrnca, typ F0; plastická vystupujúca výzdoba motívu V7; hrubý hlinitý materiál s kamienkami, zvonka i zvnútra hnedý.
4. Črepy veľkej šálky s nevýrazným umbom, pravdepodobne typ I7; výzdoba nezistiteľná; hlinitý drobi-vý materiál, zvonka i zvnútra hnedočierny.

131/84 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-B-7; hĺbka 36 mm; obr. 126; 189: 3; tab. XVIII: 15, 16.

Medzi dvomi kameňmi bola urna (1) zakrytá miskou (2) obrátenou hore dnom.

Kremačné ostatky neboli nájdené.

1. Fragment malej amfory, typ A11; v. 120 mm; priemer max. vydutiny 166 mm; bez výzdoby; hlinito-piesčitéy materiál, zvonka čierny, zvnútra sivohnedý (tab. XVIII: 15).
2. Oblá miska s jedným uchom, typ H14a; v. 92 mm; priemer ústia 240 mm; bez výzdoby; hlinitý odlupu-

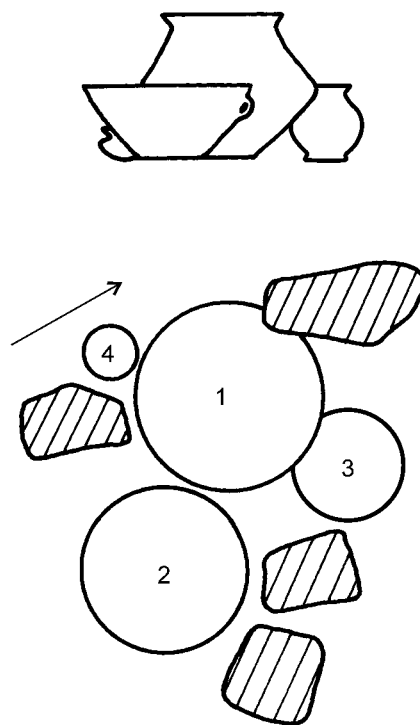
júci sa materiál, zvonka hnedý, pri okraji a zvnútra čierny (tab. XVIII: 16).

132/84 – Urnový hrob; pilinská kultúra

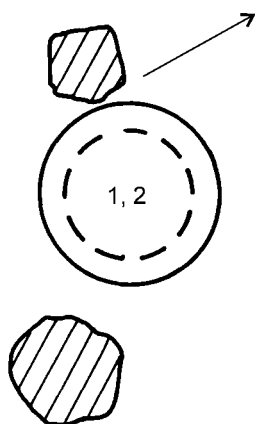
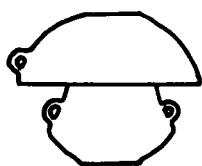
Sonda I-B-8; hĺbka 34 cm; obr. 127; 206: 1, 3, 4; tab. XIX: 2–4.

Žiarový hrob ležal vedľa kameňov. Urna (1) bola zakrytá miskou (2) obrátenou hore dnom. Na juhovýchodnej strane od urny stáli dve malé nádoby (3, 4). Na dne urny boli spálené, pravdepodobne detské kosti. Nepatrné množstvo bližšie neurčiteľných ľudských ostatkov.

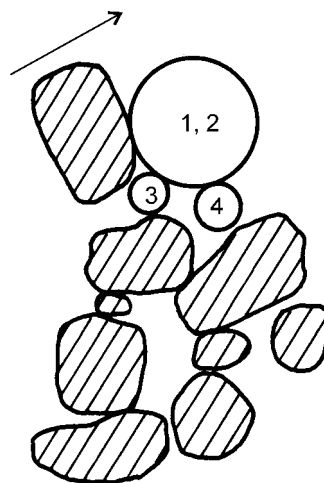
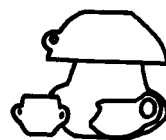
1. Džbánok s odlomeným uchom, typ G2; v. 128 mm; priemer max. vydutiny 162 mm; rytá výzdoba R2, plastická vystupujúca výzdoba motívu V6; jemný hlinito-piesčitéy materiál, zvonka čierny, zvnútra hnedočierny.
2. Kónická miska, typ H11; v. 32 mm; priemer ústia 170 mm; bez výzdoby; hlinito-piesčitéy materiál, zvonka sivohnedý, zvnútra čierny (obr. 206: 4; tab. XIX: 4).
3. Fragment šálky, typ I2b; v. bez ucha 50 mm; priemer ústia 56; plastická vystupujúca výzdoba motívu V7; jemný hlinito-piesčitéy materiál, zvonka hnedosivý, zvnútra čierny (obr. 206: 1; tab. XIX: 3).
4. Malá amforka, typ B8; v. 54 mm; priemer ústia 42 mm; bez výzdoby; jemný hlinito-piesčitéy materiál, zvonka i zvnútra sivohnedý (obr. 206: 3; tab. XIX: 2).

Obr. 125. Hrob 130/84.

Obr. 126. Hrob 131/84.

Obr. 127. Hrob 132/84.

133/84 – Urnový hrob; pilinská kultúra

Sonda I-B-8; hĺbka 37 cm; obr. 128; 189: 4; tab. XIX: 5; LIV: 18.

Urna (1) zakrytá miskou (2) obrátenou hore dnom bola obkolesená kameňmi.

Zachovalo sa 3,2 g dokonale až kriedovito spálených malých gracilných zlomkov ľudských ostatkov. Z nich boli určené drobné gracilné zlomky z kompaktných dlhých kostí postkraniálneho skeletu.

Záver: Malé dieťa, vekový stupeň – infans I.

1. Fragment krčaha, typ G2; plastická vystupujúca výzdoba motívu V7; jemný piesčito-hlinitý materiál so sludou, zvonka i zvnútra hnedosivý (tab. XIX: 5).
2. Črepy dvojuchej profilovanej misky, typ H3, H6; plastická vystupujúca výzdoba motívu V10; hrubý hlinitý materiál s množstvom kamienkov, zvonka i zvnútra sivohnedý (tab. LIV: 19).

134/84 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-C-8; hĺbka 22 cm; obr. 129.

Z hrobu zničeného orbou sa zachovali spálené ľudské kosti a črepy dvoch nádob (1, 2) uložené vedľa kameňov.

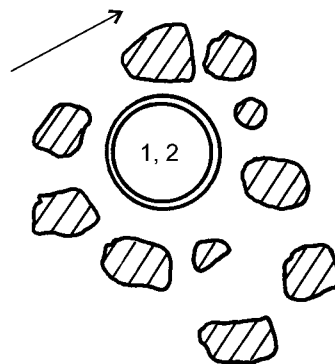
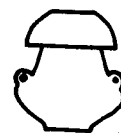
Zachovalo sa 11,5 g dokonale, až kriedovito spálených malých zlomkov stredne robustných kostných ostatkov z kompaktných dlhých kostí postkraniálneho skeletu, hrúbka 5–7 mm.

Záver: Dospelý jedinec, vekový stupeň – adultus, maturus.

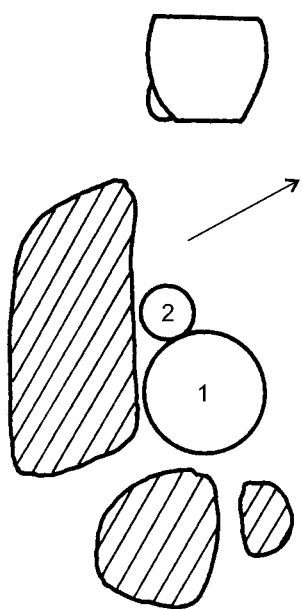
1. Črepy hrnca, typ F0; plastická vystupujúca výzdoba motívu V5; hrubý drobnivý materiál na povrchu sa

šupinovito odlupujúci, zvonka i zvnútra červeno-hnedý.

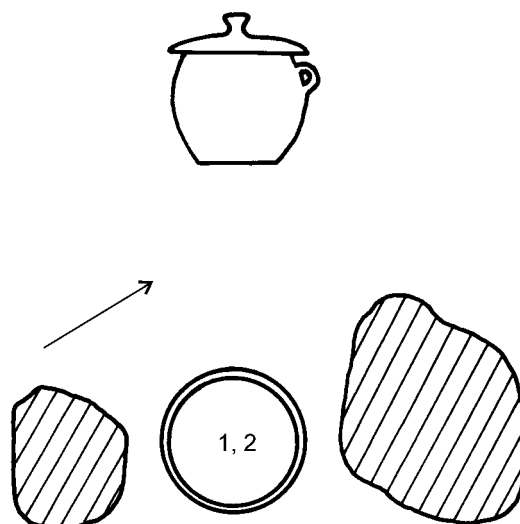
2. Spodná časť pravdepodobne malého hrnca, typ F0; priemer dna 45 mm; výzdoba nezistiteľná; ostrý piesčitého materiálu s kamienkami, zvonka svetlohnedý, zvnútra hnedosivý.

Obr. 128. Hrob 133/84.

Obr. 129. Hrob 134/84.

Obr. 130. Hrob 135/84.

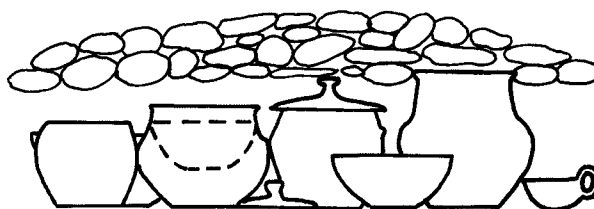
135/84 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-C-8; hĺbka 22 cm; obr. 130; tab. XIX: 6.

Z hrobu zničeného orbou sa zachovali len črepy dvoch nádob (1, 2) uložené medzi kameňmi.

Kremačné ostatky neboli nájdené.

1. Malý jednouchý, hrubostenný hrniec, typ F9; v. 54 mm; priemer ústia 62 mm; bez výzdoby; hrubý drobný materiál, zvonka i zvnútra tehlovočervený (tab. XIX: 6).
2. Fragment masívnej pokrievky, typ J3, prípadne ucho masívneho hrnca, typ F0; hrubý drobný materiál, zvonka i zvnútra tehlovočervený.

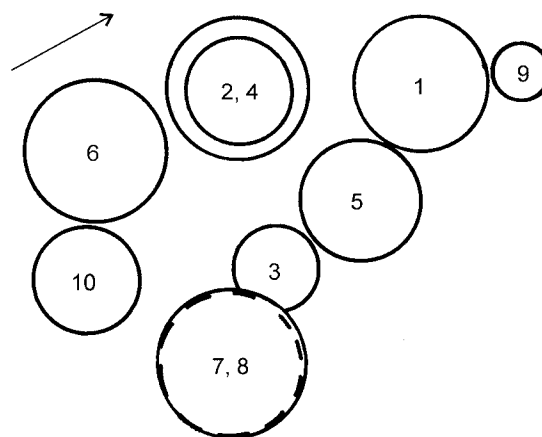
136/84 – Urnový hrob pod kamenným príkrovom; kyjatická kultúra

Sonda I-A-7; hĺbka 43 cm; obr. 131; 205: 1; 211: 4; tab. XIX: 7–14; LIV: 20.

Pod kamenným príkrovom bol žiarový hrob, ktorý bol uložený v eliptickej vaňovitej hrovej jame s rozmermi 110 x 130 cm, zahĺbenej 18 cm do podložia. Bol tvorený desiatimi nádobami (1–10). V severnom rohu hrobu stála amforovitá váza (1), pravdepodobne urna. Tesne vedľa nej na východnej strane stála šálka (9). Ostatné nádoby boli umiestnené južným a juhozápadným smerom. Bol to hrniec (2), pôvodne zakrytý pokrievkou (4), ktorá sa z neho zviezla a ležala na boku. Vedľa neho v polkruhu ďalší hrniec (6) a dve misky (3, 5). V južnej časti hrobu bola ďalšia miska (7), v ktorej stála amforovitá váza (8) a malá amforka (10).

Kremačné ostatky neboli nájdené.

1. Amforovitá váza, typ C4; v. 190 mm; max. priemer 202 mm; bez výzdoby; hrubý hlinitý, šupinovito sa

Obr. 131. Hrob 136/84.

- odlupujúci materiál, zvonka i zvnútra čiernohnedý (tab. XIX: 14).
2. Hrnec, typ F11; v. 138 mm; priemer ústia 118 mm; plastická vystupujúca výzdoba motívu V5; hrubý porézny materiál, zvonka i zvnútra sivohnedý (tab. XIX: 10).
 3. Oblá miska, typ H9a; v. 76 mm; priemer ústia 172 mm; bez výzdoby; hlinito-piesčitého materiálu, zvonka i zvnútra hnedosivý (tab. XIX: 12).
 4. Plochá pokrievka, typ J1; v. 16 mm; priemer 138 mm; hrubý drobný materiál s kamienkami, zvonka i zvnútra sivohnedý (obr. 211: 4; tab. XIX: 7).
 5. Jednoduchá oblá miska, typ H9a; v. 66 mm; priemer ústia 150 mm; bez výzdoby; hlinité šupinovito sa odlupujúci materiál, zvonka i zvnútra hnedosivý (tab. XIX: 13).
 6. Hrnec, typ F12; v. 116 mm; priemer ústia 112 mm; plastická vystupujúca výzdoba motívu V5; hlinito-piesčitého materiálu s kamienkami, zvonka i zvnútra červenohnedý (tab. XIX: 11).
 7. Jednoduchá oblá miska, typ H9a; v. 66 mm; priemer ústia 150 mm; plastická vystupujúca výzdoba motívu V4; hlinité šupinovito sa odlupujúci materiál, zvonka i zvnútra hnedosivý (tab. XIX: 9).
 8. Črepy amforovitej vazy, pravdepodobne typ C7; bez výzdoby; hlinito-piesčitého materiálu, zvonka čierny, zvnútra tehlovohnedý.
 9. Šálka, typ I10; v. bez ucha 40 mm; priemer ústia 83 mm; bez výzdoby; jemný hlinitého materiálu, zvonka čierny, zvnútra svetlohnedý (tab. XIX: 8).

10. Fragment amforiky, typ B8; plastická zahĺbená výzdoba motívu Z3; jemný piesčitého, dobre vypálený materiál, zvonka i zvnútra tehlovohnedý (tab. LIV: 20).

137/84 – Urnový hrob s kamenným príkrovom; kyja-tická kultúra

Sonda I-A-8; hĺbka 37 cm; obr. 132; 205: 2; 210: 3, 5; tab. XX: 1–8; LVI: 1–12.

Pod kameňmi príkrovu stálo trinásť nádob. Spálené ľudské kosti boli v amforovitej váze (1). Južne od nej boli nádoby 2–10 a 13, severne nádoby 11 a 12. Pod miskou (2) bola malá šálka (9), ktorá zároveň prikrývala ústie amforiky (10). Vnútri nádoby (3) bola pokrievka (8), ktorá dnu pravdepodobne zapadla. Ďalšia nádoba – urna (4) obsahovala tiež spálené ľudské kosti a dva bronzové krúžky (14). Vnútri nádoby (5) bola ďalšia nádoba (6) a severne od nich bola tiež nádoba (7). Tesne vedľa nádoby (1) bola amforovitá vázička (11) a šálka (12) a v strede hrobu stála ďalšia šálka (13).

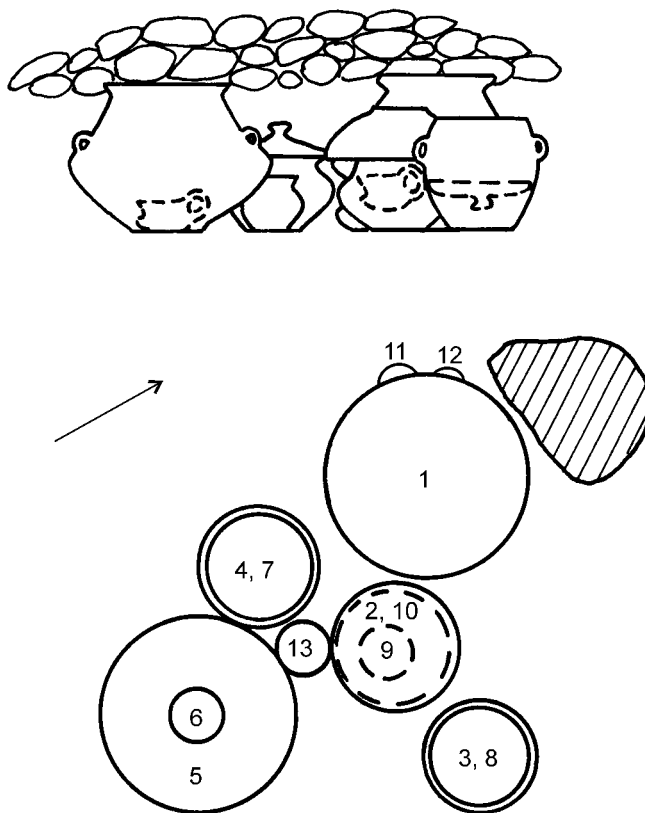
Nádoba 1:

Zachovalo sa 4,5 g dokonale až kriedovito spálených malých zlomkov stredne robustných kostných ostatkov, z ktorých jeden pochádza z mozgovne (5 mm) a ďalšie z kompaktných dlhých kostí postkranialneho skeletu (5–7 mm).

Záver: Dospelý jedinec – adultus I, pravdepodobne žena.

Nádoba 4:

Zachovalo sa 9,5 g dokonale, až kriedovito spálených malých zlomkov gracilných kostných ostatkov. Identifi-

Obr. 132. Hrob 137/84.

kovaných bolo niekoľko zlomkov z mozgovne (2–3 mm), zlomok zubného koreňa, zlomok gracilného rebra, zlomok metatarzu a gracilných kompaktných dlhých kostí postkraniálneho skeletu (3–5 mm).

Záver: Malé dieťa, vekový stupeň – infans I.

Celkový záver: Dospelý jedinec – adultus I, pravdepodobne žena a malé dieťa, vekový stupeň – infans I.

1. Váza, pravdepodobne typ C5; priemer dna 94 mm; rytá výzdoba motívov R2 a R4, plastická zahĺbená výzdoba motívu Z1 a Z5; hlinitý porézny, na povrchu šupinovito sa odlupujúci materiál, zvonka čierny, zvnútra tehlovočervený a sivočervený (tab. XX: 8).
2. Miska, typ H14c; v. 72 mm; priemer ústia 204 mm; bez výzdoby; hlinito-piesčitého materiálu, zvonka i zvnútra sivohnedý (obr. 210: 3; tab. XX: 6).
3. Hrniec, typ F6; bez výzdoby; hlinitý drobný, na povrchu šupinovito sa odlupujúci materiál, zvonka i zvnútra sivohnedý.
4. Amfora, pravdepodobne typ A9; rytá výzdoba motívu R2, plastická zahĺbená výzdoba motívu Z5; jemný hlinito-piesčitého materiálu, zvonka čierny, zvnútra hnedočervený.
5. Fragment vázy, pravdepodobne typ C5; zachovaná v. 104 mm; max. priemer 188 mm; bez výzdoby; hlinitý materiál, zvonka čierny, zvnútra svetlohnedý.
6. Fragment šálky, typ I10; v. bez ucha 46 mm; priemer ústia 88 mm; bez výzdoby; hlinitý materiál, zvonka čiernohnedý, zvnútra čierny (tab. XX: 4).
7. Fragment amforovitej vázičky, typ D1; zachovaná v. 68 mm; max. priemer 92 mm; rytá výzdoba motívu R2, plastická zahĺbená výzdoba motívu Z5; jemný hlinito-piesčitého materiálu, zvonka čierny, zvnútra hnedočervený (obr. 210: 5; tab. XX: 2).
8. Pokrievka, typ J2; v. 46 mm; max. priemer 142 mm; hlinitý porézny materiál s kamienkami, zvonka i zvnútra hnedočierny (tab. XX: 1).
9. Fragment šálky, typ I8; v. bez ucha 44 mm; priemer ústia 76 mm; bez výzdoby; hlinitý materiál, zvonka čiernohnedý, zvnútra čierny (tab. XX: 3).
10. Fragment amforovitej vázičky, typ D6; zachovaná v. 100 mm; priemer max. vydutiny 133 mm; bez výzdoby; hlinitý materiál, zvonka čierny, zvnútra hnedý (tab. XX: 7).
11. Amforovitá vázička, pravdepodobne typ D3; v. 58 mm; priemer max. vydutiny 66 mm; bez výzdoby; hlinitý materiál, zvonka čiernohnedý, zvnútra sivočierny (tab. XX: 5).
12. Šálka, typ I0 (nezachovala sa).
13. Mimoriadne veľká šálka, typ I6; plastická vnútorná zahĺbená výzdoba motívov Z7 a Z13; jemný hlinitý materiál, zvonka čiernohnedý, zvnútra čierny (tab. LVI: 9–12).
14. Bronzové krúžky.

138/84 – Urnový, skrinkový hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-C-8; hĺbka 58 cm; obr. 133; 196: 3; tab. LVI: 13–16.

Vnútri skrinky postavenej z plochých kameňov bola amfora (1), ktorú zakrývala miska (2). Okolo stáli – hrniec (3), vázička (4) a šálka (5). Medzi nádobami boli uhľíky a malé zlomky spálených ľudských kostí.

Kremačné ostatky na antropologickú analýzu neboli dodané.

1. Kyjatická amfora, typ A0; rytá výzdoba motívov R1 a R2, plastická zahĺbená výzdoba motívov Z2 a Z3, plastická vystupujúca výzdoba motívu V7; jemný hlinito-piesčitého materiálu, zvonka čierny, zvnútra tehlovočervený (tab. LVI: 14, 15).
2. Masívna miska s rovno zrezaným a rozšíreným okrajom, typ H0; bez výzdoby; hlinitý materiál, zvonka i zvnútra sivohnedý (tab. LVI: 13).
3. Masívny hrniec, typ F4; plastická vystupujúca výzdoba motívov V5 a V6; hrubý drobný, hlinito-piesčitého materiálu, zvonka i zvnútra červenohnedý.
4. Črepy vázičky, pravdepodobne typ D2; v. 110 mm; priemer max. vydutiny 118 mm; nevýrazná rytá výzdoba motívov R1 a R2; hlinitý drobný materiál, zvonka i zvnútra svetlohnedý (tab. LVI: 16).
5. Šálka s páškovým uchom vyťahnutým nad okraj, typ I0; bez výzdoby; jemný hlinito-piesčitého materiálu, zvonka i zvnútra sivočierny.

139/84 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-A-8; hĺbka 34 cm; obr. 134.

V kyjatickej amfore (1), ktorá bola zakrytá veľkou misou (2) obrátenou hore dnom, boli spálené ľudské kosti. Zachovaných bolo 11,4 g dokonale, až kriedovito spálených malých zlomkov stredne robustných kostných ostatkov z kompaktných dlhých kostí postkraniálneho skeletu (3–5 mm).

Záver: Dospelý jedinec – adultus, maturus.

1. Kyjatická amfora, pravdepodobne typ A9; rytá výzdoba motívu R2, plastická zahĺbená výzdoba motívov Z4 a Z9; hlinitý materiál, zvonka čierny, zvnútra červenohnedý.
2. Veľká oblá miska so strechovito formovaným okrajom a so stupienkovito odsadeným dnom, typ H0; priemer dna 88 mm; bez výzdoby; hlinitý materiál s kamienkami, zvonka hnedý s tmavými škvrkami, zvnútra hnedý.

140/84 – Urnový hrob; pilinská kultúra

Sonda I-A-8; hĺbka 37 cm; obr. 135; 187: 4; tab. LV: 16.

Džbánok (1) vo funkcii popolnice bol zakrytý profilovanou miskou (2) obrátenou hore dnom.

Kremačné ostatky neboli nájdené.

1. Džbánok, typ G0; priemer dna 86 mm; plastická zahĺbená výzdoba motívu Z4 a plastická vystupujúca výzdoba motívu V7; jemný hlinito-piesčitého materiálu, zvonka čierny, zvnútra sivohnedý.
2. Črepy profilovanej misky, typ H2, 4, 5, 7; v. 100 mm; priemer dna 80 mm; priemer ústia 240 mm; bez výzdoby; hlinito-piesčitého materiálu, zvonka hnedý s tmavými škvrkami, zvnútra čierny.

141/84 – Urnový hrob pod kamenným príkrovom a kosti okolo; kyjatická kultúra

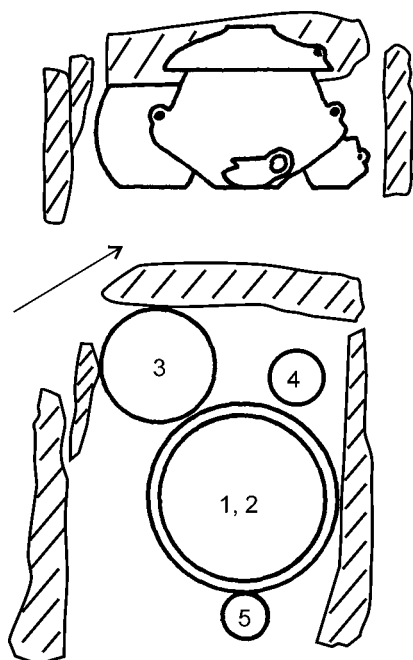
Sonda I-A-8; hĺbka 43 cm; obr. 136; 212: 1; tab. XX: 9–11; LVII: 1–6.

Všetky nádoby tohto hrobu boli v eliptickej hrobovej jame pod kameňmi. Okolo centrálnej nádoby (1), ktorá bola zakrytá miskou (2), stáli na severnej a východnej strane ďalšie keramické tvary – váza (3), hrniec (4) zakrytý pokrievka (5) a šálka (6). Hrob pravdepodobne narušil hrob (hroby) pilinskej kultúry. Okrem keramiky tejto kultúry sa našiel aj jeden typický črep pilinskej kultúry (7). Spálené kosti boli v nádobách 1 a 4 a tiež aj medzi nádobami.

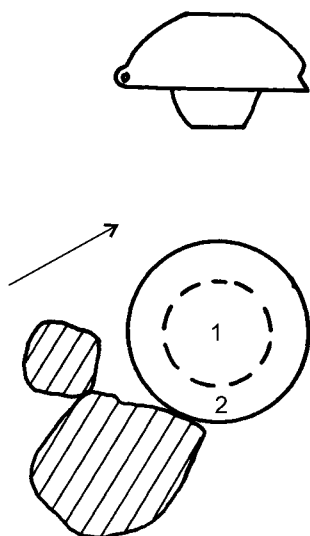
Nádoba 1:

Zachovaných bolo 8,6 g dokonale, až kriedovito spálených malých zlomkov stredne robustných kostných ostatkov. Medzi nimi boli zlomky *ossa pedis* a stredne robustné kompakty (2–5 mm) dlhých kostí postkranialneho skeletu. Ďalej bol identifikovaný malý zlomok gracilnej, tenkostennej mozgovne malého dieťaťa.

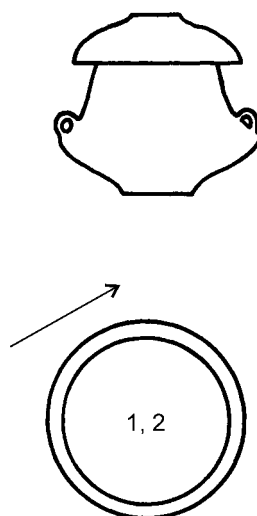
Záver: Dospelý jedinec – adultus a malé dieťa – infans I.

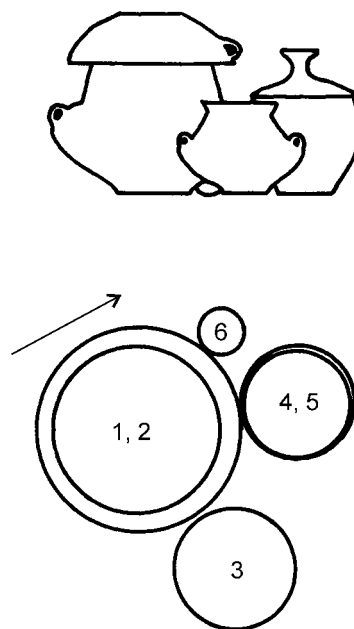
Obr. 133. Hrob 138/84.

Obr. 135. Hrob 140/84.

Obr. 134. Hrob 139/84.

Obr. 136. Hrob 141/84.

Nádoba 4 a kosti okolo:

Zachovaných bolo 4,2 g dokonale, až kriedovito spálených malých zlomkov stredne robustných kompaktných (3–5 mm) dlhých kostí postkraniálneho skeletu.

Záver: Spálené ostatky patrili pravdepodobne jedincovi z nádoby 1, ktorý bol určený ako dospelý jedinec, vekový stupeň – adultus.

Celkový záver: Dospelý jedinec – adultus a malé dieťa – infans I.

1. Amfora, typ pravdepodobne A8; priemer dna 94 mm; rytá výzdoba motívov R2 a R4; jemný materiál, zvonka čierny, zvnútra sivohnedý, miestami natretý smolou (LVII: 1–4).
2. Jednouchá oblá miska, typ H14b, prípadne typ H14c; plastická vystupujúca výzdoba motívu V11, resp. V12; jemný hlinito-piesčitý materiál, zvonka i zvnútra sivočierny.
3. Amforovitá váza, pravdepodobne typ C5; priemer stupienkovito odsadeného dna 125 mm; bez výzdoby; hlinito-piesčitý porézny materiál, zvonka i zvnútra sivohnedý.
4. Hrnec, bez úch, typ F6; v. 134 mm; priemer ústia 130 mm; plastická vystupujúca výzdoba motívu V5; hrubý hlinitý porézny materiál, zvonka i zvnútra hnedý (obr. 212: 1; tab. XX: 9).
5. Pokrievka, typ J2; v. 64 mm; priemer 144 mm; hlinito-piesčitý materiál, zvonka i zvnútra hnedý (tab. XX: 10).
6. Fragment vysokej profilovanej šálky, typ I6; v. 48 mm; priemer ústia 100 mm; vnútorná plastická zahĺbená výzdoba motívov Z9 a Z13; jemný hlinitý materiál, zvonka i zvnútra sivočierny (tab. XX: 11).
7. Zlomok amfory, typ A0 s typickou zahĺbenou výzdobou pilinskej kultúry. Ide o črep s prsovitou vypuklinou so žliabkami motívu Z5; hrubý materiál s kamienkami, zvonka sivočierny, zvnútra hnedý (tab. LVII: 6).

142/84 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-A-8; hĺbka 34 mm; obr. 137.

Orbou zničený hrob. Obsahoval črepy dvoch hrncov (1, 2), sklené koráliky (3) a spálené ľudské kosti.

Zachovalo sa 60,2 g dokonale až kriedovito spálených malých zlomkov gracilných ľudských kostí. Medzi nimi bola identifikovaná gracilná mozgovňa (hrúbka 2–4 mm, lebečné švy otvorené), zlomok dolnej čeľusti (viditeľný priestor pre založenú trvalú stoličku), dva zlomky koreňov dočasných zubov (kanáliky otvorené), zlomky gracilnej kľúčnej kosti, rebier, hlavíc kĺbov (hustá špongióza) a gracilných kompaktných dlhých kostí postkraniálneho skeletu (2–5 mm).

Záver: Malé dieťa – infans I.

1. Hrnec, typ F0; výzdoba nezistiteľná; hrubý hlinitý materiál s kamienkami, zvonka i zvnútra hnedý.
2. Hrnec typ F0; výzdoba nezistiteľná; hrubý hlinitý materiál s kamienkami, zvonka sivohnedý, zvnútra sivočierny.
3. Žiarom poškodené sklené koráliky.

143/84 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-B-9; hĺbka 42 cm; obr. 138; tab. LVII: 7–11.

Orbou zničený hrob. Zachovali sa črepy troch nádob (1–3). Urna (1) bola zakrytá pravdepodobne miskou (2) obrátenou hore dnom. Severne stál hrniec (3).

Kremačné ostatky neboli nájdené.

1. Malá, tenkostenná kyjatická amfora, typ A0; rytá výzdoba motívu R2, plastická zahĺbená výzdoba motívov Z4 a Z9; hlinito-piesčitý materiál, zvonka čierny, zvnútra svetlohnedý (tab. LVII: 7–9).
2. Miska s nevýrazným umbom, typ H0; bez výzdoby; hlinitý drobný materiál s kamienkami, zvonka sivohnedý, zvnútra čierny (tab. LVII: 10, 11).
3. Hrnec, typ F0; bez výzdoby; hlinitý porézny materiál s kamienkami, zvonka i zvnútra sivý.

144/84 – Urnový, skrinkový hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-A-9; hĺbka 35 cm; obr. 139; tab. LV: 17–19.

Orbou zničený pravdepodobne skrinkový hrob vybudovaný z plochých kameňov, po ktorých sa zachovali stopy v podloží. V skrinke boli črepy štyroch nádob (1–4). V amfore (1), ktorá stála v severozápadoh rohu hrobu, boli spálené ľudské kosti. V juhovýchodnej časti hrobu stál hrniec (2), šálka (3) a masívna miska (4). V zásepe a okolo hrobu boli črepy niekoľkých nádob (5).

Zachovaných bolo 4,2 g dokonale, až kriedovito spálených niekoľkých gracilných zlomkov dlhých kostí postkraniálneho skeletu (2 mm).

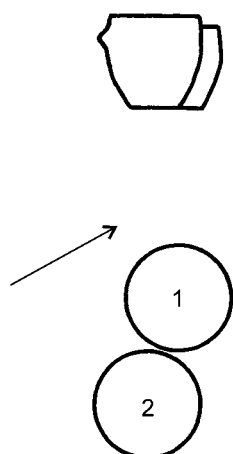
Záver: Malé dieťa – infans I.

1. Malá kyjatická amfora, typ A0, prípadne váza, typ C0; bez výzdoby; jemný piesčito-hlinitý materiál, zvonka čierny, zvnútra sivohnedý.
2. Spodná časť hrnca, typ F0; priemer dna 100 mm; bez výzdoby; hlinito-piesčitý materiál so sludou a kamienkami, zvonka i zvnútra sivohnedý.
3. Črepy šálky s vnútornou výzdobou, typ I6; v. 48 mm; okraj 110 x 114 mm; plastická vnútorná zahĺbená výzdoba motívu Z13; jemný hlinitý materiál, zvonka i zvnútra sivočierny.
4. Črepy masívnej sídliskovej nádoby, pravdepodobne zásobnice, max. rozmery spolu 200 x 230 mm; hrúbka steny 13–15 mm; piesčito-hlinitý materiál so sludou, zvonka čierny, zvnútra hnedosivý.
5. Črepy dvoch nádob kyjatickej kultúry. Črep amfory, typ A0, prípadne amforovitej vázy, typ C0; plastická zahĺbená výzdoba motívu Z1; hlinitý materiál s kamienkami, zvonka čierny, zvnútra tehlohnedý; črepy hrnca, typ F0; bez výzdoby; hlinitý porézny sivohnedý materiál; črep oblej jednouchej misky s rovno zrezaným okrajom; bez výzdoby; hlinito-piesčitý materiál, zvonka i zvnútra sivočierny.

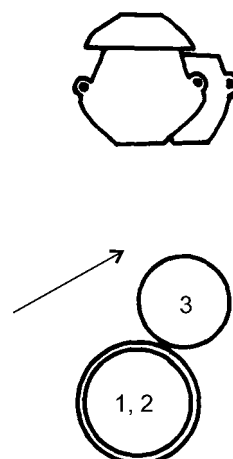
145/84 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-A-9; hĺbka 34 cm; obr. 140; 193: 1; 211: 7; 212: 2; tab. XX: 12–16; LVII: 12–21.

Na keramiku mimoriadne bohatý hrob. Centrálna nádoba (1) obsahovala málo spálených ľudských kostí. Okolo nej boli ďalšie nádoby – hrniec (2) zakrytý pokrievkou (3), amforka (4), šálka (5), šálka (6), miska (7),

Obr. 137. Hrob 142/84.

Obr. 138. Hrob 143/84.

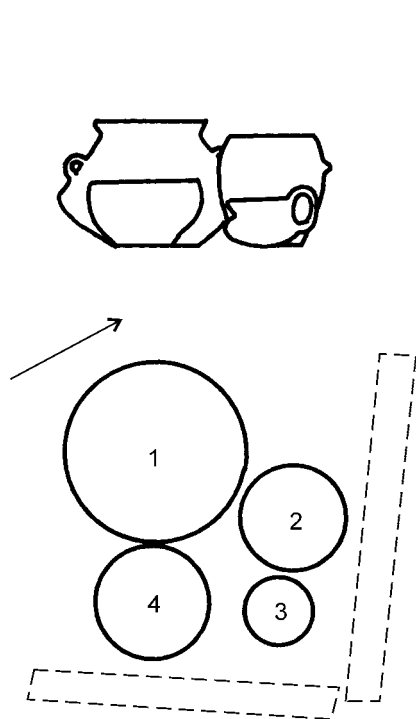
hrniec (8) zakrytý pokrievkou (9), šálka (10), miska (11), amfora (12), sacia nádobka (13), šálka (14) a v zásype hrobu aj okolo nádob črepy (15).

Zachovaných bolo 7,2 g dokonale, až kriedovito spálených malých zlomkov gracilných až stredne robustných ľudských ostatkov z kompaktných dlhých kostí postkranialneho skeletu, hrúbka 2–5 mm.

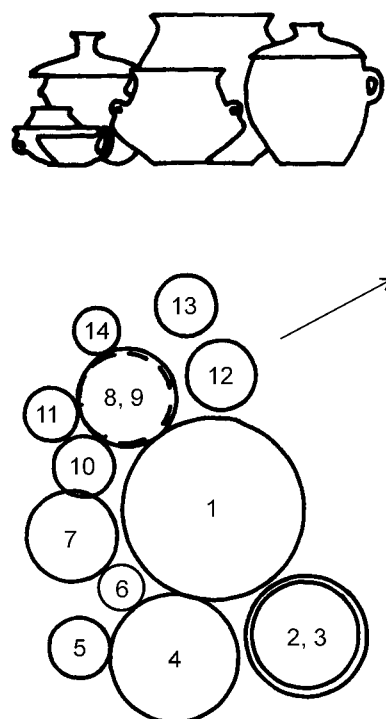
Záver: Bližšie neurčiteľný nedospelý jedinec.

1. Kyjatická váza, typ C0; priemer dna 111 mm; rytá výzdoba motívu R2, plastická zahĺbená výzdoba motívu Z4; hlinito-piesčitého materiálu, vrstevnato sa odlupujúci, zvonka čierny, zvnútra hnedý (tab. LVII: 12, 13).

2. Fragment hrnca, typ F0; zachovaný v. 108 mm; bez výzdoby; hlinito-piesčitého materiálu s kamienkami, zvonka i zvnútra sivohnedý (tab. XX: 15).
3. Pokrievka, typ J3; v. 44 mm; priemer 156 mm; hlinito-piesčitého materiálu, zvonka i zvnútra hnedý (tab. XX: 12).
4. Amfora, typ B0, prípadne vázička, typ D0; bez výzdoby; hlinitého porézneho materiálu, zvonka i zvnútra svetlohnedý.
5. Šálka, typ I8; v. 41 mm; priemer dna 24 mm; okraj 94 x 101 mm; bez výzdoby; jemný hlinito-piesčitého materiálu, zvonka hnedočierny, zvnútra čierny.

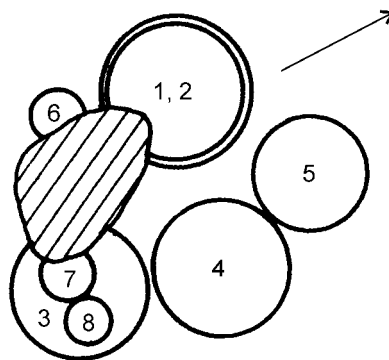
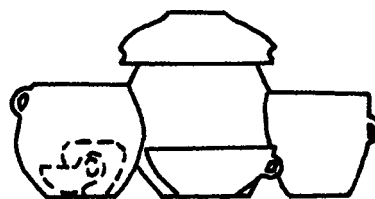

Obr. 139. Hrob 144/84.

Obr. 140. Hrob 145/84.

6. Šálka, typ I6; plastická vnútorná zahĺbená výzdoba motívu Z13; jemný piesčito-hlinitý materiál, zvonka i zvnútra sivočierny.
7. Oblá jednouchá miska, pravdepodobne typ H14a; priemer dna 38 mm; bez výzdoby; jemný hlinito-piesčitý materiál, zvonka hnedočierny, zvnútra hnedý.
8. Hrniec, typ F6; v. 132 mm; priemer ústia 140 mm; plastická vystupujúca výzdoba motívu V5; hlinito-piesčitý materiál so sludou a kamienkami, zvonka i zvnútra sivohnedý (obr. 212: 2; tab. XX: 16).
9. Pokrievka, typ J3; v. 58 mm; priemer 146 mm; hlinito-piesčitý materiál, zvonka i zvnútra hnedý (tab. XX: 13).
10. Črepy obľej šálky, typ I0, prípadne misky, typ H0; bez výzdoby; hlinito-piesčitý materiál so sludou, zvonka hnedý a čierny, zvnútra čierny.
11. Miska, pravdepodobne typ H9a; bez výzdoby; porézny hlinitý materiál, zvonka hnedočierny, zvnútra sivočierny.
12. Amfora, typ A0, prípadne amforovitá váza, typ C0; bez výzdoby; hlinito-piesčitý materiál, zvonka i zvnútra hnedý.
13. Ostro profilovaná, veľká sacia šálka s prevrtaným uchom kvadratického prierezu, typ I13b; rytá výzdoba motívu R2; veľmi jemný hlinitý materiál so sludou, zvonka i zvnútra čierny (tab. LVII: 17–19).
14. Oblá šálka s pásikovým uchom, typ I8; v. bez ucha 42 mm; priemer ústia 86 mm; bez výzdoby; hlinitý materiál, zvonka i zvnútra sivočierny (tab. XX: 14).
15. Črepy malej amfory, typ A0, resp. malej amforovitej vázy, typ C0; rytá výzdoba motívu R2, plastická zahĺbená výzdoba motívov Z1 a Z3;
16. Črepy dvoch hrncov, typ F0; zhotovené z hrubého materiálu, jeden má dno s priemerom 97 mm a druhý plastickú vystupujúcu výzdobu motívu V6.

Obr. 141. Hrob 146/84.

146/84 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-A-9; hĺbka 37 cm; obr. 141; tab. XX: 17–20; LVIII: 1–7.

Hrob bol uložený pod kameňmi. Popolnica (1) bola zakrytá miskou (2) obrátenou hore dnom. Východne od urny stáli dva hrnce (3, 5) a medzi nimi miska (4). Na západnej strane bola malá nádobka (6). V nádobe (3) stála šálka (7) a boli tam aj črepy misky (8). V šálke boli spálené kosti nedospelého jedinca.

Nádoba 1:

Zachovalo sa 4,4 g dokonale, až kriedovito spálených malých zlomkov ľudských kostí. Medzi nimi identifikovaná mozgovňa (hrúbka 7 mm) a zlomky dlhých kostí postkraniálneho skeletu.

Záver: Dospelý, bližšie neurčiteľný jedinec.

Nádoba 7:

Na posúdenie bolo dodané nepatrné množstvo dokonale, až kriedovito spálenej kostnej drviny.

Záver: Po konzultácii s archeológom by mohlo pravdepodobne ísť o malé dieťa.

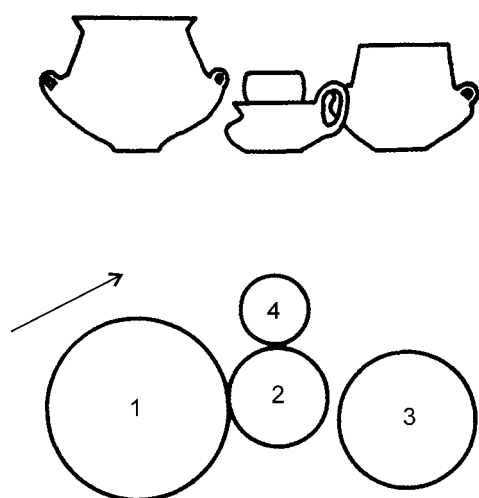
Celkový záver: Dospelý, bližšie neurčiteľný jedinec a malé dieťa – infans I.

1. Kyjatická váza, typ C0; priemer dna 97 mm; rytá výzdoba motívu R2, plastická zahĺbená výzdoba motívov Z5, Z9 a Z11; hlinito-piesčitý materiál, zvonka čierny, zvnútra červenohnedý (tab. LVIII: 1–6).
2. Veľká oblá misa, typ H0; plastická vystupujúca výzdoba motívu V6; hlinito-piesčitý materiál, vnútri sa šupinovito odlupujúci, zvonka hnedý, zvnútra čierny (tab. LVIII: 7).
3. Spodná časť hrnca, pravdepodobne typ F0; zachovaná v. 104 mm; priemer dna 81 mm; bez výzdoby; hlinitý materiál s kamienkami, zvonka i zvnútra sivohnedý (tab. XX: 20).
4. Miska, typ H14a; v. 68 mm; priemer ústia 176 mm; bez výzdoby; hlinito-piesčitý materiál, zvonka hnedý s tmavými škvrnami, zvnútra sivočierny (tab. XX: 18).
5. Fragment hrnca, typ F3c; zachovaná v. 126 mm; priemer dna 74 mm; bez výzdoby; hlinitý materiál s kamienkami, zvonka i zvnútra sivohnedý (tab. XX: 19).
6. Oblá šálka s pásikovým uchom, typ I10; v. bez ucha 40 mm; bez výzdoby; jemný hlinito-piesčitý materiál, zvonka hnedý, zvnútra čierny (tab. XX: 17).
7. Šálka, typ I0; bez výzdoby; jemný hlinitý materiál, zvonka čierny a hnedý, zvnútra sivočierny.
8. Črep misky, typ H0; bez výzdoby; hlinito-piesčitý materiál, zvonka i zvnútra sivočierny.

147/84 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-A-9; hĺbka 25 cm; obr. 142; 188: 4; tab. XX: 21; LVIII: 8–14.

Z hrobu zničeného orbou pochádzajú črepy štyroch nádob (1–4). Na južnej strane hrobu stála urna (1) a od nej

Obr. 142. Hrob 147/84.

na severovýchod stál hrniec (2) zakrytý pokrievkou (3), amfora (4) a šálka (5).

Kremačné ostatky na antropologickú analýzu neboli dodané.

1. Amfora, typ A0, prípadne váza, typ C0; rytá výzdoba motívu R2, plastická zahĺbená výzdoba motívov Z2, Z4 a Z5; hlinito-piesčitého materiálu so sľudou, zvonka čierny, zvnútra hnedočervený (LVIII: 1–3).
2. Hrniec, typ F0; bez výzdoby; porézny hlinitý materiál, zvonka hnedý, zvnútra sivohnedý.
3. Zlomok pokrievky, typ J4; zachovaná v. 32 mm; max. priemer 140 mm; porézny hlinitý, šupinovito sa odlupujúci materiál, zvonka i zvnútra hnedý (tab. XX: 21).
4. Amfora s valcovitým hrdlom, typ B0; rytá výzdoba motívu R2; jemný hlinito-piesčitého materiálu, zvonka i zvnútra čierny.
5. Šálka typu I6; vnútorná plastická zahĺbená výzdoba motívu Z13; jemný hlinitý materiál, zvonka i zvnútra čierny (tab. LVIII: 11–14).

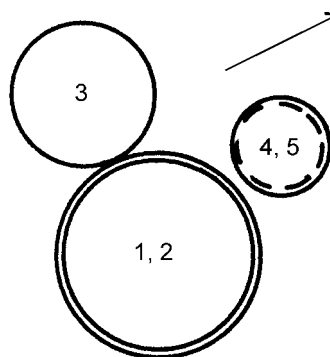
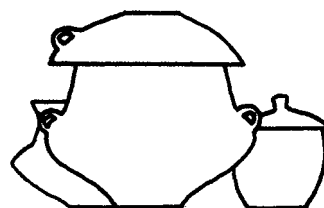
148/84 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-A-9; hĺbka 44 cm; obr. 143.

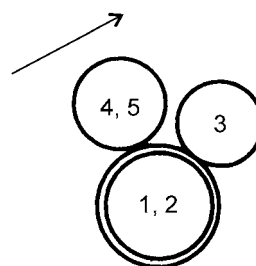
Hrob zničený orbou. Vedľa kameňov ležali črepy piatich nádob (1–5), uhľíky a malé spálené ľudské kosti. Urna (1) bola pravdepodobne zakrytá miskou (2) obrátenou hore dnom. Na západnej strane bola amfora (3) a na severnej hrniec (4) zakrytý pokrievkou (5).

Kremačné ostatky na antropologickú analýzu neboli dodané.

1. Amfora, typ A0; bez výzdoby; hlinitý, šupinovito sa odlupujúci materiál, zvonka i zvnútra sivohnedý.
2. Mimoriadne veľká miska, typ H13; hrúbka steny 12–15 mm; plastická vystupujúca výzdoba motívu V5; hlinitý, šupinovito sa odlupujúci materiál, zvonka i zvnútra hnedý.
3. Amfora, typ A0, prípadne váza, typ C0; plastická vystupujúca výzdoba motívu V7; hlinito-piesčitého materiálu s kamienkami, zvonka i zvnútra sivočierne.

Obr. 143. Hrob 148/84.

Obr. 144. Hrob 149/84.

4. Hrniec, typ F0; bez výzdoby; hlinitý, šupinovito sa odlupujúci materiál, zvonka i zvnútra hnedý.
5. Pokrievka, typ J0; hlinitý, šupinovito sa odlupujúci materiál, zvonka i zvnútra sivohnedý.

149/84 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-A-9; hĺbka 24 cm; obr. 144; tab. XXI: 1.

Hrob zničený orbou. Hrniec (1) obsahoval spálené ľudské kosti. Bol zakrytý miskou (2) obrátenou hore dnom.

Severne a severozápadne bola šálka (3), črepy typologicky neidentifikovateľných nádob (4) a pokrievka (5).

Kremačné ostatky na antropologickú analýzu neboli dodané.

1. Dvojuchý hrniec, typ F3a; v. 138 mm; priemer ústia 128 mm; bez výzdoby; hlinitý materiál, zvonka i zvnútra červenohnedý (tab. XXI: 1).
2. Oblá miska, pravdepodobne typ H9b; bez výzdoby; hlinitý porézny materiál s kamienkami, zvonka čiernohnedý, zvnútra sivočierny.
3. Profilovaná šálka, typ I0; hlinito-piesčitého materiálu; zvonka hnedočierny, zvnútra čierny.
4. Hrubostenné dno a črepy dvoch typologicky neurčitelných amfor.
5. Pokrievka, typ J0; hlinito-piesčitého materiálu, zvonka i zvnútra tehlovočervený.

150/84 – Urnový, skrinkový(?) hrob; kyjatická kultúra
Sonda I-A-9; hĺbka 38 cm; obr. 145; tab. LVII: 22, 23.

Hrob bol označený dvoma plochými kameňmi (azda zvyšky skrinky). Popolnica (1) bola zakrytá nádobou, pravdepodobne miskou (2). Na severozápade od urny stála terina (3), v ktorej bola šálka (4).

Zachovaných bolo 47,1 g dokonale, až kriedovito spálených malých zlomkov gracilných až stredne robustných ľudských ostatkov. Medzi nimi bola určená mozgovňa, lebečné švy otvorené, hrúbka 3–4 mm, zlomky zubov a malé zlomky dlhých kostí postkraniálneho skeletu, hrúbka 2–3 mm.

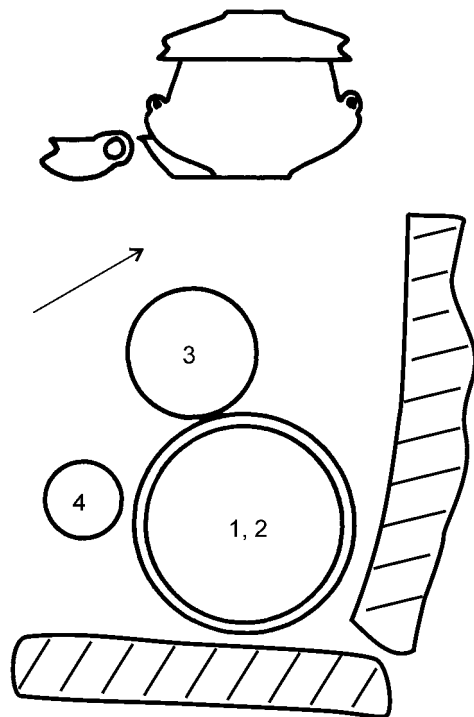
Záver: Malé dieťa, vekový stupeň –infans II.

1. Kyjatická váza, typ C0; priemer dna 102 mm; hrúbka steny 7–8 mm; hrúbka dna 12 mm; spodná časť vydutiny 8 mm, horná 7 mm; rytá výzdoba motívu R1 a R2, plastická zahĺbená výzdoba motívov Z2; jemný hlinito-piesčitého materiálu, zvonka čierny, zvnútra svetlohnedý (tab. LVII: 22, 23).
2. Zlomky misky, typ H0; výzdoba nezistiteľná; porézny hlinito-piesčitého materiálu, zvonka i zvnútra sivo-hnedý s tmavými škvrnami.
3. Terina, typ H16; v. 94 mm; plastická zahĺbená výzdoba motívu Z13; hlinito-piesčitého materiálu, zvonka hnedočierny, zvnútra čierny.
4. Šálka, typ I10; v. bez ucha 49 mm; priemer ústia 105 mm; výzdoba nezistiteľná; jemný piesčito-hlinitý materiál, zvonka hnedočierny, zvnútra čierny.

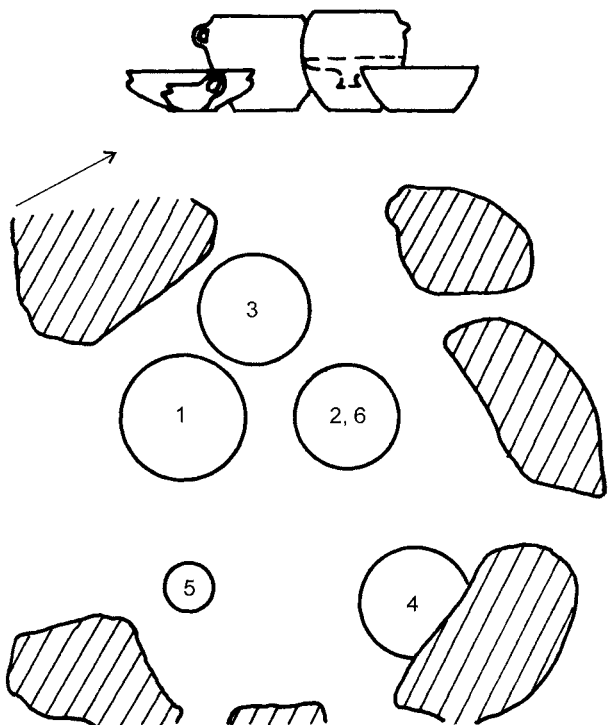
151/84 – Urnový hrob s naznačenou skrinkou; kyjatická kultúra

Sonda I-A-9; hĺbka 36 cm; obr. 146; 212: 4; tab. XXI: 2–7.

Nádoby boli vnútri niekoľkými kameňmi naznačenej skrinky. Amfora, prípadne váza v hrobe buď nebola alebo sa rozpadla. Našla sa však vážovitá nádoba (1) obrátená hore dnom. Od nej na sever boli dva hrnce (2, 3). Vnútri hrnca (2) bola pokrievka, ktorá dnu pravdepodobne zapadla (6) obrátená opačne. Na východnej strane stála miska (4) a šálka (5). Medzi kameňmi a okolo nádob boli rôzne črepy (7). Hrob bol narušený mladším hrobom 156/84 s kamenným príkrovom.

Obr. 145. Hrob 150/84.

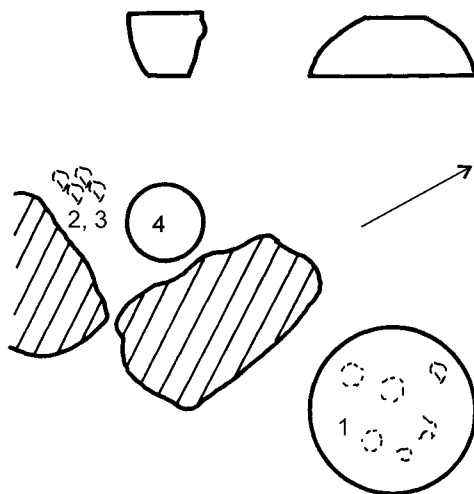

Obr. 146. Hrob 151/84.

Zachovaných bolo 4,1 g dokonale, až kriedovito spálených malých zlomkov gracilných až stredne robustných ľudských ostatkov z kompaktných dlhých kostí postkranialneho skeletu hrúbka 3–5 mm.

Záver: Nedospelý jedinec.

1. Atypická vázovitá nádoba so šikmo zrezaným ústím, podobná typu C8; max. v. 107 mm; max. priemer 121 mm; bez výzdoby; hlinito-piesčitého materiálu, šupinovito sa odlupujúci; zvonka hnedočierny, zvnútra čierny (tab. XXI: 5).
2. Atypický nevzhľadný hrniec, typ podobný F10; v. 112 mm; max. priemer 124 mm; bez výzdoby; hrubý porézny materiál, zvonka i zvnútra sivohnedý (obr. 212: 4; tab. XXI: 6).
3. Malý hrniec, typ F12; v. 98 mm; max. priemer 110 mm; plastická vystupujúca výzdoba motívu V5; hrubý porézny materiál s kamienkami, zvonka i zvnútra sivočervený (tab. XXI: 7).
4. Miska, typ H9a; v. 72 mm; priemer ústia 144 mm; plastická vystupujúca výzdoba motívu V5; hrubý hlinitý materiál, zvonka sivý, zvnútra sivočierny (tab. XXI: 4).
5. Fragment šálky, typ I8; v. bez ucha 40 mm; priemer ústia 37 mm; bez výzdoby; hlinito-piesčitého materiálu, zvonka sivočierny, zvnútra čierny (tab. XXI: 3).
6. Malá nevzhľadná pokrievka, typ J2; v. 36 mm; max. priemer 85 mm; hrubý materiál s kamienkami, zvonka i zvnútra hnedočervený (tab. XXI: 2).
7. Niekoľko črepov dvoch amfor, typ A0, prípadne amforovitých váz, typ C0, hrnca, typ F0 a misky, typ H0 kyjatickej kultúry.

Obr. 147. Hrob 152/84.

152/84 – Urnový, skrinkový hrob; kyjatická kultúra

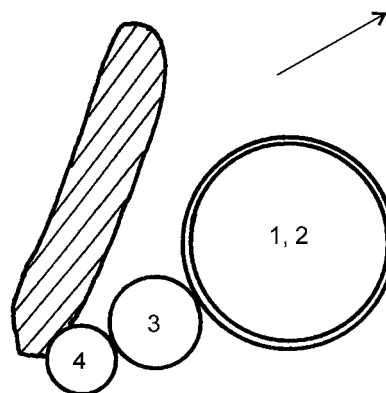
Sonda I-A-9; hĺbka 42 cm; obr. 147; tab. XXI: 8, 9.

Orbou zničený skrinkový hrob, z ktorého sa zachovali dva ploché kamene. Tesne vedľa skrinky ležala miska (1) obrátená dnom hore. Vnútri skrinky boli črepy amfory, prípadne amforovitej vázy (2), misy (3) a hrnca (4). Kremačné ostatky neboli nájdené.

1. Fragment misky, typ H11; v. 82 mm; priemer 238 mm; bez výzdoby; hlinito-piesčitého materiálu, zvonka čierny, zvnútra hnedý (tab. XXI: 9).
2. Črepy amfory, typ A0, prípadne amforovitej vázy, typ C0; plastická zahĺbená výzdoba motívu Z1; hlinito-piesčitého materiálu, zvonka čierny, zvnútra tehlovočervený.
3. Miska, so stupienkovito odsadeným dnom, typ H11; v. 96 mm; priemer dna 86 mm; priemer ústia 260 mm; výzdoba nezistiteľná; jemný hlinito-piesčitého materiálu s nepatrnou prímiesou sludy, zvonka čierny, zvnútra sivočierny.
4. Bezuchý hrniec, typ F12; v. 90 mm; priemer ústia 96 mm; plastická vystupujúca výzdoba motívu V2; hlinitý porézny materiál, zvonka i zvnútra svetlohnedý (tab. XXI: 8).

153/84 – Urnový, pravdepodobne skrinkový hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-A-9; hĺbka 38 cm; obr. 148; tab. XXI: 10; LVI-II: 15, 16.

Obr. 148. Hrob 153/84.

Orbou zničený pravdepodobne skrinkový hrob. V blízkosti nádob bol jeden veľký plochý kameň. Amfora (1) bola zakrytá miskou (2) obrátenou hore dnom. Južne stála amfora (3) a šálka (4).

Kremačné ostatky na antropologickú analýzu neboli dodané.

1. Amfora, typ A0, prípadne amforovitá váza, typ C0; plastická zahĺbená výzdoba motívov Z3 a Z9; piesči-

to-hlinitý materiál, zvonka čierny, zvnútra tehlovo-červený.

2. Veľká oblá masívna miska s rovno zrezaným okrajom, typ H0; priemer dna 102 mm; hrúbka dna 11 mm; hrúbka steny 6,0–8,5 mm; výzdoba nezistiteľná; hlinitý materiál s kamienkami, zvonka hnedosivý, zvnútra sivočierny.
3. Amfora, typ B0; výzdoba nezistiteľná; jemný hlinito-piesčitý materiál, zvonka oranžovočervený a čierny, zvnútra sivočierny.
4. Fragment šálky, typ I10; v. 42 mm; priemer ústia 92 mm; výzdoba nezistiteľná; jemný hlinito-piesčitý materiál, zvonka i zvnútra čierny (tab. XXI: 10).

154/84 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-A-9; hĺbka 21 cm; obr. 149; tab. LVIII: 17–21.

Popolnica (1) bola zakrytá miskou (2) obrátenou hore dnom. Severozápadne od urny boli ďalšie dve misky (3, 5) a šálka (4).

Kremačné ostatky neboli nájdené.

1. Kyjatická amfóra, typ A0; rytá výzdoba R2, plastická zahĺbená výzdoba motívov Z3, Z5 a Z7; hlinito-piesčitý materiál, zvonka čierny, zvnútra sivohnedý (tab. LVIII: 18–21).
2. Spodná časť vysokej misky, typ H0; priemer dna 71 mm; výzdoba nezistiteľná; hlinitý veľmi porézny materiál, zvonka i zvnútra hnedosivý.
3. Malá miska pravdepodobne typ H14d; v. 32 mm; priemer nevýrazného umbu 44 mm; výzdoba nezistiteľná; hlinitý materiál s kamienkami, zvonka i zvnútra sivohnedý.
4. Šálka s umbom, typ I10; výzdoba nezistiteľná; hlinitý porézny materiál, zvonka sivohnedý, zvnútra čierny.
5. Črepy misky, typ H12; plastická zahĺbená výzdoba Z13; jemný a dobre vypálený hlinito-piesčitý materiál, zvonka i zvnútra svetlohnedý.

155/84 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-A-9; hĺbka 25 cm; obr. 150.

Z hrobu zničeného orbou sa zachovali črepy hrnca (1), misky (2) a amforok (3).

Našlo sa 6,2 g dokonale, až kriedovito spálených malých zlomkov gracilných až stredne robustných ľudských ostatkov z kompaktných dlhých kostí postkranialneho skeletu, hrúbka 3–5 mm.

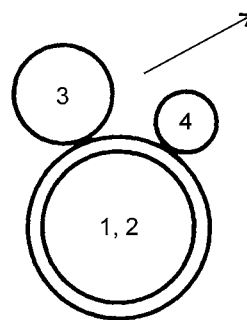
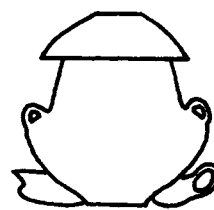
Záver: Nedospelý jedinec.

1. Hrnec, typ F0; výzdoba nezistiteľná; hrubý porézny materiál, zvonka i zvnútra sivohnedý.
2. Miska so zatiahnutým okrajom, typ H0; výzdoba nezistiteľná; piesčito-hlinitý materiál, zvonka hnedosivý, zvnútra sivočierny.
3. Amfora s valcovitým hrdlom (nezachovala sa).

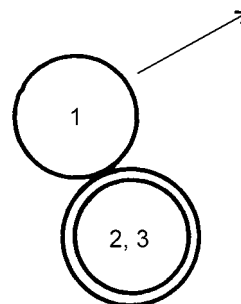
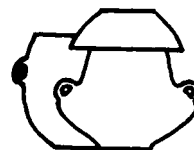
156/84 – Urnový hrob pod kamenným príkrovom; kyjatická kultúra

Sonda I-A-9; hĺbka 50 cm; obr. 151; 204: 3; 207: 1; 212: 3; tab. XXI: 11–14; LIX: 1–6.

Hrob bol uložený pod kamenným príkrovom. Medzi kameňmi príkrovu sa pri ich odstraňovaní nachádzali

Obr. 149. Hrob 154/84.

Obr. 150. Hrob 155/84.

črepy (9). Po odstránení kamenného príkrovu sa objavil bohatý žiarový hrob, ktorý bol uložený do nevýraznej kruhovitej hrobovej jamy s priemerom 95 cm, zahĺbenej 5 cm do podlažia. Do centrálnej nádoby (1) bola vložená amforovitá váza (2). Centrálna nádoba bola zakrytá miskou (3) obrátenou hore dnom. Na severnej strane stála amfóra (4), na západnej strane hrniec (5) a miska (6). Súčasťou hrobu bola aj miska (7) a pokrievka (8), ktorá pôvodne nepochybne zakrývala hrniec. Drobné spálené ľudské kosti boli vnútri nádoby (2) a na dne misky (6). Hrob narušil starší hrob 151/84 s naznačenou skrinkou.

Kremačné ostatky na antropologickú analýzu neboli dodané.

1. Fragment a črepy amfory, typ A8; v. 213 mm; max. priemer 298 mm; rytá výzdoba motívu R2, plastická zahĺbená výzdoba motívu Z5, vystupujúca výzdoba motívu V11; jemný hlinito-piesčitý materiál, zvonka čierny, zvnútra hnedý až svetlohnedý (tab. XXI: 14; LIX: 1, 2).
2. Amfora, typ A12; v. 164 mm; max. priemer 208 mm; plastická vystupujúca výzdoba motívu V7; hlinito-piesčitý materiál, zvonka čierny, zvnútra hnedý so smolným náterom pri okraji (obr. 28: 1; tab. XXI: 13).
3. Jednouchá oblá miska s rovno zrezaným okrajom, pravdepodobne typ H14b; výzdoba nezistiteľná; hlinito-piesčitý materiál, zvonka čierny, zvnútra sivý.
4. Amfora, typ A0, prípadne amforovitá váza, typ C0 s odsadeným dnom s priemerom 68 mm; výzdoba nezistiteľná; hlinitý šupinovito sa odlupujúci materiál; zvonka hnedo sivočierny, zvnútra tehlovočervený.

Poznámka:

Na jednom črepe zo spodnej časti hrdla je zreteľný svetlý obvodový pás, zachovaná š. 25 mm a dĺ. 84 mm (farebná výzdoba ?). (tab. LIX: 3–6).

5. Hrnec, typ F3c, v. 124 mm, priemer ústia 128 mm; bez výzdoby; hlinito-piesčitý, šupinovito sa odlupujúci materiál, zvonka i zvnútra hnedý (obr. 207: 1; tab. XXI: 11).
6. Miska, pravdepodobne typ H9d; v. 49 mm; priemer ústia 42 mm; piesčito-hlinitý materiál, zvonka hnedý a čierny, zvnútra čierny (tab. XXI: 12).
7. Oblá miska so šikmo zrezaným okrajom, typ H0; výzdoba nezistiteľná; jemný piesčitý materiál, zvonka sivohnedý, zvnútra sivočierny a tehlovočervený.
8. Črepy pokrievky, typ J0; hlinitý, šupinovito sa odlupujúci materiál, zvonka i zvnútra hnedý.

157/84 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-A-10; hĺbka 48 cm; obr. 152; tab. XXII: 1, 2.

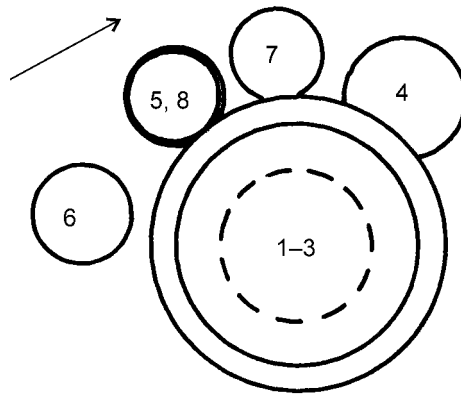
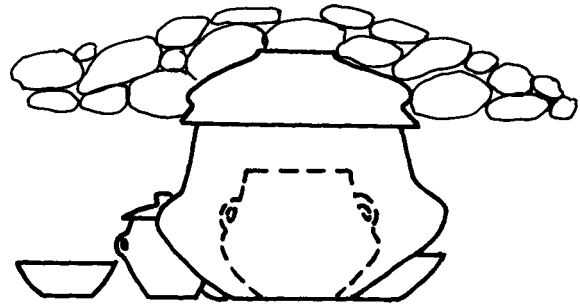
Medzi dvomi kameňmi bol uložený žiarový hrob. Tvorila ho centrálna nádoba – amforovitá váza (1), ktorá bola pôvodne prekrytá miskou (2). Južne stála kyjatická amfora (3) a juhovýchodne plochá miska, prípadne pokrievka (4) a oproti malá šálka (5). v zásepe hrobovej jamy sa nachádzali črepy. Spálené ľudské kosti boli v nádobe (3). Pri preplavovaní obsahu hrobu sa zistili črepy ďalších dvoch nádob (6, 7), ktorých poloha v hrobe bola nezistiteľná.

Nádoba 1 – Zachovaných bolo 4,8 g kriedovito spálených malých zlomkov stredne robustných ľudských ostatkov zo stredne robustnej mozgovne (4–5 mm) a kompaktných dlhých kostí postkraniálneho skeletu hrúbky 5–7 mm.

Záver: Dospelý, bližšie neurčiteľný jedinec.

Nad nádobou 3:

Zachovaných bolo 6,1 g dokonale, až kriedovito spálených malých zlomkov gracilných až stredne robustných ľudských ostatkov z gracilnej mozgovne (3 mm, lebečné

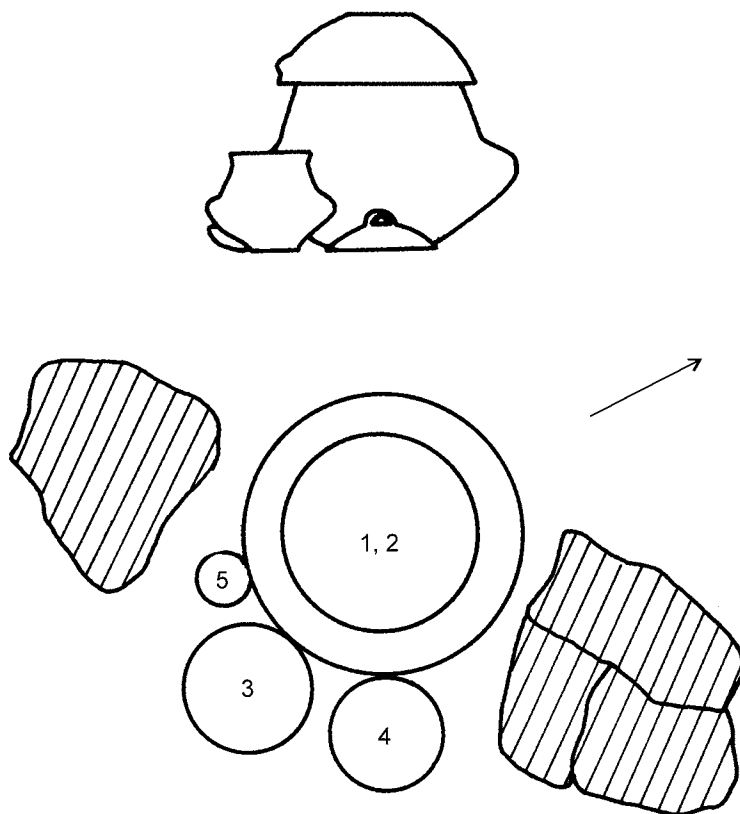
Obr. 151. Hrob 156/84.

švy otvorené), zlomok rebra a kompaktných dlhých kostí postkraniálneho skeletu hrúbky 3–5 mm.

Záver: Nedospelý jedinec.

Celkový záver: Dospelý a nedospelý jedinec.

1. Amforovitá váza, typ C0; min. hrúbka steny nádoby 5,5 mm; výzdoba nezistiteľná; jemný piesčito-hlinitý materiál, kvalita vypálenia a celkové prevedenie evokuje na hrnčiarstvo ľudu pilinskej kultúry, prípadne pilinsko-kyjatického horizontu, materiál zvonka čierny, zvnútra sivohnedý.
2. Veľká miska, typ H9a; v. 96 mm; priemer ústia 260 mm; nepravé vertikálne ucho (bez otvoru); plastická vystupujúca výzdoba motívu V4; hlinitý materiál zvonka i zvnútra tehlovočervený (tab. XXII: 2).
3. Amfora; typ A8, prípadne typ A9; priemer dna 70 mm; min. hrúbka 4,5 mm; rytá výzdoba motívu R2 a plastická zahĺbená výzdoba Z11; jemný hlinito-piesčitý materiál (mimoriadne dobre vypálený), zvonka čierny, zvnútra červenohnedý.
4. Fragment pokrievky, pravdepodobne typ J4; priemer 152 mm; hlinitý, šupinovito sa odlupujúci materiál, zvonka i zvnútra hnedý (tab. XXII: 1).
5. Ladvinovitá šálka s pásikovým uchom vytiahnutým nad okraj, typ I8; hrúbka 3,5 mm; výzdoba nezistiteľná; jemný hlinitý materiál, zvonka i zvnútra čierny a zvnútra ešte aj tuhaný.
6. Spodná časť pravdepodobne masívneho hrnca, typ F0; priemer dna 102 mm; max. hrúbka steny 19 mm;

Obr. 152. Hrob 157/84.

výzdoba nezistiteľná; dobre vypálený hlinito-piesčitý materiál, zvonka i zvnútra sivohnedý.

7. Črepy amfory, typ A0, prípadne amforovitej vázy, typ C0; výzdoba nezistiteľná; hrubý piesčito-hlinitý materiál, zvonka i zvnútra sivočierny. Mimoriadne kvalitná keramika bola v celom hrobe.

158/84 – Urnový s naznačenou skrinkou; kyjatická kultúra

Sonda I-A-10; hĺbka 47 cm; obr. 153; 202: 4; tab. XXII: 5, 6; LVIII: 22–24.

Z konštrukcie naznačeného skrinkového hrobu sa zachovali dve dlhšie bridlicové platne. Vnútri skrinky ležala na boku urna (1), ktorá bola pôvodne zakrytá miskou (2) obrátenou hore dnom. Z vonkajšej strany skrinky ležali črepy ďalších nádob. Môžu byť súčasťou tohto hrobu, alebo zo susedného zničeného hrobu 183/84. Urna s miskou zakrývali dve malé nádoby (3, 4). Vnútri nádoby (1) bolo niekoľko zlomkov keramiky sídliskového charakteru (5).

Kremačné ostatky na antropologickú analýzu neboli dodané.

1. Amfora, typ A6; v. 180 mm; max. priemer 270 mm; rytá výzdoba motívu R2, plastická zahĺbená výzdoba motívu Z5, plastická vystupujúca vý-

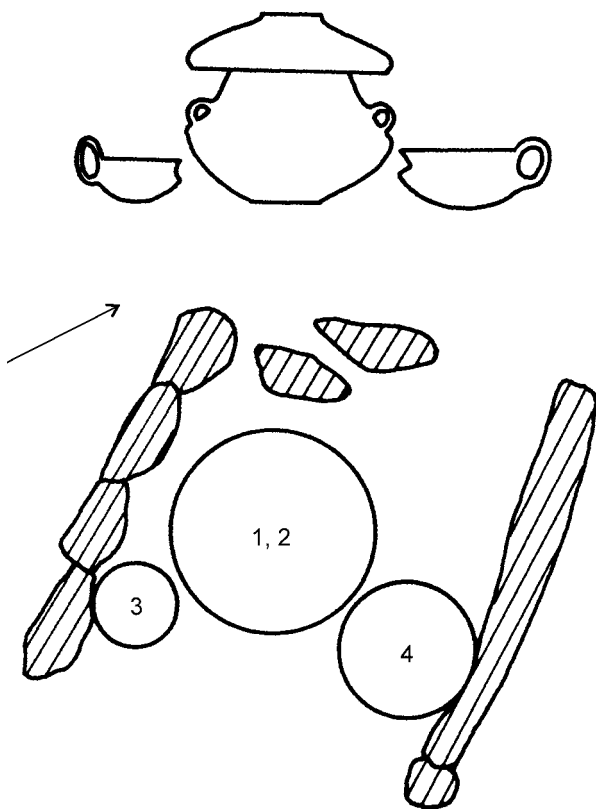
zdoba motívu V7; hlinito-piesčitý materiál, zvonka čierny, zvnútra sivohnedý (tab. XXII: 6).

2. Miska, typ H12; priemer dna 72 mm; plastická vystupujúca výzdoba motívu V10; hlinito-piesčitý materiál s kamienkami, zvonka sivohnedý a čierny, zvnútra sivočierny.
3. Fragment profilovanej šálky, typ I6; zachovaná v. 60 mm; max. priemer 150 mm; rytá výzdoba motívu R2, vnútorná plastická zahĺbená výzdoba motívu Z13; jemný hlinitý materiál, zvonka sivohnedý, zvnútra čierny (tab. XXII: 5).
4. Fragment profilovanej šálky, typ I6; zachovaná v. 50 mm; ústie 106 x 110 mm; v. 150 mm; rytá výzdoba motívu R2, vnútorná plastická zahĺbená výzdoba motívu Z13; jemný hlinitý materiál, zvonka sivohnedý, zvnútra čierny.
5. Sídlisková keramika.

159/84 – Urnový hrob s naznačenou skrinkou; kyjatická kultúra

Sonda I-A-10; hĺbka 28 cm; obr. 154; tab. XXII: 3, 4; LIX: 7–13.

Orbou zničený hrob bol pôvodne obkolesený kameňmi nepravkej skrinky. Urna (1) stála na plochom kameni a bola prekrytá miskou (2) obrátenou hore dnom. Severne od urny stála malá váza (3) a severovýchodne šál-

Obr. 153. Hrob 158/84.

ka (4). Na južnej strane hrobu bola ešte ďalšia šálka (5). V zásype hrobu a v jeho blízkom okolí boli črepy niekoľkých nádob kyjatickej kultúry (6a–d). Podľa ich skladby to vyzerať na starší zničený hrob.

Kremačné ostatky neboli nájdené.

1. Amfora, typ A0, prípadne amforovitá váza, typ C0; výzdoba nezistiteľná; hlinito-piesčité drobný materiál, zvonka čierny, zvnútra hnedý.
2. Oblá jednouchá miska so strechovite rozšíreným okrajom, typ H14b; v. 115 mm; priemer ústia 138 mm; bez výzdoby; hlinito-piesčité materiál, zvonka hnedý, zvnútra hnedosivý (tab. XXII: 4).
3. Amforovitá vázička, pravdepodobne typ D2; priemer dna 56 mm; výzdoba nezistiteľná; hlinito-piesčité drobný materiál, zvonka i zvnútra sivohnedý.
4. Šálka, typ I10; jemný hlinito-piesčité materiál, bez výzdoby; zvonka hnedý, pri okraji a zvnútra čierny (tab. XXII: 3).
5. Oblá šálka, typ I0; bez výzdoby; jemný piesčito-hlinité materiál, zvonka sivočierny, zvnútra čierny (tab. LIX: 7, 8).
 - a) Črepy amfory, typ A0, prípadne amforovitej vázy, typ C0; plastická zahĺbená výzdoba motívov Z2, Z3 a Z5 (tab. LIX: 10–12); jemný piesčito-hlinité materiál, zvonka čierny, zvnútra hnedý;
 - b) Črepy obľej misky so strechovite tvarovaným okrajom, typ H0; bez výzdoby; jemný, dobre vy-

pálený piesčito-hlinité materiál, zvonka i zvnútra čiernohnedý (tab. LIX: 13).

- c) Črep amfory, typ D0; rytá výzdoba motívu R1 a plastická zahĺbená výzdoba motívu Z1; jemný, dobre vypálený piesčito-hlinité materiál, zvonka čierny, zvnútra sivohnedý.
- d) Fragment veľkej obľej šálky s umbom, typ I10; priemer umbu 24 mm; v. bez ucha 46 mm; bez výzdoby; jemný dobre vypálený piesčito-hlinité materiál, zvonka hnedý s tmavými škvrnami, zvnútra čierny.

Poznámka:

Podľa materiálu možno predpokladať, že všetky tieto štyri nádoby boli vyrobené jedným výrobcom, takže potom by išlo o samostatný mladší hrob, ktorý zničil starší hrob.

160/84 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-A-10; hĺbka 28 cm; obr. 155; tab. LIX: 14, 15.

Popolnica (1) bola prekrytá miskou (2) obrátenou hore dnom. Na západnej strane stáli dva hrnce (3, 4), z ktorých jeden bol zakrytý pokrievkou (5). Na dne urny boli spálené ľudské kosti.

Zachovaných bolo 10,8 g dokonale, až kriedovito spálených malých zlomkov gracilných až stredne robustných ľudských ostatkov z gracilnej mozgovne (3 mm) a kompaktných dlhých kostí postkranialneho skeletu hrúbky 3–4 mm.

Záver: Nedospelý jedinec.

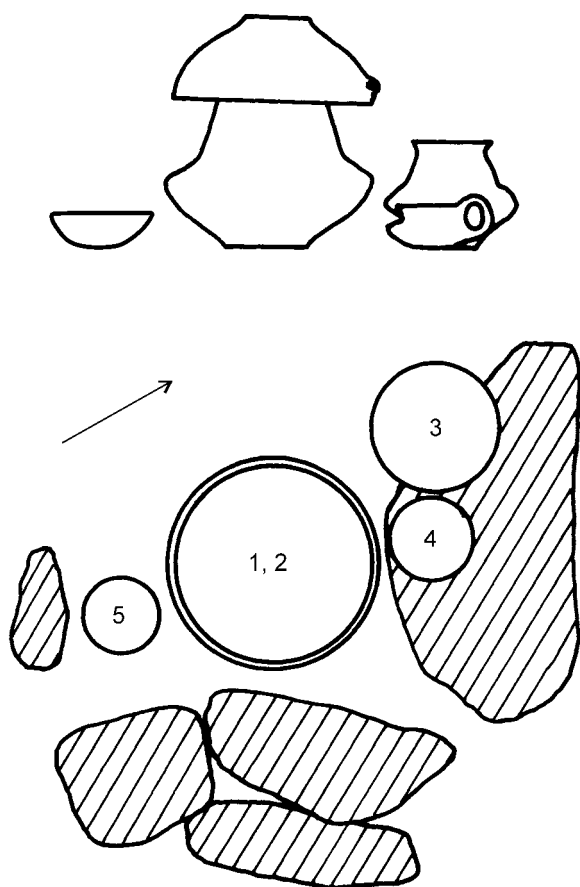
1. Amfora, typ A0; priemer dna 86 mm; plastická zahĺbená výzdoba motívov Z3 a Z5; jemný piesčité materiál so sludou, zvonka čierny, zvnútra hnedosivý (tab. LIX: 14, 15).
2. Oblá miska, typ H0; výzdoba nezistiteľná; drobný hlinito-piesčité, šupinovito sa odlupujúci materiál, zvonka hnedosivočierny, zvnútra čierny.
3. Súdkovitý hrniec, typ F0; priemer dna 86 mm; výzdoba nezistiteľná; hlinité materiál s kamienkami, zvonka i zvnútra tehlovočervený.
4. Hrniec, typ F0; priemer dna 60 mm; výzdoba nezistiteľná; hlinité drobný, šupinovito sa odlupujúci materiál, zvonka i zvnútra hnedý.
5. Pokrievka, typ J0; priemer 127 mm; hlinité drobný materiál s kamienkami, zvonka i zvnútra sivo hnedočierny.

161/84 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

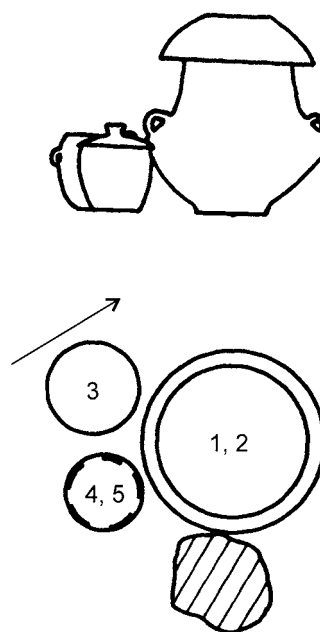
Sonda I-A-10; hĺbka 31 cm; obr. 156; tab. XXII: 7; LX: 1–5.

Centrálna nádoba – popolnica (1) obsahovala spálené ľudské kosti. Bola zakrytá miskou (2) obrátenou hore dnom. Na severe stála amfora (3), v ktorej boli tiež spálené ľudské kosti a pri nej šálka (4). V popolnici bol malý sklenený korálik (5).

Zachovaných bolo 14,6 g kriedovito spálených malých zlomkov stredne robustných ľudských ostatkov z gracilnej až stredne robustnej mozgovne (4 mm), zlomok panvy, zlomky *ossa pedis* a kompaktných dlhých kostí postkranialneho skeletu hrúbky 3–5 mm. Nájdené boli tiež 4 zlomky tenkostennej gracilnej mozgovne (2–3 mm).

Obr. 154. Hrob 159/84.

Obr. 155. Hrob 160/84.

málnej polohe a zakrývala aj amforku (3) ležiacu na boku. Pri nej na severozápadnej strane bola malá nádoba (4). Okolo týchto nádob bola z kameňov vybudovaná naznačená skrinka.

Kremačné ostatky neboli nájdené.

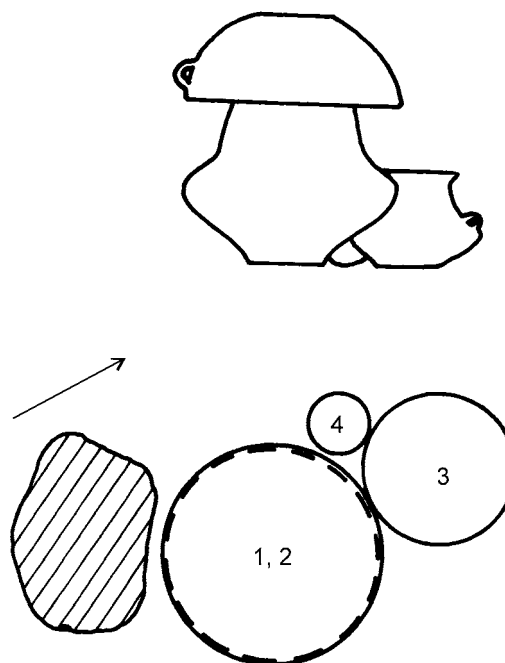
Záver: Nedospelý, bližšie neurčiteľný jedinec a malé dieťa – infans I.

1. Amforovitá váza, typ C2; priemer dna 114 mm; rytá výzdoba motívu R1 a R2, plastická zahĺbená výzdoba motívu Z2; hlinito-piesčitého materiálu so sludou, zvonka čierny, zvnútra sivohnedý (tab. LX: 1–5).
2. Jednouchá oblá miska, typ H14a; v. 120 mm; priemer okraja 288 mm; bez výzdoby; hlinito-piesčitého materiálu, zvonka sivohnedý, zvnútra hnedočierny (tab. XXII: 7).
3. Amforka, typ B0; rytá výzdoba motívov R1 a R2; jemný hlinito-piesčitého materiálu, zvonka i zvnútra hnedosivočierny (tab. LX: 3, 4).
4. Šálka, typ I0; bez výzdoby; hlinito-piesčitého materiálu s kamienkami, zvonka hnedý s tmavými škvrnami, zvnútra sivočierny.
5. Sklený korálik.

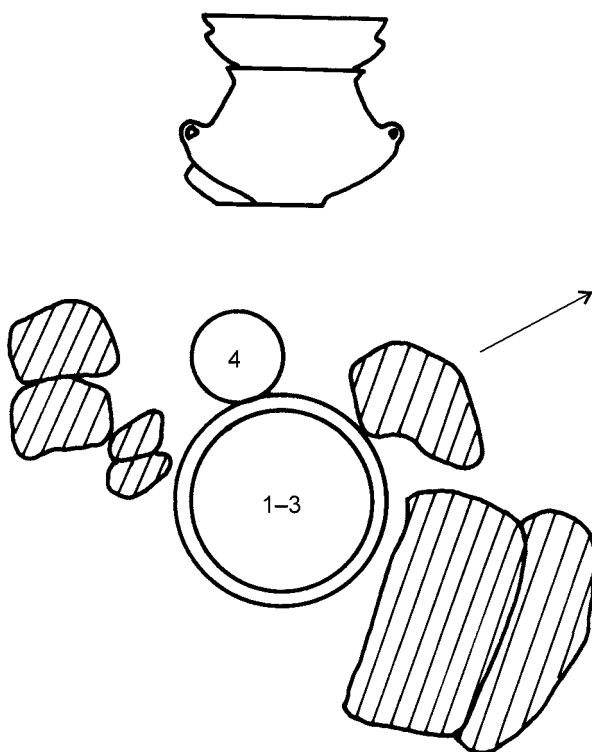
162/84 – Urnový hrob s naznačenou skrinkou; kyjatická kultúra

Sonda I-A-10; hĺbka 26 cm; obr. 157; tab. LIX: 16.

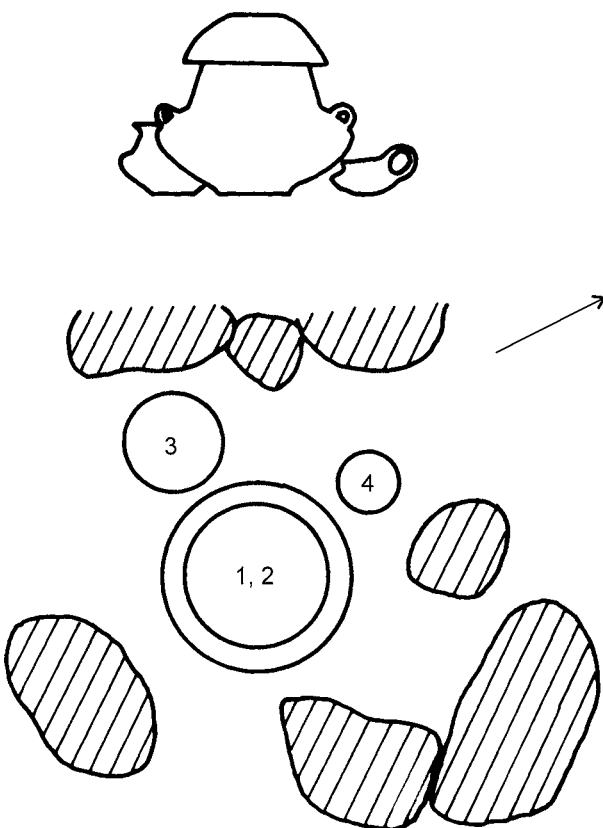
Hrob bol značne zničený orbou. V zásype hrobu medzi kameňmi naznačenej skrinky boli črepy spodnej časti nádoby (1). Nad nimi bola miska (2), ktorá stála v nor-

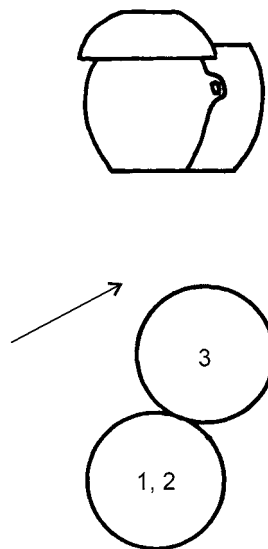
Obr. 156. Hrob 161/84.

Obr. 157. Hrob 162/84.

Obr. 158. Hrob 163/84.

Obr. 159. Hrob 164/84.

1. Amfora, typ A0; výzdoba nezistiteľná; kvalitne vypálený jemný hlinito-piesčítý materiál, zvonka čierne, zvnútra svetlohnedý.
2. Veľká oblá misa s rovno zrezaným okrajom, typ H0; priemer dna 86 mm; výzdoba nezistiteľná; hlinitý materiál s kamienkami, šupinovito sa odlupujúci, zvonka sivohnedý, zvnútra čierne (tab. LIX: 16).
3. Amfora, typ B0; výzdoba nezistiteľná; hlinito-piesčítý materiál, zvonka i zvnútra sivohnedočierny.
4. Typologicky nedefinovateľná nádoba; výzdoba nezistiteľná; hlinitý drobnivý, šupinovito sa odlupujúci materiál, zvonka i zvnútra hnedý s tmavými škvrnami.

163/84 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-A-10; hĺbka 27 cm; obr. 158; tab. XXII: 8; LX: 6, 7. Orbou zničený hrob, z ktorého sa zachovali črepy štyroch nádob (1–4), okolo ktorých boli kamene. Amfora (1) bola zakrytá miskou (2) obrátenou hore dnom. Na severozápadnej strane bol hrniec (3) a na severnej šálka (4). Kremačné ostatky neboli nájdené.

1. Kyjatická amfora, typ A8; priemer dna 87 mm; rytá výzdoba motívu R2, plastická vystupujúca výzdoba motívu V11 (tab. LX: 6); hlinito-piesčítý materiál, zvonka čierny, zvnútra červenohnedý.
2. Miska, typ H11; v. 120 mm; max. priemer 284 mm; bez výzdoby; hlinitý drobnivý, šupinovito sa odlupujúci materiál, zvonka i zvnútra hnedý s tmavými škvrnami (tab. XXII: 8).
3. Hrniec, typ F0; výzdoba nezistiteľná; hlinito-piesčítý drobnivý materiál s kamienkami, zvonka i zvnútra hnedý.
4. Šálka, typ I6; plastická stredová zahĺbená výzdoba motívu Z13; jemný hlinito-piesčítý materiál, zvonka sivočierny, zvnútra čierny.

164/84 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-A-10; hĺbka 34 cm; obr. 159; superpozícia s hrobom 177/84.

Hrob bol tvorený hrncom (1), miskou (2) obrátenou hore dnom, ktorá ho zakrývala, a masívnym dnom hrnca (3). Pod týmto hrobom bol ďalší hrob kyjatickej kultúry 177/84 s kamenným príkrovom.

Kremačné ostatky neboli nájdené.

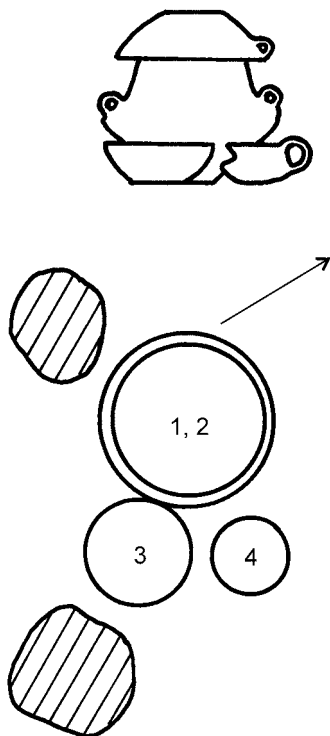
1. Súdkovitý hrniec, typ F0; priemer dna 82 mm; výzdoba nezistiteľná; hlinitý, drobný, šupinovito sa odlupujúci materiál, zvonka i zvnútra hnedý.
2. Vysoká oblá miska, typ H0; výzdoba nezistiteľná; hlinitý materiál s organickou prímiesou, zvonka i zvnútra sivočierny.
3. Fragment dna hrnca, typ F0; výzdoba nezistiteľná; hlinitý materiál, zvonka i zvnútra svetlohnedý.

165/84 – Spálené kosti okolo nádob; kyjatická kultúra

Sonda I-A-10; hĺbka 40 cm; obr. 160; tab. LX: 8–17.

Hrob bol tvorený amforou (1), ktorá bola zakrytá miskou (2) obrátenou hore dnom. Južne stála nádoba (3) a juhovýchodne tesne pri amfore bola šálka (4). Spálené ľudské kosti neboli v žiadnej nádobe, ale boli rozsypané okolo nádob.

Zachovalo sa 2,5 g dokonale, až kriedovito spálených malých gracilných zlomkov ľudských ostatkov dlhých kostí postkraniálneho skeletu hrúbky 3 mm.

Obr. 160. Hrob 165/84.

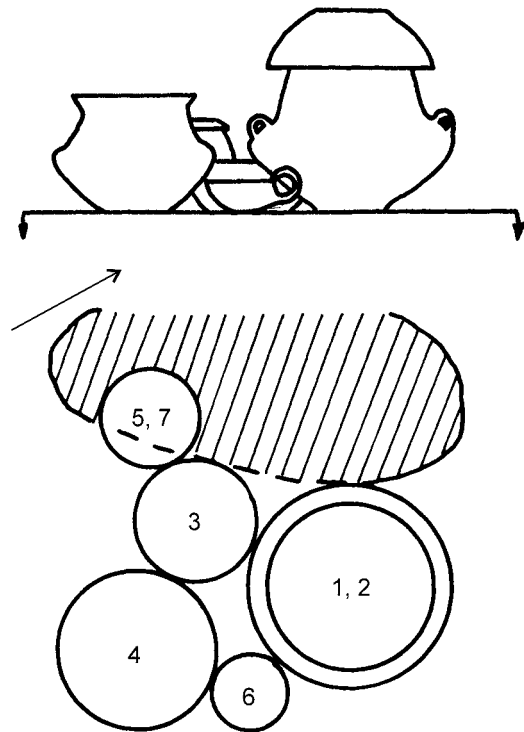
Záver: Nedospelý jedinec.

1. Kyjatická amfora, pravdepodobne typ A8; rytá výzdoba motívov R1 a R2, plastická zahĺbená výzdoba motívu Z2 (tab. LX: 14–17); jemný hlinito-piesčitý materiál so sludou, zvonka čierny, zvnútra sivohnedý až hnedý.
2. Oblá miska s ľahko zatahnutým okrajom, pravdepodobne typ H11; výzdoba nezistiteľná; hlinitý materiál vrstevnato sa odlupujúci, zvonka i zvnútra hnedočierny.
3. Malá oblá miska, pravdepodobne typ H9a; priemer dna 48 mm; výzdoba nezistiteľná; hlinito-piesčitý materiál s organickou prímiesou, zvonka i zvnútra sivohnedý.
4. Šálka, typ I0; rytá výzdoba motívu R1, plastická vystupujúca výzdoba motívu V7; veľmi jemný hlinitý materiál, zvonka sivočierny, zvnútra sivý.

166/84 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-A-10; hĺbka 36 cm; obr. 161; tab. XXII: 9, 10; LX: 18–21.

Žiarový hrob ležal pod veľkým kameňom. Tvorila ho amfora (1), ktorá bola zakrytá miskou (2) obrátenou hore dnom. Západne a južne stála váza (3), miska (4) a šálka (6). Trocha bokom na západnej strane hrobu bol hrniec (5) zakrytý pokrievkou (7). Spálené ľudské kosti boli v nádobe (1). Medzi nimi bola hlavica bronzovej ihlice (8).

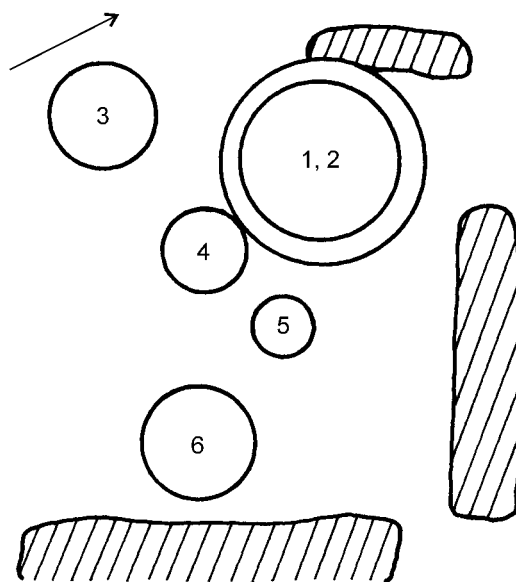
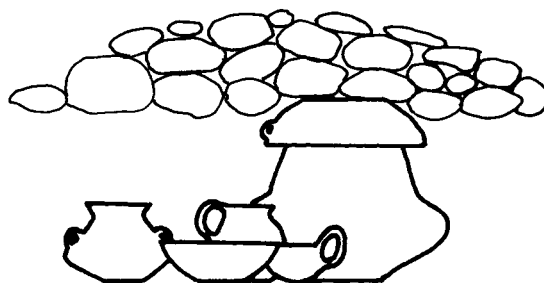

Obr. 161. Hrob 166/84.

Zachovaných bolo 75,8 g dokonale spálených malých až stredne veľkých zlomkov stredne robustných ľudských ostatkov z gracilnej až stredne robustnej mozgovne (3–5 mm), zlomok horného okraja pravej očnice (oblý okraj), zlomky hornej a dolnej gracilnej čeľuste (zachovaný jeden črenový zub s kazom), zlomky *ossa pedis* a kompaktné dlhých kostí postkraniálneho skeletu hrúbky 4–6 mm.

Záver: Žena, vekový stupeň – juvenis, adultus I.

1. Kyjatická amfora, typ A8; priemer dna 82 mm; rytá výzdoba motívov R1 a R3, plastická zahĺbená výzdoba motívu Z11, plastická vystupujúca výzdoba motívu V11; jemný hlinito-piesčitéy materiál, zvonka i zvnútra čierny (tab. LX: 18–21).
2. Miska, typ H11; v. 78 mm; priemer ústia 224 mm; bez výzdoby; hlinito-piesčitéy materiál, zvonka hnedý s tmavými škvrnami, zvnútra čierny (tab. XXII: 10).
3. Masívna kyjatická váza, typ C0; priemer dna 80 mm; výzdoba nezistiteľná; hlinito-piesčitéy, šupinovito sa odlupujúci materiál, zvonka čierny, zvnútra svetlohnedý.
4. Jednouchá miska, typ H11; v. 67 mm; priemer ústia 170 mm; bez výzdoby; hlinito-piesčitéy materiál, zvonka hnedý s tmavými škvrnami, zvnútra sivočierny (tab. XXII: 9).
5. Dvojuchý súdkovitý hrniec, typ F6; priemer dna 76 mm; výzdoba nezistiteľná; hlinitéy drobný, šupinovito sa odlupujúci materiál s kamienkami, zvonka i zvnútra hnedý.
6. Šálka, typ I0; min. hrúbka 3,8 mm; výzdoba nezistiteľná; jemný piesčito-hlinitéy materiál, zvonka hnedý s tmavými škvrnami, zvnútra čierny.
7. Pokrievka, pravdepodobne typ J4; priemer 124 mm; hlinito-piesčitéy, šupinovito sa odlupujúci materiál, zvonka i zvnútra hnedý s tmavými škvrnami.
8. Hlavica bronzovej ihlice.

Obr. 162. Hrob 167/84.

167/84 – Urnový, skrinkový hrob s kamenným príkrovom; kyjatická kultúra

Sonda I-A-10; hĺbka 35 cm; obr. 162; 200: 2; 215: 3; 216: 1; tab. XXII: 11–14; LXI: 1–9.

Skrinka tohto hrobu bola vybudovaná z plochých bridlicových platní a bola prekrytá kamenným príkrovom. Vnútri skrinky stála centrálna nádoba (1), prekrytá miskou (2) obrátenou hore dnom. Západne od centrálnej nádoby stála amfora (3) a šálka (4), južne stála ďalšia šálka (5) a miska na prstencovitej nôžke, prípadne pokrievka (6). Spálené kosti sa nenašli.

1. Kyjatická amfora, pravdepodobne typ A8; priemer dna 80 mm; min. hrúbka steny 5,5 mm; rytá výzdobou motívu R2, plastická zahĺbená výzdoba motívu Z11; jemný dobre vypálený hlinito-piesčitéy materiál, zvonka čierny, zvnútra hnedý s tmavším škvrnami (tab. LXI: 1–4).
2. Jednouchá miska, typ H14a; v. 66 mm; priemer ústia 200 mm; bez výzdoby; hlinito-piesčitéy materiál, zvonka hnedý s tmavými škvrnami, zvnútra sivočierny (tab. XXII: 14).
3. Amfora, typ B6; priemer dna 48 mm; výzdoba ne-

zistiteľná; hlinitéy drobný materiál, zvonka i zvnútra svetlohnedý (tab. LXI: 5).

4. Šálka – sacia nádoba s ostro lomeným prevrátným uchom, typ I13a; v. 100 mm; max. priemer 120 mm; rytá výzdoba motívu R2 a R4; jemný hlinito-piesčitéy materiál, zvonka sivý, sivočierny a čierny, zvnútra sivočierny (obr. 216: 1; tab. XXII: 13; XLI: 6).
5. Šálka, typ I10; v. bez ucha 46 mm; priemer ústia 76 mm; bez výzdoby; jemný hlinito-piesčitéy materiál, zvonka i zvnútra sivočierny (obr. 215: 3; tab. XXII: 11).
6. Pokrievka, cievkovité ukončenie bolo ešte pred vypálením perforované kruhovým otvorom interpretovaným ako dušník, typ J2; v. 65 mm; max. priemer 125 mm; priemer otvoru 10 x 12,5 mm; hlinitéy porézny materiál, zvonka i zvnútra oranžovohnedý (tab. XXII: 12; LXI: 7a, 7b).

168/84 – Urnový, skrinkový hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-A-10; hĺbka 50 cm; obr. 163; 196: 4; tab. XXIII: 1–3.

Zo skrinky skrinkového hrobu a zachovali dva ploché kamene. Otvor v mieste dotyku kameňov bol utesnený malými kamienkami. Ostatné dva kamene boli síce vyorané, ale zostali po nich v podloží stopy. Centrálna nádoba (1) bola zakrytá misou (2) obrátenou hore dnom. Vedľa stála amfora, prípadne amforovitá váza (3) a západne šálka (4).

Zachovaných bolo 32,2 g kriedovito spálených malých gracilných zlomkov ľudských ostatkov (na niektorých zlomkoch boli viditeľné stopy nedokonalého spálenia, vzniknuté pravdepodobne polohou zosnulého na hranici, prípadne inými okolnosťami). Podarilo sa identifikovať zlomky gracilnej mozgovne (2–4 mm, lebečné švy otvorené), niekoľko zlomkov dočasného chrupu (jeden zlomok stoličky) a niekoľko gracilných zlomkov z dlhých kostí postkranialneho skeletu hrúbky 3–4 mm.

Záver: Malé dieťa – infans I.

1. Amforovitá váza, typ C1; v. 192 mm; priemer max. vydutiny 282 mm; rytá výzdoba motívu R2, plastická zahĺbená výzdoba motívov Z5 a Z7, plastická vystupujúca výzdoba motívu V7; hlinito-piesčitého materiálu, zvonka čierny, zvnútra hnedý (tab. XXIII: 3).
2. Fragment vysokej oblej misky, pravdepodobne typ H9b; zachovaná v. 120 mm; priemer ústia 268 mm; bez výzdoby; hlinitý materiál s kamienkami, šupinovito sa odlupujúci, zvonka sivohnedočierny, zvnútra čierny (tab. XXIII: 2).
3. Malá amforovitá váza, typ C6; v. 140 mm; max. priemer 182 mm; rytá výzdoba motívu R2, zahĺbená výzdoba motívu Z4; jemný piesčito-hlinitý materiál, zvonka svetlohnedý, zvnútra sivočierny (tab. XXIII: 1).
4. Oblá šálka s páskovým uchom, pravdepodobne typ I8; výzdoba nezistiteľná; hlinitý, šupinovito sa odlupujúci materiál, zvonka i zvnútra sivohnedočierny.

169/84 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-A-8/9; hĺbka 24 cm; obr. 164.

Pravdepodobný hrob tvorený iba miskou (1), ktorá stála v normálnej polohe. Spálené kosti sa nezachovali.

1. Fragment oblej misky, typ H0; priemer dna 78 mm; výzdoba nezistiteľná; hlinitý, šupinovito sa odlupujúci materiál, zvonka sivohnedý, pri okraji a zvnútra čierny.

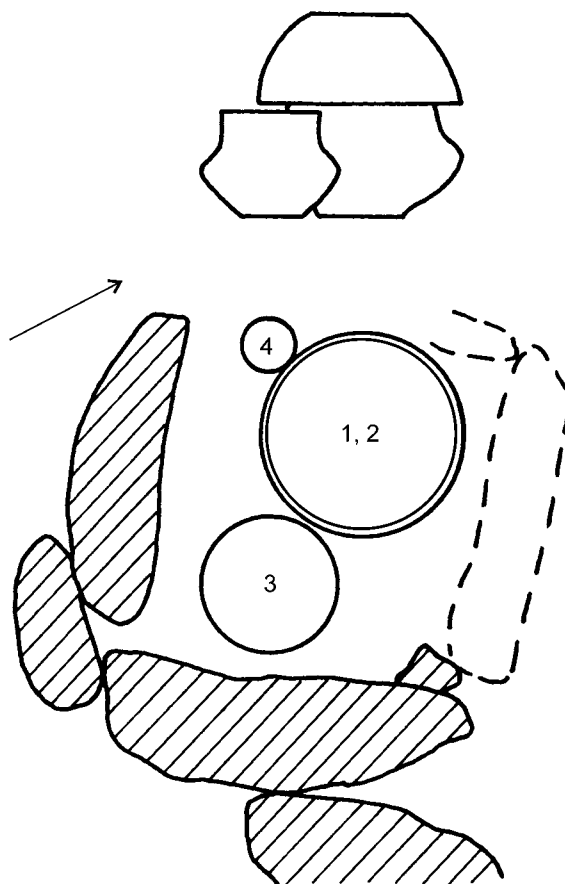
170/84 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda II-A-10; hĺbka 23 cm; obr. 165; tab. LXI: 10–12.

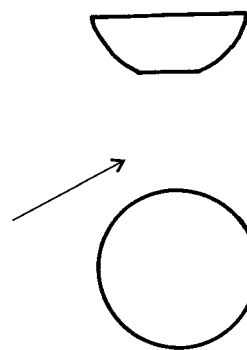
Orbou zničený hrob. Obsahoval urnu (1) zakrytú miskou (2) obrátenou hore dnom.

Kremačné ostatky neboli nájdené.

1. Amforovitá váza, typ C0; rytá výzdoba motívu R2 a plastická zahĺbená výzdoba motívu Z5; hlinito-piesčitého materiálu, zvonka čierny, zvnútra svetlohnedý (tab. LXI: 10–12).
2. Oblá miska, typ H0; výzdoba nezistiteľná; hlinito-piesčitého materiálu, zvonka sivohnedý, zvnútra sivý.

Obr. 163. Hrob 168/84.

Obr. 164. Hrob 169/84.

171/84 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda II-A-10; hĺbka 23 cm; obr. 166.

Orbou zničený hrob. Obsahoval urnu (1) zakrytú miskou (2) obrátenou hore dnom a na severnej strane šálku (3).

Kremačné ostatky neboli nájdené.

1. Malá amfora, typ A0, prípadne amforovitá váza, typ C0; rytá výzdoba motívu R2; jemný piesčito-hlinitý materiál, zvonka sivočierny, zvnútra tehlovohnedý.
2. Miska s rozšíreným okrajom, typ H0; výzdoba nezistiteľná; hlinito-piesčitý materiál, zvonka sivohnedočierny, zvnútra sivočierny.
3. Pravdepodobne šálka, typ I0; výzdoba nezistiteľná; hlinito-piesčitý materiál, zvonka sivočierny, zvnútra červenohnedý.

172/84 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda II-A-10; hĺbka 27 cm; obr. 167; tab. LXI: 13, 14.

Orbou čiastočne zničený hrob. Obsahoval amforu (1) zakrytú miskou (2) obrátenou hore dnom a na severnej strane šálku (3). V urne boli drobné spálené ľudské kosti.

Kremačné ostatky na antropologickú analýzu neboli dodané.

1. Amfora, typ A0; rytá výzdoba motívu R2 a plastická vystupujúca výzdoba motívu V11; hlinitý materiál s prímiesou kremičitého piesku, zvonka čierny, zvnútra tehlovočervený (tab. LXI: 13, 14).
2. Oblá miska so strechovito tvárneným okrajom, typ H0; výzdoba nezistiteľná; hlinitý materiál, zvonka sivohnedý, zvnútra čierny.
3. Šálka, typ I0; výzdoba nezistiteľná; jemný hlinito-pieskovitý materiál, zvonka i zvnútra sivočierny.

173/84 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda II-A-9; hĺbka 27 cm; obr. 168; 211: 6; tab. XXIII: 4; LXI: 15.

Orbou značne zničený hrob. Bol tvorený urnou (1), hrncom (2) – pôvodne azda zakrytým pokrievkou (5) a dvoma šálkami (3, 4).

Zachovali sa 2 g kriedovito spálených malých gracilných zlomkov ľudských ostatkov z kompaktných dlhých kostí postkranialneho skeletu (3–4 mm).

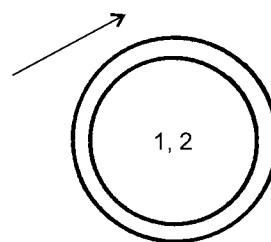
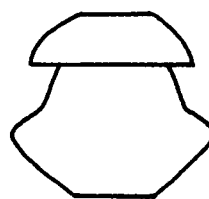
Záver: Pravdepodobne nedospelý jedinec.

1. Amfora, typ A0, prípadne amforovitá váza, typ C0; priemer dna 90 mm; rytá výzdoba motívu R2; jemný hlinito-piesčitý materiál, zvonka čierny, zvnútra svetlosivý až čiernosivý (tab. LXI: 15).
2. Masívny, hrubý súdkovitý hrniec, typ F0; výzdoba nezistiteľná; drobný hlinitý materiál, na povrchu sa šupinovito odlupujúci, zvonka i zvnútra sivohnedý.
3. Šálka, typ I0; výzdoba nezistiteľná; drobný hlinitý materiál, na povrchu sa šupinovito odlupujúci, zvonka i zvnútra sivohnedý.
4. Šálka, typ I0; výzdoba nezistiteľná; drobný hlinito-piesčitý materiál, na povrchu sa šupinovito odlupujúci, zvonka čierny, zvnútra sivý.
5. Pokrievka, typ J3; v. 56 mm; priemer 130 mm; hlinitý materiál s kamienkami, zvonka i zvnútra hnedý (obr. 32: 8; tab. XXIII: 4).

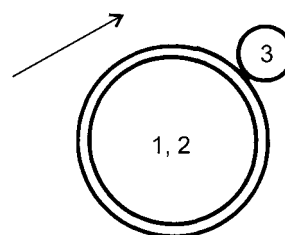
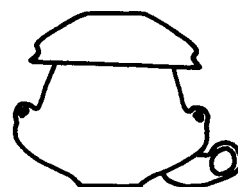
174/84 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda II-A-9; hĺbka 33 cm; obr. 169; 193: 2; 211: 3; tab. XXIII: 5–7; LXI: 16–18.

Rozsiahly hrob s bohatým keramikým inventárom.

Obr. 165. Hrob 170/84.

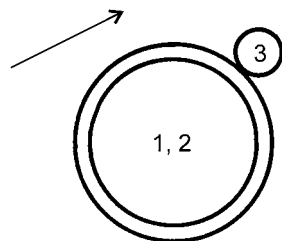
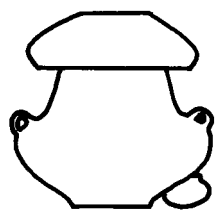
Obr. 166. Hrob 171/84.

Urnu (1) zakrývala miska (2) obrátená hore dnom. Západne stál hrniec (5) zakrytý pokrievkou (11), dve šálky (6, 10), ďalší hrniec (7) tiež zakrytý pokrievkou (8) a ešte jeden hrniec (9). Na východe bola šálka (4) a amfora (3). Okolo hrobu a v jeho zásype boli črepy niekoľkých nádob kyjatickej kultúry.

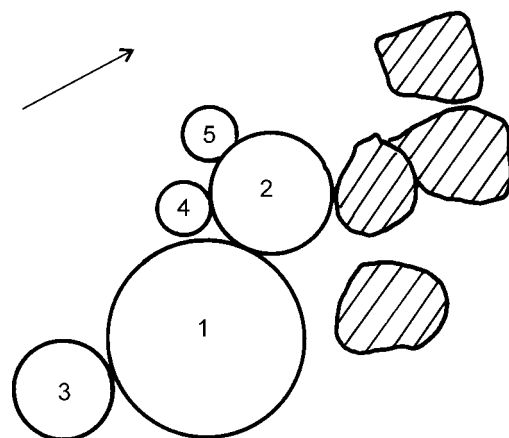
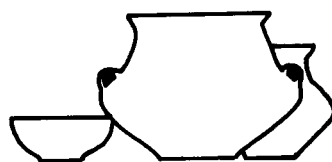
Zachovaných bolo 32,5 g kriedovito spálených malých gracilných zlomkov ľudských ostatkov z mozgovne (2–4 mm) a kompaktných dlhých kostí postkranialneho skeletu (3–4 mm).

Záver: Malé dieťa, vekový stupeň – infans I.

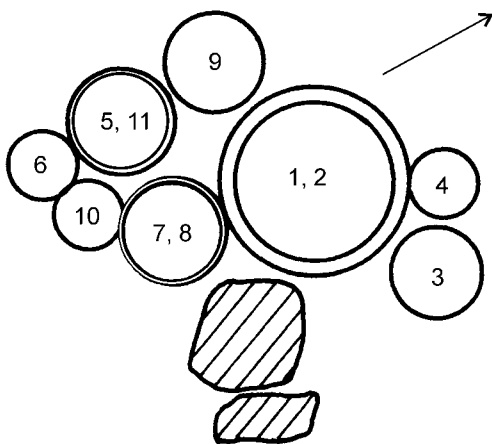
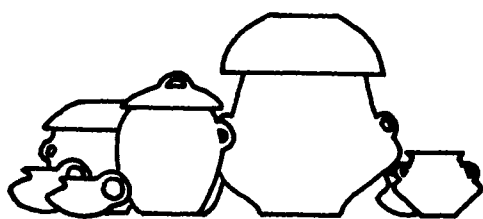
1. Zle vypálená amfora, typ A0, prípadne amforovitá váza, typ C0; ktorá sa rozpadla.

Obr. 167. Hrob 172/84.

Obr. 168. Hrob 173/84.

Obr. 169. Hrob 174/84.

2. Oblá miska so strechovito formovaným okrajom, typ H0; priemer dna 86 mm; výzdoba nezistiteľná; hlinitý materiál, na povrchu sa šupinovito odlupujúci, zvonka hnedý, pri okraji a zvnútra čierny.

3. Črepy amforcky, pravdepodobne typ B6; rytá výzdoba motívu R2; piesčito-hlinitý materiál, zvonka i zvnútra sivočierny.
4. Šálka s malým nevýrazným umbom a pásikovým uchom, pravdepodobne typ I10; v. 44 mm; priemer ústia 110 mm; bez výzdoby; jemný piesčito-hlinitý materiál, zvonka sivohnedý, zvnútra čierny (tab. XXIII: 7).
5. Hrnec, typ F0 (stratený).
6. Amforka pravdepodobne typ B6; výzdoba nezistiteľná; jemný piesčito-hlinitý materiál, zvonka i zvnútra sivočierny.
7. Hrnec, pravdepodobne typ F5; priemer dna 44 mm; plastická vystupujúca výzdoba motívu V2; hlinitý materiál s kamienkami, zvonka i zvnútra čiernohnedý.
8. Pokrievka, typ J3; priemer 148 mm; priemer prstencovitého ukončenia 33 x 35 mm; hrubý porézny materiál, zvonka sivohnedý, zvnútra sivočierny (tab. XXIII: 5).
9. Mätko profilovaná amforovitá váza, pravdepodobne, typ C8; priemer dna 43 mm; výzdoba nezistiteľná; hlinito-piesčitý materiál, zvonka i zvnútra hnedosivý.
10. Veľká šálka so širokým pásikovým uchom, typ I0; výzdoba nezistiteľná; jemný piesčito-hlinitý materiál, zvonka čierny a sivohnedý, zvnútra čierny.
11. Pokrievka, pravdepodobne typ J4; priemer 136 mm; porézny materiál, zvonka sivohnedý, zvnútra sivočierny (tab. XXIII: 6).
12. Črepy hrnca, 2–3 misiek a šálky.

175/84 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda II-A-8; hĺbka 25 cm; obr. 170; tab. LXII: 1–7.

Orbou čiastočne zničený hrob. Amfora (1) bola zakrytá miskou (2) obrátenou hore dnom. Severne stál hrniec (3) a vedľa neho šálka (4).

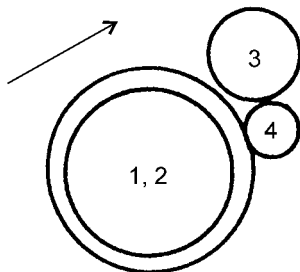
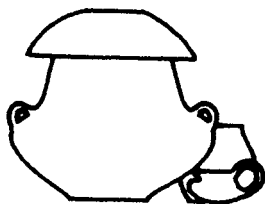
Kremačné ostatky neboli nájdené.

1. Masívna amfora, typ podobný A8; š. ucha 36 mm; rytá výzdoba motívu R2, plastická zahĺbená výzdoba motívov Z5 a Z11, plastická vystupujúca výzdoba motívu V11; hlinito-piesčítý materiál, zvonka čierny, zvnútra červenohnedý (tab. LXII: 1–4).
2. Oblá miska, typ H0; výzdoba nezistiteľná; hlinito-piesčítý materiál, zvonka hnedosivý, zvnútra sivočierny.
3. Súdkovitý hrniec, typ F0; pravdepodobne plastická vystupujúca výzdoba motívu V5; piesčito-hlinitý materiál, zvonka sivohnedý, zvnútra tehlovočervený.
4. Šálka s typickou vnútornou výzdobou, typ I6; plastická zahĺbená výzdoba motívu Z13; jemný piesčito-hlinitý materiál, zvonka sivohnedý, zvnútra čierny (tab. LXII: 5–7).

176/84 – Spálené kosti okolo nádob; kyjatická kultúra

Sonda I-A-9; hĺbka 48 cm; obr. 171; 194; tab. XXIII: 8–12; LXII: 8–16.

Spálené kosti boli okolo nádob na dne kruhovej hrobovej jamy zahĺbenej do podlažia 12 cm. Hrob bol po obvode označený veľkými kameňmi. v hornej časti jeho zásypu bolo množstvo črepov. Na dne hrobu bolo 10 nádob. Bola to centrálna váza (1), vedľa nej miska (10), dve šálky (2, 3), hrniec (4) zakrytý pokrievkou (5), miska (6), v ktorej stála amfora (7) a malá váza (8) zakrytá miskou (9). Okrem nádob boli v zásype hrobovej jamy

Obr. 170. Hrob 175/84.

črepy dvoch nádob (11), ktoré azda mohli byť súčasťou hrobového celku, alebo pochádzajú zo staršieho hrobu zničeného výkopom hrobovej jamy hrobu 176/84.

Zachovalo sa 36,2 g kriedovito spálených malých gracilných zlomkov ľudských ostatkov z mozgovne (2–4 mm) a kompaktných dlhých kostí postkranialneho skeletu (4–5 mm).

Záver: Pravdepodobne nedospelý jedinec.

1. Amfora, pravdepodobne typ A8, prípadne typ A9; rytá výzdoba motívu R2, plastická zahĺbená výzdoba motívov Z2 a Z5; hlinitý, mimoriadne porézny materiál s kamienkami, zvonka čierny, zvnútra svetlohnedý.
2. Šálka, typ I8; v. bez ucha 42 mm; priemer ústia 74 mm; jemný piesčito-hlinitý materiál, zvonka sivohnedý, zvnútra čierny (tab. XXIII: 8).
3. Fragment šálky, typ I14; v. 38 mm; priemer ústia 70 mm; rytá výzdoba motívu R3; piesčito-hlinitý materiál, zvonka sivohnedý, zvnútra čierny (tab. XXIII: 9).
4. Hrniec so stupienkovito odsadeným dnom, typ F12; priemer dna 50 mm; plastická vystupujúca výzdoba motívu V5; hrubý porézny hlinitý materiál s kamienkami, zvonka hnedý s tmavými škvrnami, zvnútra červenohnedý.
5. Fragment plochej pokrievky, typ J1; zachovaná v. 20 mm; priemer 100 mm; hlinitý materiál s kamienkami, zvonka i zvnútra svetlohnedý (tab. XXIII: 10).
6. Miska, typ H9d; v. 54 mm; priemer ústia 124 mm; výzdoba nezistiteľná; hlinito-piesčítý materiál, zvonka sivohnedý, zvnútra čierny (tab. XXIII: 11).
7. Fragment amforky, typ B0, prípadne krčaha, typ G0; zachovaná v. 88 mm; max. priemer 124 mm; bez výzdoby; hlinitý materiál, zvonka i zvnútra hnedý (tab. XXIII: 12).
8. Vázička, typ D0; výzdoba nezistiteľná; piesčito-hlinitý, zle vypálený materiál, zvonka i zvnútra svetlohnedý.
9. Oblá miska, typ H0; priemer dna 56 mm; výzdoba nezistiteľná; piesčítý materiál s kamienkami, zvonka i zvnútra sivočierny.
10. Oblá miska, typ H0; výzdoba nezistiteľná; hlinito-piesčítý, šupinovito sa odlupujúci materiál, zvonka i zvnútra sivočierny.
 - a) Črepy amfory, typ A0; rytá výzdoba motívu R2, plastická zahĺbená výzdoba motívov Z4 a Z9; hlinito-piesčítý materiál, zvonka čierny, zvnútra svetlohnedý.
 - b) Črepy 2–3 hrncov, črepy oblej misky a črepy šálky.

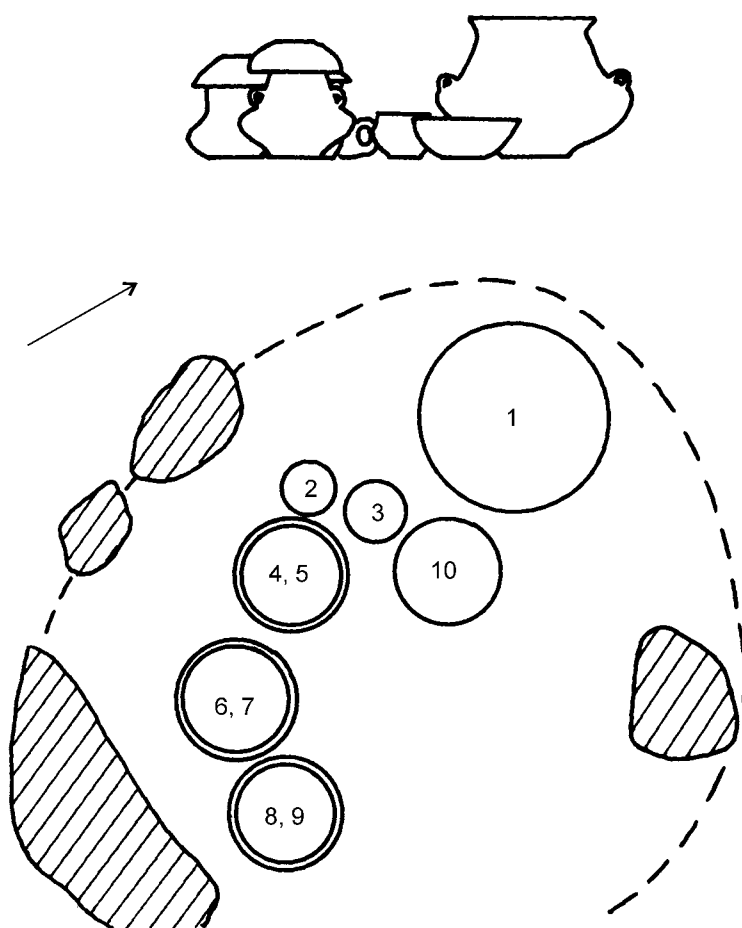
Poznámka:

Všetka keramika z tohto hrobu bola zhotovená z hrubého materiálu a bola mimoriadne zle vypálená.

177/84 – Urnový hrob pod kamenným príkrovom; kyjatická kultúra

Sonda I-A-10; hĺbka 50 cm; obr. 172; 204: 2; tab. XXIV: 1–4; LXIII: 1, 2.

Hrob pod kamenným príkrovom obsahoval črepy piatich nádob. Bol nad hrobom 164/84, ktorý však neporušil. Bola to amfora, pravdepodobne urna (1). Západne boli

Obr. 171. Hrob 176/84.

v sebe uložené dve misky (2, 3), šálka (4) a hrniec (5). Na príkrove stáli nádoby bežného urnového hrobu 164/84 kyjatickej kultúry.

Kremačné ostatky neboli nájdené.

1. Spodná časť malej amfory so stupienkovito odsadeným dnom, typ A0; zachovaná v. 70 mm; priemer dna 60 mm; výzdoba nezistiteľná; porézny materiál s kamienkami, zvonka čierny, zvnútra svetlohnedý (tab. XXIV: 2; LXIII: 1, 2).
2. Miska, typ H9d; v. 56 mm; priemer ústia 136 mm; výzdoba nezistiteľná; piesčito-hlinitý materiál, zvonka sivohnedý, zvnútra čierny (tab. XXIV: 4).
3. Veľká oblá miska so strechovito tvarovaným okrajom, typ H0; priemer dna 80 mm; plastická vystupujúca výzdoba motívu V2; hlinito-piesčitý, šupinovito sa odlupujúci materiál, zvonka i zvnútra sivočierny.
4. Šálka, typ I8; v. bez ucha 22 mm; priemer ústia 90 mm; výzdoba nezistiteľná; jemný piesčito-hlinitý materiál, zvonka sivohnedý, zvnútra čierny (tab. XXIV: 1).
5. Fragment hrnca typ F0; zachovaná v. 120 mm; priemer dna 80 mm; výzdoba nezistiteľná; hlinitý materiál s kamienkami, zvonka hnedý s tmavými škvrnami, zvnútra červenohnedý (tab. XXIV: 3).

178/84 – Jamkový hrob; kyjatická kultúra(?)

Sonda I-A-10; hĺbka 44 cm; obr. 173.

Jamkový hrob uložený v plytkej hrovej jame s priemerom 75 cm, nad ktorou boli kamene. Výplň jamy tvorila tmavšia hlina husto premiešaná s uhlíkmi, malými zlozkami spálených ľudských kostí a zlozkami atypickej keramiky.

Zachovalo sa 22,3 g dokonale, až kriedovito spálených malých gracilných až stredne veľkých zlozkov ľudských ostatkov z mozgovne (4–6 mm) a kompaktných dlhých kostí postkraniálneho skeletu (5–6 mm).

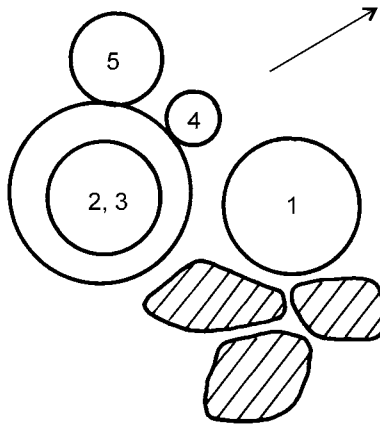
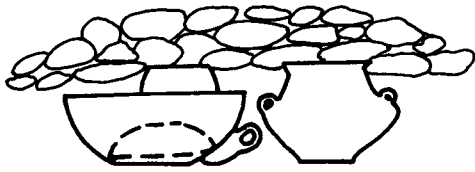
Záver: Pravdepodobne nedospelý jedinec.

179/84 – Jamkový hrob; pilinská kultúra

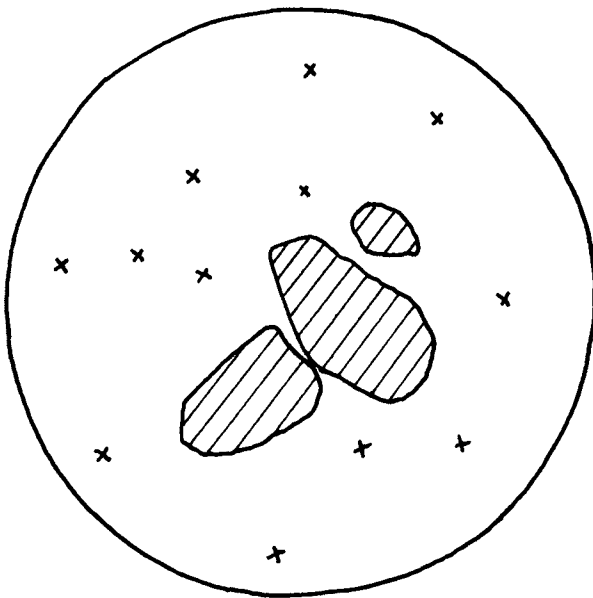
Sonda II-A-9; hĺbka 39 cm; obr. 174.

Jamkový hrob uložený v plytkej hrovej jame s priemerom 80 cm. Výplň jamy tvorila tmavšia hlina s veľkým množstvom uhlíkov a spálených ľudských kostí. Keramický materiál sa nezistil. Veľké množstvo spálených kostí naznačuje, že hrob by mohol patriť ľudu pilinskej kultúry.

Zachovaných bolo 115,1 g dokonale spálených malých až stredne veľkých gracilných zlozkov ľudských os-

Obr. 172. Hrob 177/84.

Obr. 173. Hrob 178/84.

tatkov z mozgovne (3–6 mm), jeden zlomok dočasného zuba a zlomky gracilných kompak dlhých kostí postkranálneho skeletu (5–7 mm).

Záver: Pravdepodobne dospelávajúci jedinec – juvenis.

180/84 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-A-11; hĺbka 30 cm; obr. 175; 210: 2; tab. XXIV: 5–8.

Hrob obsahoval vázu (1) položenú na boku. Na východ od nej stála v normálnej polohe malá miska (2), ktorá mala v sebe zasunutú pokrievku (3), miska (4), obďaleč stál hrniec (5).

Kremačné ostatky neboli nájdené.

1. Amforovitá váza, typ C5; v. 140 mm; max. priemer vydutiny 140 mm; hlinitý materiál, zvonka čierny, zvnútra svetlohnedý (obr. 210: 2; tab. XXIV: 8).
2. Miska, typ H9b; v. 80 mm; priemer ústia 194 mm; plastická vystupujúca výzdoba motívu V4; hlinito-piesčité, šupinovito sa odlupujúci materiál, zvonka i zvnútra sivohnedý (tab. XXIV: 7).
3. Fragment pokrievky, typ J3; zachovaná v. 58 mm; priemer 134 mm; piesčito-hlinitý materiál, zvonka i zvnútra hnedý (tab. XXIV: 6).
4. Oblá miska, typ H9b; v. 76 mm; priemer ústia 192 mm; plastická vystupujúca výzdoba motívu V4; hlinito-piesčité, šupinovito sa odlupujúci materiál, zvonka i zvnútra hnedý s tmavými škvrnami (tab. XXIV: 5).
5. Hrniec, typ F5 prípadne typ F12; priemer dna 62 mm; plastická vystupujúca výzdoba motívu V5; hlinitý, šupinovito sa odlupujúci materiál, zvonka i zvnútra hnedý.

181/84 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda I-A-8; hĺbka 38 cm; obr. 176.

Orbou značne zničený hrob. Urna (1) obsahujúca veľké množstvo spálených ľudských kostí bola zakrytá miskou (2) obrátenou hore dnom. Na severozápadnej strane boli dve malé nádoby (3, 4).

Zachovaných bolo 63,2 g dokonale, až kriedovito spálených malých gracilných zlomkov ľudských ostatkov z mozgovne (3–4 mm, zlomky dočasných zubov, zlomok nesynostozovanej kĺbovej hlavice a úlomky kompak dlhých kostí postkranálneho skeletu (2–5 mm).

Záver: Nedospelý jedinec.

1. Črepy hrnca, typ F0; plastická vystupujúca výzdoba motívu V5; ostrý piesčité materiál, zvonka hnedý, zvnútra sivohnedý.
2. Miska (nezachovala sa).
3. Profilovaná šálka s vnútornou výzdobou, typ I6; priemer dna 31 mm; min. hrúbka steny 2,5 mm; plastická zahĺbená výzdoba motívu Z13; jemný hlinitý materiál, zvonka i zvnútra čierny.
4. Malá amforka, typ B8; v. 82 mm; max. priemer 84 mm; výzdoba nezistiteľná; hlinito-piesčité materiál, zvonka i zvnútra sivohnedý.

182/84 – Jamkový hrob; kyjatická kultúra(?)

Sonda I-A-9; hĺbka 44 cm.

Z jamkového hrobu pochádzajú chronologicky a typologicky neurčiteľné črepy masívnej nádoby, hrúbka steny až 7 mm, uhlíky a zlomky spálených ľudských kostí. Kremačné ostatky na antropologickú analýzu neboli dodané.

183/84 – Urnový hrob s naznačenou skrinkou; kyjatická kultúra

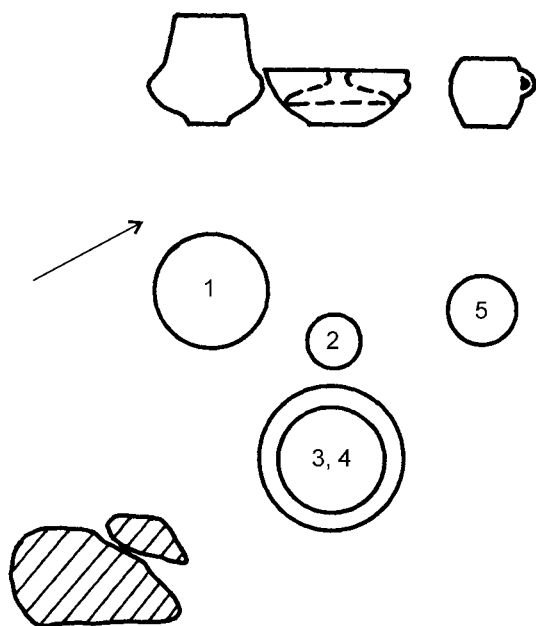
Sonda I-A-10; hĺbka 36 cm; obr. 177; tab. LXIII: 3–5.

Zo skrinkou naznačeného hrobu zničeného orbou sa zachoval jeden plochý, dlhší kameň skrinky a črepy troch nádob (1–3). Amfora (1) bola zakrytá miskou (2) obrátenou hore dnom, severne stál hrniec (3).

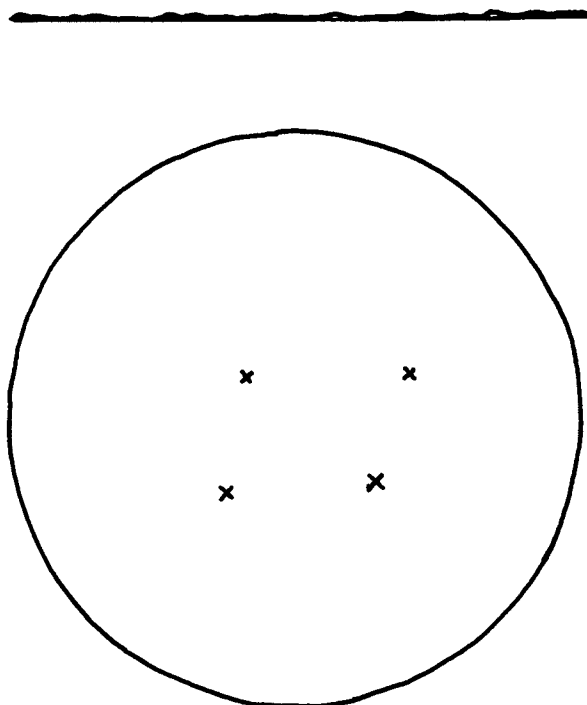
Zachovaných bolo 5,8 g kriedovito spálených malých stredne veľkých zlomkov ľudských ostatkov z kompaktných dlhých kostí postkranialneho skeletu (5–8 mm).

Záver: Dospelý jedinec.

1. Váza, typ C0, prípadne amfora, typ A0; rytá výzdoba motívu R2, plastická zahĺbená výzdoba motívu Z9, plastická vystupujúca výzdoba motívu V7; jemný hlinito-piesčitéy materiál, zvonka čierny, zvnútra sivočervený.
2. Miska, typ H0; výzdoba nezistiteľná; hrubý hlinito-piesčitéy materiál, zvonka i zvnútra sivohnedočierne.
3. Hrniec, typ F0; výzdoba nezistiteľná; hlinitéy materiál s kamienkami, zvonka i zvnútra hnedý.

Obr. 175. Hrob 180/84.

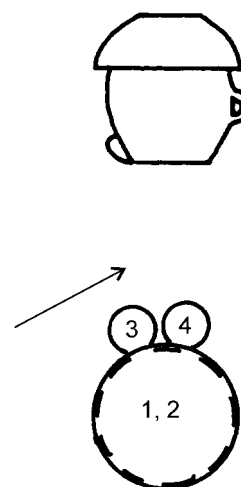

Obr. 174. Hrob 179/84.

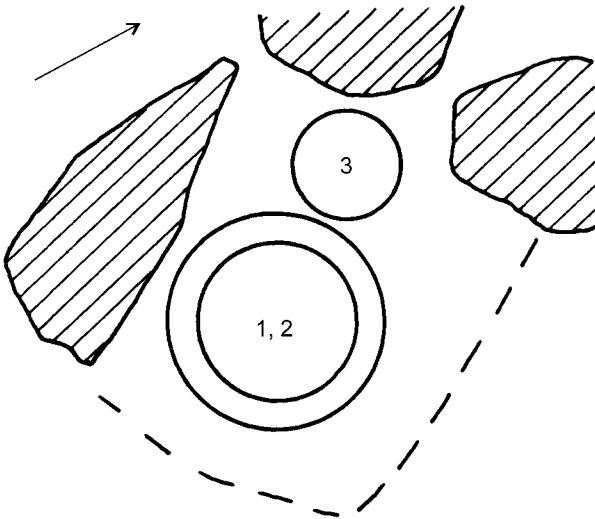
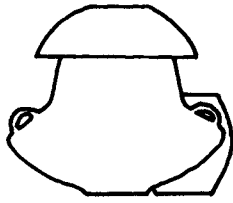
184/84 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda II-A-9; hĺbka 45 cm; obr. 178; 193: 3; 214: 3; tab. XXIV: 9–12; LXIII: 6, 7.

U tohto hrobu sa dala rozpoznať obdĺžniková hrobová jama zahĺbená až do podlažia. Jej obvod bol ohraničený menšími kameňmi a celý hrob bol pravdepodobne označený veľkým kameňom, ktorý ležal obďaleč. Západne od centrálnej urny (1) stála miska (2) v normálnej

Obr. 176. Hrob 181/84.

Obr. 177. Hrob 183/84.

polohe. Severne od urny, až v rohu hrobovej jamy, bola amfora (3) a východne stál hrniec (4) zakrytý masívnym črepom (5) a šálka (6). Čiastočne pod urnou bola ďalšia šálka (7). Na dne popolnice ležali spálené ľudské kosti.

Zachovaných bolo 10,5 g dokonale, až kriedovito spálených stredne veľkých, stredne gracilných zlomkov ľudských ostatkov zo stredne robustnej mozgovne (4–5 mm) a kompaktných dlhých kostí postkranialneho skeletu (4–6 mm).

Záver: Pravdepodobne dospelý jedinec.

1. Amfora, typ A0; rytá výzdoba motívu R2, plastická zahĺbená výzdoba motívu Z5; hlinito-piesčitého materiálu, zvonka čierny, zvnútra hnedý s tmavými škvrnami (tab. LXIII: 6, 7).
2. Miska, typ H14d; v. 76 mm; priemer ústia 102 mm; plastická zahĺbená výzdoba motívu Z11; jemný hlinito-piesčitého materiálu, zvonka sivočierny, zvnútra sivohnedý (obr. 193: 3; tab. XXIV: 11).
3. Fragment malej amfory, typ A9; zachovaná v. 110 mm; max. priemer vydutiny 167 mm; rytá výzdoba motívov R1 a R2, plastická zahĺbená výzdoba motívu Z3; hlinito-piesčitého materiálu, zvonka čierny, zvnútra hnedý (tab. XXIV: 10).
4. Dvojchý hrniec, typ F3a; v. 166 mm; priemer ústia 154 mm; bez výzdoby; hlinitý porézny materiál s kamienkami, zvonka i zvnútra hnedý (tab. XXIV: 12).

5. Do kruhového tvaru opracovaný črep hrubostenej sídliskovej nádoby, priemer 170 x 175 mm; max. hrúbka 15 mm; piesčito-hlinitý materiál, zvonka i zvnútra hnedý.
6. Črepy šálky s vnútornou výzdobou, typ I6; plastická vnútorná zahĺbená výzdoba motívu Z13; jemný hlinitý materiál, zvonka i zvnútra sivočierny.
7. Šálka, typ I6; v. 70 mm; priemer okraja 144 x 160 mm; max. hrúbka steny 3 mm; plastická zahĺbená výzdoba motívov Z5, Z10 a Z13; jemný hlinito-piesčitého materiálu, zvonka i zvnútra čierny (tab. XXIV: 9).

185/85 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda II-B-3; hĺbka 18 cm; obr. 179; tab. LXIII: 8–11.

Orbou zničený hrob bol tvorený urnou (1), v ktorej boli spálené ľudské kosti, zakrytá bola miskou (2) obrátenou hore dnom. Západne stál hrniec (3) a severne sa našla ďalšia miska (4), ktorá zakrývala vázu (5).

Zachovalo sa 40,5 g dokonale spálených stredne veľkých, stredne robustných zlomkov ľudských ostatkov. Medzi nimi zlomok rebra a zlomky kompaktných dlhých kostí postkranialneho skeletu (4–7 mm).

Záver: Pravdepodobne dospelý jedinec.

1. Amfora, typ A0; priemer dna 102 mm; hrúbka dna 10 mm; plastická zahĺbená výzdoba motívu Z11, plastická vystupujúca výzdoba motívu V3; ostrý piesčitého materiálu so sludou, zvonka čierny, zvnútra čiernosivý (tab. LXIII: 8–11).
2. Oblá miska typ H0; výzdoba nezistiteľná; ostrý piesčitého materiálu so sludou, zvonka sivohnedý, zvnútra čiernosivý.

Poznámka:

Zloženie materiálu podobné ako u amfory z tohto hrobu, len farba sa strieda.

3. Hrniec, typ F0; výzdoba nezistiteľná; hlinitý porézny materiál, zvonka i zvnútra hnedý.
4. Miska, typ H0; výzdoba nezistiteľná; hlinito-piesčitého materiálu, zvonka i zvnútra čierny.
5. Amfora, typ A0, prípadne amforovitá váza, typ C0; plastická zahĺbená výzdoba motívu Z11; jemný hlinitý materiál, zvonka čierny, zvnútra svetlohnedý.

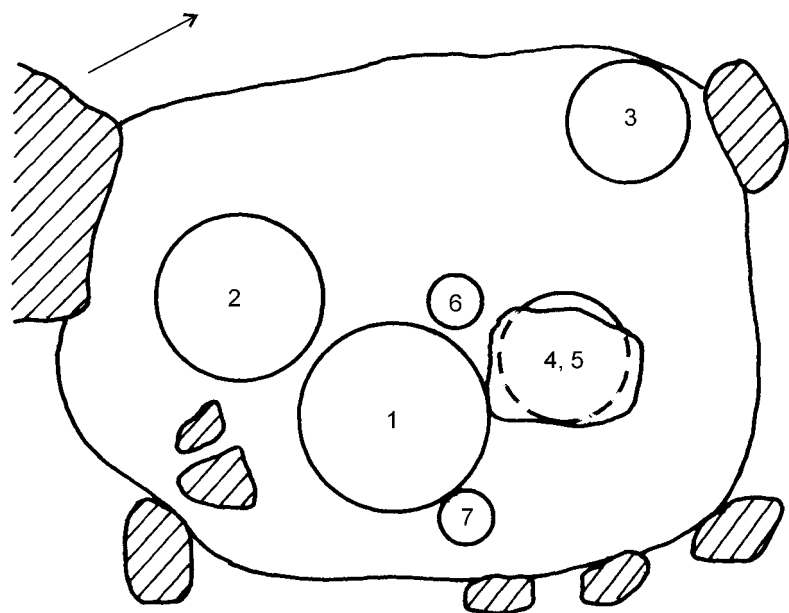
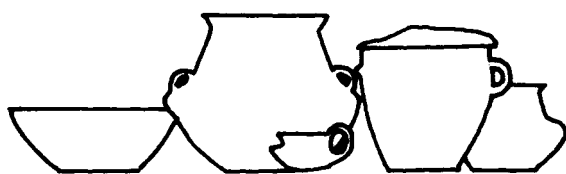
186/85 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda II-B-2; hĺbka 25 cm; obr. 180; tab. LXIII: 12, 13.

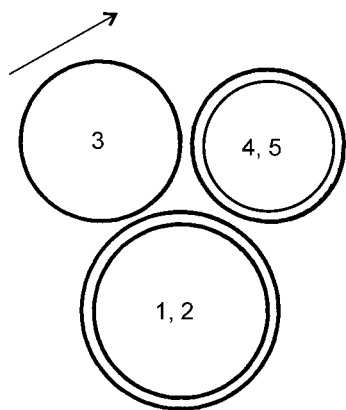
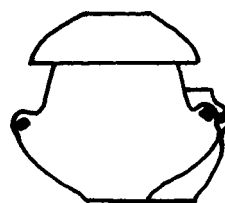
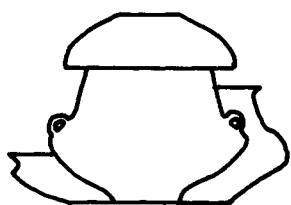
Orbou zničený hrob, z ktorého sa zachovali črepy troch nádob (1–3). Bola to amfora, prípadne amforovitá váza (1), pravdepodobne zakrytá miskou (2) obrátenou hore dnom a hrniec (3).

Kremačné ostatky neboli nájdené.

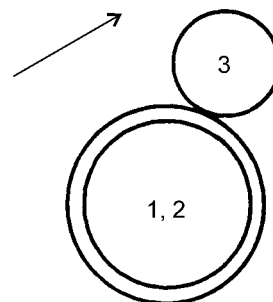
1. Amfora, typ A0, prípadne amforovitá váza, typ C0; rytá výzdoba motívov R1 a R2; jemný hlinito-piesčitého materiálu, zvonka čierny, zvnútra svetlohnedý (tab. LXIII: 12, 13).
2. Oblá miska, typ H0; výzdoba nezistiteľná; hlinito-piesčitého materiálu, zvonka i zvnútra sivočierny.
3. Hrniec, typ F0; výzdoba nezistiteľná; hrubý porézny, hlinitý materiál, zvonka i zvnútra svetlohnedý.

Obr. 178. Hrob 184/84.

Obr. 179. Hrob 185/85.

Obr. 180. Hrob 186/85.

187/85 – Urnový hrob; pilinská kultúra, resp. pilinsko-kyjatický horizont

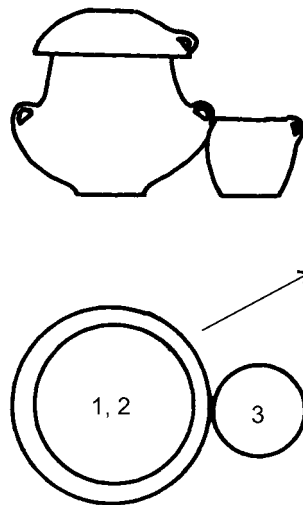
Sonda II-B-2; hĺbka 26 cm; obr. 181; tab. XXV: 1, 2.

Orbou zničený hrob, z ktorého sa zachovali črepy urny (1), misky (2) a ďalšej nádoby (3).

Zachovaných bolo 94,3 g dokonale spálených stredne veľkých gracilných až stredne robustných zlomkov ľudských ostatkov. Medzi nimi zlomky mozgovne (3–5 mm, na jednom zlomku lebečný šev otvorený), zlomok gracilnej kľúčnej kosti, zlomky hlavíc kĺbov (nesynostozované), gracilná *ossa pedis* a zlomky kompaktných dlhých kostí postkranialneho skeletu (4–7 mm).

Záver: Pravdepodobne mladý jedinec, vekový stupeň – juvenis.

1. Fragment amfory, typ A0; priemer dna 126 mm; bez výzdoby; piesčitého materiálu s kamienkami, zvonka i zvnútra sivočierny (tab. XXV: 1).
2. Malá profilovaná miska, pravdepodobne typ H6; výzdoba nezistiteľná; piesčitého materiálu s kamienkami, zvonka sivohnedý, zvnútra čierny.
3. Spodná časť malého hrnca, typ F0; zachovaná v. 70 mm; priemer dna 68 mm; bez výzdoby; piesčitého materiálu s kamienkami, zvonka i zvnútra sivohnedý (tab. XXV: 2).

Obr. 181. Hrob 187/85.

188/85 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda II-B-2; hĺbka 55 cm; obr. 182; tab. XXV: 3–8; LXIII: 14–17.

Dobre zachovaný hrob. Nádoby boli uložené v štvorcovej hrovej jame zapustenej do piesčitého podlažia 10–12 cm. Centrálna nádoba (1), ktorá nebola urnou, stála v západnom rohu hrovej jamy a bol v nej hrniec (2). Od nej na východ a na juh bola miska (3) obrátená hore dnom, ďalší hrniec (4) zakrytý pokrievkou (5) a na západ bola šálka (6), v ktorej boli spálené ľudské kosti.

Nádoba 1:

Zachovaných bolo 24,2 g dokonale spálených stredne veľkých a stredne robustných zlomkov ľudských ostatkov. Medzi nimi zlomky mozgovne (5–7 mm, na jednom zlomku lebečný šev otvorený), zlomok hlavice kĺbu (hustá trámčina tkaniva) a zlomky kompaktných dlhých kostí postkranialneho skeletu (5–8 mm).

Záver: Pravdepodobne dospelý jedinec, vekový stupeň – adultus I.

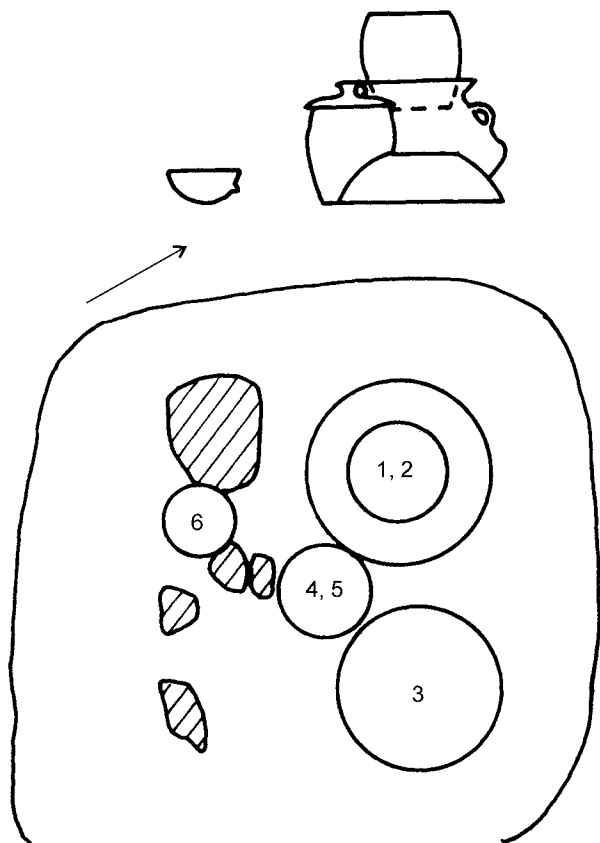
Nádoba 5:

Zachovalo sa 2,5 g kriedovito spálených 4 zlomkov ľudských ostatkov z kompaktných dlhých kostí dolnej končatiny (pravdepodobne *tibiae*, 7–8 mm).

Záver: Pravdepodobne dospelý jedinec.

Celkový záver: V oboch nádobách boli pravdepodobne ostatky jedného dospelého jedinca, vekový stupeň – adultus I.

1. Malá amfora, typ A8; zachovaná v. 152 mm; max. priemer 248 mm; rytá výzdoba motívu R2, plastická zahĺbená výzdoba motívov Z11 a Z12; jemný hlinito-piesčitého materiálu, zvonka sivočierny, zvnútra svetlohnedý (tab. XXV: 8; LXIII: 14–17).

Obr. 182. Hrob 188/85.

2. Hrnec, typ F0; priemer dna 78 mm; výzdoba nezis-
titeľná; hlinitý drobný materiál, zvonka i zvnútra
svetlohnedý.
3. Fragment misky, typ H14a; zachovaná v. 104 mm;
priemer ústia 248 mm; bez výzdoby; hlinitý mate-
riál, zvonka hnedý, zvnútra sivočierny (tab. XXV: 5).
4. Hrnec, typ F3c; v. 112 mm; priemer ústia 132 mm; hli-
nitý materiál s kamienkami, zvonka i zvnútra hnedý
(tab. XXV: 7).
5. Pokrievka, typ J3; v. asi 38 mm; priemer 120 mm; hli-
nitý materiál s kamienkami, zvonka i zvnútra hnedý
(tab. XXV: 3, 4).
6. Šálka, typ I8; v. bez ucha 44 mm; bez výzdoby; prie-
mer okraja 98 mm; jemný hlinitý materiál, zvonka
čiernohnedý, zvnútra čierny (tab. XXV: 6).

189/85 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda II-B-II; hĺbka 52 cm; obr. 183; tab. XXV: 9–11;
LIV: 1–9.

Čiastočne zničený hrob. Urna (1) obsahujúca niekoľko
spálených ľudských kostí bola zakrytá miskou (2) ob-
rátenou hore dnom. Východným smerom od urny bola
pravdepodobne amfora (3) a šálka (4). Okolo týchto
nádob ležali črepy pokrievky (5), ktorá pravdepodobne
pôvodne zakrývala nádobu (3).

Kremačné ostatky na antropologickú analýzu neboli
dodané.

1. Amfora, pravdepodobne typ A8; rytá výzdoba mo-
tívu R2; piesčito-hlinitý materiál, zvonka čierny,
zvnútra svetlohnedý (tab. LXIV: 1–3).
2. Oblá bezuchá miska, typ H9b; v. 83 mm; priemer
okraja 241 mm; výzdoba nezisiteľná; hlinitý mate-
riál, zvonka hnedý, zvnútra sivočierny (tab. XXV: 11).
3. Spodná časť amforky, typ B0; zachovaná v. 72 mm;
priemer vydutiny 144 mm; výzdoba nezisiteľná;
hlinito-piesčitý materiál, zvonka sivočierny, zvnútra
hnedý (tab. XXV: 10).
4. Šálka, typ I6; š. pásikového ucha 20 mm s umbom;
plastická vnútorná zahĺbená výzdoba motívu Z13;
jemný hlinitý materiál, zvonka čierny a hnedý,
zvnútra čierny (tab. LXIV: 4–9).
5. Pokrievka, typ J2; v. 48 mm; priemer 128 mm; hli-
nitý materiál s kamienkami, zvonka i zvnútra tehlovo-
hnedý (tab. XXV: 9).

190/85 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda II-B-2; hĺbka 22 cm.

Orbou zničený hrob. Zachovalo sa len zopár nevýraz-
ných črepov z niekoľkých nádob (1).

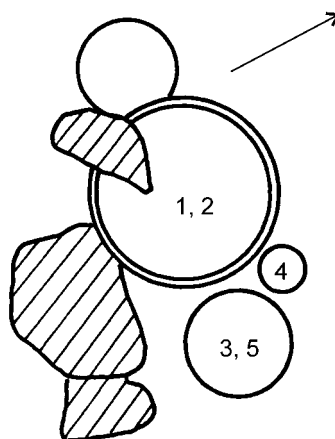
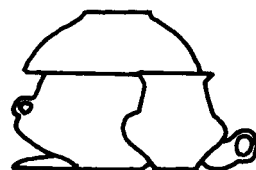
Kremačné ostatky neboli nájdené.

1. Črepy dvoch typologicky neurčitelných hrncov, typ
F0 a dvoch typologicky neurčitelných misiek, typ
H0, prípadne pokrievok, typ J0.

191/85 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda II-B-2; hĺbka 18 cm; obr. 184.

Orbou zničený hrob. Zachovala sa iba spodná časť ná-
doby (1).

Obr. 183. Hrob 189/85.

Obr. 184. Hrob 191/85.

Obr. 185. Hrob 192/85.

Kremačné ostatky neboli nájdené.

1. Amforovitá váza, typ C0, prípadne hrniec, typ F0; výzdoba nezistiteľná; hlinitý, šupinovito sa odlupujúci materiál, zvonka i zvnútra svetlohnedý.

192/85 – Urnový hrob; kyjatická kultúra

Sonda II-B-2; hĺbka 20 cm; obr. 185.

Orbou zničený hrob. Zachovala sa iba spodná časť masívnej nádoby (1).

Kremačné ostatky neboli nájdené.

1. Masívny hrniec, typ F0; max. hrúbka steny až 12 mm; výzdoba nezistiteľná; hrubý hlinitý materiál, zvonka i zvnútra svetlohnedý so stopami po smolnom nátere.

3.3.2 Opisy sond, objektov a ojedinelých nálezov

Plocha pohrebiska sa skúmala, ako sme už uviedli, sondážnou metódou. Každá sonda predstavovala štvorec s rozmermi 5 x 5 metrov (obr. 5), teda plocha každej sondy bola 25 m². V následnom opise sond uvádzame v prvom riadku označenie sondy (napr. I-A-1) a preskúmaný objem zemin v metroch kubických. V druhom a v ďalších riadkoch je popis sondy, popis nálezových situácií, čísla a hĺbky hrobov v nej preskúmaných a prípadné ďalšie nálezy a zaujímavosti. Nálezy z týchto sond, prevažne keramické zlomky, sú uložené v depozitári Archeologického ústavu SAV.

Sonda I-A-1 (preskúmaná kubatúra zemin 5,25 m³)

Prvé sporadické kamene boli zreteľné už na povrchu. V strede sondy bol iba jeden hrob – 63/83 značne narušený orbou. Jeho dno bolo v hĺbke iba 25 cm.

V nivelete 486,68 bola celá pokrievka s cievkovitým ukončením, typ J2; max. priemer 124 mm; v. 51 mm; porézny hlinitý materiál, zvonka hnedý, zvnútra čiernohnedý.

Sonda I-A-2 (preskúmaná kubatúra zemin 8,25 m³)

Kamene sa objavovali už v hĺbke od 0 do 15 cm. Dno jediného hrobu – 83/63 bolo v hĺbke 33 cm.

Sonda I-A-3 (preskúmaná kubatúra zemin 8,25 m³)

Kamene hrobových konštrukcií sa začali objavovať v hĺbke okolo 20 cm. V sonde boli hroby 74/83, 77/83 a 78/83. Ich dná boli v hĺbkach od 27 do 33 cm.

Sonda I-A-4 (preskúmaná kubatúra zemin 9,0 m³)

V sonde boli tri výrazné zoskupenia kameňov, pripomínajúce hrobový kamenný príkrov, ktorého kamene sa začali objavovať v hĺbke od 15 do 36 cm. Ani medzi kameňmi, ani pod nimi však hroby neboli. V južnom rohu sondy v povrchovej vrstve sa našlo malé bronzové dlátko (1).

1. Malé bronzové dlátko s tuľajkou. V hornej vonkajšej časti má dlátko čierny, smolný náter, ktorý pravdepodobne slúžil k lepšej fixácii násady z organickej hmoty; dl. 63 mm; max. priemer 16 x 19 mm; š. ostria 11,5 mm (obr. 220: 6; tab. LXVI: 1).

Stojí za povšimnutie, že v roku 1943 venoval jednu malú amforu, nepochybne urnu z Kyjatic, do zbierok Slovenského národného múzea v Bratislave popredný československý numizmatik a historik Vojtěch Ondrouch, profesor na UK v Bratislave. Ako sa však k tejto nádobe dostal, už sa nedozvieme. Možno ju dostal darom na pamiatku od profesora Budinského-Kričku, alebo ju dostal od niektorého miestneho sedliaka, ktorý ju pravdepodobne ešte pred prvým výskumom na ploche pohrebiska našiel a zachránil. Táto nádoba je v súčasnosti v depozitári spomenutého múzea evidovaná pod číslom 6185.

Sonda I-A-5 (preskúmaná kubatúra zemin 5,0 m³)

V sonde sa zistili stopy po výkopoch V. Budinského-Kričku z roku 1941. Vo východnej časti sondy sa v hĺbke od 5 do 19 cm objavilo výrazné zoskupenie kameňov, pripomínajúce hrobový kamenný príkrov, avšak ani medzi kameňmi, ani pod nimi žiadne stopy po hrobe neboli.

Sonda I-A-6 (preskúmaná kubatúra zemin 21,0 m³)

Kamene hrobových konštrukcií sa začali objavovať v hĺbke od 11 do 15 cm. V sonde boli hroby 116/83, 117/83, 119/83–121/83. Ich dná boli v hĺbke od 34 do 58 cm.

Sonda I-A-7 (preskúmaná kubatúra zemin 12,5 m³)

Kamene hrobových konštrukcií sa začali objavovať v hĺbke od 11 do 30 cm. V sonde boli hroby 123/84–129/84 a 136/84. Ich dná boli v hĺbke od 21 do 48 cm.

Sonda I-A-8 (preskúmaná kubatúra zemin 10,0 m³)

Kamene hrobových konštrukcií sa začali objavovať v hĺbke od 11 do 25 cm. V sonde boli hroby 137/84, 139/84–142/84 a 181/84. Ich dná boli v hĺbke od 34 do 38 cm.

Sonda I-A-9 (preskúmaná kubatúra zemin 12,5 m³)

Kamene hrobových konštrukcií sa začali objavovať v hĺbke od 9 do 28 cm. V sonde boli hroby 146/84–156/84, 176/84 a 182/84. Ich dná boli v hĺbke od 21 do 48 cm.

Sonda I-A-10 (preskúmaná kubatúra zemin 12,5 m³)

Kamene hrobových konštrukcií sa začali objavovať v hĺbke od 9 do 26 cm. V sonde boli hroby 157/84–168/84, 178/84, 183/84. Ich dná boli v hĺbke od 26 do 50 cm.

Sonda I-A-11 (preskúmaná kubatúra zeminy 12,5 m³)

Kamene hrobových konštrukcií sa začali objavovať v hĺbke od 8 do 26 cm. V sonde bol iba hrob 180/84 v hĺbke 30 cm. V sonde bolo málo veľkých kameňov, čo podobne, ako iba jeden objavený žiarový hrob, naznačuje, že sa pravdepodobne zachytil okraj pohrebiska.

Sonda I-B-1 (preskúmaná kubatúra zeminy 8,0 m³)

V sonde sa v hĺbke od 16 do 31 cm objavovali iba sporadické kamene. Väčšia časť sondy bola sterilná.

Sonda I-B-2 (preskúmaná kubatúra zeminy 5,0 m³)

V sonde sa od hĺbky 1 cm do 19 cm objavovali iba kamene. Hroby ani ich zvyšky sa nenašli.

Sonda I-B-3 (preskúmaná kubatúra zeminy 5,5 m³)

Kamene sa začali objavovať v hĺbke od 15 do 22 cm. V sonde boli hroby 93/83, 94/83 a 103/83. Ich dna boli v hĺbke od 16 do 20 cm. V povrchovej vrstve sa našiel kamenný úštep (1).

1. Čiastočne opracovaný radiolaritový úštep; dl. 44 mm; š. 23 mm.

Sonda I-B-4 (preskúmaná kubatúra zeminy 12,5 m³)

Kamene sa začali objavovať v hĺbke od 5 do 20 cm. V sonde boli hroby 86/83, 97/83 až 99/83. Ich dna boli v hĺbke od 24 do 50 cm.

Sonda I-B-5 (preskúmaná kubatúra zeminy 7,25 m³)

Kamene sa začali objavovať v hĺbke od 0 do 15 cm. V sonde boli hroby 82/83, 87/83 a 100/83. Ich dna boli v hĺbke od 21 do 25 cm. Po vybratí hrobov v hĺbke medzi 22 až 32 cm sa v južnej časti sondy objavil pôdorys eliptického sídliskového objektu.

Sonda I-B-6 (preskúmaná kubatúra zeminy 9,0 m³)

Kamene sa začali objavovať v hĺbke od 9 do 20 cm. V sonde boli hroby 104/84 až 110/84 a 122/84. Ich dna boli v hĺbke od 12 do 37 cm.

Sonda I-B-7 (preskúmaná kubatúra zeminy 8,5 m³)

Kamenné konštrukcie hrobov a samotné hroby boli iba v južnej polovici sondy. Kamene sa začali objavovať v hĺbke od 15 do 22 cm. V sonde boli hroby 118/84, 130/84 a 131/84. Ich dna boli v hĺbke od 32 do 34 cm.

Sonda I-B-8 (preskúmaná kubatúra zeminy 9,0 m³)

Kamene sa začali objavovať v hĺbke od 16 do 28 cm. V sonde boli hroby 132/84 a 133/84. Ich dna boli v hĺbke 34 a 37 cm.

Sonda I-B-9 (preskúmaná kubatúra zeminy 10,5 m³)

Sonda bola takmer sterilná. Pravdepodobne sa zachytil okraj pohrebiska. Niekoľko kameňov a jeden hrob boli iba v jej východnej časti. Kamene boli v hĺbke od 20 do 26 cm a dno hrobu 143/84 bolo v hĺbke 42 cm.

Sonda I-B-10 (preskúmaná kubatúra zeminy 7,5 m³)

Úplne sterilná sonda bez kameňov a hrobov. Sonda zachytila jednoznačný okraj pohrebiska.

Sonda I-B-11 (preskúmaná kubatúra zeminy 5,0 m³)

Vo východnej časti bola sonda narušená 60 cm širokou vodovodnou ryhou. Sporadické kamene sa objavovali v hĺbke od 3 do 20 cm. Hroby sa nezistili.

Sonda I-C-1 (preskúmaná kubatúra zeminy 9,5 m³)

Kamene sa začali objavovať v hĺbke od 10 do 37 cm. Boli malé a bolo ich málo. Sonda bola bez hrobov, preto možno predpokladať, že v tejto časti plochy pohrebisko končí. Vo vrstve tejto sondy sa v blízkosti západného rohu našla šálka mladopilinského tvaru (1) a v nivelete 486,74 v hĺbke 37 cm hrniec (2)

1. Profilovaná šálka pilinskej kultúry, typ I2a; v. s uchom 46 mm; rytá výzdoba motívu R1, plastická vystupujúca výzdoba motívu V8; hlinito-piesčitý materiál, zvonka v dolnej polovici svetlohnedý a v hornej čiernej, zvnútra čiernej.
2. Črepy hrnca, typ F0; bez výzdoby; hrubý, porézny materiál s kamienkami, zvonka i zvnútra tehlovočervený.

Sonda I-C-2 (preskúmaná kubatúra zeminy 5,0 m³)

Kamene sa začali objavovať v hĺbke od 10 do 20 cm. V sonde bol iba hrob 92/83. Jeho dno bolo v hĺbke 19 cm.

Sonda I-C-3 (preskúmaná kubatúra zeminy 4,5 m³)

Kamene sa začali objavovať v hĺbke od 11 do 16 cm. V sonde bol iba hrob 95/83. Jeho dno bolo v hĺbke 38 cm. V povrchovej vrstve sa našli dva zlomky bronzovej dýky (1).

1. Dva zlomky jazykovitej rukováti dýky. Na každom zlomku je jeden kruhový otvor na pripevnenie vonkajšej časti rukováti pravdepodobne z organického materiálu. Rukoväť má nevýrazné okrajové lišty a na časti čepele je zreteľné hrubé stredové rebro. Dĺžka oboch zlomkov spolu je 82 mm; š. čepele 21 mm; hrúbka čepele so stredovým rebrom 9,5 mm. (obr. 221: 1; tab. LXVI: 2).

Sonda I-C-4 (preskúmaná kubatúra zeminy 6,75 m³)

Kamene sa začali objavovať v hĺbke od 0 do 17 cm. V sonde boli hroby 84/83, 85/83 a 196/83. Ich dna boli v hĺbkach od 20 do 25 cm. V povrchovej vrstve sa našiel orbou dislokovaný pravdepodobne hromadný nález bronzových predmetov. Zachovala sa z neho sekera s tuľajkou (1), sekerkou so schodíkom (2) a náramok (3).

1. Sekera so symetrickým zobákovitým ústím tuľajky. Pod okrajom mala malé uško a pod ústím dve plastické obvodové rebrá; v. 90 mm; ústie 27 x 43 mm; š. ostria 36 mm; tuľajka 27 x 30 mm, jej hĺbka 46 mm (obr. 221: 4; tab. LXVI: 3).

2. Gracilná sekera typu Veľký Blh. Mala pravouhlý schodík a výkroj v tyle; d. 100 mm; max. š. 22 mm; š. ostria 24 mm (obr. 221: 2; tab. LXVI: 3).
3. Dvozávitový tyčinkový náramok. Tyčinka má tvar písmena D, priemer 37 x 39 mm; tyčinka 4,5 x 5 mm (obr. 220: 1).

Sonda I-C-5 (preskúmaná kubatúra zeminy 9,25 m³)

Kamene sa začali objavovať v hĺbke od 1 do 18 cm. V sonde boli hroby 82/83, 101/83 a 102/83. Ich dná boli v hĺbkach 23, 25 a 37 cm. Stredná časť sondy bola narušená mladším sídliskovým objektom V/83 (pozri kapitolu *Katalóg sídliskových objektov*).

Sonda I-C-6 (preskúmaná kubatúra zeminy 8,25 m³)

V sonde boli iba kamene, ktoré sa začali objavovať v hĺbke od 11 do 33 cm. V jej západnej časti sa zachytil malý okraj výkopu z roku 1941. Našli sa aj črepy z rozrušených žiarových hrobov. Čiastočne svojou kamennou konštrukciou sa tu zachoval okraj hrobu zo susednej sondy I-B-6. Podložie bolo v hĺbke okolo 30 cm.

Sonda I-C-7 (preskúmaná kubatúra zeminy 7,75 m³)

Kamene sa začali objavovať v hĺbke od 8 do 23 cm. V sonde boli hroby 111/84–115/84. Ich dná boli v hĺbke od 16 do 31 cm. V jej západnej časti sa zachytil okraj výkopu z roku 1941.

Sonda I-C-8 (preskúmaná kubatúra zeminy 14,5 m³)

Kamene sa začali objavovať v hĺbke od 4 do 28 cm. V sonde boli hroby 134/84, 135/84 a 138/84. Ich dná boli v hĺbke od 22 do 58 cm. V jej západnej časti sa zachytil okraj výkopu z roku 1941 a priebeh vtedajšej zisťovacej sondy.

Sonda I-C-9 (preskúmaná kubatúra zeminy 5,5 m³)

Sporadické kamene sa začali objavovať v hĺbke od 8 do 22 cm. Výskum z rokov 1983–1985 hroby neobjavil. V časti sondy boli pôvodne iba preskúmané hroby z výskumu roku 1941. Sonda nepochybne zachytila okraj pohrebiska. Na jej ploche (25 m²) nebol už žiadny hrob. Po odkrytí 30 cm vrstvy ornice sa ukázalo úplne sterilné podložie.

Sonda I-C-10 (preskúmaná kubatúra zeminy 5,5 m³)

Sporadické kamene sa začali objavovať v hĺbke od 6 do 28 cm. Výskum z rokov 1983–1985 hroby neobjavil. V sonde boli pôvodne iba dva hroby z výskumu roku 1941.

Sonda I-D-5 (preskúmaná kubatúra zeminy 6,75 m³)

Kamene a hroby boli iba vo východnej časti sondy. Kamene sa začali objavovať v hĺbkach od 2 do 10 cm. V sonde boli hroby 79/83 až 81/83. Ich dná boli v hĺbkach od 21 do 27 cm.

Sonda I-D-6 (preskúmaná kubatúra zeminy 8,25 m³)

Okrem malých zlomkov keramiky a niekoľkých kameňov bola táto sonda bez nálezov. Po odkrytí 30 cm vrstvy ornice sa ukázalo úplne sterilné podložie.

Sonda I-D-8 (preskúmaná kubatúra zeminy 6,0 m³)

Sonda potvrdila predpoklad, že na tejto ploche už hroby nebudú.

Sonda II-A-2 (preskúmaná kubatúra zeminy 12,0 m³)

Kamene sa začali objavovať v hĺbke okolo 10 cm. V sonde boli hroby 56/83 až 62/83. Ich dná boli v hĺbkach od 17 do 48 cm.

Sonda II-A-3 (preskúmaná kubatúra zeminy 8,25 m³)

Kamene sa začali objavovať v hĺbke od 8 do 27 cm. V sonde boli hroby 69/83 až 71/83 a 73/83. Ich dná boli v hĺbkach od 18 do 36 cm.

Sonda II-A-4 (preskúmaná kubatúra zeminy 12,0 m³)

Severozápadná časť sondy bola sterilná. V ostatných častiach sondy sa kamene začali objavovať v hĺbke od 7 do 31 cm. V sonde boli hroby 53/83, 55/83, 66/83, 75/83 a 76/83, ktoré sa koncentrovali predovšetkým na južnom okraji sondy. Ich dná boli v hĺbkach od 21 do 28 cm.

Sonda II-A-5 (preskúmaná kubatúra zeminy 12,0 m³)

Severozápadná časť sondy bola sterilná. V ostatných častiach sondy sa kamene začali objavovať v hĺbke od 4 do 21 cm. V sonde boli hroby 54/83, 64/83, 65/83 až 68/83, 83/83 a 88/83. Ich dná boli v hĺbkach od 30 do 55 cm.

Sonda II-A-6 (preskúmaná kubatúra zeminy 12,0 m³)

Sonda bola skúmaná s prestávkami v priebehu dvoch týždňov. Plocha sa nechávala vyzrieť a po vyfarbení sa sonda začala skúmať. Vtedy sa ukázalo, že stred plochy sondy bol prefatý melioračnou ryhou. Zistili sa dve oválne plochy tvorené tmavo zafarbenou hlinou, kameňmi, črepami a mazanicou. Uprostred týchto „objektov“ sa dali vysledovať dve stĺpové jamy obkolesené kameňmi. V sonde hroby neboli. Zistili sa však dva sídliskové(?) objekty I/83 a II/83. V objekte I/83 boli malé zlomky niekoľkých nádob (1). V objekte II/83 boli podobné zlomky (2). Stredom sondy v smere severovýchod – juhozápad prebiehala 40 cm melioračná ryha. V hĺbke 50 cm sa našla šálka (3) a v nivelete 487,84 amfora (4).

1. Typologicky nevýrazné črepy.
2. Typologicky nevýrazné črepy.
3. Kónická šálka s odlomeným uchom, typ II2; v. 50 cm; bez výzdoby; hlinitý materiál, zvonka i zvnútra čieranosivý.

4. Črepy amfory, typ A0, prípadne amforovitej vázy, typ C0; rytá výzdoba motívu R2, plastická zahĺbená výzdoba Z2 a Z3; jemný hlinito-piesčitý materiál, zvonka čierny, zvnútra tehlovočervený (tab. LXVI: 4–8).

Sonda II-A-7 (preskúmaná kubatúra zeminy 6,5 m³)

V sonde hroby neboli. Sporadické kamene sa začali objavovať v hĺbke od 13 do 26 cm. Tam sa tiež našla kónická spodná časť džbánku typu G0; max. priemer vydutiny 70 mm; jemný hlinitý materiál, zvonka čiernosivý, zvnútra oranžovosivý (tab. LXVI: 9).

Sonda II-A-8 (preskúmaná kubatúra zeminy 6,25 m³)

V severozápadnej časti sondy boli v hĺbke od 14 do 23 cm sporadické kamene a v hĺbke 25 cm jeden hrob 175/84.

Sonda II-A-9 (preskúmaná kubatúra zeminy 13,5 m³)

V sonde boli v hĺbkach od 15 do 22 cm roztrúsené kamene a hroby 173/84, 174/84, 179/84 a 184/84, ktorých dna boli v hĺbke 27, 33, 39 a 54 cm.

Sonda II-A-10 (preskúmaná kubatúra zeminy 6,75 m³)

V sonde boli v hĺbkach od 12 do 17 cm roztrúsené kamene a hroby 170/84–172/84, ktorých dna boli v hĺbke 23 a 27 cm.

Sonda II-B-1 (preskúmaná kubatúra zeminy 5,0 m³)

V sonde boli v hĺbkach od 6 do 20 cm roztrúsené kamene. Hroby sa nenašli.

Sonda II-B-2 (preskúmaná kubatúra zeminy 5,5 m³)

V sonde boli v hĺbkach od 1 do 22 cm roztrúsené kamene a medzi nimi hroby 186/85–192/85, ktorých dna boli v hĺbke od 17 do 22 cm. Vo východnom rohu sondy sa našli črepy amfory (1), dvoch hrncov (2) a šálky na prstencovitej nôžke (3).

1. Tri malé črepy amfory typu A0; rytá výzdoba motívu R2; jemný hlinitý materiál, zvonka čierny, zvnútra sivočierny (tab. LXVI: 10, 12, 14).
2. Malé črepy dvoch hrncov typu F0; výzdoba nezistiteľná; hlinitý materiál, zvonka i zvnútra sivohnedý (tab. LXVI: 11, 13).

Sonda II-B-3 (preskúmaná kubatúra zeminy 7,5 m³)

V sonde boli v hĺbkach od 5 do 29 cm roztrúsené kamene a v strede sondy hrob 185/85, ktorého dno bolo v hĺbke 18 cm.

Sonda II-B-4 (preskúmaná kubatúra zeminy 12,0 m³ – bola skúmaná len polovina sondy)

Preskúmala sa asi polovica severnej časti sondy. V nej sa kamene objavovali v hĺbke od 20 do 34 cm. Bol v nej iba jeden hrob 90/83, ktorého dno bolo v hĺbke 36 cm. Okrem toho bol v severnej časti sondy sídliskový objekt, dodatočne označený ako objekt III/83 (pozri kapitolu *Katalóg sídliskových objektov*).

Sonda II-B-5 (preskúmaná kubatúra zeminy 5,0 m³ – bola skúmaná len časť sondy)

Do tejto sondy pokračoval z východu objekt III/83. Ten čiastočne narušil žiarový hrob 91/83, ktorého dno bolo v hĺbke 30 cm.

Sonda II-C-1 (preskúmaná kubatúra zeminy 6,25 m³)

V sonde boli v hĺbkach od 14 do 25 cm roztrúsené kamene. Hroby sa nenašli.

Sonda II-C-2 (preskúmaná kubatúra zeminy 11,0 m³)

V sonde boli v hĺbkach od 22 do 44 cm roztrúsené kamene. Hroby sa nenašli.

Sonda II-C-3 (preskúmaná kubatúra zeminy 8,5 m³)

V sonde boli v hĺbkach od 22 do 34 cm roztrúsené kamene. Hroby sa nenašli.

Sonda II-D-5 (preskúmaná kubatúra zeminy 2,5 m³)

Keďže v okolitých sondách sa hroby nenachádzali, tak sa na plánovanej ploche sondy vytýčil a odkryl len zisťovací rez s rozmermi 1 x 5 metrov. V ňom boli iba v hĺbkach od 30 do 52 cm kamene. Hroby sa nenašli.

Sonda II-D-7 (preskúmaná kubatúra zeminy 2,5 m³)

Keďže v okolitých sondách sa hroby nenachádzali, tak sa na plánovanej ploche sondy vytýčil a odkryl len zisťovací rez s rozmermi 1 x 5 metrov. V ňom boli iba v hĺbkach od 35 do 49 cm kamene. Hroby sa nenašli.

3.3.3 Povrchové zbery na ploche a v okolí pohrebiska

Okrem realizácie systematického archeologického výskumu v rokoch 1983 až 1985 sa na ploche predpokladaného žiarového pohrebiska uskutočňovali permanentné povrchové obhliadky tejto lokality. Bolo to tak predovšetkým v auguste a začiatkom septembra roku 1983. Tiež aj v lete roku 1985 a počas príležitostnej návštevy lokality V. Furmánkom aj roku 2010.

Keramika, ktorá sa našla v roku 1983 na východnom okraji pohrebiska a iné predmety, sa pôvodne považovali za sídliskový materiál z mladších objektov. Po umytí a analýze keramiky sa ukázalo, že ide o črepy zo zničených žiarových hrobov, ktoré sa do tejto polohy dostali z porušených hrobov na pohrebisku. Niektoré, ale nie všetky, v podloží sa črtajúce terénne anomálie, pôvodne interpretované ako sídliskové jamy často predstavujú pravdepodobne stopy po koreňovom systéme odumretých stromov. V tomto súbore nájdeme charakteristické črepy, pochádzajúce z bežných keramických tvarov objavovaných v hroboch – amfory, amforovité vázy, hrnce, misky, šálky a iné. Boli však zdobené motívmi, ktoré

síce boli vo všeobecnosti na keramike pilinskej a kyjatickej kultúry bežné (*Furmánek/Mitáš/Budaváry 2016*, 14, obr. 10), avšak v hrobách na tomto pohrebisku boli mimoriadne vzácne. Domnievame sa, že pôvod týchto keramických fragmentov je dvojaký. Môžu pochádzať zo starších hrobov narušených mladšími hrobmi, alebo sú to zvyšky hrobov uložených plytko pod povrchom, ktoré boli narušené recentnou orbou. Pre ilustráciu uvádzame výber charakteristických tvarov a výzdobných motívov.

12. 8. 1983 – vrecko 1

Objavil sa črepový keramický materiál pilinskej kultúry – amfory, profilované misky (2, 3), amfory s rytou výzdobou motívu R3; materiál z prechodného pilinsko-kyjatického horizontu – misky s plastickou vystupujúcou výzdobou motívu V10 a materiál kyjatickej kultúry – amfory, prípadne amforovité vázy (1), oblé misky rôznych typov (4, 5).

1. Črep amfory, typ A0, prípadne amforovitej vázy kyjatickej kultúry, typ C0; rytá výzdoba R3; jemný hlinito-piesčitý materiál, zvonka čierny, zvnútra hnedý.
2. Profilovaná miska pilinskej kultúry, typ H3; plastická vystupujúca výzdoba V5; hrubý piesčito-hlinitý materiál s kamienkami, zvonka sivohnedý, zvnútra sivočierny.
3. Črep profilovanej misky pilinskej kultúry, typ H2-H6; plastická vystupujúca výzdoba motívu V10; jemný hlinito-piesčitý materiál, zvonka i zvnútra sivohnedý.
4. Črep misky kyjatickej kultúry, typ H11; bez výzdoby; hlinito-piesčitý materiál, zvonka sivohnedý, zvnútra hnedý.
5. Dva črepy misiek kyjatickej kultúry, typ H12; plastická vystupujúca výzdoba motívu V9; piesčito-hlinitý materiál, zvonka i zvnútra sivohnedý.

12. 8. 1983 – vrecko 2

Objavil sa črepový keramický materiál pilinskej kultúry – amfory (1, 10), hrnce (6, 15), profilované misky (7, 16) a šálky (9, 18); materiál kyjatickej kultúry – amfory, prípadne amforovité vázy (2-4, 11-13), amforoky (5, 14), hrnce (6, 15), oblé misky (8, 17).

1. Črep amfory, pilinskej kultúry, typ A0; rytá výzdoba motívu R1, plastická zahĺbená výzdoba motívu Z2; hlinito-piesčitý materiál, zvonka čierny, zvnútra sivočierny.
2. Črep amfory, typ A0, prípadne amforovitej vázy kyjatickej kultúry, typ C0; rytá výzdoba motívu R2; piesčito-hlinitý materiál, zvonka čierny, zvnútra červenohnedý.
3. Črep amfory, typ A0, prípadne amforovitej vázy kyjatickej kultúry, typ C0; plastická zahĺbená výzdoba motívov Z2 a Z3; hlinitý materiál, zvnútra sa šupinovito odlupujúci, zvonka čierny, zvnútra sivohnedý.
4. Črep amfory, typ A0, prípadne amforovitej vázy kyjatickej kultúry, typ C0; plastická zahĺbená výzdoba motívu Z11; hlinitý materiál, zvonka čierny, zvnútra sivohnedý.
5. Črep amforoky kyjatickej kultúry, pravdepodobne typ B6; bez výzdoby; hlinitý drobný materiál, zvonka i zvnútra svetlohnedý.

6. Masívne dno hrnce s priemerom 97 mm a rovno zrezaný masívny okraj hrnce pilinskej pilinskej, prípadne kyjatickej kultúry, pravdepodobne typu F4; plastická vystupujúca výzdoba motívu V6; hrubý hlinitý materiál, zvonka i zvnútra hnedý.
7. Dva okraje profilovaných misiek pilinskej kultúry, typ H2 až H5; plastická vystupujúca výzdoba motívu V5; hlinito-piesčitý materiál s kamienkami, zvonka aj zvnútra sivohnedý.
8. Okraj oblej misy kyjatickej kultúry, typ H0; bez výzdoby; jemný hlinito-piesčitý materiál, zvonka i zvnútra sivohnedý.
9. Črepy troch profilovaných šálok pilinskej kultúry, typ I1 až I3; bez výzdoby; jemný hlinito-piesčitý materiál, zvonka aj zvnútra hnedosivý.
10. Črep amfory pilinskej kultúry, typ A0; rytá výzdoba motívu R1, plastická zahĺbená výzdoba motívu Z2; hlinito-piesčitý materiál, zvonka čierny, zvnútra sivočierny.
11. Črep amfory, typ A0, prípadne amforovitej vázy kyjatickej kultúry, typ C0; rytá výzdoba motívu R2; piesčito-hlinitý materiál, zvonka čierny, zvnútra červenohnedý.
12. Črep amfory, typ A0, prípadne amforovitej vázy kyjatickej kultúry, typ C0; plastická zahĺbená výzdoba motívov Z2 a Z3; hlinitý materiál, zvnútra sa šupinovito odlupujúci, zvonka čierny, zvnútra sivohnedý.
13. Črep amfory, typ A0, prípadne amforovitej vázy kyjatickej kultúry, typ C0; plastická zahĺbená výzdoba motívu Z11; hlinitý materiál, zvonka čierny, zvnútra sivohnedý.
14. Črep amforoky kyjatickej kultúry, pravdepodobne typ B6; bez výzdoby; hlinitý drobný materiál, zvonka i zvnútra svetlohnedý.
15. Masívne dno hrnce s priemerom 97 mm a rovno zrezaným masívnym okrajom hrnce pilinskej, prípadne kyjatickej kultúry, pravdepodobne typu F4; plastická vystupujúca výzdoba motívu V6; hrubý hlinitý materiál, zvonka i zvnútra hnedý.
16. Dva okraje profilovaných misiek pilinskej kultúry, typ H2 až H5; plastická vystupujúca výzdoba motívu V5; hlinito-piesčitý materiál s kamienkami, zvonka aj zvnútra sivohnedý.
17. Okraj oblej misy kyjatickej kultúry, typ H0; bez výzdoby; jemný hlinito-piesčitý materiál, zvonka aj zvnútra sivohnedý.
18. Črepy troch profilovaných šálok pilinskej kultúry, typ I1 až I3; bez výzdoby; jemný hlinito-piesčitý materiál, zvonka aj zvnútra hnedosivý.

17. 8. 1983

Počas povrchového prieskumu 17. augusta 1983 sa objavil črepový keramický materiál pilinskej kultúry – profilovaná miska (1) a kyjatickej kultúry – amfory,

prípadne amforovité vázy (2), hrnce (3–6), oblé misky (7) a šálky (8).

1. Črep malej profilovanej misky, typ H2, prípadne H5; bez výzdoby; jemný hlinitý materiál, zvonka i zvnútra svetlohnedý.
2. Amfora, typ A0, prípadne amforovitá váza, typ C0; bez výzdoby; piesčito-hlinitý materiál, zvonka sivo-hnedý, zvnútra hnedý.
3. Zlomok črepu hrnca s uchom, typ F0; bez výzdoby; hrubý hlinitý materiál, zvonka i zvnútra svetlohnedý.
4. Črep hrnca, typ F0; vystupujúca výzdoba V5; drobný, na povrchu sa odlupujúci materiál, zvonka svetlohnedý, zvnútra sivočierny.
5. Dno hrnca, typ F0.
6. Dno hrnca, typ F0.
7. Črep misky, typ H0.
8. Črep šálky, typ I0.

1. 9. 1983 – vrecko 1

Objavil sa aj črepový keramický materiál pilinskej kultúry – amfory (2), šálky a kyjatickej kultúry – amfory, prípadne amforovité vázy (1), hrnce, oblé misky (3), šálky (4).

1. Črep amfory, typ A0, prípadne amforovitej vázy kyjatickej kultúry, typ C0; rytá výzdoba R3; jemný piesčito-hlinitý materiál, zvonka i zvnútra svetlohnedý.
2. Črep amfory pilinskej kultúry, typ A0; rytá výzdoba R2, plastická zahĺbená výzdoba Z2, plastická vystupujúca výzdoba V4; hlinito-piesčitý materiál, zvonka čierny, zvnútra sivočierny.
3. Črep misky kyjatickej kultúry, typ H12; vystupujúca výzdoba V9; piesčito-hlinitý materiál, zvonka i zvnútra sivohnedý.
4. Dva črepy šálky kyjatickej kultúry, typ I6; plastická zahĺbená výzdoba 12; jemný hlinitý materiál, zvonka i zvnútra čierny.

1. 9. 1983 – vrecko 2

Objavil sa črepový keramický materiál kyjatickej kultúry – jeden veľký, masívny črep zásobnice (1), črep amfory (2) a amforovitej vázy (3), črep hrnca (4), misky (5) a šálky (6).

Poznámka:

Obsah tohto vrečka naznačuje (keramické tvary, materiál), že ide pravdepodobne o rozrušený sídliskový objekt kyjatickej kultúry.

1. Fragment veľkej, masívnej zásobnice, rozmery zlozku 220 x 120 mm; hrúbka steny nádoby 19–22 mm; plastická vystupujúca výzdoba V5; hlinitý materiál s organickým ostrivom, zvonka hnedý, zvnútra hnedý a sivočierny.
2. Masívne ucho amfory, typ A0; š. ucha 32 mm; bez výzdoby; hlinito-piesčitý materiál, zvonka hnedý, zvnútra sivočierny.
3. Črep amfory, typ A0, prípadne amforovitej vázy, typ C0; zahĺbená výzdoba Z3; piesčito-hlinitý materiál, zvonka čierny, zvnútra tehlovočervený.
4. Črep hrnca, pravdepodobne typ F4; plastická vystupujúca výzdoba V6; hlinitý materiál, zvonka i zvnútra svetlohnedý.

5. Črep misky, pravdepodobne typ H9b; plastická vystupujúca výzdoba V10; hlinito-piesčitý materiál, zvonka i zvnútra sivohnedý.

Pod vodárňou, júl 1985, vrecko 16

Desiatky zlomkov predovšetkým hrubostennej sídliskovej keramiky z hrncov (1), zásobníc, a rôznych typov mís (2–4). Podľa typu nádob, charakteru materiálu a farby keramiky ide jednoznačne o pamiatky kyjatickej kultúry.

1. Črep hrnca, typ F0; plastická vystupujúca výzdobou V1 na stupienkovito odsadenom dne; piesčito-hlinitý materiál, zvonka i zvnútra svetlohnedý.
2. Fragment misky, typ H0; plastická zahĺbená výzdoba Z10; hlinito-piesčitý materiál s kamienkami, zvonka i zvnútra svetlohnedý.
3. Fragment oblej misky, typ H0; bez výzdoby; hlinito-piesčitý materiál s kamienkami, zvonka sivohnedý, zvnútra sivočierny.
4. Dva fragmenty tej istej masívnej misky, typ H13; max. hrúbka črepu 12 mm; plastická vystupujúca výzdoba V5; hlinito-piesčitý materiál, zvonka hnedý, zvnútra sivohnedý.

Pod vodárňou, júl 1985, vrecko 17

Desiatky zlomkov hrubostennej sídliskovej keramiky z hrncov, zásobníc, veľkých mís; hrúbka max. 15 mm; bez výzdoby; okrem toho charakteristický črep amfory, prípadne amforovitej vázy (1) a črepy niekoľkých hrncov (2). Podľa výzdoby, charakteru materiálu a farby keramiky ide o pamiatky kyjatickej kultúry.

1. Črep z hrdla amfory, typ A0, prípadne amforovitej vázy, typ C0; plastická zahĺbená výzdoba Z3; jemný piesčito-hlinitý materiál, zvonka čierny, zvnútra svetlohnedý so zvyškami smolného náteru.
2. Črepy štyroch hrncov, typ F0; bez výzdoby; hlinito-piesčitý materiál s kamienkami, zvonka i zvnútra sivohnedý a sivý.

Pod vodárňou, júl 1985, vrecko 18

Kusy mazanice z vnútornej aj z vonkajšej strany výmazu a zlomok ostria sekery, evidentne zo strednej doby bronzovej, so svetlozelenou patinou; rozmery 8 x 28 x 36 mm (obr. 221: 3).

Pod vodárňou, júl 1985, vrecko 19

Zlomky sídliskovej keramiky kyjatickej kultúry. Medzi nimi charakteristické črepy amfor, typ A0, prípadne amforovitých váz, typ C0 (1), hrncov (2), misiek (3) a jeden črep zásobnice (4).

1. Dno masívnej amfory, typ A0, prípadne amforovitej vázy, typ C0; priemer dna 100 mm; hlinitý materiál s kamienkami, zvonka svetlohnedý, zvnútra sivočierny; fragmenty ďalších dien troch amfor, typ A0, prípadne amforovitých váz, typ C0; horná časť vydutiny amfory, typ A0, prípadne amforovitej vázy, typ C0; bez výzdoby; piesčito-hlinitý materiál, zvonka sivočierny, zvnútra svetlohnedý.
2. Črepy troch hrncov, z ktorých jeden má plastickú vystupujúcu výzdobu V5.

3. Črepy troch oblých misiek, typ H0.
4. Masívny jazykovitý výčnelok zásobnice, motívu V5; hlinitý materiál, zvonka i zvnútra svetlohnedý.

9. 7. 1985 – vrecko 21

Výrazný črepový materiál z niekoľkých nádob:

- a) Amfora, typ A0, prípadne amforovitá váza, typ C0; rytá výzdoba motívu R2, plastická zahĺbená výzdoba motívu Z1 a plastická vystupujúca výzdoba motívu V12.
- b) Fragment profilovanej misky s plastickou vystupujúcou výzdobou motívu V8 (*evidentne proveniencie pilinskej kultúry*).
- c) dve oblé misky so zatiahnutý okrajom, pravdepodobne typ H10.
- d) obľá miska pravdepodobne typ H11.
- e) črepy troch hrncov; črep šálky, typ I6; s plastickou vnútornou zahĺbenou výzdobou motívu Z13.

Zber na ploche pohrebiska v roku 2010

Pri návšteve lokality v roku 2010 sa na ploche pôvodného žiarového pohrebiska objavil bronzový lievikovitý závesok (1).

1. Štíhly lievikovitý závesok zhotovený z tzv. bieleho bronzu; v. 57 mm; rozmery lieviku 15 x 26 mm; min. priemer tuľajky 5,5 mm (obr. 220: 2; tab. LXVIII: 19).

Počas výskumu v roku 1983 sa vytýčilo a odkrylo niekoľko zisťovacích sond, každá s rozmermi 1 x 5 m. V nich sa zistilo niekoľko sídliskových objektov.

Objekt I/83

Max. hĺbka 48 cm; sonda II-A-6 (pozri obr. 6 – plán pohrebiska)

Pomerne dobre sa črtajúca jama eliptického pôdorysu, ktorá sa začala odlišovať od okolia farbou a štruktúrou hlinitej výplne a kameňmi už od hĺbky 25 cm. Jej dno bolo v hĺbke 48 cm. Obsahovala ucho amfory; dno, ucho a ďalšie črepy z rôznych hrncov. Pravdepodobne splach z porušených hrobov do povrchovej depresie.

Objekt II/83

Max. hĺbka 50 cm; sonda II-A-6 (pozri obr. 6 – plán pohrebiska)

Pomerne dobre sa črtajúca jama kruhového pôdorysu, ktorá sa začala odlišovať od okolia farbou, štruktúrou hlinitej výplne a kameňmi už od hĺbky 29 cm. Jej dno bolo v hĺbke 50 cm. Obsahovala črepy (1), pravdepodobne splach z porušených hrobov.

1. Malé črepy amfory, typ A0, prípadne amforovitej vázy, typ C0; črepy hrnca, F0; črep misky, typ H0; črep šálky, typ I6; vnútorná zahĺbená výzdoba motívu Z12.

Objekt III/83

Max. hĺbka 42 cm; sonda II-B-4, 5 (pozri obr. 6 – plán pohrebiska)

Pomerne dobre sa črtajúca jama kruhového pôdorysu, ktorá sa začala odlišovať od okolia farbou, štruktúrou hlinitej výplne a kameňmi už od hĺbky 17 cm. Jej dno bolo v hĺbke 42 cm (azda išlo o jamu koreňového systému stromu). Črepy boli zabalené do troch vreciek (1 až 3). Celý tento súbor vôbec nepôsobí dojemom sídliskového materiálu, ale hrobového z niekoľkých porušených hrobov tak pilinskej, ako aj kyjatickej kultúry.

1. Črepy minimálne troch amfor. Jedna je pravdepodobne typu A9 s rytou výzdobou motívu R2, ďalšia pravdepodobne typu A12, jedna až dve ďalšie typologicky neurčiteľné; črepy asi troch amforiek, typu B0, s ktorých jedna má rytú výzdobu motívu R2; črepy hrnca, pravdepodobne typ F4, alebo F11 s vystupujúcou výzdobou motívu V6; črep oblej misky, pravdepodobne typ H10; črep šálky, typ I6 s typickou zahĺbenou výzdobou motívu Z13. Celý tento súbor vôbec nepôsobí dojemom sídliskového materiálu, ale hrobového materiálu z niekoľkých porušených hrobov pilinskej, ale aj kyjatickej kultúry.
2. Črepy amfory, typ A0; plastická zahĺbená výzdoba motívu Z11; zvyšky dvoch amforiek, typu B0 a hrubostenného hrnca, typu F0.
3. Črepy amfory, typ A0, prípadne amforovitej vázy, typ C0; rytá výzdoba R2 a plastická zahĺbená výzdoba Z1; hlinito-piesčitého materiálu, zvonka čierne, zvnútra svetlohnedý a sivohnedý; črepy šálky, typ I0; jemný piesčito-hlinitý materiál, zvonka i zvnútra sivočierny.

Objekt IV/83

Max. hĺbka 71 cm; sonda I-B-5 (pozri obr. 6 – plán pohrebiska)

Objekt eliptického tvaru sa začal črtať v južnej časti sondy v hĺbke okolo 20 cm. Obsahoval črepy amforovitej vázy, typ C0; bez výzdoby; hrubý piesčitého materiálu s kamienkami, zvonka i zvnútra sivohnedý; črepy hrnca, typ F0; hrubý piesčitého materiálu s kamienkami, zvonka i zvnútra sivohnedý.

Objekt V/83

Max. hĺbka 83 cm; sonda I-C- 5 (pozri obr. 6 – plán pohrebiska a tab. LXIV: 10–14)

Všetok keramický materiál je jednoznačne proveniencie kyjatickej kultúry.

Obsah objektu bol zabalený do dvoch vreciek (1, 2).

1. Črepy dvoch amfor, typ A0, prípadne amforovitej vázy, typ C0; hrubostenné črepy hrnca, typ F0; dva črepy misky, typ H11 a páskové ucho šálky, typ I0; š. 20 mm.
2. V obsahu tohto vrecka má keramika jednoznačne sídliskový charakter. Boli to črepy amfory, typ A0, prípadne amforovitej vázy, typ C0; výrazná plastická zahĺbená výzdoba motívov Z1 a Z3 (tab. LXIV: 10, 11); dva črepy misky, typ H11; črep misky, typ H12; plastická vystupujúca výzdoba motívu V10; črepy

hrnca, typ F0; črep amforovitej vázy, typ C0 s naznačeným nepravým uchom, motívu V12 a s plastickou zahĺbenou výzdobou motívu Z2 (tab. LXIV: 14); piesčitý materiál, zvonka i zvnútra svetlohnedý; spodná časť závažia krosien; zachovaná v. 51 mm; priemer základne 55 mm; priemer otvoru na zavesenie 9 mm; jemný hlinitý materiál sivohnedej farby (tab. LXIV: 13).

Okrem toho sa samostatne evidovali niektoré výraznejšie keramické a bronzové artefakty presne lokalizované na ploche pohrebiska.

Sonda Pod vodárňou

Počas zisťovacej sondáže v júli 1985 sa asi 200 metrov severne od okraja pohrebiska našla keramika (1–10), mazanica (11) a v hĺbke 80 cm zlomok bronzovej sekery (12).

1. Veľmi dobre vypálené zlomky dvoch zásobníkov zdobených plastickou vystupujúcou výzdobou motívu V6; dvoch misiek, typ H0; spodnej časti hrnca, typ F0 (vrecko 16–1).
2. Hrubostenné črepy (hrúbka 12 až 14 mm) sídliskovej keramikami z hlinito-piesčitého materiálu s kamienkami (vrecko 16–2).
3. Črepy amfory, typ A0, prípadne amforovitej vázy, typ C0; s plastickou zahĺbenou výzdobou motívu Z1; okraje a dna hrncov, typ F0; miska s jedným uchom – cedidlo (vrecko 17–1).
4. Atypická, dobre vypálená hrubostenná (hrúbka až 19 mm) sídlisková keramika, niektoré črepy zdobe-

né prelamanou páskou – plastická vystupujúca výzdoba V2 (vrecko 17–2).

5. Atypická, dobre vypálená hrubostenná (hrúbka až 19 mm) sídlisková keramika (vrecko 19 – 1).
6. Črepy veľkej amfory, typ A0, prípadne amforovitej vázy, typ C0; priemer dna 100 mm; črepy hrncov a misiek. Z hrncov, prípadne zásobníkov sa zachovali plastické výčnelky, plastická vystupujúca výzdoba motívu V6 a V8 a prelamaná páska – plastická vystupujúca výzdoba motívu V2. Ďalej sa našiel jeden črep tenkostennej šálky, fragmenty dvoch profilovaných misiek.
7. Keramické koliesko, priemer 56–58 mm (vrecko 19–1).
8. Stratené.
9. Stratené.
10. Keramika.
11. Masívne kusy charakteristickej mazanice. Na jednom kuse s rozmermi 38 x 100 x 152 mm je vonkajšia časť vyhladená rukou a na vnútornej časti je vidno, že tu pôsobila vyššia teplota. Možno teda predpokladať, že ide o mazanicu z pece. Druhý kus s rozmermi 45 x 80 x 85 mm bol pravdepodobne tiež z pece. Na treťom kuse s rozmermi 18 x 54 x 52 mm sú zreteľné stopy po prútenom výplete. Za expertízu ďakujeme doktorovi Jozefovi Ďurišovi z Archeologického ústavu SAV v Nitre.
12. Vejárovite sa rozširujúce ostrie bronzovej sekery s rozmermi 29,5 x 37,5 mm. Tvar zlomku dovoľuje úvahy, že ide o fragment sekery datovanej do strednej doby bronzovej (obr. 221: 3).

3.4 Charakter pohrebiska

Žiarové pohrebiská kultúr popolnicových polí boli spravidla rozsiahle a obsahovali stovky, niekedy aj tisícky hrobov. Na Slovensku sa najväčší počet takýchto hrobov preskúmal na pohrebisku lužickej kultúry na lokalite Trenčín-Biskupice, okres Trenčín. Bolo to takmer 2300 hrobov, ktoré skúmali pracovníci Archeologického ústavu SAV v rokoch 2002–2008 (*Cheben 2011*). Pohrebisko bolo datované medzi roky 1200 pred n. l. až do polovice 8. stor. pred n. l., teda od počiatku mladšej doby bronzovej až po koniec neskorej doby bronzovej. Z neho sa začali analyzovať z hľadiska antropologického určenia spálené ľudské kosti. Doteraz bol analyzovaný antropologický materiál zo 481 žiarových hrobov, v ktorých bolo vyhodnotených 451 jedincov (*Domonkošová-Tibenská et al. 2007*). Je to síce úctyhodný počet analyzovaných hrobov, ale aj tak to predstavuje približne iba jednu pätinu všetkých objavených hrobov. Z tejto neúplnej vzorky sa vypočítalo, že 33,7 % jedincov sa nedožilo 14 rokov života (*Pavelková/Furmánek 2018, 101*). V súčasnosti sa začalo pracovať na ďalších analýzach kremačných zvyškov. Ak sa podarí úspešne dokončiť antropologickú analýzu celého súboru, bude to mať zásadný význam nielen pre demografiu lužickej kultúry, ale i pre demografiu celej stredoeurópskej civilizácie popolnicových polí.

Doteraz najväčší počet preskúmaných, publikovaných (*Furmánek/Mitáš/Budaváry 2016*) a zároveň i antropologicky analyzovaných žiarových hrobov z pohrebísk civilizácie popolnicových polí na Slovensku pochádza z pohrebiska pilinskej a kyjatickej kultúry v Radzovciach, okres Lučenec (*Stloukal/Furmánek 1982*), kde sa za osem výskumných sezón kompletne preskúmalo pohrebisko, na ktorom bolo 1334 žiarových hrobov. V nich sa zistili a boli analyzované spálené ľudské ostatky 1383 jedincov. Vyšší počet jedincov, ako bol počet hrobov, súvisí s tým, že v niektorých hroboch boli pochovaní dvaja i viacerí nebožtíci.

Okrajová časť tejto nekropoly bola zničená malým potokom a poľnohospodárskou stavbou. Odhaduje sa teda, že tu mohlo byť pochovaných až 2000 ľudí (*Furmánek 2010*). Pravdou je, že Radzovce neboli na Slovensku najväčším známym žiarovým pohrebiskom z obdobia popolnicových polí. Hoci sa na pohrebisku v meste Tornaľa, okres Revúca, preskúmalo v troch sezónach iba 226 hrobov,

z ktorých sa po antropologickej stránke vyhodnotilo len 219 jedincov (*Pavelková/Furmánek 2018, 104; Stloukal/Furmánek 1982*), je toto pohrebisko na Slovensku určite najväčšie. Na základe známej rozlohy pohrebiska a hustoty hrobov v preskúmaných sondách sa totiž vypočítalo, že na tomto žiarovom pohrebisku mohlo byť pochovaných až 10 000 jedincov (*Furmánek 2004a, 93*). Či tu pochovávali obyvatelia jednej, alebo viacerých osád, nevieme. Pravda, táto oblasť bola jedným z významných stredísk osídlenia západnej enklávy kultúrneho komplexu juhovýchodných popolnicových polí. Veď v blízkosti pohrebiska na náprotivnom brehu rieky Slaná leží obec Gemer. Tá je známa objavom ôsmich hromadných nálezov bronzových predmetov a jedného depotu zlatých predmetov (*Novotná 1999*). Okrem toho sa tu evidujú i žiarové hroby pilinskej kultúry (*Furmánek 1972, 36*).

Kremácia zosnulých sa uskutočňovala na pohrebných hraniciach (pozri kapitolu 6 *Archeologický pamätník*) vybudovaných spravidla z tvrdého dreva s dobrou výhrevnosťou. Technika spaľovania bola spočiatku nie celkom dokonalá, ale postupne sa zlepšovala. Možno to dokumentovať na nedokonale spálených kostiach na začiatku civilizácie popolnicových polí v strednej dobe bronzovej s dokonale, až kriedovito spálenými kosťami z mladšej a predovšetkým z neskorej doby bronzovej. Spálené ľudské kosti, keramické nádoby a bronzové predmety, ktoré mal zosnulý na sebe, prípadne pri sebe a ďalšie milodary sa ukladali spravidla do urien, niekedy na dno hrobovej jamy alebo boli roztrúsené len tak okolo nádob na dne hrobovej jamy.

Variabilita tvarov a formy žiarových hrobov bola veľká. Najjednoduchším typom boli hroby jamkové, kde spálené kosti, prípadne i drobné milodary boli jednoducho uložené iba do misovitej, do podlažia zahĺbenej jamky. Prevalu však mali hroby urnové, v ktorých spálené kosti a iné predmety boli vložené do urny – popolnice. V neskorej dobe bronzovej bývali kremačné zvyšky rozsypané i okolo nádob. Počty nádob v hrobách boli rôzne. Najjednoduchšie, a tiež najčastejšie boli hroby, v ktorých urna bola prekrytá miskou obrátenou hore dnom, prípadne vedľa urny stála malá šálka. V niektorých hrobách kyjatickej kultúry bol počet nádob veľký, niekedy i viac ako desať. Bolo to od jednej nádoby až po pätnásť keramických milodarov: hroby 24/41 (obr. 197: 4; tab. V; VI: 1–7), 145/84 (obr. 193: 1; tab. XX: 12–16), 174/84 (obr. 193: 2; tab. XXIII: 5–7). Vo všetkých preskúmaných hrobách na pohrebisku v Kyjaticiach bolo spolu nájdených 840 až 860 keramických tvarov. Z toho pilinskej kultúry a prechodnému pilinsko-kyjatickému horizontu patrilo okolo 60 nádob. V priemere to bolo niečo cez štyri nádoby v jednom hrobe. Ďalšie desiatky, možno i stovky nádob zničených rôznym spôsobom, sa našli ako črepy, či už na povrchu plochy pohrebiska alebo v sondách bez väzby na konkrétny hrob. Tieto čísla umožňujú urobiť si reálnu predstavu o produkcii hrnčiarstva, venovanú iba rituálnym zvyklostiam.

V ojedinelých prípadoch sa našli hroby kenotafické (symbolické). Niekedy síce obsahovali funerálnu keramiku, ale evidentne do nich spálené kostrové zvyšky neboli uložené. Interpretácia tohto javu je mnohoraká. Jediniec sa mohol utopiť, mohol byť roztrhaný dravou zverou, zahynul na bojisku a jeho telesné ostatky spolubojovníci nemohli získať. Dokonca to môže byť dokladom určitého napodobňovania starogréckych mýtov – osudy hrdinného Iásona v báji o Argonautoch (*Furmánek/Mitáš 2008*). V nej sa píše, že Iásonov otec zinscenoval synov pohreb, aby ho uchránil pred vlastným strýkom, ktorý zo zisťujúcich dôvodov usiloval o jeho život.

3.5 Pohrebný rítus

Prechod z kostrového pohrebného rítu na rítus žiarový predstavoval pre praveké spoločenstvá zásadnú svetonázorovú zmenu v chápaní ľudského života a smrti. Žiarový pohrebný rítus sa stal dominantným znakom novej kultovej a náboženskej doktríny. S týmto spôsobom pochovávanania sa v strednej Európe stretávame už v archeologických kultúrach zo záveru doby kamennej (3. tisícročie pred n. l.). Dominantným sa však stal až v dobe bronzovej, predovšetkým v dobe popolnicových polí.

Pôvod žiarového spôsobu pochovávanania sa celkom oprávnené hľadá v Mezopotámii, avšak pripúšťa sa aj možnosť existencie viacerých centier vzniku v euroázijskej oblasti. Z nich sa napokon tento svetonázorový, kultový a náboženský fenomén šírila do ďalších oblastí. Za jedno z týchto centier sa považuje i Karpatská kotlina. Predpokladá sa, že veľký význam pre zovšeobecnenie tohto spôsobu pochovávanania mal vznik a rozvoj metalurgie. Pravdepodobne v tej dobe tiež vzniká viera v existenciu nesmrteľnej a nehmotnej duše, ktorá v procese kremácie a ďalších pohrebných obradov opúšťa hmotné telo a stáva sa nesmrteľnou. Prechod od kostrového pohrebného rítu k žiarovému v tých archeologic-

kých kultúrach, ktoré mali kontinuálny vývoj, prebiehal postupne a plynulo (napr. kultúra maďarovská a kultúra otomanská, mohylové kultúry, ale tiež u historických etník – napríklad u Keltov). Často sa žiarové hroby bežne nachádzajú medzi hrobmi kostrovými, pričom ich materiálny obsah bol prakticky totožný (Furmánek 2004a, 91).

Keď sa pozrieme na kremáciu v histórii ľudstva ako na spôsob uloženia spálených zvyškov tela do hrobu, tak sa tento zvyk dostal na európske územie z Ázie, pravdepodobne z Indie a jej blízkeho okolia. Tam je spopolňovanie dodnes jediný spôsob deštrukcie mŕtvych jedincov všetkých vrstiev tamjšej spoločnosti. Tento fenomén je možné pravdepodobne datovať do doby 3000 rokov pred n. l. Ako je napísané v knihe *Veddov* na Srí Lanke, tzv. *Svätá Rigveda*, je oheň považovaný ako deštruktívny, všetko konzumujúci prvok, ale zároveň ako prvok očisťujúci všetko staré a nečisté. Môže vyslobodzovať dušu z opotrebovaného a neživého tela a umožňovať jej, aby sa v dyme vzniesla do nebies. Tiež u iných dávnych civilizácií bola kremácia známa a často využívaná. Od 6.–5. stor. pred n. l. menujme aspoň Mezopotámiu a Perziu (Dokládál 1999).

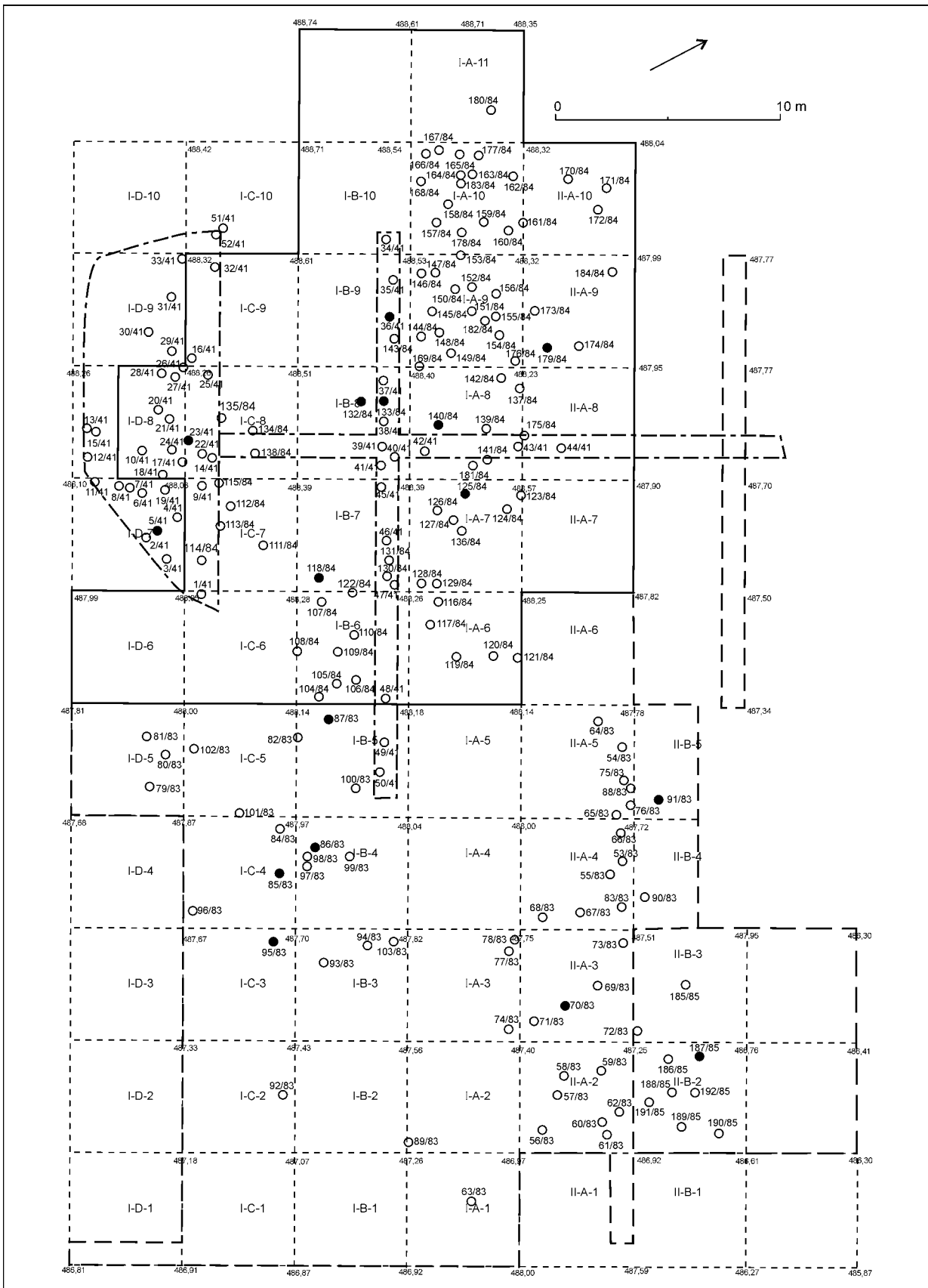
Postupne sa kremácia rozširuje ako pohrebný rítus do Starého Grécka a do Rímskej ríše, a to vo forme uloženia ostatkov do zeme či ich rozprášenia. Neskôr, v 8. a 9. stor. sa stal tento pohrebný rítus prevládajúci zrejme v súvislosti so zvyšujúcou sa životnou úrovňou u majetnejších vrstiev spoločnosti. Ako uvádza Milan Dokládál (1999), tak: „Když bohatý Říman zemřel, bylo jeho tělo převzato pollinctorem, který je umyl a připravil pro spálení. Poté bylo na určitou dobu uloženo do rakve a vystaveno před dveřmi svého domu, aby se s ním příbuzní, známí a podaní mohli rozloučit. Do úst nebožtíka byla vložena mince jako odměna za převoz přes řeku Styx. Po několika dnech byla pak mrtvola převezena na Martovo pole, kde byla postavena hranice ze dřeva, na níž byla pak ceremoniálně spálena.“

Hromadné kremácie boli využívané i pri niektorých mimoriadnych udalostiach (hladomory, epidémie moru, po bitkách, pri vyražďovaní určitej skupiny ľudí atď.), ktoré si vyžadovali hromadné spaľovanie mŕtvych, aby sa predišlo možným epidémiám. Neskôr, keď sa v Rímskej ríši kresťanstvo stalo právoplatným a uznávaným štátnym náboženstvom, boli kremácie zakázané a postupne sa tento zákaz rozšíril do celej kresťanskej Európy.

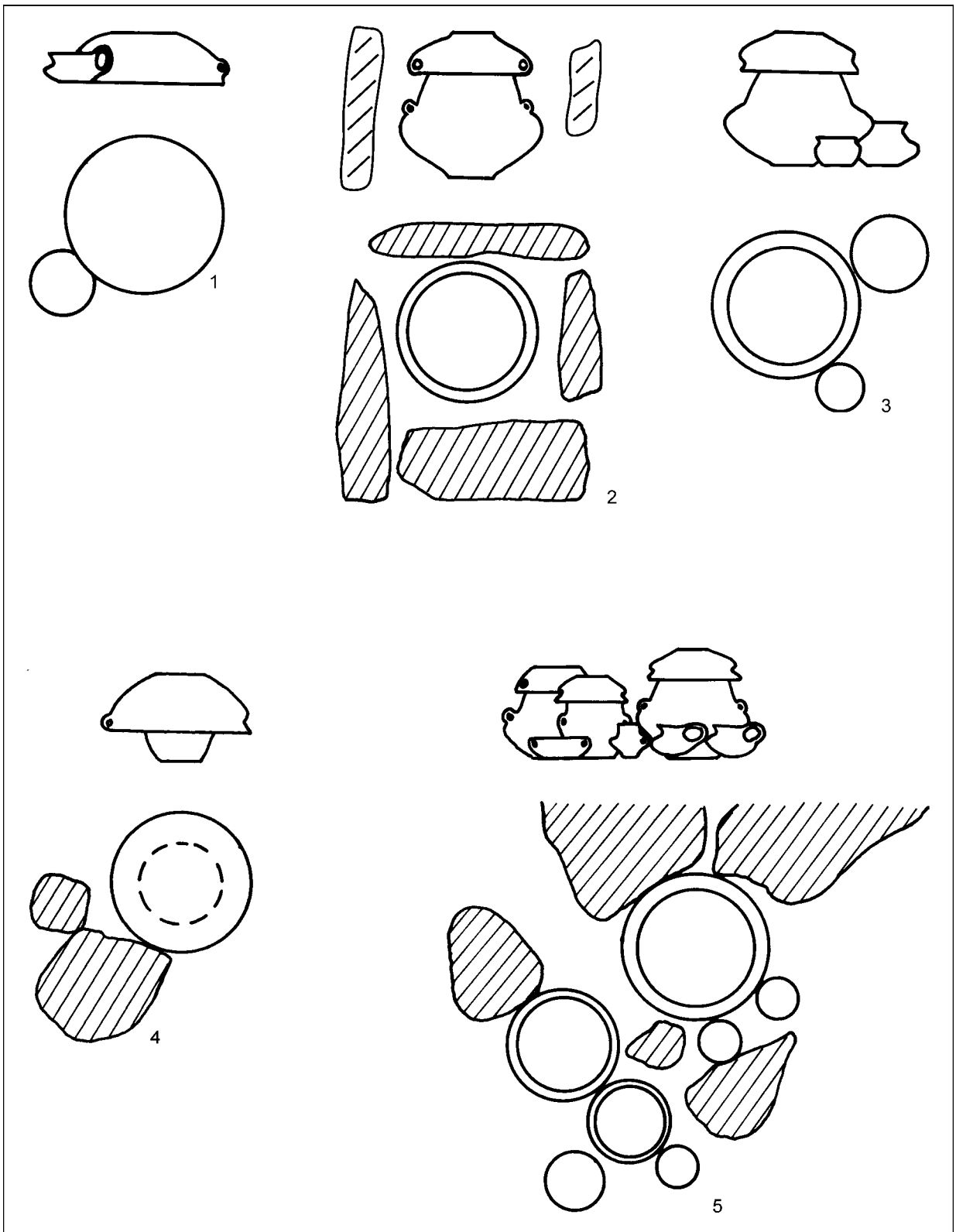
V polovici 19. stor. dochádza na európskom kontinente k návratu spaľovania zosnulých. Avšak dôvody tejto zmeny už nemajú rituálny kontext, ako tomu bolo v prehistorických a historických dobách. Je zaujímavé, že novodobé kremácie propagoval napríklad spisovateľ *Jacob Grimm* (jeden z bratov *Grimmovcov*). Ten sa snažil obhajovať kremačné obrady a vedecky zdôvodniť návrat ľudí k dávny spôsobom spaľovania zosnulých.

Spaľovanie sa dnes realizuje v moderných zariadeniach s využitím novodobých technológií (hygienické, priestorové aj finančné výhody). Každý jedinec má možnosť sám sa rozhodnúť, aký spôsob pohrebu si zvolí. V súčasnej dobe podstatná väčšina českej populácie (82,9 %) volí spôsob pohrebného rítu ako spopolnenie v krematóriách. V Českej republike je 27 funkčných krematórií, na Slovensku ich je v súčasnosti sedem. Napríklad v Prahe 95,0 % obyvateľov volí spopolnenie, ale na Morave iba 30,0 % a na Slovensku je to okolo 50,0 %. Najviac obyvateľov využívajúcich pohrebný rítus kremácie je v Japonsku (takmer 100,0 %). Na európskom území je v tomto smere na prvom mieste Švajčiarsko (84,59 %) a potom nasleduje Dánsko (82,9 %). V USA sa kremácia praktizuje len u 41,0 % zomrelých. Je však vhodné pripomenúť pretrvávajúci negatívny postoj cirkvi ku kremáciám, ktorý sa v silne katolíckych krajinách prejavuje absenciou, či menšou početnosťou spaľovania zomrelých, napríklad na Slovensku je kremácia súčasťou iba každého druhého pohrebu.

V mnohých európskych krajinách archeologické výskumy z obdobia praveku i stredoveku vykazujú pochovávanie zomrelých kremáciou ako prevažujúcu tak časovo, ako aj priestorovo. Stávajú sa jediným a jedinečným zdrojom štúdia kostrových pozostatkov obyvateľstva konkrétneho času a priestoru. Antropologické posúdenie spálených ľudských zvyškov z archeologických lokalít je jednou z dôležitých možností ako rozpoznať historický vývoj v Európe. Ako bolo uvedené, tak prechod z kostrového na žiarový pohrebný rítus predstavoval výraznú zmenu v chápaní života a smrti a stal sa najobecnejším znakom novej náboženskej a kultovej doktríny. So žiarovým spôsobom pochovávania sa v strednej Európe stretávame už v kultúrach zo záveru doby kamennej, avšak dominantný sa stáva až v dobe bronzovej, a to predovšetkým v období popolnicových polí. V tejto historickej epoche sa postupne stáva bežným spôsobom pochovávania v celej Karpatskej kotline. Predpokladá sa tiež, že veľký význam pre zovšeobecnenie tohto spôsobu pochovávania má i vznik a rozvoj metalurgie. V tej dobe pravdepodobne vzniká aj viera v existenciu nehmotnej duše, ktorá v procese kremácie a nadväzujúcich pohrebných obradov opúšťa hmotné telo a stáva sa nesmrteľnou. Prechod od kostrového rítu k žiarovému bol v tých

Obr. 186. Rozloženie hrobov pilinskej kultúry a hrobov z prechodného pilinsko-kyjatickeho horizontu. Hroby sú označené plnými čiernymi krúžkami.

Obr. 187. Vybrané charakteristické typy hrobových konštrukcií pilinskej kultúry a hrobov z prechodného pilinsko-kyjatického horizontu: 1 – hrob 5/41; 2 – hrob 20/41; 3 – hrob 36/41; 4 – hrob 140/84 5 – hrob 87/83.

archeologických kultúrach, ktoré mali kontinuálny vývoj postupný a plynulý. Žiarové hroby sa nachádzajú tiež medzi hrobmi kostrovými. Z rovnako porovnávaného obdobia však neboli zistené žiadne rozdiely medzi výbavou žiarových a kostrových hrobov.

Na Slovensku existovali v dobe bronzovej dva základné pohrebné ríty. Kostrový a žiarový. Podľa toho sa rozlišujú aj pohrebiská. Boli to pohrebiská žiarové a kostrové. Predovšetkým v strednej dobe bronzovej boli aj pohrebiská birituálne. To znamená, že na jednej nekropole boli hroby tak s kostrovým pohrebným rítom, ako aj hroby so žiarovým rítom. V niektorých archeologických kultúrach je pomer žiarových a kostrových hrobov vyrovnaný (mohylové kultúry), v niektorých sú medzi hrobmi s dominantným rítom a hroby s odlišným rítom raritou. Bolo tomu tak na niektorých lokalitách zo staršej doby bronzovej, kde na kostrovom pohrebisku sa vzácne našli aj hroby so spálenými kosťami. Na juhozápadnom Slovensku to boli napríklad tri žiarové hroby na kostrovom pohrebisku maďarovskej kultúry v Jelšovciach (Bátora 2000, 481, 482). Tiež na pohrebiskách otomansko-füzesabonského kultúrneho komplexu, ktorého integrálnou súčasťou bolo aj východné Slovensko, existoval žiarový pohrebný rítus. Napríklad ojedinelé žiarové hroby sa našli na kostrovom pohrebisku otomanskej kultúry v Nižnej Myšli, čo sa považuje za vplyv čiastočne súvekej hatvanskej kultúry (Olexa 2003, 32, 33).

Na druhej strane zasa boli kostrové hroby na žiarových pohrebiskách kultúr popolnicových polí. Kostrové hroby sú však v rámci civilizácie popolnicových polí výnimočné. Náznačky tohto fenoménu sa zistili už na žiarovom pohrebisku pilinskej a kyjatickej kultúry v Radzovciach. Tam na keramiku i na bronzové predmety najbohatší žiarový hrob 216/69 mal zreteľnú hrobovú jamu obdĺžnikového pôdorysu, totožnú s tvarom hrobových jám kostrových hrobov. Podobný bol tiež žiarový hrob pilinskej kultúry na pohrebisku z lokality Salgótarján-Zagyvapálfalva v Maďarsku (Furmánek/Mitáš 2015b, 271; Guba/Vaday 2008). Väčšinou však ojedinelé kostrové hroby nachádzame na pohrebiskách lužickej kultúry – Ilava, Košeca, Mikušovce atď. (Furmánek/Mitáš 2015b, 271).

Tu sa dostávame k určitým ťažko vysvetliteľným anomáliám pohrebného rítu v podmienkach civilizácie popolnicových polí. Podobné svojrázne špecifiká pohrebného rítu sme zaznamenali aj na pohrebisku v Kyjaticiach. Ako ich vysvetliť? Pre tieto fenomény by sme azda mohli využiť iné paralely z dejín európskej doby bronzovej. Pri štúdiu a objasňovaní histórie doby bronzovej si oprávnené pomáhame analógiami z východného Stredomoria. Je to v materiálnej kultúre, staviteľstve, urbanizme, pohrebných rituáloch, tezaurácii artefaktov, kultových a náboženských predstavách a podobne. Nikde sa však nestretávame s možnosťami preberania ateistických názorov starogréckych materialistických filozofov (Furmánek/Pavelková 2021).

V tejto súvislosti sú významné niektoré myšlienky starovekých, gréckych a rímskych mysliteľov a literátov, a to konkrétne Lucretia Cara (Lucretius 1971) a Publia Ovidia (Ovidius Naso 1967). Obaja, predovšetkým však Lucretius, boli stúpenci Epikurovej kritiky náboženstva (počiatok 3. stor. pred n. l.). Pravda, zárodok kritiky náboženských predstáv a ateistický svetonázor sa už objavujú v starogréckych literárnych dielach ešte pred 6. stor. pred n. l. Ale až od 6. stor. pred n. l. sa dá hovoriť o ateizme v súvislosti s filozofickou a vedeckou kritikou náboženských predstáv. Z hľadiska časového nie sme až tak príliš vzdialení od konca civilizácie popolnicových polí, ani od zániku osady a zároveň od konca pochovávaní na žiarovom pohrebisku v Kyjaticiach. Je teda asi trochu možné si predstaviť, že i v pravekej osade v Kyjaticiach žil nejaký heretik, ktorému bohovia, kult a náboženské prejavy boli úplne ľahostajné a cudzie. To sa azda mohlo prejaviť i v konkrétnych prejavoch pohrebného rítu. Uvedomujeme si, že tieto myšlienky a predstavy sú trocha nekonvenčné, kacírské, nedokázateľné, ale možno to tak nejak o naozaj bolo.

Hoci staršia doba bronzová (2300–1500 pred n. l.) mala v strednej Európe dominantný kostrový spôsob pochovávaní, existovali v tom čase na Slovensku dve archeologické kultúry, ktoré pochovávali výlučne žiarovo. Boli to kultúry hatvanská a severopanónska, ktoré na Slovensku boli integrálnou súčasťou ich rozšírenia v severnom a severovýchodnom Maďarsku, prípadne v zadunajskej časti dnešného Maďarska (Bátora/Vladár 2015, 29–31, 33, 34). O týchto kultúrach sa však ešte nedá hovoriť ako o kultúrach popolnicových polí. Tie sú na Slovensku typické až od polovice druhého tisícročia pred n. l.

Popolnicové polia doby bronzovej sa na Slovensku členia na tri kultúrne komplexy. Na juhozápade krajiny to bol kultúrny komplex stredodunajských popolnicových polí s kultúrami čakanskou, velatickou a podolskou. Hornatá časť severného a stredného Slovenska bola osídlená ľuďmi slovenskej vetvy lužickej kultúry, ktorá bola integrálnou súčasťou veľkého stredoeurópskeho lužického kultúrneho komplexu. Juh stredného Slovenska a východ krajiny osídlilo obyvateľstvo kultúrneho komplexu juhovýchodných popolnicových polí s kultúrami pilinskou, Suci de Sus, kyjatickou a gávskou (Furmánek 2015b, 163–193).

3.5.1 Typy hrobov a spôsoby pochovávanía

Na pohrebisku v Kyjaticiach sa dôsledne uplatňoval žiarový spôsob pochovávanía. Ten mal svoje konkrétne formy a prejavy. Existujú dve základné roviny pohrebného rítu. Je to rovina ideová a rovina praktická. Do ideovej roviny patrí zaobchádzanie so spálenými zvyškami ľudského tela alebo i v nezaobchádzaní, pokiaľ jedinec zomrel, ale jeho telo nebolo ku kremácii k dispozícii. V tomto prípade máme niekoľko možností. Môže ísť o hroby symbolické, kenotafické (pozri kapitolu 3.6 *Hrobové konštrukcie*), o hroby jamkové, o hroby, kedy sú spálené kostrové zvyšky uložené čiastočne do popolnice, čiastočne mimo popolnicu a vo vzácných prípadoch evidentne boli rozsypané na dno hrobovej jamy medzi nádoby. Hrobov tohto charakteru bolo päť: 66/83 (obr. 65; tab. XII: 15, 16), 115/84 (obr. 110), 141/84 (obr. 136; tab. XX: 9–11, LVII: 1–6), 165/84 (obr. 160; tab. LX: 13–17) a 176/84 (obr. 171; tab. XXIII: 8–12, LXII: 6–16). Z tohto úzkeho súboru sa, žiaľ, nedajú urobiť nijaké zovšeobecňujúce závery.

Najväčší počet hrobov predstavujú hroby urnové, kedy boli zvyšky kremácie, prípadne artefakty zo žiaroviska vybraté a uložené tiež do urny. Niekedy sa dá dokázať, že do urny boli uložené i artefakty, ktoré neboli na pohrebnej hranici, ale boli do popolnice uložené pozostalými až následne. Do praktickej roviny patrí tvar a konštrukcia hrobu. Touto problematikou sa budeme zaoberať v nasledujúcej kapitole.

3.6 Hrobové konštrukcie

Hrobové konštrukcie kultúr popolnicových polí boli značne variabilné. Veľa jednoduchých urnových hrobov bolo označených kameňom – malou stélou. Na žiarových pohrebiskách pilinskej kultúry boli najbežnejšie urnové hroby s popolnicou zakrytou miskou obrátenou hore dnom a vedľa stojacou šálkou. Pre kyjatickú kultúru boli, síce nie najpočetnejšie, ale určite najtypickejšie skrinkové hroby, ale i hroby s kameňmi naznačenou skrinkou a hroby s mohutným kamenným príkrovom.

Časť žiarových hrobov bola tvorená urnou obsahujúcou spálené ľudské kosti a prepálené predmety z bronzu či iných surovín, ktoré mal zosnulý jedinec v dobe kremácie na sebe alebo pri sebe. Popolnica bola zvyčajne prekrytá miskou obrátenou hore dnom. Našli sa tiež hroby náročnejšej konštrukcie. Už v prvej výskumnej sezóne, v roku 1983, sa rovnako ako počas výskumu v roku 1941, zistilo niekoľko skrinkových hrobov kyjatickej kultúry prekrytých alebo aj neprekrytých kamenným príkrovom. Podobné hroby sa nachádzali aj v rámci ďalších výskumných sezón v rokoch 1984 a 1985.

Na skúmanej nekropole patrilo jednoznačne pilinskej kultúre a prechodnému pilinsko-kyjatickému horizontu iba necelých deväť percent hrobov. Niekoľko ďalších, rovnako datovaných hrobov, bolo zničených výkopmi jám pre mladšie hroby, pre hroby kyjatickej kultúry a recentnou orbou. Črepy týchto hrobov pilinskej kultúry sa našli na povrchu plochy pohrebiska alebo v sondách bez zistiteľnej väzby na nejaký konkrétny hrob (pozri kapitoly 3.3.2 *Opisy sond, objektov a ojedinelých nálezov* a 3.8 *Materiálna kultúra z okolia pohrebiska*).

Na pohrebisku sa síce našlo sedem evidentne jamkových hrobov, ale pokiaľ neobsahovali aspoň nejaké kultúrne či časovo určiteľné artefakty, tak sa nedá jednoznačne určiť ich kultúrno-chronologická príslušnosť. Pokiaľ sa v týchto hrobdoch nejaká keramika našla, tak vždy patrila kyjatickej kultúre. Nemuseli to však byť hroby jamkové, ale i hroby značne zničené. Výnimku azda predstavuje jamkový hrob 179/84, ktorý obsahoval množstvo nedokonale spálených ľudských kostí. Ide o signifikantný prejav nedokonalnej kremácie v období od počiatkov pilinskej kultúry, kedy technológia výstavby hranice a technológia spaľovania neboli ešte dokonale zvládnuté. Možno teda usudzovať, že jamkové hroby pilinskej kultúry na pohrebisku v Kyjaticiach existovali v rovnakom množstve, ako na iných pohrebiskách tejto kultúry (*Furmánek/Mitáš 2000, 56–64; 2015b*).

3.6.1 Hrobové konštrukcie pilinskej kultúry a prechodného pilinsko-kyjatického horizontu (obr. 186 a 187)

Dlho sme váhali, či budeme analyzovať hrobové konštrukcie všetkých na pohrebisku objavených hrobov spolu. Napokon sme sa rozhodli posudzovať tieto konštrukcie parciálne. Najskôr konštrukcie hrobov pilinskej kultúry a hrobov z prechodného pilinsko-kyjatického horizontu a následne hrobové konštrukcie kyjatickej kultúry. Sme si pritom vedomí, že ostrá čiara medzi hrobmi pilinsko-kyjatického horizontu a najstaršími hrobmi kyjatickej kultúry neexistuje.

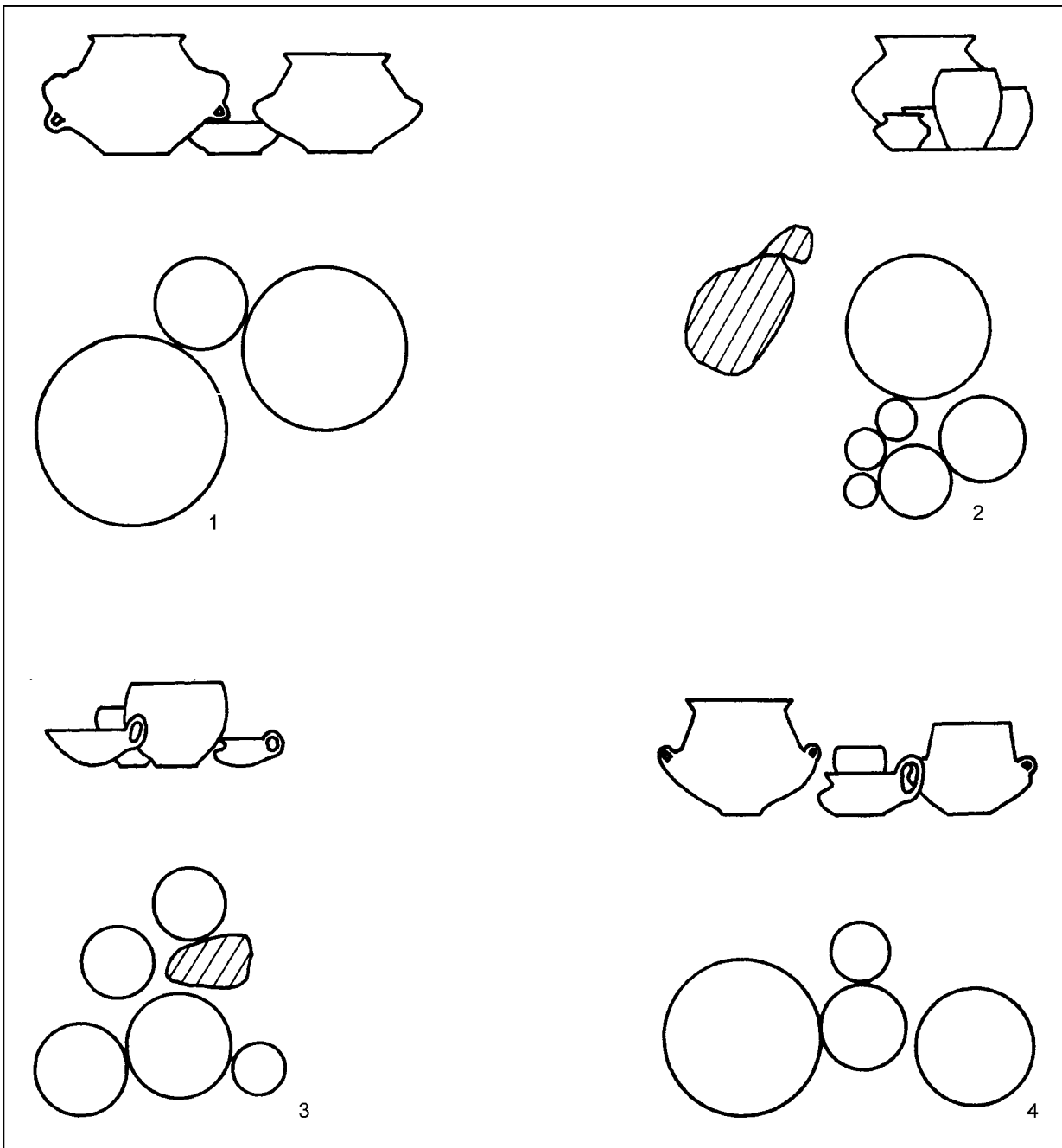
Najjednoduchší tvar žiarového hrobu pilinskej kultúry predstavujú hroby jamkové. Ich chronologické určenie, keďže zvyčajne neobsahujú výraznú a chronologicky signifikantnú materiálnu kultúru, je ťažké. Len jeden takýto hrob je možné celkom bez problémov kultúrno-chronologicky zaradiť k pilinskej kultúre. Ide o hrob 179/84, ktorý bol uložený v plytkej hrovej jamke s priemerom 80 cm. Výplň tejto jamy tvorila tmavšia hlina s množstvom uhlíkov a spálených ľudských kostí. Keramický materiál sa nezistil. Avšak množstvo nedokonalne spálených kostí naznačuje, že tento hrob by mohol patriť jedincovi pilinskej kultúry. Boli v ňom uložené kremačné zvyšky dospelujúcej osoby, veková skupina – juvenis.

Na všetkých pohrebiskách pilinskej kultúry tak na Slovensku, ako aj v Maďarsku, sa najčastejšie vyskytujú hroby, v ktorých bola popolnica zakrytá miskou obrátenou hore dnom, napríklad hrob 85/83 (obr. 84; tab. XV: 5). Vedľa urny, niekedy stojacej na kameni, býva postavená jedna, prípadne dve malé nádoby, tak ako v hrobch 36/41 (obr. 39), 70/83 (obr. 69; tab. XLVII: 8–10), 86/83 (obr. 85) a 87/83 (obr. 86; 206: 2, 5; tab. XV: 6–8), 95/83 (obr. 92; tab. LII: 1), 125/84 (obr. 120; tab. XIX: 1), 132/84 (obr. 127; 206: 1, 3, 4), 140/84 (obr. 135; tab. LV: 16) a 187/85 (obr. 181; tab. XXV: 1, 2). Pri týchto nádobách bývajú kamene a vo zvláštnych prípadoch aj kruh vybudovaný z kameňov, napríklad hrob 133/84 (obr. 128; tab. XIX: 5). Túto hrobovú konštrukciu možno hodnotiť ako náznak príkrovu. Unikátny typ hrobu, ktorý bol neskôr bežný v kyjatickej kultúre, predstavuje tiež typický skrinkový hrob 20/41 (obr. 23; tab. XXXVII; XXXVIII). Ten možno zaradiť buď medzi hroby z prechodného pilinsko-kyjatického horizontu, alebo medzi najstaršie hroby kyjatickej kultúry. Jedinečná bola veľká profilovaná misa, skôr terina, s vnútornou výzdobou (tab. XXXVII: 1–8). Bol to typický skrinkový hrob. Tvorila ho malá kvadratická skrinka, vnútri ktorej stála amfora zakrytá miskou obrátenou hore dnom (obr. 23) a vedľa stál hrniec. Ďalší, ale orbou poškodený skrinkový hrob 22/41 (obr. 25, 206: 8; tab. IV: 1–4), bol tiež z obdobia prechodného pilinsko-kyjatického horizontu. Pravdepodobne skrinkový hrob predstavuje problematický dvojhrob 125/84 (obr. 120; tab. XIX: 1), datovaný do prechodného pilinsko-kyjatického horizontu. Tieto, podrobne spomínané hroby dokazujú, že skrinkové hroby v Kyjaticiach, podobne ako aj na iných žiarových pohrebiskách západnej enklávy kultúrneho komplexu juhovýchodných popolnicových polí – Cinobaňa (*Mitáš/Furmánek 2016*) a Radzovce (*Furmánek/Mitáš 2010; 2019*), sa už budovali v najmladšej fáze pilinskej kultúry. Ešte zaujímavejší je hrob 87/83 (obr. 86, 206: 2, 5; tab. XV: 6–8), datovaný rovnako do prechodného pilinsko-kyjatického horizontu. Nad ním bol neskôr vybudovaný kamenný príkrov.

V skrinkových hrobch bývala ako urna vo väčšine prípadov použitá amfora. Len v hrobe 140/84 (obr. 135; tab. LV: 16) to bol džbánok a v hrobe 5/41 (obr. 9; tab. XXXIII: 19) šálka. Tento hrob však bol úplne atypický. Bola v ňom misa obrátená hore dnom a tá bola ešte zakrytá kameňom. Vedľa stála šálka so spálenými kosťami a uhlíkmi (obr. 187: 1). Väčšinou však išlo o klasický hrob pilinskej kultúry. Urna bola zakrytá miskou obrátenou hore dnom a vedľa jedna až dve malé nádoby a kamene, sú to hroby 36/41 (obr. 39; 187: 3), 70/83 (obr. 69; tab. XLVIII: 8–10), 85/83 (obr. 84; tab. XV: 5), 86/83 (obr. 85; tab. XV: 5), 95/83 (obr. 92; tab. XVII: 11), 118/84 (tab. XVII: 11), 132/84 (obr. 127; 206: 1, 3, 4) a 187/85 (obr. 181; tab. XXV: 1, 2). Výnimočný bol hrob 36/41 (obr. 39; 187: 3), kde bolo v urne mimoriadne veľa spálených ľudských ostatkov, prípadne tiež úplne zničený hrob 91/83, z ktorého sa zachovala iba polovica bronzovej britvy typu Morzg, respektíve variantu (*Jockenhövel 1971, 92–95*) Dražovice (obr. 220: 5; tab. XVI: 2). Celkovo sa na eponymnej lokalite kyjatickej kultúry našlo sedemnášť hrobov pilinskej kultúry a hrobov z prechodného pilinsko-kyjatického horizontu. To predstavuje iba 8,9 % zo všetkých objavených hrobov na pohrebisku v Kyjaticiach.

Takých hrobov bolo určite viac, ale boli zničené, ako to naznačujú zlomky keramiky pilinskej kultúry na povrchu plochy pohrebiska a v jeho blízkosti. Ich konštrukcie sa nezachovali, ale podľa zlomkov keramického materiálu išlo nepochybne o hroby pilinskej kultúry, resp. o hroby z prechodného pilinsko-kyjatického horizontu. Znamená to, že toto pohrebisko bolo založené už v období záveru existencie pilinskej kultúry. Zároveň to dokazuje kontinuálny historický vývoj od pilinskej ku kyjatickej kultúre. Objavené hroby pilinskej kultúry a hroby z prechodného pilinsko-kyjatického horizontu neboli koncentrované iba v určitej časti pohrebiska. Nachádzali sa v rôznych častiach tejto nekropoly (obr. 186). To evokuje myšlienku, že plocha pohrebiska už síce bola určená, ale nebolo ešte potrebné šetriť miestom a pochovávať koncentrovane. V hrobch z tohto časového úseku boli pochovaní jedinci oboch pohlaví, vrátane nedospelých a detí.

Neskôr, v období pochovávaní ľuďom kyjatickej kultúry, sa na všetkých preskúmaných pohrebiskách juhovýchodných popolnicových polí nachádzali hroby so spálenými kosťami uloženými tak v urne, ako aj okolo urny. A napokon aj hroby, v ktorých boli spálené kosti rozsypané okolo nádob (*Furmánek/Mitáš*

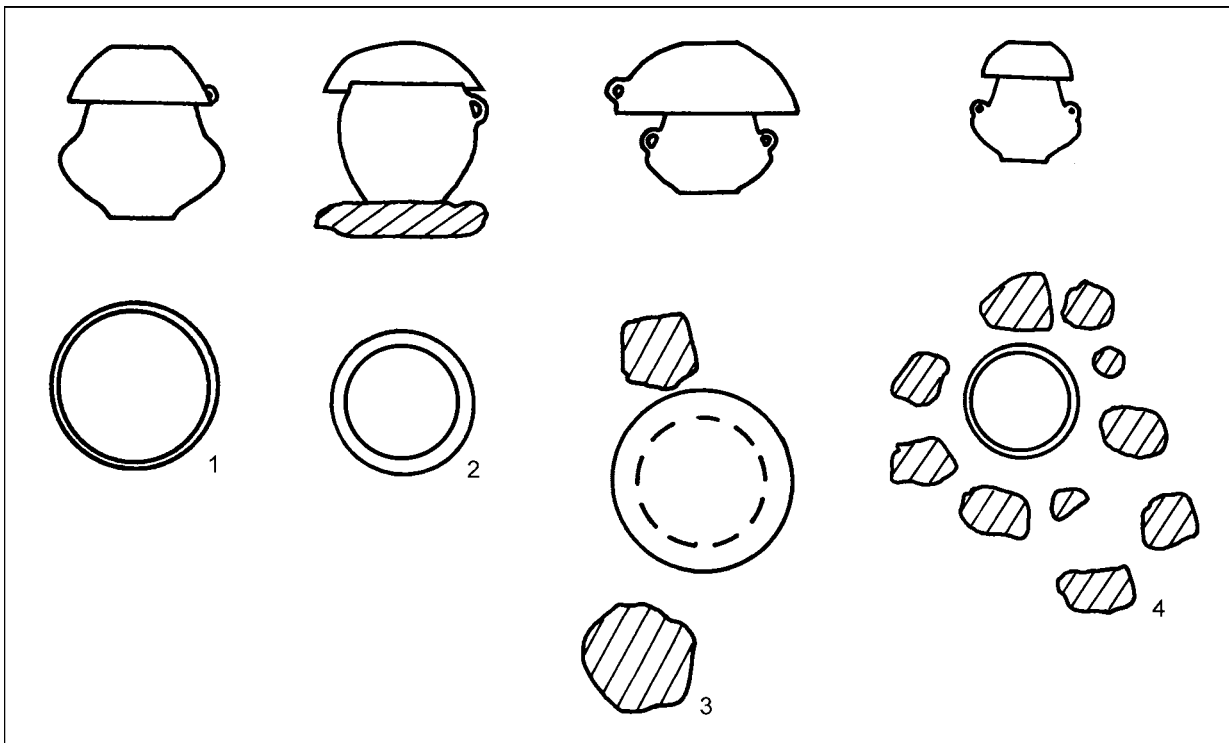

Obr. 188. Vybrané charakteristické typy hrobových konštrukcií kyjatickej kultúry s nezakrytou urnou a ďalšími nádobami: 1 – hrob 35/41; 2 – 78/83; 3 – 90/83; 4 – 147/84.

2010, 78–81). V období pochovávaní na pohrebisku v Kyjaticiach sa tento zvyk, podobne ako na iných pohrebiskách západnej enklávy juhovýchodných popolnicových polí, tiež uplatnil.

3.6.2 Hrobové konštrukcie kyjatickej kultúry

Variabilita hrobových konštrukcií kyjatickej kultúry bola podstatne väčšia ako u hrobov pilinskej kultúry. V prvom rade to bolo spôsobené nepomerným početným zastúpením hrobov oboch kultúr a dĺžkou pochovávaní. Treba však povedať, že všetky typy hrobových konštrukcií, zistených v hroboch pilinskej kultúry a v hroboch prechodného pilinsko-kyjatického horizontu, existovali aj v hroboch

Obr. 189. Vybrané charakteristické typy hrobových konštrukcií kyjatickej kultúry so zakrytou urnou bez sprievodnej keramiky: 1 – 13/41; 2 – 15/41; 3 – 131/84; 4 – 133/84.

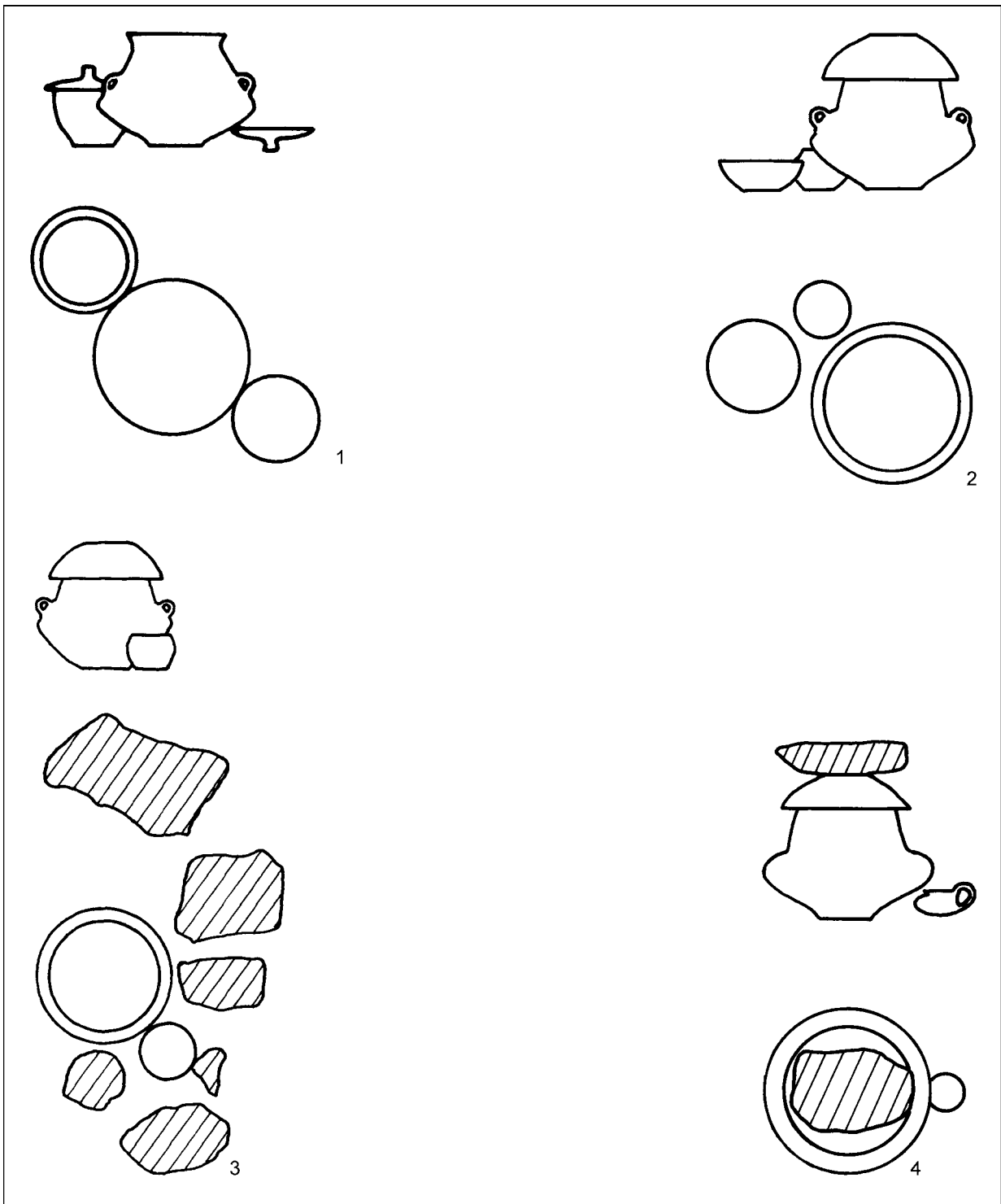
kyjatickej kultúry. Je to pochopiteľné, pretože žiarové pohrebisko v Kyjaticiach vykazuje jednoznačnú kontinuitu od pilinskej kultúry ku kultúre kyjatickej.

Značná časť žiarových hrobov kyjatickej kultúry bola tvorená urnou obsahujúcou spálené ľudské kosti a spálené predmety zhotovené z bronzu a iných surovín, ktoré mal zosnulý jedinec v čase kremácie pri sebe, na sebe, alebo ktoré sa dávali do hrobu až dodatočne. Popolnica bola zvyčajne prekrytá miskou obrátenou hore dnom. Našli sa však i hroby náročnejšej konštrukcie. Boli to hroby skrinkové, niekedy prekryté kamenným príkrovom a hroby s naznačenou skrinkou. Tiež sa vyskytli hroby, v ktorých spálené ľudské ostatky a uhlíky neboli v nádobe, ale boli rozsypané okolo nádob na dne hrobovej jamy. Hrobové jamy sa niekedy podarilo v podloží identifikovať, hoci to bolo iba v niekoľkých prípadoch. V následnom texte uvedieme jednotlivé typy hrobov kyjatickej kultúry, ktoré sa vyskytli na eponymnom pohrebisku tejto kultúry. Na iných pohrebiskách kyjatickej kultúry môže byť tento typologický sortiment hrobov menší, alebo aj väčší.

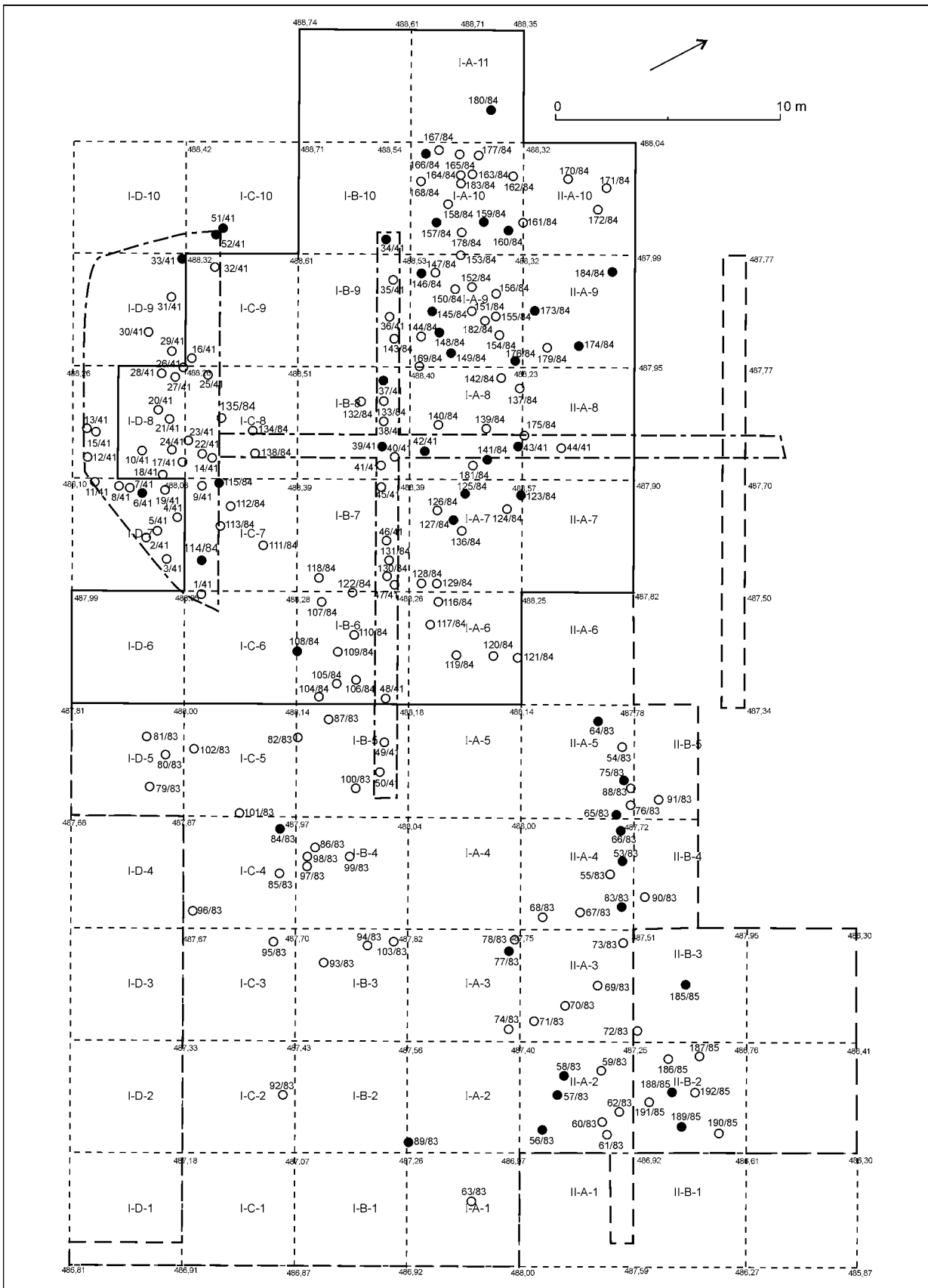
V Kyjaticiach to boli hroby jamkové, hroby tvorené len jednou nádobou – urnou, hroby s nezakrytou urnou a prídavnými nádobami, hroby so zakrytou urnou bez sprievodnej milodarovej keramiky, hroby so zakrytou urnou a jednou až dvomi prídavnými nádobkami, hroby s dvomi až tromi zakrytými urnami a vedľa minimálne tri a viac nádob, hroby skrinkové, hroby s naznačenou skrinkou, hroby skrinkové s kamenným príkrovom a urnové hroby bez skrinky s kamenným príkrovom.

Jamkové hroby

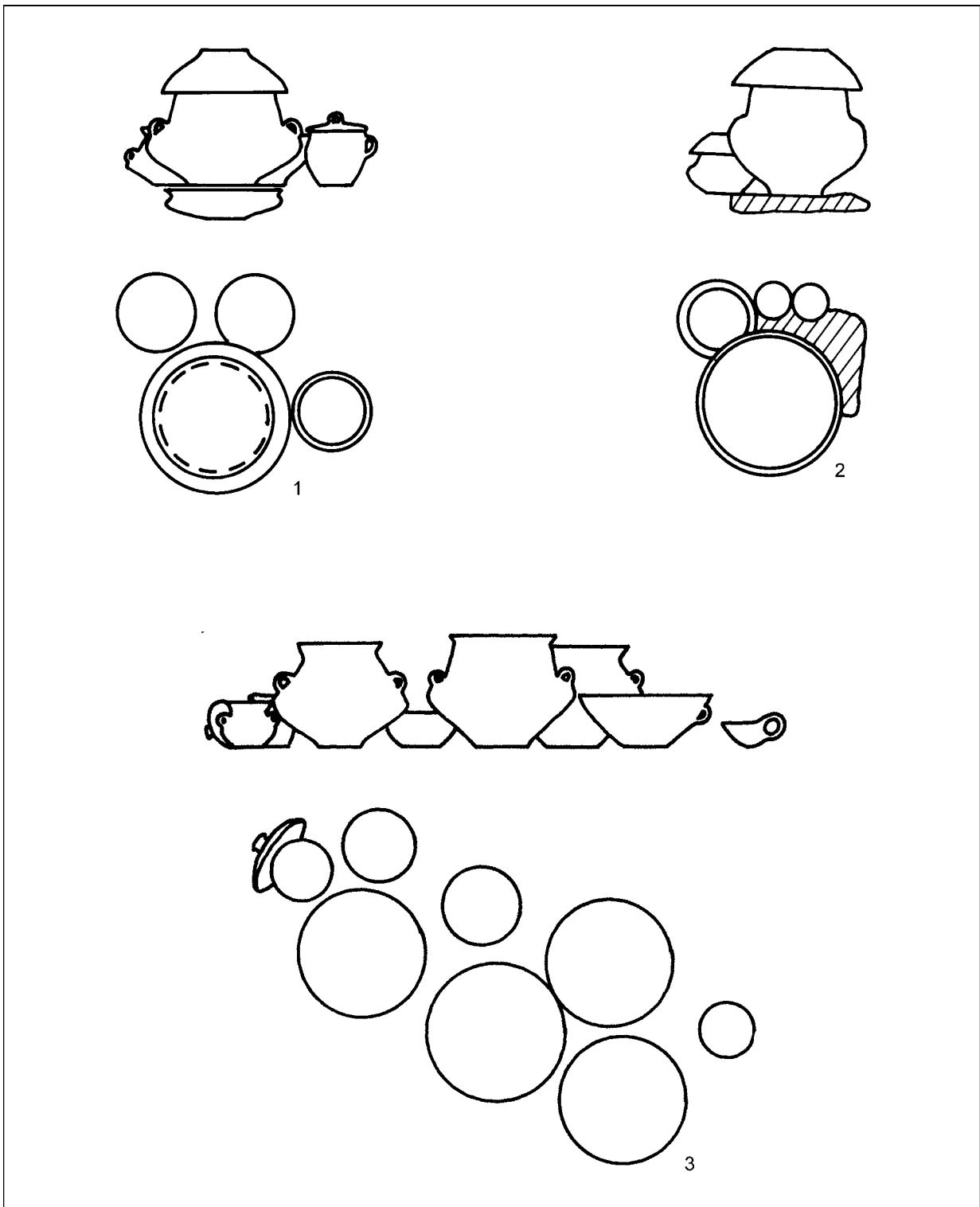
Zvláštny spôsob pochovávanía obyvateľstva západnej enklávy kultúrneho komplexu juhovýchodných popolnicových polí predstavujú jamkové hroby. U väčšiny z nich predpokladáme, ako už bolo povedané, že patrili kyjatickej kultúre. Bolo ich šesť. Boli chudobné na výbavu a obsahovali spálené ľudské kosti a uhlíky jednoducho uložené do jamiek zahĺbených do spodnej vrstvy ornice, respektíve do podložia. V niektorých prípadoch obsahovali malé črepy. Kovové alebo nejaké iné milodary nemali. Jamky týchto hrobov boli zahĺbene do podložia 12–18 cm. Boli oválne s malým (25–40 cm) alebo veľkým (75–80 cm) priemerom. Jamkové hroby sa zistili na všetkých skúmaných pohrebiskách západnej enklávy kultúrneho komplexu juhovýchodných popolnicových polí. Nálezové situácie na kompletne

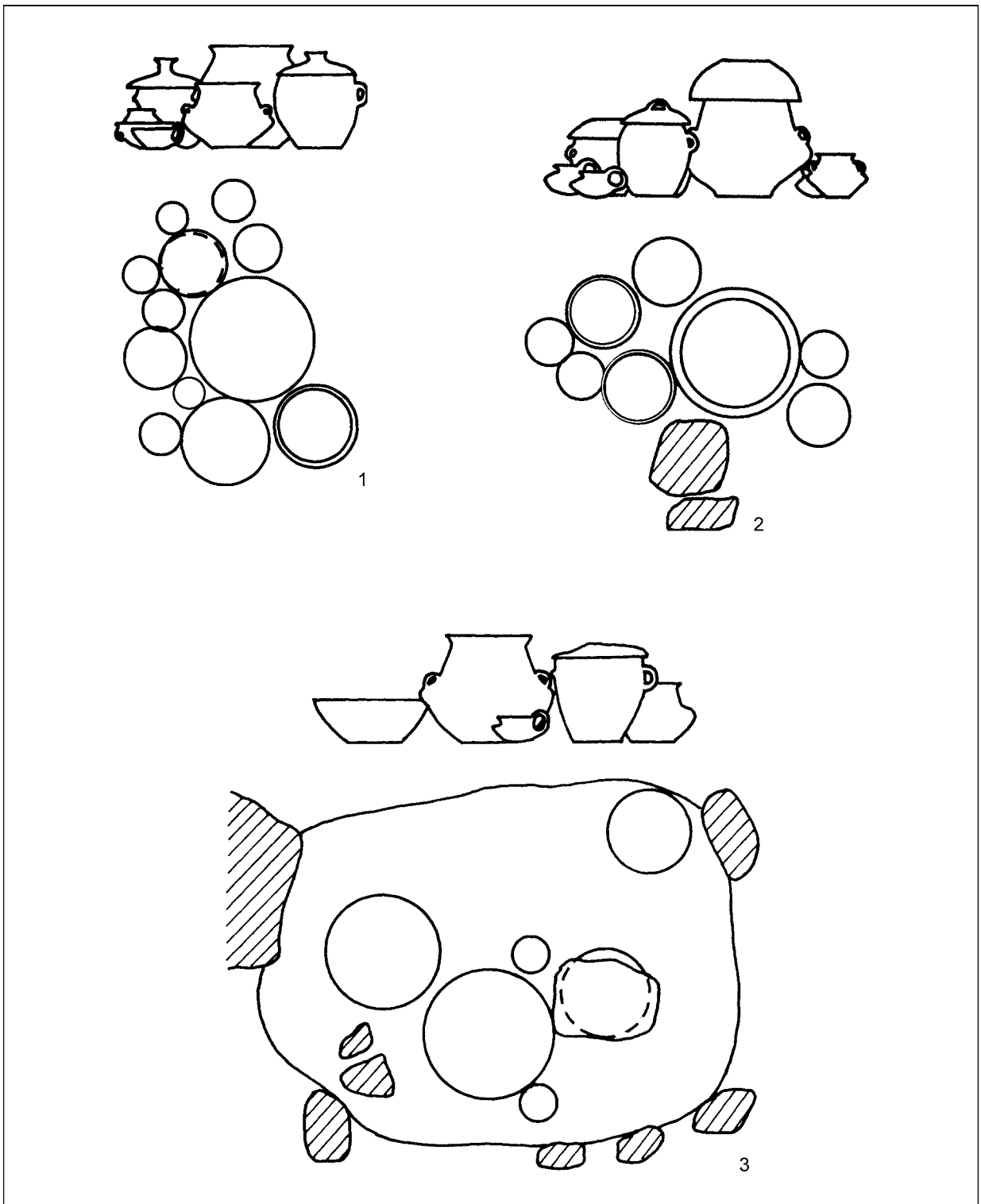
Obr. 190. Vybrané charakteristické typy hrobových konštrukcií kyjatickej kultúry so zakrytou urnou a maximálne dvomi ďalšími nádobkami: 1 – 4/41; 2 – 32/41; 3 – 68/83; 4 – 109/84.

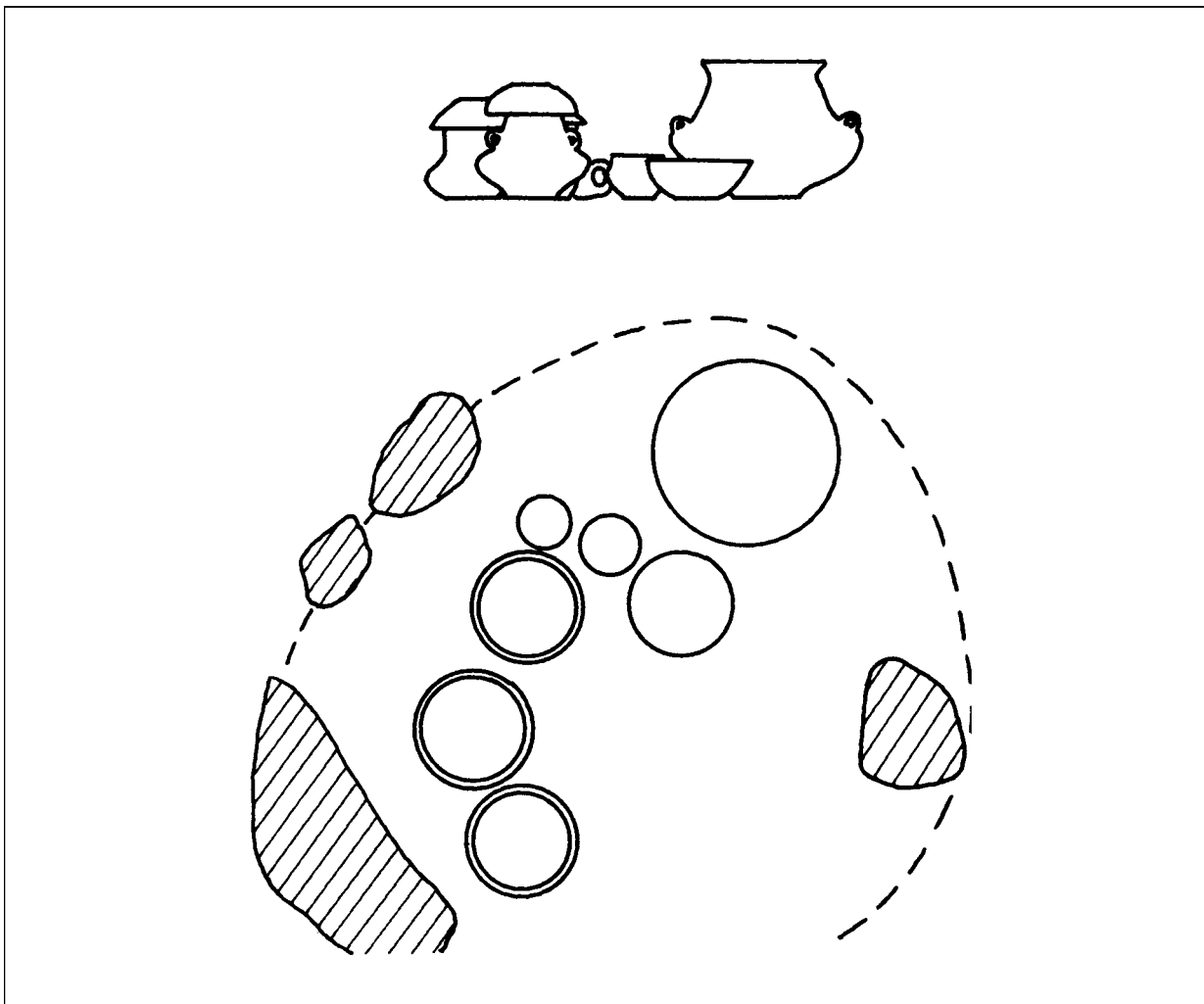
Obr. 191. Rozloženie hrobov kyjaticekej kultúry so zakrytou urnou a vedľa minimálne tri a viac nádob. Hroby sú označené plnými čiernymi krúžkami.

Obr. 192. Vybrané charakteristické typy hrobových konštrukcií kyjatickej kultúry so zakrytou urnou a vedľa minimálne tri a viac nádob: 1 – 43/41; 2 – 79/83; 3 – 123/84.

Obr. 193. Vybrané charakteristické typy hrobových konštrukcií kyjatickej kultúry so zakrytou urnou a vedľa minimálne tri a viac nádob: 1 – 145/84; 2 – 174/84; 3 – 184/84.

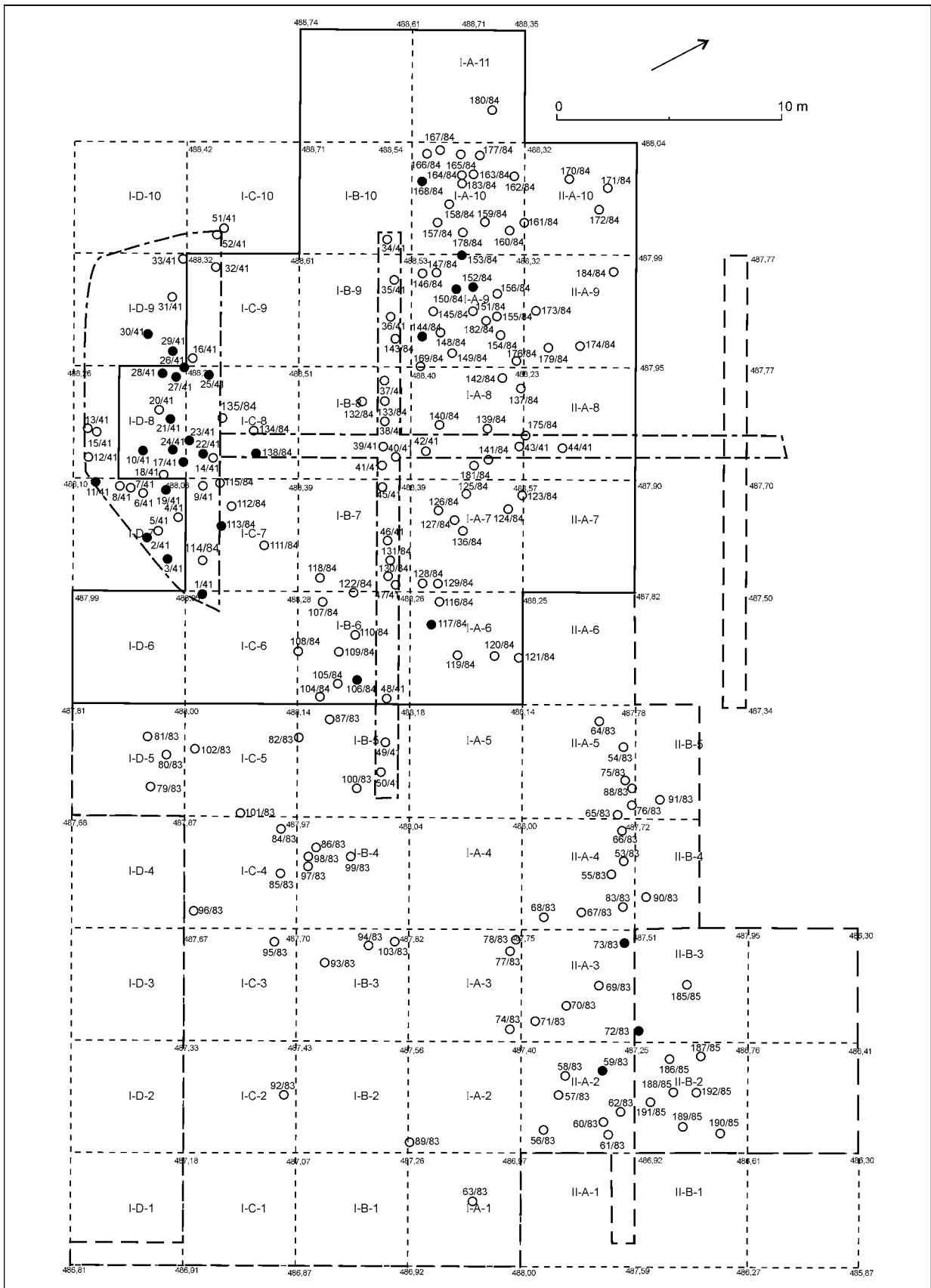

Obr. 194. Hrob 176/84 kyjatickej kultúry so zakrytými nádobami a ďalšími nádobami, spálené kosti boli okolo nádob.

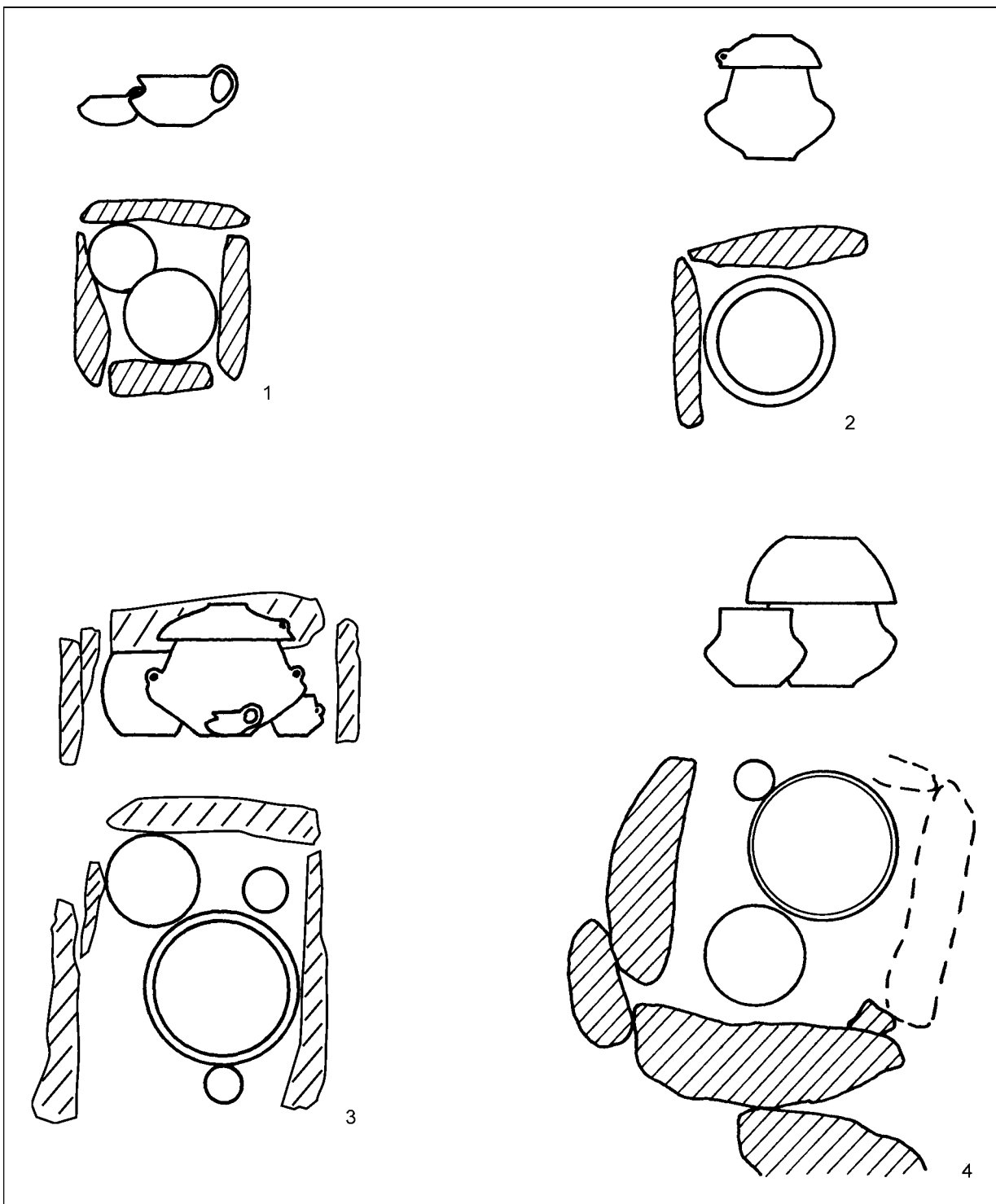
preskúmanom pohrebisku pilinskej a kyjatickej kultúry v Radzovciach umožnili konštatovanie, že na tomto pohrebisku patrili všetky jamkové hroby pilinskej kultúry. Jamkové hroby kyjatickej kultúry na tomto pohrebisku úplne absentovali (Furmánek/Mitáš 2010, 64). Naproti tomu v Kyjaticiach bola väčšina jamkových hrobov evidentne z obdobia kyjatickej kultúry. Z toho teda vyplýva záver, že zistenia na jednom pohrebisku nie je možné generalizovať pre celú kultúru.

Je však pravda, že kultúrno-chronologické určenie niektorých jamkových hrobov z Kyjatíc bolo problematické. Ak jamkový hrob obsahoval iba uhlíky a spálené ľudské ostatky, tak sa jeho kultúrna príslušnosť stanovila iba orientačne podľa množstva a stupňa spálenia kostí. Na základe tejto skutočnosti sme napríklad hrob 55/83 (obr. 54) datovali ako hrob kyjatickej kultúry. V jamke s priemerom 30 cm boli iba zlomky uhlíkov a spálené kosti malého dieťaťa, vekový stupeň infans I. Analogická situácia bola i v prípade hrobu 178/84 (obr. 173). Jamkový hrob bol uložený v hĺbke 44 cm, v plytkej hrobovej jame s priemerom 75 cm, nad ktorou boli kamene. Výplň jamy tvorila tmavšia hlina husto premiešaná s uhlíkmi, zločkami atypickej keramiky s malými zločkami dokonale spálených ľudských kostí, pravdepodobne nedospelého jedinca. Rovnaká situácia nastala pri hrobe 182/84. Z tohto jamkového hrobu uloženého v hĺbke 44 cm pochádzali chronologicky a typologicky neurčiteľné črepy masívnej nádoby, hrúbka steny črepu bola až 7 mm, uhlíky a zlomky spálených ľudských kostí, ktoré na antropologickú analýzu neboli dodané.

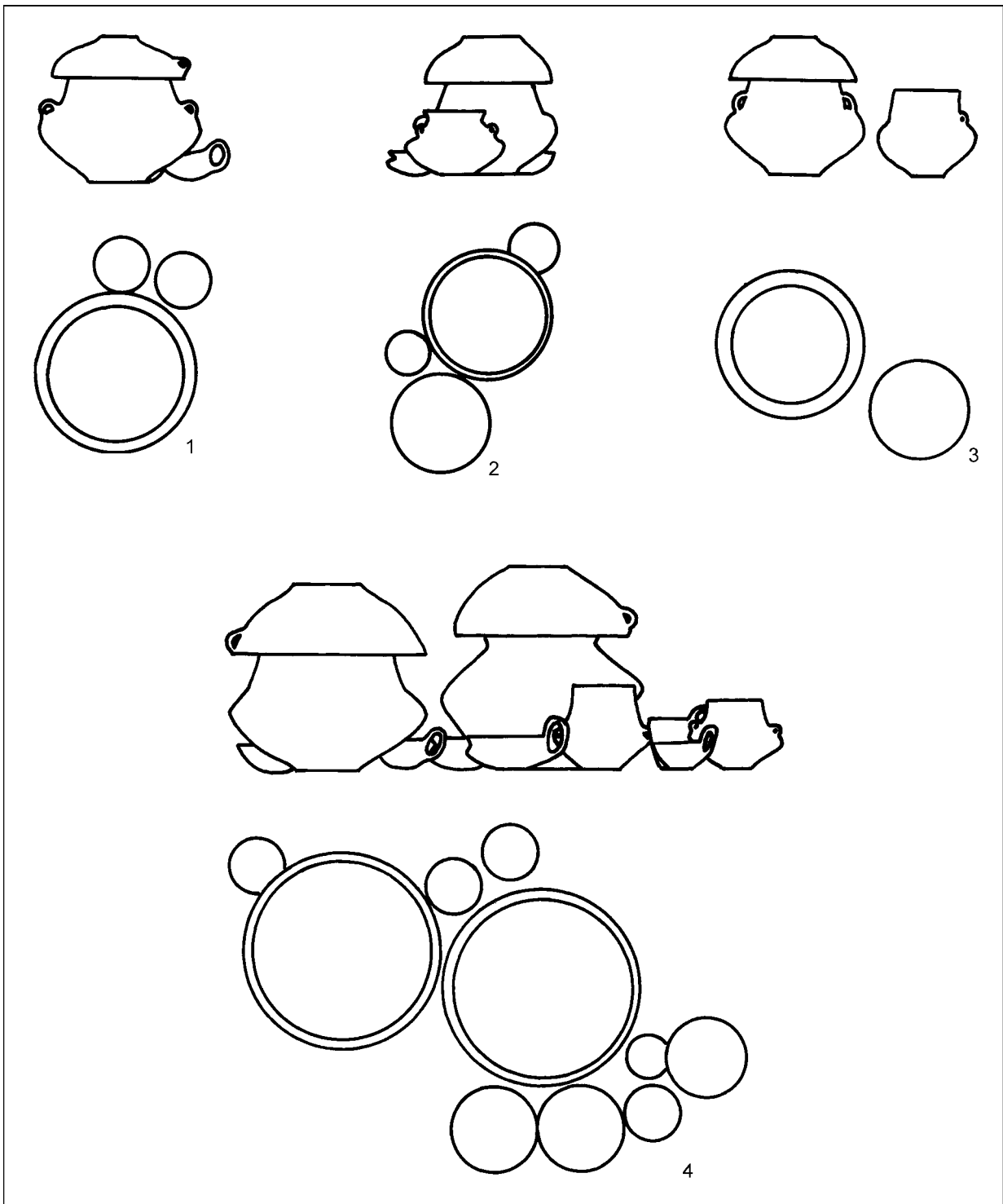
V prípade hrobu 103/83 bolo síce jasné, že ide o hrob kyjatickej kultúry, ale problémom bolo rozhodnúť, či ide o hrob jamkový alebo urnový. V plytkej jamke s rozmermi 25 x 40 cm zahĺbenej do podlažia

Obr. 195. Rozloženie skrinkových hrobov kyjaticej kultúry. Hroby sú označené plnými čiernymi krúžkami.

Obr. 196. Vybrané charakteristické typy skrinkových hrobov kyjatickej kultúry: 1 – 26/41; 2 – 28/41; 3 – 138/84; 4 – 168/84.

Obr. 197. Výbava skrinkových hrobov kyjatickej kultúry: 1 – 17/41; 2 – 23/41; 3 – 29/41; 4 – 24/41.

totiž ležali iba uhlíky a črepy amforovitej vázy. Spálené ľudské kosti sa nenašli. Podobný problém bol aj v prípade hrobu 112/84 (obr. 107). V oválnej, 39 cm zahlbenej jamke boli uhlíky a spálené ľudské kosti pravdepodobne mladšieho, prípadne dospelého jedinca. Medzi nimi a nad nimi boli črepy štyroch nádob. Teda je tiež možné, že išlo o urnový hrob, ktorý bol značne zničený orbou.

Jednoznačne jamkový hrob kyjatickej kultúry bol hrob 111/84 (obr. 106). V oválnej jamke, v hĺbke 44 cm, boli uhlíky a niekoľko spálených ľudských kostí bližšie neurčiteľného jedinca. Nad nimi boli črepy dvoch zámerné rozbitých nádob kyjatickej kultúry. Dá sa teda povedať, že jamkových hrobov datovaných so značnou pravdepodobnosťou do kyjatickej kultúry sa preskúmalo šesť. To predstavuje 3,1 % z celkového počtu objavených hrobov.

Hroby urnové

Takmer všetky ďalšie hroby na kyjatickom pohrebisku boli urnové. V niekoľkých prípadoch boli spálené kosti uložené nielen do urny, ale časť z nich bola rozsypaná i na dne hrobovej jamy okolo nádob. Muselo sa však prihliadať hlavne na to, či hrob nebol narušený a spálené kosti sa na dno hrobové jamy nedostali až sekundárnym zásahom pri porušení hrobu. Variabilita jednotlivých typov urnových hrobov bola veľká. Našli sa urnové hroby iba s nezakrytou urnou, hroby s nezakrytou urnou a ďalšími prídavnými nádobami, hroby so zakrytou urnou bez sprievodnej keramiky, hroby so zakrytou urnou a jednou až dvomi sprievodnými nádobkami, hroby s dvomi až tromi zakrytými nádobami a vedľa minimálne tri a viac sprievodných nádob, hroby skrinkové, hroby skrinkové s kamenným príkrovom, hroby s naznačenou skrinkou, hroby síce bez skrinky ale s kamenným príkrovom.

Hroby iba s nezakrytou urnou

Najjednoduchšie, zároveň i najchudobnejšie boli hroby, v ktorých bola iba jedna jednoduchá nádoba. Bol to buď hrniec – hroby 61/83 (obr. 60; 206: 7; tab. XII: 8), 191/85, 192/85, miska – hroby 40/41 (obr. 43; 214: 5; tab. X: 1), 102/83 (obr. 99; tab. XVI: 3), 169/84 (obr. 164) alebo džbánok – hrob 76/83 (obr. 75; 211: 9; tab. XV: 1). Nie vždy však mohlo ísť o hrob, pretože spálené kosti sa zvyčajne neuvádzali, ale vždy boli konštatované uhlíky, ktoré dovoľovali predpokladať, že predsa len išlo o hrob. Medzi chudobné hroby možno zaradiť aj jeden hrobový celok, v ktorom bola iba nezakrytá popolnica – džbánok, obsahujúca kosti nedospelého jedinca. Bol to už spomenutý hrob 76/83 (obr. 75). Hrobových celkov tohto typu bolo sedem, čo predstavuje 3,6 % z celkového počtu preskúmaných hrobov.

Hroby s nezakrytou urnou a ďalšími prídavnými nádobami (obr. 188)

Pomerne veľká skupina hrobov nemala urnu zakrytú. Je to síce zaujímavé, ale prečo tomu tak bolo, nevieme vysvetliť. Skutočnosť, že urny neboli zakryté, pravdepodobne malo určitý, dnes už nám nepochopiteľný dôvod a význam. Vedľa nezakrytej urny však boli malé prídavné nádoby v počte od jednej až po päť. Niektoré z týchto hrobov boli zo západnej alebo južnej strany označené kameňmi, boli to hroby 78/83 (obr. 77; 188: 2; tab. XV: 2, 3), 99/83 (obr. 96), 130/84 (obr. 125; tab. XVIII: 14), 134/84 (obr. 129). Malé prídavné nádoby boli vzhľadom k svetovým stranám uložené ľubovoľne. Časté boli hroby s dvomi amforami, prípadne amforovitými vázami – hroby 35/41 (obr. 38; 188: 1; tab. VIII: 3–7), 147/84 (obr. 142; 188: 4; tab. XX: 21). Vyskytuje sa aj kombinácia amforovitej vázy a hrnca – hrob 78/83 (obr. 77; 188: 2; tab. XV: 2, 3) alebo samotný hrniec: hrob 90/83 (obr. 89; 188: 3; tab. XVI: 1). Ako prídavné nádoby sa do hrobu spravidla dávali misky, amforky, hrnce a šálky. Jednoznačnú determináciu podľa veku a pohlavia pochovaných sa nepodarilo vysledovať. K tomuto tvaru hrobu sa hlási 17 hrobových celkov, čo predstavuje 8,9 % zo všetkých hrobov preskúmaných na pohrebisku.

Hroby so zakrytou urnou bez sprievodnej keramiky (obr. 189: 1–4)

Na každom žiarovom pohrebisku civilizácie popolnicových polí a kultúrneho komplexu juhovýchodných popolnicových polí boli tiež najbežnejšie urnové hroby, ktorých popolnica bola zakrytá najčastejšie miskou obrátenou hore dnom. Tieto hroby mali rôzne varianty. Najjednoduchšie boli hroby, ktoré nemali žiadnu sprievodnú keramiky. Niekedy namiesto misky bola popolnica zakrytá iným keramickým tvarom alebo plochým kameňom. Občas popolnica stála na plochom kameni a zriedkavo bol celý hrob označený jedným alebo aj niekoľkými kameňmi.

Jednoduchý typ urnového hrobu mal iba popolnicu zakrytú miskou obrátenou hore dnom – hroby 13/41 (obr. 16; tab. IV: 5), 16/41 (obr. 19), 38/41 (obr. 41), 41/41 (obr. 44; tab. X: 2), 48/41 (obr. 48; tab. XI: 1), 98/83

(obr. 95), 124/84 (obr. 119; tab. XVIII: 10, 11), 139/84 (obr. 134) a 170/84 (obr. 165). Pokiaľ bol popolnicou hrniec, bol tiež zakrytý miskou alebo častejšie pokrievkou – hrob 135/84 (obr. 130; tab. XIX: 6). Tieto hroby boli vždy bez ďalšej sprievodnej keramiky. Niekedy urna stála na plochom kameni – hroby 15/41 (obr. 18), 83/83 (obr. 82; tab. XIV: 4, 5). V niekoľkých prípadoch bol hrob označený jedným kameňom alebo niekoľkými kameňmi: hroby 85/83 (obr. 84; tab. XV: 5), 101/83, 131/84 (obr. 126; 189: 3; tab. XVIII: 15, 16), 135/84 (obr. 130; tab. XIX: 6) a v jednom prípade boli nádoby obkolesené malými kameňmi: hrob 133/84 (obr. 128; 189: 4; tab. XIX: 5). K tomuto tvaru hrobu patrí 16 hrobových celkov, čo predstavuje 8,3 % všetkých hrobov preskúmaných na pohrebisku.

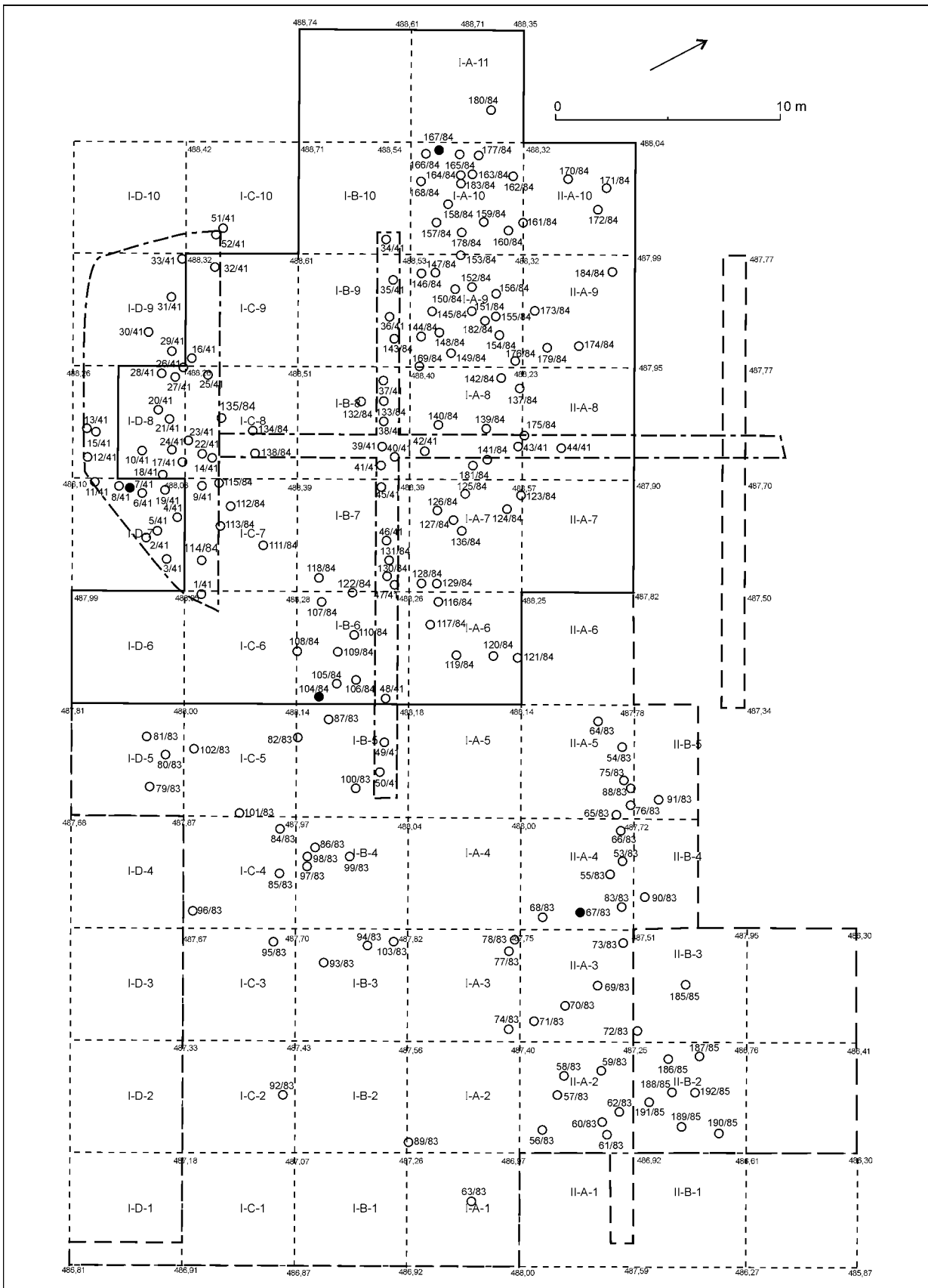
Hroby so zakrytou urnou a jednou až dvomi sprievodnými nádobkami (obr. 190)

Najpočetnejším typom urnového hrobu bola urna (centrálna nádoba) zakrytá miskou obrátenou hore dnom. Vedľa popolnice stáli jedna až dve ďalšie nádoby, typický bol hrob 32/41 (obr. 35, 190: 2). Najčastejšie to boli hrniec a šálka, občas aj amfora. Táto základná dispozícia hrobu však mala rôzne varianty. Urna síce nebola zakrytá, ale miskou bola zakrytá amfora alebo džbánok – hroby 4/41 (obr. 7; 190: 1; 214: 1, 3; tab. I: 5–8) a 8/41 (obr. 211: 10; tab. I: 5–8). Tieto hroby azda obsahovali pohreby detí. Žiaľ, spálené kosti z týchto nádob na antropologickú analýzu neboli dodané.

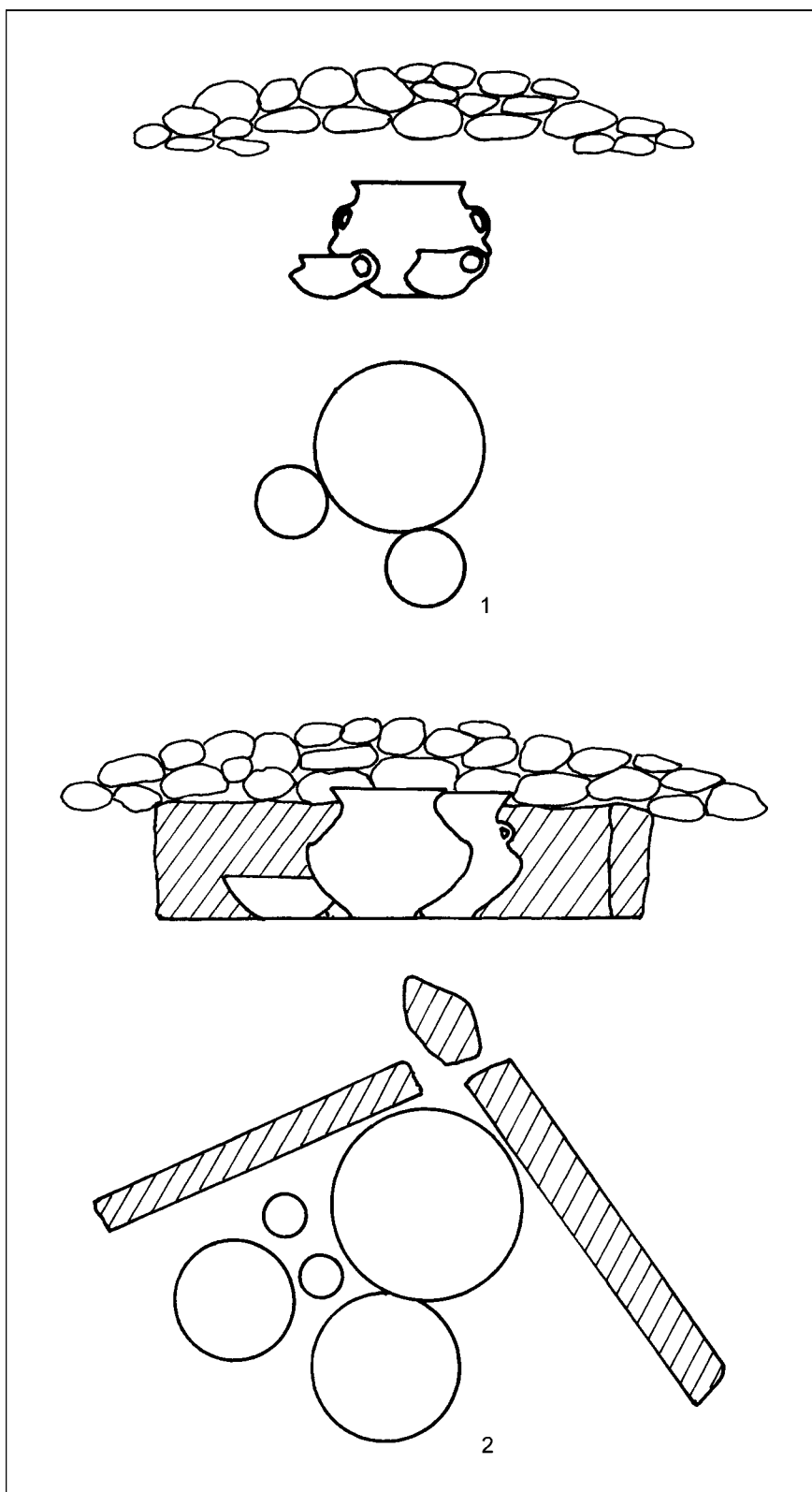
Poloha prídavných nádobiek bola vzhľadom na svetové strany rôzna. Pokiaľ boli v hrobe dve nádoby, tak často stáli na náprotivných stranách popolnice – hroby 4/41 (obr. 213: 1, 3; tab. I: 5–8), 54/83 (obr. 53), 60/83 (obr. 59; tab. XII: 7), 122/84. Prevalu však mali keramické milodary uložené na severnej strane s malou odchýlkou na severozápad alebo na severovýchod – hroby 62/83 (obr. 61), 69/83 (obr. 68; tab. XIII: 6), 71/83 (obr. 70), 96/83 (obr. 93), 100/83 (obr. 97), 107/84 (obr. 102), 109/84 (obr. 104, 190: 4, tab. XVI: 8) 118/84 (obr. 113; tab. XVII: 11), 121/84 (obr. 116), 122/84 (obr. 117), 126/84 (obr. 121), 143/84 (obr. 138), 154/84 (obr. 149), 155/84 (obr. 150), 161/84 (obr. 156; tab. XX: 7), 163/84 (obr. 158; tab. XXII: 8), 164/84 (obr. 159), 171/84 (obr. 166), 172/84 (obr. 167), 175/84 (obr. 170), 181/84 (obr. 176) a 186/85 (obr. 180). Vzácné sa zistila situácia, kedy malá nádobka bola pod dnom urny, ako pri hrobe 49/41 (obr. 49, 207: 4, 215: 7; tab. XI: 2, 4). Často bol hrob označený jedným či dvomi kameňmi: hroby 69/83 (obr. 68; tab. XIII: 6), 107/84 (obr. 102), 161/84 (obr. 156), 165/84 (obr. 160), alebo z jednej, či z dvoch strán obložený kameňmi – hroby 68/83 (obr. 67, 190: 3; tab. XIII: 5), 100/83 (obr. 97), 116/84 (obr. 111), 132/84 (obr. 127, 206: 1, 3, 4), 163/84 (obr. 158; tab. XXII: 8) a 165/84 (obr. 160). Ako zvláštnosť možno považovať plochý kameň, ktorý ležal na miske zakrývajúcej popolnicu – hrob 109/84 (obr. 104; 190: 4; tab. XVI: 8). Táto dispozícia sa zistila v 35 hroboch, čo predstavuje takmer jednu pätinu (18,2 %) zo všetkých preskúmaných hrobov.

Hroby s dvomi až tromi zakrytými nádobami a vedľa minimálne tri a viac sprievodných nádob (obr. 192–194)

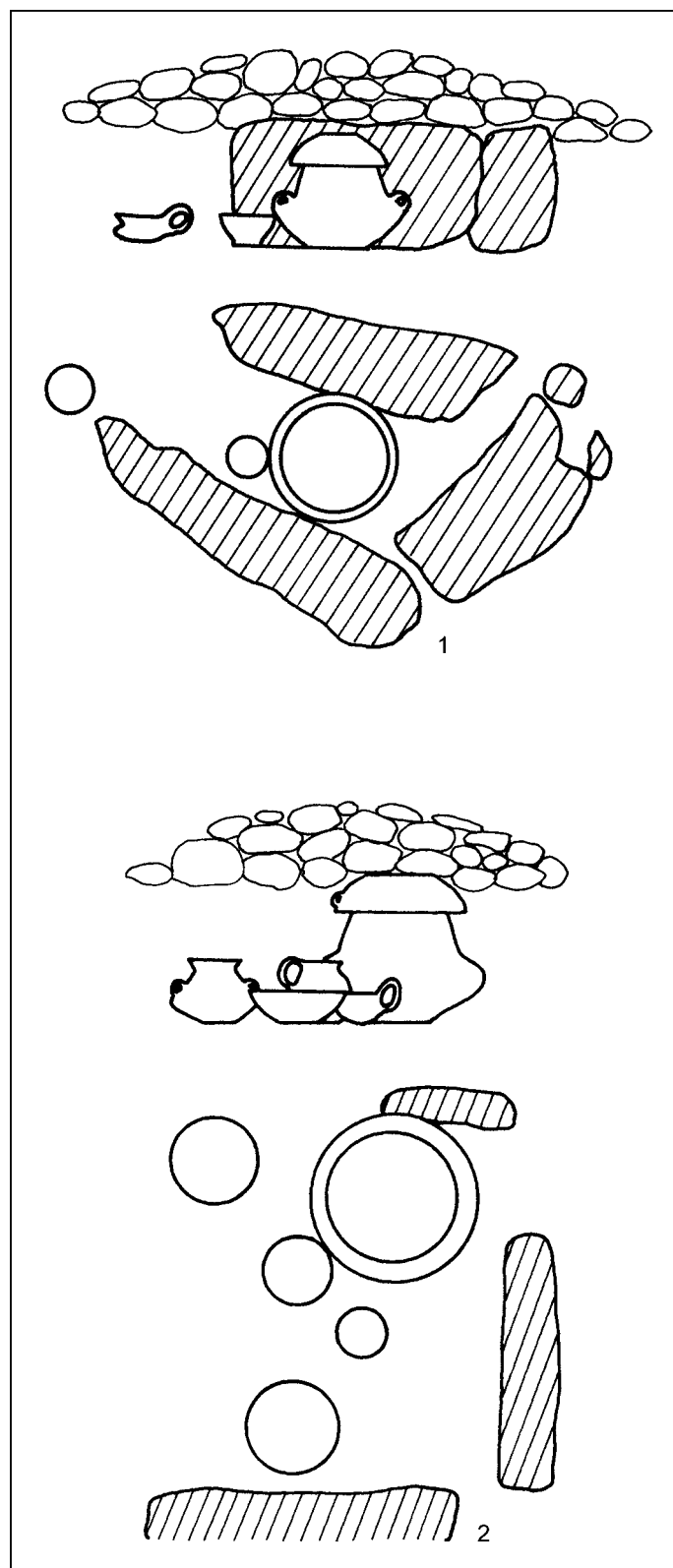
Podobný a viac na pohrebisku zastúpený bol i typ hrobu, v ktorom jedna nádoba, prípadne dve až tri, boli zakryté miskou alebo pokrievkou a okolo stáli minimálne tri sprievodné nádoby – hroby 33/41 (obr. 36; tab. VII: 8), 37/41 (obr. 40; 212: 5; tab. IX: 1–6), 51/41 (obr. 50; 210: 4; tab. XI: 5–10), 52/41 (obr. 51; 207: 4; tab. X: 10–12), 56/83 (obr. 55; 214: 2; tab. XII: 10–12), 66/83 (obr. 65; 202: 1; 213: 6; 215: 1; tab. XII: 15, 16), 74/83 (obr. 73; tab. XIII: 9, 10), 75/83 (obr. 74), 84/83 (obr. 83; tab. XV: 4), 89/83 (obr. 88; tab. XV: 10), 115/84 (obr. 110), 146/84 (obr. 141; tab. XX: 17–20), 149/84 (obr. 144; tab. XXI: 1), 159/84 (obr. 154; tab. XXII: 3, 4) a 180/84 (obr. 175; 210: 2; tab. XXIV: 5–8). Tieto urnové hroby boli mimoriadne bohaté na keramické milodary. Aj tento typ hrobov mal rôzne nuansy. Existovali hroby, v ktorých boli zakryté miskami, prípadne pokrievkami viaceré nádoby – hroby 6/41 (obr. 10; 213: 4; tab. II: 1, 2), 34/41 (obr. 37; tab. VIII: 1, 2), 39/41 (obr. 42; 213: 2; tab. IX: 7–12), 42/41 (obr. 45; tab. X: 3, 7), 43/41 (obr. 46; 192: 1; 210: 1), 57/83 (obr. 56; tab. XII: 5), 58/83 (obr. 57), 83/83 (obr. 82; tab. XIV: 4, 5), 108/84 (obr. 103; 206: 6; 211: 5; tab. XVII: 1–3), 114/84 (obr. 109), 125/84 (obr. 120; tab. XIX: 1), 127/84 (obr. 122), 141/84 (obr. 136; 212: 1; tab. XX: 9–11), 145/84 (obr. 140; 193: 1; 211: 7; 212: 2; tab. XX: 12–16), 148/84 (obr. 143), 160/84 (obr. 155), 174/84 (obr. 169; 193: 2; tab. XXIII: 5–7), 176/84 (obr. 171; 194; tab. XXIII: 8–12), 185/85 (obr. 179) a 188/85 (obr. 182; tab. XXV: 3–8). Hroby tohto typu bývali tiež označené kameňmi: 53/83 (obr. 52; tab. XII: 1), 64/83 (obr. 63; 215: 4; tab. XII: 12, 13), 65/83 (obr. 64; tab. XII: 14), 77/83 (obr. 76), 157/84 (obr. 152; tab. XXI: 1, 2), 166/84 (obr. 161; tab. XII: 9, 10), 173/84 (obr. 168; 211: 6; tab. XXIII: 4), 189/85 (obr. 183) a niektoré popolnice stáli na kameni – hrob 79/83 (obr. 78; 192: 2). Celkom atypický bol hrob 43/41 (obr. 46; 192: 1; 210: 1; tab. X: 8, 9). Spálené kosti boli v miske, na ktorej stála prázdna amfora zakrytá miskou obrátenou hore dnom. Nezvyčajný bol tiež hrob 123/84 (obr. 118; 192: 3; tab. XVIII: 6–9). Obsahoval deväť nádob, ktoré boli uložené v obdĺžnikovej pôdorysnej dispozícii. Spálené kosti boli uložené v hrnci pôvodne zakrytým pokrievkou. Tie sa síce zmieňovali, ale nezachovali sa. Dokonca pri troch hroboch – 176/84

Obr. 198. Rozloženie skrinkových hrobov kyjaticekej kultúry s kamenným príkrovom. Hroby sú označené plnými čiernymi krúžkami.

Obr. 199. Vybrané charakteristické typy skrinkových hrobů kyjatické kultury s kamenným příkrovem: 1 – 7/41; 2 – 67/83.

Obr. 200. Vybrané charakteristické typy skrinkových hrobov kyjatickej kultúry s kamenným príkrovom: 1 – 104/84; 2 – 167/84.

(obr. 171; 194; tab. XXIII: 8–12), 184/84 (obr. 178; 193; 3; tab. XXIV: 9–12) a 188/85 (obr. 182; tab. XXV: 3–8) sa zistili oválne hrobové jamy plytko zahĺbené do podlažia. Hrobov tohto typu sa odhalilo 45, čo predstavuje takmer štvrtinu všetkých preskúmaných hrobov (23,4 %). Nachádzali sa bez nejakého systému na celej ploche pohrebiska (obr. 191).

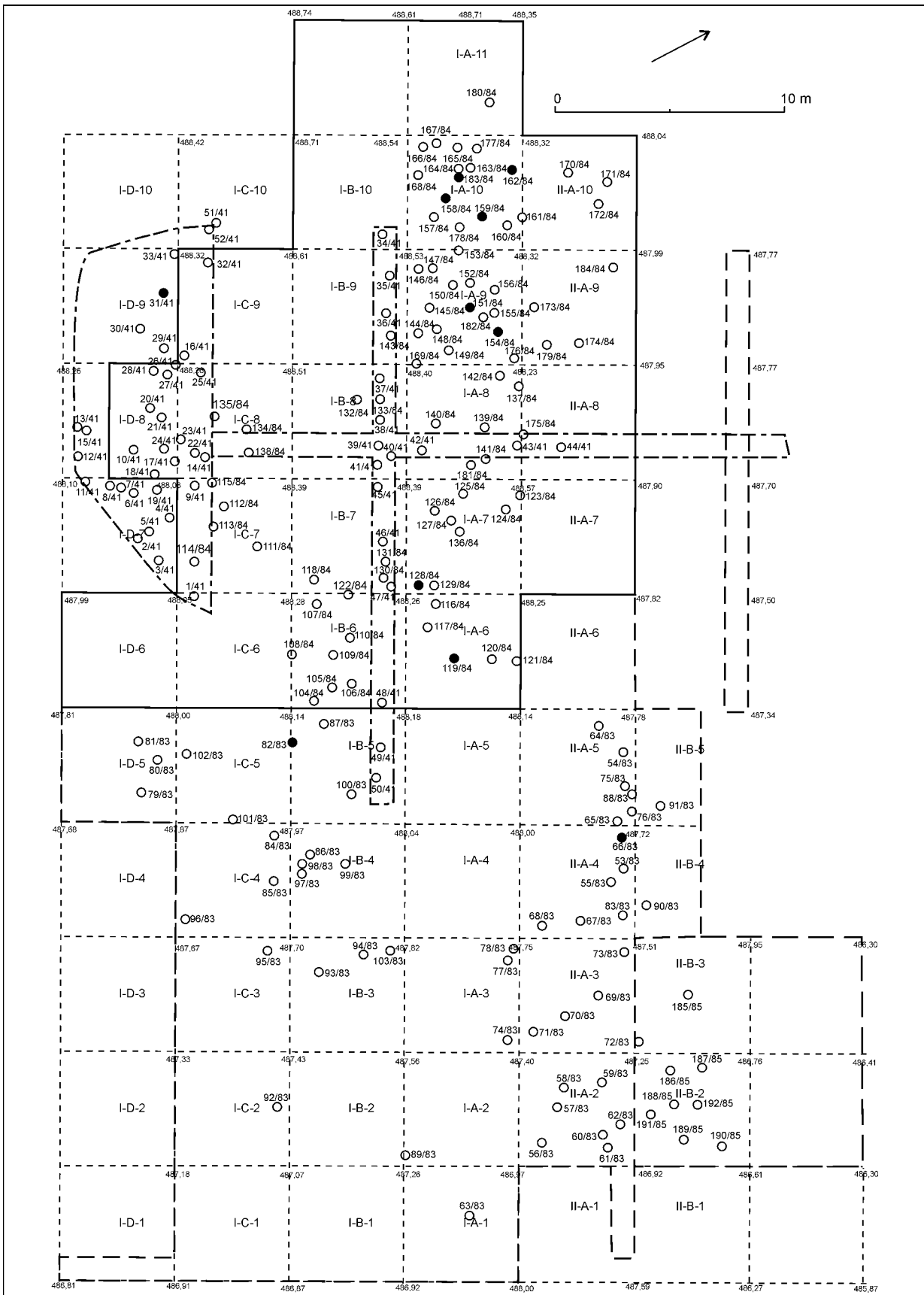
Vysledovať zákonitosti uloženia pochovaných podľa veku a pohlavia by bolo špekulatívne, pretože pri viac ako polovici hrobov tejto kategórie (28 hrobových celkov) autori výskumu buď spálené kosti neuvádzali alebo aj keď uvádzali, tak boli spálené na prach a na antropologickú analýzu neboli dodané. Z určiteľných zvyškov sa konštatovali štyri deti a päť bližšie nedefinovaných nedospelých. Ďalej bolo určených deväť dospelých, z nich boli dve jednoznačne ženy. V hroboch 141/84 (obr. 136; 212: 1; tab. XX: 9–11), 146/84 (obr. 141; tab. XX: 17–20) a 157/84 (obr. 152; tab. XXI: 1, 2) boli v popolniciach spálené ostatky dospelého a nedospelého jedinca.

Hroby skrinkové (obr. 195–197)

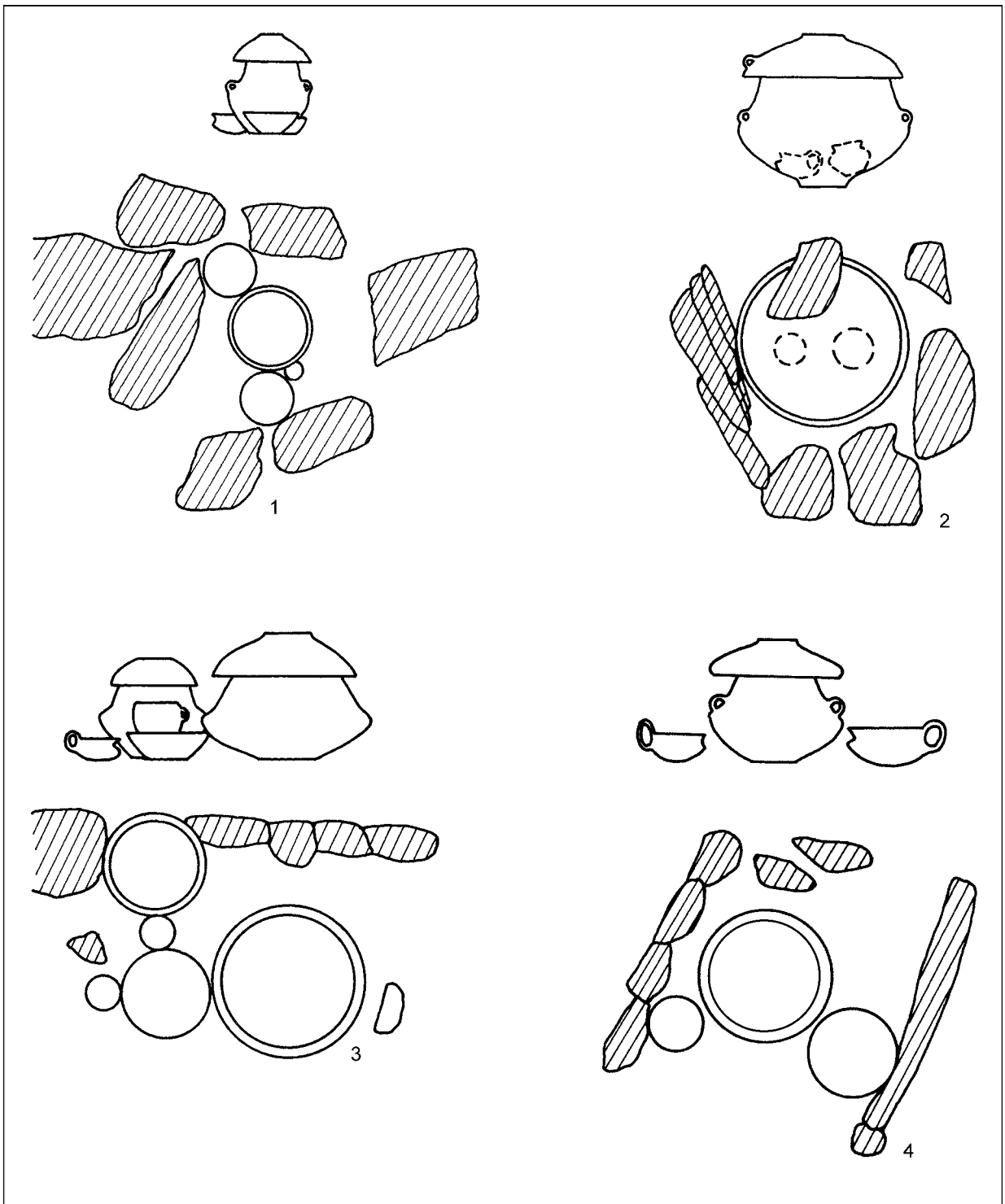
Vrcholom funerálnej architektúry civilizácie popolnicových polí a pochopiteľne i západnej enklávy kultúrneho komplexu juhovýchodných popolnicových polí, predovšetkým kyjatickej kultúry, boli skrinkové hroby a hroby pod kamenným príkrovom. Práve pohrebisko v Kyjaticiach predstavuje charakteristickú lokalitu, ktorá bola typická početným výskytom skrinkových hrobov. Niektoré z nich boli dokonca zreteľné hneď na povrchu, ešte pred zahájením terénneho výskumu v roku 1941. Preto sa vtedy začalo skúmať v miestach najväčšej koncentrácie skrinkových hrobov. Podobná situácia bola aj na niektorých iných pohrebiskách kyjatickej kultúry v Malohonte, napríklad na pohrebisku v obci Babinec (*Furmánek 1984d*), vzdialenej od pohrebiska v Kyjaticiach iba štyri kilometre vzdušnou čiarou. Tam sa amatérskym archeologickým výskumom koncom 19. stor. objavilo žiarové pohrebisko kyjatickej kultúry. Revíznym archeologickým výskumom v roku 1983 potvrdil existenciu pohrebiska a dokázal, že sa vtedy preskúmali minimálne tri skrinkové hroby s veľkými kruhovými kamennými príkrovmi, a aj skutočnosť, že kamenné hrobové konštrukcie hrobov boli koncom 19. stor. tiež na lúke zreteľne viditeľné.

Na pohrebisku v Kyjaticiach sa preskúmali skrinkové hroby, hroby s naznačenými skrinkami a hroby pod kamennými príkrovmi, ktoré boli často budované nad skrinkovými hrobmi. Občas boli kamennými príkrovmi zakryté i nádoby hrobov bez skrinkovej kamennej konštrukcie. Na pohrebisku v Kyjaticiach, podobne ako na pohrebiskách v Radzovciach (*Furmánek/Mitáš 2010*) a Cinobani (*Mitáš/Furmánek 2016*), sa skrinkové hroby začali budovať už v závere pilinskej kultúry. Dôkazom tohto konštatovania sú i skrinkové hroby z Kyjatíc z prechodného pilinsko-kyjatického horizontu, ako hrob 20/41 (obr. 23; 187: 2) a hrob 125/84 (obr. 120; tab. XIX: 1). Do kategórie skrinkový hrob bolo na pohrebisku v Kyjaticiach klasifikovaných 29 nálezových celkov, čo predstavuje 15,1 % všetkých hrobov. Väčšina neporušených, alebo takmer neporušených skriniek však pochádza z výskumu v roku 1941. Bolo ich sedemnást: 1/41 (obr. 207: 2; tab. I: 1–3), 2/41, 3/41, 10/41 (obr. 14; tab. III: 6–9), 11/41 (obr. 15; 209: 6; tab. IV: 9–11), 17/41 (obr. 20), 19/41 (obr. 22; 213: 7; tab. IV: 6–8), 21/41 (obr. 24), 22/41 (obr. 25; 206: 8; tab. IV: 1–4), 23/41 (obr. 26; 197: 2); 24/41 (obr. 27; 197: 4; 208: 2; 209: 1, 4; 215: 8–10; 216: 6; tab. V; VI: 1–6), 25/41 (obr. 28; 215: 6; 216: 2; tab. VII: 1, 2); 26/41 (obr. 29; 196: 1; tab. VI: 9), 27/41 (obr. 30), 28/41 (obr. 31; 196: 2; tab. VI: 8, 11), 29/41 (obr. 32; 197: 3; 210: 6, 7; tab. VI: 10; VII: 3, 4), 30/41 (obr. 33; 209: 5; tab. VII: 5–7), 59/83 (obr. 58; tab. XII: 6), 72/83 (obr. 71; tab. XIII: 7, 8), 73/83 (obr. 72), 106/84 (obr. 101), 113/84 (obr. 108), 117/84 (obr. 112; 209: 2; tab. XVIII: 1–5), 138/84 (obr. 133; 196: 3), 144/84 (obr. 139), 150/84 (obr. 145), 152/84 (obr. 147; tab. XXI: 8, 9), 153/84 (obr. 148; tab. XXI: 10), 168/83 (obr. 163; 196: 4; tab. XXIII: 1–3). To je jedna tretina z hrobov preskúmaných v roku 1941.

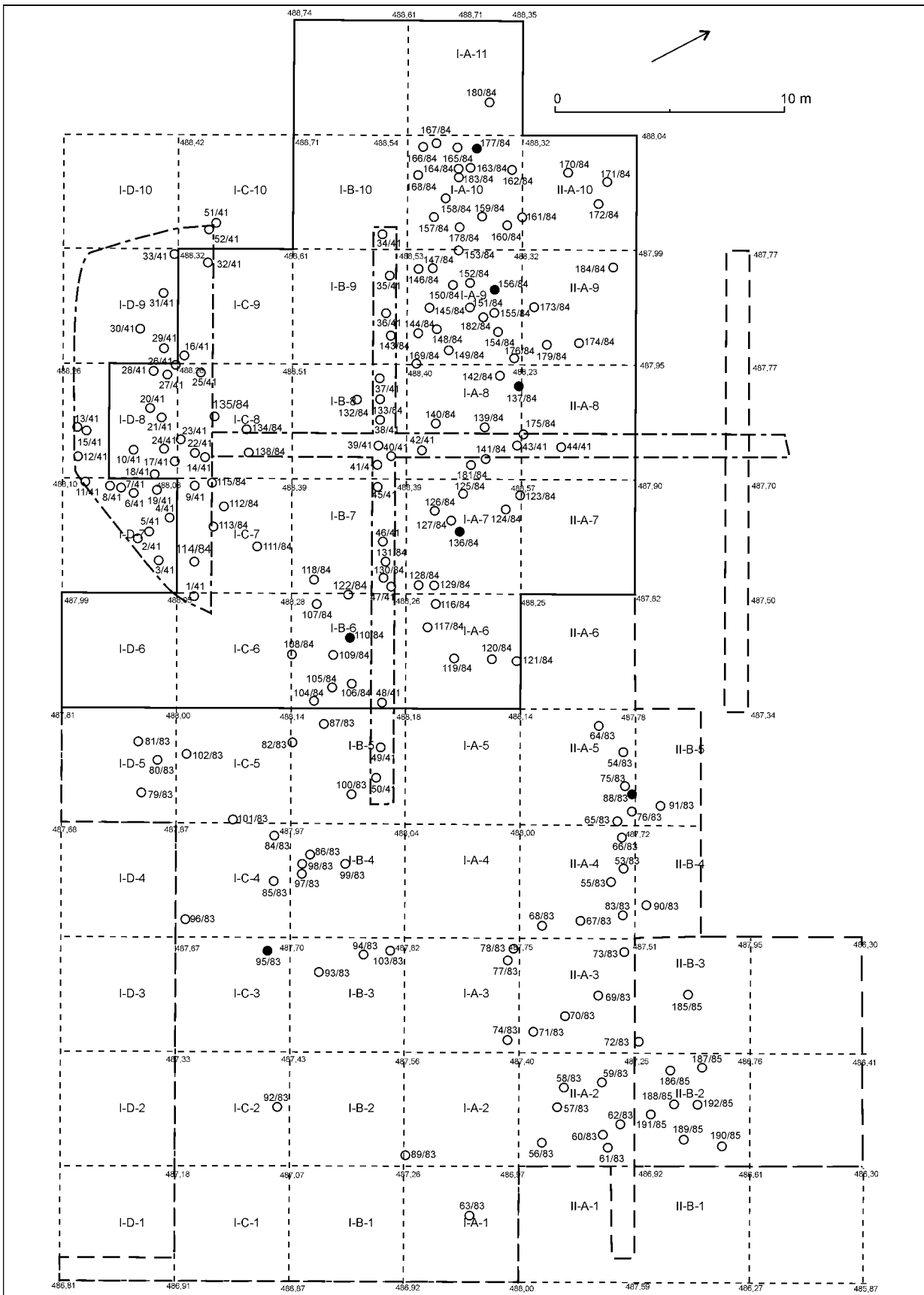
Veľkú koncentráciu na malom priestore možno sledovať nielen na celkovom pláne pohrebiska (obr. 6), ale aj v ich číslovaní. Hroby 21/41–30/41 sa číslovali jeden za druhým tak, ako boli na povrchu zreteľné a tak sa aj kontinuálne skúmali. Od tej doby do začiatku pokračovania vo výskume v roku 1983 uplynulo 42 rokov. Lokalita sa obrábala. Najskôr pluhom ťahaným volmi a koňmi, potom ľahkými traktormi a nakoniec ťažkou mechanizáciou. Poľnohospodári sa tiež snažili roľu od kameňov vyčistiť, aby ju bolo možné ľahšie obrábať. Dôkazom toho sú sklady kameňov na východnom okraji pohrebiska. Ak si uvedomíme, že spodné časti konštrukcií skrinkových hrobov boli maximálne v hĺbke 58 cm, ako boli hroby 117/84 (obr. 112; 209: 2; tab. XVIII: 1–5) a 138/84 (obr. 133), tak za viac ako štyridsať rokov, ktoré uplynuli od výskumu profesora Budinského, boli takmer všetky skrinky čiastočne, prípadne úplne zničené, alebo kamene boli rozobraté a z plochy pohrebiska vynosené. Boli to hroby 59/83 (obr. 58; tab. XLV: 8), 72/83 (obr. 71; tab. XIII: 7, 8; XLIX: 1–5), 73/83 (obr. 72; tab. XLIX: 6–8), 106/84 (obr. 101; tab. LII: 9–13), 113/84 (obr. 108), 117/84 (obr. 112; tab. LIII: 14), 138/84 (obr. 133; tab. LIV: 19), 144/84 (obr. 139; tab. LV: 17–19), 150/84 (obr. 145; tab. LVII: 22, 23), 152/84 (obr. 147; tab. XXI: 8, 9), 153/84 (obr. 148; tab. XXI: 10; LVIII: 15, 16), 168/84

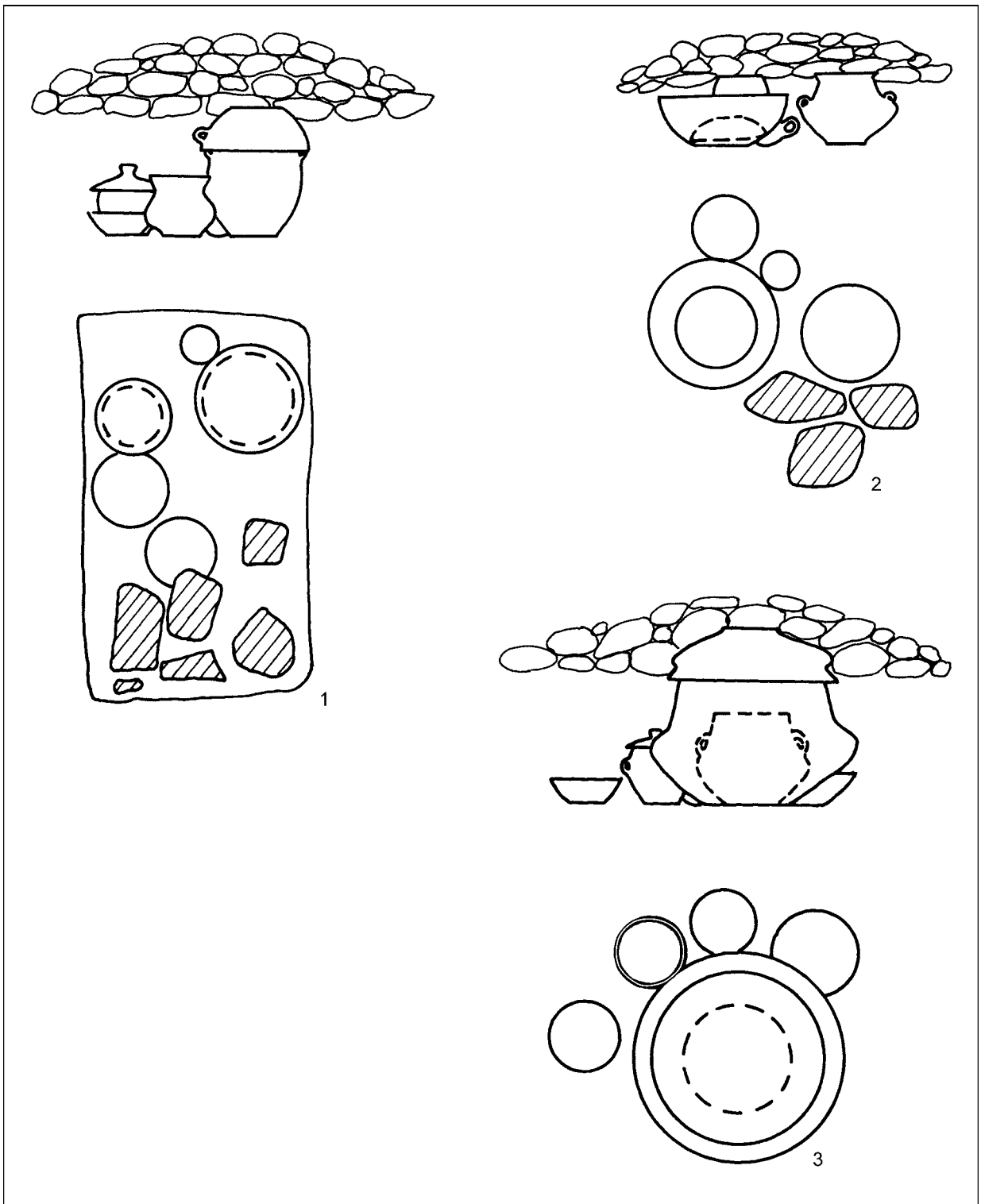
Obr. 201. Rozloženie hrobov kyjaticekej kultúry s naznačenou skrinkou. Hroby sú označené plnými čiernymi krúžkami.

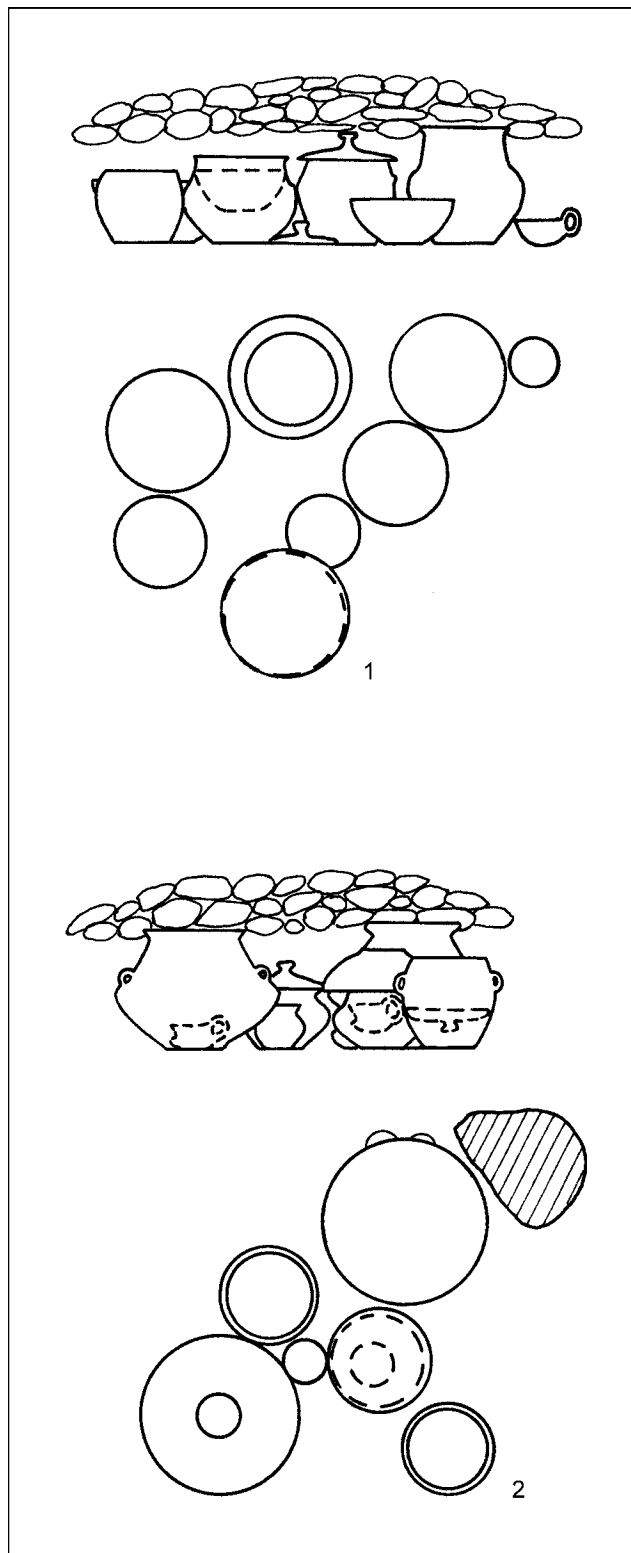
Obr. 202. Vybrané charakteristické typy hrobov kyjatickej kultúry s naznačenou skrinkou: 1 – 66/83; 2 – 82/83; 3 – 119/84; 4 – 158/84.

Obr. 203. Rozloženie hrobov kyjatickej kultúry iba s kamenným príkrovom. Hroby sú označené plnými čiernymi krúžkami.

Obr. 204. Vybrané charakteristické typy hrobov kyjatickej kultúry iba s kamenným príkrovom: 1 – 110/84; 2 – 177/84; 3 – 156/84.

Obr. 205. Vybrané charakteristické typy hrobov kyjatickej kultúry iba s kamenným príkrovom: 1 – 136/84; 2 – 137/84.

(obr. 163; tab. XXVI; XXVII: 1, 2). Bolo to iba 12 zväčša značne zničených skrinkových hrobov, čo predstavuje ani nie jednu desatinu všetkých hrobov preskúmaných v rokoch 1983–1985.

Existuje ešte jeden podstatný dôvod, prečo sa v roku 1941 zachránilo 17 úplných alebo iba minimálne porušených kamenných skriniek. Súviselo to nielen s už spomenutou vtedajšou plytkou orbou, ale tiež s tým, že horné časti niektorých kameňov zo skriniek bolo možné na oráčine vtedy ešte dobre vidieť a tak mohol profesor Budinský vytypovať optimálnu plochu záchranného výskumu, ktorá by zaručila okamžitý efektívny výsledok.

Výstavba skriniek nepochybne vyžadovala aj skúsených a zručných remeselníkov – kamenárov. Väčšina kameňov sa totiž nemohla použiť tak, ako sa našla v prírode, ale musela byť ešte trocha otesávaná na použiteľnú hrúbku, šírku a výšku. Hrúbka platní bola 6–8 cm a ich rozmery šírky a výšky sa pohybovali väčšinou v rozmedzí medzi 40–80 cm. Najväčšia kamenná platňa zo skrinky v hrobe 24/41 (obr. 27) bola dlhá 170 cm, široká 65 cm a hrubá okolo 8 cm. Jej vypočítaná hmotnosť bola asi štvrt tony. Bola to úctyhodná váha na jej transport a tiež na ďalšiu manipuláciu. Tato skrinka tiež obsahovala širokú typologickú škálu dvanástich nádob (obr. 27; tab. XXIV; XXV: 1–5).

Skrinky typických skrinkových hrobov boli buď malé a mali štvorcový pôdorys – hroby 26/41 (obr. 29) a 28/41 (obr. 31), alebo boli väčšie a mali obdĺžnikový pôdorys – hroby 138/84 (obr. 133) a 168/84 (obr. 163). Ťažko rozhodnúť či niektoré zistené pôdorysy skriniek v tvare kosoštvorca, prípadne kosodĺžnika boli takto budované zámerne alebo vznikli až dodatočne, pravdepodobne pôdnymi posunmi. Pre uloženie funerálnej keramiky do skrinky bol dôležitý jej vnútorný priestor. V tomto prípade existovali pomerne značné rozdiely vo vnútornej ploche skrinky. Väčšinou sa rozmery týchto plôch pohybovali od 0,20 m² do 0,80 m². Len hrob 24/41 (obr. 27; tab. V; VI: 1–7) s najväčším a najťažším kameňom mal vnútornú plochu 1 m². Spravidla bola vnútorná plocha hrobu nádobami plne využitá (obr. 196). Budí to dojem, že už počas stavby skrinky sa vedelo, koľko a ako veľkých v nej bude uložených keramických tvarov. Ich počet sa pohyboval od dvoch nádob, urna a miska v hroboch 26/41 (obr. 29) a 28/41 (obr. 31) až po deväť v hrobe 117/84 (obr. 112; tab. XVIII: 1–5), dokonca až po dvanásť v už spomenutom hrobe 24/41. Z hľadiska zastúpenia jednotlivých keramických typov (obr. 197) to boli najčastejšie misky (32 exemplárov) a šálky (31 exemplárov). Možno to súvisí s potravou a nápojmi, ktoré dostával zosnulý „na onen svet“. Nasledovali amfory a amforovité vázy (28 exemplárov), málo boli zastúpené amforoky (8 kusov) a hrnce (7 kusov). Je zaujímavé, že ani jeden z hrncov v skrinkách nebol zakrytý pokrievkou, čo v hroboch bez skrinky bolo bežné. Čiže pokrievky v skrinkových hroboch absentovali úplne.

Výsledky antropologických analýz otvárajú diskusiu, kto bol v skrinkách pochovaný. Na prvý pohľad by sa mohlo zdať, že do skrinky, ako do hrobu s mimoriadnou kamennou konštrukciou, boli pochovávaní dospelí príslušníci komunity s vyšším spoločenským statusom. Je tomu naozaj tak? Je škoda, že zo 17 skrinkových hrobov z výskumu v roku 1941 boli na antropologickú analýzu dodané spálené ľudské ostatky iba z troch hrobov. V nich sa konšatovali deti alebo s veľkou pravdepodobnosťou deti. V deviatich hroboch autor terénneho výskumu spálené kosti nezmiňoval, v piatich síce kosti uvádzal, avšak na antropologickú analýzu neboli dodané. Čiže tento súbor je z tohto hľadiska naprosto irelevantný. Lepšie informácie sú zo skrinkových hrobov z výskumu v rokoch 1983–1985. Tam sa vtedy našlo iba dvanásť skrinkových hrobov. V troch z nich sa spálené kosti nenašli, prípadne sa rozpadávali na prach, ale v šiestich hroboch bolo možné jednoznačne určiť vek pochovaného. Všetko to boli jedinci vo vekovom stupni infans I, prípadne infans II. Pravdepodobne do rovnakého vekového stupňa patrili aj hroby so spálenými ľudskými ostatkami antropologicky neanalyzovateľnými. Treba zdôrazniť, čo je evidentné, že ani v jednom skrinkovom hrobe kyjatickej kultúry v Kyjaticiach nebol pochovaný ani dospelávajúci, ani dospelý jedinec.

Na prvý pohľad sa zdá byť výhodou, že pre závery podobného charakteru máme k dispozícii porovnávacie materiál z iných pohrebísk kyjatickej kultúry, kde sa skrinkové hroby našli, ich obsah sa zachoval a bol antropologicky analyzovaný. Predovšetkým sú to žiarové pohrebiská z Cinobane (Mitáš/Furmánek 2016; Pavelková/Furmánek 2014), z lokality Dvorníky-Včeláre (Lamiová-Schmiedlová 2009; Stloukal 2009) a z Radzoviec (Furmánek/Mitáš/Budaváry 2016; Stloukal/Furmánek 1982).

Žiaľ, pre porovnanie sa nedajú použiť antropologické analýzy z Radzoviec. Tento súbor je síce veľký, ale z hľadiska antropologického určenia obsahov týchto hrobov je príliš pestrý. Ak zrátame pochovaných jedincov pilinskej kultúry, pilinsko-kyjatického horizontu a kyjatickej kultúry v skrinkových hroboch bez príkrovu, s kamenným príkrovom a s naznačenou skrinkou, bolo takých to hrobov 36 a v nich bolo 37 jedincov. V Radzovciach sa našiel iba jeden mimoriadne bohatý skrinkový hrob 746/73 (Furmánek/Mitáš 2010, 77, 78; obr. 12: 2, 4; 33; Furmánek/Mitáš/Budaváry 2016, 267, tab. XCVII: 14–21). Patril pilinskej kultúre. Boli v ňom pochovaní dvaja jedinci, dospelá žena a dieťa. Okrem toho boli na

tejto lokalite bežné tiež hroby, v ktorých boli kremáčne ostatky nielen v urnách, ale aj rozsypané na dne hrovej jamy. Z toho všetkého vyšiel pestrý vekový konglomerát, ktorý nedovolil formulovať jednoznačné a významné genderové závery. V tomto súbore bolo totiž šesť antropologicky neurčitelných jedincov, jedenásť detí, štyria nedospelí a dvanásť dospelých (Furmánek/Mitáš 2010, 86, 87; Stloukal/Furmánek 1982).

Existujú tiež kompletne antropologické analýzy zo všetkých doteraz preskúmaných žiarových hrobov na pohrebisku v Cinobani (Pavelková/Furmánek 2017, 28, 29). Antropologický materiál bol v pomerne dobrom stave. z 324 objavených a preskúmaných hrobov sa podarilo jednoznačne určiť, resp. vierohodne predpokladať pohlavie a vek 252 jedincov, z ktorých 160 bolo pochovaných v skrinkových hroboch a v hroboch s naznačenou skrinkou. Je to síce solídna vzorka, avšak jej jednoznačná interpretácia pôsobí problémy. Konkrétne tam boli rýdzo detské hroby (infans I, infans II, celkom 54 jedincov), hroby v kombinácii dieťa s nedospelým (3 deti), s dospelým (13 detí), so ženou (15 detí), s mužom (5 detí), jedno dieťa spolu so ženou a mužom; hroby iba nedospelých, a to 9 jedincov; hroby nedospelých s dospelým (3 jedinci) a jeden nedospelý s mužom. Skrinkové hroby, v ktorých boli pochovaní iba dospelí, a to 11 jedincov – 4 ženy, 5 mužov a dvaja pohlavne neurčitelní. Z uvedených čísel vyplýva, že deti buď samostatne alebo s dospievajúcimi a dospelými jedincami boli pochované v 104 skrinkových hroboch. Naproti tomu skrinkových hrobov, v ktorých boli pochovaní iba dospelí (pohlavne neurčitelní, ženy, muži) bolo iba dvadsať. Tieto čísla dovoľujú opatrný záver, že do skrinkových hrobov boli prevažne pochovávané deti. Do hrobov s naznačenou skrinkou boli tiež pochovávané prevažne deti. Ak sa vydáme na tenký interpretačný ľad, môže byť táto skutočnosť vysvetľovaná aj tak, že deti za života spávali v nejakých drevených „postieľkach“, kolískach, ktoré po ich smrti boli imitované kamennými skrinkami.

Z ďalšieho pohrebiska kyjatickej kultúry na lokalite Dvorníky-Včeláre (Lamiová-Schmiedlová 2009) síce existujú antropologické analýzy zo všetkých 163 žiarových hrobov (Stloukal 2009), avšak na tomto pohrebisku, čo je prekvapujúce, sa nenašiel ani jeden skrinkový hrob. Veľké a čiastočne kompletne preskúmané pohrebiská kyjatickej kultúry s kamennými skrinkami existujú v Maďarsku (Guba/Vaday 2008; Kemenczei 1984, 127–144; Patay 1954). Žiaľ, publikované antropologické analýzy sú vzácne (Guba 2015).

Hroby skrinkové s kamenným príkrovom (obr. 198–200)

Vrchol funerálnej architektúry na pohrebisku v Kyjaticiach predstavujú skrinkové hroby, nad ktorými bol vybudovaný kruhovitý kamenný príkrov v tvare plochej mohyly, ktorá určite bola v teréne dosť dlho dobre zrejma. V Kyjaticiach sa našli štyri takéto hroby: 7/41 (obr. 11; 199: 1; 216: 4, 5; tab. II: 8–10), 67/83 (obr. 66; 199: 2; tab. XIII: 1–4), 104/84 (obr. 100; 200: 1; 214: 4; 215: 2) a 167/84 (obr. 162; 200: 2; 215: 3; 216: 1; tab. XXII: 11–14). Nachádzali sa v rôznych častiach pohrebiska a boli jeden od druhého najbližšieho vzdialené 12,5, 15 a 19 metrov (obr. 198), čo by mohlo naznačovať vyčlenené okrsky rodín s jedincom, ktorý mal privilegované postavenie v miestnej komunite. Nad hrobmi s naznačenou skrinkou sa príkrovy nezistili. Tvar i obsah hrobov tohto typu je podobný, ako pri skrinkových hroboch bez príkrovu. V dvoch prípadoch urny neboli zakryté miskou, v ďalších dvoch prípadoch boli zakryté. Počet nádob v hrobe bol od troch do šiestich. Boli to amfory (tab. XIII: 3), prípadne amforovité vázy, misky (tab. XIII: 2; XVI: 7; XXII: 14), šálky (tab. II: 8–10; XIII: 1; XVI: 4, 5; XXII: 11), amforky (tab. XVI: 6), hrniec (tab. XIII: 4), dokonca sacie nádoby (tab. XXII: 13) a pokrievky (tab. XXII: 12). V hrobe 67/83 boli aj bronzové predmety – ihlica (obr. 220: 4) a krúžok. Spálené ľudské kosti sa v týchto hroboch buď nenašli, alebo sa síce konštatovali, ale boli v takom zlom stave, že na antropologickú analýzu neboli dodané. Možno predpokladať, že azda išlo o spálené zvyšky detských jedincov. Štyri objavené skrinkové hroby s kamenným príkrovom predstavujú iba 2,1 % zo všetkých preskúmaných hrobov.

Hroby s naznačenou skrinkou (obr. 201 a 202)

V priebehu existencie kyjatickej kultúry dochádza k výrazným typologickým zmenám hrobových kamenných konštrukcií. Prejavilo sa to predovšetkým v prípade skrinkových hrobov. Hypotetický pôdorys skrinky síce ostal zachovaný, ale veľké ploché kamene určené pre steny skriniek sa postupne prestali používať. Maximálne z nich ostal iba jeden a ostatné boli nahradené menšími kameňmi rôznych tvarov a veľkostí. Tie boli uložené do štvorcového, prípadne obdĺžnikového obvodu okolo nádob, hrob 158/84 (obr. 153; 202: 4; tab. XXII: 5, 6). Stavba skriniek týchto hrobov bola o niečo jednoduchšia ako v prípade klasických hrobov skrinkových, tiež použité kamene sa väčšinou neopracovávali a bolo ich v okolí pohrebiska v prirodzenom tvare dostatok. Takých hrobov (obr. 201; 202) sa našlo na rôznych miestach

pohrebiska desať: hrob 31/41 (obr. 34; 208: 1; tab. VIII: 8), 66/83 (obr. 65; 202: 1; 213: 6; 215: 1; tab. XII: 15, 16), 82/83 (obr. 81; 202: 2; tab. XIV: 1–3), 119/84 (obr. 114; 202: 3; 214: 6; tab. XVII: 12, 13), 128/84 (obr. 123; tab. XVII: 12, 13), 151/84 (obr. 212: 4; tab. 2–7), 158/84 (obr. 153; 202: 4; tab. XXII: 5, 6), 159/84 (obr. 154; tab. XXII: 3, 4), 162/84 (obr. 157) a 183/84 (obr. 177), čo predstavuje 5,2 % všetkých hrobov. Tento typ hrobov má význam pre relatívnu chronológiu pohrebiska. Hroby s naznačenou kamennou skrinkou boli mladšie ako typické skrinkové hroby vybudované z kamenných platní.

Pôdorysy hrobov s naznačenou skrinkou sa nijako neodlišovali od pôdorysov typických skrinkových hrobov. Keďže regulárna skrinka neexistovala, tak umiestnenie keramických tvarov nebolo až tak príliš priestorovo limitované. Počty nádob sa pohybovali od dvoch: hrob 31/41 (obr. 34; 208: 1; tab. VIII: 7) cez päť: hrob 66/83 (obr. 65; 202: 1; tab. XII: 15, 16) až po sedem: hrob 119/84 (obr. 114; 202: 3; tab. XVII: 12, 13). Je zaujímavé, že v dvoch hroboch tohto typu: 82/83 (obr. 81; 202: 2; tab. XIV: 1–3) a 128/84 (obr. 123; tab. XVIII: 12, 13) boli malé milodarové nádoby uložené atypicky. V jednom prípade v urne a v druhom pod urnou. Väčšina popolnic, prípadne nádob, o ktorých predpokladáme, že mali funkciu urny, boli amfory alebo amforovité vázy, ktoré boli zakryté pokrievkou obrátenou hore držadlom. Len v hrobe 162/84 (obr. 157) zakrývala amforu miska, ktorá ale bola v normálnej polohe. Od tohto typu hrobov sa odlišoval hrob 151/84 (obr. 146; 212: 4; tab. XXI: 2–7), v ktorom vo funkcii urny bol hrniec zakrytý pokrievkou, ktorá sa našla zapadnutá v tomto hrnci. Spálené kosti sa v týchto hroboch buď nenašli, alebo sa iba konštatovali, pretože boli spálené na prach. Iba v hrobe 151/84 (obr. 146; 212: 4; tab. XXI: 2–7) sa určili ostatky nedospelého jedinca a v hrobe 183/84 (obr. 177) boli ostatky dospelého jedinca.

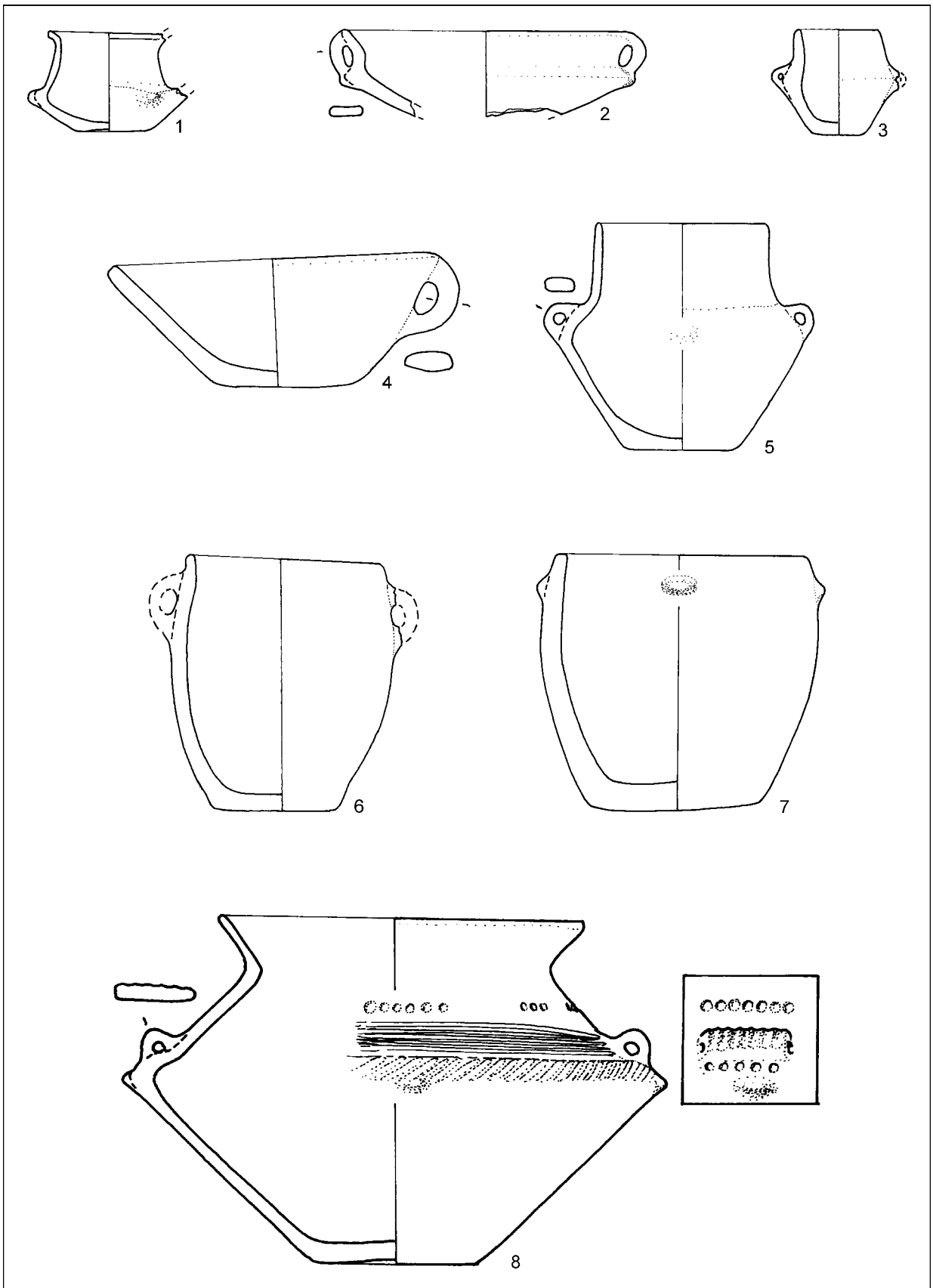
Desať hrobov s naznačenou skrinkou predstavuje 5,2 % zo všetkých preskúmaných žiarových hrobov. Ešte raz zdôrazňujeme, že tieto hroby majú mimoriadny význam pre relatívnu chronológiu pohrebiska. Predstavujú záverečný horizont pochovávania. Toto konštatovanie tiež podporujú nálezy pokrievok, ktoré reprezentujú keramický tvar klasifikovaný na pohrebisku ako najmladší.

Urnové hroby bez skrinky s kamenným príkrovom (obr. 203–205)

Poslednú typologickú skupinu hrobových konštrukcií predstavujú urnové hroby, ktoré nemali ani skrinku, ani naznačenú skrinku. Iba v niektorých bolo niekoľko kameňov. Boli však nad nimi vybudované regulárne kamenné príkrovy. Ťažko rozhodnúť, či tento typ hrobu predstavoval znak spoločenského statusu pochovaného, alebo je to znak chronologický. Takýchto hrobov (obr. 203), datovaných do kyjatickej kultúry, sa na pohrebisku v Kyjatiaciach našlo šesť: 88/83 (obr. 87; tab. XV: 9), 110/84 (obr. 105; 204: 1; 211: 8; 212: 6; tab. XVII: 4–9), 136/84 (obr. 131; 205: 1; 211: 4; tab. XIX: 7–14); 137/84 (obr. 132; 205: 2; 210: 3, 5; tab. XX: 1–8), 156/84 (obr. 151; 204: 3; 207: 1; 212: 3), 177/84 (obr. 172; 204: 2; tab. XXIV: 1–4). Siedmy hrob 95/83 (obr. 92) bol starší a bol datovaný do prechodného pilinsko-kyjatického horizontu. Hrob 88/83 (obr. 87; tab. XV: 9) bol mimoriadne chudobný. Bola v ňom iba spodná časť amforky alebo misky v normálnej polohe a západne od nej šálka. Ďalších päť hrobov bolo na keramiku bohatých. Počty nádob v nich boli od piatich do trinástich a obsahovali takmer celý typologický sortiment funerálnych nádob tejto fázy kyjatickej kultúry. Šesť hrobov tohto typu predstavuje 3,1 % zo všetkých objavených a preskúmaných žiarových hrobov na pohrebisku.

Popolnice buď boli, alebo neboli zakryté miskami obrátenými hore dnom. Boli tu hrnce zakryté pokrievkami a tiež malé nádoby uložené do väčších nádob. Pozornosť si zasluhuje hrob 110/84 (obr. 105; 204: 1; tab. XVII: 4–10), ktorý mal kamenný príkrov obdĺžnikového tvaru a rovnako boli rozložené aj nádoby. Hrob 136/84 (obr. 131; 205: 1; tab. XIX: 7–14) bol uložený v eliptickej vaňovitej, dobre zreteľnej hrobovej jame s rozmermi 110 x 130 cm, zahĺbenej 18 cm do podlažia. Do nevýraznej kruhovitej hrobovej jamy s priemerom 95 cm, zahĺbenej 5 cm do podlažia boli uložené nádoby hrobu 156/84 (obr. 151; 204: 3; tab. XXI: 11–14). Spálené ľudské kosti sa v hroboch tohto typu buď nenašli alebo boli tak nevýrazné, že na antropologickú analýzu neboli dodané. Len v hrobe 110/84 (obr. 105; tab. XVII: 4–10) sa konštatovali zvyšky jedinca vo vekovej skupine dospelý – adultus a v hrobe 137/84 (obr. 132; 205: 2; tab. XX: 1–7) bola pochovaná dospelá žena – adultus a spolu s ňou malé dieťa vo vekovej skupine infans I.

Problematika kamenných príkrovov evokuje ešte jednu zásadnú otázku. Boli príkrovy budované do vopred vykopanej hrobovej jamy alebo sa iba stavali na povrchu na úrovni terénu nad hrobom? To, že ostatné hroby bez príkrovov ležali v hrobovej jame, je jasné a terénne situácie to niekedy aj potvrdzujú. V prípade hrobov s kamennými príkrovmi sa oprávnené domnievame, že príkrov nad hrobom bol vybudovaný až po uložení nádob hrobu plytko do zeme a až časom sa dostal pod povrch tzv. ponorovaním kameňov. K takejto úvahe nás vedie situácia a pozorovania na pamätníku kyjatickej kultúry v Kyjatiaciach (*Furmánek/Pavelková 2020, 92, tab. XI: 1*). Tam boli na úrovni povrchu terénu v roku 1985 vybudované

Obr. 206. Základné keramické tvary pilinskej kultúry – amfory, misky, hrnce a šálky: 1, 3, 4 – 132/84; 2, 5 – 87/83; 6 – 108/84; 7 – 61/83; 8 – 22/41.

tri kruhové kamenné príkrovy tvaru guľového vrchlíku (pozri kapitolu 6 *Archeologický pamätník*). Ich obvod bol vymedzený do kruhu uloženými väčšími kameňmi. V súčasnosti, za 37 rokov od vybudovania pamätníka, sa tieto balvany „ponorili“ asi o 10–15 cm hlbšie. Čiže za dlhé stáročia, ktoré uplynuli od doby pochovávaní v dobe popolnicových polí v Kyjaticiach, sa tieto kamenné konštrukcie mohli „ponoriť“ o desiatky centimetrov. Pravda, podložie muselo byť hlinité. Pokiaľ nebolo hlinité, tak tento jav pochopiteľne neexistoval. Exaktným dôkazom je pohrebisko lužickej kultúry skúmané koncom tridsiatych rokov 20. stor. v katastri obce Krásna Ves (okr. Bánovce nad Bebravou), na úpätí Strážovskej hornatiny (*Budinský-Krička/Veliáčik 1986*). Toto pohrebisko ležalo v teréne so skalnatým podloží, a tak kamenné konštrukcie hrobov sa nemohli „ponárať“ a boli na povrchu zreteľné až do začiatku archeologického výskumu v polovici minulého storočia.

Keďže sa na pohrebisku v Kyjaticiach kontinuálne pochovávalo od záveru pilinskej kultúry cez prechodný pilinsko-kyjatický horizont až po celú dobu existencie kyjatickej kultúry, tak v nasledujúcich výpočtoch chápeme tento súbor ako uzavretú vzorku. Na tomto pohrebisku je výrazný rozdiel medzi, možno povedať, chudobnými či jednoduchými hrobmi a hrobmi relatívne bohatými. Medzi bohaté patria urnové hroby s dvomi až tromi zakrytými nádobami, urnou a vedľa minimálne tromi a viac nádobami. Tých sa našlo 45. Ďalej to boli skrinkové hroby, ktorých sa preskúmalo 29. Bohaté boli aj hroby s naznačenou skrinkou, ktorých bolo desať a sedem bolo urnových hrobov s kamenným príkrovom. Spolu je to 91 na konštrukciu a na keramický obsah bohatých hrobov. Vyjadrené percentuálne je to 46,4 % zaujímavých a zdá sa, že aj bohatých hrobov. Z toho možno usudzovať, že komunita, ktorá na katastri dnešnej obce Kyjatice žila a na žiarovom pohrebisku v polohe *Pri skale* pod vrchom Háj pochovávala, bola na svoju dobu relatívne dobre situovaná.

3.7 Materiálna kultúra z plochy pohrebiska a z jeho najbližšieho okolia

Vo výbave žiarových hrobov dominovala keramika, pomerne málo sa našlo bronzových predmetov. V inventári hrobov sa našli i predmety zhotovené z iných materiálov, ktoré nezničil žiar pohrebnej hranice. Uloženie nádob v hrobe sa riadilo určitými pravidlami, z nich niektoré môžeme vysledovať a interpretovať. Ak sa našli spálené ľudské ostatky, tak boli vo väčšine prípadov uložené do amfor, prípadne amforovitých váz, ktoré v hrobe mali spravidla centrálnu polohu a boli zakryté miskou obrátenou spravidla hore dnom. Rovnako hrnce vo funkcii urny, ak boli prekryté pokrievkou, tak tá bola položená držadlom hore. Ak však bola na dne hrovej jamy pokrievka samostatne, tak spravidla stála na držadle, resp. na prstencovitej nôžke a vyzerala ako plochá miska.

Na pohrebisku sa našlo 50 nádob zo sedemnástich hrobov pilinskej kultúry a hrobov z prechodného pilinsko-kyjatického horizontu. To predstavuje v priemere okolo troch keramických tvarov v jednom hrobe. Ďalšie hroby pilinskej kultúry boli zničené orbou, prípadne výkopom hrobových jám obyvateľstva kyjatickej kultúry. Možno teda predpokladať, že počet nádob pilinskej kultúry neprekročil sto kusov. V 176 hrobch kyjatickej kultúry sa našlo cez 800 nádob, čo v priemere predstavuje zhruba štyri a pol keramického tvaru na jeden hrob. Keďže tiež predpokladáme, že i časť hrobov kyjatickej kultúry bola zničená orbou a inými recentnými zásahmi, tak počet funerálnej keramiky z obdobia kyjatickej kultúry sa mohol blížiť až k číslu jeden tisíc.

Zachránený materiál neobsahuje iba náplň 192 hrobov, ale i predmety objavené v sondách na pohrebisku, v zisťovacích sondách v okolí pohrebiska, v objektoch a ojedinelé nálezy.

3.7.1 Keramické výrobky

Nádoby zhotovené z upravenej hrncárskej hliny patria už od mladšej doby kamennej, neolitu, k najfrekventovanejším nálezom na archeologických lokalitách. Je však podstatný rozdiel medzi keramikou objavenou na náleziskách sídliskového charakteru a keramikou z pohrebísk. Na sídliskách boli hlinené predmety reprezentované zväčša črepmi z rozbitých nádob. Množstvo tohto materiálu vychádza z jeho samotného charakteru. Hlinené nádoby sa ľahko rozbijú, sú prakticky neopraviteľné. Nielen v pôdnom, ale aj vo vodnom a vlhkom prostredí sú tieto zlomky takmer nezničiteľné. Aký je to rozdiel od výrobkov zhotovených z organických materiálov (drevo, prútie, koža), ktorých bolo v sortimente pravekej materiálnej kultúry určite neporovnateľne viac, tie sa však spravidla nezachovali.

Pravda, nielen celé keramické nádoby, ale aj ich zlomky majú pre archeologickú vedu obrovský význam. Charakteristické materiálové, technologické, tvarové a výzdobné entity sú základom typologickej klasifikácie keramiky. Táto typologická klasifikácia je potom jedným z nosných pilierov všetkých perio-

dizačných a chronologických systémov. Je možné oprávnene predpokladať, že v dobe popolnicových polí vyrábalo keramiku množstvo anonymných výrobcov (pravdepodobne žien), ktorí však predsa len intuitívne dodržiavali základné „módne trendy“ hrnčiarstva tej doby a tej-ktorej archeologickej kultúry. Nepochybne na keramický sortiment vplývali regionálne špecifiká a niekedy tiež impulzy zo susedných, ale i vzdialenejších oblastí.

Je pravdou, že keramické výrobky, keďže sú dominantným archeologickým prameňom, prinášajú množstvo dôležitých informácií o súvekých pravekých štruktúrach. Je však tiež reálnou skutočnosťou, že azda neexistuje ani jedna historická, etnologická či etnografická komunita, kde by hrnčiarstvo predstavovalo dominantné výrobné odvetvie, ktoré by profilovalo a akcelerovalo hospodársky a spoločenský rozvoj danej komunity. V historicky dobre známých spoločenských štruktúrach má hrnčiarstvo skôr submisívne postavenie medzi inými remeslami.

Produktmi hrnčiarstva civilizácie popolnicových polí boli nielen úžitkové a funerálne nádoby, ale i kuchynský riad, pomôcky pre iné remeslá, azda aj detské hračky, predmety umeleckého a ozdobného charakteru, votívneho alebo kultového využitia. Z hlíny sa vyrábali prasleny a závažia krosien slúžiace pre výrobu textilu. Keramické boli aj metalurgické dýzy a v kovolejárstve používané, tzv. stratené formy na odlievanie niektorých bronzových predmetov technikou „do stratená“.

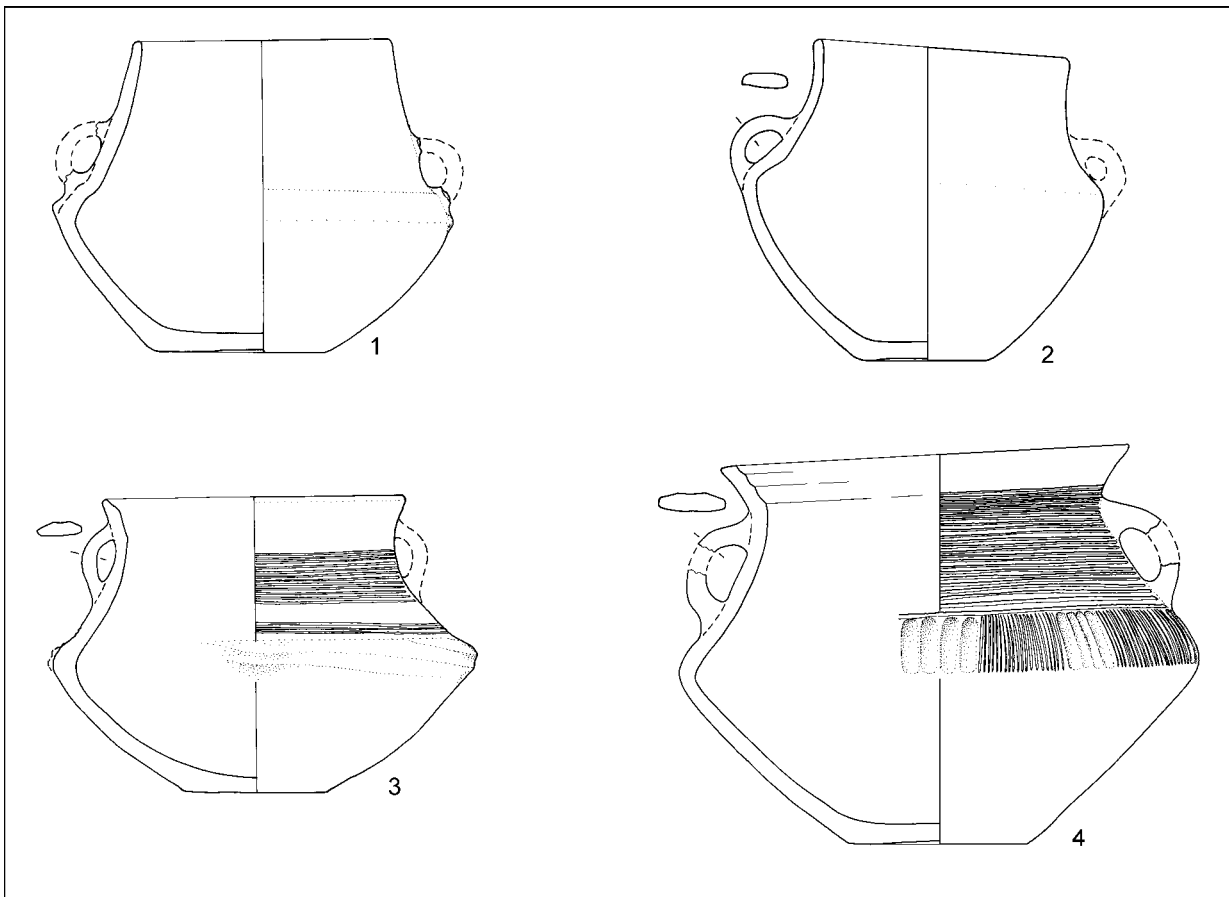
Je naozaj diametrálny rozdiel medzi nálezovým sortimentom keramiky z jednej lokality zo sídliska a z pohrebiska. Funerálna keramika je viac zdobená rytou a plastickou výzdobou ako keramika zo sídlisk. Na druhej strane úžitková keramika bola kvalitnejšie vypálená ako typologicky porovnateľná keramika z hrobov. Na sídliskách ľudu popolnicových polí sa nádoby zachované v celosti objavujú nie príliš často. Prevalu majú ich zlomky – črepy (Furmánek 2019). Do hrobov však boli ukladané celé nádoby alebo azda i nádoby rituálne rozbité. Pokiaľ sa niekedy nájde v žiarovom hrobe črep, ktorý tam bol intencionálne uložený, tak je to zvyčajne veľký črep z masívnej, hrubostennej nádoby sídliskového charakteru, slúžiaci spravidla ako prekrytie popolnice alebo ako podložka urny. Počet objavených nádob bol na pohrebiskách veľký. Vo všeobecnosti však platí zásada, že priemerný počet nádob v hroboch pilinskej kultúry a z prechodného pilinsko-kyjatického horizontu bol menší, ako priemerný počet nádob v hroboch kyjatickej kultúry.

V hroboch na pohrebisku v Kyjaticiach sa našiel impozantný počet nádob. Bolo ich viac ako 1000 kusov. Väčšina bola dolámaná tlakom zeminy, zničená orbou, porušená činnosťou drobných hlodavcov a niekedy aj hrobovými jamami mladších hrobov a mladšími pravekými sídliskovými objektmi. Niektoré keramické tvary sa však zachovali vcelku. Spravidla to boli malé nádobky, pokrievky, čiastočne i súdkovité hrnce. Unikátna bola takmer neporušená, mimoriadne ťažká amfora s hrubým dnom z hrobu 52/41 kyjatickej kultúry (obr. 51; tab. X: 12). Tiež nezvyčajná bola výzdoba hrdla amfory z hrobu 82/83 s naznačenou skrinkou (obr. 81; 202: 2; tab. XIV: 1–3). Neboli to obvodové ryhy, ale výrazné obvodové žliabky tak na hrdle, ako aj na okraji. Markantný rozdiel bol v stupni zachovania, resp. zničenia, medzi keramikou z výskumu v roku 1941 a keramikou objavenou v rokoch 1983–1985. Nádoby z druhej etapy archeologického výskumu boli neporovnateľne horšie zachované, ako nádoby z výskumu v roku 1941. Podpísala sa na tom doba, ktorá uplynula od prvej etapy výskumu, moderné obrábanie pôdy a snaha zbaviť obrábanú plochu od kameňov z konštrukcií hrobov, ktoré sťažovali orbu a ďalšie agrotechnické úkony.

Základnou surovinou pre výrobu keramiky bola vhodná hlina, ktorú si výrobcovia vyhľadávali v blízkom okolí (Slaviček et al. 2017, 173). Do nej sa pridávalo tzv. ostrivo. Bol to piesok, drobné kamienky, sluda, drvené črepy z rozbitých starších nádob, no a niekedy, pravda, ak boli k dispozícii, aj drvené kvaple. Pridávali sa i materiály organického pôvodu – obilné plevy, na drobno rezaná slama alebo tráva. Zaujímavá situácia sa zistila v hrobe 93/83. Boli v ňom tri nádoby. Pre všetky tieto tri rôzne keramické tvary bolo typické, že v hline, z ktorej boli zhotovené, je prímes rovnakých kamienkov. Môžeme z toho usudzovať, že si každá rodina keramiku vyrábala sama zo suroviny z jedného hliníka.

Ako už bolo niekoľkokrát spomenuté, na pohrebisku pochovávali tak príslušníci pilinskej kultúry, ako aj príslušníci kyjatickej kultúry. Hoci kyjatická kultúra s pilinskou kultúrou geneticky súvisela, predsa len sortiment keramických tvarov oboch kultúr bol čiastočne odlišný. Odlišná bola aj výzdoba. V hroboch pilinskej kultúry a v hroboch z prechodného pilinsko-kyjatického horizontu boli najbežnejšie tri tvary nádob. Boli to amfory, misky a šálky. Okrem nich sa v menšej miere stretávame i s amforkami, džbánkami, hrncami a s nádobami zvláštnych tvarov.

Pokiaľ to bolo možné, bola snaha datovať typy hrobov, jednotlivé keramické tvary a motívy výzdoby podľa chronologického vývoja pohrebného rítu a typológie keramiky, vychádzajúc z pozorovaní a typológie vypracovanej na žiarovom pohrebisku pilinskej a kyjatickej kultúry v Radzovciach tak, ako bol

Obr. 207. Základné keramické tvary kyjatickej kultúry – amfory: 1 – 156/84; 2 – 1/41; 3 – 49/41; 4 – 52/41.

nedávno publikovaný (Furmánek/Mitáš 2010, 92–101). Je pochopiteľné, že za viac ako desať rokov, ktoré uplynuli od zverejnenia uvedenej štúdie, poznanie napreduvalo a situácia sa čiastočne zmenila. Vtedy bolo pohrebisko v Radzovciach a jeho materiál rozdelený na päť horizontov a subhorizontov: Radzovce I–V, pričom horizont III bol rozdelený na tri subhorizonty: Radzovce IIIa, IIIb a IIIc. Oprávnenosť týchto siedmich horizontov a subhorizontov bola reálna a presvedčivo dokázaná. Po čase sa však ukazuje, že vnútorné členenie horizontu Radzovce III je síce opodstatnené a logické, avšak jeho označenie mohlo byť iné. Do tohto horizontu totiž patria najmladšie entity pilinskej kultúry (subhorizont Radzovce IIIa), pilinsko-kyjatický horizont (subhorizont Radzovce IIIb) a pamiatky najstaršej, už sformovanej kyjatickej kultúry (subhorizont Radzovce IIIc). Je to veľa subhorizontov na tak zložitú, ale relatívne krátku etapu historického vývoja západnej enklávy juhovýchodných popolnicových polí na počiatku mladšej doby bronzovej. Napriek našim pochybnostiam sme sa však predsa len rozhodli toto delenie akceptovať a používať. Po prvé, nechceme totiž do periodizácie a relatívnej chronológie pilinskej a kyjatickej kultúry vnášať zmätok a po druhé, táto periodizácia bola seriózne vypracovaná na základe analýzy 1334 žiarových hrobov. Tento súbor je sedemnásobne väčší ako materiál zo 192 hrobov v Kyjaticiach. Tiež je závažná skutočnosť, že hrobov pilinskej kultúry a hrobov z prechodného pilinsko-kyjatického horizontu je na pohrebisku v Kyjaticiach málo, ani nie jedna desatina.

3.7.2 Typologické členenie keramiky

Typologické členenie keramiky v Kyjaticiach vychádza predovšetkým z predchádzajúcich typologických členení keramiky pilinskej a kyjatickej kultúry, ako boli vypracované a zverejnené najmä vďaka analýze funerálneho keramického materiálu z pohrebiska v Šafárikove, teraz Tornaľa (Furmánek 1977), v Radzovciach (Furmánek/Mitáš 2010, 92–101; Furmánek/Mitáš/Budaváry 2016, 9) a zo súvekých

lokalít na území Maďarska (*Kemenczei 1984*, 16–20, 43–47). Z vypálenej hliny sa hlavne vyrábali nádoby, ale aj iné predmety, napríklad dýzy, odlievacie formy, prasleny, podložky, prenosné piecky, závažia krosien, tiež keramické kolieska. Tie však pre relatívnu chronológiu a periodizáciu majú iba okrajový význam.

3.7.2.1 Základné keramické tvary pilinskej kultúry a prechodného pilinsko-kyjatického horizontu (obr. 206)

Na všetkých žiarových pohrebiskách západnej enklávy kultúrneho komplexu juhovýchodných populnicových polí sa jednoznačne zistila a následne exaktne potvrdila kontinuita osídlenia, a teda kontinuita pochovávaní od pilinskej po kyjatickú kultúru. Bolo to tak na systematicky skúmaných nekropololách nielen na Slovensku – Cinobaňa (*Furmánek/Mitáš/Pavelková 2010*), Dvorníky-Včeláre (*Lamiová-Schmiedlová 2009*), Kyjatice (*Furmánek 1986a; Furmánek/Pavelková 2020*), Radzovce (*Furmánek 2010; Furmánek/Mitáš 2010; Furmánek/Mitáš/Budaváry 2016*), Tornaľa (*Furmánek 1977*), ale aj v Maďarsku – Bátortereny-Nagybátony (*Patay 1954*), Salgótarján-Zagyvapálfalva (*Guba/Vaday 2008; Kemenczei 1967*) a na ďalších (*Kemenczei 1984*, 97–112, 127–144).

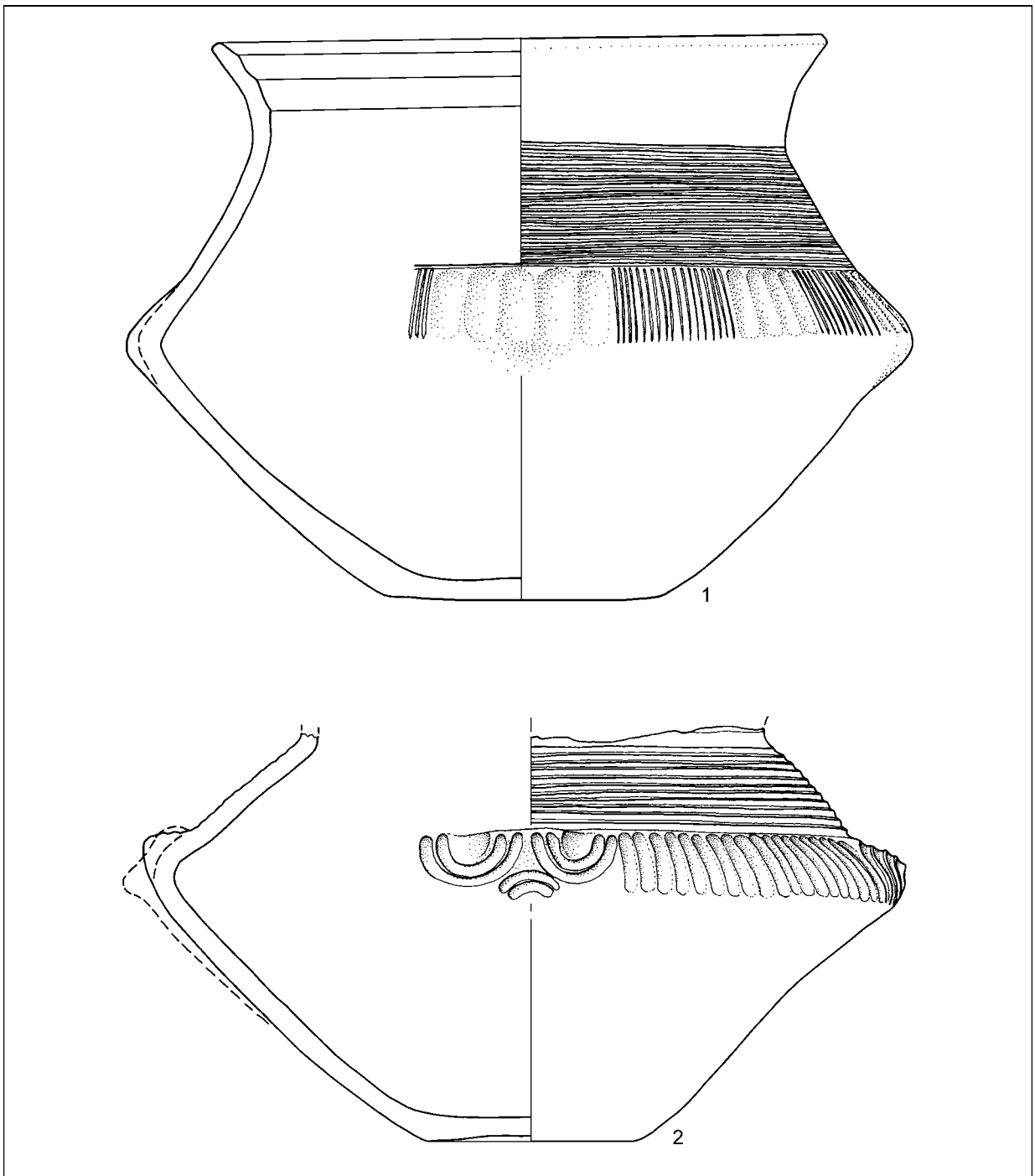
Keď sa v katalógu uvádza kultúrna príslušnosť niektorého problematického hrobu ku kyjatickej kultúre, ide pravdepodobne skôr o hrob pilinskej kultúry, prípadne o hrob z prechodného pilinsko-kyjatického horizontu. Dôkazom je napríklad amfora z hrobu 125/84 (obr. 120; tab. XIX: 1), ktorá bola tenkostenná, mimoriadne dobre vypálená, materiál mal prímes sludy a dokonca na hrdle nádoby bola znázornená rozeta(!) – typický výzdobný prvok aplikovaný na keramike pilinskej kultúry, prakticky od začiatku jej existencie.

Najtypickejšou nádobou pilinskej kultúry boli amfory, ktoré spravdila v hrobch plnili funkciu popolnice – urny (obr. 206: 8; 207). Boli značne variabilné v profilácii, veľkosti a výzdobe. Najväčšie z nich boli až 30 cm vysoké a mali obsah okolo 12 litrov. Výzdoba bola rytá (obr. 217) – zväzky vertikálnych rýh, skupiny, prípadne súvislé obvodové ryhovanie, šikmé, prípadne cik-cak ryhovanie; plastická zahĺbená (obr. 218) – zahĺbené obvodové úzke žliabky, zahĺbené zvislé úzke žliabky, zahĺbené zvislé široké žliabky, zahĺbené šikmé úzke aj široké žliabky, zahĺbené kruhové jamky, zahĺbené eliptické obvodové jamky, ale aj rozety, hrob 125/84 (obr. 120; tab. XIX: 1); plastická vystupujúca (obr. 219) – oválne kužeľovité výčnelky, plastické zvislé, krátke lišty, jednoduché prsovité vypukliny, prsovité vypukliny so žliabkami, kruhové pukličky. Amfory sú významné pre typológiu a z nej vychádzajúcu relatívnu chronológiu. Avšak malý počet nálezových celkov (9 prípadov a z toho takmer polovica bola typologicky bližšie neurčiteľná), v ktorých sa amfory našli, nedovoľuje na ich základe vytvoriť relatívnu chronológiu pilinskej kultúry a prechodného pilinsko-kyjatického horizontu na tomto žiarovom pohrebisku. Môžeme iba konštatovať, že sa v Kyjaticiach našli zlomky amfor typu A3 (hroby 59/83, 127/84), typu A4 (hrob 70/83), typu A5 (hrob 85/83). Podobne je tomu i pri ďalších keramických tvaroch pilinskej kultúry z pohrebiska v Kyjaticiach. Amforovité vázy, neskôr v období kyjatickej kultúry bežné, sa v období existencie pilinskej kultúry ešte nevyrábali.

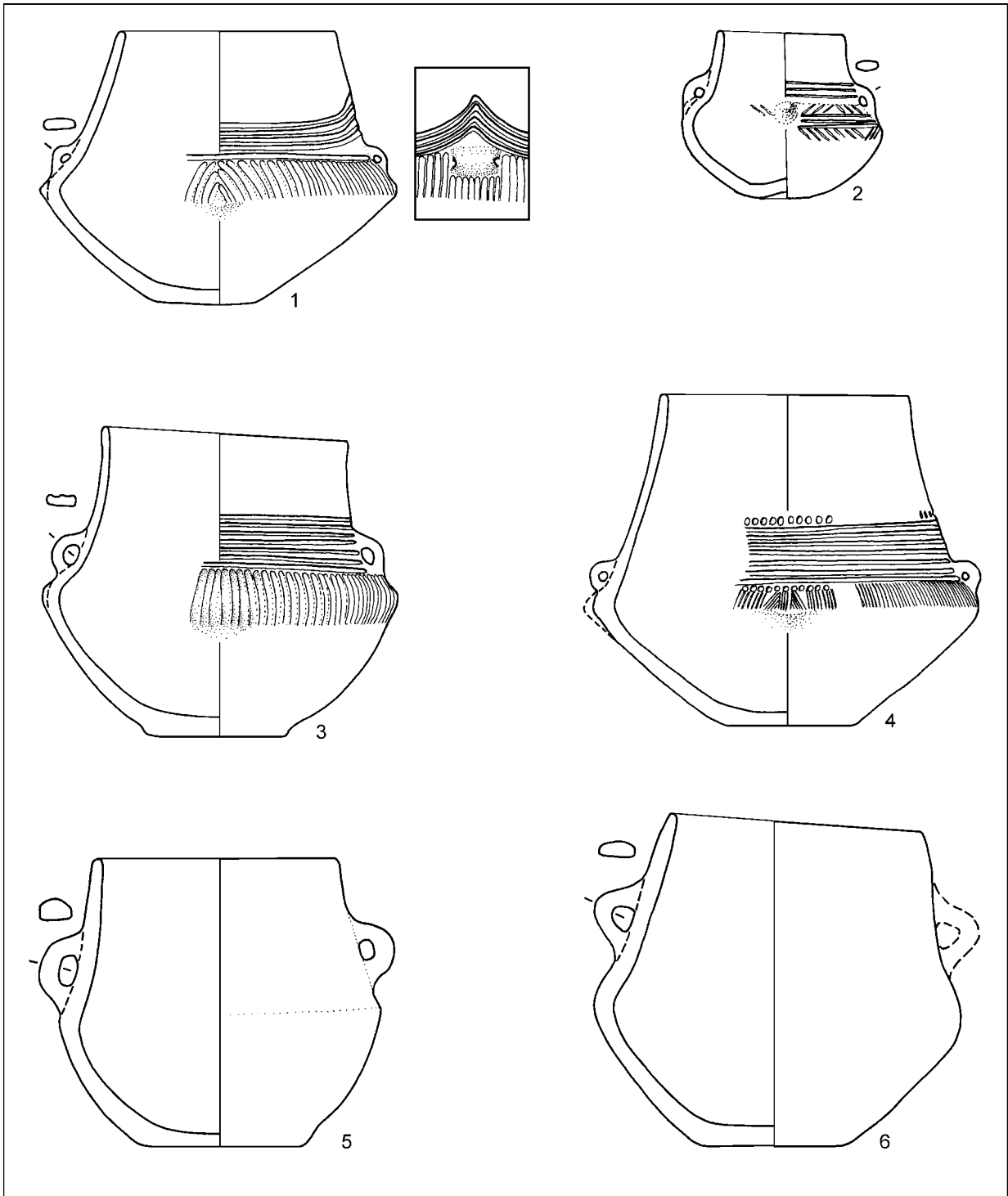
Ak porovnáme typologický sortiment amfor z hrobov pilinskej kultúry v Kyjaticiach so sortimentom amfor na iných žiarových pohrebiskách pilinskej kultúry, vidíme, že je podstatne chudobnejší ako sortiment amfor, napríklad z pohrebísk v Tornali (*Furmánek 1977*, 300–305, obr. 4, 5) alebo z Radzoviec (*Furmánek/Mitáš/Budaváry 2016*, 8, obr. 1). Je to dané dobou vzniku jednotlivých pohrebísk. Pohrebiská v Radzovciach a obzvlášť v Tornali, boli založené už na počiatku existencie pilinskej kultúry. Vtedy, a tiež aj neskôr, bol sortiment typov amfor mimoriadne široký. Bol neporovnateľne širší ako v záverečných etapách pilinskej kultúry, teda v čase kedy vznikalo pohrebisko v Kyjaticiach.

V Radzovciach sa na základe materiálu zo žiarového pohrebiska definovalo dvanásť typov amfor, tak pilinskej, ako aj kyjatickej kultúry: typy A1 až A12 (*Furmánek/Mitáš/Budaváry 2016*, 8, obr. 1). Väčšina týchto typov patrila pilinskej kultúre a prechodnému pilinsko-kyjatickému horizontu. V redukovanej forme bola táto typológia použitá i pre analýzu keramického materiálu zo sídliska pilinskej a kyjatickej kultúry v polohe Somvölgy v Radzovciach (*Furmánek 2019*, 18–25, obr. 7–14). Niektoré z takto vyčlenených typov boli použité aj pre analýzu typologického sortimentu amfor a ďalších keramických tvarov z pohrebiska pilinskej a kyjatickej kultúry v Kyjaticiach.

Ako už bolo spomenuté na pohrebisku v Kyjaticiach sa našlo 17 hrobov pilinskej kultúry a hrobov z prechodného pilinsko-kyjatického horizontu. Nie vo všetkých boli amfory, a pokiaľ boli, našli sa v zlomkoch, na základe ktorých nebolo vždy možné ich typologicky špecifikovať. Takéto typologicky neidentifikovateľné amfory sa našli v hrobch 20/41 (obr. 23; tab. XXXVII a XXXVIII), 36/41 (obr. 39), 86/83 (obr. 85), 87/83 (obr. 86; tab. XV: 6–8), 95/83 (obr. 92) a 187/85 (obr. 181; tab. XXV: 1, 2). V nerekonštruovateľ-

Obr. 208. Základné keramické tvary kyjatickej kultúry – amforovité vázy: 1 – 31/41; 2 – 24/41.

Obr. 209. Základné keramické tvary kyjatickej kultúry – amforky: 1, 4 – 24/41; 2 – 117/84; 3 – 14/41; 5 – 30/41; 6 – 11/41.

ných črepoch bola zachovaná amfora typu A2 v hrobe 5/41 (obr. 9, tab. XXXIII: 5–19), amfora typu A4 bola v hrobe 70/83 (obr. 69; tab. XLVIII: 8–10) a amfora typu A5 v hrobe 85/83 (obr. 84; tab. XV: 5). V hrobe 22/41 (obr. 25; tab. IV: 1–4; XXXIX: 1–8) z prechodného pilinsko-kyjatického horizontu bola dobre zachovaná amfora typu A6 (obr. 206: 8; tab. IV: 4) a črepy amfory toho istého typu boli tiež v hrobe 125/84 (obr. 120; tab. LV: 1–7).

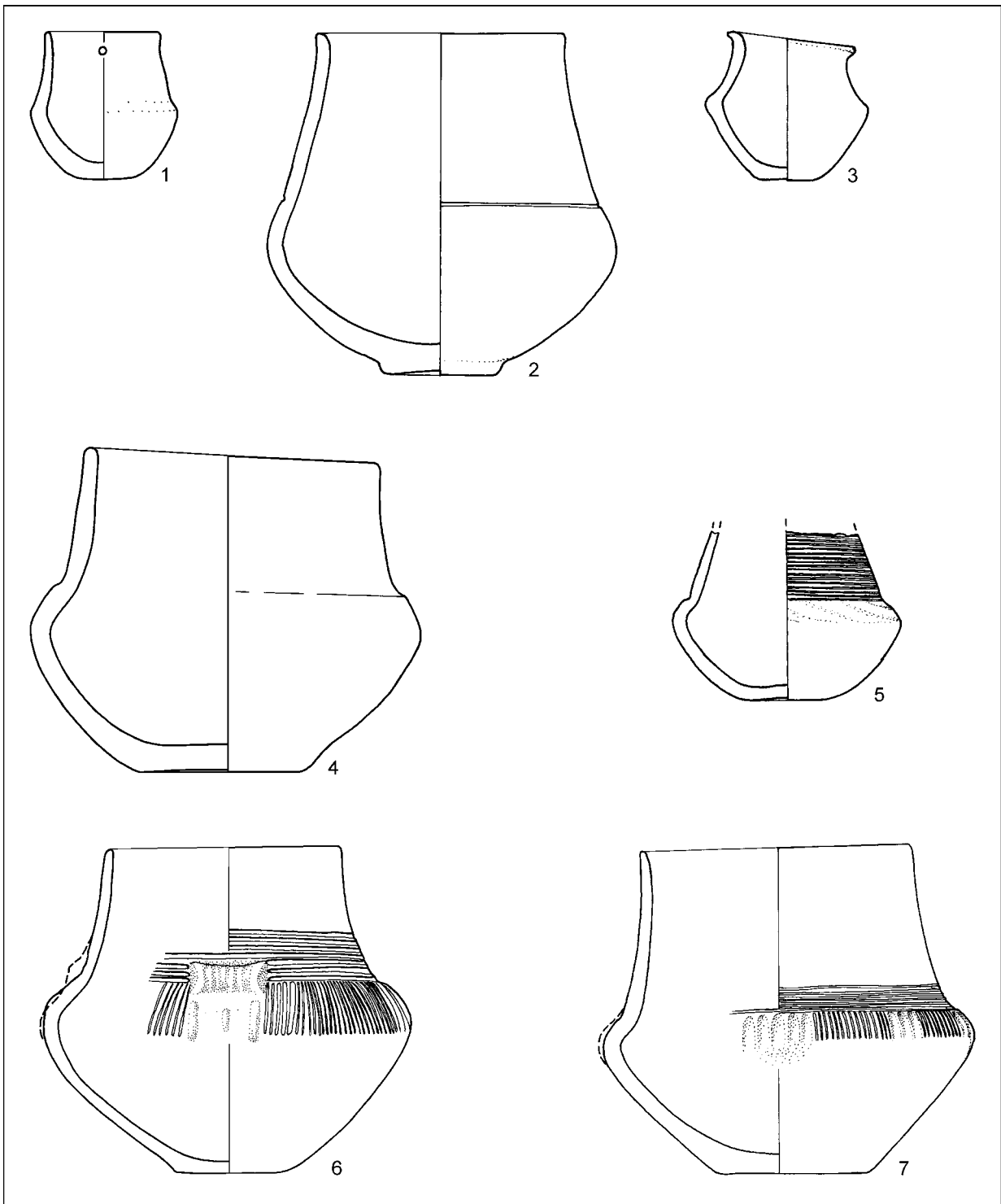
Frekventovanou nádobou ľudu pilinskej kultúry boli misy, predovšetkým profilované misy (obr. 206: 2; tab. XV: 7; XLII: 14), ktoré zvyčajne zakrývali popolnicu. Bývali položené na urnu a to hore dnom. Vzájomne sa odlišovali predovšetkým tvarovaním dna. To bolo rovné, stupienkovito alebo prstencovito odsadené. Výzdoba profilovaných misiek bola chudobná. Bola to výzdoba plastická, vystupujúca – laloky vystupujúce z okraja (V6), laloky či jazykovité výčnelky na lome nádoby (V5). Lom býval niekedy presekávaný (Z9), inokedy bývali nad uchami dva výstupky (V10). Keďže misy prekryvali urnu, boli pochopiteľne umiestené v hornej časti hrobu a boli teda orbou najviac poškodené. Preto sa jednotlivé typy profilovaných mís podľa dna nedali bližšie špecifikovať. Spravidla bolo možné iba konštatovať, že sa našli črepy profilovaných mís typu H2, 4, 5, 7. Profilované misy boli v hrobách 5/41 (obr. 9; tab. XXXIII: 11), 20/41 (obr. 23; tab. XXXVII a tab. XXXVIII), 36/41 (obr. 39), 85/83 (obr. 85; tab. XV: 5), 87/84 (obr. 86; tab. XV: 7), 125/84 (obr. 120) a 138/84 (obr. 133; tab. LIV: 19). Celkom výnimočne bolo možné jednoznačne typologicky určiť misu z hrobu 86/83 (obr. 85), ktorá patrila k typu H3 a tiež profilované misy z hrobov 70/83 (obr. 69; tab. XLVIII: 10), 87/83 (obr. 86; tab. LI: 12) a 187/85 (obr. 181), ktoré boli typu H6. Celkom zvláštna, z typologickej schémy sa vynímajúca, bola výrazne zdobená profilovaná misa z hrobu 5/41 (obr. 9; tab. XXXIII: 5–11). Bola na nej aplikovaná plastická zahĺbená výzdoba motívu Z4 a plastická vystupujúca výzdoba motívu V11. Teda motívov, ktoré sú bežné na amforách najstaršej kyjatickej kultúry. Keramický obsah tohto hrobu názorne predstavoval prechod od pilinskej ku kyjatickej kultúre. Okrem tejto misy bol v ňom i fragment šálky typu I1b, zdobenej motívom jednoduchej prsovitej vypukliny – V7 (tab. XXXIII: 12). Tento výzdobný motív kontrastoval so širokým šikmým žliabkovaním vydutiny misy (výzdoba motívu Z4) a širokým vertikálnym žliabkovaním úch (plastická vystupujúca výzdoba motívu V11). Azda zvláštny typ vnútornej plastickej výzdoby má paralelu s vnútornou výzdobou motívov Z10 a Z13 na šálkach typu I6. Táto výzdoba je však tak po stránke koncepcnej, ako aj po stránke technickej zhotovená nedokonale a pôsobí dojmom, akoby výrobca improvizoval a snažil sa napodobniť niečo, čo už niekde videl.

Okrem profilovaných mís sa v hrobách pilinskej kultúry a pilinsko-kyjatického horizontu sporadicky našli aj misky oblé (typ H9) a misky kónické, typu H8 (obr. 206: 4). Všetky tieto typy boli zásadne nezdobené a pre účely relatívnej chronológie sú nepoužiteľné.

Typickým prejavom hrnciarstva pilinskej kultúry boli šálky typu I1 až I3 (obr. 206: 1). Vďaka malým rozmerom sa v hrobách často nachádzali takmer nepoškodené. Väčšinou mali oblú profiláciu, oblé dno a tyčinkové ucho. Pokiaľ boli profilované, boli zdobené spravidla plastickou vystupujúcou výzdobou motívu V5, respektíve jednoduchými prsovitými vypuklinami, motívu V7 na lome. Ostro profilované šálky s bohatšou plastickou zahĺbenou a vystupujúcou výzdobou sa začali vyrábať v záverečných fázach pilinskej kultúry, ich výroba pokračovala i v období pilinsko-kyjatického horizontu a napokon prechádzala aj do keramickej náplne najstaršej kyjatickej kultúry. Rôzne typy šálok sa našli v hrobách 5/41 (obr. 9), 22/41 (obr. 25), 70/83 (obr. 69), 86/83 (obr. 85) a 125/84 (obr. 120). V keramickej náplni z hrobov pilinskej kultúry sa našli aj kónické šálky typu I11: hroby 125/84 (obr. 120) a 132/84 (obr. 127; tab. XIX: 4). Pre detailnú relatívnu chronológiu pohrebiska boli však bezvýznamné.

Pre riešenie otázok relatívnej chronológie a celkového datovania pohrebiska má šálka typu I5 zo skrinkového hrobu 22/41 (obr. 25; tab. IV: 1) zásadný význam. Tento hrob bol oprávnené zaradený medzi pamiatky prechodného pilinsko-kyjatického horizontu. Pravda, šálky tohto typu sú charakteristické predovšetkým pre kyjatickú kultúru. Avšak ďalšie keramické tvary z tohto hrobu patria jednoznačne do náplne prechodného pilinsko-kyjatického horizontu, do subhorizontu Radzovce IIIb (*Furmánek/Mitáš 2010, 97, 98, obr. 45*), respektíve až do subhorizontu Radzovce IIIc, ktorý reprezentuje už plne sformovanú kyjatickú kultúru (*Furmánek/Mitáš 2010, 98, 99, obr. 46*). To znamená, že šálky typu I5 sa začali vyrábať už v prechodnom pilinsko-kyjatickom horizonte a napokon boli typické pre staršiu fázu kyjatickej kultúry. Toto tvrdenie podporuje i charakter vnútornej výzdoby. Jej koncepcia je totožná s koncepciou iných šálok typu I5, respektíve I6 s vnútornou výzdobou, avšak je zhotovená remeselne primitívne a pôsobí dojmom, ako by si jej výrobca len zvykal na novú koncepciu a techniku výzdoby. Atypickosť tejto šálky umocňuje vonkajšia plastická zahĺbená výzdoba motívu Z11 na hornej časti vydutiny (tab. IV: 1).

Z ďalších keramických tvarov z obdobia najmladšej pilinskej kultúry a z pilinsko-kyjatického horizontu sa na pohrebisku v Kyjaticiach ešte našli hrnce (obr. 206: 6, 7), ktoré boli súdkovitého tvaru a na

Obr. 210. Základné keramické tvary kyjaticekej kultúry – vázičky: 1 – 43/41; 2 – 180/84; 3, 5 – 137/84; 4 – 51/41; 6, 7 – 29/41.

rozdiel od hrncov kyjatickej kultúry mali nevýrazne esovitú profiláciu. Ďalej to boli sporadicky nachádzané amfory rôznych veľkostí (obr. 206: 3, 5), džbáňky a iné typy nádob.

Venujme zaslúženú pozornosť džbáňkom. Tento keramický tvar bol značne frekventovaný už od začiatku existencie pilinskej kultúry (Furmánek 1977, 308–310). V hrobách na pohrebisku v Kyjaticiach sa našli džbáňky buď typologicky ťažko identifikovateľné – hrob 70/83 (obr. 69), ale iná keramika z tohto hrobu (tab. XLVIII: 8–10) dosvedčuje, že sme ešte stále na rozhraní pilinskej a kyjatickej kultúry. Podobne je tomu i v prípade materiálu z hrobu 140/84 (obr. 135; tab. LV: 16), alebo pri džbáňkoch typu G2 v hrobách 132/84 (obr. 127; tab. XIX: 2–4), 133/84 (obr. 128; tab. XIX: 5) a 140/84 (obr. 135; tab. LV: 16). Vo všetkých uvedených prípadoch mali džbáňky v hrobách funkciu urny, ktorá bola prekrytá miskou obrátenou hore dnom. Boli v nich nevýrazné zlomky spálených kostí antropologicky ťažko určiteľných jedincov, pravdepodobne detí, alebo spálené kosti jednoznačne detí vekovej kategórie infans I. Táto vzorka je síce málo početná, ale predsa len dovoľuje vysloviť záver, že v období konca pilinskej kultúry boli spálené zvyšky kostí detí ukladané i do džbáňkov rôznych typov. Túto úvahu ešte nepriamo podporuje skutočnosť, že v materiálu z ďalších etáp vývoja kyjatickej kultúry sa džbáňky v hrobách už nevyskytujú.

3.7.2.2 Základné keramické tvary kyjatickej kultúry (obr. 207–216; 222–230)

Sortiment keramiky v hrobách kyjatickej kultúry bol iný a výrazne početnejší ako v hrobách z obdobia pilinskej kultúry a z prechodného pilinsko-kyjatického horizontu. Často sa vyskytovali amfory, amforovité vázy, hrnce, misky a šálky. Okrem nich sa stretávame i s amforkami, vázičkami, džbáňkami, pokrievkami a nádobami zvláštnych tvarov, napríklad sacie nádoby. Tvary a výzdoba nádob ľudu kyjatickej kultúry spočiatku súviseli s hrnčiar-skými výrobkami ľudu pilinskej kultúry. Neskôr, nielen vlastným vývojom, ale i preberaním tvarových a výzdobných impulzov hrnčiarstva susedných archeologických kultúr popolnicových polí (kultúry čakanská, podolská, lužická, gávská), došlo k vytvoreniu svojbytných tvarov hrnčiarскеj produkcie kyjatickej kultúry a charakteristických motívov dekorácie.

Pre účely formalizovaného opisu sme využili delenie, ako bolo navrhnuté a použité pre analýzu keramiky z pohrebiska pilinskej a kyjatickej kultúry v Radzovciach (Furmánek/Mitáš/Budaváry 2016, 8–13; obr. 1–9) a následne aplikované i na keramiku zo súvekeho sídliska v polohe Somvölgy v Radzovciach (Furmánek 2019, 18–25; obr. 7–14). Preto je formalizované označenie jednotlivých typov nádob spoločné tak pre pilinskú, vrátane pilinsko-kyjatického horizontu, ako aj kyjatickú kultúru spoločné. Boli označené veľkými písmenami abecedy a arabskými číslicami – amfory (typ A1 až A12 atď.), amfory (typ B1 až B6), amforovité vázy (typ C1 až C8), amforovité vázičky (typ D1 až D6), dvojkonické a bombovité nádoby (typ E1, E2), hrnce (typ F1 až F14), džbáňky (typ G1 až G4), misky (typ H1 až H17), šálky (typ I1 až I15), pokrievky (typ J1 až J7) a ostatné keramické tvary. Toto formalizované označenie typu sa uvádza v katalógu i v ďalšom texte. Pokiaľ sa niektorý typ v Kyjaticiach nenašiel, je pozadie na obrázkoch (obr. 222–230) sivé a na typologických tabuľkách je jasne uvedené „tento typ sa v Kyjaticiach nenašiel“.

3.7.2.2.1 Amfory – typ A1–A12 (obr. 207, 222)

A1: tento typ sa v Kyjaticiach nenašiel;

A2: hrob 5/41;

A3: hroby 59/83, 127/84;

A4: hrob 70/83;

A5: hrob 85/83;

A6: hroby 22/41, 125/84, 158/84;

A7: tento typ sa v Kyjaticiach nenašiel;

A8: hroby 1/41, 3/41, 4/41, 41/41; 42/41, 52/41, 67/83, 68/83, 73/83, 118/84, 141/84, 156/84, 158/84, 163/84, 165/84, 166/84, 167/84, 175/84, 176/84, 188/85, 189/85;

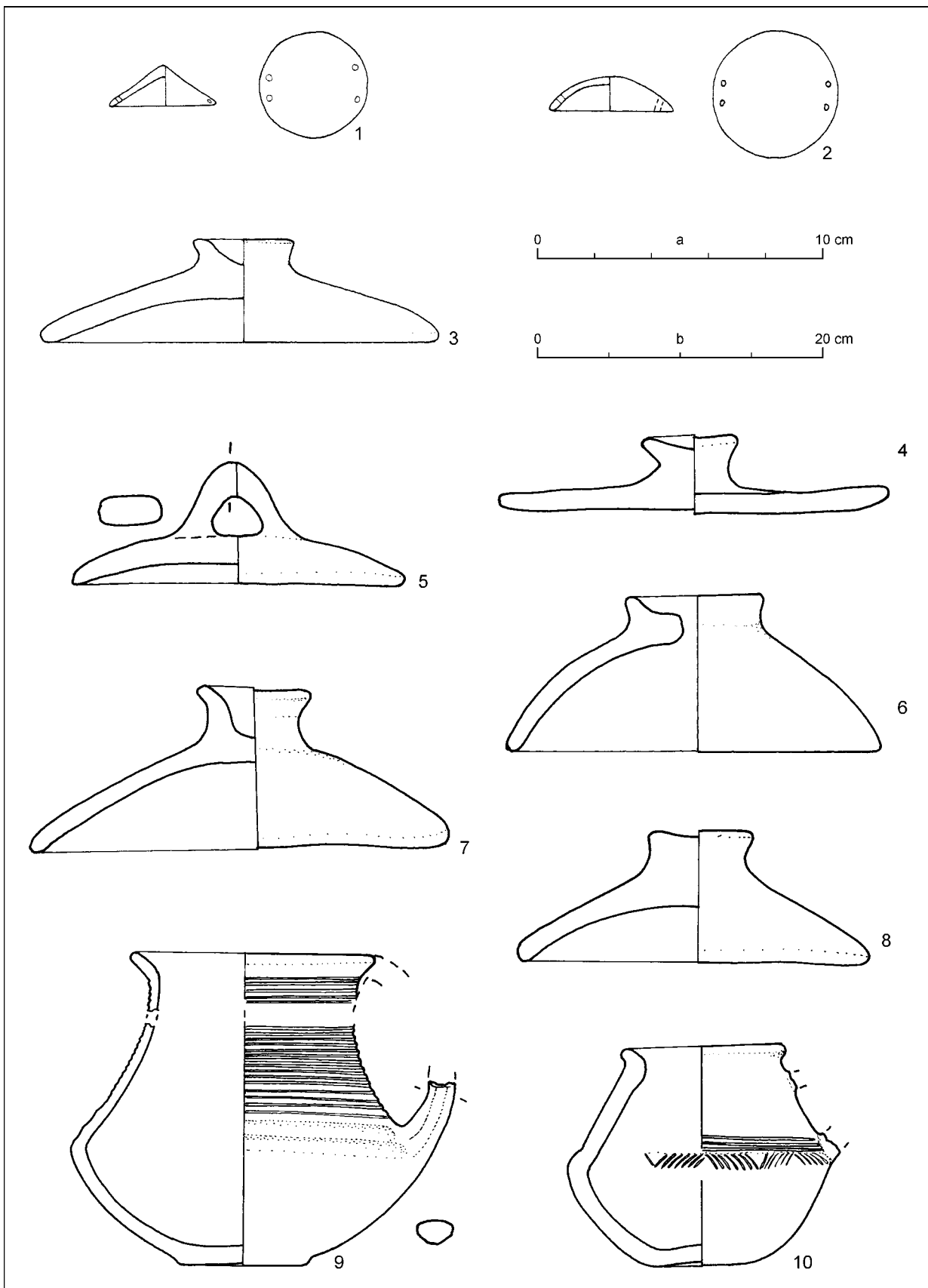
A9: hroby 1/41, 13/41, 31/41, 35/41, 38/41, 39/41, 47/41, 48/41, 66/83, 123/84, 137/84, 139/84, 184/84;

A10: hroby 7/41, 13/41;

A11: hroby 28/41, 131/84;

A12: hrob 156/84.

Podobne, tak v pilinskej kultúre, ako aj v kyjatickej kultúre, boli dominantnými nádobami v hrobách amfory (obr. 207; 222) a neskôr amforovité vázy (obr. 208; 224). V ďalšom vývoji kyjatickej kultúry, keď neboli spálené kosti na niektorých pohrebiskách ukladané do popolnic, ale boli rozsypávané na dno hrobovej jamy medzi nádoby, predstavovali amfory, respektíve amforovité vázy, aj keď neobsahovali

Obr. 211. Základné keramické tvary kyjatickej kultúry – pokrievky: 1 – malé kónické; 2 – malé tvaru guľovej úseče; veľké: 3 – 174/84; 4 – 136/84; 5 – 108/84; 6 – 173/84; 7 – 145/84; 8 – 110/84; džbánky: 9 – 76/83; 10 – 8/41.

spálené kosti, v hrobch vždy nádobu v centrálnej pozícii. Práve amfory boli keramickým tvarom, ktorý plynule prechádzal od pilinskej do kyjatickej kultúry. V priebehu ďalšieho vývoja kyjatickej kultúry sa však pri amforách menil ich tvar, veľkosť, poloha úch i výzdoba. Frekvencia prítomnosti amfor v hrobch sa postupne znižovala a ich funkciu preberali im typologicky príbuzné amforovité vázy. Typológia amfor kyjatickej kultúry z pohrebiska v Kyjaticiach sa opiera o typológiu, ktorá bola vypracovaná na základe analýzy týchto nádob z materiálu zo žiarového pohrebiska v Radzovciach (*Furmánek/Mitáš/Budaváry 2016*, 8; obr. 1).

V hrobch kyjatickej kultúry, obsahujúcich keramiku, sa našlo takmer 100 amfor a 65 amforovitých váz vrátane nerekonštruovateľných zlomkov týchto dvoch dominantných keramických typov. To predstavuje dvadsať percentný podiel zo všetkých na pohrebisku objavených nádob. Tak v prípade amforovitých váz, ako aj v prípade amfor, boli, žiaľ, až tri pätiny týchto keramických typov typologicky neurčiteľné. Súviselo to s tým, že v značnom percente prípadov boli tieto nádoby nedostatočne vypálené a rozpadali sa. Z toho sa dá vyvodzovať, že boli často vyrábané iba pre funerálne účely. To potvrdzuje i sortiment nádob zo skúmaného sídliska pilinskej a kyjatickej kultúry v polohe Somvölgy v Radzovciach (*Furmánek 2019*). Na tomto sídlisku však boli zlomky amfor a amforovitých váz vzácné.

Amfory a neskôr amforovité vázy predstavovali vrchol hrnčiarskeho remesla ľudu kyjatickej kultúry. Ich tektonika a výzdoba sa postupne menili. Uchá starších tvarov amfor boli na pleciach nádoby, napríklad v hrobe 22/41 (obr. 25; tab. IV: 4), postupne spájali plecia s hrdlom ako v hrobe 52/41 (obr. 51; tab. X: 12) a nakoniec boli umiestnené až na hrdle, v hrobe 49/41 (obr. 49; tab. XI: 4). Veľké amfory kyjatickej kultúry boli vyvážených tvarov. Boli zhotovené z jemného hlinito-piesčitého materiálu. Zvonka boli čierne, zvnútra sivohnedé a červenohnedé. Mali bohatú rytú, plastickú zahĺbenú a plastickú vystupujúcu výzdobu, ktorá sa koncentrovala na hrdle a na pleciach nádoby (obr. 207: 3, 4). Odlišný typ amfor predstavujú o niečo menšie, avšak zásadne nezdobené nádoby (obr. 207: 1, 2) s ľahko prehnutým alebo kónickým hrdlom – hroby 1/41 (tab. I: 1–3) a 156/84 (obr. 151; tab. I: 2; XXI: 13). Ich materiál bol hlinito-piesčitý, niekedy s kamienkami, zvonka čiernej farby, zvnútra hnedý a oranžovohnedý. Najviac objavených amfor patrilo typu A8 a A9. Väčšinou sú datované do stupňov Kyjatice III až Kyjatice V.

3.7.2.2.2 Amforky – typ B1–B6 (obr. 223)

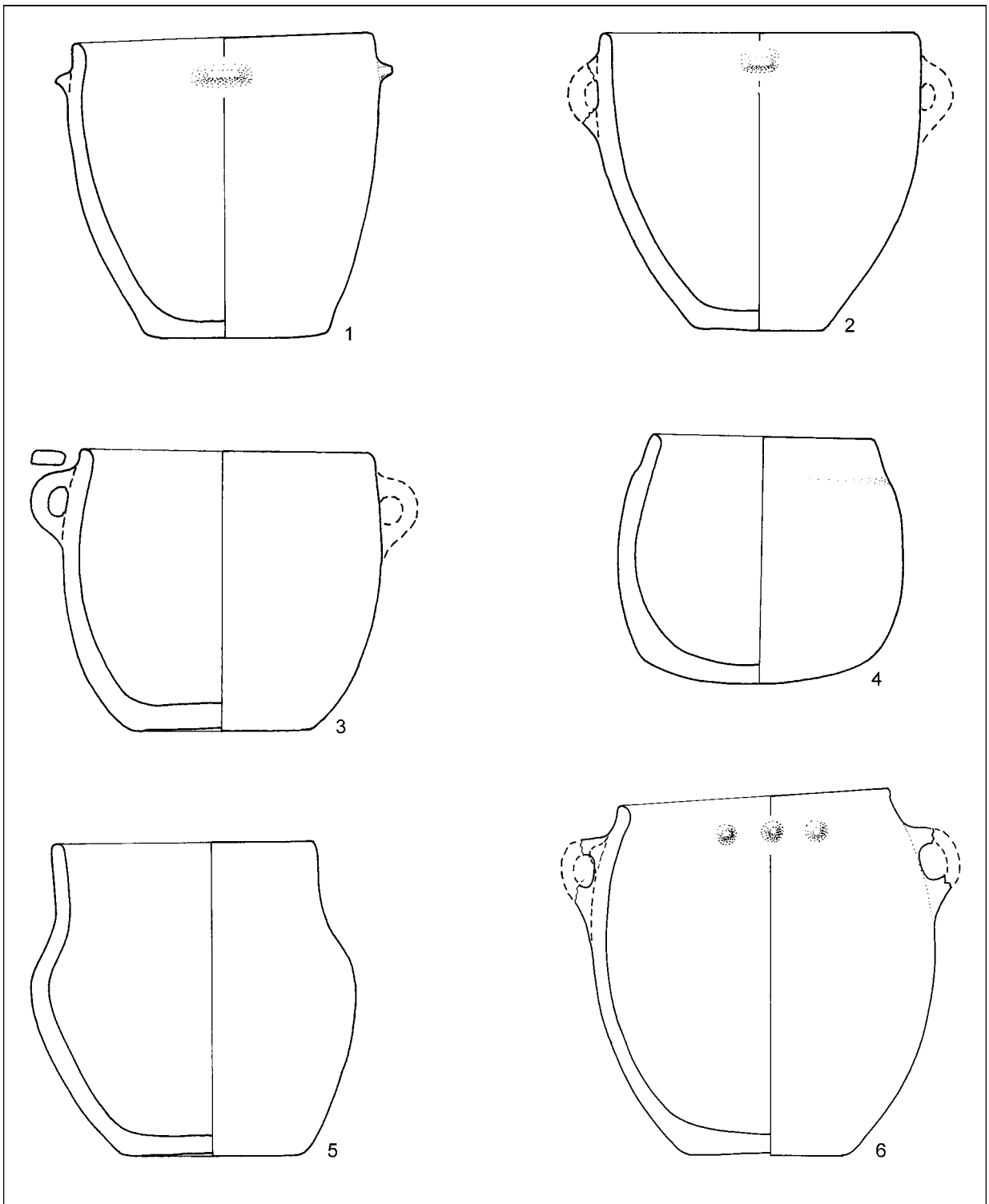
- B1:** tento typ sa v Kyjaticiach nenašiel;
- B2:** tento typ sa v Kyjaticiach nenašiel;
- B3:** hrob 87/83;
- B4:** hroby 24/41, 117/84;
- B5:** hroby 22/41, 24/41, 34/41;
- B6:** hroby 22/41, 24/41, 30/41, 34/41, 43/41, 82/83, 174/84.

Amforky a amforovité vázičky kyjatickej kultúry boli v hrobch na pohrebisku v Kyjaticiach relatívne málo frekventované. Obzvlášť to platí pre amforovité vázičky. Tie sa našli iba v piatich hrobch. Dve boli nájdené v zlomkoch a nedali sa typologicky bližšie špecifikovať (hroby 145/84 a 159/84). Jedna, typu D1, bola v hrobe 137/84 (tab. XX: 2). Ďalšie dve, typu D2, boli v hrobch 138/84 a 159/84. Jedna, typu D3, bola v hrobe 137/84 (tab. XX: 5) a jedna, typu D5, v hrobe 10/41 (tab. III: 8). Antropologické analýzy z týchto hrobov bolo možné vykonať len pri dvoch hrobch: 137/84 (žena a dieťa) a 145/84 (nedospelý jedinec).

Amforky sa od amfor odlišovali veľkosťou a predovšetkým výškou, ktorá spravidla nepresiahla 140 mm. V hrobch nikdy neboli použité ako popolnice. Boli rôznych tvarov a mali nápaditú rytú, plastickú zahĺbenú a plastickú vystupujúcu výzdobu, ktorá sa sústreďovala na hrdle a na pleciach týchto nádobiek v hrobch 14/41 (tab. III: 3), 24/41 (tab. VI: 5, 7) a 117/84 (tab. XVIII: 1). Vyskytli sa však aj typy amforiek bez výzdoby, napríklad v hrobch 11/41 (tab. IV: 10) a 30/41 (tab. VII: 7). Tie boli spravidla zhotovené z hrubého hlinitého materiálu s kamienkami.

3.7.2.2.3 Amforovité vázy – typ C1–C8 (obr. 208, 224)

- C1:** hroby 10/41, 24/41, 25/41, 53/83, 72/83, 168/84;
- C2:** hroby 6/41, 11/41, 24/41, 25/41, 31/41, 109/84, 119/84, 161/84;
- C3:** tento typ sa v Kyjaticiach nenašiel;
- C4:** hroby 57/83, 110/84, 136/84;
- C5:** hroby 35/41, 141/84, 180/84;
- C6:** hroby 11/41, 29/41, 39/41, 51/41, 128/84, 168/84;

Obr. 212. Základné keramické tvary kyjatickej kultúry – hrnce: 1 – 141/84; 2 – 145/84; 3 – 156/84; 4 – 151/84; 5 – 37/41; 6 – 110/84.

C7: hroby 6/41, 110/84, 111/84, 117/84, 128/84, 136/84, 137/84;

C8: hroby 151/84, 174/84.

Neskôr funkciu amfor v hrobch prevzali amforovité vázy (obr. 208; 224). Typologický a terminologický rozdiel medzi amforami a amforovými vázami je v existencii, prípadne v absencii úch. Každá nádoba pomenovaná ako amfora totiž musí mať uchá! Materiál, farba a výzdoba veľkých amforovitých váz bola podobná ako pri amforách kyjatickej kultúry. To znamená, že výzdoba bola rytá, plastická zahĺbená a plastická vystupujúca. Pravda, pribudli niektoré nové motívy. Boli to dlhé vertikálne lišty (plastická vystupujúca výzdoba motívu V3 – obr. 219: 3), krátke horizontálne obdĺžnikové výčnelky (plastická vystupujúca výzdoba motívu V4 – obr. 219: 4), tordovanie (hranenie) okraja, vnútorné hranenie hrdla, nepravé uchá a vtlačané oblúky, tak ako v hrobch 10/41 (obr. 14; tab. III: 9); 24/41 (obr. 27; tab. V: 3, 4) a 31/41 (obr. 34; tab. VIII: 8). Diametrálne odlišný variant amforovitých váz predstavujú mätko profilované a zásadne nezdobené vázy v hrobch 6/41 (obr. 10; tab. II: 4), 110/84 (obr. 105; tab. XVII: 10) a 136/84 (obr. 131; tab. XIX: 14) alebo amforovité vázy s valcovitým hrdlom s obvodovou rytou a zahĺbenou výzdobou, napríklad hrob 168/84 (obr. 163; tab. XXIII: 3). Tie boli spravidla zhotovené z hlinitého porézneho materiálu, ktorý bol zvonka čiernej farby, zvnútra bol sivohnedý.

Najviac amfor kyjatickej kultúry sa podarilo identifikovať v prípade amfor typu A8 (15 exemplárov), A9 (5 exemplárov), nezdobených amfor typu A11 a A12 (spolu 5 exemplárov). V prípade amforovitých váz to boli vázy typu C1 (2 exempláre), C2 (4 exempláre) a C6, C7, C9 (po jednom exemplári). Všetko sú to typy amfor a amforovitých váz charakteristických pre subhorizont Radzovce IIIc a horizonty Radzovce IV a V (*Furmánek/Mitáš 2010, 98–101*). Súbor takmer 170 exemplárov amfor a amforovitých váz síce predstavuje až dvadsať percentný podiel zo všetkých na pohrebisku objavených nádob, ale tak v prípade amfor, ako aj v prípade amforovitých váz, boli tri pätiny týchto keramických tvarov typologicky neurčitelných, pretože sa v hrobch často zachovali v malých typologicky neurčitelných fragmentoch. Táto skutočnosť súvisí, ako už bolo povedané, s nedostatočným výpalom týchto nádob určených iba na funerálne použitie. Pokúsiť sa preto o bližšiu typologicko-chronologickú analýzu je takmer nemožné.

Oprávnene sa predpokladá, a snažili sme sa to v predchádzajúcej pasáži dokázať, že hroby s kamennými konštrukciami sú rozdielne nielen typologicky tvarom konštrukcie, ale i chronologicky. Vyšla nám zreteľná chronologická sekvencia – hroby s kompletnou skrinkou, hroby s naznačenou skrinkou, hroby skrinkové s kamenným príkrovom, hroby s naznačenou skrinkou a príkrovom a nakoniec hroby iba s kamenným príkrovom. Pokúsime sa tieto typologicko-chronologické entity porovnať s keramickou náplňou týchto nálezových celkov a predovšetkým s typom amfor a amforovitých váz.

Hroby skrinkové nie sú, žiaľ, pre túto analýzu príliš vhodné. Počet nádob v skrinke bol rôzny od dvoch po dvanásť. Ich typologická škála bola mimoriadne pestrá a antropologické určenie bolo väčšinou nemožné. Podstatné je však zistenie, že tak do amfor, ako aj do amforovitých váz, ktoré boli spravidla používané ako urny, boli ukladané zvyšky spálených kostí jedincov bez rozdielu veku a pohlavia. Dá sa teda povedať, že amforovité vázy boli typické pre stupne Kyjatice IV a Kyjatice V.

3.7.2.2.4 Amforovité vázičky – typ D1–D6 a dvojkonické a bombovité amforky – typ E1 a E2 (obr. 210; 225)

D1: hroby 29/41, 137/84;

D2: hroby 138/84, 159/84;

D3: hrob 137/84;

D4: tento typ sa v Kyjaticiach nenašiel;

D5: hrob 10/41;

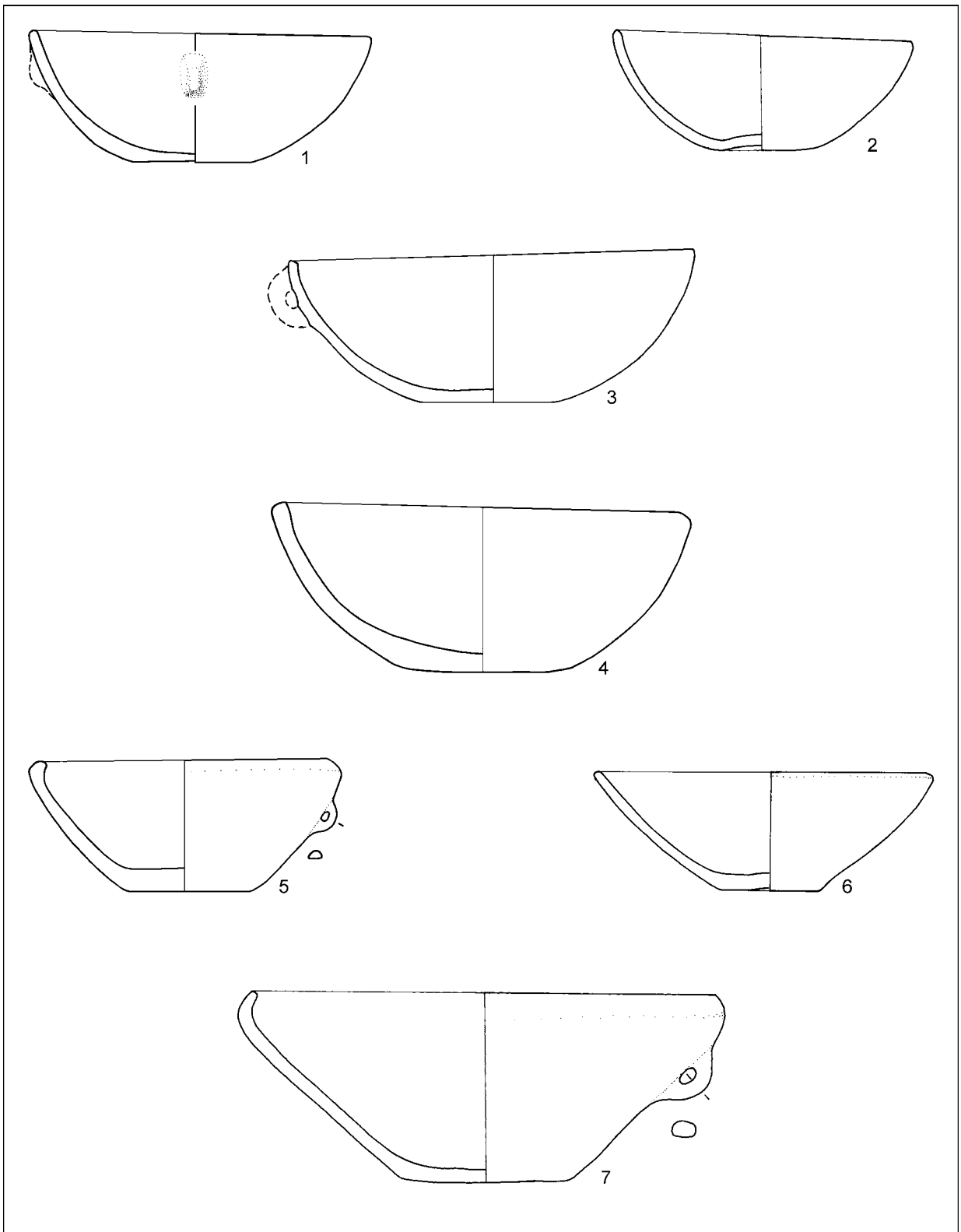
D6: hrob 137/84;

D7: tento typ sa v Kyjaticiach nenašiel;

E1: tento typ sa v Kyjaticiach nenašiel;

E2: hroby 43/41, 66/83.

Malé amforovité vázičky boli buď zdobené ako v hrobch 29/41 (tab. VII: 3, 4) a 137/84 (tab. XX: 2), alebo nezdobené, z hrobch 51/41 (tab. XI: 7), 137/84 (tab. XX: 2) a 180/84 (tab. XXIV: 8). Vo funkcii prídavných nádob boli v hrobch tiež dosť bežné. Špecifickým prípadom sú miniatúrne vázičky v hrobch 43/41 (tab. X: 8) a 137/84 (tab. XX: 5). Tie mali spravidla pod okrajom dvojicu protiľahlých otvorov, ktoré slúžili

Obr. 213. Základné keramické tvary kyjatickej kultúry – misky: 1, 3 – 4/41; 2 – 39/41; 4 – 6/41; 5 – 14/41; 6 – 66/83; 7 – 19/41.

na pripevnenie malých pokrievok buď kužeľovitého tvaru typu J6, alebo tvaru guľovej úseče typu J7 s analogickými náprotivnými otvormi. Iba v jednom prípade neboli pri okraji vázičky dva otvory, ale iba po jednom protiľahlom otvore. Po jednom protiľahlom otvore mala i kužeľovitá pokrievka zo zberu na pohrebisku, ktorá ju pôvodne zakrývala. Malý počet amforiek a amforovitých vázičiek nedovoľuje, aby sme na ich základe formulovali nejaké širšie platné chronologické a periodizačné závery.

3.7.2.2.5 Hrnce – typ F1–F14 (obr. 212; 226)

F1: tento typ sa v Kyjaticiach nenašiel;

F2: tento typ sa v Kyjaticiach nenašiel;

F3a: hroby 4/41, 51/41, 74/83, 104/84, 110/84, 149/84, 184/84;

F3b: hroby 41/41, 108/84;

F3c: hroby 63/83, 65/83, 110/84, 112/84, 117/84, 123/84, 146/84, 156/84;

F3d: tento typ sa v Kyjaticiach nenašiel;

F4: hroby 33/41, 48/41, 115/84, 138/84;

F5: hroby 6/41, 33/41, 34/41, 71/83, 93/83, 174/84, 180/84;

F6: hroby 33/41, 34/41, 37/41, 39/41, 137/84, 145/84, 166/84;

F7: hrob 65/83;

F8: tento typ sa v Kyjaticiach nenašiel;

F9: hroby 37/41, 135/84;

F10: hrob 151/84;

F11: hrob 136/84;

F12: hroby 53/83, 60/83, 61/83, 77/83, 136/84, 151/84, 152/84, 176/84;

F13: tento typ sa v Kyjaticiach nenašiel;

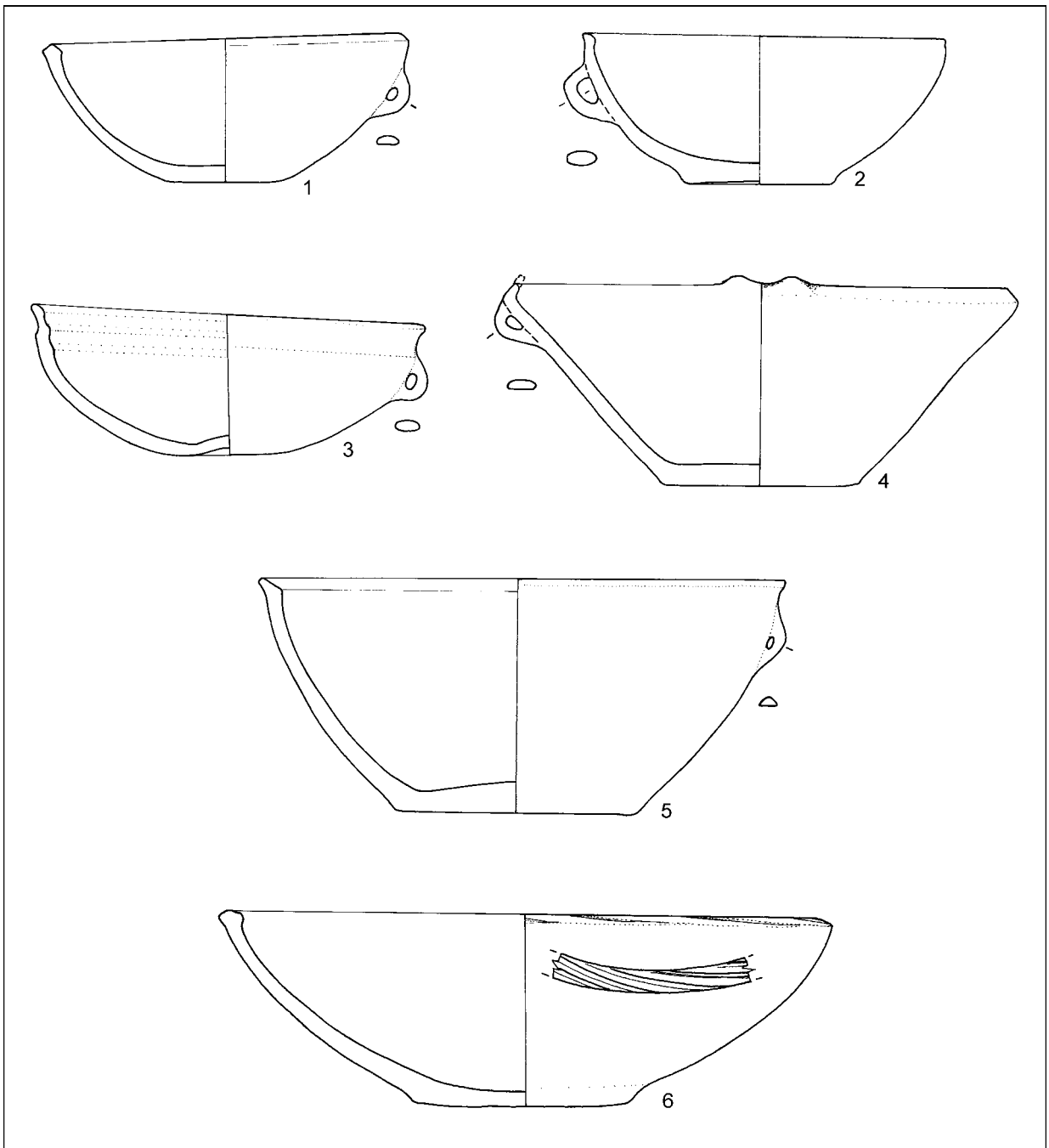
F14: tento typ sa v Kyjaticiach nenašiel.

V sortimente hrobovej výbavy boli časté hrnce. Boli to jednoduché, bezuché (obr. 226: 1, 4, 5), jednouché alebo dvojuché nádoby (obr. 226: 2, 3, 6) vysoké od 100 do 180 mm. Vychádzajúc z keramického materiálu na pohrebisku v Radzovciach boli typologicky rozdelené na štrnásť základných typov a niektoré typy i na varianty (*Furmánek/Mitáš/Budaváry 2016*, 10, obr. 5). Väčšina týchto typov sa našla aj na sídlisku z doby popolnicových polí v Radzovciach v polohe Somvölgy (*Furmánek 2019*, 22, obr. 11). Hrnce sa určite predovšetkým používali ako bežný kuchynský riad.

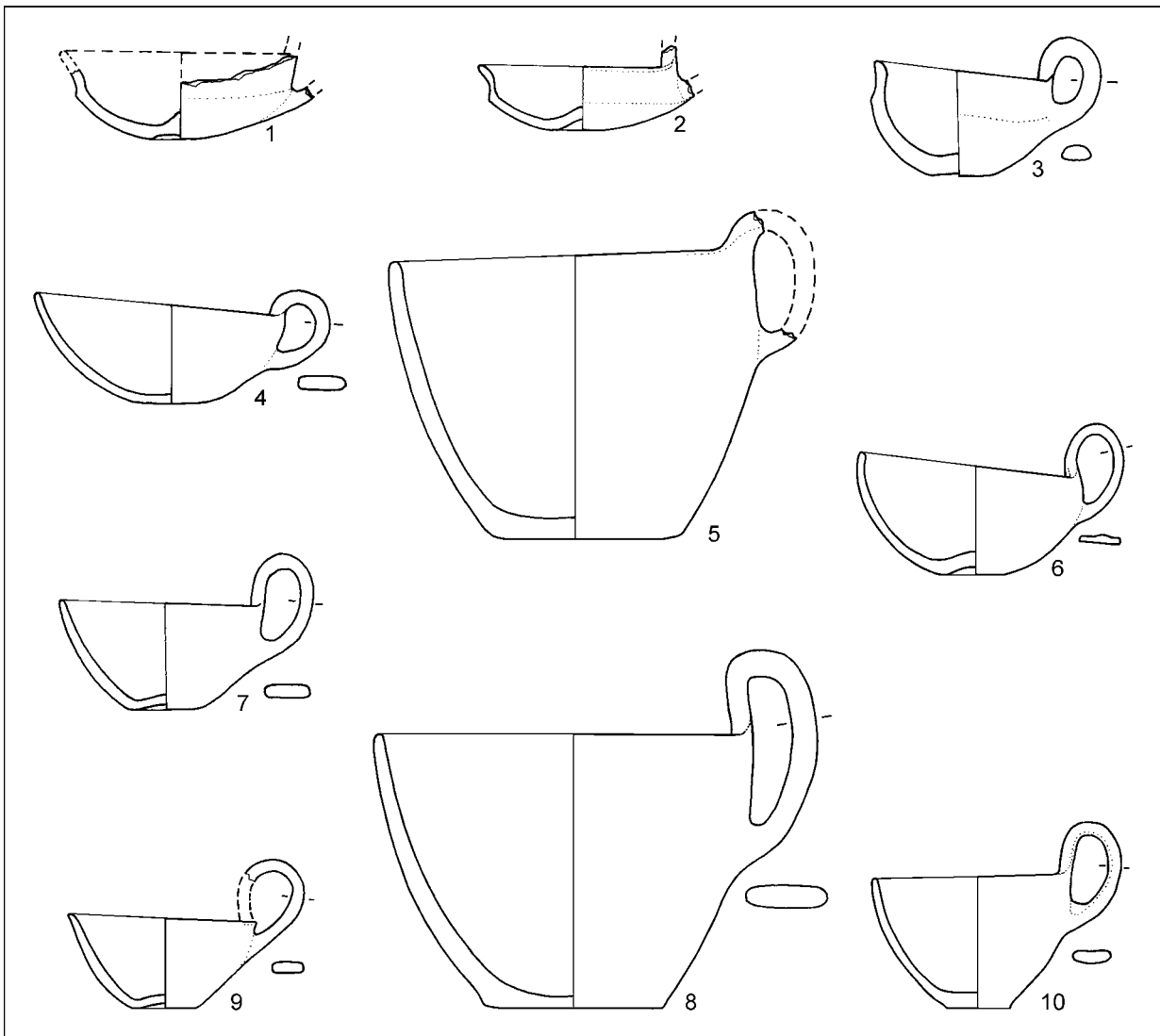
Na pohrebisku v Kyjaticiach sa hrnce našli v 96 hrobách kyjatickej kultúry. To znamená, že boli vo väčšej polovici hrobov. Pritom v niektorých nálezových celkoch boli dva až tri hrnce: hroby 34/41, 37/41, 64/83, 115/84, 123/84, 127/84, 134/84, 142/84, 145/84, 146/84, 160/84, 164/84, 174/84, 188/85, 190/85. Vďaka svojej tektonike a pomernej masívnosti sa až v jednej tretine zachovali v celosti, resp. v rekonštruovateľných zlomkoch. Ďalšie desiatky hrncov boli síce nerekonštruovateľné, ale typologicky ľahko určiteľné. Bolo ich 43. Najväčší počet určiteľných hrncov bol typu F3 a jeho variantov (14 exemplárov). Hrnce sa spravidla nachádzali spolu s pokrievkami, ktoré ich pôvodne zakrývali. Väzba určitého typu hrnca na určitý typ pokrievky sa však nezistila.

Podobne neexistovala väzba hrncov na tvar hrobu. Boli v jednoduchých urnových hrobách, v skrinkových hrobách, v hrobách s naznačenou skrinkou a v hrobách pod kamenným príkrovom. Hrnce dokonca v niektorých hrobách plnili funkciu popolnice (napr. hroby 34/41, 37/41, 44/41) alebo popolnicu zakrývali (napr. hrob 53/83). Taktiež sa nepodarilo vysledovať žiadne zákonitosti vzhľadom k veku a pohľaviu pochovaných v hrobách, ktoré obsahovali hrnce. V niekoľkých prípadoch, pokiaľ hrniec zastával funkciu popolnice, boli v takýchto hrobách pochované deti (napr. hroby 142/84, 181/84).

Tak dvojuché, ako aj jednouché hrnce, mali kónický tvar, ako to bolo v hrobách 141/84 (tab. XX: 9) a 145/84 (tab. XX: 16), súdkovitý tvar, ten bol v hrobe 156/84 (tab. XXI: 11) a vakovitý tvar, napríklad v hrobe 151/84 (tab. XXI: 6) alebo mali v hornej časti valcovitú profiláciu, čo bolo v hrobe 37/41 (tab. IX: 3). Hrnce neboli náročné na remeselné spracovanie a ich materiál, z ktorého boli zhotovené, bol hrubý s kamienkami a niekedy s organickou prímiesou. Pokiaľ boli zdobené, tak len lalokmi vystupujúcimi z okraja, jazykovitými výčnelkami umiestnenými pod okrajom, pupčekmi, to bolo v hrobe 110/84 (tab. XVII: 9) a plastickou obvodovou prelamovanou páskou pod okrajom alebo v hornej tretine nádoby. Ako nívum sa objavil smolný, obvodový náter ústia týchto nádob tak zvonka, ako aj zvnútra. Hrnce boli zvonka i zvnútra prevažne žltej, hnedej, červenej, oranžovej alebo svetlohnedej farby. Hrnce so smolným náterom sa vyrábali a využívali predovšetkým až v mladších fázach kyjatickej kultúry, teda v neskoršej dobe

Obr. 214. Základné keramické tvary kyjatickej kultúry – misky: 1 – 48/41; 2 – 56/83; 3 – 184/84; 4 – 104/84; 5 – 40/41; 6 – 119/84.

Obr. 215. Základné keramické tvary kyjatickej kultúry – šálky: 1 – 66/83; 2 – 104/84; 3 – 167/84; 4 – 64/83; 5 – 9/41; 6 – 25/41; 7 – 49/41; 8–10 – 24/41.

bronzovej. Chronologicky významný by mal byť smolný náter charakteristický pre nádoby z najmladšej fázy pohrebiska, zo stupňa Kyjatice V.

3.7.2.2.6 Džbánky – typ G1–G4 (obr. 211: 9, 10; 227)

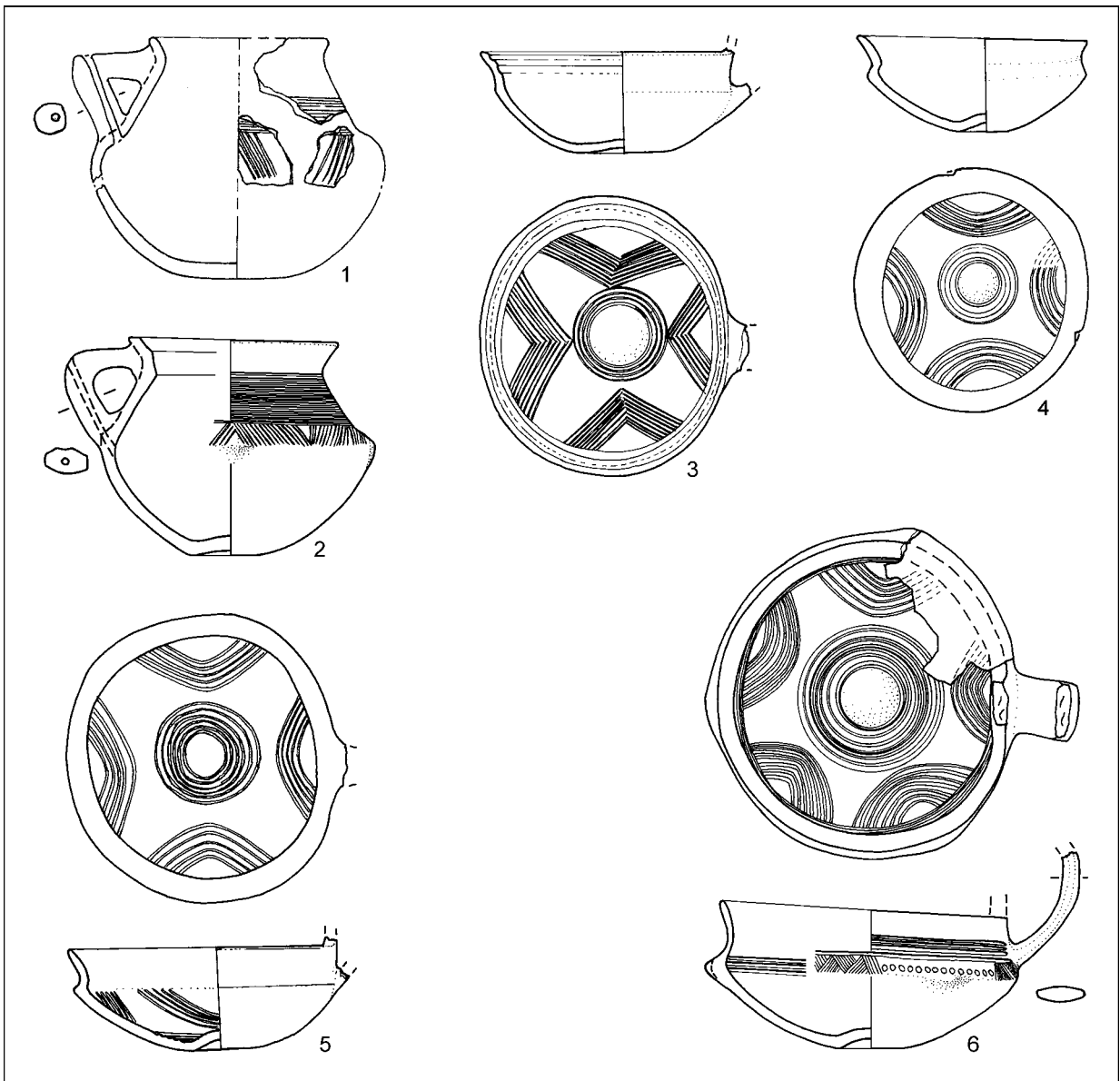
G1: hrob 76/83;

G2: hroby 132/84, 133/84;

G3: tento typ sa v Kyjaticiach nenašiel;

G4: hrob 8/41.

Džbánky neboli v materiálnej náplni kyjatickej kultúry príliš bežné. V tom sa hrnčiarstvo kyjatickej kultúry dosť podstatne odlišovalo od hrnčiarstva pilinskej kultúry, v ktorej boli variabilné tvary džbánok celkom frekventované. Typologicky boli džbánky dosť rôznorodé. V prípadoch, keď sa nádoba zachovala iba v zlomkoch, bol problém rozhodnúť, či ide o džbánok alebo o amforku, prípadne o vázičku (napr. zlomok nádoby z hrobu 56/83 – tab. XII: 5). Často sa síce konštatovalo, že ide o džbánok (hroby 56/83, 62/83), ale v rámci džbánok ho nebolo možné bližšie špecifikovať. Motívy rytej a plastickej vhlbenej výzdoby sú podobné tak pri amforách, ako aj prípadne pri amforovitých vázach, napríklad hroby

Obr. 216. Základné keramické tvary kyjatickej kultúry – sacie nádoby: 1 – 167/84; 2 – 25/41; profilované šálky s vnútornou výzdobou: 3 – 72/83; 4, 5 – 7/41; 6 – 24/41.

8/41 (tab. III: 1) a 76/83 (tab. XV: 1). Antropologické určenie hrobov so džbámkami bolo možné iba v prípade hrobu 76/83. Bol v ňom pochovaný nedospelý jedinec.

Podobne ako v prípade amforiek malý počet džbámkov v hrobách kyjatickej kultúry nedovoľuje, aby sme na ich základe formulovali širšie, významné chronologické a periodizačné závery.

3.7.2.2.7 Misy – typ H1–H17 (obr. 213; 214; 228)

- H1:** tento typ sa v Kyjaticiach nenašiel;
- H2:** hroby 4/41, 85/83, 125/84, 140/84;
- H3:** hroby 36/41, 86/83, 136/84;
- H4:** hrob 125/84;
- H5:** hrob 5/41;
- H6:** hroby 36/41, 70/83, 87/83, 136/84, 140/84;

- H7:** hrob 125/84;
H8: hroby 52/41, 72/83, 106/84, 110/84, 125/84;
H9a: hroby 37/41, 39/41, 67/83, 74/83, 136/84, 151/84, 157/84, 165/84;
H9b: hroby 6/41, 10/41, 35/41, 37/41, 49/41, 52/41, 59/83, 63/83, 64/83, 89/83, 149/84, 168/84, 180/84, 189/85;
H9c: hroby 57/83, 66/83;
H9d: hroby 11/41, 29/41, 39/41, 156/84, 176/84, 177/84;
H10: hroby 19/41, 65/83, 93/83, 101/83, 112/84, 122/84;
H11: hroby 1/41, 3/41, 30/41, 48/41, 58/83, 69/83, 104/84, 105/84, 107/84, 119/84, 152/84, 163/84, 165/84, 166/84;
H12: hroby 19/41, 24/41, 66/83, 82/83, 154/84, 158/84;
H13: hroby 4/41, 57/83, 74/83;
H14a: hroby 4/41, 6/41, 8/41, 13/41. 14/41, 24/41, 28/41, 33/41, 35/41, 40/41, 42/41, 48/41, 51/41. 53/83, 69/83, 78/83, 102/83. 110/84, 117/84, 121/84, 123/84, 128/64, 130/84, 131/84, 145/84, 146/84, 161/84, 167/84, 188/85;
H14b: hroby 56/83, 60/83, 108/84, 124/84, 159/84;
H14c: hrob 137/84;
H14d: hroby 88/83, 154/84, 184/84;
H15: tento typ sa v Kyjaticiach nenašiel;
H16: hroby 8/41, 15/41, 150/84;
H17: tento typ sa v Kyjaticiach nenašiel.

Početnú a typologicky najväčšiu skupinu nádob kyjatickej kultúry predstavujú misy. V období pilinskej kultúry tak časté a typické profilované misy sa už v období kyjatickej kultúry prestali vyrábať. Podobne zriedkavé boli aj kónické misky, tiež dedičstvo hrnčiarstva pilinskej kultúry. Misy sa vzájomne líšili veľkosťou, prítomnosťou či absenciou úch, tvarovaním dnu a okrajov: hroby 14/41 (tab. III: 2); 19/41 (tab. IV: 8) a 66/83 (tab. XII: 16).

Variabilita oblých tvarov mís však bola obrovská. Líšili sa veľkosťou, prítomnosťou, prípadne absenciou úch, tvarovaním i výzdobou okraja, profiláciou, počtom a umiestnením úch, formovaním dna, celkovou výzdobou, materiálom, stupňom vypálenia, farbou atď. Väčšinou však boli misy pre relatívnu chronológiu kyjatickej kultúry nepoužiteľné. Najpočetnejšie boli bezúché misky, ktorých telo bolo oblé: hrob 6/41 (tab. II: 2). Niekedy mali dovnútra vyklenuté dno: hrob 39/41 (tab. IX: 10) alebo jednoduché výčnelky na tele: hrob 4/41 (tab. I: 7). Variabilné boli jednoduché jednouché misky: hrob 4/41 (tab. I: 6) a tiež misky s rôzne profilovaným okrajom: hroby 40/41 (tab. X: 1) a 48/41 (tab. XI: 1). Tie okrem toho mali stupienkovito odsadené dno: hrob 56/83 (tab. XII: 4) a okraj zdobený lalokovitými výčnelkami: hrob 104/84 (tab. XVI: 7) alebo okraj bol tordovaný: hrob 119/84 (tab. XVII: 12). Zriedka sa objavilo i tordovanie vnútornej strany ústia: hrob 184/84 (tab. XXIV: 11).

Z hľadiska chronologického sú významné a pre relatívnu chronológiu použiteľné veľké misy s vnútornou výzdobou – teriny. Táto výzdoba je podobná ako vnútorná výzdoba profilovaných šálok (pozri kapitolu 3.7.2.2.8 *Šálky*). Tieto exkluzívne keramické tvary sa našli, žiaľ, ako črepy v štyroch hroboch. Jedna terina bola v skrinkovom hrobe 20/41 (obr. 23; tab. XXXVII: 1–9) datovanom do prechodného pilinsko-kyjatického horizontu. Zvyšné teriny boli v hroboch kyjatickej kultúry. Dve v bežných urnových hroboch 82/41 (obr. 202: 2; tab. XIV: 1–3) a 15/41 (obr. 189: 2) a štvrtá v detskom (infans II) skrinkovom hrobe 150/84 (obr. 145; tab. LVII: 22, 23). Vnútorná plastická výzdoba je podobná ako vnútorná výzdoba šálok. Podobné je aj datovanie týchto nádob a hrobových celkov, v ktorých sa našli. Čiže od prechodného pilinsko-kyjatického horizontu (stupeň Kyjatice II) a Kyjatice III až po kyjatickú kultúru (stupeň Kyjatice III–IV).

3.7.2.2.8 *Šálky – typ I1–I15* (obr. 215; 216; 229)

- I1a:** hrob 86/83;
I1b: hrob 5/41;
I2a: hrob 70/83;
I2b: hrob 5/41;
I2c: tento typ sa v Kyjaticiach nenašiel;
I3a–I3c: tieto typy sa v Kyjaticiach nenašli;
I4: tento typ sa v Kyjaticiach nenašiel;
I5: hroby 19/41, 22/41, 66/83, 104/84;

- I6:** hroby 3/41, 7/41, 13/41, 19/41, 24/41, 26/41, 63/83, 65/83, 72/83, 80/83, 81/83, 88/83, 112/84, 137/84, 141/84, 144/84, 145/84, 146/84, 158/84, 163/84, 175/84, 184/84, 184/84, 189/85;
- I7:** hroby 6/41, 119/84, 130/84;
- I8:** hroby 7/41, 24/41, 35/41, 64/83, 90/83, 110/84, 123/84, 137/84, 145/84, 151/84, 157/84, 168/84, 176/84, 177/84, 188/85;
- I9:** tento typ sa v Kyjaticiach nenašiel;
- I10:** hroby 5/41, 10/41, 25/41, 26/41, 51/41, 52/41, 56/83, 57/83, 60/83, 67/83, 89/63, 117/84, 118/84, 136/84, 137/84, 146/84, 150/84, 153/84, 159/84, 167/84, 174/84;
- I11:** hrob 125/84;
- I12:** hroby 7/41, 24/41, 65/83, 84/83;
- I13a:** 167/84;
- I13b:** hrob 25/41, 145/84;
- I14:** hrob 176/84;
- I15:** tento typ sa v Kyjaticiach nenašiel.

Rovnako frekventované ako misy boli aj šálky, vlastne črpáky s uchom často vyťahnutým vysoko nad okraj. Väčšina z nich bola nezdobená. Boli oblých (obr. 215: 3, 4, 6, 7, 10) alebo kónických (obr. 5, 8–10) tvarov. Tieto typy šálok sú z hľadiska chronologického málo významné. Profilované šálky (obr. 215: 1, 2) už boli menej časté a stretávame sa s nimi len v nálezových celkoch zo staršej fázy kyjatickej kultúry.

Niektoré šálky boli zdobené na vnútornej časti nádoby s mimoriadnym vkusom a niekedy sa zdá, že sa výrobca snažil napodobniť v hline bronzové tepané šálky z prelomu mladšej a neskorej doby bronzovej (obr. 216: 3–6). Výzdoba bola rytá, resp. plastická zahĺbená vo forme úzkych žliabkov. Základným motívom bola koncentrická výzdoba vnútornej časti tela. V strede boli niekoľkonásobné sústredné kružnice. Ich počet kolísal od štyroch – hrob 72/83 (tab. XIII: 7) až po osem – hrob 24/41 (tab. VI: 6). Od okraja až po kružnice mali niekoľkonásobné lomenice – hrob 72/83 (obr. 216: 3; tab. XIII: 7), resp. niekoľkonásobné oblúky – hrob 7/41, 24/41 (tab. II: 9, 10; VI: 6). Lomenice boli v štyroch obvodových skupinách, oblúky v štyroch, resp. v piatich. Vytvorenie takýchto rytých alebo zahĺbených motívov vyžadovalo od hrnčiara základné geometrické znalosti a zodpovedajúci nástroj (primitívne krúžidlo?). Vnútorňá časť hrdla nádoby bývala zdobená obvodovými širokými zahĺbenými žliabkami.

V niekoľkých prípadoch mali šálky tohto typu aj vonkajšiu rytú, resp. plastickú zahĺbenú výzdobu. Vonkajšia spodná časť nádoby bývala zdobená zväzkami šikmých a obvodových rýh, metópopite usporiadaným rytím (obr. 217: 3), ktoré vyplňalo rovnostenné trojuholníky, aj malými obvodovými jamkami – hroby 7/41 a 24/41 (obr. 209: 2; tab. II: 10; VI: 6). Dno spravidla bolo formované do tvaru umba.

Šálky s vnútornou výzdobou sa našli buď v celosti, v rekonštruovateľných alebo v nerekonštruovateľných črepoch. Boli v urnových hrobách bez kamenných konštrukcií – hroby 13/41, 42/41, 63/83, 80/83, 81/83, 145/84, 163/84, 175/84, 181/84, 189/85 (10 exemplárov), ale častejšie v hrobách budovaných za použitia kameňa. Klasické skrinkové hroby – 3/41, 22/41, 24/41, 26/41, 27/41, 72/83, 144/84 (8 exemplárov; v hrobe 72/83 boli dva exempláre), skrinkové hroby s kamenným príkrovom – hroby 7/41, 67/83 (v týchto hrobách boli 3 exempláre a v hrobe 7/41 dva exempláre), hroby s naznačenou skrinkou – hrob 158/84, hroby iba s kamenným príkrovom – 88/83, 137/84 (2 exempláre). V jednom prípade bola šálka s vnútornou výzdobou v problematickom jamkovom hrobe 117/84 a jedna sa našla v hrobe 184/84 s plytkou, zreteľnou hrobovou jamou. Celkom sa našlo 25 exemplárov tohto exkluzívneho hrnčiarskeho tovaru. Všetky boli v hrobách výnimočných jedincov. Ak boli v urnových hrobách bez kamenných konštrukcií, tak vždy to boli hroby s početnou keramikovou výbavou. V dvoch hrobách – 7/41 a 72/83 bolo po dvoch šáľkoch tohto typu. Antropologické analýzy bolo možné realizovať iba u siedmich vzoriek. Tie obsahovali ostatky ôsmich jedincov: štyri deti, dvaja zomrelí v kategórii juvenis a dvaja dospelí, z ktorých jedna bola evidentne žena. Zistené výsledky nie sú však vhodné pre nejaké významné zovšeobecnenie. Z hľadiska chronologického je zaujímavý hrob 22/41. Bol datovaný do prechodného pilinsko-kyjatického horizontu. Bol to hrob skrinkový a obsahoval šálku s vnútornou výzdobou. Je to ďalší dôkaz, že skrinkové hroby sa začali budovať už v závere existencie pilinskej kultúry, v subhorizonte Radzovce IIIa, a v tom istom časovom období sa už začali vyrábať šálky s vnútornou koncentrickou výzdobou (pozri kapitolu 3.7.3 *Výzdoba keramiky*).

Špecifický typ šálok predstavujú sacie nádoby (obr. 216: 1, 2). Na pohrebisku boli síce málo frekventované, ale funkčne majú unikátny keramikový tvar (Furmánek/Mitáš 2007a; 2007b). v Kyjaticiach sa našli tri.

Jedna šálka bola v hrobe 25/41 (obr. 216: 3–6; tab. VII: 1, 2). Išlo o klasický skrinkový hrob s piatimi nádobami. Sacia nádoba v ňom stála spolu s ďalšími šálkami vedľa popolnice prekrytej misou (*Furmánek/Mitáš 2007b*, 92, obr. 1: 3). Druhá bola v unikátnom skrinkovom hrobe kyjatickej kultúry s kamenným príkrovom: hrob 167/84 (tab. XXII: 11–14). Tento hrob obsahoval sedem nádob a okrem sacej nádoby v ňom bola aj miska na prstencovitej nôžke, prípadne pokrievka a cievkovitým nadstavcom. Tretia sa našla v nerekonštruovateľných zlomkoch v hrobe 145/84. Bola zhotovená z jemného plaveného materiálu a mala rytú výzdobou. Unikátne na nej je tyčinkové prevrútané ucho kvadratického prierezu. Hrob 145/84 obsahoval 14 nádob. Bol na keramiku mimoriadne bohatý. V centrálnej nádobe bolo málo spálených ľudských kostí. Okolo nej boli ďalšie nádoby – hrniec zakrytý pokrievkou, amfora, štyri šálky, dve misky, dva hrnce zakryté pokrievkami, amfora a sacia nádoba. V zásype hrobu a okolo nádob boli črepy ďalších nádob. Nálezová situácia a obsah hrobu evokuje myšlienku, či v hrncoch, keďže boli zakryté pokrievkami, nebola nejaká tekutina, ktorá sa naberala sacou nádobkou a následne sa saním konzumovala.

Obsahom podobný však bol hrob I/1940 na pohrebisku kyjatickej kultúry v Podrečanoch (*Furmánek/Mitáš 2007a; 2007b*, 92) obsahujúci tiež saciu nádobu. V ňom bol okrem iných nádob tiež hrniec zakrytý pokrievkou. Najviac sacích nádobiek sa našlo v hrobch kyjatickej kultúry v Radzovciach (*Furmánek/Mitáš/Budaváry 2016*). Boli v siedmich hrobových nálezových celkoch (*Furmánek/Mitáš 2007a; 2007b*, 93, 94). Značne podobný hrobu Kyjatice 145/84 bol hrob Radzovce 420/71. Obsahoval 17 nádob, bol pod kamenným príkrovom a detské spálené kosti boli rozsypané okolo nádob. Hrob obsahoval, okrem iných keramických tvarov, dva hrnce, z ktorých jeden bol zakrytý pokrievkou, štyri šálky, z ktorých jedna bola sacou nádobkou (*Furmánek/Mitáš/Budaváry 2016*, 163, 164, obr. 51: 1–13). Tento hrob bol datovaný do horizontu Radzovce IV, čiže do stupňa HB1 (*Furmánek/Mitáš 2007b*, 99). V tomto hrobe bol zaujímavý aj obsah zásypu. Neboli v ňom rôzne atypické črepy alebo črepy z narušených hrobov pilinskej kultúry, ale črepy troch pravdepodobne zámerne rozbitých nádob kyjatickej kultúry. Bola to amfora, prípadne amforovitá váza a dva hrnce. Možno sumarizovať, že i takmer totožný hrob Kyjatice 154/84 možno datovať do horizontu Radzovce IV, teda do stupňa HB1.

Sacie nádoby nie sú špecifikom iba pohrebiska v Kyjaticiach. Analogické keramické tvary sa našli aj na iných žiarových pohrebiskách kyjatickej kultúry. Boli v Podrečanoch (*Furmánek/Mitáš 2007b*, 92, obr. 2: 1; 3: 3), vo Vyšnej Pokoradzi (*Furmánek/Mitáš 2007a*, 27, obr. 1: 1), avšak najviac sa ich našlo, ako sme sa už zmienili, na pohrebisku v Radzovciach (*Furmánek/Mitáš 2007b*, 93, 94, obr. 5: 1; 6: 3; 7: 1; 8: 1, 3, 4, 11). Či boli aj na sídliskových areáloch kyjatickej kultúry, je otázne. Dve „sacie nádoby“ sa objavili počas zisťovacieho archeologického výskumu hradiska kyjatickej kultúry na Hradovej v Tisovci (*Bartík/Horanský/Hutka 2002*, 25). Sú síce funkčne podobné, ale typologicky úplne odlišné. Sací otvor nie je vedený cez lomené ucho nádoby, ale cez vodorovnú vystupujúcu tyčinku (*Furmánek/Mitáš 2007b*, obr. 9). Je tiež významné, že klasické sacie nádoby, ani ich zlomky, sa nenašli počas dvojročného systematického výskumu sídliska pilinskej a kyjatickej kultúry na polohe Somvölgy v obci Radzovce (*Furmánek 2019*). Z tohto pozorovania by sa dalo usudzovať, že šálky s perforovaným uchom predstavovali funerálnu keramiku, ktorá okrem toho, že bola hrobovou výbavou zosnulého, sa mohla používať aj pri pohrebných smútočných obradoch.

Sacie nádoby sa našli aj na lokalitách východnej enklávy juhovýchodných popolnicových polí. Ojedinelý nález z náleziska Košice-Barca, bez bližších nálezových okolností, zverejnil *Clemens Eibner* (1973, obr. 1: 8). Táto nádoba sa tvarom a vyhotovením jednoznačne hlási k sacím nádobkám kyjatickej kultúry. Zo zberu na ploche sídliska gávskej kultúry na lokalite Somotor na východnom Slovensku pochádza fragment zoomorfnej sacej nádoby, z ktorej sa zachoval krk a hlava barana, kde sací otvor prechádza pyskom (*Pástor 1958*, 316, obr. 7).

Spoločným znakom sacích nádob je okrem ich predpokladanej rituálnej funkcie, ich veľkosť. Výška nepresahuje 10 cm a ich objem kolíše od 40 do 220 milimetrov. Nádoba z Kyjatíc z hrobu 167/84 (obr. 216: 1; tab. XXII: 14) je medzi nimi najobjemnejšia. Interpretovať funkciu týchto nádobiek a pochopiť dôvody, prečo boli ukladané do žiarových hrobov, je náročnou úlohou. Pri všetkých názoroch sa pohybujeme iba v hypotetickej rovine. Podľa niektorých bádateľov mohlo ísť o sacie nádoby určené pre kŕmenie detí (*Eibner 1973*, 182; *Harding 2000*, 406). Od tohto názoru sa však už upúšťa a prevažujú interpretácie kultového charakteru. V prevažnej miere boli tieto nádoby v bohatších hrobch pravdepodobne lepšie situovaných nielen dospelých, ale aj nedospelých jedincov. Predpokladá sa teda, že ich funkcia bola kultovo-magická, a tá je dnes už bližšie nedefinovateľná. Isté však je, že v nádobke bola tekutina, ktorá sa cez otvor v ušku sala. Mohol to byť alkohol, či nejaká iná psychotropná látka, alebo i vývar z liečivých rastlín, ako to dokladajú semenka z kamienky lekárskej (*Lithospermum officiale*) zo šálky na

žiarovom pohrebisku lužickej kultúry z lokality Trenčín–Biskupice (*Furmánek/Mitáš 2007a, 29; Cheben 2006, 103* – analýza J. Mihályiovej).

Sacie nádoby síce boli na pohrebiskách kyjatickej kultúry bežné, avšak viac sa ich našlo na pohrebiskách lužickej kultúry na Slovensku. Už počiatkom 20. stor. zverejnil sacie nádoby z oblasti rozšírenia lužickej kultúry *Andrej Kmeť (1902, 158)*. Nálezov pribúdalo (*Furmánek/Mitáš 2007a; 2007b, 91*) najmä vďaka výskumom v druhej polovici 20. stor. Pre riešenie tejto problematiky má dominantný prínos výskum na sídlisku lužickej kultúry v obci Pobeďim (*Studeníková 1973, 101; Studeníková/Paulík 1983, 119*).

Komplexne sa sacím nádobám v civilizácii popolnicových polí venoval už takmer pred polstoročím *Clemens Eibner (1973)*. Jeho závery sú v podstate stále platné. Túto problematiku zo stredoeurópskeho priestoru nedávno zhrnuli *Václav Furmánek a Vladimír Mitáš (2007a, b)*. Na základe analýzy nálezových celkov, v ktorých sa našli na žiarovom pohrebisku v Radzovciach, datovali sacie nádoby do neskorej doby bronzovej, do horizontu Radzovce IV, do stupňa HB1 (*Furmánek/Mitáš 2007b, 96*). Rovnako je možné datovať ďalšie sacie nádoby a nálezové celky, ktoré sa našli na pohrebisku v Kyjaticiach.

3.7.2.2.9 Pokrievky – typ J1–J7 (obr. 211: 1–8; 230)

J1: hroby 34/41, 123/84, 136/84, 176/84;

J2: hroby 42/41, 100/83, 110/84, 137/84, 141/84, 151/84, 167/84, 189/85;

J3: hroby 37/41, 56/83, 135/84, 145/84, 173/84, 174/84, 188/85;

J4: hroby 6/41, 51/41, 108/84, 147/84, 157/84, 166/84, 174/84;

J5: hrob 61/83;

J6: zber na ploche pohrebiska;

J7: hrob 43/41.

Keramické pokrievky, ktoré spravidla zakrývali ústie hrncov, sa začali vyrábať až v druhej polovici existencie kyjatickej kultúry. Našlo sa ich 40. Väčšina sa zachovala v celosti, keďže tento keramický tvar bol masívny a nebol príliš náchylný rozbiť sa. Takže prevažná väčšina pokrievok sa dala typologicky dobre definovať. Iba sedem exemplárov nebolo možné typologicky bližšie určiť. V katalógu boli označené ako typ J0. Definovateľné exempláre boli z hľadiska typologického rozdelené do niekoľkých zreteľne sa odlišujúcich typov. Veľké exempláre mali zriedkavo úplne plochý tvar – hroby 123/84 (tab. XVIII: 7), 136/84 (tab. XIX: 7), 176/84 (tab. XXIII: 10) a jedna pokrievka tohto typu pochádza zo zberu v roku 1941 (tab. XXV: 13). Našli sa v bežných urnových hroboch, ale aj v hroboch, v ktorých spálené kosti boli rozsypané okolo nádob, aj v hroboch s kamenným príkrovom. V nálezových celkoch vždy zakrývali rôzne typy hrncov. Antropologicky bol určený iba jeden hrob, 176/84 s plochou pokrievkou typu J1. Ten obsahoval spálené kosti nedospelého jedinca.

Väčšinou však pokrievky mali kónické (obr. 211: 3, 8) alebo zvonovité telo (obr. 211: 6, 7), ako typy J2–J5. Ďalším dôležitým typologickým znakom pokrievok bolo ich držadlo, ktorým sa jednotlivé typy pokrievok vzájomne líšili. Bolo cievkovité (typ J2) – hroby 37/41 (tab. IX: 1), 100/83, 110/84 (tab. XVII: 4), 137/84 (tab. XX: 1), 141/84 (tab. XX: 10), 151/84 (tab. XXI: 2), 167/84 (tab. XXII: 12), 189/85 (tab. XXV: 9), zber/41. Ich mladé chronologické postavenie umocňuje skutočnosť, že v štyroch prípadoch (hroby 110/84, 137/84, 141/84 a 167/84) sa našli v hroboch pod kamenným príkrovom a v jednom prípade v hrobe s naznačenou skrinkou (hrob 151/84). Tieto hrobové konštrukcie patria k najmladším hrobom na pohrebisku. Antropologické určenie pochovaných v týchto hroboch bolo rôzne: jedenkrát adultus, dvakrát adultus a infans a v jednom prípade nedospelý jedinec.

Iné ukončenie hornej časti pokrievok bolo prstencovité (pokrievky typu J3). Tie boli v hroboch 34/41 (tab. VIII: 1), 42/41 (tab. X: 3), 56/83, 135/84, dva exempláre z hrobov 145/84 (tab. XX: 12, 13), 173/84 (tab. XXIII: 4), 174/84 (tab. XXIII: 5), 180/84 (tab. XXIV: 6), 188/85 (tab. XXV: 3, 4); vo forme pásikového, resp. tyčinkového ucha (pokrievky typu J4) boli v hroboch 6/41 (tab. II: 6), 51/41 (tab. XI: 6), 108/84 (tab. XVII: 1), 147/84 (tab. XX: 21), 157/84 (tab. XXII: 1), 166/84 a 174/84 (tab. XXIII: 6) alebo slepého ucha (pokrievky typu J5) v hrobe 61/83. V ôsmich hroboch bolo síce možné konštatovať, že ide o pokrievku, ale nebolo možné ju typologicky špecifikovať.

Zvláštnym tvarom pokrievok boli miniatúrne pokrievky zvyčajne kužeľovitého tvaru – typ J6 (obr. 211: 1; tab. XXV: 12) alebo tvaru guľového vrchlíka – typ J7 (obr. 211: 2) s dvomi dvojicami protilaňých otvorov pri okraji. Zvyčajne sa našli spolu s malými nádobkami dvojkónického alebo bombovitého

ho tvaru, ktoré mali analogické otvory pri okraji. Nepochybne táto kombinácia malej nádoby a malej pokrievky s protíhľými otvormi ponúka interpretáciu, že takéto súpravy obsahovali nejakú zvláštnu substanciu, ktorú bolo treba držať pod pokrievkou.

3.7.2.2.10 Iné keramické výrobky a nádoby so sekundárnym otvorom

V hroboch boli aj niektoré typologicky unikátne nádoby, ako napríklad veľké vakovité zásobnice – hrob 30/41 (tab. VII: 6) a iné keramické výrobky (obr. 209). Boli to spravidla do kruhu opracované hrubé črepy zo sídliskovej keramiky. Slúžili ako podložky pod popolnice alebo popolnicu zakrývali. Z predmetov zhotovených z hlíny sa okrem nádob našli aj dva prasleny. Reprezentujú doklady miestnej textilnej výroby. Ostro profilovaný praslen sa našiel v hrobe kyjatickej kultúry 43/41 (tab. X: 9) a ďalší pravdepodobne z povrchového zberu na lokalite, je uložený v depozitári Archeologického ústavu SNM v Bratislave. Ďalší doklad miestnej výroby textilu predstavuje zlomok keramického závažia krosien zo sídliskového objektu V/83 (tab. LXIV: 13). Niektoré črepy hrubostenných nádob slúžili v hroboch ako podložky pod popolnicu alebo ju zakrývali. Boli opracované do kruhového tvaru, napríklad jeden s rozmermi 170 x 175 mm sa našiel v hrobe 184/84 (obr. 178).

K iným typom perforácie nádob patria tzv. dušníky. Cievkovitý nadstavec pokrievky, resp. misky v hrobe 167/84 (tab. XXII: 12) bol, čo je nezvyčajné, ešte pred vypálením perforovaný kruhovým otvorom, spravidla interpretovaným ako dušník. Aké boli dná, resp. steny nádob perforované otvorom až po vypálení, tak boli otvory vysekávané zvnútra, pred výpalom zvonka. Spravidla bývali tieto otvory na dne alebo tesne nad dnom. Tieto zámerné otvory sa interpretujú ako perforácie rituálneho charakteru. Jedna z interpretácií uvažuje, že mali funkciu uľahčiť predpokladanej duši opustiť popolnicu. Nechýbajú však ani názory profánneho charakteru, že takéto nádoby totiž mohli slúžiť i na výrobu tvarohu (Hrala 2000).

3.7.3 Výzdoba keramiky

Výzdobné motívy aplikované na keramike sú pre riešenie otázok relatívnej chronológie kyjatického pohrebiska podobne dôležité ako keramické tvary. Dá sa dokonca povedať, že z ich analýzy je možné niekedy vyťažiť viac ako z analýzy keramických nádob a jednotlivých keramických typov. Je to spôsobené predovšetkým skutočnosťou, že pre riešenie týchto problémov sme handicapovaní stavom zachovania hrobovej keramiky. Niekedy nie sme schopní jednoznačne určiť ani keramický tvar a toľkož nie v rámci tvaru konkrétny typ. Na črepovom materiáli sa výzdobné motívy zachovali síce fragmentárne, ale v dobre čitateľnej forme.

Výzdoba keramických tvarov kultúr juhovýchodných popolnicových polí má niekoľko aspektov. Je to aspekt chronologický, aspekt výtvarno-umelecko-kultúrový, aspekt informačný a v neposlednom rade i aspekt funkčný. Všetky štyri aspekty sú v dialektickej jednote. Je to síce komplikované, ale je tu možnosť rozpoznať, ktoré výzdobné techniky a motívy boli staršie, ktoré boli mladšie, ktoré sa viazali iba na určité keramické tvary a ktoré sa vyskytovali na nádobách vždy spolu.

Tiež sa oprávnene domnievame, že snaha o estetiku a krásno bola v oboch kultúrach západnej enklávy juhovýchodných popolnicových polí (pilinská kultúra a kyjatická kultúra) rovnaká. Výrobcovia keramiky sa určite snažili vyrábať funkčne kvalitné a esteticky pôsobivé nádoby. Otázkou je, ako ten-ktorý výrobca mal pre to nielen možnosti a predpoklady, ale i vloh. Z tohto dôvodu je analýza výzdoby keramických nádob pomocou exaktných metód v súčasnosti prakticky neriešiteľná. Sme si plne vedomí týchto skutočností a tiež i našich súčasných handicapov. Tiež sa domnievame, že jednotlivé motívy a ich kombinácia vytvárajú určité „posolstvo“, ktoré, žiaľ, zatiaľ nevieme rozlúštiť. Je tu však ešte jeden problém. Keramika pre funerálne použitie bola síce tvarovo a výzdobne bohatá, ale čo sa týka výpalu, platí to predovšetkým pre amfory a amforovité vázy, bola vypálená nedostatočne, čo sa napokon prejavilo v zlom stave zachovania keramických tvarov a tým aj výzdoby týchto nádob.

Je pochopiteľné, že existovali niektoré keramické tvary, ktoré zásadne neboli zdobené (napr. pokrievky), alebo boli zdobené iba minimálne (napr. hrnce, väčšina typov misiek). Zaujímavá je však zistená skutočnosť, že niekedy úplne všetky nádoby rôznych typov z jedného hrobového celku boli nezdobené. Markantný príklad predstavuje hrob 51/41 (obr. 50) obsahujúci šesť nádob, z ktorých ani jedna nebola zdobená (tab. XI: 5–10). O interpretáciu tohto zistenia, ktoré je síce zaujímavé, sa však nepokúšame.

Celkom dobre sme schopní odlišiť niektoré výzdobné motívy aplikované na keramike pilinskej kultúry od výzdobných motívov na nádobách kyjatickej kultúry. Sme schopní povedať, že ten a ten motív, prípadne tá a tá kombinácia motívov je typická iba pre pilinskú kultúru alebo iba pre kyjatickú kultúru. Dá sa tiež povedať, ktoré výzdobné motívy prežívajú v čiastočne zmenených formách z pilinskej do kyjatickej kultúry. Jednoznačne vieme, aké motívy sa objavili až na keramike kyjatickej kultúry, ale nie sme si celkom istí, kedy sa jednotlivé motívy v rámci oboch kultúr objavili a kedy zanikli. Predovšetkým sa to prejavilo na výzdobe keramiky z prechodného pilinsko-kyjatického horizontu. S tým sú napokon úzko späté otázky relatívnej chronológie pohrebiska.

Na niektorých tvaroch hrobovej keramiky bola výzdoba naozaj pestrá. Najviac výzdobných motívov bolo na amforách, amforkách, amforovitých vázach a na niektorých typoch šálok. Výzdoba bola rytá, plastická a iná. Plastickú výzdobu sme rozdelili na plastickú výzdobu zahĺbenú a na plastickú výzdobu vystupujúcu. Niekedy bolo ťažké rozhodnúť o aký základný druh výzdoby ide. Bolo to predovšetkým pri rozlišovaní rytej obvodovej a zvislej výzdoby so zahĺbenou výzdobou motívov úzkych horizontálnych a vertikálnych žliabkov. Tiež rozdiely v šírke a hĺbke zahĺbenej výzdoby, predovšetkým na hrdlách nádob, tie boli minimálne. Do kategórie iná výzdoba sme zaradili slamovanie povrchu nádob a smolný náter. Vlastne v týchto prípadoch ani tak nejde o výzdobu, ale pravdepodobne o funkčný prvok. Zaujímavý, možno povedať azda výzdobný prvok sa zistil na črepe zo spodnej časti hrdla amfory z hrobu 156/84 pod kamenným príkrovom. Na jednom črepe zo spodnej časti hrdla bol zreteľný svetlý obvodový pás. Je to náznak farebnej výzdoby, alebo následok výpalu?

Podrobnou analýzou výzdoby nádob na keramike západnej enklávy kultúrneho komplexu juhovýchodných popolnicových polí sa bádatelia zaoberali na slovenskom materiáli zo sídlisk (Furmánek 2019, 25–27; Marková, D. 2014, 141–152) a tiež na keramike z kompletne preskúmaného rozsiahleho pohrebiska juhovýchodných popolnicových polí v obci Radzovce (Furmánek/Mitáš 2010; Furmánek/Mitáš/Budaváry 2016, 14). V Maďarsku sa tejto problematike permanentne venoval Tibor Kemenczei (1984, 6–20, 41–47).

Pravda, väčšinu týchto typologických charakteristík výzdobných motívov na publikovanej keramike je možné pre lokalitu Kyjatice akceptovať, ale mnohé iné sa v Kyjaticiach neobjavili a niektoré sú práve pre toto pohrebisko nové a špecifické. Vo všeobecnosti však platí, že na keramike bola, ako už bolo povedané, výzdoba rytá, plastická zahĺbená a plastická vystupujúca. Definovať rozdiel medzi plastickou zahĺbenou výzdobou a plastickou vystupujúcou výzdobou nie je problém. Komplikované však je rozlíšiť rytú výzdobu od plastickej zahĺbenej výzdoby. Predovšetkým sme niekedy mali pochybnosti rozlíšiť ryté línie od úzkych žliabkov. V prípade rytých motívov je vyrytý materiál odstránený. V prípade úzkych žliabkov je materiál vytlačený na obe strany od priehlbne. Stanovili sme však ešte aj druhý síce exaktnejší znak, ale je iba pomocný. Ak má priehlbňa šírku okolo dvoch až troch milimetrov, ide o rytie, čo však závisí od šírky rydla, ktorým sa rylo. Ak má úzky žliabok väčšiu šírku, ide o plastickú zahĺbenú výzdobu.

Pôvodne sme sa chceli venovať výzdobe nádob v rámci všetkých hrobov z celého pohrebiska. Neskôr sme si uvedomili, že takéto riešenie by bolo kontraproduktívne. Rozhodli sme sa teda najskôr zaoberať výzdobnými motívmi pilinskej kultúry a z obdobia prechodného pilinsko-kyjatického horizontu, až následne výzdobnými motívmi aplikovanými na keramike kyjatickej kultúry. Pochopiteľne, že pokiaľ sú niektoré motívy totožné, zmienime ich tak v pasáži o výzdobe keramiky pilinskej kultúry a prechodného pilinsko-kyjatického horizontu, ako aj o výzdobe nádob kultúry kyjatickej. Ide o motívy, ktoré boli typické pre hrnčiarstvo pilinskej kultúry a prežívali až do počiatku kyjatickej kultúry, alebo vznikli na sklonku existencie pilinskej kultúry a boli potom charakteristické pre výzdobu keramiky kyjatickej kultúry. Slovný aj ilustračný sumár výzdobných motívov je pre obe kultúry jednotný (obr. 217–219).

Pre synchronizáciu jednotlivých výzdobných motívov nastáva optimálna situácia, keď niekoľko motívov bolo aplikovaných na jednom keramickom tvare. Tak napríklad na amforovitej váze z hrobu 10/41 (tab. III: 9) sú hneď štyri výzdobné motívy: rytá výzdoba motívov R1 a R2, plastická zahĺbená výzdoba motívov Z2 a Z10. Oveľa významnejšie však je, keď sa takéto kombinácie opakujú na niekoľkých nádobách. Zdôrazňujeme, že na nádobách, ale nie na rôznych nádobách z jedného hrobu. Tam už súbor týchto nádob a ich výzdoby nemusí mať charakter uzavretého nálezového celku.

Hrobov klasifikovaných ako hroby pilinskej kultúry, alebo hroby z prechodného pilinsko-kyjatického horizontu bolo podstatne menej ako hrobov kyjatickej kultúry. Hoci Václav Furmánek keramiku pilinskej i kyjatickej kultúry dôverne pozná, predsa sa v prípade niektorých, predovšetkým značne zničených hrobov, mohol myliť a nezaradil konkrétny keramický tvar kultúrne správne.

Aby sme používateľovi tejto publikácie uľahčili orientáciu v problematike výzdoby keramiky, vyobrazili sme na obrázkoch 220–222 kresby jednotlivých výzdobných motívov a označili je veľkým latin-

ským písmenom (R – rytá výzdoba; Z – plastická zahĺbená výzdoba; V – plastická vystupujúca výzdoba) spolu s arabskou číslicou. Okrem toho sme sa snažili ku každému motívu poukázať na jeho fotografiu aplikovanú na keramike, ktorá sa nachádza v tabuľkovej časti knihy na fototabuľkách (tab. XXXII–LXIX).

3.7.3.1 Motívy rytej (R) výzdoby (obr. 217)

Motívy rytej výzdoby predstavovali prevažne zväzky vertikálnych rýh; zväzky obvodových a súvislých obvodových rýh; metópovite usporiadané šikmé ryhy, zväzky šikmých a cik-cak umiestnených rýh. V opisoch je táto výzdoba formalizovane označená kombináciou veľkého písmena R (znamená rytá výzdoba) a arabskej číslice 1, 2 atď. (obr. 217: 1–4) a vyhľadaj na fototabuľkách (tab. XXXII–LXV).

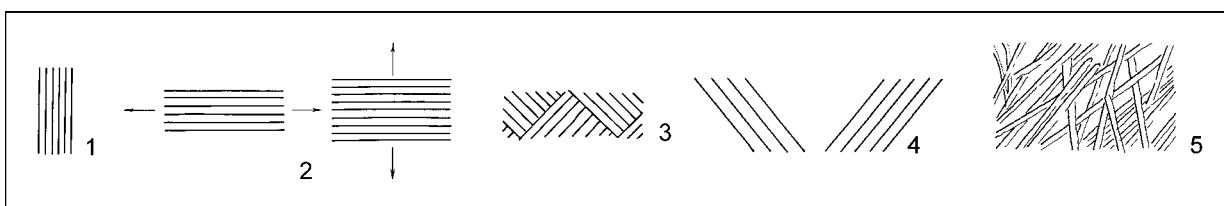
- R1** – zväzky vertikálnych rýh (napr. hroby 6/41 – tab. II: 7; 12/41 – tab. XXXIV: 13);
- R2** – zväzky obvodových horizontálnych rýh (napr. hroby 1/41 – tab. I: 3; 6/41 – tab. II: 7; 12/41 – tab. XXXIV: 13);
- R3** – krátke a metópovite usporiadané šikmé ryhy (napr. hroby 7/41, 24/41, 28/41 – tab. VI: 11);
- R4** – zväzky šikmých rýh (napr. hrob 167/84 – tab. XXII: 13).

Pôvod rytých, lineárnych výzdobných motívov treba hľadať v hrnčiarstve nositeľov otomanskej kultúry (Olexal/Nováček 2013), o ktorej sa oprávnene predpokladá, že sa podieľala na genéze pilinskej kultúry (Furmánek 2015b, 185). Rytá výzdoba bola tiež bežná na keramike súvekých mohylových kultúr (Marková 2014, 143). Z podrobnej analýzy výzdoby, ktorú na keramike zo sídliska pilinskej a kyjatickej kultúry v Radzovciach v polohe Somvölgy urobila Dana Marková (2014, 141–152) vyplynulo, že rytá výzdoba sa na keramike oboch kultúr konštatovala len v malom počte. A to napriek tomu, že pomer sídliskových objektov pilinskej kultúry spolu s objektmi z pilinsko-kyjatického horizontu bol porovnateľný s objektmi kyjatickej kultúry. Jemná rytá výzdoba sa zistila len na 33 keramických fragmentoch (Marková 2014, 142). Podobne nepočítaná bola aj rytá výzdoba na keramike z pohrebiska Kyjatice (Furmánek/Mitáš/Budaváry 2016, 14, obr. 10). Málo častá bola rytá výzdoba i na keramike z pohrebiska lužickej kultúry na lokalite Ilava (Benediková/Katkinová/Budinský-Krička 2016).

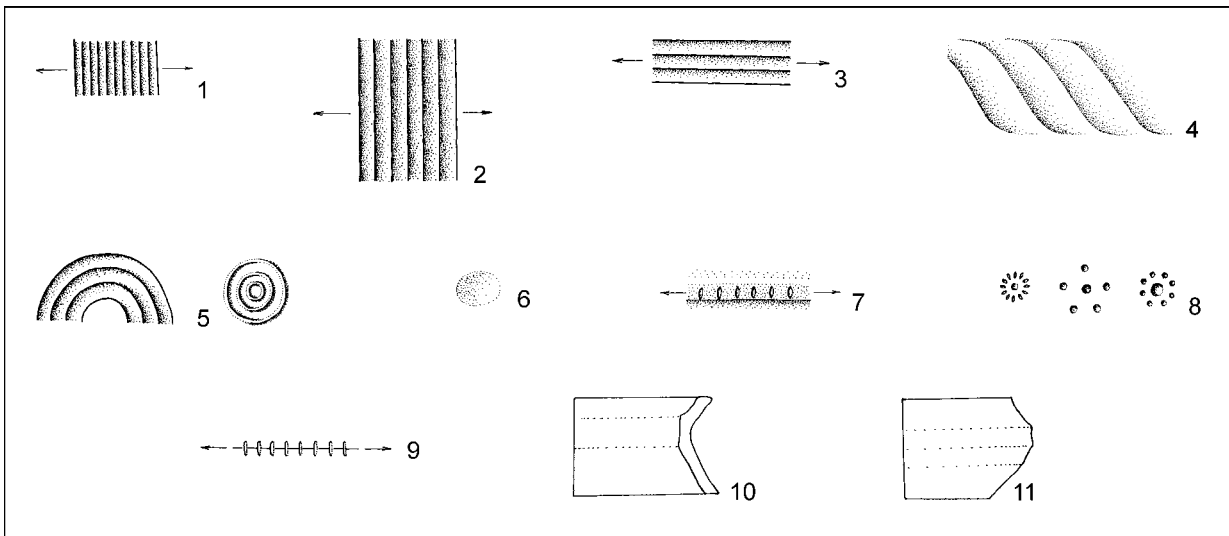
Zaujímavý poznatok prináša technológia rytej výzdoby hrdla amfory z hrobu 166/84 (tab. LX: 19). Obvodová výzdoba je pochopiteľne prerušená pri uchách a potom medzi dvomi uchami ďalej pokračuje. Rydlo bolo nasadené vpravo od ucha a rylo sa smerom doprava. Je to jeden z ďalších dôkazov pravej lateranity populácie už v období popolnicových polí (Furmánek/Novotná 2006, 26–27). Tiež je zreteľne vidieť, že každá ryha bola vytvorená samostatne a nie nástrojom podobným hrebeňu.

3.7.3.2 Motívy plastickej zahĺbenej (Z) výzdoby (obr. 218)

Motívy zahĺbenej výzdoby boli na keramike kyjatickej kultúry aplikované už od začiatku jej existencie. Predovšetkým to boli rôzne formy a motívy žliabkov, úzke hranenie tak vonkajšej, ako aj vnútornej časti nádoby, výzdoba bodovo zahĺbená a bohatá vnútorná výzdoba niektorých šálok a misiek. Konkrétne to boli rôzne motívy žliabkov, zväzky úzkych a širokých vertikálnych žliabkov, zväzky úzkych a širokých horizontálnych žliabkov, zväzky šikmých úzkych a šikmých širokých žliabkov a kruhové i polkruhové žliabky. Zahĺbenú bodovú výzdobu tiež reprezentovali kruhové jamky, malé eliptické jamky, presekávaný lom vydutiny a rozety. Samostatným motívom výzdoby bolo hranenie vnútornej časti ústia a horizontálne hranenie hornej časti vydutiny. Unikátna a esteticky pôsobivá bola vnútorná výzdoba profilovaných šálok a veľkých misiek. Následne je uvedený kód výzdobného motívu (Z1 – Z13). Vyhľadaj na fototabuľkách (tab. XXXII–LXIX).

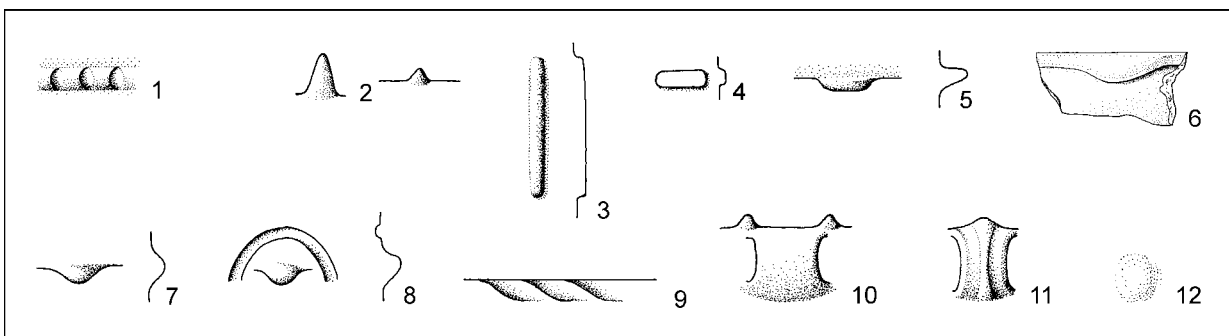

Obr. 217. Motívy rytej (R) a inej výzdoby: R1 – zväzky vertikálnych rýh; R2 – zväzky horizontálnych rýh; R3 –krátke a metópovite usporiadané šikmé ryhy; R4 – zväzky šikmých rýh; R5 – slamovanie; 6 – smolný náter.

Obr. 218. Motívy plastickej, zahĺbenej výzdoby (Z): Z1 – zväzky úzkych vertikálnych žliabkov; Z2 – zväzky širokých vertikálnych žliabkov; Z3 – zväzky obvodových úzkych žliabkov; Z4 – široké šikmé žliabky; Z5 – polkruhové a kruhové žliabky; Z6 – kruhové jamky; Z7 – eliptické obvodové jamky; Z8 – rozety; Z9 – presekávaný ostrý lom tela nádoby; Z10 – hranenie vnútornej časti ústia; Z11 – hranenie hornej časti vydutiny; Z13 – vnútorná geometrická výzdoba profilovaných šálok a mís.

- Z1** – zväzky vertikálnych úzkych žliabkov (napr. hroby 6/41, 7/41, 10/41, 12/41, 13/41, 19/41, 24/41, 28/41, 29/41, 31/41, 47/41, 52/41, 60/83, 62/83, 75/83, 83/83, 84/83, 109/84, 119/84, 121/84, 127/84, 129/84, 137/84, 138/84, 143/84, 144/84, 150/84, 161/84, 165/84, 184/84, 186/85);
- Z2** – zväzky vertikálnych širokých žliabkov (napr. hroby 6/41, 10/41, 13/41, 14/41, 19/41, 27/41, 28/41, 29/41, 31/41, 52/41, 63/83, 75/83, 83/83, 84/83, 98/83, 104/83, 106/84, 109/84, 118/84, 119/84, 121/84, 122/84, 125/84, 127/84, 129/84, 138/84, 147/84, 150/84, 159/84, 161/84, 165/84, 167/84, 176/84, 184/84);
- Z3** – zväzky obvodových úzkych žliabkov (napr. hroby 1/41, 3/41, 4/41, 7/41, 10/41, 11/41, 12/41, 13/41, 14/41, 15/41, 20/41, 24/41, 25/41, 28/41, 29/41, 31/41, 33/41, 38/41, 39/41, 41/41, 47/41, 48/41, 49/41, 52/41, 54/83, 56/83, 60/83, 62/83, 65/83, 67/83, 68/83, 69/83, 72/83, 74/83, 75/83, 76/83, 78/83, 83/83, 101/83, 104/84, 109/84, 117/84, 119/84, 121/84, 122/84, 137/84, 141/84, 145/84, 146/84, 147/84, 150/84, 153/84, 156/84, 158/84, 159/84, 160/84, 161/84, 163/84, 165/84, 166/84, 167/84, 168/84, 170/84, 172/84, 173/84, 175/84, 176/84, 183/84, 184/84, 188/85, 189/85);
- Z4** – zväzky obvodových širokých žliabkov (napr. hroby 3/41, 82/83);

Obr. 219. Motívy plastickej, vystupujúcej výzdoby (V): V1 – obvodová prelamaná páska; V2 – oválne kužeľovité výčnelky; V3 – vertikálne lišty; V4 – krátke horizontálne obdĺžnikové výčnelky; V5 – jazykovité výčnelky z tela nádoby; V6 – jazykovité výčnelky z okraja; V7 – jednoduché prsovité vypukliny; V8 – prsovité vypukliny so žliabkami; V9 – tor-dovanie okraja; V10 – uchá s dvoma výčnelkami; V11 – uchá s rebrami; V12 – dva až tri trojuholníkové výčnelky z okraja; V13 – nepravé uchá.

- Z5** – zväzky šikmých žliabkov (napr. hroby 4/41, 5/41, 20/41, 24/41, 25/41, 28/41, 38/41, 48/41, 53/83, 60/83, 72/83, 74/83, 84/83, 117/84, 118/84, 122/84, 123/4, 140/84, 137/84, 143/84, 145/84, 146/84, 147/84, 154/84, 156/84, 158/84, 159/84, 160/84, 166/84, 167/84, 168/84, 175/84, 176/84, 184/84);
- Z6** – kruhové a polkruhové žliabky (napr. hrob 24/41);
- Z7** – kruhové jamky (napr. hroby 11/41, 24/41, 129/84);
- Z8** – malé eliptické obvodové jamky (napr. hroby 24/41, 33/41, 101/83, 129/84, 137/84, 154/84);
- Z9** – rozety (napr. hrob 125/84);
- Z10** – presekávaný lom nádoby (zber pod vodárňou);
- Z11** – horizontálne hranenie vnútornej časti hrdla (napr. hroby 1/41, 4/41, 10/41, 15/41, 20/41, 31/41, 39/41, 42/41, 52/41, 185/84);
- Z12** – horizontálne hranenie vydutiny (napr. hroby 15/41, 39/41, 41/41, 49/41, 68/83, 123/84, 188/85);
- Z13** – vnútorná výzdoba profilovaných šálok a misiek; nie je zobrazená na kódovacom obrázku 221 (napr. hroby 3/41, 5/41, 7/41, 8/41, 13/41, 19/41, 20/41, 22/41, 26/41, 47/41, 63/83, 72/83, 76/83, 109/84, 121/84, 137/84, 147/84, 141/84, 158/84, 175/84, 184/84, 189/85).

Amfora typu A6 z hrobu 125/84 (tab. XIX: 1), ktorá bola tenkostenná a mimoriadne dobre vypálená, materiál mal prímes sludy a dokonca na hrdle nádoby, ako už bolo spomenuté, bola znázornená rozeta.

Široké šikmé žliabkovanie hornej časti vydutiny nádob a tordovanie okrajov niektorých typov mís pripomína výzdobu keramiky kultúrneho komplexu stredodunajských popolnicových polí (*Furmánek/Veliáčik/Vladár 1991*, 115, obr. 11). Presvedčivo je to vidno na črepoch amfory z hrobu 119/84 kyjatickej kultúry s naznačenou skrinkou.

Podobne, ako na niektorých bronzových predmetoch, napr. zlomok tordovanej ihly ihlice z hrobu 56/83 (obr. 220: 3), konštatovali sa aj v náplni výzdoby keramiky motívy, ktoré boli jednoznačne typické pre hrnčiarstvo pilinskej kultúry. Boli to už zmieňované rozety (motív Z9) z hrobu 125/84 alebo presekávaný lom misky (motív Z10) zo zberu pod vodárňou ďaleko od plochy žiarového pohrebiska.

3.7.3.3 Motívy plastickej vystupujúcej (V) výzdoby (obr. 219)

Motívy vystupujúcej výzdoby predstavovali rôzne tvarované obvodové prelamované pásy predovšetkým na hrncoch, oválne kužeľovité výčnelky, krátke horizontálne obdĺžnikové výčnelky, krátke vertikálne obdĺžnikové výčnelky, jazykovité výčnelky z okraja, jednoduché prsovité vypukliny, prsovité vypukliny so žliabkami, uchá s dvoma výčnelkami, uchá s rebrami, nepravé uchá. Následne je uvedený kód výzdobného motívu (V1–V13). Vyhladať na fototabuľkách (tab. XXXII–LXIX).

- V1** – obvodová prelamovaná páska (napr. hroby 22/41, 83/83, 107/84, 129/84);
- V2** – oválne kužeľovité výčnelky (napr. hroby 33/41, 42/41, 110/84, 159/84, 174/84, 175/84);
- V3** – vertikálne rebrá (napr. hroby 3/41, 185/84);
- V4** – krátke horizontálne a vertikálne obdĺžnikové výčnelky (napr. hroby 4/41, 136/84, 151/84, 180/84);
- V5** – jazykovité výčnelky z tela nádoby (napr. hroby 30/41, 34/41, 35/41, 37/41, 38/41, 51/41, 60/83, 136/84, 141/84, 151/84, 152/84);
- V6** – jazykovité výčnelky z okraja; (napr. hroby 9/41, 48/41, 53/83, 60/83, 77/83, 105/84, 106/84, 107/84, 132/84, 138/84, 145/84, 146/84, sonda pod vodárňou, objekt III/83, zbery 12. 8. a 17. 8. 1983);
- V7** – jednoduché prsovité vypukliny (napr. hroby 1/41, 5/41, 24/41, 31/41, 42/41, 49/41, 68/83, 109/84, 133/84);
- V8** – prsovité vypukliny so žliabkami (napr. hroby 24/41, 141/84, 125/84);
- V9** – tordovanie okraja (napr. hroby 119/84, 154/84);
- V10** – ucha s dvomi výčnelkami (napr. hroby 83/83, 134/84);
- V11** – ucha s rebrami (napr. hroby 1/41, 5/41, 156/84, 163/84, 166/84, 175/84);
- V12** – dvojice, respektíve trojice trojuholníkovitých výčnelkov z okraja (napr. hrob 104/84);
- V13** – nepravé uchá (napr. hroby 19/41, 35/41, 42/41, 154/84).

3.7.3.4 Slamovanie a smolný náter

Slamovanie (obr. 217: 4) vonkajších stien nádob sa síce na žiadnom keramickom tvare z hrobu nekonštatovalo, ale na niekoľkých sídliskových črepoch z objektov, resp. z rozoraných hrobov, bolo. Tento znak bol charakteristický pre keramiky z prvej polovice existencie pilinskej kultúry (*Furmánek*

1977, 300, obr. 4). Do tejto kategórie bolo zaradené aj slamovanie, prípadne i voštinovanie, ktoré sa na iných lokalitách pilinskej kultúry objavovalo na spodných častiach výdutín nádob, predovšetkým na amforách, hrncoch a miskách. Či bola jeho funkcia iba dekoračná alebo praktická, nevieme. Na keramike z pohrebiska v Kyjaticiach sa síce neobjavilo, ale sporadicky sa konštatovalo na črepoch zo sídliskových objektov, respektíve sídliskových vrstiev z tejto lokality. Tento spôsob úpravy spodných častí niektorých nádob by mohol byť dedičstvom hatvanskej kultúry, o ktorej sa v ostatnom čase uvažuje ako o jednom z možných genetických substrátov v období formovania pilinskej kultúry (Furmánek 2015b, 185; Guba/Vadaj 2008). Ak sa takéto sídliskové črepy v Kyjaticiach objavili, museli mať obyvatelia tejto najstaršej osady niekde pohrebisko, alebo je to doklad hľadania potencionálneho výhodného miesta novej osady. Tieto črepy môžu tiež pochádzať z najstarších totálne zničených hrobov.

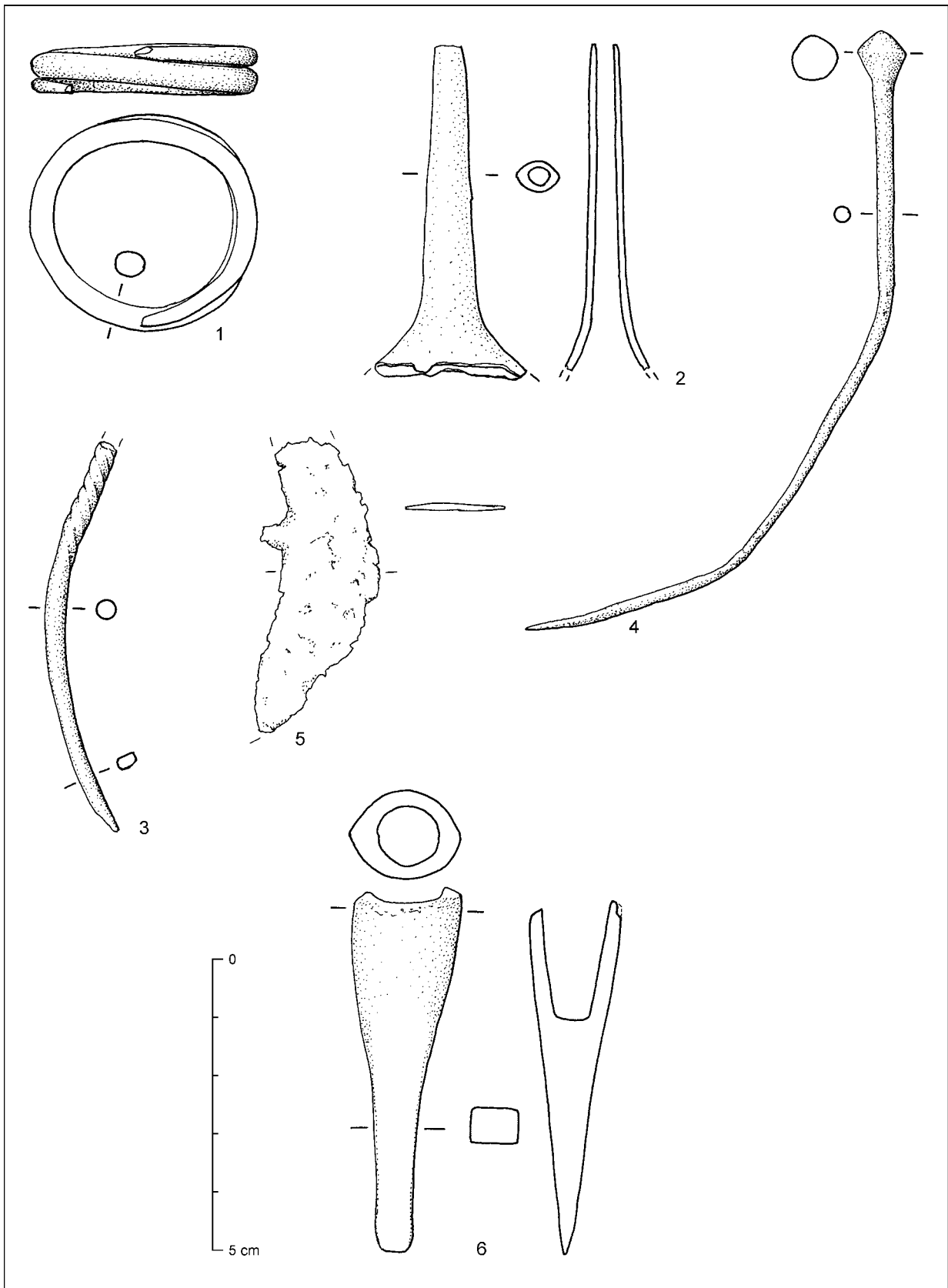
Technika smolného náteru sa predovšetkým aplikovala v období kyjatickej kultúry na amforách, amforovitých vázach a hrncoch. Typologicky jednoznačne definovateľná je iba amfora typu A12 z hrobu 156/84 (obr. 151; tab. XXI: 14). Takéto stvárnenie sa spravidla vyskytovalo vo vnútri nádob a na vonkajšej strane ústia. Domnievame sa, že uvedená technologická zvláštnosť súvisela skôr s praktickou funkciou nádoby, ako s funkciou dekoračnou. V každom prípade je aplikácia tejto technológie znakom chronologickým. Na keramike pilinskej kultúry a keramike z prechodného pilinsko-kyjatického horizontu ešte nebola použitá. Začala sa využívať až na nádobách kyjatickej kultúry a predovšetkým na keramike z jej mladšej fázy. Aj keď používanie smolného náteru nie je príliš časté, predsa sa len dajú vysledovať určité zákonitosti tohto javu. Častá bola na keramike v bežných urnových hroboch (6/41, 58/83, 69/83, 75/83, 90/73 a 114/84). V dvoch prípadoch bola i v hroboch s kamenným príkrovom (110/84 a 156/84) a čo je zaujímavé, tiež bola na črepoch z jamkového hrobu 111/84. Nepochybne technologickým prvkom sú stopy po smolnom nátere na malom bronzovom dlátku s tuľajkou (obr. 220: 4). To má v hornej vonkajšej časti čierny, pravdepodobne smolný náter slúžiaci určite k lepšej fixácii drevenej rúčky. Tento spôsob fixácie drevenej rúčky ku kovovému artefaktu napokon zmieňovali i odborníci na výrobu a používanie smoly (Lissek 2004, 75; Pauknerová 2009). Tiež je to spoľahlivý dôkaz, že obyvatelia Kyjatíc ovládali výrobu dreveného uhlia, ktoré bolo potrebné v kovospracujúcich remeslách a smola je vedľajší produkt tejto činnosti.

Výzdobné trendy kyjatickej kultúry majú určité zákonitosti. Postupne sa stráca rytá výzdoba a niektoré výzdobné motívy a techniky, ktoré boli na keramike pilinskej kultúry a na keramike prechodného pilinsko-kyjatického horizontu frekventované a bežné. Je to slamovanie a voštinovanie, prsovité vypukliny na lome nádob a predovšetkým prsovité vypukliny so žliabkom. Na druhej strane je v obľube plastická vystupujúca výzdoba a predovšetkým plastická zahĺbená výzdoba reprezentovaná najmä motívmi Z1 – zväzky vertikálnych úzkych žliabkov (jednoznačne preukázaných na 30 nádobách); Z2 – zväzky vertikálnych širokých žliabkov (jednoznačne preukázaných na 34 nádobách); Z3 – zväzky obvodových úzkych žliabkov (jednoznačne preukázaných na 82 nádobách); Z5 – zväzky šikmých žliabkov (jednoznačne preukázaných na 34 nádobách); Z11a – horizontálne hranenie vnútornej časti hrdla (jednoznačne preukázaných na 10 nádobách); Z12 – horizontálne hranenie výdutiny (jednoznačne preukázané na 8 nádobách); Z13 – vnútorná zahĺbená výzdoba niektorých šálok a mís (jednoznačne preukázaná na 22 nádobách).

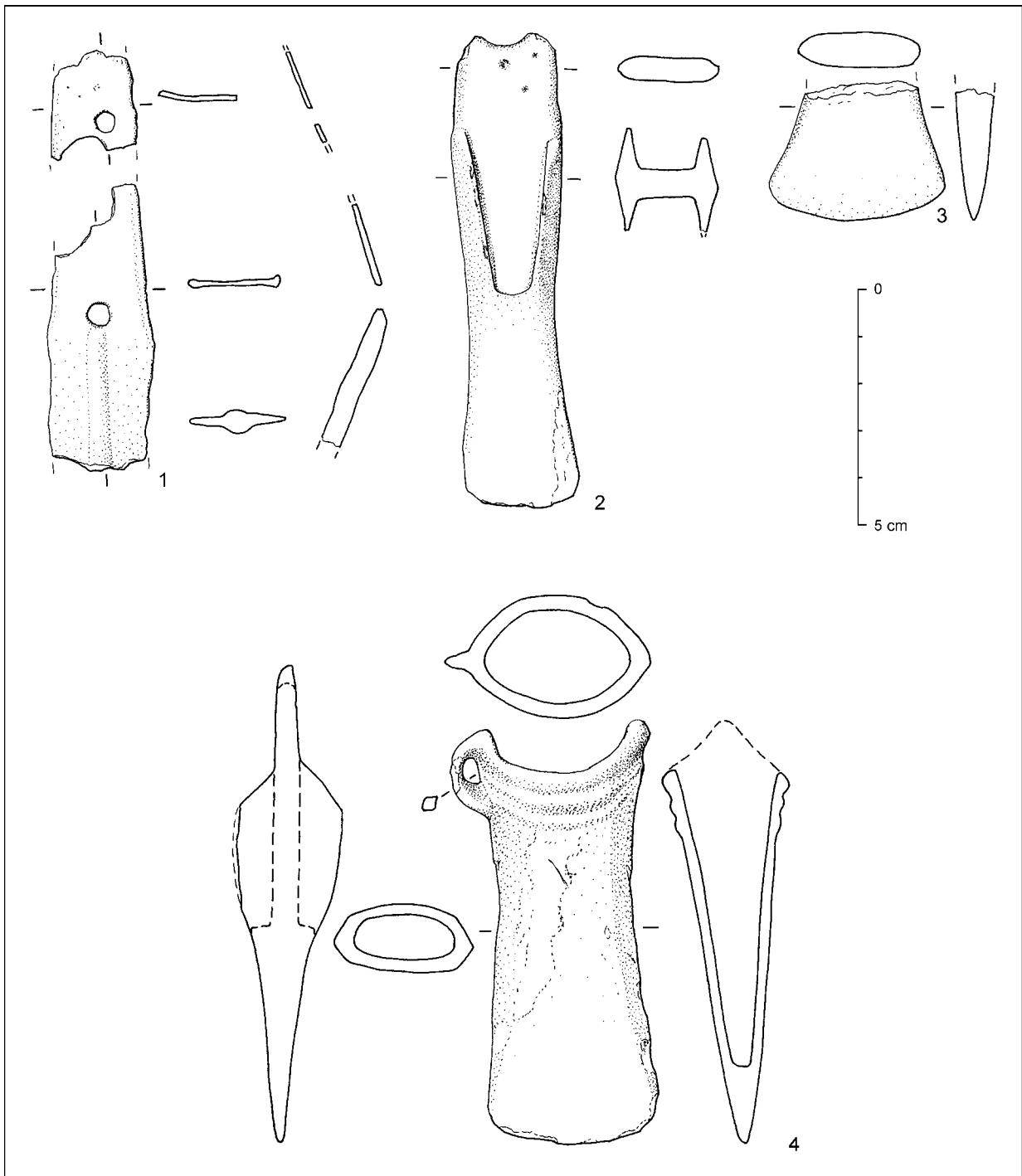
Plastická vystupujúca výzdoba bola menej častá. Vyčlenilo sa síce 13 výzdobných motívov, ale vo väčšine prípadov boli ich počty nízke, od troch do deviatich prípadov. Iba motív V5 – jazykovité výčnelky z tela bol jednoznačne preukázaný na 11 nádobách a motív V6 – jazykovité výčnelky z okraja na 13 nádobách.

3.7.4 Kovové predmety (obr. 220; 221)

Kovových predmetov sa v Kyjaticiach síce nenašlo veľa, ale všetky otvárajú zaujímavú problematiku kovospracujúcich remesiel v podhorskej oblasti severného Gemera a Malohontu. Škoda, že sa počas pobytu výskumníkov v Kyjaticiach nepodarilo preskúmať súvisle aspoň časť osady obyvateľov, ktorí na pohrebisku pochovávali. Určite by sa tam našli signifikantné doklady miestnej kovovýroby. Predpokladáme to na základe tvarov niektorých artefaktov, ktoré síce vo všeobecnosti rešpektujú typologické zvyklosti tvaroslovia bronzovej industrie kultúrneho komplexu juhovýchodných populnicových polí, ale sú na nich badateľné zreteľné znaky lokálnych remeselných špecifik. Čiže po tejto stránke sme v podstatne horšej situácii ako na pohrebiskách Cinobaňa (Pavelková/Furmánek 2014), Radzovce (Furmánek 1982; Mítáš 2021) alebo Tornaľa (Furmánek 1977).

Obr. 220. Bronzové artefakty v hrobech a bronzové predmety z plochy pohrebiska: 1 – špirálovitý náramok; 2 – lievnikovitý závesok; 3 – fragment ihly ihlice – 56/83; 4 – ihlica typu Ilava – 67/83; 5 – fragment britvy typu Morzg, respektive Dražovice – 91/83; 6 – dlátko s tuľajkou.

Obr. 221. Bronzové artefakty z plochy pohrebiska: 1 – zlomky dýky s jazykovitou rukoväťou; 2 – sekera typu Veľký Blh; 3 – ostrie sekery; 4 – sekera s tuľjkou.

V hrobch na ploche pohrebiska a v jeho bezprostrednom okolí sa našli nielen predmety z bronzu, ale vzácné i zo železa. V porovnaní s inými pohrebiskami západnej enklávy kultúrneho komplexu juhovýchodných popolnicových polí bol sortiment a počet kovových predmetov v hrobch na pohrebisku v Kyjaticiach síce malý, ale i tak rozšíril naše poznatky o kovovýrobe pilinskej a kyjatickej kultúry. Bronzové predmety sme rozdelili na nástroje, zbrane, šperky, súčasti kroja a toaletné pomôcky.

O niektorých bronzových predmetoch objavených síce na ploche pohrebiska, ale mimo hrobových celkov, je možné reálne predpokladať, že pôvodne boli súčasťou rozoraného hromadného nálezu bronzových predmetov. Z neho pravdepodobne pochádza zlomok kosáka, dlátko s tuľajkou (obr. 220: 6), variant sekery typu Veľký Blh (obr. 221: 2), dva zlomky hornej časti dýky s jazykovitou rukoväťou (obr. 221: 1), špirálovitý náramok (obr. 220: 1) a lievikovitý závesok (obr. 220: 2). Až na sekeru s tuľajkou, ktorá sa zdá byť typologicky mladšia, sú všetky tieto bronzové predmety typické pre koniec strednej a pre počiatok mladšej doby bronzovej (12. stor. pred n. l.). Sú teda synchronné s najstaršími objavenými hrobovými celkami pilinskej kultúry na pohrebisku. Ako už bolo povedané, možno vysloviť hypotézu, že tento depot bronzových predmetov predstavuje sakrálny symbol novozaloženého pohrebiska.

3.7.4.1 Nástroje

V hrobch na ploche pohrebiska a v jeho okolí sa našlo niekoľko bronzových nástrojov. Boli to dláta, kosáky, sekery, resp. zlomky týchto predmetov. Malé dlátka s tuľajkou (obr. 220: 6) rozširuje súbor bronzových dlát tohto typu. Od iných, na Slovensku objavených dlát s tuľajkou (*Novotná 1970b*, 69, 70, obr. 25: 431–435; 26: 436–453), sa odlišuje tým, že horná časť tuľajky nevykazuje stopy používania a tiež na tomto nástroji chýba plastická výzdoba. Dlátko podobného tvaru sa bežne vyskytujú na pohrebiskách západnej enklávy kultúrneho komplexu juhovýchodných popolnicových polí (pilinská a kyjatická kultúra). Napríklad na pohrebisku v Radzovciach boli v hrobch 216/69 a 291/70 (*Furmánek/Mitáš/Budaváry 2016*, 121, 138, tab. XXXVIII: 3, XLIV: 2). Tiež sa našli na ďalších žiarových pohrebiskách v severnej časti Karpatskej kotliny (*Jockenhövel 2019*). Na základe týchto nálezov sa oprávnené domnievame, že dláta, pokiaľ sa našli v hrobch, boli typickou výbavou mužských hrobov, čo potvrdzujú i výsledky antropologických analýz žiarových hrobov (*Pavelková/Furmánek 2018*, 109). Z hľadiska časového možno toto dláto datovať od konca pilinskej kultúry až po začiatok kultúry kyjatickej. To napokon korešponduje s datovaním dlát s tuľajkou objavených na Slovensku (*Novotná 1970b*, 70). Predpokladáme, že technologickým prvkom sú stopy po smolnom nátere na tomto predmete. Na hornej vonkajšej časti tuľajky je zreteľný čierny, pravdepodobne smolný náter, slúžiaci k lepšej fixácii drevenej rúčky (obr. 220: 6). Táto skutočnosť naznačuje, že dlátko neležalo počas kremácie na pohrebnej hranici. Je to tiež jeden z argumentov, že dlátka boli súčasťou votívneho depotu bronzových predmetov. Tento spôsob fixácie drevenej rúčky ku kovovému artefaktu ostatne zmieňovali tiež odborníci na výrobu a používanie smoly v praveku (*Lissek 2004*, 75; *Pauknerová 2009*).

Aj keď bronzové sekery sú podľa nálezových okolností a súvislostí klasifikované väčšinou ako zbrane (Äxte), zaradili sme všetky objavené sekery, prípadne ich zlomky, medzi nástroje (*Beile*). Predovšetkým je zaujímavé ostrie sekery (obr. 221: 3), ktorá, aj keď nie je úplná, je materiálovo iná ako ostatné bronzové predmety z plochy pohrebiska. Našla sa v zisťovacej sonde vytýčenej 70 metrov severne nad pohrebiskom a bola v hĺbke 80 cm. Jej svetlozelená patina sa výrazne odlišuje od tmavšej patiny iných bronzových predmetov objavených v povrchových vrstvách. I keď ide iba o malý fragment, je z hľadiska typologického dostatočne preukazný, aby sme mohli povedať, že sekeru je možné datovať do strednej doby bronzovej (1450–1200 pred n. l.). To znamená do doby, kedy nositelia pilinskej kultúry začali prenikať na sever do podhorských oblastí, teda i na územie dnešných Kyjatíc. Žiarové hroby z tohto obdobia sa však v Kyjaticiach nenašli.

Sekera s pravouhlým schodíkom a výkrojom v tyle (obr. 221: 2) predstavuje variant sekier typu Veľký Blh (*Mozsolics 1973*, 36). Sekery tohto typu boli typickým nástrojom obyvateľstva pilinskej kultúry a bežne sa vyskytujú vo všetkých druhoch nálezov tejto kultúry. Ich datovanie má relatívne úzky diapazón výroby a tiež i výskytu. Od konca strednej doby bronzovej až do začiatku mladšej doby bronzovej: BB2(BC1) – BD (*Furmánek 1977*, 261, 262; *Novotná 1970a*, 43, 44).

Sekera s tuľajkou (obr. 221: 4; tab. LXVI: 2), objavená v povrchovej vrstve na pohrebisku počas výskumu v roku 1983, je mladšia ako iné bronzové nástroje, zbrane a šperky, o ktorých opodstatnenie predpokladáme, že boli súčasťou hromadného nálezu bronzových predmetov pravdepodobne votív-

neho charakteru. Táto sekera reprezentuje sekery so symetrickým ústím tuľajky (*Tüllenbeile mit symmetrisch ausgeschnittener Mündung*), ktoré sú typickým reprezentantom bronzovej industrie severnej časti Karpatskej kotliny v stupni HA2 (*Novotná 1970a*, 79–82; *1970b*). Vzhľadom k relatívnej chronológii kyjatického pohrebiska je tento nález datovaný do stupňa Kyjatice III a je synchronný s horizontom Radzovce IIIc. Pravdepodobne ide o náhodne stratenú sekera, a to buď počas budovania konštrukcie niektorého z hrobov alebo počas predpokladaných pohrebných obradov.

Raritou bol objav malého zlomku železného kosáka (*Furmánek/Novotná 2006*). Našiel sa v orbou porušenom skrinkovom hrobe kyjatickej kultúry 106/84 spolu s malou amforou a dvomi miskami. V záverečných fázach kyjatickej kultúry v neskorej dobe bronzovej, teda od 10. do 8. stor. pred n. l., boli železné lupy (forma surového železa) a železné predmety bežné tak na juhu stredného Slovenska, ako aj v priľahlej časti severného Maďarska. Železiarstvo v tejto oblasti vychádzalo z vysokej úrovne vtedajších remesiel vyrábajúcich a spracúvajúcich bronz i z dostatočnej miestnej surovínovej základne (*Furmánek 2015c*).

3.7.4.2 Zbrane

Dva zlomky bronzovej dýky s jazykovitou rukoväťou (obr. 221: 1; tab. LXVI: 2) je možné z hľadiska chronologického zaradiť bez problémov k predpokladanému a často zmieňovanému depotu bronzových predmetov. Dýky tohto typu boli bežné a typické pre koniec strednej a počiatok mladšej doby bronzovej, prelom stupňov BC a BD (*Furmánek 1977*, 266). Čiže sú synchronne so začiatkom pochovávaní na pohrebisku v Kyjaticiach. I keď vyššie spomenuté zlomky dýky nepochádzajú zo žiarového hrobu na pohrebisku v Kyjaticiach, je vhodné poznamenať, že na iných skúmaných pohrebiskách západnej enklávy kultúrneho komplexu juhovýchodných polí boli dýky typickým atribútom výbavy mužského hrobu (*Pavelková/Furmánek 2018*, 112).

3.7.4.3 Šperky a súčasti kroja

V hrobách sa najčastejšie nachádzali iba malé zlomky drôtu kruhového prierezu (hroby 14/41, 67/83, 70/83), ktoré pochádzajú z bežného drôteného kruhového šperku (prstene, záušnice, náramky). V hrobe 24/41 bol zlomok bronzového plechu pochádzajúci z typologicky neurčiteľného predmetu. Zlomky bronzových ihlíc, ktoré slúžili na zopnutie šiat, boli v niekoľkých hrobách (hroby 52/83, 56/83, 67/83, 118/84, 166/84). Z nich bol mimoriadne zaujímavý zlomok hrotu ihlice z hrobu kyjatickej kultúry 56/83, ktorý má kovaním upravený hrot do prierezu štvorca a je na ňom zreteľné značne otreté tordovanie (obr. 220: 3). Takýto typ plastickej výzdoby je síce signifikantný pre ihlice od prelomu staršej a strednej doby bronzovej (*Novotná 1980*, 64–66) až po ihlice staršej fázy pilinskej kultúry – Barca, Šafárikovo (*Novotná 1980*, 35), avšak zlomok sa našiel v hrobe s typickou keramikou kyjatickej kultúry a neboli na ňom viditeľné stopy po ohni. Okrem toho ihla je ohnutá na spôsob, aký je bežný na kosákovitých ihliciach kosziderského horizontu z počiatku strednej doby bronzovej. Čiže môžeme predpokladať, že ide o starý antikvovaný, možno sekundárne upravovaný predmet, ktorý sa dostal do urny zámerne až po kremácii ako milodar. V celosti sa zachovala malá bronzová ihlica, definovaná ako ihlica typu Ilava z hrobu 67/83 (obr. 220: 4). Ihlice tohto tvaru boli síce typické pre 12. stor. pred n. l. (*Novotná 1980*, 119, 120), ale diapazón ich výskytu je širší. Táto ihlica však bola v skrinkovom hrobe s kamenným príkrovom kyjatickej kultúry. Tvar a obsah hrobu hovorí, že tento jednoduchý typ ihlice prežíval až do počiatku neskorej doby bronzovej. Žiaľ, kremačné ostatky z tohto hrobu na antropologickú analýzu neboli dodané. Podobne absentovali kremačné zvyšky z dvoch ďalších hrobov s ihlicami, a tak len vieme, že v hrobe 166/84 (obr. 161) bola pochovaná žena vo vekovom stupni juvenis/adultus. Z tohto jedného prípadu je ťažko generalizovať podobne, ako i na pohrebiskách v Cinobani a Radzovciach, že ihlice sa síce častejšie vyskytujú v ženských hrobách kyjatickej kultúry, ale v rámci civilizácie popolnicových polí na Slovensku sa nedá jednoznačne povedať, že bronzové ihlice by boli charakteristickým atribútom ženského hrobu (*Pavelková/Furmánek 2018*, 115).

Z predpokladaného depotu bronzových predmetov pravdepodobne pochádza pomerne masívny špirálovitý náramok (obr. 220: 1). Od neho sa výrazne odlišujú tenké zlomky drôtu kruhového prierezu z hrobov, ktoré možno súborne nazvať ako zlomky kruhového šperku. Mohli to byť zlomky vlasových kruhov, náramkov alebo prsteňov. Našli sa iba v hrobách kyjatickej kultúry – 52/41, 56/83, 67/83, 118/84, 166/84. Keďže takmer vo všetkých hrobách boli konštatované na prach spálené kremačné zvyšky, tak až na hrob 166/84 (obr. 161), boli po antropologickej stránke neanalyzovateľné. V tomto hrobe bola jed-

noznačne identifikovaná mladá žena vo vekovom stupni juvenis/adultus.

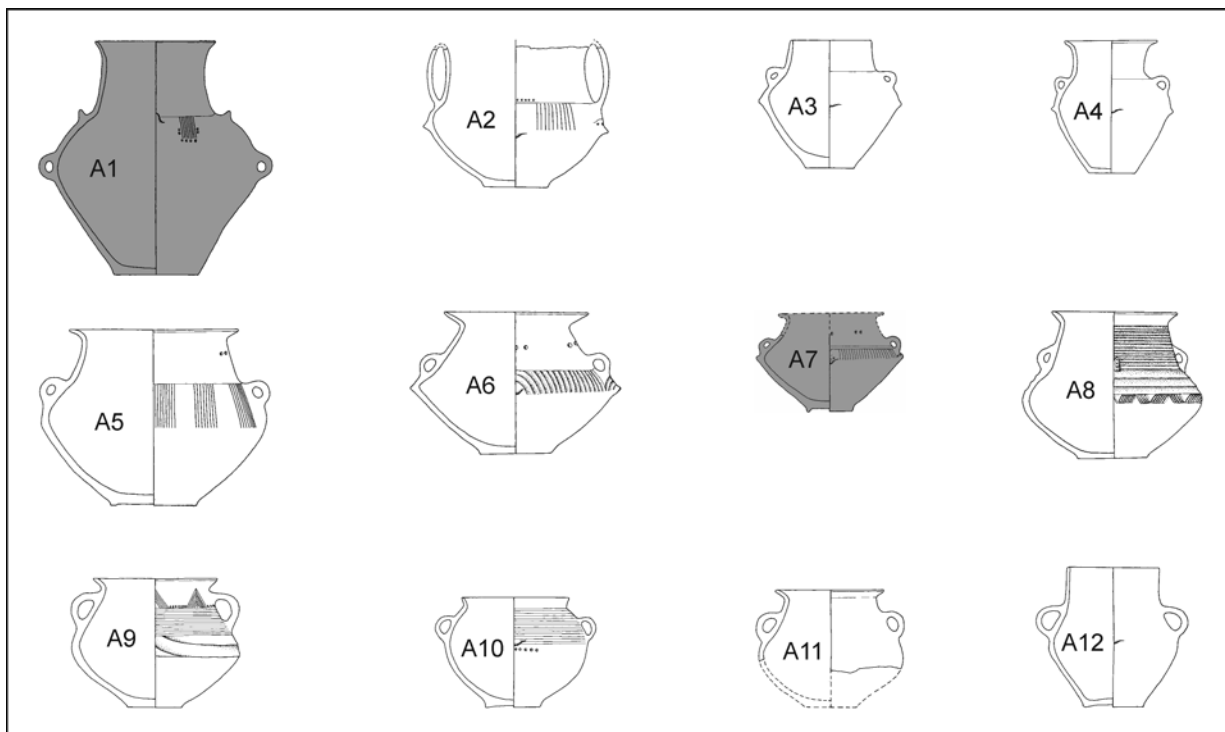
Kruhový drôtený šperk na iných skúmaných pohrebiskách západnej enklávy juhovýchodných popolnicových polí bol iba v detských alebo ženských hrobách. Nepoznáme ani jeden prípad, že tieto šperky, prípadne ich zlomky, by našli v mužských alebo pravdepodobne mužských hrobách (Pavelková/Furmánek 2018, 116, 117).

Počas návštevy lokality jedného z autorov tejto monografie v roku 2010 sa v blízkosti plochy, na ktorej sa rozkladalo pohrebisko, našiel na povrchu terénu malý bronzový lievikovitý závesok (obr. 220: 2) datovaný, podobne ako aj väčšina iných bronzových predmetov z plochy pohrebiska, do prelomu strednej a mladšej doby bronzovej, prípadne do počiatku mladšej doby bronzovej, teda do 12. stor. pred n. l. (Furmánek 1980, 35, 36). Je zaujímavé, že má síce svetlozelenú patinu, podobnú ako zlomok sekery (obr. 221: 3), ale bol zhotovený z tzv. bieleho bronzu (bronz s vyšším obsahom cínu) a z hľadiska chronologického by mohol byť súčasťou predpokladaného rozoraného hromadného nálezu bronzových predmetov.

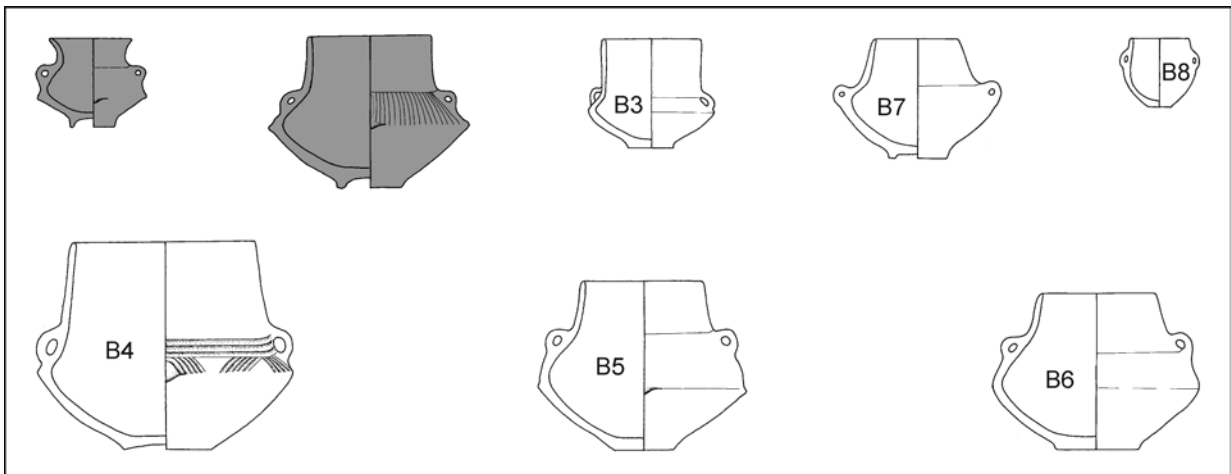
3.7.4.4 Toaletné pomôcky

V materiálnom sortimente stredoeurópskych popolnicových polí sa bežne nachádzajú bronzové britvy, pinzety a vzácne i predmety interpretované ako tetovacie ihly (Novotná 2006–2007). V Kyjaticiach sa našiel iba jeden zlomok bronzovej britvy (obr. 220: 5; tab. XVI: 2). Išlo o unikátny nález jednej polovice bronzovej dvojčepelovej britvy typu Morzg, variant Morzg, respektíve Dražovice (Jockenhövel 1971, 90–95). Tieto britvy sú podobné britvám typu Radzovce a patria jednoznačne do stupňa Ältere Urnenfelderzeit. Sú rozšírené západne od kultúrneho komplexu juhovýchodných popolnicových polí. Fragment britvy tohto typu predstavuje najvýchodnejší nález v rámci stredoeurópskej civilizácie popolnicových polí. Chronologicky sú celkom identické s datovaním britiev typu Radzovce (Jockenhövel 1971, tab. 82).

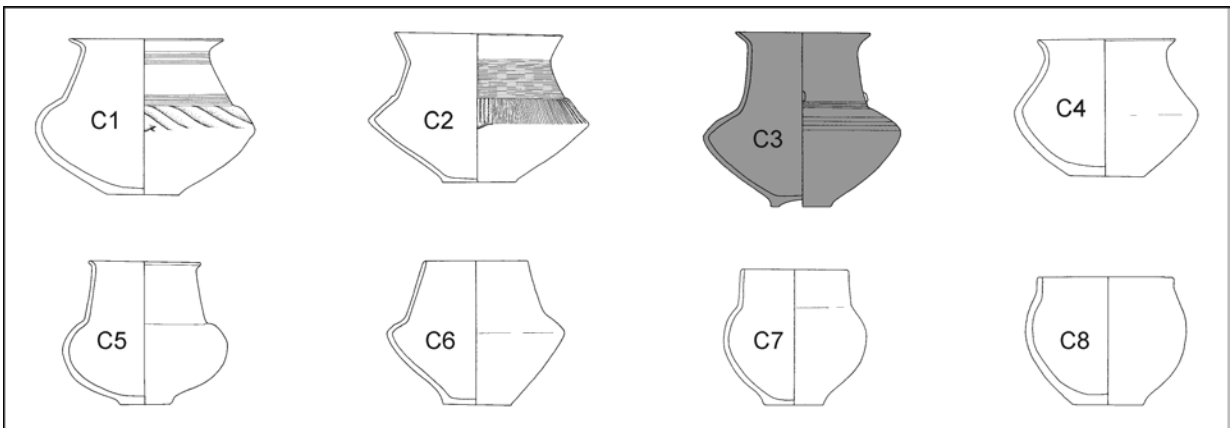
Spomínaná britva bola pôvodne nepochybne v hrobe pilinskej kultúry 91/83, ktorý však bol značne zničený mladším sídliskovým objektom ľudu kyjatickej kultúry. Z tohto hrobu sa však zvyšky spálených kostí nezachovali. Na základe zistení z iných pohrebísk pilinskej kultúry tak zo Slovenska, ako aj z Maďarska, môžeme predpokladať, že v tomto totálne zničenom hrobe bol pochovaný dospelý muž (Pavelková/Furmánek 2018, 120, 121).

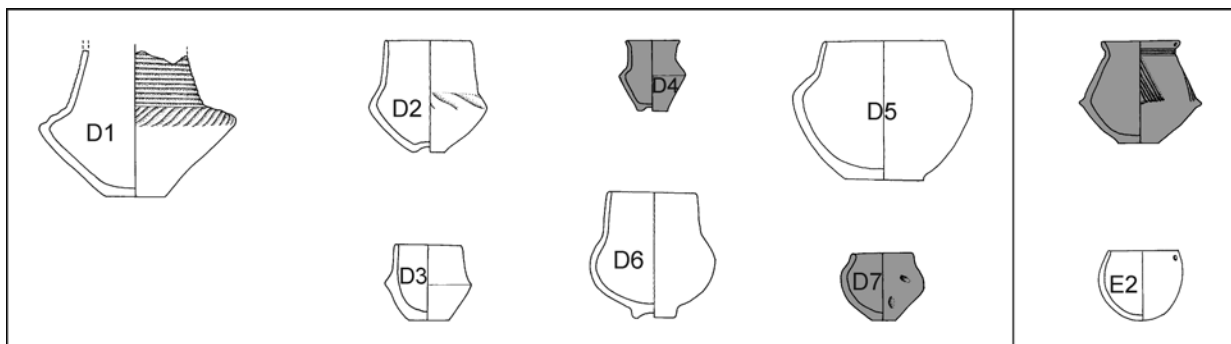
Obr. 222. Formalizované označenie amfor použité v katalógu. Sivo označené tvary sa v Kyjaticiach neobjavili.

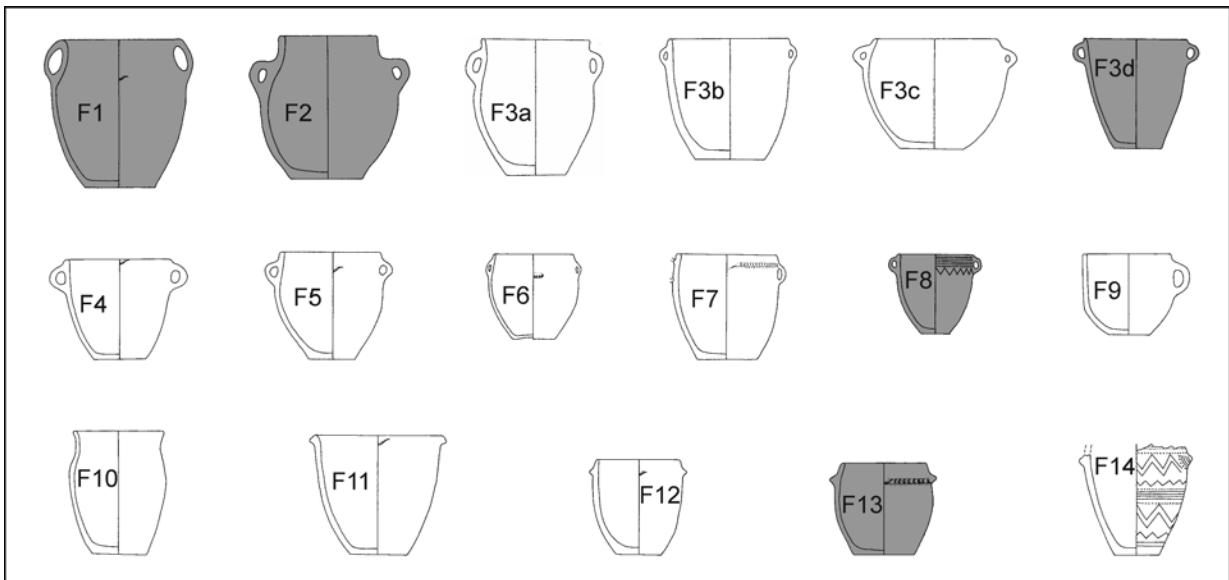
Obr. 223. Formalizované označenie amforiek použité v katalógu. Sivo označené tvary sa v Kyjaticiach neobjavili.

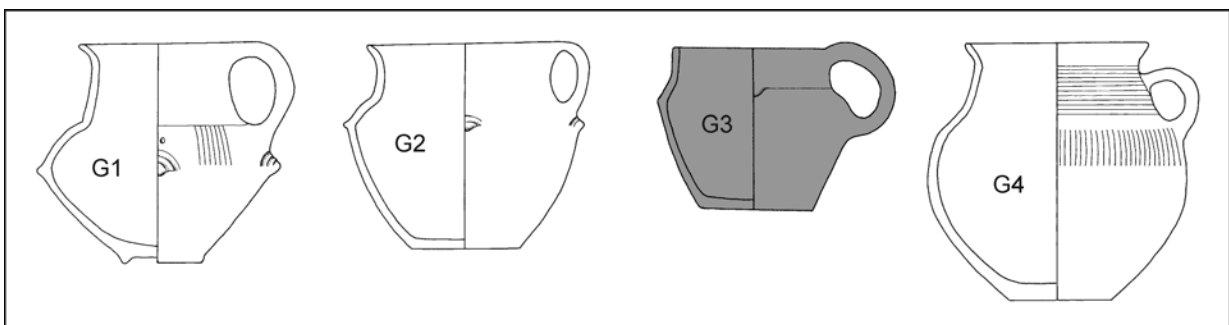
Obr. 224. Formalizované označenie amforovitých váz použité v katalógu. Sivo označené tvary sa v Kyjaticiach neobjavili.

Obr. 225. Formalizované označenie amforovitých, dvojkónických a bombovitých váziček použité v katalógu. Sivo označené tvary sa v Kyjaticiach neobjavili.

Obr. 226. Formalizované označenie hrncov použité v katalógu. Sivo označené tvary sa v Kyjaticiach neobjavili.

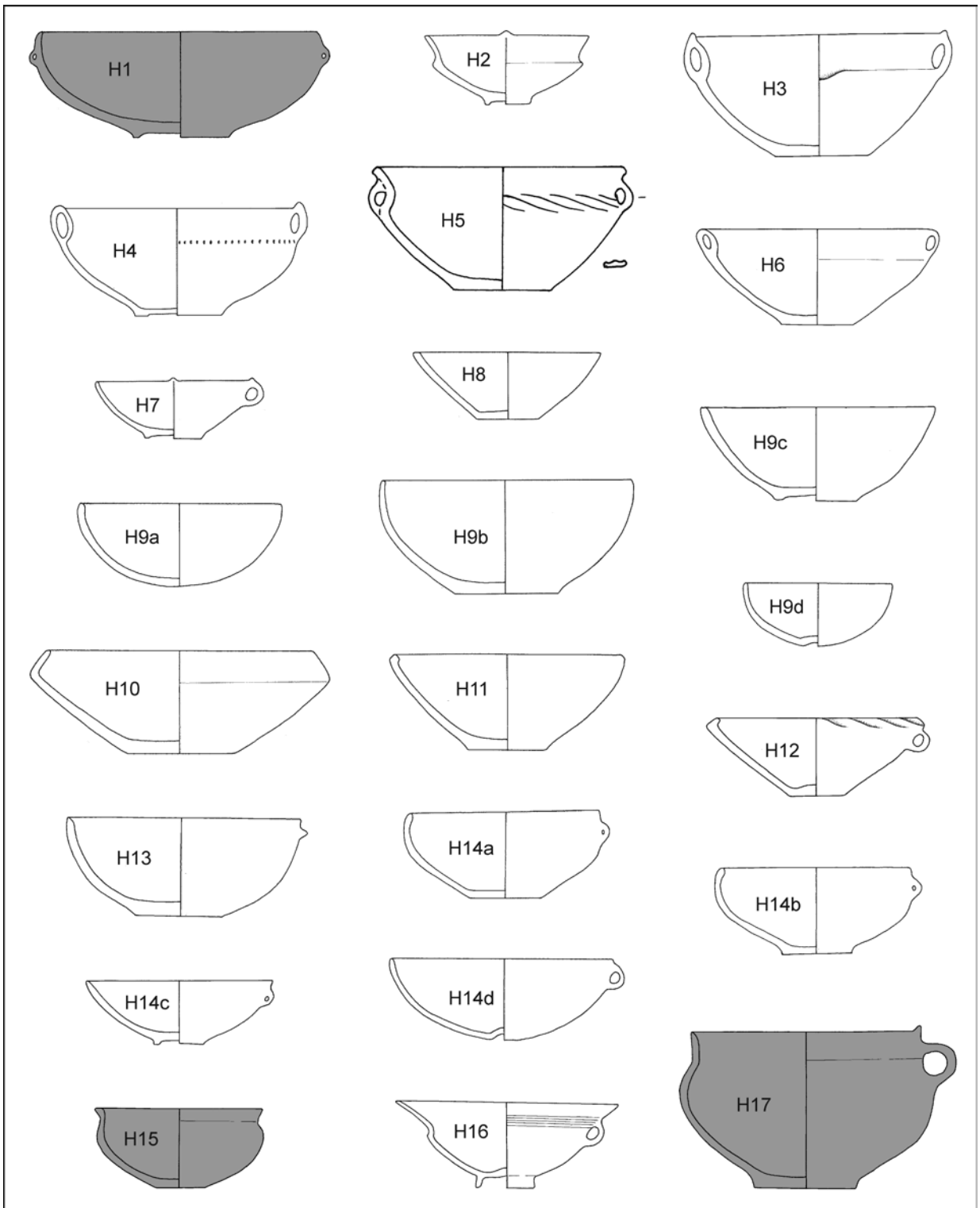
Obr. 227. Formalizované označenie džbáňok použité v katalógu. Sivo označený tvar sa v Kyjaticiach neobjavil.

3.7.5 Artefakty z iných materiálov

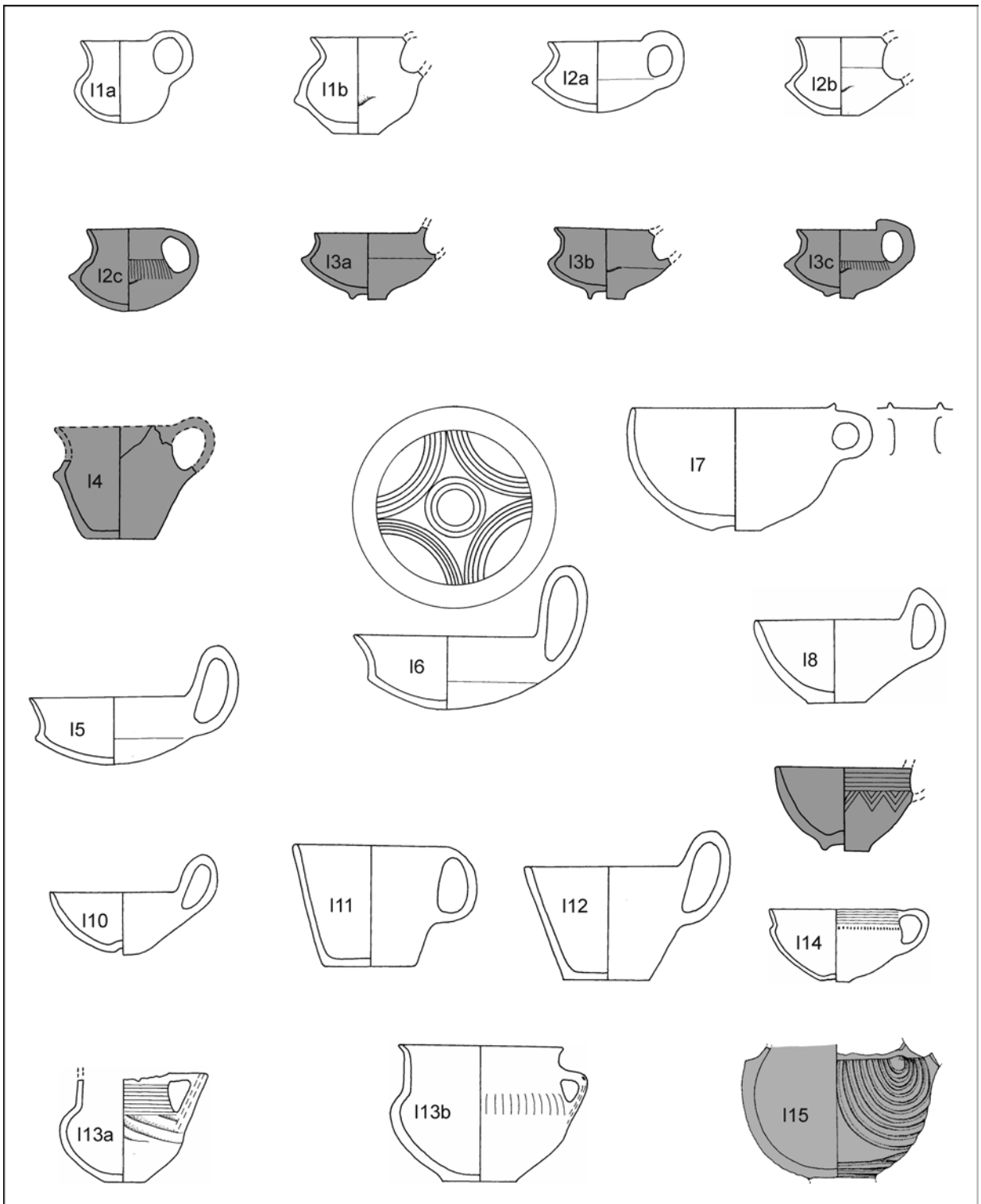
Obsahy žiarových hrobov boli chudobné nielen na kovové artefakty, ale i na predmety zhotovené z iných materiálov. Na väčšine pohrebísk západnej enklávy juhovýchodných popolnicových polí sa bežne nachádzajú koráliky zo skla, prípadne zo sklenej pasty (Furmánek/Horňák/Mitáš 2009). v Kyjaticiach sa síce našli tiež, ale iba v dvoch hrobách 142/84 (obr. 137) a 161/84 (obr. 156), datovaných do kyjatickej kultúry. Ich výskyt, ak nejde o import, sa spravidla interpretuje ako nepriamy dôkaz existencie miestnej kovospracujúcej dielne. A tá s veľkou pravdepodobnosťou, ako už bolo povedané, v Kyjaticiach existovala.

3.8 Materiálna kultúra z okolia pohrebiska

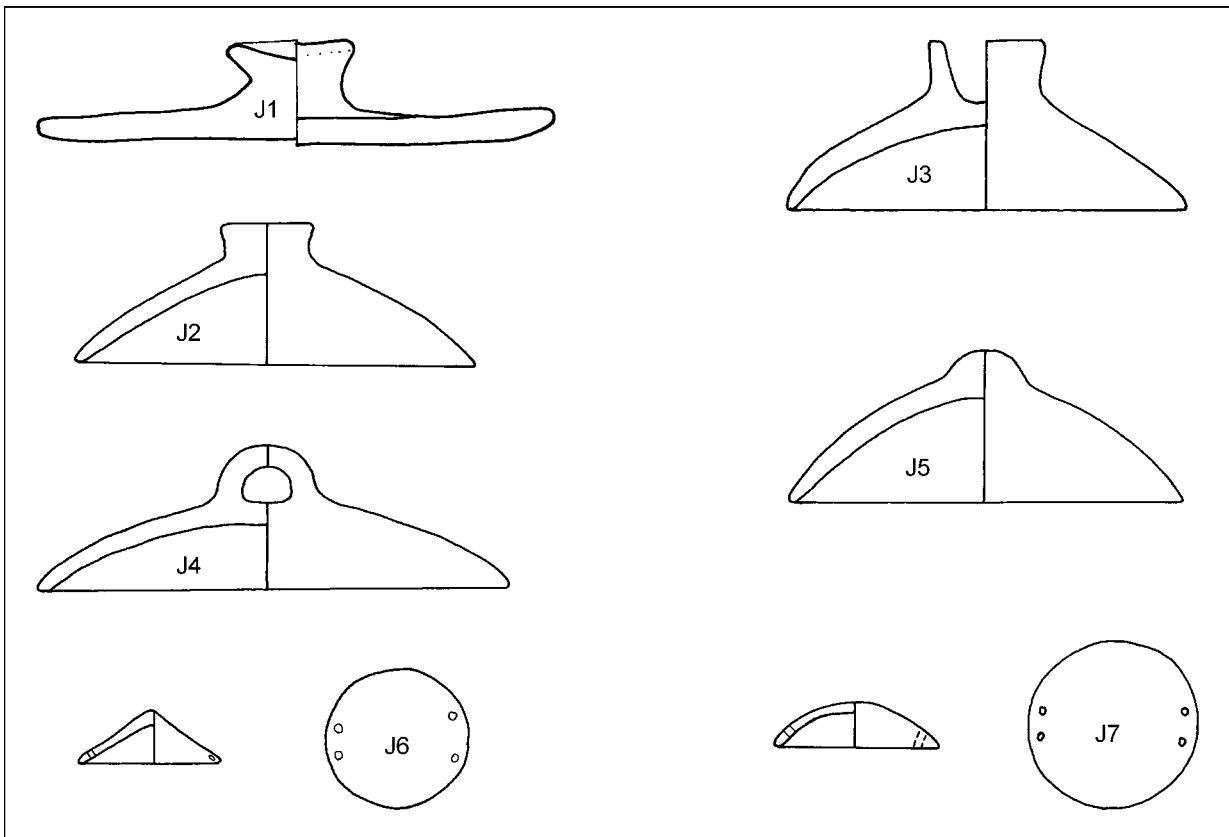
Cenné predmety sa našli aj na povrchu plochy pohrebiska, prípadne v jeho blízkom okolí alebo v najvrchnejších vrstvách pôdy. Ihneď na začiatku terénneho výskumu, pri vytyčovaní jednotlivých sond, sa celkom náhodne našla bronzová sekera s tuľajkou (obr. 221: 4) datovaná do stupňa HA2 (Novotná 1970b, 81), čiže medzi roky 1100–1000 pred n. l. Postupne sa našli aj ďalšie bronzové predmety, ktoré však boli staršie a súviseli s osídlením Kyjatíc ľuďom pilinskej kultúry. Pochádzali z obdobia

Obr. 228. Formalizované označenie misiek použité v katalógu. Sivo označené tvary sa v Kyjaticiach neobjavili.

Obr. 229. Formalizované označenie šálok použité v katalógu. Sivo označené tvary sa v Kyjaticiach neobjavili.

Obr. 230. Formalizované označenie pokrievok použité v katalógu.

okolo roku 1200 pred n. l. Bola to napríklad unikátna bronzová sekera s pravouhlým schodíkom a s výkrojom v tyle (obr. 218: 2), ktorá je európskou raritou, pretože sa v jej tvare spájajú typologické prvky sekier s pravouhlým schodíkom a sekier s výkrojom v tyle. Ďalej sa našlo bronzové dlátko s tuľajkou (obr. 220: 6), malý zlomok bronzového noža a zlomky bronzovej dýky (obr. 218: 1). Je pravdepodobné, že tieto predmety pochádzajú z rozoraného hromadného nálezu bronzových predmetov. Pravda, nijako však nemôžu súvisieť so spomínanou bronzovou sekerkou s tuľajkou. Za predpokladu, že ide o poklad bronzových artefaktov, mohlo by ísť o votívny dar, ktorý bol zakopaný na ploche pripravovaného žiarového pohrebiska a mal v súlade s vtedajším svetonázorom slúžiť na získanie priazne božstiev.

V jarných mesiacoch roku 1985 sa v blízkosti pohrebiska na svahu na ľavej strane potoka Papča povrchovým prieskumom objavilo sídlisko z obdobia popolnicových polí. Následne sa vytýčili zisťovacie sondy a v jednej z nich sa zistil a následne preskúmal sídliskový objekt kyjatickej kultúry. Obsahoval zvyšky ohniska, mazanicu, keramiku, závažie krosien a zlomok čepele bronzovej sekery (Furmánek 1986b, 79). Jeho vzťah k pohrebisku sa, žiaľ, nepodarilo interpretovať.

3.9 Datovanie pohrebiska, jeho začiatok a koniec (obr. 231; 232)

Chronologické postavenie pohrebiska v Kyjaticiach sa opiera o bežné, v archeologickej praxi používané periodizačné systémy v strednej Európe z doby bronzovej a z obdobia popolnicových polí (Furmánek 2015a, 14–16, obr. 2; Furmánek/Veliačik/Vladár 1991, 19–30; Jockenhövel 1971, 19–31, obr. 3).

Relatívne datovanie pohrebiska sa tiež opiera o chronologické zaradenie iných žiarových pohrebísk kultúrneho komplexu juhovýchodných popolnicových polí tak na Slovensku – Tornaľa, Radzovce, Zádielske Dvorníky-Včeláre, Cinobaňa (Furmánek 1977; Furmánek/Mitáš 2010; Furmánek/Mitáš/Budaváry 2016; Lamiová-Schmiedlová 2009; Mitáš/Furmánek 2016), ako aj v Maďarsku (Guba/Vaday

2008; Kemenczei 1984). Pre tento účel sú tiež mimoriadne cenné zverejnenia analogických žiarových pohrebísk zo susedných kultúrnych komplexov civilizácie popolnicových polí na Slovensku. Napríklad Ilava (Benediková/Katkinová/Budinský-Krička 2016), Krásna Ves (Budinský-Krička/Veličik 1986), Zlaté Moravce-Kňazice (Kujovský 2018) a z ďalších lokalít, predovšetkým z oblasti rozšírenia slovenskej vetvy lužickej kultúry (Veličik 1983). Dôležitá je tiež podrobná a komplexná analýza terénnych situácií na pohrebisku v Kyjaticiach, predovšetkým zistených superpozícií hrobov a archeologická analýza obsahov všetkých takmer 200 preskúmaných žiarových hrobov. Na základe terénnych situácií a celkového plánu pohrebiska (obr. 5; 6) sa dá jednoznačne určiť, kde boli situované hroby pilinskej kultúry, hroby z prechodného pilinsko-kyjatického horizontu a hroby kyjatickej kultúry (obr. 186). Tiež je možné predpokladať, že stred pohrebiska predstavuje koncentrácia skrinkových hrobov kyjatickej kultúry, ktoré sa začali skúmať už v roku 1941 (obr. 6) a ktoré vtedy boli na povrchu terénu ešte viditeľné.

Exaktným kritériom relatívneho datovania je narušenie hrobov, čiže zistenia, ktorý hrob bol porušený iným hrobom. To znamená, že porušené hroby boli staršie, ako tie ktoré ich porušili. Špeciálnym prípadom vertikálnej stratigrafie bola tzv. superpozícia hrobov. Hroby staršie, ale neporušené, boli pod hrobmi mladšími. Takéto situácie sa na pohrebisku v Kyjaticiach na rozdiel od pohrebiska pilinskej a kyjatickej kultúry v Radzovciach (Furmánek/Mitáš 2010; Furmánek/Mitáš/Budaváry 2016) zistili iba výnimočne. V Radzovciach bolo totiž skúmané pohrebisko situované na miernom svahu a splachy z horných častí svahu sa usadzovali v jeho dolných partiách a desiatky hrobov z poslednej výskumnej sezóny v roku 1973 boli v hĺbke okolo troch metrov, pričom dno najhlbšieho hrobu 748/73 sa našlo v hĺbke 302 cm. V niektorých častiach tohto pohrebiska boli hroby dokonca až v troch vrstvách nad sebou (Furmánek/Mitáš 2010, 54; Furmánek/Mitáš/Budaváry 2016), čo umožňovalo vypracovať mimoriadne dobrú a jednoznačne dokázateľnú, precíznu vertikálnu stratografiu radzovského pohrebiska.

Žiaľ, takáto priaznivá situácia bola na pohrebisku v Kyjaticiach mimoriadne vzácna. Predpokladáme, že niekoľko desiatok hrobov pilinskej kultúry bolo síce úplne zničených hrobmi kyjatickej kultúry, ale to pre relatívnu chronológiu tohto pohrebiska nie je nič platné. Skutočnosť, že pilinská kultúra je staršia ako kyjatická, platí za všeobecne známy poznatok a bolo by pleonazmom toto dokazovať. Jednoznačne to dokladajú stovky keramických zlomkov pilinskej kultúry na ploche pohrebiska. Občas sa objavil čiastočne zničený hrob pilinskej kultúry, vedľa ktorého v bezprostrednej blízkosti bol uložený hrob kyjatickej kultúry. Takáto situácia sa zistila napríklad v prípade hrobu 87/83 (obr. 86), kde bola keramika nielen pilinskej kultúry (tab. XV: 6–8), ale i črepy nerekonštruovateľných nádob kyjatickej kultúry. Podobné zistenie sa konštatovalo i pri skúmaní hrobu 95/83, ktorý bol pod kamenným príkrovom (obr. 92). Aj ten zničil starší hrob pilinskej kultúry. Zistil sa tiež prípad, keď hrob kyjatickej kultúry 151/84 (obr. 146; obr. 212: 4; tab. XXI: 2–7) s naznačenou skrinkou bol čiastočne narušený mladším hrobom tiež kyjatickej kultúry – hrob 156/84 (obr. 151; 204: 3; 212: 3; tab. XXI: 11–14) s kamenným príkrovom. To by podporovalo predpokladanú chronologickú sekvenciu, že nielen skrinkové hroby, ale i hroby s naznačenou skrinkou sú staršie ako hroby s kamenným príkrovom. Pravda, iná situácia bola v sonde I-A-10. V nej bol bežný urnový hrob kyjatickej kultúry 164/84 (obr. 159) pod kameňmi iného hrobu kyjatickej kultúry 177/84 (obr. 172) s kamenným príkrovom. To by podporovalo predpoklad zistený vďaka výstavbe a existencii pamätníka kyjatickej kultúry, že keramika hrobov s kamenným príkrovom sa ukladala na povrchu terénu alebo iba do plytkej jamy a nad ňou sa vybuďoval kamenný príkrov, ktorý sa v priebehu stáročí postupne i s nádobami „ponáral“ do hlinitého podlažia hlbšie pod úroveň terénu.

Faktom však je, že jednoduché urnové hroby a ich materiál tak pilinskej, ako aj kyjatickej kultúry, majú minimálny význam pre riešenie detailných otázok periodizácie a relatívnej chronológie pohrebiska. Záverom môžeme povedať, že vertikálna stratigrafia hrobov síce priniesla zaujímavé výsledky, ale ich generalizácia na relatívnu chronológiu a periodizáciu tohto pohrebiska nie je vo všetkých prípadoch použiteľná.

Ďalšie podklady pre datovanie a periodizáciu kyjatického pohrebiska poskytujú analýzy materiálnej kultúry a zistenia charakteru archeologických pozorovaní. Materiálna kultúra z pohrebiska je dominantne reprezentovaná keramickými nádobami. Limitujúcou skutočnosťou je však značné sekundárne poškodenie hrobov a ich obsahov (pozri tab. XXVI: 3; tab. LXX: 2). Bronzová industria zo spoľahlivých nálezových celkov je málo početná a podobne je to aj s inými entitami materiálnej kultúry. Nedá sa síce generalizovať, že všetky druhy keramických nádob by boli pre účely relatívnej chronológie nepoužiteľné, ale niektoré sú naozaj iba minimálne signifikantné. Pre relatívnu chronológiu sú

STAROVEKÉ CIVILIZÁCIE		SLOVENSKO		
Roky pred n.l.			Roky pred n.l.	
700	Okolo 750 - počiatky gréckych mestských štátov 753 - založenie Ríma 776 - I. Olympiáda	D O B A B R O N Z O V Á	700	
800	824-814 - Založenie Kartága		Liptovský Mikuláš - Ondrašová, depot (okolo 800)	
900			Nitra-Zobor (900-700) Vojnatina (900-750)	900
1000	Okolo 1000 - Etruskovia v Taliansku		Chotín, Ilja-Sitno (1000-800) Zemianske Podhradie (1050-800)	1000
1100	Okolo 1100 - začiatok féničky kolonizácie Stredomoria 1186 - Víťazstvo Ramsesa III. nad "Morskými nář." 1190 - Pád Chetitskej ríše		Ilava (1150-800)	1100
1200	Okolo 1200 - zánik mykénskej kultúry v Grécku		Ivanovce, depot (okolo 1200); Ducové (1200-1050) Čaka, Dedinka, Očkov (1200-1100) Krásna Ves (1250-1000); Kyjatice (1250-750) Výšný Kubín, komplex lokalít (1250-700)	1200
1300	Okolo 1370 - Achnaton zavádza monoteistické náboženstvo		Zvolen, komplex lokalít (1300-700) Liptovský Mikuláš - Ondrašová, pohrebisko (1300-1100)	1300
1400	Okolo 1450 - zánik minojskej kultúry na Kréte		Radzovce (1400-800); Salka (1400-1150) Malá nad Hronom, pohrebisko (1400-1200); Buková (1400-1300) Tomafa (1450-1200); Veľké Raškovce (1450-1300) Liptovská Teplá (1450-1350)	1400
1500	1580-1090 - Egyptská Nová ríša Okolo 1600 - začiatok mykénskej kultúry v Grécku		Spišský Štvrtok, Streda nad Bodrogom (1600-1450) Gánovce (1600-1455)	1500
1600	1628 - Erupcia Thera - Santorini		Ivanovce, osada (1700-1450)	1600
1700	1750 - Chamurappiho zákoník		Včelince (1800-1200)	1700
1800	2000-1650 - Rozkvet Chetitskej ríše		Nižná Myšľa (1900-1400) Košice-Barca (1900-1500)	1800
1900	2000-1800 - Egyptská stredná Ríša			1900
2000	Okolo 2000 - Začiatok minojskej kultúry na Kréte Okolo 2000 - Indoeurópania osídľujú Grécko		Malé Kosihy (2200-1500) Jelšovce (2200-1600)	2000
2100	Okolo 2000 - Chetiti osídľujú Anatóliu		Nitriansky Hrádok (2300-1450) Veľká Lomnica (2300-1500)	2100
2200	2300-2000 - Tretia dynastia v Uru (Gudea)			2200
2300	2371-2230 - Sargon I. z Akkadu			2300

Obr. 231. Synchronizácia datovania osídlenia v Kyjatiach (vytlačené polotučne) so svetovou históriou. (podľa *Furmánek, zost. 2015, 15, obr. 1*).

ABS. DATA	REINECKE a pokračovatelia	SLOVNÉ OZNAČ.	KYJATICE	FRANKFURTSKÁ ŠKOLA
-750/800	HB 3	NESKORÁ	STUPEŇ V	MAUERN
	HB 2			KELHEIM III
-1000	HB 1		MLADÁ	STUPEŇ IV
	HA 2	LANGENG.		
-1200	HA 1	STUPEŇ II		HART
	BD			RIEGSEE
-1450	BD(BC2) BB2(BC1)	STREDNÁ	STUPEŇ I	ASENKOFEN
	BB 1			GÖGGENH.
				LOCHHAM

Obr. 232. Chronologická a synchronizačná tabuľka strednej, mladšej a neskej doby bronzovej.

dôležité amfory a amforovité vázy, ich tvar a výzdoba. Boli síce takmer v každom hrobe, kde plnili funkciu popolnice, ale žiaľ väčšinou však boli vyrábané iba pre funerálne účely. Preto boli spravidla nedostatočne vypálené a v hrobách sa zachovali nekompletné. Okrem amfor a amforovitých váz to boli chronologicky signifikantné i niektoré iné keramické tvary.

V keramickej náplni kyjatickej kultúry boli džbáňky, na rozdiel od pilinskej kultúry, vzácné. V prípadoch, keď sa nádoba zachovala iba v zlomkoch, bol problém rozhodnúť, či ide o džbánok alebo o amforku. Teda možno sumarizovať, že džbáňky kyjatickej kultúry sú pre relatívnu chronológiu pohrebiska takmer nepoužiteľné. Chronologicky signifikantné sú šálky a teriny s vnútornou plastickou výzdobou, sacie nádoby a pokrievky. Vypracovať spoľahlivú vnútornú chronológiu pokrievok sa síce nedá, pretože v nálezovom fonde nie sú príliš početné, ale majú ostro ohraničený diapazón výskytu, ktorý možno porovnať s tvarom konkrétnych kamenných hrobových konštrukcií. Šálky s vnútornou plastickou zahĺbenou výzdobou boli v hrobách tak bez kamennej konštrukcie, ako aj s kamennou konštrukciou (pozri kapitolu 3.7.2.2.8 *Šálky*). Takmer všetky hroby s kamennou konštrukciou mali bohatú a pestrú keramickú výbavu. Signifikantný je skrinkový hrob s kamenným príkrovom (7/41), v ktorom boli okrem iného aj dve šálky s vnútornou plastickou výzdobou (tab. II: 9, 10). Jedna mala oblú vnútorné oblúky, druhá mierne lomené. Znamená to, že tvar oblúkov nie je znak chronologický. Tento typ hrobu je datovaný do stupňa Kyjatice IV (obr. 232)³, čiže do stupňa HB1 (Reinecke a pokračovatelia).

Ďalšie podklady pre datovanie a periodizáciu kyjatického pohrebiska poskytujú analýzy materiálnej kultúry a zistenia charakteru archeologických pozorovaní. Materiálna kultúra, ako už bolo povedané, je dominantne reprezentovaná keramickými nádobami. Limitujúcou skutočnosťou je však značné sekundárne poškodenie hrobov a ich obsahov (pozri tab. XXVI: 3; tab. LXX: 2). Bronzová industria zo spoľahlivých nálezových celkov je málo početná a podobne je to aj s inými entitami materiálnej kultúry. Nedá sa síce generalizovať, že všetky druhy keramických nádob by boli pre účely relatívnej chronológie nepoužiteľné, ale niektoré sú naozaj minimálne signifikantné.

Podobne chronologicky citlivý a signifikantný znak predstavuje vyhotovenie výzdoby keramiky (pozri kapitolu 3.7.3 *Výzdoba keramiky*). Z nej má dominantný význam plastická zahĺbená výzdoba (Z) a o niečo menší význam plastická vystupujúca výzdoba (V). Motívov rytej výzdoby (R) bolo podstatne menej, a to predovšetkým boli na keramike pilinskej kultúry a na keramike z prechodného pilinsko-kyjatického horizontu.

Výzdobné motívy plastickej zahĺbenej výzdoby sú, čo sa týka početnosti, časté. Motív Z1 – zväzky zvislých úzkych žliabkov (obr. 218: 1) – 31 vybraných príkladov; motív Z2 – zväzky zvislých širokých žliabkov (obr. 218: 2) – 34 vybraných príkladov; motív Z3 – zväzky obodových žliabkov (obr. 218: 3) – 71 vybraných príkladov; motív Z4 – široké šikmé žliabky (obr. 218: 4) – 34 vybraných príkladov; motív Z5 – polkruhovitá a kruhovitá žliabky (obr. 218: 5) – 1 vybraný príklad; motív Z6 – kruhovitá jamky (obr. 218: 6) – 3 vybrané príklady; motív Z7 – eliptické obvodové jamky (obr. 218: 7) – 6 vybraných príkladov; motív Z8 – rozety (obr. 218: 8) – 1 vybraný príklad; motív Z9 – presekávaný ostrý lom nádoby (obr. 218: 9) – 1 vybraný príklad; motív Z10 – vodorovné hravenie vnútornej časti ústia (obr. 218: 10) – 10 vybraných príkladov; motív Z11 – vodorovné hravenie vydutiny (obr. 218: 11) – 10 vybraných príkladov; motív Z12 – vnútorná plastická výzdoba misiek a šálok – 21 vybraných príkladov.

Oproti zahĺbenej výzdobe má keramika výrazne menšie zastúpenie plastickej vystupujúcej výzdoby. Motív V1 – obvodová prelamaná páska (obr. 219: 1) – 4 vybrané príklady; motív V2 – oválne kuželovité výčnelky (obr. 219: 2) – 6 vybraných príkladov; motív V3 – vertikálne rebrá (obr. 219: 3) – 3 vybrané príklady; motív V4 – krátke vodorovné výčnelky (obr. 219: 4) – 4 vybrané príklady; motív V5 – jazykovité výčnelky z tela nádoby (obr. 219: 5) – 11 vybraných príkladov; motív V6 – jazykovité výčnelky z okraja (obr. 219: 6) – 15 vybraných príkladov; motív V7 – jednoduché prsovité vypukliny (obr. 219: 7) – 9 vybraných príkladov; motív V8 – prsovité vyukliny so žliabkami (obr. 219: 8) – 3 vybrané príklady; motív V9 – tordovanie okraja (obr. 219: 9) – 2 vybrané príklady; motív V10 – ucha s dvomi výčnelkami (obr. 219: 10) – 2 vybrané príklady; motív V11 – ucha s rebrami (obr. 219: 11) – 6 vybraných príkladov; motív V12 – dvojice, resp. trojice trojuholíkovitých výčnelkov z okraja (obr. 219: 12) – 1 vybraný príklad; motív V13 – nepravé ucha (obr. 219: 13) – 4 vybrané príklady.

³ Absolútne dáta podľa B. Hänsel 2010 a S. von Schmurbein 2010.

Čo z tejto sumarizácie vyplýva? Motívy, ktoré majú príliš veľkú početnosť, majú široký diapazón výskytu a z toho dôvodu nie sú pre jemnejšiu periodizáciu veľmi vhodné. Motívy s malou početnosťou sú síce chronologicky významné, ale nedovoľujú generalizáciu záverov. Existujú však niektoré výzdobné motívy, ktoré majú relatívne úzky diapazón životnosti.

Podobne je tomu pri aplikácii slamovania a smolného náteru na nádobách. Jednoznačne možno povedať, že slamovanie, respektíve voštinovanie sa na keramike kyjatickej kultúry nevyskytuje. Smolný náter je bežný, ale až na keramike najmladšieho stupňa kyjatickej kultúry.

Existuje ešte jedna možnosť, ako využiť výzdobné motívy pre potreby relatívnej chronológie a periodizácie žiarového pohrebiska v Kyjaticiach. Obráťme našu pozornosť k princípu analógie. Keď sa analyzovalo žiarové pohrebisko pilinskej a kyjatickej kultúry v Radzovciach, boli sme postavení pred podobný problém. Výhodou však bolo, že toto pohrebisko nebolo sekundárne porušené, keramický materiál bol v relatívne dobrom stave a bola k dispozícii dosť početná chronologicky významná bronzová industria z veľkého počtu hrobov. Okrem toho pohrebisko v Radzovciach bolo, čo sa týka počtu preskúmaných hrobov, sedemkrát väčšie ako pohrebisko v Kyjaticiach a v niektorých častiach pohrebiska boli hroby až v troch vrstvách nad sebou, čo umožňovalo využiť pre relatívnu chronológiu metódu superpozície. Ďalšou veľkou výhodou bolo, že pohrebisko v Radzovciach vyhodnocovali a napokon i vy publikovali dvaja európski uznávaní odborníci na problematiku popolnicových polí a mohli o svojich názoroch diskutovať a závery prípadne i vzájomne korigovať (Furmánek/Mitáš 2010; Furmánek/Mitáš/Budaváry 2016).

Pohrebisko v Radzovciach bolo z hľadiska chronologického rozdelené na päť horizontov (Furmánek/Mitáš 2010, 92–101), pričom horizont III bol ešte rozdelený na tri subhorizonty (IIIa, IIIb, IIIc). Okrem horizontu Radzovce I všetky horizonty a subhorizonty majú vzťah ku kyjatickej kultúre. Zrekapitulujme si základné entity jednotlivých horizontov a subhorizontov žiarového pohrebiska v Radzovciach. Horizont Radzovce II je synchronizovaný so stupňom BC(BC2) a stupňom BD v systéme Reinecke a pokračovatelia (Furmánek 2015a, 16). V tomto horizonte sa začínajú budovať skrinkové hroby. Horizont Radzovce III je synchronizovaný so stupňom HA1 a HA2 v systéme Reinecke a pokračovatelia a bol ešte rozdelený na tri subhorizonty. Subhorizont Radzovce IIIa reprezentuje prvú polovicu stupňa HA1 v systéme Reinecke a pokračovatelia. Končí sa existencia pilinskej kultúry. Subhorizont Radzovce IIIb reprezentuje druhú polovicu stupňa HA2 v systéme Reinecke a pokračovatelia. Pokračuje výstavba skrinkových hrobov a v materiálnej kultúre existuje pilinsko-kyjatický horizont. Subhorizont Radzovce IIIc je synchronizovaný so stupňom HA2 v systéme Reinecke a pokračovatelia. Kyjatická kultúra je plne sformovaná. Horizont Radzovce IV je synchronizovaný so stupňom HB1 v systéme Reinecke a pokračovatelia, začínajú sa budovať hroby s kamennými príkrovmi. Horizont Radzovce v reprezentuje v systéme Reinecke a pokračovatelia stupeň HB2, prípadne až začiatok stupňa HB3. Pokračuje sa vo výstavbe hrobov s kamennými príkrovmi, mení sa sortiment nádob a v niektorých hrobách sú spálené ľudské ostatky nielen v urnách, ale rozsypané sú aj na dne hrobovej jamy okolo nádob.

V Kyjaticiach sa po komplexnej analýze hrobových konštrukcií podarilo vytvoriť ich chronologickú sekvenciu. Po celý čas pochovávaní existovali urnové hroby bez kamennej konštrukcie. Maximálne boli tieto hroby označené jedným či dvomi kameňmi. Hroby s kamennou konštrukciou boli variabilné a ich tvar a konštrukcia mali chronologickú náplň. Najstaršie s kamennou konštrukciou boli klasické skrinkové hroby, nasledovali hroby s neúplnou, iba naznačenou skrinkou, skrinkové hroby, prekryté kamenným príkrovom a tiež sa našli hroby iba s kamenným príkrovom. Hroby z najmladšieho stupňa pochovávaní majú zaujímavý spôsob pohrebného rítu. Spálené ľudské ostatky sú nielen v urnách, ale i na dne hrobovej jamy mimo nádob (hrob 141/84). Väčšinou však boli rozsypané okolo nádob (hroby 66/83, 115/84, 165/84, 176/84). Podobný jav sa konštatoval i na pohrebisku pilinskej a kyjatickej kultúry v Radzovciach (Furmánek/Mitáš 2010, 78–81). Na tomto pohrebisku ich však bolo početne viac, ale percentuálne takmer rovnako ako v Kyjaticiach.

Túto chronologickú typológiu podľa hrobových konštrukcií sme doplnili o chronologickú typológiu materiálnej kultúry a o chronológiu výzdobných motívov. Podarilo sa nám vytvoriť päť stupňov pohrebiska v Kyjaticiach. Rámčovo môžeme povedať, kedy sa v Kyjaticiach začalo pochovávať, ako dlho sa pochovávalo a kedy sa pochovávať prestalo. Sídliisko z doby popolnicových polí založilo obyvateľstvo pilinskej kultúry medzi rokmi 1200 pred n. l. až 1100 pred n. l. (stupeň Kyjatice I). Vtedy nositelia tejto kultúry zo svojho pôvodného sídelného teritória v Rimavskej a v Lučenskej kotline a zo stredného Poiplia začali prenikať na sever do podhorských oblastí Slovenského rudohoria. Zánik osa-

dy a teda aj ukončenie pochovávaní nastal medzi rokmi 800 až 700 pred n. l. (stupeň Kyjatice V). Je pochopiteľné, že za tých 400 až 500 rokov (stupne Kyjatice II, Kyjatice III a Kyjatice IV) sa charakter osady, spôsoby pochovávaní, hrobové konštrukcie a materiálna kultúra, reprezentovaná predovšetkým keramickými nádobami a čiastočne i bronzovými predmetmi, menili. Tieto zmeny sa dajú vyjadriť rozdelením doby používania pohrebiska do jednotlivých časových stupňov. Toto členenie je v súčasnosti intuitívne, trocha hypotetické a predbežné. Sme však presvedčení, že pri ešte podrobnejšom vedeckom spracovaní celej lokality sa vyslovená hypotéza potvrdí.

Dobu trvania pochovávaní na pohrebisku v Kyjaticiach a jednotlivé hrobové nálezové celky sme rozdelili do piatich stupňov (obr. 232). Využili sme na to predovšetkým závery relatívnej chronológie pohrebiska pilinskej a kyjatickej kultúry v Radzovciach (Furmánek/Mitáš 2010, 92–101). V Kyjaticiach to boli stupne: stupeň Kyjatice I – hroby prvých osadníkov z obdobia záveru pilinskej kultúry; stupeň Kyjatice II – hroby z prechodného pilinsko-kyjatického horizontu; stupeň Kyjatice III – hroby z doznievajúceho pilinsko-kyjatického horizontu a hroby z obdobia staršej kyjatickej kultúry; stupeň Kyjatice IV – hroby z obdobia klasickej kyjatickej kultúry; stupeň Kyjatice V – záverečná fáza kyjatickej kultúry a zároveň i ukončenie existencie osady, teda i koniec pochovávaní na tomto pohrebisku. Vyššie uvedené rozdelenie sa pokúsime porovnať s časovými horizontmi, ktoré boli pred časom vypracované na základe komplexnej analýzy nálezových situácií a archeologického materiálu z viac ako 1300 hrobových celkov na pohrebisku pilinskej a kyjatickej kultúry v Radzovciach (Furmánek/Mitáš 2010, 92–101), ktoré je vzdialené od Kyjatíc vzdušnou čiarou necelých 40 km. Zároveň sme sa pokúsili synchronizovať tieto stupne s nedávno publikovanou chronologickou a synchronizačnou tabuľkou doby bronzovej na Slovensku, a to podľa systému relatívnej chronológie „Reinecke a pokračovatelia“ (Furmánek 2015a, 16, obr. 2). Túto metódu sme zvolili preto, aby sa nezverejňovali stále nové periodizácie a nové chronológie pre dobu popolnicových polí na Slovensku a v severnej časti Karpatskej kotliny a aby tak nenarastal zbytočný zmatek a chaos pri riešení tejto problematiky.

V stupni Kyjatice I sú urnové hroby pilinskej kultúry, ktoré sú synchronizovateľné s horizontom Radzovce II (BC/BC2 a BD). V keramickej náplni tohto stupňa sú amfory typu A4, A5, A6; amforoky typu B8; džbánky typu G2; profilované misky typu H3, H6; šálky typu I1 a I2.

V stupni Kyjatice II sú na pohrebisku v Kyjaticiach hroby z prechodného pilinsko-kyjatického horizontu, ktorý je čiastočne synchronizovateľný s horizontom Radzovce III. Tento horizont bol na základe relevantnej analýzy rozdelený na tri subhorizonty: IIIa, IIIb a IIIc. A práve subhorizont IIIa, datovaný do prvej polovice stupňa HA1, reprezentuje najmladšie hroby pilinskej kultúry a druhá polovica stupňa HA1 už reprezentuje pilinsko-kyjatický horizont. V keramickej náplni tohto stupňa sú amfory typu A6; amforoky typu B5 a B7; misky typu H5; šálky typu I2, I10 a I11.

Stupeň Kyjatice III reprezentuje hlavný výskyt skrinkových hrobov. Je to podobné ako na pohrebisku v Radzovciach, kde sú hroby tohto typu v horizonte Radzovce IIIb a Radzovce IIIc, ktoré sú datované do stupňa HA2. V keramickej náplni tohto stupňa sú amfory typu A6, A8, A9, A11, A12; amforoky typu B4; amforovité vázy typu C1, C2, C6, C9; vázičky typu D2; hrnce typu F4, F8, F10, F12; misky typu H8, H9, H11, H12, H16; šálky typu I5, I8, I10; sacie nádoby a pokrievky. V tomto stupni je najširší sortiment keramických typov.

Stupeň Kyjatice IV je synchronizovateľný s horizontom Radzovce IV a datovaný do HB1. V keramickej náplni sú časté amfory typu A8; amforoky typu B6; amforovité vázy typu C1, C2 a C7; hrnce typu F3 a F10; misky typu H9–H12, H14; šálky typu I0; sacie nádoby a pokrievky.

Stupeň Kyjatice V je synchronizovateľný s horizontom Radzovce v a datovaný do HB2 až do začiatku HB3. V keramickej náplni sú amfory typu A8 – A10, A12; amforovité vázy typu C4 a C5; vázičky typu D1, D3 a D6; hrnce typu F3, F6, F7, F11; misky typu H9, H14; šálky typu I6, I8 a I10 sacie nádoby a pokrievky.

Môžeme teda sumarizovať, že stupeň Kyjatice I je synchronizovateľný s horizontom Radzovce II („Reinecke a pokračovatelia“ BC/BC2 a BD); a subhorizontom Radzovce IIIa (koniec stupňa BD a prvá polovica stupňa „Reinecke a pokračovatelia“ HA1 – *frühe Urnenfelderzeit*); stupeň Kyjatice II je možno synchronizovať so subhorizontom Radzovce IIIb (druhá polovica stupňa „Reinecke a pokračovatelia“ HA1 – koniec *frühe Urnenfelderzeit* a začiatok *ältere Urnenfelderzeit*); stupeň Kyjatice III je synchronizovaný so subhorizontom Radzovce IIIc (stupeň „Reinecke a pokračovatelia“ HA2 a zvyšok *ältere Urnenfelderzeit*). Prechod medzi stupňom Kyjatice II a stupňom Kyjatice III reprezentuje prechodný pilinsko-kyjatický horizont. Stupeň Kyjatice IV je možno synchronizovať s horizontom Radzovce IV (stupeň „Reinecke

a pokračovatelia“ HB1 – prvá tretina *jüngere Urnenfelderzeit*) a stupeň Kyjatice V je synchronizovaný s horizontom Radzovce V (stupeň „Reinecke a pokračovatelia“ HB2, prípadne až HB3 – druhá a tretia tretina *jüngere Urnenfelderzeit*).

Je príznačné, že počiatok a trvanie pochovávaní v Kyjaticiach sú podobné s dĺžkou pochovávaní na analogickom žiarovom pohrebisku západnej enklávy kultúrneho komplexu juhovýchodných popolnicových polí v obci Cinobaňa (*Furmánek/Mitáš/Pavelková 2010*). Aj toto pohrebisko leží v podhorskej oblasti Slovenského rudohoria. Prví osadníci tiež prišli z juhu na začiatku mladšej doby bronzovej a pohrebisko tiež existovalo iba do druhej polovice neskorej doby bronzovej, respektíve do konca doby bronzovej. Ukazuje sa, že na juhu stredného Slovenska došlo v závere 2. tisícročia pred n. l. a na počiatku 1. tisícročia pred n. l. k zaujímavému historickému vývoju. Najskôr išlo o migráciu z juhu na sever, pravdepodobne spôsobenú klimatickými zmenami (azda oteplenie a znižovanie celkovej sumy zrážok), potom bolo niekoľko storočí pokojného života a nakoniec azda dramatický zánik civilizácie popolnicových polí v tejto oblasti. Čo tento zánik spôsobilo, môžeme iba predpokladať. Boli to ďalšie klimatické zmeny, ochladzovanie a nárast zrážok? Ničivé nájazdy východných nomádskych etník? Epidémie? Kolaps hospodárskych a organizačných štruktúr? Permanentné vojenské strety? Nevieme! Možno to bola neblahá kombinácia niekoľkých hore uvedených faktorov.

Na tomto mieste si dovoľíme stručnou formou zopakovať závery z konca kapitoly 2 (*Historická situácia osídlenia regiónu*). Predpokladalo sa, že v severných oblastiach rozšírenia kyjatickej kultúry, teda na juhu stredného Slovenska, žili jej nositelia až do konca 8. stor. pred n. l. Na juhu, na území dnešného Maďarska, tomu malo byť inak. Tam kyjatická kultúra zanikla skôr, už v prvej polovici stupňa HB (*Furmánek 2015b*, 190). Na Slovensku v komunikačne komplikovane prístupných podhorských oblastiach, napríklad v katastri obce Sucháň, ležiacej v strednej časti Krupinskej výšiny v nadmorskej výške okolo 510 metrov (*Ožďáni/Furmánek 1997*) a v jaskyniach Slovenského a Drienčianskeho krasu (*Furmánek 2015e*, 254), sídlili nositelia tejto kultúry až do počiatku staršej doby železnej a po celé 7. stor. pred n. l. Novozverejnené poznatky (*Hellmuth Kramberger 2021*) však jasne ukazujú, že niektoré, možno povedať, dobre opevnené centrálné hradiská v tejto oblasti s koncentráciou bojovníkov, odolávali skýtskej invázii dlhšie. Dôkazom je najväčšie hradisko kyjatickej kultúry v Maďarsku, ktoré má plochu 123 ha. Je to hradisko Verebcebérc v katastri obce Dédestapolcsány (*Hellmuth Kramberger 2021; Matuz/Nováki 2002*, 10, obr. 1, 12) na severnom úpätí pohoria Bukové hory (Bükk) v nadmorskej výške 650 metrov. Bolo dobre opevnené náročným systémom valov a priekop. Pravda, nie každé hradisko kultúrneho komplexu juhovýchodných popolnicových polí malo také šťastie, že nomádskym nájazdom odolalo. Napríklad Zádielske hradisko nad Zádielskou dolinou v katastri obce Turnianske Podhradie je o niečo málo menšie, má plochu 110 ha (*Furmánek/Mitáš 2015a*, 258). Jeho val však na juhovýchodnej strane nebol dokončený a lokalita bola pravdepodobne ľahko dobytá útočníkmi.

Pre chronológiu žiarových pohrebísk a jednotlivých hrobov sú dôležité kovové predmety, predovšetkým predmety zhotovené z bronzu. V hroboch na pohrebisku v Kyjaticiach boli kovové artefakty mimoriadne vzácne a ich vypovedacia schopnosť pre riešenie otázok relatívnej chronológie jednotlivých hrobov je minimálna. Väčšinou to boli iba zlomky ihlíc a zlomky drôteného kruhového šperku (pozri kapitolu 3.7.4 *Kovové predmety*).

Žiaľ, chronologicky preukazných bronzových predmetov z hrobových nálezových celkov v Kyjaticiach je málo. Zlomky ihlíc väčšinou pochádzajú z ihiel a väčšinou sú pre chronologické použitie nevhodné. Podobne je to i s drôteným kruhovým šperkom a z funkčne neurčitelnými zlomkami bronzu. Charakteristické bronzové artefakty pochádzajú zo zberu na ploche pohrebiska. Tie však vypovedajú iba o tom, kedy bolo pohrebisko funkčné.

4 ANTROPOLOGICKÉ ANALÝZY

Antropologické analýzy spálených ľudských ostatkov z doby popolnicových polí a ich vyhodnotenie zostávali po dlhú dobu bez povšimnutia anatómov či antropológov. Najskôr, až od druhej dekády 20. stor. sa tejto problematike začala venovať väčšia pozornosť a odvtedy sa využíva až do súčasnosti. Táto problematika je nezastupiteľná pre riešenie otázok telesného vývoja a demografických ukazovateľov príslušníkov určitej kultúrnej či etnickej skupiny na základe morfológie spálených kostí zo žiarových pohrebísk odkrytých pri archeologických výskumoch. Svoje nenahraditeľné miesto zaujíma aj pri identifikácii spálených kostier pre potreby súdneho lekárstva a kriminalistické expertízy, napríklad uhorenie osôb pri požari budov, pri dopravných nehodách s následným požiarom, pri identifikácii tiel z vojnových konfliktov a iných násilných činov.

K hodnoteniu spálených ľudských zvyškov boli na konci 20. stor. vypracované nové identifikačné metódy a postupy, ktoré sa stali platnými pre prácu so spálenými kosťami, na ktorých sa podieľalo mnoho antropológov, anatómov a súdnych lekárov, ktorí výsledky nezávisle na sebe publikovali. Ako uvádza známy český antropológ Milan Dokládala, tak na základe týchto skutočností došlo ku vzájomnej koordinácii a k zjednoteniu jednotlivých stanovísk. Pri vlastnej analýze spálených kostí boli sledované jednotlivé entity, ktoré je možné pri rozbere identifikovať. Ide napríklad o vplyv vysokého žiaru a dobu jeho expozície na vonkajšiu morfológiu kosti, jej vnútornú štruktúru, farbu, fyzikálne a chemické vlastnosti kostného tkaniva a iné. Významný podiel na tejto metodike mal aj experimentálny prístup k tomuto problému. Práve spomenutý M. Dokládala sa venoval štúdiu spálených kostier známeho veku, pohlavia, robusticity atď. Pritom si uvedomoval, že samozrejme nie je možné bez výhrad porovnávať kosti z prehistorických žiarových hrobov a kosti spálené v súčasných krematóriách. Získané výsledky publikoval a prednášal o nich tak doma, ako aj v zahraničí. Na jeho práce nadviazal celý rad odborníkov v Nemecku, Poľsku, Francúzsku, Švédsku, Holandsku a USA, ktorí jeho výsledky ďalej rozpracovali, rozšírili a v niektorých prípadoch aj opravili a spresnili. Podstatnou skutočnosťou však bolo, že ním postulované výsledky sa potvrdili (Dokládala 1999, 8). Táto metodika, aj keď stále prechádza postupným zdokonaľovaním na základe nových špeciálnych techník a pracovných postupov, je doteraz bežne používaná v prehistorickej a historickej antropológii, v súdnom lekárstve, ba i v kriminalistike. Z tejto metodiky vychádzali aj predložené analýzy.

Z kultúrneho komplexu juhovýchodných popolnicových polí doteraz poznáme stovky žiarových pohrebísk, na ktorých boli pochované tisícky ľudí. Z tohto obrovského počtu zomrelých bolo na Slovensku preskúmaných okolo 2500 hrobov a bolo publikovaných takmer 1800 antropologických analýz. Okrem toho existujú analýzy z ďalších hrobov, ktoré sú pripravené do tlače, alebo sa priebežne spracovávajú. Všetky antropologicky vyhodnotené pohrebiská patria väčšinou kultúram západnej enklávy kultúrneho komplexu juhovýchodných popolnicových polí, pilinskej a kyjatickej. Preskúmaných hrobov z východnej enklávy kultúrneho komplexu juhovýchodných popolnicových polí, kultúry *Suciu de Sus* a *Gáva* je podstatne menej a ich obsahy takmer vôbec neboli antropologicky hodnotené (Pavelková/Furmánek 2021).

Antropologické analýzy ľudských ostatkov zo žiarových hrobov kultúrneho komplexu juhovýchodných popolnicových polí majú na Slovensku skutočne dlhoročnú tradíciu (Pavelková/Furmánek 2018, 103). Prvé antropologicky analyzované žiarové pohrebisko bolo z lokality Košice-Barca, okres Košice (Jilková 1961; Palečková 1961), nasledovali Radzovce, okres Lučenec a Tornaľa, okres Revúca (Furmánek 1977; Furmánek/Mitáš/Budaváry 2016; Stloukal/Furmánek 1982), Dvorníky-Včeláre, okres Košice-okolie (Lamiová-Schmiedlová 2009; Stloukal 2009), Kyjatice, okres Rimavská Sobota (Furmánek 1986a; Pavelková 2012), Siliča, okres Rožňava (Hreha 2015; Pavelková 2015) a napokon Cinobaňa, okres Poltár (Mitáš/Furmánek 2016; Pavelková/Furmánek 2014).

Prvý výskum pohrebiska v Kyjaticiach realizoval v roku 1941 *Vojtech Budinský-Krička* (1947, 79). Vtedy bolo preskúmaných 52 žiarových hrobov. Na jeho terénne aktivity nadviazal po viac ako štyridsiatich rokoch (1983–1985) *Václav Furmánek*. Bolo objavených ďalších 140 hrobov. Výskum bol ukončený s konštatovaním, že pohrebisko bolo preskúmané bezo zvyšku (Furmánek 1986).

4.1 Sumár antropologickej analýzy

Antropologický materiál, ktorý bol dodaný na antropologickú analýzu, má rôznu kvalitu a z tejto skutočnosti vyplýva i jeho vypovedacia hodnota. Podpísalo sa pod to niekoľko faktorov. Pohrebisko leží na poli, ktoré bolo po desaťročia intenzívne orané. Práve počas pomerne plytkej orby sa pohrebisko objavilo a v roku 1941 boli oznámené zlomky nádob a spálené ľudské ostatky. Značnú časť hrobov na tomto pohrebisku predstavovali hroby skrinkové, ktoré často boli zakryté kamennými prikrovmi. Tieto kamene boli po desaťročia z polí odstraňované, aby sa tak uľahčila orba a šetrili sa poľnohospodárske stroje a nástroje. Je pochopiteľné, že pri tejto činnosti boli hroby a ich obsahy po dlhú dobu opakovane a značne poškodzované. Druhou limitujúcou skutočnosťou bola metodika výskumu z roku 1941. Pod značne narušený stav pohrebiska sa tiež výrazne podpísala aj doba, ktorá od roku 1941 uplynula a predovšetkým intenzívne obrábanie pôdy ťažkými mechanizmami od šesťdesiatych rokov dvadsiateho storočia.

Ľudské kremačné ostatky zo žiarových hrobov kyjatickej kultúry vykazujú spravidla dokonalé spálenie. Hoci spálené kosti Vojtech Budinský-Krička vo svojich zápisoch zmieňoval, tak spravidla neboli vyberané a evidované. Ďalšou negatívnou skutočnosťou bolo, že získaný archeologický materiál bol často premiestňovaný a aj tie kremačné zvyšky, ktoré sa počas výskumu zachránili, sa niekedy stratili. Antropologický materiál z výskumu v rokoch 1983–1985 bol síce zachraňovaný mimoriadne starostlivo, avšak stupeň spálenia kostí bol natoľko vysoký, že sa kremačné ostatky niekedy vôbec nezaznamenali, alebo sa iba konštatovalo, že hrob obsahoval na prach spálené kostrové zvyšky, ktoré na antropologickú analýzu neboli dodané. To ostatne zverejnil i Václav Furmánek, keď publikoval a hodnotil výsledky výskumu z roku 1983. Napísal: „*Ve srovnání s jinými žárovými pohřebišti piliňské anebo kyjatické kultury je nápadná častá absence přepálených kostí. V mnoha hrobech se lidské kosti nenašly vůbec; v jiných se našly jen drobné rozpadávající se úlomky*“ (Furmánek 1984a, 79).

Antropologický rozbor predložených kostrových pozostatkov zo žiarového pohrebiska v Kyjaticiach bol realizovaný pomocou anatomicko-morfologickej metódy (Ubelaker 2008). Tá spočívala, pokiaľ to spálené ostatky dovoľovali, v určení anatomickej príslušnosti každej vzorky a v jej hodnotení podľa tvaru a veľkosti spálených kostí. Použitá metodika k identifikácii osôb z pohrebiska vychádza okrem iných z metodických (Pavelková 1995), hlavne českých odborných publikácií (Dokládál 1999; Chochol 1964). Pozornosť bola teda venovaná množstvu pozostatkov (hmotnosť), ich morfológii, veľkosti a stupňu spálenia. Na základe hodnotení jednotlivých zlomkov kostí žiarového pohrebu sme sa snažili určiť dosiahnutý vek, pohlavie a morfologické, ako aj iné charakteristiky skúmaného individua. Hodnotenie bolo, tak ako už bolo povedané, žiaľ, v mnohých prípadoch komplikované malým množstvom materiálu a jeho veľkosťou (často bol ešte v praveku rozdrvený), čo dovoľilo iba obecnjšie určenie a zaradenie do kategórie nedospelý jedinec (infans, juvenis), či dospelý jedinec (adultus, maturus). Napriek tomu sme sa pokúsili bližšie určiť i jednotlivé detské obdobia (infans I a infans II), pravda, pokiaľ to spálené kostrové ostatky dovoľovali. Ich určenie je však iba orientačné. Určovanie pohlavia sa v záujme spoľahlivosti podarilo z dôvodu prítomnosti zreteľných sexuálnych znakov len u niekoľkých jedincov, a tu znova musíme podčiarknuť, že iba s určitou pravdepodobnosťou.

Ako už bolo povedané, v kapitole 3.3 *Katalóg hrobov a antropologických analýz*, bol antropologický katalóg zakomponovaný do celkového archeologického katalógu. Zvýšila sa tak prehľadnosť publikácie a dosiahla sa úspora rozsahu textu.

4.2 Spálené ľudské ostatky v hroboch

Základy antropológie ako vedeckej disciplíny je možné datovať už do staroveku, a to predovšetkým v rozsiahlom odkaze *Aristotela*, ktorý ako prvý použil pojem antropológia pre komplexný pohľad na človeka a rozšíril tak antické vedomosti o empiricky podložené údaje z porovnávacej biológie a zoológie (Soukup 1996, 11). Významný podiel na formovanie antropológie priniesli aj antickí lekári a prírodovedci, napríklad *Hippokrates*, *Erasistratos*, *Galénos* a iní. Za prvého antropológa v modernom slova zmysle je označovaný *Poseidónios z Apameie*. Z historického kontextu výskumu antropológie a štúdia mechanizmov biologickej a kultúrnej evolúcie a adaptácie výrazne stimulovali nielen ďalší rozvoj antropológie ako prírodnej vedy, ale prispeli podľa V. Soukupa tiež k rozšíreniu jej výskumného záberu o sociokultúrnu dimenziu (Soukup 2011, 12, 13).

Antropológia ako obecná veda orientuje svoj záujem na človeka, na jeho prácu, spoločnosť a vlastnú kultúru, teda nielen ako na biologickú bytosť, ale aj na tvorca a produkt kultúry. Súčasná sociálna a kultúrna antropológia predstavuje komparatívnu disciplínu patriacu medzi prírodné vedy a je úzko spätá s fyzickou antropológiou a jej subdisciplínami, napríklad paleoantropológiou, fyzickou morfológickou a vývojovou antropológiou, rieši aj z pohľadu archeológie problematiku roly dedičnosti, prírodného výberu a vonkajšieho prostredia na premenlivosť organizmu vo fylogenetickom a ontogenetickom vývoji človeka, náboženské prejavy človeka atď.

V kontexte predmetu tejto knihy je nutné vyzdvihnúť a predstaviť paleoantropológiu pod disciplínu antropológie, ktorá je zameraná predovšetkým na štúdium kostrového materiálu z dôb prehistorických, protohistorických a historických. Má teda blízku spáťosť s archeológiou, pretože bez využitia tohto vedného oboru by archeológia nebola schopná adekvátne interpretovať dôležitý materiál predmetu svojho skúmania, teda ľudských kostrových pozostatkov, a to vo všetkých podobách, podľa jednotlivých historických kultúr, rituálne pochovaných zomrelých jedincov (kostrový i žiarový pohrebný rítus). Venuje sa tiež spôsobu pochovávanía a zaobchádzania s mŕtvymi telami, výbavou hrobov, prítomnosťou archeologických artefaktov (Jakab 2013) vrátane zvyškov živočíchov a rastlín (ekofakty).

Zvyklosti pri pohrebných obradoch, spôsob pochovávanía, výbavu a ukladanie pozostatkov zomrelého do hrobu, hrobové konštrukcie, označovanie hrobov, to všetko je zahrnuté pod súborný pojem *pohrebný rítus* (Bujna 2013, 21–24; Furmánek, 2010, 85). Rituálne zvyklosti vždy úzko súviseli so stavom a úrovňou vtedajšieho spoločenského vedomia, náboženských predstáv, vrátane svetonázoru konkrétnej kultúrnej entity. Určujúcim a dominantným znakom pohrebného rítu je spôsob pochovávanía. Na európskom teritórii sú známe dva základné spôsoby pochovávanía, a to buď kostrový spôsob pochovávanía, tzv. inhumácia, kedy sú do hrobu uložené nespálené ľudská telá, alebo sú zomrelí príslušníci spoločnosti spálení. Vtedy hovoríme o žiarovom spôsobe pochovávanía (kremácia). Oba spôsoby odzrkadľujú určité filozofické princípy a sociokultúrne regulanty danej archeologickej kultúry.

Osídlenie z doby bronzovej v Kyjatiaciach existovalo v čase, kedy na európskom kontinente dominoval žiarový spôsob pochovávanía. Tento pohrebný rítus bol nepochybne zložitým aktom, zviazaným s prísnyimi rituálnymi zvyklosťami, odovzdávanými negenericky z generácie na generáciu v rámci socializácie jedinca v danej spoločnosti. Aj keď antropológické analýzy žiarových ľudských pozostatkov majú menšiu vypovedaciu hodnotu než kostrový materiál (žiarový materiál podlieha vplyvom vysokého žiaru ohňa celému radu zmien, napr. farba kosti, ich povrch, veľkosť, tvar a ich spracovanie vyžaduje špecifickú metodiku), sú cenným prínosom pre odhalenie a priblíženie sa k ľuďom z doby bronzovej na archeologickej lokalite Kyjatice, ktorá na základe svojej kultúrnej identity dala názov jedinečnej archeologickej kultúre v rámci európskeho kontextu Karpatskej kotliny.

Na základe už zmienených skutočností je dôležité priblížiť aspoň niektoré momenty pohrebného obradu ľudí kyjatickej kultúry od skonu človeka až po uloženie jeho spálených pozostatkov, spravidla do keramickej nádoby a potom do zeme, vrátane vybudovania podzemnej, ale i nadzemnej časti hrobu. Smrť človeka vždy bola, je a bude tragickou udalosťou pre jeho najbližších. Hlavne v primitívnych spoločnostiach znamenala smrť nepochopiteľný a bolestivý predel v živote ich príslušníkov. Bolo tu studené, bezvládne telo človeka, ktorý ešte pred nedávnym existoval, komunikoval, konal, pohyboval sa, jednoducho bol žijúcou a mysliacou bytosťou. Zrazu bol koniec, nezvratná situácia. Pre členov komunity nastala chvíľa, kedy bolo potrebné zorganizovať pohrebný ceremoniál, ktorý bol viazaný na prísne rituálne pravidlá podľa tradícií danej spoločnosti historicky ukotvenej. Zvyklosti, ktoré boli odovzdávané z generácie na generáciu, mali svoje pravidlá, ktorých nedodržiavanie mohlo mať, podľa vtedajších primitívnych náboženských názorov a predstáv, zhubné následky pre posmrtný život zosnulého i pre pozemský život jeho rodiny, príbuzných i celého rodu. Pohrebný proces bol zložitým aktom, ktorý sa skladal z mnohých činností a postupov. Niektoré z nich môžeme rekonštruovať pomerne presne, o iných sa môžeme domnievať len približne.

Ako vyzerala príprava zosnulého na kremáciu, nevieme. Je však zrejmé, že nebožtík bol oblečený do šiat, o čom svedčia pozostatky šatových ozdôb a funkčných doplnkov odevu z bronzu a iných látok nezničiteľných ohňom, ktoré sa pri archeologickom výskume objavujú v hroboch, prípadne v popolniciach medzi spálenými ľudskými ostatkami a vo vzácnych prípadoch i vo zvyškoch pohrebných hraníc.

Dôležitou a náročnou prácou bolo postavenie pohrebných hraníc, na ktorej mal mŕtvy jedinec dokonale zhorieť. Výstavba hraníc bola asi komplikovanou prácou. Vyžadovala si dlhodobé empirické

skúsenosti odovzdávané tiež z generácie na generáciu. Stopy po hraniciach na pohrebiskách, analýza nájdených spálených drevených uhlíkov, ako i praktické experimenty, ktoré boli v rôznych krajinách realizované, ukázali, že pohrebné hranice boli stavané z dreva s vyššou výhrevnosťou. Mali obdĺžnikový pôdorys trocha presahujúci dĺžku a výrazne šírku priemerného ľudského tela. Predpokladá sa, že výška hranice bola asi do 180 cm a hranica mala roštovú konštrukciu, aby sa dosiahlo dobrého prúdenia vzduchu, teda i vyššej teploty, aby tak bolo docielené čo možno najdokonalejšieho spálenia zosnulého. Táto technológia mohla byť ešte podporená potretím telesných ostatkov horľavými látkami, napríklad vonnými olejmi (dodnes praktizované v Indii). Telo spočívajúce na hranici bolo pravdepodobne ešte zakryté guľatinou uloženou do tvaru sedlovej strechy. Obsah použitého množstva dreva sa odhaduje približne na 1 či 2 kubické metre.

Obrady, ktoré sa odohrávali pri spaľovaní mŕtveho na hranici, boli iste nevšedné, ale ťažko v súčasnej dobe rekonštruovateľné. Ďalším aktom bolo pozbieranie spálených kostí, žiarom deformovaných ozdobných a funkčných šperkov, ktoré boli súčasťou odevu/kroja, ktorý mal zomrelý v dobe kremácie na sebe. Množstvo zozbieraných a do hrobu uložených kostí záviselo od stupňa spálenia, veku, postavy a kultových praktík. Pravdepodobne sa zbierali aj zvyšky drevených uhlíkov, ktoré mali vysokú výhrevnosť a mohli sa sekundárne použiť pre rôzne technologické účely.

Ako sme sa už zmienili, kosti podliehajú vplyvom vysokého žiaru celému radu závažných zmien, ktoré postihujú ich farbu, povrch, veľkosť, tvar, vnútornú štruktúru a iné. Dobre zvládnutá metalurgia bronzu a následná výroba i ďalšie spracovávanie železa sa azda odrazila aj v zručnostiach pri budovaní pohrebnej hranice konštruovanej tak, aby sa dosiahla vysoká teplota, a tým i kvalitatívne lepšieho spálenia zomrelého. Na stav kremačných zvyškov môže vplývať aj ich uloženie tesne pod povrchom pôdy, ktorá v zime zamrzá a môže viesť tiež k určitému stupňu zvetrávania, teda k ich poškodeniu až k úplnému rozpadu na prach. Vplyv má aj vyberanie ostatkov zo zvyškov hranice ešte za tepla (lomivosť, triedenie, hasenie ohňa) a môže spôsobovať poškodenie kremačných ostatkov. Nepochybne pôsobí aj ročné obdobie konanej kremácie, či konkrétne počasie v dobe spaľovania. Kvalitu spálenia nepochybne ovplyvnila i hmotnosť zosnulého. Druh dreva a z toho vyplývajúca výhrevnosť je ďalším faktorom ovplyvňujúcim dokonalosť spálenia. Kremácia je aj určitý technologický proces. Jeho zvládnutie a zdokonaľovanie sa nepochybne tiež odrazilo na stupni spálenia kostí. Na všetkých pohrebiskách kultúrneho komplexu juhovýchodných popolnicových polí, ak sa na nich pochovávalo od pilinskej po kyjatickú kultúru, vidíme, že stupeň spálenia bol v hrobch pilinskej kultúry výrazne nižší ako v hrobch kyjatickej kultúry. Nedokonale spálené ľudské ostatky sa našli predovšetkým v hrobch na pohrebisku v Tornale (*Furmánek 1977*) a tiež v Radzovciach v hrobch datovaných do staršej fázy pilinskej kultúry (*Stloukal/Furmánek 1982*).

Niekedy sa môžeme stretnúť aj s rituálne nahádzanými spálenými ostatkami mimo pohrebnej nádoby, ktoré tiež môžu dokumentovať určité špecifiká pohrebných zvyklostí danej kultúry v danom období. Hroby bývali aj vykrádané buď ešte súčasníkmi, alebo, čo je doložiteľné nálezmi archeologických artefaktov z historicky mladších období, či popolnicami, ktoré obsahujú neúmerne málo kovových artefaktov (tzv. milodarov). Unikátnu situáciu sme zaznamenali nielen na pohrebisku v Radzovciach, ale predovšetkým na pohrebisku v Cinobani. Existujú jednoznačné dôkazy, že tieto pohrebiska boli neskôr, za niekoľko storočí, predmetom záujmu Keltov (*Furmánek/Mitáš 2014*).

Množstvo dochovaných kostných pozostatkov kolíše od nepatrného množstva až po 511,7 g. Pri prehistorických kremáciách sa uvádza priemerná hmotnosť spálených kostrových zvyškov u mužov 637 g, u žien 445 g; rozmedzie býva od 20 do 2000 g; pri väčšej hmotnosti treba uvažovať o dvoj pohrebe (*Stloukal/Furmánek 1982, 7*). V moderných krematóriách sa hmotnosť spálených ostatkov pohybuje od 970 g do 3200 g. Užívateľov výsledkov antropologických analýz treba upozorniť, že Jaroslava Pavelková uvádza množstvo spálených kostí v jednotlivých hrobch v gramoch, zatiaľ čo Milan Stloukal uvádzal množstvo spálených kostí v kubických centimetroch. Vidí sa nám, že hmotnosť je o niečo exaktnejší údaj ako objem. Hlavne sa to prejavuje v prípade nedobre spálených ľudských kostí zo starších období civilizácie popolnicových polí, ktoré v urnách zaberajú veľa priestoru a predtým, kým sa uložili do popolnice, museli byť dokonca i drvené.

O všetkých žiarových pohrebiskách kultúrneho komplexu juhovýchodných popolnicových polí bez výnimky platí, že v podmienkach pilinskej kultúry, predovšetkým na jej počiatku, bola kvalita spálenia menšia, dokonca niektoré dlhé kosti museli byť po kremácii ešte sekundárne rozdrvené, aby sa zmestili do popolnice. Pri antropologickej analýze kostrového materiálu z výskumu, ktorý

prebiehal v Kyjaticiach v rokoch 1983–1985, sa konštatovalo, že kremačné ostatky boli síce vyzbierané starostlivo, avšak stupeň spálenia kostí bol natoľko vysoký, že sa kremačné ostatky zaznamenali výnimočne, či vôbec nie, alebo bolo možné konštatovať, že hrob obsahoval na prach spálené kostrové zvyšky, ktoré na antropologickú analýzu neboli dodané. To napokon zverejnil už aj *Václav Furmánek* (1984, 79).

Vo všeobecnej rovine je možné záverom konštatovať, že v podmienkach nami riešenej kyjatickej kultúry bola kvalita spálenia kostí dokonalá a dosiahlo sa takmer úplného zhorenia organickej hmoty, *de facto* až na výnimky i anorganické, keď teda sporadicky nájdené zvyšky spálených kostí boli prepálené, často sa našiel, žiaľ, iba antropologický neurčiteľný zvyšok spálených ostatkov, či len prach. Táto skutočnosť ukazuje na populáciu ľudí, ktorí dokonale zvládali metalurgické postupy pri kovo-lejársťve bronz a spracovaní železných rúd. Vedeli pri nich dosahovať vysokých teplôt, čo následne využívali aj pri procesoch spaľovania svojich nebožtíkov na pohrebných hraniciach.

Ako zaujímavosť je možné uviesť, že na niektorých iných žiarových pohrebiskách kultúrneho komplexu juhovýchodných popolnicových polí napríklad Cinobaňa, Radzovce, Šafárikovo (teraz Tornaľa), boli pri niektorých žiarových hrobch zaznamenané javy súvisiace so znalosťou základných anatomických vedomostí. V niektorých urnách pilinskej kultúry, hlavne v tých, ktoré obsahovali nedostatočne spálený skelet, boli zvyšky kostry uložené anatomicky. V praxi to vyzerá tak, že v ústí popolnice boli uložené kosti lebky, pod nimi postupne, podľa anatomickej postupnosti bol trup a potom úplne naspodku nádoby spálené zvyšky dlhých kostí dolných končatín.

Dôležitým a nevyhnutým krokom rituálnych obradov bolo vykopanie hrovej jamy, vybudovanie prípadného kamenného obloženia a uloženie urny so spálenými ostatkami zomrelého a uloženie prípadných ďalších nádob na dno hrovej jamy. Niekedy boli nájdené spálené ostatky v malom množstve symbolicky pohádzané i mimo nádoby na dne pripraveného hrobu. V ojedinelých prípadoch, ak to bolo možné určiť, pochádzali z kostier iných jedincov. Možno sa domnievať, že išlo o súčasť nejakých rituálnych zvyklostí danej kultúry s jej zavedenými a praktizovanými, no dnes ťažko interpretovateľnými pravidlami. Niekedy je zrejmé, aj cez skutočnosť uložených nedokonale spálených kostí, že nie všetky ostatky boli uložené do urny. Bola to len ich časť a často bola ešte navyše sekundárne rozdrvená. Na základe početných archeologických analýz je možné tiež konštatovať, že v rámci jednotlivých pohrebísk juhovýchodných popolnicových polí existuje mnoho variantov hrobov, od najjednoduchších až po zložité. Ako príklad uveďme mimoriadne chudobné jamkové hroby (pozri kapitolu 3.4 *Charakter pohrebiska*). V nich boli spálené ľudské kosti uložené jednoducho do zeme, do obyčajnej miskovitej jamky. Takéto hroby spravidla neobsahovali ani keramické, ani žiadne iné predmety. Mohlo ísť pravdepodobne o hroby najchudobnejšej vrstvy rodovej spoločnosti alebo o jedincov stojacich na okraji spoločnosti, alebo možno azda o zajatcov – príslušníkov iných kmeňov, či ľudí s iným svetozorom. To je však čistá špekulácia, ktorá podľa autorov monografie vychádza z dokladov neskorších historických kultúr. Naopak, zvláštnu skupinu predstavujú hroby symbolické, tzv. kenotafické. Išlo o spálené ľudské kosti uložené na ploche pohrebiska do jamky, takmer bez hocikajkých nálezov. Tiež sa niekedy zaznamenala skutočnosť, že v starostlivo vybudovanom hrobe sa evidentne zvyšky kremácie nenašli. Tieto symbolické pohreby môžu patriť jedincom, ktorí zahynuli a ich telesné ostatky sa nezachovali. Mohli sa utopiť, boli roztrhaní dravou zverou, zahynuli v boji a podobne, alebo sa v tomto jave zrkadlí znalosť báje a určitého napodobňovania starogréckych povestí a mýtov – osudy hrdinného Jásona a jeho družiny v príbehu o výprave Argonautov do Kolchidy po zlaté rúno (*Furmánek/Mitáš 2008*).

Z prezentovaných prejavov pohrebného rítu vyplýva, že animistické chápanie posmrtného života, chápanie duše jedinca a iné podobné entity boli už v tejto dobe, v období mladšieho praveku, na vysokej úrovni.

Za ďalší prejav zložitých predstáv o posmrtnom živote je možné považovať i ukladanie zvieracích kostí, a to spálených i nespálených (napr. ovca, koza, ošípaná, hovädzí dobytok, kôň, pes, hydina, ryby). Mohlo ísť o mäsitú potravu *na onen svet*, alebo o zvieratá zomrelému blízke, či to boli ostatky hospodársky významných zvierat. Každopádne je však možné sa aj domnievať, že tieto prílohy boli pridané do nádob alebo na dno hrovej jamy z dôvodu hlbšieho rituálneho podtextu.

Z kultovo filozofického hľadiska je možné sledovať a interpretovať i prítomnosť najbežnejšieho inventára hrovej výbavy, a to keramických nádob. Ich tvary a počet sa rôznia. Predovšetkým to boli popolnice (urny), ktoré slúžili ako schránky na spálené ľudské ostatky, ďalej to boli pokrievky urien a ďalšie prídavné nádoby, ktoré sa interpretujú ako výbava mŕtveho potrebná na jeho predpokladaný posmrtný život, či nádoby pôvodne obsahujúce nápoje a jedlo. V popolniciach boli často nielen spálené

ľudské kosti, ale tiež predmety, ktoré boli súčasťou kroja, alebo ich mal zosnulý v čase kremačného obradu pri sebe, či mu niektoré pozostalí zámerne do hrobu pridali až po ukončení kremácie. V tom prípade však na nich nie sú vôbec badateľné stopy po ohni.

V mnohých európskych krajinách archeologické výskumy z obdobia praveku i stredoveku vykazujú pochovávanie svojich zosnulých kremáciou ako prevažujúce (časovo i priestorovo) a súčasne sú jediným zdrojom štúdia kostrových pozostatkov obyvateľov týchto období.

4.3 Vek a pohlavie zosnulých

Metodika antropologického spracovania

Antropologický rozbor predložených pozostatkov bol robený anatomickeo-morfologickou metódou, ktorá spočívala, pokiaľ to spálené ostatky umožňovali, v určení anatomickej príslušnosti každej vzorky a jej hodnotení podľa tvaru a veľkosti. Použitá metodika na identifikáciu osôb z pohrebiska vychádza okrem iných, predovšetkým z odborných publikácií „Antropologické materiály z nových výskumů neolitu a doby bronzové v Āechách“ (Chochol 1964), „Morfologie spálených kostí“ (Dokládala 1999), vrátane D. H. Ubelakera (2008) a iných, bežne používaných publikácií v Āeskej a Slovenskej republike. Pozornosť bola venovaná množstvu pozostatkov (hmotnosť, niekedy aj kubatúra), ich morfológii, veľkosti a stupňu spálenia. Na základe hodnotenia jednotlivých zlomkov kostí žiarového pohrebu sme sa snažili určiť dožitý vek, pohlavie a morfologické či iné vlastnosti posudzovaného individua. Hodnotenie bolo, tak ako už bolo povedané, žiaľ, v častých prípadoch limitované malým množstvom materiálu a jeho veľkosťou súvisiacou s rozdrvením, čo niekedy spôsobilo, že sa našli iba nepatrné zvyšky prachu. Tie dovolili len všeobecnejšie určenie a zaradenie do kategórie nedospelý jedinec (infans, juvenis), alebo dospelý jedinec (adultus, maturus). Napriek tejto skutočnosti sme sa niekedy pokúsili bližšie určiť i jednotlivé vekové skupiny detí (infans I a infans II), pokiaľ to, pravda kostrové ostatky dovoľovali. Ich určenie je len orientačné. Určovanie pohlavia sa v záujme spoľahlivosti hodnotilo obozretne, teda s určitou pravdepodobnosťou. Pre lepšiu orientáciu čitateľa uvádzame vekové kategórie upravené podľa Milana Dokládala (1999): infans I – mladšie dieťa (0 až 6–7 rokov, teda obdobie prerezávanie prvých zubov trvalého chrupu); infans II – staršie dieťa (od 6–7 až 13–14 rokov, teda prerezanie druhého stáleho moláru); juvenis – mladistvý (od 13–14 do 20–22 rokov, teda uzavretie sfenookcipitálnej synchondrózy); adultus – dospelý vo veku 20–22 až asi 40 rokov – prerezaný trvalý chrup mimo M3, začiatok abrázie zubných plôch, lebečné švy otvorené, nepatrné náznaky začínajúcej obliterácie; maturus – plná dospelosť, zrelosť (od 40–60 rokov, pokročilá abrázia koruniek, obliterácia značnej časti lebečných švov); senilis – starecký vek (nad 60 rokov, abrázia zubov značného stupňa, obliterácia prevažnej časti lebečných švov, straty zubov a resorpcia alveolou, rednutie kostí).

Podľa maďarských bádateľov Gy. Acsadiho a J. Nemeskeriho (1970) bola vypočítaná aj stredná dĺžka života. Kremačné ostatky z niektorých hrobov bolo možné identifikovať a následne vyhodnotiť bez závažnejších pochybností. Problematické sa však javili pri antropologickom spracovaní hroby s malým množstvom spálených ľudských ostatkov. Väčšina kostí, predložených na analýzu, bola spálená dokonale, až kriedovito (takéto spálené ľudské ostatky však, žiaľ, prevládajú). V niekoľkých prípadoch bolo zaznamenané spálenie nedokonalé, namodralé alebo čiastočne čierne sfarbenie kostí, často na zvyškoch, pochádzajúcich z mozgovne, kde príčinou bola pravdepodobne poloha mŕtveho na pohrebnej hranici. V súvislosti so stupňom spálenia bola tiež sledovaná veľkosť zlomkov a ich množstvo. Veľkosť bola určená podľa J. Chochola (1963) ako malé, drobné (do 1 cm), stredné (do 5 cm) a veľké zlomky (nad 5 cm).

4.4 Demografická charakteristika miestnej populácie

V dvoch etapách, prvá v roku 1941 a druhá v rokoch 1983–1985, prebiehal archeologický výskum na eponymnej lokalite kyjatickej kultúry v Kyjaticiach, okres Rimavská Sobota (Furmánek 1986a; Furmánek/Pavelková 2020). Preskúmalo sa 192 žiarových hrobov datovaných od konca stupňa BD (pilinská kultúra) až po stupeň HB (kyjatická kultúra) a z objektívnych dôvodov sa dalo z antropologického hľadiska určiť len 54 jedincov (Pavelková 2012, 294). Stredná dĺžka života sa stanovila len na 18,1 rokov. Bolo to spôsobené skutočnosťou, že až 48,2 % populácie sa nedožilo ani 14 rokov života. Tento údaj je síce exaktný, ale má malú vypovedaciu hodnotu. Ekonomický, vojenský a iný praktický význam

nedospelej populácie bol pre každú pravekú komunitu zanedbateľný. Azda starší nedospelí mohli byť využívaní len v submisívnych činnostiach. Boli to jednoduché práce v poľnohospodárstve, pasenie dobytka, zberačstvo lesných plodov atď. Preto sme vyrátali stredný vek produktívnej populácie a porovnali ho s priemerným produktívnym vekom na iných pohrebiskách kultúr popolnicových polí na Slovensku.

Pri použití tejto metodiky sa vypočítalo, že dospelá, produktívna populácia mala v Kyjatiach strednú dĺžku dožitia 26,3 roka. Pre vstupné dáta sme dávali pre vekovú kategóriu juvenis dožitie 16 rokov, pre dospelého dožitie 30 rokov). Je pravda, že vzorka, ktorú sme mali k dispozícii, bola malo početná. Pre porovnanie s inými pohrebiskami civilizácie popolnicových polí bola stredná dĺžka produktívnej populácie vypočítaná pre Kyjatice nielen nižšia, ale bola najnižšia i v rámci lokalít západnej enklávy juhovýchodných popolnicových polí (Pavelková/Furmánek 2017, 31, obr. 3–6).

Toto pohrebisko v podhorskej oblasti Slovenského rudohoria, ležiace v nadmorskej výške okolo 480 metrov, bolo preskúmané celé. Žiaľ, osteologické obsahy väčšiny hrobov z výskumu v roku 1941 neboli na antropologickú analýzu dodané, čiže sa stratili. Niektoré iné autor výskumu vôbec nezmieňoval. Preto je vypovedacia schopnosť antropologických analýz pre demografické vyhodnotenie značne obmedzená.

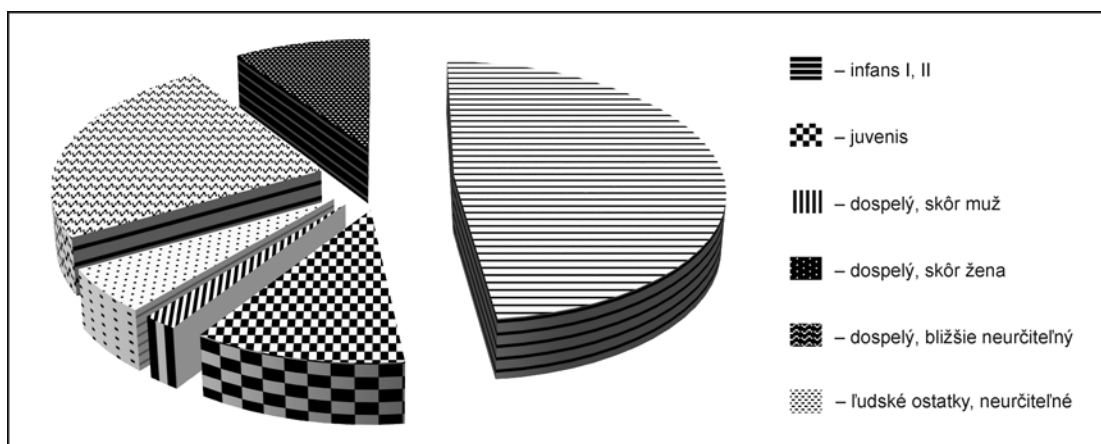
Tabela 1. Kyjatice, okres Rimavská Sobota. Rozdelenie antropologicky určených jedincov do vekových skupín.

Table 1. Kyjatice, district Rimavská Sobota. Anthropological dividing of identified individuals into age groups.

Veková skupina	N	%
Infans I, II	26	48,2
Juvenis	6	11,1
Dospelý – skôr muž	1	1,8
Dospelý – skôr žena	3	5,6
Dospelý – bližšie neurčiteľný	13	24,0
Ľudské ostatky – neurčiteľné	5	9,3
Celkom	54	100,0

Graf 1. Kyjatice, okres Rimavská Sobota. Grafické znázornenie rozdelenia identifikovaných jedincov do vekových skupín.

Graph 1. Kyjatice, district Rimavská Sobota. Graphic representation of the distribution of the identified individuals into age groups.

4.5 Závěry antropologické analýzy

V poznámkach Vojtecha Budinského-Kričku z výskumu v roku 1941 sa kremačné ostatky buď neuvádzali, alebo sa síce konštatovali, ale neboli okrem hrobu 39/41, dodané na antropologickú analýzu. Iba tento hrob je teda zahrnutý do výsledného hodnotenia. Lepšia bola situácia pri hroboch skúmaných v rokoch 1983–1985. Pravda, i tu sa často spálené kosti nedali identifikovať, alebo boli spálené až na prach a na analýzu neboli dodané. Predmetom hodnotenia je teda súbor 141 žiarových hrobov (jeden z roku 1941 a 140 z rokov 1983–1985). Z nich boli antropologickému rozboru k dispozícii spálené ostatky zo 48 hrobov. V 42 hroboch boli ostatky jedného jedinca, v šiestich hroboch sa zistili ostatky dvoch jedincov. Celkový počet analyzovaných spálených kostrových ostatkov pochádza z 54 jedincov. Vekové a pohlavné určenie je nasledujúce: infans I a II – 26 jedincov (48,15 %); juvenis – 6 jedincov (11,11 %); adultus – 1 jedinec, pravdepodobne muž (1,85 %); adultus – 3 jedinci, pravdepodobne ženy (5,56 %); adultus sexuálne neurčiteľní – 13 jedinci (24,07 %); ostatky neurčiteľné 5 (9,26 %). Okrem spálených ľudských ostatkov sa v hrobe 124/84 našli zlomky zvieracích kostí, pravdepodobne vtáčích.

5 INÉ PRÍRODOVEDNÉ ANALÝZY

Okrem antropologických analýz priniesli cenné informácie aj archeobotanické a archeozoologické posudky. Počas výskumu sa v urnách, resp. v okolí nádob a hrobov objavovali zvyšky zuhoľnatených drevín. Boli evidované v samostatnom katalógu. Ten bol ešte doplnený počas preplavovaní obsahov urien a pri realizácii antropologickej analýzy, ak sa medzi spálenými kosťami objavili ešte i uhlíky z dreva. Určenie týchto uhlíkov urobila Ing. Jana Mihályiová z Archeologického ústavu SAV, za čo jej aj touto cestou ďakujeme.

Sortiment archeobotanického materiálu nebol príliš pestrý. Zvyšky uhlíkov boli z drevín buk lesný (*Fagus sylvaticus*) a jelša (*Alnus* sp.). Tie sa našli aj v urnovom hrobe 9/41. Je zaujímavé, že spolu v jednom hrobovom celku boli uhlíky z tvrdej dreveniny (buk) spolu s uhlíkmi z mäkkej dreveniny (jelša). Bukové drevo, podobne ako aj iné tvrdé drevo, sa pre svoju vysokú výhrevnosť používalo pre budovanie pohrebných hraníc. Drevo jelše pre tento účel nebolo vhodné, preto predpokladáme, že toto drevo mohlo byť použité ako rukoväť bronzového nástroja alebo zbrane, prípadne predstavovalo nejaký drevený artefakt, ktorý mal zosnulý v čase kremácie pri sebe alebo na sebe.

Na rozdiel od iných žiarových pohrebísk z doby popolnicových polí, napríklad Radzovce (*Furmánek/Mitáš 2010, 87–91; Furmánek/Mitáš/Budaváry 2016*) boli zvieracie/ kosti v hrobách na pohrebisku v Kyjatiaciach vzácné. Iba v hrobe 124/84 sa našli vtáčie kosti.

6 ARCHEOLOGICKÝ PAMÄTNÍK

Nehnutelné archeologické pamiatky sú integrálnou súčasťou modernej krajiny a nezanedbateľným prvkom životného prostredia (*Ruttkay, M. 2013, 211*). Sprístupňovanie archeologických lokalít verejnosti má síce na Slovensku už dobrú tradíciu (*Ruttkay, A. 1990*), ale počet takto prezentovaných nálezísk bol donedávna nedostatočný. V poslednom čase sa však situácia v tomto segmente archeologickej práce výrazne zlepšila. Sú to veľkoplošné pamätníky *in situ* charakteru múzeí v prírode, ktoré sú niekedy kombinované s muzeálnymi expozíciami. Ich najvyššiu formu predstavujú existujúce, alebo pripravované tzv. archeoparky: Košice-Hradová, Nitra-Martinský vrch, Hanušovce nad Topľou. V súčasnosti archeológovia venujú zaslúženú pozornosť záchrane a sprístupneniu stredovekých hradov napríklad Divín, Fiľakovo, Lietava, Spišský hrad, Šariš, Zvolen-Pustý hrad a celý rad ďalších aj cirkevných pamiatok: Kopčany, Letanovce-Klástorisko, Moravany nad Váhom-Ducové (*Ruttkay, A./Čelko 1984*), Nitra-Dražovce, Nižná Mysľa-Koscelok, Vlková-Horanské a ďalšie. Druhú skupinu predstavujú pamätníky solitérne, venované len konkrétnej lokalite. Sú buď veľkého rozsahu, často charakteru národných kultúrnych pamiatok, alebo sú malé, regionálneho významu. Len pre ilustráciu uvedieme aspoň niektoré.

Do prvej skupiny nepochybne patrí Národná kultúrna pamiatka Bratislava-Devín (*Harmadyová 2008; Plachá/Hlavicová 2003; 2011*), ktorá okrem terénnych situácií *in situ* ponúka i veľkú muzeálnu expozíciu.

Táto polykultúrna lokalita bola v rámci stredného Podunajska dominantná od doby bronzovej až po Veľkomoravskú ríšu. Významná je prezentácia sídliska zo strednej doby bronzovej z lokality Bratislava-Rusovce (Bartík 2006; Oždáni 2015, obr. 136, 138). Podobne *in situ*, ale zároveň aj formou muzeálnej expozície je prezentované kniežacie sídlo zo staršej doby železnej na lokalite Smolenice-Molpír (OZ Naše Smolenice 2017). Mimoriadne veľká a zaslúžená pozornosť sa venovala, ale sa aj venuje pamiatkovému stvárneniu skúmaných lokalít z doby rímskej (Breeze/Jilek/Thiel 2008; Harmadyová/Rajtár/Schmidtová 2008). Je to napríklad prezentácia dôležitého rímskeho vojenského tábora na lokalite Bratislava-Rusovce, poloha Bergl, ktorý bol sprístupnený verejnosti tak *in situ*, ako aj formou muzeálnej expozície (Schmidtová 2008). K ďalším veľkoplošným archeologickým múzeám v prírode z tohto obdobia patrí unikátna prezentácia rímskeho kastela v Iži (Rajtár 2008a) a ďalších rímskych stavieb v predpolí limitu (Rajtár 2008b). Z mladších období je to prezentácia novo- a veľkoryso skúmaného hradiska z doby Veľkomoravskej ríše v Bojnej (Pieta 2020). Mimoriadne úspešná je prezentácia archeológie v múzeu Hanušovce nad Topľou (Kotorová-Jenčová 2018), prezentácie dlhodobo skúmaných archeologických lokalít v Liptovskej Sielnici-Liptovskej Mare (Pieta 1996), v Moravanoch nad Váhom-Ducovom (Ruttikay, A./Čelko 1984), vo Zvolene-Pustom hrade (Šimkovic/Beljak/Maliniak 2011) a ďalších (Pieta 2020).

Existuje i niekoľko malých archeologických pamätníkov a prezentácií venovaných komplexne skúmaným lokalitám. Sú to napríklad objekty z mladšej doby kamennej v jaskyni Domica, lokality z doby rímskej, ako je Bratislava-Dúbravka, Veľký Kýr (predtým Milanovce), Stupava. Z iných období sú to unikátne náleziská Šurany-Nitriansky Hrádok, Očkov, Kyjatice (Furmánek/Pavelková 2020) a ďalšie. Cennú informačnú hodnotu majú aj postery osadené na niektorých systematicky skúmaných náleziskách: Detva-Kalamárka, Cinobaňa, Nitra-Zobor, Smolenice-Molpír a iné. Tie však, žiaľ, rýchlo podliehajú prírodným podmienkam a tiež vyčíňaniu vandalov.

Samostatnú skupinu prezentácie archeologických objektov predstavujú náučné chodníky. V ostatnom čase vznikajú takmer na celom území Slovenska. Napríklad náučný chodník Považský Inovec, ktorý vedie od Topolčianskeho hradu cez Bojnú, Nitriansku Blatnicu až po Ducové. Ďalší náučný chodník vedie z Klížskeho Hradišťa cez Vrchhoru na Michalov vrch, alebo náučný chodník Pohanský vrch nad Hornými Plachtincami, náučný chodník Sitno alebo chodník Zvolen-Pustý hrad (Ruttikay, M. 2013, 221). Ďalšie náučné chodníky sa pripravujú a mali by byť čoskoro sprístupnené verejnosti.

Terénny archeologický výskum je ako všetko na tomto svete. Začína, je na vrchole a končí. Plocha výskumu sa spravidla uvedie do pôvodného stavu. Ľudia, čo tam pracovali alebo sa chodili zvedavo a so záujmom pozeráť, postupne zabúdajú a napokon aj navždy odchádzajú. Výsledky výskumu sa zverejňujú v odborných a vedeckých publikáciách, sú prezentované populárnou formou v tlači, rozhlase, televízii a iných elektronických médiách. Ale aj tak sa pre väčšinu populácie postupne strácajú. Je to podobné, ako keď sa kameň hodí do vody. Najskôr žblnkne, padne na dno, na hladine sa urobia kruhy a po chvíli je hladina zase hladká ako predtým. To všetko sme si uvedomovali aj počas systematického archeologického výskumu v Kyjaticiach. Bolo to predsa nálezisko európskeho významu, ktoré dalo názov známej archeologickej kultúre z doby popolnicových polí. Ale ako to riešiť?

V záverečnej výskumnej sezóne, v roku 1985, sa vďaka mimoriadne dobrej a aktívnej spolupráci s vedením roľníckeho družstva, predovšetkým s predsedom JRD Partizán Kraskovo, Ing. Vladimírom Furdom, Lesným závozom Hnúšťa a hlavne vďaka účinnej a priateľskej spolupráci s vtedajším riaditeľom Oblastného strediska pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody v Lučenci PhDr. Gabrielom Krúdyom navrhol a vybudoval (tab. LXXIII–LXXV) malý archeologický pamätník – Pamätník kyjatickej kultúry (Furmánek 1989b; 1990a, b; 1999b; Furmánek/Pavelková 2020).

Objekt bol umiestnený na východnom okraji preskúmaného žiarového pohrebiska na ľavej strane cesty spájajúcej obec Kyjatice s osadou Kadlub, asi kilometer severne od stredu obce. Na dôkladne ťažkým mechanizmom zrigolovanej ploche troch árov bol na jej dolnom konci osadený veľký andezitový balvan. Na jeho hornej, rovnej ploche bola pripevnená mosadzná tabuľa s krátkym textom so základnými údajmi o kyjatickej kultúre a o histórii archeologického výskumu na tejto lokalite. Na druhom, hornom konci plochy pamätníka, na miernom návrší, bola z guľatiny z tvrdého agátového dreva vybudovaná imitácia pohrebnej hranice. Hranica má tvar kocky, je roštovej konštrukcie s rozmermi pôdorysu 150 x 255 cm a výške 160 cm. Bola postavená podľa terénnych pozorovaní na analogických, súvekých pohrebiskách, podľa výsledkov experimentálnej archeológie predovšetkým v susednom Poľsku a tiež podľa krátkeho populárneho filmu Slovenskej televízie o civilizácii popolnicových polí, ktorého autormi boli Pavel Dvořák a Václav Furmánek.

V priestore medzi balvanom so základnými informáciami a pohrebnou hranicou boli inštalované imitácie dvoch skrinkových hrobov obsahujúce hrobové nádoby, ktoré boli pôvodne zhotovené zo sklo-

laminátu. Tie po takmer tridsiatich rokoch existencie pamätníka boli prírodnými vplyvmi dosť poškodené. Preto sa v rokoch 2019 a 2020 z iniciatívy starostu obce Slavomíra Kujana a za finančnej podpory obce Kyjatice vyrobili nové repliky hlinených nádob. Boli zhotovené profesionálom (Danka Bakšová z Hrnčiarskych Zalužian) z dobre vypálenej keramickej hmoty podľa originálnych predlôh.¹ Aby sa zmiernili následky poveternostných vplyvov, nad nádobami sa postavili jednoduché, vkusné drevené prístrešky s pultovou strechou. Boli obnovené skrinkové hroby, mohylovité násypy a pohrebná hranica. Vernisáž reštaurovaného objektu sa za hojnej účasti verejnosti uskutočnila 2. júla 2021. Veríme, že rekonštruovaný archeologický pamätník v Kyjaticiach bude ďalšie desaťročia plniť svoju funkciu.

Nad niektorými skrinkovými hrobmi, ktoré sú typické pre kyjatickú kultúru, boli vybudované kamenné príkrovy – mohylovité násypy. Tento výsledný povrchový tvar žiarového hrobu bol na pamätníku znázornený tromi násypmi s priemerom okolo štyroch metrov a výškou 80–100 cm od úrovne okolitého terénu. Obvod násypov bol ohraničený a zvýraznený väčšími kameňmi tak, ako je to na pohrebiskách západnej enklávy kultúrneho komplexu juhovýchodných popolnicových polí bežné.

Je zaujímavé, že v súčasnosti, za takmer 35 rokov od ukončenia stavby pamätníka, sa tieto kamene, ktoré pôvodne boli položené na povrchu, „ponorili“ do hlinitého podlažia asi o 20 cm. Toto zistenie tiež pomáha vysvetliť súčasné nálezové situácie nielen v Kyjaticiach, ale aj na iných pohrebiskách popolnicových polí. Kamenné konštrukcie a násypy žiarových hrobov totiž dnes už nie sú na povrchu vôbec viditeľné. Pravda, pokiaľ podlažie bolo hlinité. Ak bolo podlažie kamenisté, tak relikty kamenných konštrukcií hrobov boli zreteľné donedávna. Presvedčivým dôkazom tohto tvrdenia bola situácia na žiarovom pohrebisku lužickej kultúry v Krásnej Vsi, okres Bánovce nad Bebravou, ktoré tiež preskúmal prof. Vojtech Budinský-Krička. Tam vďaka skalnatému podlažiu boli relikty kamenných mohýl a kamenných skriniek dobre zreteľné na povrchu až do 20. stor. (*Budinský-Krička/Veljačík 1986*). To značne uľahčilo určiť rozsah pohrebiska a tiež následný archeologický výskum. Podobnú situáciu zaregistroval na prelome 19. a 20. stor. miestny archeológ-amatér I. Hübössy z múzea v Rimavskej Sobote, keď robil zisťovací výskum žiarového pohrebiska v katastri obce Babinec, vzdalenej od Kyjatíc 3 km vzdušnou čiarou (*Furmánek 1984d*).

Na záver výstavby pamätníka bola celá jeho plocha zatravnená a z troch strán bola obohnaná nízkym kamenným múrikom. Štvrtá strana tohto objektu je od okolitého terénu oddelená pôvodnou prírodnou terénnou vlnou a kulisou vysokých listnatých stromov.

Slávnostného otvorenia pamätníka v lete roku 1985 sa okrem iných zúčastnil aj profesor Vojtech Budinský-Krička (tab. XXXI: 1; LXXV). Hoci už mal vtedy 82 rokov, bol v mimoriadne dobrej fyzickej i psychickej kondícii. Bol očividne dojatý. Na záver otvorenia prišiel za Václavom Furmánkom a pošepkal mu, že po svojej smrti a následnom spopolení by mohol byť jeho popol uložený do skrinkového hrobu pod kamennou mohylou v amfore kyjatickej kultúry na tomto pamätníku v Kyjaticiach. Toto želanie, žiaľ, z pochopiteľných dôvodov nebolo možné splniť.

Archeologický pamätník bol v dobe svojho vzniku prvý svojho druhu na Slovensku a jeden z prvých v Európe vôbec. Propagoval a propaguje výsledky archeologického bádania, rozširuje kultúrne a historické pamiatky na juhu stredného Slovenska a malým podielom tiež prispieva k tvorbe životného prostredia a rozvoju turistiky tohto regiónu. Hoci od vybudovania pamätníka uplynulo 35 rokov, je stále, aj vďaka nedávnej rekonštrukcii, v dobrej stave. Obec pamätník a jeho okolie príkladne udržuje. Jej občania a príležitostní návštevníci si ho s úctou pozerajú a určite pri ňom aj rozmyšľajú o živote a smrti či o spoločnosti, ktorá tu žila pred viac ako 3000 rokmi.

Pamätník existoval bez vážnejšieho poškodenia tridsať rokov. Predsa len bol prírodnými vplyvmi čiastočne poškodený. Preto sa v rokoch 2019 a 2020 z iniciatívy starostu obce Slavomíra Kujana a za finančnej podpory obce Kyjatice reštauroval do pôvodnej podoby a vyrobili sa nové repliky hlinených nádob. Boli zhotovené profesionálom z dobre vypálenej keramickej hmoty podľa originálnych predlôh. Aby ich aspoň čiastočne ochránili od poveternostných vplyvov, boli nad nimi postavené vhodné, nerušivé prístrešky. A tak bude verejnosti slúžiť ďalšie desaťtky rokov.

ZÁVER

Osudy skúmaných archeologických lokalít sú často podobné osudom ľudí. Niektoré náleziská majú šťastie a ľahko sa dostanú do povedomia nielen odbornej, ale i laickej verejnosti. Vstúpia aj do histórie bá-

¹ Aj touto cestou si dovoľíme poďakovať pani Danke Bakšovej, profesionálnej keramikárke z Hrnčiarskych Zalužian za zhotovenie perfektných replík nádob kyjatickej kultúry z Kyjatíc.

dania archeologickej vedy. A také šťastie malo žiarové pohrebisko v Kyjaticiach. Bola po ňom pomenovaná jedna významná archeologická kultúra z doby európskej civilizácie popolnicových polí. Keď sa nad touto skutočnosťou zamyslíme, je zrejme, že tu veľkú a pozitívnu rolu zohral súbeh niekoľkých šťastných náhod.

Na počiatku bol vzdelaný a zanietený miestny učiteľ malotriednej základnej školy, ktorý nielen, že si nálezov povšimol, ale je aj ohlásil na patričné miesta. Potom bol mimoriadne dôležitý postoj a dobré finančné možnosti aj organizačné schopnosti *Vojtecha Budaváryho*. Ten okamžite pochopil o čo ide, našiel si čas a získal na túto záchrannú akciu i nejaké peniaze. Bolo dobre, že si nadobudnuté informácie neponechal iba pre seba, ale formou krátkych správ informoval odbornú i laickú verejnosť (*Budinský-Krička 1945–1946*).

Vďaka tomu sa o výskume pohrebiska a jeho výsledkoch onedlho dozvedel akademik Jan Filip, vtedy profilujúca osobnosť nielen československej, ale i európskej pravekej a protohistorickej archeológie. Bol riaditeľom pražského Archeologického ústavu a zároveň šéfredaktorom jedného z najstarších európskych archeologických časopisov (*Památky archeologické*). Preto už v roku 1948, v tom čase excelentnej a jednej z najlepších európskych monografií venovanej histórii praveku, sa objavila zmienka o nových, unikátnych objavoch v Kyjaticiach. A nielen to. Jan Filip túto novú skupinu pamiatok pomenoval termínom *kyjatický typ* (*Filip 1948, 204*). A to už bolo niečo! Postupne sa k týmto kyjatickým objavom priradzovali ďalšie analogické lokality a nálezy. Vďaka tomu, jeden z najlepších a najkreatívnejších slovenských archeológov tej doby, Jozef Paulík, definoval a kodifikoval samostatnú časopriestorovú entitu – kyjatickú kultúru (*Paulík 1962*). A od tej doby je kyjatická kultúra v honosnej spoločnosti iných pravekých archeologických kultúr (*Furmánek 2015b, 189–191*). V nedávnej minulosti a tiež v súčasnosti sa o jej poznanie zaslúžil celý rad slovenských (napr. *J. Bartík, A. Botoš, V. Furmánek, R. Hreha, M. Lamiová-Schmiedlová, V. Mitáš, D. Marková*), maďarských (napr. *Sz. Guba, T. Kemenczei, E. D. Matuz*), ako aj archeológov a antropológov z ďalších európskych krajín, napríklad z Poľska (*M. Bazielič, M. Gedl, M. S. Przybyła*) z Česka (*J. Pavelková, E. Plesl, M. Stloukal*) a mnohí iní.

Kyjatická kultúra je predovšetkým známa vďaka systematickým archeologickým výskumom veľkých žiarových pohrebísk. Iné druhy pamiatok síce poznáme tiež, ale až na výskum sídliska tejto kultúry v Radzovciach, poloha Somvölgy (*Furmánek 2019; Marková, D. 2014*) a jaskynných lokalít na juhu stredného Slovenska (*Furmánek 2015b, 190, 191; Furmánek 2015e, 253, 254*) a v priľahlej severnej časti stredného Maďarska (*Kemenczei 1984, 41, 42*), sa ich skúmaniu slovenská a maďarská archeológia venovala iba okrajovo. Početné, tak na Slovensku, ako aj v Maďarsku, sú hradiská, respektíve výšinné opevnené polohy (*Furmánek 1989a; 2015b, 190, 191; Furmánek/Mitáš 2015a; Kemenczei 1984, 40, 41*). Oprávnenosť kodifikácie kyjatickej kultúry prijali bez polemiky nielen slovenskí, českí, poľskí, ukrajinskí, ale aj všetci maďarskí archeológovia.

Na tomto mieste by bolo vhodné pozastaviť sa nad etikou archeologickej práce. Deštruktívne skúmanie pohrebísk zo všetkých úsekov ľudskej histórie má v sebe závažný morálny a etický moment. Jedinec zomrel a všetci pozostalí sa s pokorou skláňali pred fenoménom smrti. Podľa vtedajších obyčajov, kultových a náboženských pravidiel pripravili jeho ostatky, či už nespálené, alebo spálené, na uloženie do hrobu k večnému odpočinku. Avšak, čo niekedy nasledovalo, keď sa hrob, prípadne hroby po dlhom čase objavili? Prišli archeológovia, antropológovia, prípadne aj odborníci z iných vedných disciplín a „hurá do práce“. Hrobové konštrukcie boli zdokumentované a napokon totálne deštruované. Ľudské ostatky boli analyzované najrôznejšími prírodovednými metódami, dostali číslo, boli zabalené a uložené v depozitároch múzeí a iných inštitúcií. To isté sa stalo s hrobovou výbavou, ktorá pred stáročiami, alebo tisícročiami sa do hrobu ukladala pozostalými s láskou, pietou a v súlade s vtedajšími, nám dnes už nepochopiteľnými kultovými zvyklosťami.

Čo s tým? Sami autori prítomnej publikácie sa takýchto činov zúčastňovali určite viac ako tisíckrát. Vedec naozaj potrebuje získať podklady pre chorológiu, chronológiu, demografiu, pre charakter a typológiu materiálnej kultúry, pokúsiť sa interpretovať duchovno dávnovekých populácií a ich vtedajšie materiálne podmienky atď. Je neodškriepiteľné, že každý terénny archeologický výskum obohatí vedecké poznatky. Avšak z obdobia európskej civilizácie popolnicových polí existujú desaťtisíce zo zeme vyzdvihnutých hrobových celkov. Ale ruku na srdce! Koľko z nich bolo vyčerpávajúcim spôsobom využité na formulovanie vedeckých výsledkov?

Preto by sme si dovolili navrhnúť nejaké prijateľné, kompromisné riešenie. Neskúmajme pohrebiská na „zelenej lúke“ z tých období, z ktorých máme dostatok relevantných informácií a sústreďme sa získať maximum poznatkov z existujúceho už vykopaného materiálu. Chráňme známe pohrebiská, ktoré zatiaľ nie sú ohrozené rôznorodou ľudskou činnosťou. Zachovajme ich pre budúce generácie bádateľov, ktorí určite už budú disponovať modernejšími, nedeštruktívnymi metódami terénnej archeologickej práce. Skúmajme pohrebiská, ale iba na takých miestach, ktoré budú neúprosne zničené poľnohospodárskou

činnosťou, krajinotvorbou, výstavbou najrôznejších komunikačných trás, či iných stavebných a priemyselných objektov, ktoré archeologické pamiatky nenávratne zničia.

Ak sme sa snažili nedávno napísať a zverejniť populárno-vedeckú knihu pre širokú verejnosť (*Furmánek/Pavelková 2020*), v ktorej sme sústredili všetky doterajšie seriózne vedecké poznatky o pohrebisku v Kyjaticiach a teraz sa snažíme o vedeckú sumarizáciu, patrí sa reagovať i na publikované nezmysly vychádzajúce, ako sa domnievame, z mozgu psychicky ťažko postihnutého človeka (*Hromník 2013*). Je pod našu úroveň reagovať na celú túto 925 stranovú knihu plnú „lingvistických“ dôkazov, schizofrenického vajatania, rozprávok, bludov a omylov, ktorá vyšla v Martine roku 2013 pod copyrightom Matice slovenskej a jej vydanie bolo realizované s finančnou podporou Ministerstva kultúry Slovenskej republiky!

Týmto sa iba snažíme očistiť meno obce Kyjatice, jej obyvateľov, rodinných príslušníkov a známych, aby neboli celému vzdelanému svetu pre smiech a zastať sa tých serióznych vedcov, počnúc profesorom *Vojtechom Budinským-Kričkom*, akademikom *Janom Filipom* a *Jozefom Paulíkom* až po *Alexandra Botoša*, *Danu Markovú*, *Vladimíra Mitáša* a ďalších končiac.

Obdobiu, kedy na juhu stredného Slovenska a v priľahlej severnej časti stredného Maďarska žilo etnicky anonymné obyvateľstvo, nazývané termínom kyjatická kultúra, sa Václav Furmánek venuje viac ako päťdesiat rokov. Za túto činnosť získal tie najvyššie vedecké, vedecko-pedagogické a štátne čestné tituly a ocenenia. Tiež sa hlavnou mierou pričínil, že v katastri obce bol vybudovaný malý archeologický pamätník, ktorý je hojne navštevovaný a miestni obyvatelia sú na neho zaslúžene pyšní.

Pobúrilo ho však, že až päť kapitol tejto monštruóznej knihy s názvom *Sloveni a Slovensko* sa buď okrajovo, alebo podrobne venuje Kyjaticiam: *Slovenský ľud popolnicových polí, Bandaskové polia a Kyjatice šťastia, Na Vříšku v Kyjaticiach, Kyjatice a Eruli, Cesta za pravdou na severozápad* (s. 703–718). Jej autor vychádza z nepochopiteľného predpokladu, že v dobe bronzovej existovali na Slovensku *staré drávido-slovenské rituály* a že *súžitie Slovenov s drávidskými kmeňmi Vrátya, Pani, Odra a Šakami trvalo prinajmenšom počas celej doby bronzovej* (s. 703). Čo k tomu dodať? Dozvieme sa však ešte, že *najsilnejším dokladom drávidského pôvodu urnovej kultúry na Slovensku je sama urna* (s. 704). Nie je to však urna, avšak *bandaska* (704). A teda obyvateľstvo tej doby tieto pohrebiská nazývalo *Bandaskové polia* (s. 704). Je naozaj až zarážajúce, že ani geniálny nemecký učenec a politik *Rudolf Ludwig Karl Virchow (Schwalbe 1901)* žijúci v 19. stor. neprišiel na to, že neexistujú popolnicové polia, ale *polia bandaskové*. Môžeme sa tiež dočítať, že *Kyjatice sú aj dedinou drávidskej Bohyne Kyjati, t. j. Bohyne, ktorá nadeľuje šťastie* (s. 705), ako aj veľa ďalších kolosálnych nezmyslov. Je fascinujúce, že autor vyzbrojený školským zemepisným atlasom a pravítkom zistil, že Kyjatice podobne ako Kriváň a najvyššia hora pohoria Matra, Kékes v Maďarsku ležia na 20° zemepisnej dĺžky a ešte k tomu sú aj v strede vzdialenosti týchto dvoch horských vrcholov. A tak ho táto skutočnosť prekvapila, zaujala a nepochybne aj vzrušila, že pomocou glóbusu prešiel celý dvadsiaty poludník a zastavilo ho až more na juhu Afriky. Okrem toho zistil, že *davy pútnikov z celej Európy putovali do Kyjatic. Zmyslom týchto ciest bola ich očista, hľadanie pravdy, ktorú nájsť si vrúcne želali* (s. 716).

Nechceme už ďalej zneužívať trpezlivosť čitateľa, ale na záver by sme radi povedali, že sme sa tiež dozvedeli, že na pohrebisku v Kyjaticiach, podobne ako aj na iných *bandaskových* pohrebiskách, pochovali *Eruli*, ktorí si *podrobili všetkých okolitých barbarov a svojou silou plundrovali ich majetky. Erulov k tomu viedla ich láska k peniazom a neviazaný duch. Ten sa prejavoval aj tým, že sa oni pária bezbožným spôsobom. Obzvlášť zo somaricami* (s. 714).

Azda toľko by z tejto knihy kníh mohlo stačiť, pretože autori prítomnej knihy o Kyjaticiach, ktorej závery sú podložené archeologickým a antropologickým materiálom, jeho interpretáciou a ozajstnými vedeckými analýzami, začínajú mať obavy o svoj zdravý rozum. Ale ešte raz sa dôrazne pýtajú, ako je možné, že tento obdivuhodný a monumentálny paškvil financovalo Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky a že sa k nemu hrdo hlási Matica slovenská a že jej vtedajší predseda bez zapýrenia tvrdí, že *matičnou tradíciou je otvárať nové komnaty a preskúmať ich* (s. 13). A na záver svojho „pozoruhodného“ predslovu pán predseda Matice si ešte dovoľí urážať všetkých serióznych slovenských archeológov a historikov vetou, že *knihá vychádza, aby rozčerila rybník, v ktorom podriemkava slovenská história* (s. 13).

K podobným „historickým“ knihám, prípadne k „novým“ pohľadom na slovenskú a európsku históriu uvedieme jednu psychiatrickú definíciu, o ktorej sa domnievame, že je exaktná, vedecká a vystihuje choré myslenie autora knihy „*Sloveni a Slovensko*“, ako aj iných autorov podobných „vedeckých publikácií“. Ide totiž o „makromanický blud inventorný“. Pacient píše nezmysly, zavádza tým málo vzdelanú verejnosť, obťažuje vydavateľstvá, patentové úrady a iné inštitúcie. Môže byť až veľmi naliehavý, niekedy až agresívny. Avšak väčšinou je nezmyselnosť jeho nápadov zrejmalá. Žiaľ, niekedy je potrebné objektívne posúdenie uznávanými odborníkmi (*Dobiáš a kol. 1984*), ktorí týmto strácajú svoj drahocenný čas.

LITERATÚRA

- Acsadi/Nemeskeri 1970 Gy. Acsadi/J. Nemeskeri: *History of Human Life Span and Mortality*. Budapest 1970.
- Bartík 2006 J. Bartík: Pokračovanie výskumu sídliska z doby bronzovej v Bratislave-Ru-sovciach. *Zborník SNM 100. Archeológia* 16, 2006, 33–44.
- Bartík/Horanský/Hutka 2002 J. Bartík/P. Horanský/D. Hutka: Päť rokov výskumu v Tisovci-Hradovej. *AVANS 2001, 2002*, 24–27.
- Bátora 2000 J. Bátora: *Das Gräberfeld von Jelšovce/Slowakei. Ein Beitrag zur Frühbronzezeit im nordwestlichen Karpatenbecken*. Teil 2. Kiel 2000.
- Bátora/Rassmann 2008 J. Bátora/K. Rassmann: Die Ausgrabungen auf der befestigten Siedlung Nad Hronom bei Rybník, Kr. Levice (Südwestslowakei). In: J. Czebreszuk/S. Kad-row/J. Müller (eds.): *Defensive Structures from Central Europe to the Aegean in the 3rd and 2nd millennia BC*. Poznań – Bonn, 85–96.
- Bátora/Vladár 2015 J. Bátora/J. Vladár: Kultúry staršej doby bronzovej. In: *Archaeologica Slovaca Monographiae*. V. Furmánek (zost.): *Staré Slovensko 4. Doba bronzová*. Nitra 2015, 21–130.
- Benediková/Haruštiak/Pavelková 2010 L. Benediková/J. Haruštiak/J. Pavelková: Pohrebisko lužickej kultúry v Rajci, okr. Žilina. In: V. Furmánek/E. Miroššayová (eds.): *Popolnicové polia a doba halštatská*. Nitra 2010, 11–18.
- Benediková/Katkinová/Budinský-Krička 2016 L. Benediková/J. Katkinová/V. Budinský-Krička: *Ilava, poloha Porubská dolina. Pohrebisko lužickej kultúry na strednom Považí*. Bratislava – Nitra 2016.
- Böhm/Kunský 1941 J. Böhm/J. Kunský: Lednice, die Eishöhle bei Silica im Slowakischen Karst. *Wiener Prähistorische Zeitschrift* 28, 1941, 96–127.
- Botoš 2017 A. Botoš: *Rimavská Sobota vo svetle archeológie a archeologických nálezov*. Rimavská Sobota 2017.
- Breezel/Jilek/Thiel 2008 J. Breeze/S. Jilek/A. Thiel: *Frontiers of the Roman Empire*. Nitra 2008.
- Březinová 2010 G. Březinová: Siedlungsobjekte aus der Bronzezeit in Nitra auf der StraÙe Mostná ulica. *Študijné zvesti AÚ SAV* 48, 2010, 21–41.
- Budinský-Krička 1945–1946 V. Budinský-Krička: Zpráva o terénnych výskumoch Štátneho archeologickeho ústavu v Turčianskom Sv. Martine, podniknutých v r. 1939–1945. *Historica Slovaca* 3/4, 260–267.
- Budinský-Krička 1947 V. Budinský-Krička: Slovensko v dobe bronzovej a halštatskej. In: *Slovenské dejiny 1*. Bratislava 1947, 55–103.
- Budinský-Krička 1993 V. Budinský-Krička: Moja účasť na archeologickom výskume na Slovensku a v Čechách. *Študijné zvesti AÚ SAV* 29, 1993, 281–333.
- Budinský-Krička/Veliačik 1986 V. Budinský-Krička/L. Veliačik: *Krásna Ves – Gräberfeld der Lausitzer Kultur*. Nitra 1986.
- Bujna 2013 J. Bujna: Archeológia ako vedná disciplína. In: J. Bujna/V. Furmánek/E. Wiedermann: *Staré Slovensko 1. Archeológia ako historická veda*. Nitra 2013, 13–44.
- Bujna/Furmánek/Wiedermann 2013 J. Bujna/V. Furmánek/E. Wiedermann: In: *Archaeologica Slovaca Monographiae*. J. Bujna/V. Furmánek/E. Wiedermann (zost.): *Staré Slovensko 1. Archeológia ako historická veda*. Nitra 2013.
- Carus 1971 T. Lucretius Carus: *O přírodě*. Praha 1971.
- Čaplovič 1999 D. Čaplovič: Život a dielo Vojtecha Budinského-Kričku, nestora slovenskej archeológie. In: K. Kuzmová (ed.): *Vojtech Budinský-Krička a najstaršie dejiny Liptova*. Nitra 1999, 9–38.
- Dobiáš a kol. 1984 J. Dobiáš a kol.: *Psychiatrie. Učebnice pro lékařské fakulty*. Praha 1984.
- Dokládál 1999 M. Dokládál: *Morfologie spálených kostí. Význam pro identifikaci osob*. Lékařská fakulta. Brno 1999.
- Domonkošová-Tibenská et al. 2007 K. Domonkošová-Tibenská/N. Nagyová/S. Bodoriková: Antropologická analýza kostrových pozostatkov zo žiarového pohrebiska z lokality Trenčín-Biskupice. In: *Vě službách archeologie 2/07*. Brno 2007, 63–67.

- Eibner 1973 C. Eibner: Die urnenfelderzeitlichen Sauggefäße. Ein Beitrag zur morphologischen und ergologischen Umschreibung. *Prähistorische Zeitschrift* 48, 1973, 144–199.
- Eisner 1933 J. Eisner: *Slovensko v pravěku*. Bratislava 1933.
- Filip 1948 J. Filip: *Pravěk Československa*. Praha 1948.
- Furmánek 1972 V. Furmánek: Praveké osídlenie Šafárikova. *Vlastivedné štúdie Gemera* 1, 1972, 26–37.
- Furmánek 1975 V. Furmánek: Památky pravěku na území okresu Rimavská Sobota. *Obzor Gemera* 5, 1975, 125–127.
- Furmánek 1976 V. Furmánek: Kyjatice v archeológii. *Obzor Gemera* 7, 1976, 185–186.
- Furmánek 1977 V. Furmánek: Piliñyer Kultur. *Slovenská archeológia* 25, 251–370.
- Furmánek 1980 V. Furmánek: *Die Anhänger in der Slowakei*. Prähistorische Bronzefunde XI/3. München 1980.
- Furmánek 1982 V. Furmánek: Metalurgie bronzu v piliňské kultuře. *Archeologia Polski* 27, 1982, 371–382.
- Furmánek 1983a V. Furmánek: Archeologický výskum v Kyjaticiach. *Gemerské zvesti* 23/47, 17. 11. 1983.
- Furmánek 1983b V. Furmánek: Hradiská piliñskej a kyjatickej kultúry na Slovensku. *Archeologické rozhledy* 35, 1983, 24–32.
- Furmánek 1984a V. Furmánek: Záchranný výzkum v Kyjaticích. In: *AVANS 1983, 1984*, 78–80.
- Furmánek 1984b V. Furmánek: Archeologický výzkum v Kyjaticích. *Obzor Gemera* 15, 1984, 32–34.
- Furmánek 1984c V. Furmánek: Kyjatice – eponymná lokalita archeologickej kultúry. *Krásy Slovenska* 61, 1984, 38–41.
- Furmánek 1984d V. Furmánek: Revizní výzkum v Babinci. In: *AVANS 1983, 1984*, 77–78.
- Furmánek 1985 V. Furmánek: Další sezóna výzkumu v Kyjaticích. In: *AVANS 1984, 1985*, 82–83.
- Furmánek 1986a V. Furmánek: Kyjatice – eponymná lokalita kyjatickej kultúry. *Slovenská archeológia* 34, 1986, 319–330.
- Furmánek 1986b V. Furmánek: Závěrečná sezóna výzkumu v Kyjaticích. In: *AVANS 1985, 1986*, 79–80.
- Furmánek 1986c V. Furmánek: Archeologický pamätník v Kyjaticiach. *Gemerské zvesti* 26/2–3, 16.1.1986.
- Furmánek 1986d V. Furmánek: Archeologický pamätník v Kyjaticiach. *Krásy Slovenska* 63, 1986, 20–23.
- Furmánek 1986e V. Furmánek: Archeologický pamätník v Kyjaticích. *Obzor Gemera* 17, 1986, 57–60.
- Furmánek 1988 V. Furmánek: Eisen während der Bronzezeit in der Slowakei. *Zeitschrift für Archäologie* 23, 1988, 183–189.
- Furmánek 1989a V. Furmánek: Burganlage der Kyjatice-Kultur. In: *Studia nad grodami epoki brązu i wczesnej epoki żelaza w Europie Środkowej*. Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk – Łódź 1989, 73–84.
- Furmánek 1989b V. Furmánek: Archeologické pamätníky v Kyjaticiach a Pincinej. *Pamiatky a príroda* 20, 1989, 16–17.
- Furmánek 1990a V. Furmánek: Archeologické pamätníky v Kyjaticiach a Pincinej. *Študijné zvesti AÚ SAV* 26, 1990, 369–373.
- Furmánek 1990b V. Furmánek: Kyjatice-Rimavská Sobota district. In: *Ancient Monuments in Heart Europe*. Prague 1990, 39.
- Furmánek 1990c V. Furmánek: *Archeologický pamätník v Kyjaticiach* (leporelo). Bratislava 1990.
- Furmánek 1993 V. Furmánek: Gemer a Malohont v dobe bronzovej a železnej. *Obzor Gemera* 24, 1993, 11–23, 78–87.

- Furmánek 1995 V. Furmánek: Tausch und Verkehr im Spiegel bronzezeitlicher Horte der Slowakei. In: *Prähistorische Archäologie in Südosteuropa* (Hrsg. B. Hänsel). *Südosteuropa-Schriften* 17. München – Berlin 1995, 161–172.
- Furmánek 1996 V. Furmánek: Kult Kraft Kosmos. *Slovenská archeológia* 44, 1996, 170, 171.
- Furmánek 1998 V. Furmánek: Vzácné nálezy v okolí Teplého Vrchu. Bronzové poklady. *Historická revue* 9, 5/98, 2–4.
- Furmánek 1999a V. Furmánek: Interaktionen des Karpatenbeckens und des östlichen Mitteleuropas Mitte des 2. Jahrtausends v. Ch. und das Text des Kataloges. In: *Götter und Helden der Bronzezeit. Europa im Zeitalter des Odysseus*. Kopenhagen – Bonn – Paris – Athen 1999, 29, 30, 246, 247, 267, 268.
- Furmánek 1999b V. Furmánek: Das archäologische Denkmal in Kyjatice. In: *Archeology of the Bronze and Iron Age. Archaeolingua* 9. E. Jerem/I. Poroszlai (eds.). Budapest 1999, 285–289.
- Furmánek 2004a V. Furmánek: *Zlatý vek v Karpatoch. Keramika a kov doby bronzovej na Slovensku (2300–800 pred n. l.)*. Nitra 2004.
- Furmánek 2004b V. Furmánek: Zlatý vek v Karpatoch. *Pamiatky a múzeá* 3/2004, 68.
- Furmánek 2010 V. Furmánek: *Radzovce. Osada ľudu popolnicových polí. Ragyolc. Az urnamezős kultúra népének települése*. Nitra 2010.
- Furmánek 2015a V. Furmánek: Chronológia a periodizácia. In: *Archaeologica Slovaca Monographiae*. V. Furmánek (zost.): *Staré Slovensko 4. Doba bronzová*. Nitra 2015, 14–16.
- Furmánek 2015b V. Furmánek: Kultúry popolnicových polí. In: *Archaeologica Slovaca Monographiae*. V. Furmánek (zost.): *Staré Slovensko 4. Doba bronzová*. Nitra 2015, 163–272.
- Furmánek 2015c V. Furmánek: Spracovávanie železa. In: *Archaeologica Slovaca Monographiae*. V. Furmánek (zost.): *Staré Slovensko 4. Doba bronzová*. Nitra 2015, 284–285.
- Furmánek 2015d V. Furmánek: Hromadné nálezy. In: *Archaeologica Slovaca Monographiae*. V. Furmánek (zost.): *Staré Slovensko 4. Doba bronzová*. Nitra 2015, 288–290.
- Furmánek 2015e V. Furmánek: Jaskynné sídliská. In: *Archaeologica Slovaca Monographiae*. V. Furmánek (zost.): *Staré Slovensko 4. Doba bronzová*. Nitra 2015, 253–254.
- Furmánek 2019 V. Furmánek: *Radzovce in der Zeit der Urnenfelderkulturen. Katalog der Siedlung*. In: *Archaeologica Slovaca Monographiae*. Nitra 2019.
- Furmánek/Horňák/Mitáš 2009 V. Furmánek/M. Horňák/V. Mitáš: Sklené koráliky v období popolnicových polí na Slovensku. *Študijné zvesti AÚ SAV* 45, 2009, 79–90.
- Furmánek/Kruta 2002 V. Furmánek/V. Kruta: *L'eta d'oro dei Carpazi. Ceramiche e metalli dell'eta del Bronzo della Slovacchia 2300–800 a.C.* Fiorano Modenese 2002.
- Furmánek/Kujovský 2007 V. Furmánek/R. Kujovský: Mimoriadny úspech slovenskej archeológie. *Múzeum* 3, 2007, 23, 24.
- Furmánek/Marková 1999 V. Furmánek/K. Marková: Die westliche Peripherie der Otomani-Kultur in der Slowakei. In: J. Gancarski (red.): *Kultura Otomani-Füzesabony – rozvoj, chronológia, gospodarka. Materiály z konferencij archeologicznej Dukla, 27.–28. 11. 1997. Die Otomani-Füzesabony-Kultur – Entwicklung, Chronologie, Wirtschaft. Materialien der archäologischen Konferenz Dukla, 27.–28. 11. 1997*. Krosno 1999, 73–83.
- Furmánek/Marková 2008 V. Furmánek/K. Marková: *Včelince. Archív dávnej minulosti*. Nitra 2008.
- Furmánek/Messori 2019 V. Furmánek/G. D. Messori: *Archeologia in Slovacchia. Un progetto culturale di cooperazione Italia e Slovacchia. Millenni. Studi di archeologia preistorica* 22, 2019, 251–257.
- Furmánek/Miroššayová 2010 V. Furmánek/E. Miroššayová: X. Medzinárodná konferencia: Popolnicové polia a doba halštatská. In: V. Furmánek/E. Miroššayová (eds.): *Popolnicové polia a doba halštatská*. Nitra 2010, 7–10.
- Furmánek/Mitáš 2007a V. Furmánek/V. Mitáš: K sacím nádobkám kyjatickej kultúry. *Zborník Gemersko-malohontského múzea. Gemer-Malohont* 3, 2007, 25–35.
- Furmánek/Mitáš 2007b V. Furmánek/V. Mitáš: Sacie nádoby juhovýchodných popolnicových polí. In: *Doba popelnicových polí a doba halštatská. Príspevky z IX. konferencie, Bučovice* 3.–6. 10. 2006. Brno 2007, 91–109.

- Furmánek/Mitáš 2008 V. Furmánek/V. Mitáš: Argonauten, Iason und Kenotaphe aus der Urnenfelderzeit in der Slowakei. *Anodos. Studies of the Ancient World* 6–7/2006–2007, 2008, 187–199.
- Furmánek/Mitáš 2010 V. Furmánek/V. Mitáš: Pohřební ritus západní enklávy jihovýchodních popelnicových polí. Analýza pohřebiště v Radzovcích (Slovensko). *Památky archeologické* 101, 2010, 39–110 + příloha.
- Furmánek/Mitáš 2014 V. Furmánek/V. Mitáš: Pohřebiště lidu popelnicových polí předmětem zájmu Keltů: Co dělali Keltové v Cinobani? *Studia archeologia Brunensia* 19, 2014, 2, 93–104.
- Furmánek/Mitáš 2015a V. Furmánek/V. Mitáš: Hradiská a fortifikácia. In: V. Furmánek (zost.): *Staré Slovensko 4. Doba bronzová*. Nitra 2015, 254–259.
- Furmánek/Mitáš 2015b V. Furmánek/V. Mitáš: Pohrebiská a pohrebný ritus. In: V. Furmánek (zost.): *Staré Slovensko 4. Doba bronzová*. Nitra 2015, 268–271.
- Furmánek/Mitáš 2019 V. Furmánek/V. Mitáš: Siedma sezóna výskumu pohrebiska v Cinobani. In: *AVANS* 2014, 2019, 60, 61.
- Furmánek/Mitáš/Budaváry 2016 V. Furmánek/V. Mitáš/V. Budaváry: *Radzovce in der Zeit der Urnenfelderkulturen. Katalog des Gräberfelds*. In: *Archaeologica Slovaca Monographiae*. Nitra 2016.
- Furmánek/Mitáš/Pavelková 2010 V. Furmánek/ V./Mitáš/J. Pavelková: The burial ground of the Kyjatice culture in Cinobaňa (Slovakia). In: Sz. Guba/K. Tankó (zost.): „Régről kell kezdennünk...” *Studia Archaeologica in honorem Pauli Patay*. Szécsény 2010, 121–132.
- Furmánek/Novotná 2006 V. Furmánek/M. Novotná: *Die Sichel in der Slowakei. Prähistorische Bronzefunde XVIII/6*. Stuttgart 2006.
- Furmánek/Pavelková 2010 V. Furmánek/J. Pavelková: Global Warning – Reality, Fiction, Fallacy or Real Natural Cycle? *Natura (Finland)* 47/2, 2010, 37, 38.
- Furmánek/Pavelková 2015 V. Furmánek/J. Pavelková: Demografická charakteristika popelnicových polí na Slovensku. *Zborník Gemersko-malohontského múzea. Gemer-Malohont* 11, 2015, 36–46.
- Furmánek/Pavelková 2020 V. Furmánek/J. Pavelková: *Kyjatice. Zlatý vek na podhorí*. Nitra 2020.
- Furmánek/Pavelková 2021 V. Furmánek/J. Pavelková: Rozmýšľanie nad žiarovým pohrebiskom juhovýchodných popelnicových polí v Kyjaticiach. In: *Religia i wierzenia społeczności pradziejowych o wczesnego średniowiecza w świetle źródeł archeologicznych i sztuki*. Biskupin 2021, 38, 39.
- Furmánek/Ruttkay/Šiška 1991 V. Furmánek/A. Ruttkay/S. Šiška: *Dejiny dávneho Slovenska*. Bratislava 1991.
- Furmánek/Sankot 1985 V. Furmánek/P. Sankot: Nové laténské nálezy na juhu stredného Slovenska. *Slovenská archeológia* 33. 1985, 273–310.
- Furmánek/Veliačik/Vladár 1991 V. Furmánek/L. Veliačik/J. Vladár: *Slovensko v dobe bronzovej*. Bratislava 1991.
- Furmánek/Veliačik/Vladár 1999 V. Furmánek/L. Veliačik/J. Vladár: *Die Bronzezeit im slowakischen Raum*. Rahden Westf. 1999.
- Gedl 1975 M. Gedl: *Kultura łużycka*. Kraków 1975.
- Gedl 1985 M. Gedl: *Epoka brązu i wczesna epoka żelaza w Europie*. Kraków 1985.
- Guba 2015 Sz. Guba: Eitle Männer, arbeitsame Frauen? Geschlechtsspezifische Gebrauchgegenstände im Gräberfeld von Zagyvapálfalva (Ungarn). In: *An der Grenze der Bronze- und Eisenzeit. Festschrift für Tibor Kemenczei zum 75. Geburtstag*. Budapest 2015, 167–178.
- Guba/Vaday 2008 Sz. Guba/A. Vaday: Salgótarján, Bevásárlóközpont–többkorszakú régészeti lelőhely. *Régészeti kutatások Magyarországon 2007*. Budapest 2008, 11–34.
- Habaj 2016 M. Habaj: *Feničania*. Bratislava 2016.
- Hajnalová 2012 M. Hajnalová: *Archeobotanika doby bronzovej na Slovensku. Štúdie ku klíme, prírodnému prostrediu, poľnohospodárstvu a paleoekonomii*. Nitra 2012.
- Hänsel 2010 B. Hänsel: Die Bronzezeit (2200–800 v. Chr.). In: S. von Schnurbein (Hrsg.): *Atlas der Vorgeschichte. Europa von den ersten Menschen bis Christi Geburt*. Stuttgart 2010, 108–149.

- Harding 2000 A. F. Harding: *European Societies in the Bronze Age*. Cambridge 2000.
- Harmadyová 2008 K. Harmadyová: Devín. In: D. J. Breeze/S. Jilek/A. Thiel: *Frontiers of the Roman Empire*. Nitra 2008, 52–57.
- Harmadyová/Rajtár/Schmidtová 2008 K. Harmadyová/J. Rajtár/J. Schmidtová: Slovensko. In: D. J. Breeze/S. Jilek/A. Thiel: *Frontiers of the Roman Empire*. Nitra 2008.
- Hellmuth-Kramberger 2021 A. Hellmuth-Kramberger: „Skythischen“ Ivasoren auf der Spur – Die sog. Skythischen Pfeilspitzen im Spiegel der prähistorischen Konfliktforschung. *Das Altertum* 66, 2021, 161–188.
- Hornák 2016 M. Hornák: Sidliskové stratégie ľudu lužickej kultúry na strednom Považí. In: L. Benediková/J. Katkinová/V. Budinský-Krička: *Ilava, poloha Porubská dolina. Pohrebisko lužickej kultúry na strednom Považí*. Bratislava – Nitra 2016.
- Hrala 2000 J. Hrala: Dušníky a „dušníky“. In: P. Čech/M. Dobeš (eds.): *Sborník Miroslavu Buchvaldkovi*. Most 2000, 93–95.
- Hreha 2015 R. Hreha: Záchranný výskum žiarového pohrebiska v Silici. *AVANS 2010*, 2015, 107, 108.
- Hromník 2013 C. A. Hromník: *Sloveni a Slovensko. Velebníci Vlasatého boha na horizonte histórie (c. 3200 pr. Kr.–907 po Kr.)*. Martin 2013.
- Cheben 2006 I. Cheben: Tretia etapa výskumu žiarového pohrebiska lužickej kultúry v Trenčíne. *AVANS 2004*, 2006, 102–104.
- Cheben 2011 I. Cheben: Ukončenie výskumu žiarového pohrebiska lužickej kultúry v Trenčíne. *AVANS 2008*, 2011, 112, 113.
- Cheben/RuttKayová/RuttKay, M. 1994 I. Cheben/J. RuttKayová/M. RuttKay: Výskumy na trase ropovodu vo Veľkom Cetíne. *Študijné zvesti AÚ SAV* 30, 1994, 177–241.
- Childe 1925 V. G. Childe: *The Dawn of European Civilisation*. London 1925.
- Chochol 1964 M. Chochol: *Antropologické materiály z nových výskumů neolitu a doby bronzové v Čechách*. Praha 1964.
- Jäger/Ložek 1981 K. D. Jäger/V. Ložek: Umweltbedingungen und Landesausbau während der Urnenfelderbronzezeit in Mitteleuropa. In: *Mitteleuropäische Bronzezeit*. Berlin 1981, 221–229.
- Jakab 2013 J. Jakab: Antropológia. In: J. Bujna/V. Furmánek/E. Wiedermann: *Staré Slovensko 1. Archeológia ako historická veda*. Nitra 2013, 72–77.
- Jílková 1961 E. Jílková: Piliňské pohřebiště Barca II a jeho časové a kulturní horizonty. *Slovenská archeológia* 9, 1961, 69–106.
- Jockenhövel 1971 A. Jockenhövel: *Die Rasiermesser in Mitteleuropa*. Prähistorische Bronzefunde VIII/1. München 1971.
- Jockenhövel 2019 A. Jockenhövel: A. Jockenhövel: Tüllenmeißel in bronze- und ältereisenzeitlichen Gräbern Alteuropas – Zur frühen Geschichte eines Werkzeuges. In: M. S. Przybyła/K. Dzięgielewski (eds.): *Chasing Bronze Age rainbows. Studies on hoards and related phenomena in prehistoric Europe in honour of Wojciech Blajer*. Prace archaeologiczne 69. Kraków 2019, 431–464.
- Kaminská 1993 L. Kaminská: Príspevok k osídleniu jaskýň v Slovenskom krase. *Východoslovenský pravěk* 4, 1993, 13–25.
- Kemenczei 1964 T. Kemenczei: A pilinyi kultúra bárcai csoportya. *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve* 4, 1964, 7–36.
- Kemenczei 1967 T. Kemenczei: Die Zagypapálfa-Gruppe der Pilinyer Kultur. *Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae* 19, 1967, 229–305.
- Kemenczei 1984 T. Kemenczei: *Die Spätbronzezeit Nordostungarns*. Budapest 1984.
- Kmeť 1902 A. Kmeť: Ďalšie výskumy z obvodu Sitna. *Sborník muzeálnej slovenskej spoločnosti* 3, 1902, 150–177.
- Koděra a kol. 1990 M. Koděra a kol.: *Topografická mineralógia Slovenska 2*. Bratislava 1990.
- Kolektív 1973 Kolektív: *Encyklopedie antiky*. Praha 1973.

- Kolektív 1977
Kolektív: *Vlastivedný slovník obcí na Slovensku II*. Bratislava 1977, 124, 125.
- Kosiarz 1984
E. Kosiarz: *Námorné bitky*. Bratislava 1984.
- Kotorová-Jenčová 2018
M. Kotorová-Jenčová: *Svet dávnych vekov*: Archeologická expozícia. Prešov – Hanušovce nad Topľou 2018.
- Králik 2015
L. Králik: *Stručný etymologický slovník slovenčiny*. Bratislava 2015.
- Krippel 1986
E. Krippel: *Postglaciálny vývoj vegetácie Slovenska*. Bratislava 1986.
- Kujovský 1982
R. Kujovský: Lužické pohrebisko v Žitavoch-Kňažiciach. *AVANS 1981, 1982*, 169–171.
- Kujovský 2018
R. Kujovský: Pohrebisko z doby popelnicových polí v Žitavoch-Kňažiciach. *Slovenská archeológia* 66, 2018, 235–326.
- Kujovský/Mitáš 2012
R. Kujovský/V. Mitáš (eds.): *Václav Furmánek a doba bronzová*. Zborník k 70. narodeninám. Nitra 2012.
- Kujovský/Parobková/Kožuchová 2008
R. Kujovský/A. Parobková/M. Kožuchová: Záchranný výskum lužického pohrebiska vo Varíne. *AVANS 2006, 2008*, 101, 102.
- Kuna 2007
M. Kuna (ed.): *Archeologie pravěkých Čech 1. Pravěký svět a jeho poznání*. Praha 2007.
- Lamiová-Schmiedlová 2009
M. Lamiová-Schmiedlová: *Žiarové pohrebisko z mladšej doby bronzovej na lokalite Dvorníky-Včeláre*. *Archaeologica Slovaca Monographiae Catalogi XI*. Nitra 2009.
- Lichardus 1968
J. Lichardus: *Jaskyňa Domica, najvýznamnejšie sídlisko ľudu bukovohorskej kultúry*. Bratislava 1968.
- Lissek 2004
P. Lissek: Výroba dehtu a smoly v Českém Švýcarsku. In: *Minulost Českého Švýcarska II*. Sborník příspěvků historické konference 2003. Česká Lípa 2004, 75–93.
- Lucretius 1971
T. Lucretius Carus: *O přírodě*. Praha 1971.
- Marková, D. 2014
D. Marková: *Sídliskové areály juhovýchodných popelnicových polí z pohľadu analýzy sídliska v Radzovciach*. Diel I. – text; Diel II. – katalóg. (Doktorandská dizertačná práca). Nitra 2014.
- Marková, K. 1998
K. Marková: K nálezom otomanskej kultúry na juhu stredného Slovenska. In: M. Lamiová-Schmiedlová (ed.): *Východoslovenský pravek 5*, 1998, 39–50.
- Márton 1911
L. Márton: Nógrad vármegye őskora. In: *Magyarország vármegyéi és városai. Nógrad Vármegye es Városai*. Budapest 1911, 321–346.
- Matuz/Nováki 2002
E. D. Matuz/Gy. Nováki 2002: *Spätbronzezeitliche, früheisenzeitliche Erdwälle in Nordungarn*. Budapest 2002.
- Mihok/Furmánek 2002
L. Mihok/V. Furmánek: Charakter of Iron Blooms from Protohistoric and Medieval Iron Smelting Furnaces. *Material Science (Medžiagotyra – Lithuania)* 8, 2002, 355–359.
- Mitáš 2020
V. Mitáš: Archeológia „Hájov“ a pamäť krajiny. *Zborník Gemersko-malohontského múzea Gemer-Malohont* 16, 2020, 30–43.
- Mitáš 2021
V. Mitáš: V krajine, kde sa piesok lial a kde do piesku liali bronz. In: M. Šesták (zost.): *Zborník zo stretnutia priateľov regionálnej histórie 7*. Hradište 2021, 18–28.
- Mitáš/Furmánek 2016
V. Mitáš/V. Furmánek: Cinobaňa: Pozoruhodné archeologické nálezisko z doby popelnicových polí. In: M. Šesták (zost.): *Zborník zo stretnutia priateľov regionálnej histórie II*. Hradište 2016, 25–32.
- Mitáš/Ožďáni 2020
V. Mitáš/O. Ožďáni: Medzinárodná konferencia „Doba popelnicových polí a doba halštatská“. In: *Doba popelnicových polí a doba halštatská*. Nitra 2020, 7–12.
- Mozsolics 1973
A. Mozsolics: *Bronze- und Goldfunde des Karpatenbeckens (Depotfundhorizonte von Forró und Ópályi)*. Budapest 1973.
- Mozsolics 2000
A. Mozsolics: *Bronzefunde aus Ungarn. Depothorizonte Hajdúböszörménye, Románd und Bükszentlászló. Zusammengetreten und bearbeitet von Emily Schalk*. Kiel 2000.

- Němcová 1858 B. Němcová: Slovenské starožitnosti. *Památky archeologické a místopisné* 3, 1858, 23–25.
- Neustupný 2007 E. Neustupný: Vymezení archeologie. In: M. Kuna (ed.): *Archeologie pravěkých Čech 1. Pravěký svět a jeho poznání*. Praha 2007, 11–22.
- Nováki/Sándorfi 1992 Gy. Nováki/Gy. Sándorfi: *Die Burgen des historischen Komitats Borsod von der Urtheit bis zur Kurutzenzeit*. Budapest – Miskolc 1992.
- Novotná 1970a M. Novotná: *Die Bronzhortfunde in der Slowakei. Spätbronzezeit*. Bratislava 1970.
- Novotná 1970b M. Novotná: *Die Äxte und Beile in der Slowakei. Prähistorische Bronzefunde IX/3*. München 1970.
- Novotná 1980 M. Novotná: *Die Nadeln in der Slowakei. Prähistorische Bronzefunde XIII/6*. München 1980.
- Novotná 1999 M. Novotná: Zum Hortfund aus Gemer. In: *Transilvanica. Archäologische Untersuchungen zur älteren Geschichte des südöstlichen Mitteleuropa. Gedenkschrift für Kurt Horedt. Rahden/Westf.* 1999, 167–171.
- Novotná 2006–2007 M. Novotná: Tätowierungssatz aus einem Grab in Kapušany (Ostslowakei). *Anodos. Studies of the Ancient World* 6–7/2006–2007, 2008, 313–324.
- Olexa 2003 L. Olexa: *Nižná Myšľa. Osada a pohrebisko z doby bronzovej*. Košice 2003.
- Olexa/Nováček 2013 L. Olexa/T. Nováček: *Pohrebisko zo staršej doby bronzovej v Nižnej Myšli. Katalóg (hroby 1–310)*. Nitra 2013.
- Ovidius Naso 1967 P. Ovidius Naso: *Proměny*. Praha 1967.
- OZ Naše Smolenice 2017 *OZ Naše Smolenice*. Smolenice 2017.
- Ožďáni 2015 O. Ožďáni: Mohylové kultúry. In: V. Furmánek (zost.): *Staré Slovensko 4. Doba bronzová*. Nitra 2015, 131–162.
- Ožďáni/Furmánek 1997 O. Ožďáni/V. Furmánek: Sídliisko z neskorej doby bronzovej v Sucháni. *AVANS* 1995, 1997, 141–143.
- Palečková 1961 H. Palečková: Lidské žárové pozůstatky z piliňského pohřebiště Barca II. *Študijné zvesti AÚ SAV* 6, 1961, 185–202.
- Pástor 1958 J. Pástor: Sídliiskový výskum na Somotorskej hore r. 1955. *Slovenská archeológia* 6, 314–345.
- Patay 1954 P. Patay: Előzetes jelentés a nagybátonyi temető asátásának eredményeiről. *Archeologiai Értesítő* 81, 1954, 33–49.
- Pauknerová 2009 K. Pauknerová: *Lesní řemesla v experimentální archeologii. Ústav pro pravěk a ranou dobu dějinnou*. Praha 2009.
- Paulík 1962 J. Paulík: Príspevok k problematike stredného Slovenska v mladšej dobe bronzovej. In: *Sborník Československé společnosti archeologické* 2. Brno 1962, 113–136.
- Paulík 1983 J. Paulík: Príspevok k vystihnútiu niektorých sídliiskových zákonitostí v mladšej dobe bronzovej. *Sborník prací Filozofické fakulty Brněnské univerzity* E-28, 1983, 291–298.
- Pavelková 1995 J. Pavelková: Die anthropologische Analyse von Jaroslava Pavelková. In: Plei-nerová, I.: *Ein Brandgräberfeld der jüngeren und späten Kaiserzeit in Nordwestböhmen*. Kraków 1995, 53–58.
- Pavelková 2012 J. Pavelková: Antropologicko-demografická analýza žárových hrobů kyja-tické kultury z Kyjatic, okres Rimavská Sobota. In: *Václav Furmánek a doba bronzová. Zborník k 70. narodeninám*. Nitra 2012, 293–296.
- Pavelková 2015 J. Pavelková: Antropologická analýza žárových hrobů jihovýchodních po-pelnicových polí z obce Silica, okr. Rožňava. In: Ožďáni, O. (ed.): *Popolnicové polia a doba halštatská. Zborník referátov z XII. Medzinárodnej konferencie: Doba popolnicových polí a doba halštatská. Hriňová-Polana 14.–18. mája 2012*. Ni-tra 2015, 213–216.

- Pavelková/Furmánek 2012a J. Pavelková/V. Furmánek: Demografická charakteristika kultúrného komplexu juhovýchodných popelnicových polí. In: *Sborník Národního muzea, A – Historie*, 66. Praha 2012, 3, 4, 39–45.
- Pavelková/Furmánek 2012b J. Pavelková/V. Furmánek: Demographic Analysis of the South-Eastern Urnfield Cultural Complex. *Satu Mare – Studii și Comunicări. Seria Arheologie* 28, 2012, 149–158.
- Pavelková/Furmánek 2014 J. Pavelková/V. Furmánek: Antropologicko-archeologický výzkum žárového pohřebiště piliňské a kyjatické kultury v Cinobani. In: *Zborník Gemersko-malohontského múzea Gemer-Malohont* 10, 2014, 92–101.
- Pavelková/Furmánek 2015 J. Pavelková/V. Furmánek: Antropologická analýza žárových hrobů lužické kultury z lokality Mikušovce, okres Ilava. In: O. Ožďáni (ed.): *Popelnicové polia a doba halštatská. Zborník referátov z XII. medzinárodnej konferencie: Doba popelnicových polí a doba halštatská. Hriňová-Polana 14.–18. mája 2012*. Nitra 2015, 217–222.
- Pavelková/Furmánek 2016 J. Pavelková/V. Furmánek: Demografická analýza kultur popelnicových polí na Slovensku. *Przegľad Archeologiczny* 64, 2016, 97–110.
- Pavelková/Furmánek 2017 J. Pavelková/V. Furmánek: Demography of Urnfield Population in Slovakia from view of Anthropologist. *Česká antropologie* 67/2, 2017, 25–34.
- Pavelková/Furmánek 2018 J. Pavelková/V. Furmánek: Demografie popelnicových polí na Slovensku. Pohľad antropologie a archeologie. *Pamiatky archeologické* 109, 2018, 97–126.
- Peters/Ježek 1927 J. Peters/B. Ježek: *Rudy, tuha, súl a nafta v československé republice. Statistická příručka*. Praha 1927.
- Píč 1905 J. L. Píč: *Starožitnosti země české II, 3. Čechy na úsvitě dějin*. Praha 1905.
- Pieta 1996 K. Pieta: *Liptovská Mara. Včasnohistorické centrum severného Slovenska*. Nitra 1996.
- Pieta 2020 K. Pieta: Bojná. Spoznávame starých Slovanov. In: K. Pieta (ed.) 2020: *Bojná*. Nitra 2020, 21–26.
- Pieta ed. 2020 K. Pieta ed.: *Archeológia je moderná veda. Objavujeme naše (stredo)európske korene*. Nitra 2020.
- Pivovarová 1965 Z. Pivovarová: K problematike mohýl v lužickej kultúre na Slovensku. *Slovenská archeológia* 13, 1965, 107–162.
- Plachá/Hlavicová 2003 V. Plachá/J. Hlavicová: *Devín. Slávny svedok našej minulosti*. Bratislava 2003.
- Plachá/Hlavicová 2011 V. Plachá/J. Hlavicová: *Ranostredoveký Devín*. Bratislava 2011.
- Przybyła 2009 M. S. Przybyła: *Intercultural contacts in the Western Carpathian area at the turn of the 2nd and 1st millennia BC*. Warszawa 2009.
- Rajtár 2008a J. Rajtár: Roman fort at Iža. In: D. J. Breeze/S. Jilek/A. Thiel: *Frontiers of the Roman Empire*. Nitra 2008, 72–81.
- Rajtár 2008b J. Rajtár: Rímske stavby v predpolí limitu. In: D. J. Breeze/S. Jilek/A. Thiel: *Frontiers of the Roman Empire*. Nitra 2008, 87–89.
- Ruttkay, A. 1990 A. Ruttkay: Súčasný stav ochrany a spoločenské využitie archeologických pamätníkov na Slovensku. *Študijné zvesti AÚ SAV* 26/2, 1990, 243–268.
- Ruttkay, A./Čelko 1984 A. Ruttkay/E. Čelko: *Kostelec – archeologická rezervácia: Stručný sprievodca (Moravany nad Váhom, Ducové pri Piešťanoch)*. Piešťany 1984.
- Ruttkay, M. 2013 M. Ruttkay: Archeológia v praxi. In: J. Bujna/V. Furmánek/E. Wiedermann: *Staré Slovensko 1. Archeológia ako historická veda*. Nitra 2013, 204–224.
- Schmidtová 2008 J. Schmidtová: Roman military camp Gerulata in Bratislava-Rusovce. Nitra 2008, In: D. J. Breeze/S. Jilek/A. Thiel: *Frontiers of the Roman Empire. Grenzen des Römischen Reiches. Hranica rímskej ríše*. Nitra 2008, 58–71.
- von Schnurbein 2010 S. von Schnurbein (Hrsg.): *Atlas der Vorgeschichte. Europa von den ersten Menschen bis Christi Geburt*. Stuttgart 2010.
- Schwalbe 1901 J. Schwalbe (Hrsg.): *Virchow-Bibliographie 1843–1901*. Berlin 1901.

- Slaviček et al. 2017 K. Slaviček/J. Petřík/P. Žaža/V. Mitáš/V. Furmánek: Technological and provenance analyses of the South-eastern Urnfield cultures pottery from the Sites of Cinobaňa and Málinec (Poltár region, Slovakia). *Præhistorische Zeitschrift* 92/1, 2017, 161–174.
- Soukup 2011 V. Soukup: *Antropologie. Teorie člověka a kultury*. Praha 2011.
- Stloukal 2009 M. Stloukal: Žárové pohřby z Dvorníků-Včeláře. In: M. Lamiová-Schmiedlová: *Žiarové pohrebisko z mladšej doby bronzovej na lokalite Dvorníky-Včeläre*. Nitra 2009, 67–76.
- Stloukal/Furmánek 1982 M. Stloukal/V. Furmánek: *Antropologický rozbor žárových pohřbů pilišské a kyjatické kultury. Radzovce a Šafárikovo*. Nitra 1982.
- Studeníková 1973 E. Studeníková: Predmety kultového charakteru zo sídliska v Pobedime – Hradištiach (okres Trenčín). *Zborník SNM 67. História* 13, 1973, 91–104.
- Studeníková 1997 E. Studeníková: Doba bronzová – prvý zlatý vek Európy. *Múzeum* 2/1997, 37–38.
- Studeníková/Paulík 1983 E. Studeníková/J. Paulík: *Osada z doby bronzovej v Pobedime*. Bratislava 1983.
- Šimkovic/Beljak/Maliniak 2011 M. Šimkovic/J. Beljak/P. Maliniak: *Zvolenský Pustý hrad: sprievodca po hrade*. Zvolen 2011.
- Točík 1978 A. Točík: *Nitriansky Hrádok-Zámeček. Bronzezeitliche befestigte Ansiedlung der Madarovce Kultur. Band II*. Nitra 1978.
- Tomášik 1921 S. Tomášik: *Pamätnosti Gemersko-Malohontské*. Rimavská Sobota 1921.
- Ubelaker 2008 D. H. Ubelaker: The Forensic Evaluation of Burned Skeletal Remains: A Synthesis. *Forensic Science International* 30/10, 2008, 1–5.
- Veliačik 1983 L. Veliačik: *Die Lausitzer Kultur in der Slowakei*. Nitra 1983.
- Veliačik 2002 L. Veliačik: Der Bronzehortfund aus Makov, Bez. Čadca. *Anodos. Studies of the Ancient World. In Honour of Mária Novotná*. Trnava 2/2002, 331–338.
- Veliačik/Furmánek 1988 L. Veliačik/V. Furmánek: Pohrebný rítus doby bronzovej na Slovensku. In: *Antropofágie a pohřební rítus doby bronzové*. Brno 1988, 97–108.
- Vladár/Bartoněk 1977 J. Vladár/A. Bartoněk: Zu den Beziehungen des Ägäischen, Balkanischen und Karpatischen Raumes in der mittleren Bronzezeit und die kulturelle Ausstrahlung der Ägäischen Schriften in die Nachbarländer. *Slovenská archeológia* 25, 1977, 371–432.
- Vondráková 1994 M. Vondráková: Rozbor antropologického materiálu z lokality vo Veľkom Cetíne. *Študijné zvesti AÚ SAV* 30, 1994, 243–245.

KYJATICE

The eponymous site of an archaeological culture

Václav Furmánek – Jaroslava Pavelková – † Vojtech Budinský-Krička

Summary

The publication brings scientific evaluation of archaeological field excavations of the cremation burial grounds from the Urnfield period in the village of Kyjatice in the south of central Slovakia, together with anthropological analyses of burned human remains and their paleodemographic evaluation. It is a burial ground of the western enclave of southeastern Urnfield culture, where 192 graves were studied in 1941 and 1983–1985. In the foreword, the authors say that the work is a continuation and – so to speak – another highlight of long and extremely fruitful cooperation of archaeologist Václav Furmánek from Nitra and anthropologist Jaroslava Pavelková from Prague. Nevertheless, the fact that Jaroslava Pavelková decided to carry out anthropological analysis of all preserved remains of burned human bones from the cremation burial ground of the southeastern Urnfield cultural complex in Kyjatice as well is important for this publication. She carried out these analyses during her presence at the archaeological excavation in Cinobaňa, where the leader of the excavation Václav Furmánek actively participated.

Cooperation between Jaroslava Pavelková and Slovak experts in urnfields has lasted for a long time. First, she carried out anthropological analyses from graves at the cremation burial ground of the Lusatian culture in the village of Rajec, Žilina district, and presented them at a conference in Košice. She also actively participated in the paper of Lucia Benediková on results of this rescue excavation (*Benediková/Haruštiak/Pavelková 2010*). She actively worked at the excavation of the newly studied Piliny and Kyjatice cremation burial ground in Cinobaňa, Poltár district. Since then, all anthropological analyses of discovered graves and their demographic evaluation have been published several times (*Furmánek/Mitáš/Pavelková 2010; Pavelková/Furmánek 2012a; 2012b; 2014; 2016; 2017; 2018*). She also carried out further analyses from excavations at other cremation burial grounds in Slovakia executed in the past or recently by experts from the Institute of Archaeology of SAS – Mikušovce, Ilava district (*Pavelková/Furmánek 2015; Pivoarová 1965*), Silica, Rožňava district (*Hreha 2015; Pavelková 2015*), Varín, Žilina district (*Kujovský/Bistáková/Kožuchová 2008*), Veľký Cetín, Nitra district (*Cheben/Ruttayová/Ruttay, M. 1994*). Altogether, it makes a noteworthy number of published outputs.

Technical support (transportation of samples, their unpacking, weighing and then packing) was also provided by Václav Furmánek, who was the excavation manager in Cinobaňa at that time and was permanently present at the site. Preliminary and partial results of these anthropological analyses and paleodemographic results from them were published in Slovakia (*Pavelková 2012*) as well as abroad (*Furmánek/Mitáš/Pavelková 2010; Pavelková/Furmánek 2012a; 2012b; 2016; 2017; 2018*) on various occasions.

Professor Vojtech Budinský-Krička (1903–1993), a nestor of Slovak archaeology, was aware of the scientific importance of the burial ground in Kyjatice and his responsibility for the unfinished archaeological excavation in Kyjatice, the village which became the eponymous site of an important central European archaeological culture from the Urnfield period. Thus, Václav Furmánek was asked in the 1970s whether he was able and willing to complete the study of the site. As Václav Furmánek was finishing the archaeological excavation of a similar cremation burial ground and contemporary settlement in Radzovce (*Furmánek 2019; Furmánek/Mitáš/Budinský-Krička 2016; Furmánek/Pavelková 2020*), he agreed. Thus, professor Budinský provided all his elaborate original documentation from the excavation in 1941 to him, unselfishly and without any other conditions. The documentation was not poor. It was a brief but useful technical journal from the excavation, general plan of the studied area, field sketches of most graves, black and white photographs and descriptions of find contexts of all the then discovered burials. There were 52 of them. It must be said that Budinský's plan of the studied area and individual grave complexes was perfect, exact and it was easy to orientate in it. Later, the plan was verified in field excavation in 1983–1985 and easily incorporated in the general plan of the subsequent systematic archaeological excavation (Fig. 5; 6).

It should be emphasized that the popular science publication *Kyjatice. Zlatý vek na podhorí* (*Furmánek/Pavelková 2020*) was recently published in the Archeologické pamätníky Slovenska edition. The current publication publishes a detailed scientific assessment of the cremation burial ground in Kyjatice. The euphemistic name of Golden age of humanity for the Bronze Age is borrowed by the authors from ancient philosophers, historiographers and literates, mainly from Titus Lucretius Carus (1971) and Publius Ovidius Naso (1967). In the introduction, two extracts from their books *De reum natura* (*On the nature*) and *Metamorphoses* (*Changes*) are cited.

The urban area of Kyjatice is situated in the southern part of Slovakia (Fig. 1), in the southeast of the western part of the Slovenské rudohorie mountains, in the central part of the Revúcka vrchovina hills, between the valley of the Blh and Papča streams. The area's altitude is 450–565 m. The burial ground itself is located northwest of the village in the altitude of approx. 480 m, on the southern slope of Háj hill, altitude 565.4 m. Geological composition of the territory of Kyjatice and its nearest vicinity is diverse. Apart from other rocks, metabasalt tuffs and neogenic andesites are dominant. Near the prehistoric burial ground, there is occurrence of pure graphite which was subject of limited exploitation in the Middle Ages and in the beginning of the Postmedieval period. This might explain the unusually high proportion of graphite in the material of some pottery vessels of the Kyjatice culture from the burial ground. The authors briefly deal with the topic of phytocenoses and paleoclimatic issues.

The work briefly presents settlement of the south of central Slovakia from the Neolithic to Eneolithic and the Early Bronze Age. The first and intense settlement of Kyjatice can be attributed to the Piliny culture people and it continued with the Kyjatice culture, genetically following from the Piliny culture. Both above mentioned archaeological cultures were integral parts of the southeastern Urnfield cultural complex. This cultural complex bordered the Slovak branch of the Lusatian culture in the north. In the west and south, it bordered cultures of the Middle Danube Urnfield cultural complex. Besides the Piliny and Kyjatice cultures, the southeastern Urnfield cultural complex also contained the cultures of Suciú de Sus and Gáva. This was also indicated on the map with the sites from the Bronze Age, max. 25 km far from Kyjatice (air distance; Fig. 2) and other two maps show expansion of the Piliny and Kyjatice cultures in the northern part of the Carpathian basin (Fig. 3 and 4).

The relevant chapter presents the beginnings of settlement in Kyjatice and establishment of the cremation burial ground which was discovered below the hill called Háj, Pri skale site. In the south of central Slovakia, cremation burial grounds of the Urnfield culture are often located at sites called Háj (*grove*), Háje, Pod hájom. It might be evidence that in the time of arrival of the Slovak ethnic group, these sites were still visible and preserved their specific atmosphere, its *genius loci*. A hoard of bronze artifacts which had probably been damaged by ploughing is also mentioned (Fig. 220 and 221); it was interpreted – with some doubts – as the first offering of the new burial ground.

Other chapters briefly deal with history of the rescue excavation of 1941 (Pl. XXVI:1) and systematic research in 1983–1985 (Pl. XXVI: 2, 3; LXX-LXXII). There is theoretical explanation of the space-time entity called archaeological culture, character of the burial ground in Kyjatice is described and it is compared with some burial grounds from the Urnfield period in Slovakia. This part also contains theoretical assumptions of possible primitive atheistic ideas in the condition of the central European Urnfield civilization and of science ethics in association with further destructive archaeological excavations of burial grounds not threatened by various activities.

The book describes cremation burial rite in detail – since its beginnings to its specific expressions at the burial ground in Kyjatice. Adequate attention was paid to burial constructions (see Chapter 3.6). Burial construction at the burial ground with the oldest graves – graves of the Piliny culture and the transitional Piliny-Kyjatice horizon (Fig. 6), which made up only 8.3% of all graves, were evaluated together (see Chapter 3.6.1). Graves of the Kyjatice culture (Fig 188–205) were analyzed according to characteristic types (see Chapter 3.6.2). They were graves with holes, graves with uncovered urns, with uncovered urns and other vessels (Fig. 188), graves with covered urns without other pottery (Fig. 189), graves with one or two vessels (Fig. 190), with more than three vessels, graves with two or three uncovered vessels (Fig. 188) and at least three vessels next to them (Fig. 191), stone box graves without covers (Fig. 195–200), graves with suggested boxes (Fig. 202) and urn graves without boxes with covers (Fig. 203–205).

In the passage dealing with grave goods (see Chapter 3.7), attention was paid to pottery vessels, their production technology, typology and decoration (amphoras and amphora-shaped vases, miniature amphoras and amphora-shaped vases, miniature jugs, pots, bowls, cups, lids, sippy cups, vessels with secondary holes) and other pottery products from graves (Fig. 206–216). Artifacts made of other materials were rather rare among the grave finds. They included mainly bronze artifacts (Fig. 217, 218), but also an iron sickle (see chapter 3.7.4). Other archaeological entities were also discovered in the area of the burial ground and its near surrounding's – bronze artifacts, sherds from ploughed graves and settlement features from the late and final Bronze Age (see chapter 3.8).

Vessel decoration was closely associated with pottery. Decoration was divided into engraved and plastic. Plastic decoration was debossed or embossed. Brushing and pitch coating are specific types of surface finish. While brushing was identified only on several sherds of the Piliny culture, pitch coating was common on vessels from the Kyjatice culture. There is a chronological aspect to the application of pitch coating. It was used on pottery from the later phase of the Kyjatice culture.

Apart from pottery, bronze artifacts were found in the graves, over the burial ground and in its surroundings. They included tools (chisel, sickle, axes, weapons, dagger), parts of costume (fibulae, funnel-shaped pendant, bracelets, rings and fragments of another annular jewel), toiletries (razor), beads made of glass and glass paste, daub and a loom weight.

Chapter 3.9 – following from the facts of typology, analogy, superposition, typology of grave constructions, quantity of cremated bones and quality of burning as well as from published conclusions from other burial grounds of the southeastern Urnfield cultural complex, Middle Danube Urnfield complex and Lusatian culture – proves that the settlement in Kyjatice started at the turn of the middle and late Bronze Age and survived until the end of the final Bronze Age. The system elaborated on the basis of relative chronology of the analogous cremation burial ground in Radzovce was used for relative chronology of the burial ground (see Synchronization table – Fig. 231).

Anthropological assessment and evaluation of cremated human remains from archaeological sites is one of important opportunities to identify historical evolution in Europe. It is irreplaceable for solving the issues of physical development and demographic indicators of members of a certain cultural or ethnic group based on morphology of cremated bones from cremation burial grounds uncovered at archaeological excavations. Transition from skeleton to cremation burial rite was an important change in the concept of life and death and became the most general feature of the new religious and cultic doctrine. We come across cremation burials in central Europe as early as the cultures from the late Stone Age, but it becomes dominant in the Bronze Age, especially in the Urnfield period. This is when it becomes a common burial method in the whole Carpathian basin, supported by the people's belief in existence of a non-material spirit which leaves the material body during cremation and subsequent burial rituals and becomes immortal. This applies to the people of the Kyjatice culture as well. Anthropological analyses of human remains from the cremation graves of the southeastern Urnfield cultural complex have a long tradition in Slovakia and we have known hundreds of cremation burial grounds where thousands of people had been buried. From this high number of the dead, 2,500 graves have been studied in Slovakia and almost 1,800 anthropological analyses have been published.

Customs at burial rituals, burial method, grave goods and depositing of bodily remains in the grave, indication of graves, it is all contained in the concept of burial rite. Ritual habits are closely associated with the level of social consci-

ence, religious ideas including the assumed world-view of the archaeological culture in question. The burial method is the determining feature of the burial rite.

The dominant settlement of the region of today's Kyjatice existed in the period when cremation burials prevailed in the considerable part of Europe. This burial rite was undoubtedly a complex act associated with exact ritual customs passed from generation to generation during socialization of an individual in the society. Although anthropological analyses of cremated human remains have lower information value than osseous material (cremated material undergoes numerous changes under high temperature, e. g. changed bone colour, its surface, size, shape and bones' evaluation requires a specific methodology), they are a precious contribution to revelation of the then state of the contemporary society and to approaching the people from the Kyjatice archaeological site. Based on its cultural identity and peculiarity, the site gave name to a unique culture in the European Urnfield civilization with a specific burial rite of its people from the death of a person until depositing their cremated remains in the ground, including construction of the above-ground parts of the grave.

The well-mastered bronze metallurgy and further processing of iron were reflected in the skills used in building cremation pyres to achieve high temperature providing better cremation of the dead. It is true that the condition of cremated remains can be influenced also by their depositing just below the earth surface, above the frozen soil level and can lead to a certain degree of weathering, i. e. to severe damage or even disintegration into dust. Extracting the remains while warm causes higher fragility. Cremation remains can be damaged by their sorting and extinction of fire. There is also influence of the season when the cremation was carried out, weather or weight of the dead person. Type of wood and its heat value is another factor affecting perfection of burning. We often see ritually scattered burned remains also around the central burial vessel which can document certain specific features of the culture's burial customs.

Human remains for the anthropological analysis of osteological material from the excavation in Kyjatice in 1983–1985 were collected carefully, but the degree of burning on the bones was so high that cremated remains were only rarely or not at all recorded, or it was only possible to state that the grave contained skeletal remains burned to dust which were not provided for anthropological analysis. In general, we can say that in the conditions of the Kyjatice culture, the quality of bone cremation was perfect and organic matter was almost completely burned, *de facto* with the exception of anorganic matter, when sporadically discovered remains of cremated bones were well burned (the amount of preserved skeletal remains in graves varies between very low and 511.7 g). Unfortunately, only anthropologically undeterminable fragments of burned remains or bone dust were often found. This, naturally, had a negative effect on relevant demographic conclusions. These facts suggest a population of people who had perfectly mastered metallurgic procedures in processing of non-ferrous and ferrous ores. They were able to reach high temperatures later used for cremation of dead bodies on funeral pyres. Pottery vessels – urns – often contained cremated human bones as well as artifacts which were parts of costumes or they were with the dead person in the moment of cremation. Some artifacts might have been added in the grave by relatives after cremation. If so, they do not bear traces of fire.

Anthropological analysis of presented remains was carried out by anatomical-morphological method which determined anatomical affiliation of each sample and its evaluation by shape and size whenever the cremated remains allowed it. The method used to identify people from the burial ground follows mainly from – apart from others – publications of e. g. J. Chochol, M. Dokládál, D. H. Ubelaker and others. Attention was paid to the amount of remains (weight), their morphology, size and degree of burning. On the basis of evaluation of individual bone fragments from a cremation burial, we tried to determine the age, gender and morphological or other qualities of the evaluated individual. Nevertheless, evaluation was often limited – as we have already mentioned – by the small amount of material and its size associated with crushing, which sometimes caused presence of dust only. These conditions allowed only general identification and classification in the categories of infans/juvenis or adultus/maturus. Lifespan was also calculated.

Demographic characteristics of the local population was solved as well. Archaeological excavations were carried out at the eponymous site of the Kyjatice culture in Kyjatice in two stages – first in 1941 and second in 1983–1985. 192 cremation graves were studied; they were dated from stage BD (Piliny culture) to stage HB (Kyjatice culture). For objective reasons, only 54 individuals were anthropologically determined. Identification of age and gender was as follows: infans I and infans II – 26 individuals (48.2%), juvenis – 6 individuals (11.1%), adultus, probably a male – 1 individual (1.8%), adultus, probably female and three other individuals (5.6%), adultus, gender unidentified – 13 individuals (24.0%) and unidentified remains – 5 individuals (9.3%). Lifespan was calculated as only 18.1 years. It was caused by the fact that up to 48.2% of the population lived shorter than 14 years. This datum is exact, however, with regard to the small number of the analyzed samples, it does not have a high information value.

Economic, military and other practical importance of immature population was insignificant for the prehistoric community. Older immature individuals might have been partly used, but only in submissive activities, which might have included simple work in farming and providing food (cattle grazing, picking forest fruit, etc.). Thus, we have also calculated lifespan of the productive population and compared it with the lifespan of productive population at other burial grounds of the Urnfield cultures in Slovakia. The calculated result shows that average age of the adult population in Kyjatice was 26.3 years. Anthropologically analyzed burial grounds of the western enclave of the southeastern Urnfield culture with representative sample of 942 individuals showed that the adult population's average age was 29 years and it was similar at burial grounds of the Lusatian culture in Slovakia – the average age was 28.6 years.

Immovable archaeological monuments are integral part of modern landscape and an unignorable element in the environment. This is also the reason why a memorial of the Kyjatice culture was designed and built in the final excavation season in 1985 (Pl. LXII-LXXV). It was situated on the periphery of the studied cremation burial ground, on the left side of the road connecting the village of Kyjatice with the habitation of Kadlub. A large andesite rock was embedded at the lower end, in the area of three ares thoroughly ditched by heavy machinery. On its flat upper face, a brass plate with a short text containing basic information on the Kyjatice culture and history of archaeological excavations at the site is attached. On

the upper periphery of the memorial area, on an elevation, an imitation of a funeral pyre is made of hardwood timber. The pyre is prismatic, with grid construction and groundplan size of 150 x 255 x 160 cm. It was built according to field observations at analogous contemporary burial grounds and also according to results of experimental archaeology, mostly in Poland. In the area between the stone with basic information and the funeral pyre, imitations of two stone box graves were installed, containing grave pottery which was originally made of fiberglass. After thirty years of the memorial's existence, they are rather severely damaged by weather. Thus, new replicas of the pottery were made in 2019 and 2020 at the initiative of the village's mayor Stanislav Kujan and with financial support of the Kyjatice village. They were made by a professional from well-fired pottery material, after originals. To protect them from weather to at least some extent, suitable and undisturbing shades were built above them.

The burial ground in Kyjatice entered the European history of archaeology. It gave name to an important archaeological culture from the Urnfield period. The Kyjatice culture is mostly known thanks to systematic excavations at cremation burial grounds. Other kinds of relics are known as well, but with the exception of the excavation of this culture in Radzovce and excavations in the caves of the Slovenský kras karst, they were on the periphery of archaeological investigation. Legitimate general attention was paid to bronze hoards and existence of impressive hillforts as one of the dominant phenomena of the Kyjatice culture was recorded. Legitimacy of existence and codification of the Kyjatice culture was accepted by Slovak, Czech, Polish, Austrian, Romanian, Ukrainian and even all Hungarian archaeologists.

Fig. 1 Localization of the village of Kyjatice in Slovakia.

Fig. 2 Important archaeological sites from the Bronze Age max. 25 km far from Kyjatice. Martin Bartík, according to materials from Václav Furmánek. ● – Undefended settlements, cave settlements and fortified settlements: 1 – Čerenčany, dist. Rimavská Sobota; 2 – Drienčany, dist. Rimavská Sobota; 3 – Gemer, dist. Revúca; 4 – Hnúšťa, dist. Rimavská Sobota; 5 – Hrušovo, dist. Rimavská Sobota; 6 – Nižný Skálnik, dist. Rimavská Sobota; 7 – Ožďany, dist. Rimavská Sobota; 8 – Rybník, dist. Revúca; 9 – Skerešovo, dist. Revúca; 10 – Stránska, dist. Rimavská Sobota; 11 – Španie Pole, dist. Rimavská Sobota; 12 – Tisovec, dist. Rimavská Sobota; 13 – Tornaľa, dist. Revúca; 14 – Včelince, dist. Rimavská Sobota; 15 – Veľké Teriakovce, dist. Rimavská Sobota; 16 – Veľký Blh, dist. Rimavská Sobota; 17 – Vyšné Valice, dist. Rimavská Sobota. ■ – Cremation burials: 18 – Babinec, dist. Rimavská Sobota; 19 – Dražice, dist. Rimavská Sobota; 20 – Dulovo, dist. Rimavská Sobota; 21 – Gemer, dist. Revúca; 22 – Ožďany, dist. Rimavská Sobota; 23 – Poltár, dist. Poltár; 24 – Revúca, dist. Revúca; 25 – Rimavská Baňa, dist. Rimavská Sobota; 26 – Rimavské Brezovo, dist. Rimavská Sobota; 27 – Stránska, dist. Rimavská Sobota; 28 – Šivetice, dist. Revúca; 29 – Španie Pole, dist. Rimavská Sobota; 30 – Tisovec, dist. Rimavská Sobota; 31 – Tornaľa (before Šafárikovo), dist. Revúca; 32 – Včelince, dist. Rimavská Sobota; 33 – Vyšná Pokoradz, dist. Rimavská Sobota. ▲ – Hoards of bronze objects and important finds of bronze objects: 34 – Babinec, dist. Rimavská Sobota; 35 – Dražice, dist. Rimavská Sobota; 36 – Drienčany, dist. Rimavská Sobota; 37 – Gemer, dist. Revúca; 38 – Kaloša, dist. Rimavská Sobota; 39 – Lipovec, dist. Rimavská Sobota; 40 – Ožďany, dist. Rimavská Sobota; 41 – Ratkovská Suchá, dist. Rimavská Sobota; 42 – Rimavská Sobota, dist. Rimavská Sobota; 43 – Skerešovo, dist. Revúca; 44 – Slizké, dist. Rimavská Sobota; 45 – Stránska, dist. Rimavská Sobota; 46 – Sutor, dist. Rimavská Sobota; 47 – Včelince, dist. Rimavská Sobota; 48 – Veľký Blh, dist. Rimavská Sobota. ■ – other: 49 – Chvalová, dist. Revúca (probably cave's cult place); 50 – Španie Pole, dist. Rimavská Sobota (probably mining of copper area).

Fig. 3 Territory of the Piliny culture. According to Furmánek 2010, 23.

Fig. 4 Territory of the Kyjatice culture. According to Furmánek 2010, 26.

Fig. 5 Layout and indication of trenches. Area studied in 1941 is indicated by grey colour.

Fig. 6 Groundplan of the burial ground. By Mária Kunová, according to materials from Vojtech Budinský-Krička and Václav Furmánek.

Fig. 7 Grave 4/41.

Fig. 8 Grave 4/41, site 5.

Fig. 9 Grave 5/41.

Fig. 10 Grave 6/41.

Fig. 11 Grave 7/41.

Fig. 12 Grave 8/41.

Fig. 13 Grave 9/41.

Fig. 14 Grave 10/41.

Fig. 15 Grave 11/41.

Fig. 16 Grave 13/41.

Fig. 17 Grave 14/41.

Fig. 18 Grave 15/41.

Fig. 19 Grave 16/41.

Fig. 20 Grave 17/41.

Fig. 21 Grave 18/41.

Fig. 22 Grave 19/41.

Fig. 23 Grave 20/41.

Fig. 24 Grave 21/41.

Fig. 25 Grave 22/41.

Fig. 26 Grave 23/41.

Fig. 27 Grave 24/41.

Fig. 28 Grave 25/41.

Fig. 29 Grave 26/41.

Fig. 30 Grave 27/41.
Fig. 31 Grave 28/41.
Fig. 32 Grave 29/41.
Fig. 33 Grave 30/41.
Fig. 34 Grave 31/41.
Fig. 35 Grave 32/41.
Fig. 36 Grave 33/41.
Fig. 37 Grave 34/41.
Fig. 38 Grave 35/41.
Fig. 39 Grave 36/41.
Fig. 40 Grave 37/41.
Fig. 41 Grave 38/41.
Fig. 42 Grave 39/41.
Fig. 43 Grave 40/41.
Fig. 44 Grave 41/41.
Fig. 45 Grave 42/41.
Fig. 46 Grave 43/41.
Fig. 47 Grave 44/41.
Fig. 48 Grave 48/41.
Fig. 49 Grave 49/41.
Fig. 50 Grave 51/41.
Fig. 51 Grave 52/41.
Fig. 52 Grave 53/83.
Fig. 53 Grave 54/83.
Fig. 54 Grave 55/83.
Fig. 55 Grave 56/83.
Fig. 56 Grave 57/83.
Fig. 57 Grave 58/83.
Fig. 58 Grave 59/83.
Fig. 59 Grave 60/83.
Fig. 60 Grave 61/83.
Fig. 61 Grave 62/83.
Fig. 62 Grave 63/83.
Fig. 63 Grave 64/83.
Fig. 64 Grave 65/83.
Fig. 65 Grave 66/83.
Fig. 66 Grave 67/83.
Fig. 67 Grave 68/83.
Fig. 68 Grave 69/83.
Fig. 69 Grave 70/83.
Fig. 70 Grave 71/83.
Fig. 71 Grave 72/83.
Fig. 72 Grave 73/83.
Fig. 73 Grave 74/83.
Fig. 74 Grave 75/83.
Fig. 75 Grave 76/83.
Fig. 76 Grave 77/83.
Fig. 77 Grave 78/83.
Fig. 78 Grave 79/83.
Fig. 79 Grave 80/83.
Fig. 80 Grave 81/83.
Fig. 81 Grave 82/83.
Fig. 82 Grave 83/83.
Fig. 83 Grave 84/83.
Fig. 84 Grave 85/83.
Fig. 85 Grave 86/83.
Fig. 86 Grave 87/83.
Fig. 87 Grave 88/83.
Fig. 88 Grave 89/83.
Fig. 89 Grave 90/83.
Fig. 90 Grave 93/83.
Fig. 91 Grave 94/83.
Fig. 92 Grave 95/83.
Fig. 93 Grave 96/83.
Fig. 94 Grave 97/83.

Fig. 95 Grave 98/83.
Fig. 96 Grave 99/83.
Fig. 97 Grave 100/83.
Fig. 98 Grave 101/83.
Fig. 99 Grave 102/83.
Fig. 100 Grave 104/84.
Fig. 101 Grave 106/84.
Fig. 102 Grave 107/84.
Fig. 103 Grave 108/84.
Fig. 104 Grave 109/84.
Fig. 105 Grave 110/84.
Fig. 106 Grave 111/84.
Fig. 107 Grave 112/84.
Fig. 108 Grave 113/84.
Fig. 109 Grave 114/84.
Fig. 110 Grave 115/84.
Fig. 111 Grave 116/84.
Fig. 112 Grave 117/84.
Fig. 113 Grave 118/84.
Fig. 114 Grave 119/84.
Fig. 115 Grave 120/84.
Fig. 116 Grave 121/84.
Fig. 117 Grave 122/84.
Fig. 118 Grave 123/84.
Fig. 119 Grave 124/84.
Fig. 120 Grave 125/84.
Fig. 121 Grave 126/84.
Fig. 122 Grave 127/84.
Fig. 123 Grave 128/84.
Fig. 124 Grave 129/84.
Fig. 125 Grave 130/84.
Fig. 126 Grave 131/84.
Fig. 127 Grave 132/84.
Fig. 128 Grave 133/84.
Fig. 129 Grave 134/84.
Fig. 130 Grave 135/84.
Fig. 131 Grave 136/84.
Fig. 132 Grave 137/84.
Fig. 133 Grave 138/84.
Fig. 134 Grave 139/84.
Fig. 135 Grave 140/84.
Fig. 136 Grave 141/84.
Fig. 137 Grave 142/84.
Fig. 138 Grave 143/84.
Fig. 139 Grave 144/84.
Fig. 140 Grave 145/84.
Fig. 141 Grave 146/84.
Fig. 142 Grave 147/84.
Fig. 143 Grave 148/84.
Fig. 144 Grave 149/84.
Fig. 145 Grave 150/84.
Fig. 146 Grave 151/84.
Fig. 147 Grave 152/84.
Fig. 148 Grave 153/84.
Fig. 149 Grave 154/84.
Fig. 150 Grave 155/84.
Fig. 151 Grave 156/84.
Fig. 152 Grave 157/84.
Fig. 153 Grave 158/84.
Fig. 154 Grave 159/84.
Fig. 155 Grave 160/84.
Fig. 156 Grave 161/84.
Fig. 157 Grave 162/84.
Fig. 158 Grave 163/84.
Fig. 159 Grave 164/84.

- Fig. 160 Grave 165/84.
 Fig. 161 Grave 166/84.
 Fig. 162 Grave 167/84.
 Fig. 163 Grave 168/84.
 Fig. 164 Grave 169/84.
 Fig. 165 Grave 170/84.
 Fig. 166 Grave 171/84.
 Fig. 167 Grave 172/84.
 Fig. 168 Grave 173/84.
 Fig. 169 Grave 174/84.
 Fig. 170 Grave 175/84.
 Fig. 171 Grave 176/84.
 Fig. 172 Grave 177/84.
 Fig. 173 Grave 178/84.
 Fig. 174 Grave 179/84.
 Fig. 175 Grave 180/84.
 Fig. 176 Grave 181/84.
 Fig. 177 Grave 183/84.
 Fig. 178 Grave 184/84.
 Fig. 179 Grave 185/85.
 Fig. 180 Grave 186/85.
 Fig. 181 Grave 187/85.
 Fig. 182 Grave 188/85.
 Fig. 183 Grave 189/85.
 Fig. 184 Grave 191/85.
 Fig. 185 Grave 192/85.
 Fig. 186 Distribution of graves of the Piliny culture and graves from the transitional Piliny-Kyjatice horizon. Graves are indicated with full black circles.
 Fig. 187 Selected characteristic types of grave constructions of the Piliny culture and graves from the transitional Piliny-Kyjatice horizon: 1 – grave 5/41; 2 – grave 20/41; 3 – grave 36/41; 4 – grave 140/84; 5 – grave 87/83.
 Fig. 188 Selected characteristic types of grave constructions of the Kyjatice culture with uncovered urns and other vessels: 1 – grave 35/41; 2 – 78/83; 3 – 90/83; 4 – 147/84.
 Fig. 189 Selected characteristic types of grave constructions of the Kyjatice culture with covered urns without associated pottery. 1 – 13/41; 2 – 15/41; 3 – 131/84; 4 – 133/84.
 Fig. 190 Selected characteristic types of grave constructions of the Kyjatice culture with covered urns and max. two other vessels. 1 – 4/41; 2 – 32/41; 3 – 68/83; 4 – 109/84.
 Fig. 191 Distribution of graves of the Kyjatice culture with covered urns and at least three vessels next to them. Graves are indicated with full black circles.
 Fig. 192 Selected characteristic types of grave constructions of the Kyjatice culture with covered urns and at least three other vessels next to them: 1 – 43/41; 2 – 79/83; 3 – 123/84.
 Fig. 193 Selected characteristic types of grave constructions of the Kyjatice culture with covered urns and at least three other vessels next to them: 1 – 145/84; 2 – 174/84; 3 – 184/84.
 Fig. 194 Grave 176/84 of the Kyjatice culture with covered vessels and other vessels, cremated bones were found around the vessels.
 Fig. 195 Distribution of stone box graves of the Kyjatice culture. Graves are indicated with full black circles.
 Fig. 196 Selected characteristic types of stone box graves of the Kyjatice culture: 1 – 26/41; 2 – 28/41; 3 – 138/84; 4 – 168/84.
 Fig. 197 Goods from stone box graves of the Kyjatice culture: 1 – 17/74; 2 – 23/41; 3 – 29/41; 4 – 24/41.
 Fig. 198 Distribution of stone box graves of the Kyjatice culture with stone covers. Graves are indicated with full black circles.
 Fig. 199 Selected characteristic types of stone box graves of the Kyjatice culture with stone covers: 1 – 7/41; 2 – 67/83.
 Fig. 200 Selected characteristic types of stone box graves of the Kyjatice culture with stone covers: 1 – 104/84; 2 – 167/84.
 Fig. 201 Distribution of graves of the Kyjatice culture with suggested boxes. Graves are indicated with full black circles.
 Fig. 202 Selected characteristic types of graves of the Kyjatice culture with suggested boxes: 1 – 66/83; 2 – 82/83; 3 – 119/84; 4 – 158/84.
 Fig. 203 Distribution of graves of the Kyjatice culture with stone covers only. Graves are indicated with full black circles.
 Fig. 204 Selected characteristic types of burials of the Kyjatice culture with stone covers only: 1 – 110/84; 2 – 177/84; 3 – 156/84.
 Fig. 205 Selected characteristic types of graves of the Kyjatice culture with stone covers only: 1 – 136/84; 2 – 137/84.
 Fig. 206 Basic pottery shapes of the Piliny culture – amphoras, bowls, pots and cups: 1, 3, 4 – 132/84; 2, 5 – 87/83; 7 – 61/83; 8 – 22/41.
 Fig. 207 Basic pottery shapes of the Kyjatice culture – amphoras: 1 – 156/84; 2 – 1/41; 3 – 49/41; 4 – 52/41.
 Fig. 208 Basic pottery shapes of the Kyjatice culture – amphora-shaped vases: 1 – 31/41; 2 – 24/41.
 Fig. 209 Basic pottery shapes of the Kyjatice culture – miniature amphoras: 1, 4 – 24/41; 2 – 117/84; 3 – 14/41; 5 – 30/41; 6 – 11/41.
 Fig. 210 Basic pottery shapes of the Kyjatice culture – miniature vases: 1 – 43/41; 2 – 180/84; 3, 5 – 137/84; 4 – 51/41; 6, 7 – 29/41.
 Fig. 211 Basic pottery shapes of the Kyjatice culture – lids: 1 – small conical; 2 – small sectorial; large – 3 – 174/84; 4 – 136/84; 5 – 108/84; 6 – 173/84; 7 – 145/84; 8 – 110/84; miniature jugs: 9 – 76/83; 10 – 8/41.

- Fig. 212 Basic pottery shapes of the Kyjatice culture – pots: 1 – 141/84; 2 – 145/84; 3 – 156/84; 4 – 151/84; 5 – 37/41; 6 – 110/84.
 Fig. 213 Basic pottery shapes of the Kyjatice culture – bowls: 1, 3 – 4/41; 2 – 39/41; 4 – 6/41; 5 – 14/41; 6 – 66/83; 7 – 19/41.
 Fig. 214 Basic pottery shapes of the Kyjatice culture – bowls: 1 – 48/41; 2 – 56/83; 3 – 184/84; 4 – 104/84; 5 – 40/41; 6 – 119/84.
 Fig. 215 Basic pottery shapes of the Kyjatice culture – cups: 1 – 66/83; 2 – 104/84; 3 – 167/84; 4 – 64/83; 5 – 9/41; 6 – 25/41; 7 – 49/41; 8–10 – 24/41.
 Fig. 216 Basic pottery shapes of the Kyjatice culture – sippy cups: 1 – 167/84; 2 – 25/41; profiled cups with inside decoration: 3 – 72/83; 4, 5 – 7/41; 6 – 24/41.
 Fig. 217 Motifs of engraved (R) and other decoration: R1 – bunches of vertical grooves; R2 – bunches of horizontal grooves; R3 – short and metope-like oblique grooves; R4 – bunches of oblique grooves; R5 – brushing; 6 – pitch coating.
 Fig. 218 Motifs of plastic debossed decoration (Z): Z1 – bunches of narrow vertical flutings; Z2 – bunches of wide vertical flutings; Z3 – bunches of circumferential flutings; Z4 – wide oblique flutings; Z5 – semicircular or circular flutings; Z6 – circular impressions; Z7 – elliptical circumferential impressions; Z8 – rosettes; Z9 – slashed sharp bent of the vessel body; Z10 – angular inner part of mouth; Z11 – angular upper belly; Z13 – inner geometrical decoration of profiled cups and bowls.
 Fig. 219 Motifs of plastic, embossed decoration (V): V1 – circumferential openwork tape; V2 – oval conical protuberances; V3 – vertical cordons; V4 – short horizontal rectangular protuberances; V5 – lingular protuberances from the vessel body; V6 – lingular protuberances from the rim; V7 – simple breast-shaped convexities; V8 – breast-shaped convexities with flutings; V9 – twisted rims; V10 – handles with two protuberances; V11 – ribbed handles; V12 – two or three triangular protuberances from the rim; V13 – false handles.
 Fig. 220 Bronze artifacts in graves and bronze artifacts from the area of the burial ground: 1 – spiral-shaped bracelet; 2 – funnel-shaped pendant; 3 – fragments of a fibula needle – 56/83; 4 – fibula of the Ilava type – 67/83; 5 – fragment of a razor of the Morzg or Dražovice type – 91/83; 6 – miniature chisel with a socket.
 Fig. 221 Bronze artifacts from the area of the burial ground: 1 – fragments of a dagger with a lingular handle; 2 – axe of the Veľký Blh type; 3 – axe blade; 4 – axe with a socket.
 Fig. 222 Formalized indication of amphoras used in the catalogue. Shapes in grey did not occur in Kyjatice.
 Fig. 223 Formalized indication of miniature amphoras used in the catalogue. Shapes in grey did not occur in Kyjatice.
 Fig. 224 Formalized indication of amphora-shaped vases used in the catalogue. Shapes in grey did not occur in Kyjatice.
 Fig. 225 Formalized indication of amphora-shaped, biconical and bomb-shaped vases used in the catalogue. Shapes in grey did not occur in Kyjatice.
 Fig. 226 Formalized indication of pots used in the catalogue. Shapes in grey did not occur in Kyjatice.
 Fig. 227 Formalized indication of miniature jugs used in the catalogue. Shapes in grey did not occur in Kyjatice.
 Fig. 228 Formalized indication of bowls used in the catalogue. Shapes in grey did not occur in Kyjatice.
 Fig. 229 Formalized indication of cups used in the catalogue. Shapes in grey did not occur in Kyjatice.
 Fig. 230 Formalized indication of lids used in the catalogue.
 Fig. 231 Synchronization of dating of the settlement in Kyjatice (semibold) with world history (according to *Furmánek, ed. 2015, 15, Fig. 1*).
 Fig. 232 Chronological and synchronization chart of the middle, late and final Bronze Age.

Pl. I Graves 1/41 and 4/41.

Pl. II Graves 6/41 and 7/41.

Pl. III Graves 8/41–10/41 and 14/41.

Pl. IV Graves 11/41; 13/41; 19/41 and 22/41.

Pl. V Grave 24/41.

Pl. VI Graves 24/41; 26/41; 28/41 and 29/41.

Pl. VII Graves 25/41; 29/41; 30/41 and 33/41.

Pl. VIII Graves 31/41; 34/41 and 35/41.

Pl. IX Graves 37/41 and 39/41.

Pl. X Graves 40/41–43/41 and 52/41.

Pl. XI Graves 48/41; 49/41 and 51/41.

Pl. XII Graves 53/83; 56/83; 57/83; 59/83–61/83 a 63/83–66/83.

Pl. XIII Graves 67/83–69/83; 72/83 and 74/83.

Pl. XIV Graves 82/83 and 83/83.

Pl. XV Graves 76/83; 78/83; 84/83; 85/83 and 87/83–89/83.

Pl. XVI Graves 90/83; 91/83; 102/83; 104/84 and 109/84. Scale a: 2; b: others.

Pl. XVII Graves 108/84; 110/84; 118/84 and 119/84.

Pl. XVIII Graves 117/84; 123/84; 124/84; 128/84, 130/84 and 131/84.

Pl. XIX Graves 125/84; 132/84; 133/84; 135/84 and 136/84.

Pl. XX Graves 137/84; 141/84 and 145/84–147/84.

Pl. XXI Graves 149/84; 151/84–153/84 and 156/84.

Pl. XXII Graves 157/84–159/84; 161/84; 163/84 and 167/84.

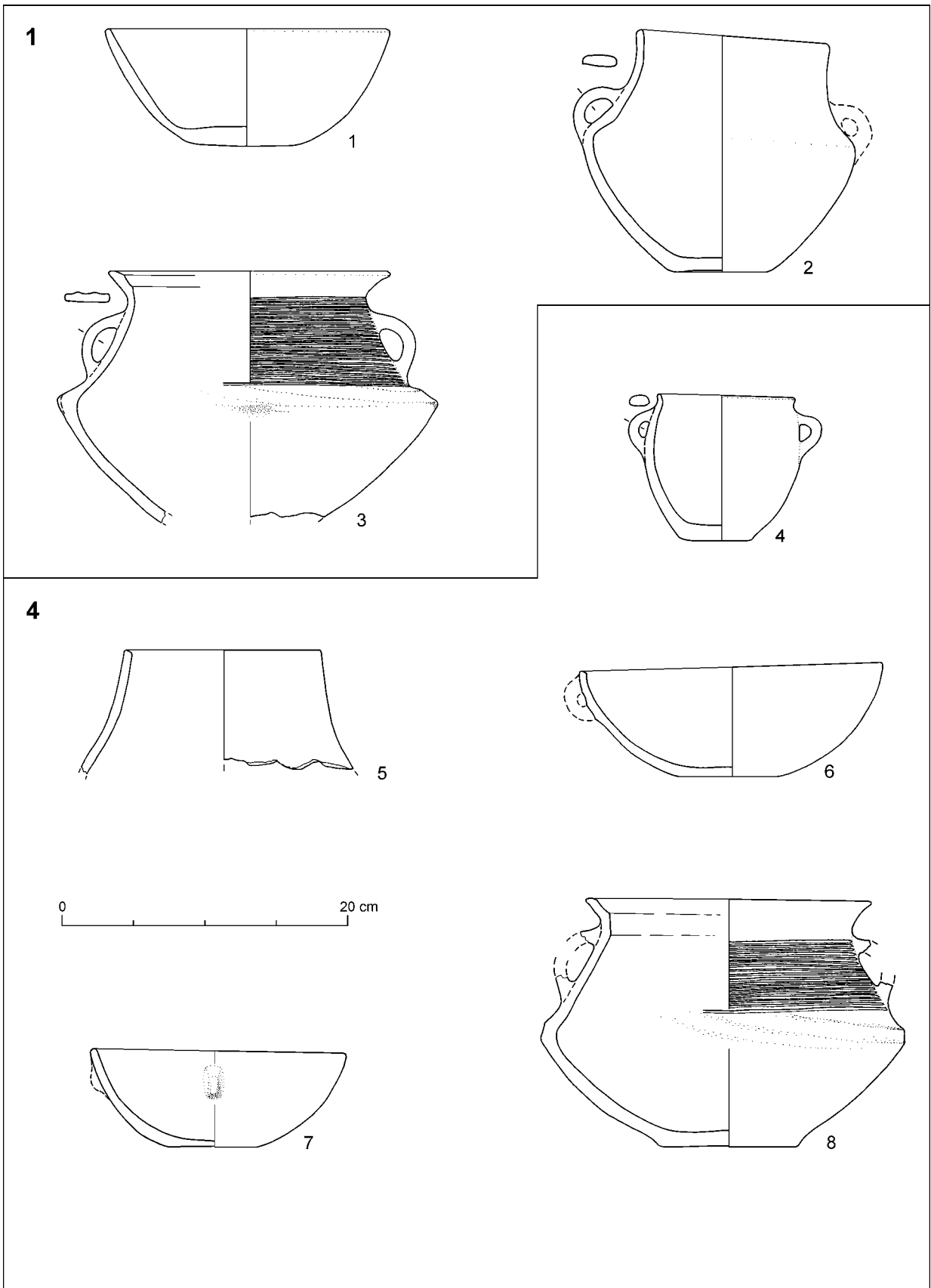
Pl. XXIII Graves 168/84; 173/84; 174/84 and 176/84.

Pl. XXIV Graves 177/84; 180/84 and 184/84.

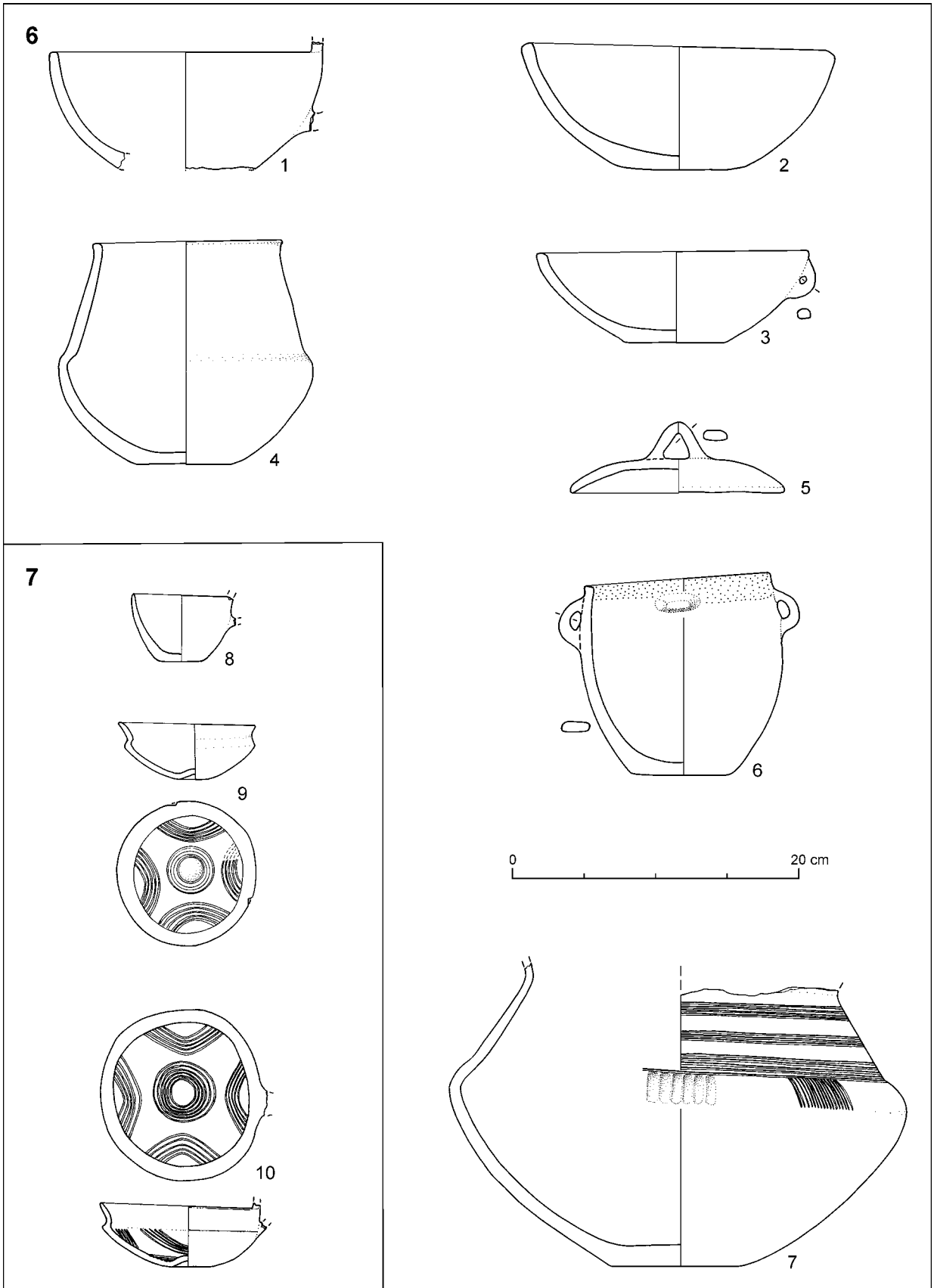
Pl. XXV Graves 187/85–189/85 and 12–16 collection at the burial ground.

Pl. XXVI 1 – beginning of the excavation in 1941; 2 – beginning of the excavation in 1983 (left: Vojtech Budinský-Krička, in the middle: Václav Furmánek, in white, to his right: Gabriel Krúdy in black trousers and with glasses); 3 – view of the area of the burial ground after removal of topsoil in 1983.

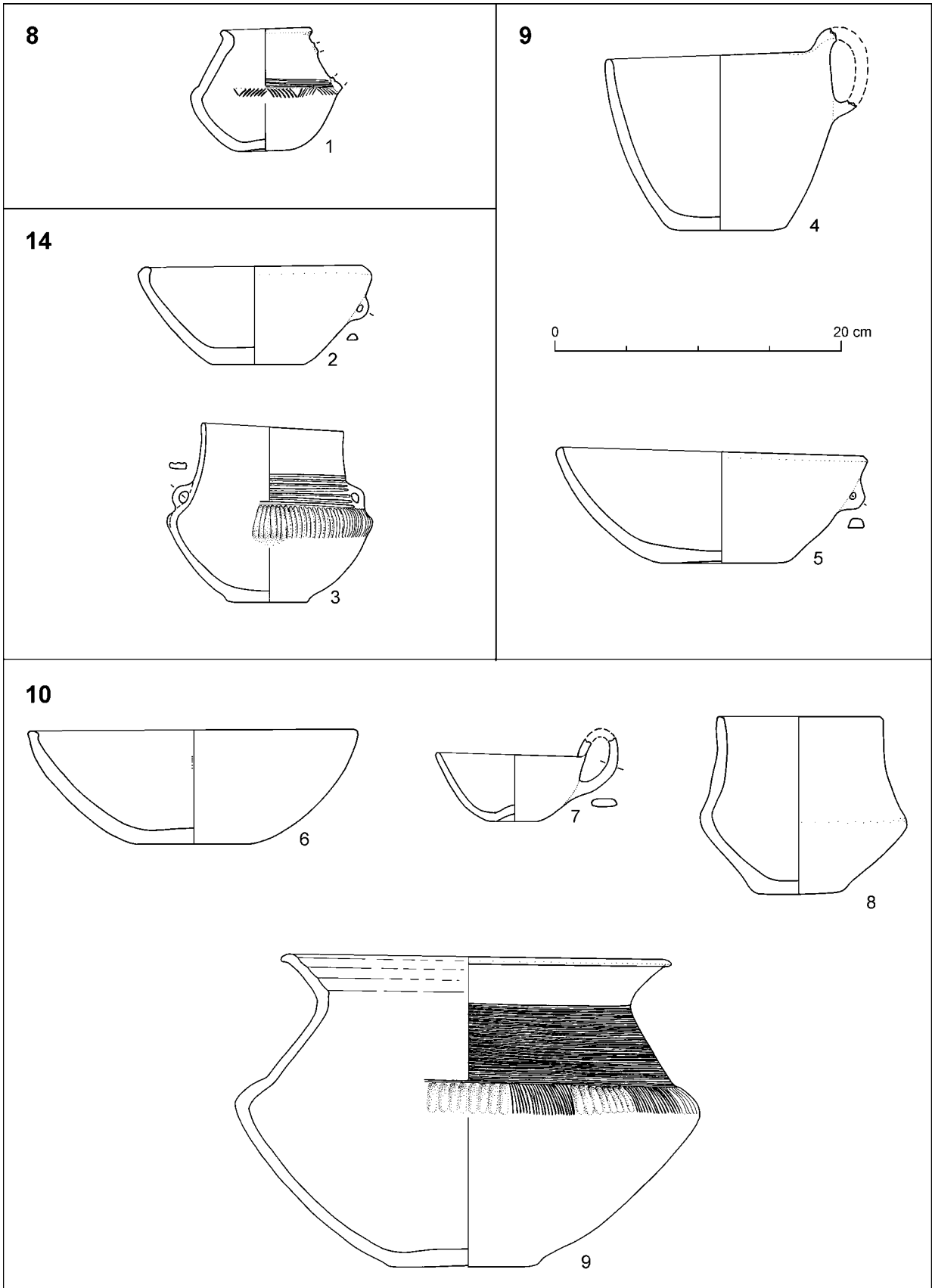
- Pl. XXVII 1 – trimmed stone box graves in 1941; 2 – trimmed graves in 1983; 3 – view of the excavation from the south in 1983, the hill of Háj in the background; 4 – stone box grave 7/41; 5 – grave 55/83; 6 – grave 56/83.
- Pl. XXVIII 1 – grave 57/83; 2 – grave 59/83; 3 – grave 74/83; 4 – grave 104/84; 5 – grave 109/84; 6 – grave 168/84.
- Pl. XXIX 1 – grave 146/84; 2 – grave 157/84; 3 – grave 158/84; 4 – grave 164/84.
- Pl. XXX 1 – grave 184/84; 2 – grave 117/84.
- Pl. XXXI 1 – committee at the excavation in 1985 (from the left: Vojtech Budinský-Krička, Ladislav Vaňúr (driver of the Institute's car), Anton Točík, Ladislav Veliáčik; 2 – Ľubor Krchňavý attaching the plate to the memorial.
- Pl. XXXII 1–19 – grave 3/41.
- Pl. XXXIII 1–4 – grave 3/41; 5–19 – grave 5/41.
- Pl. XXXIV 1–5 – grave 7/41; 6–10 – grave 8/41; 11–15 – grave 12/41.
- Pl. XXXV 1–15 – grave 13/41; 16–29 – grave 19/41.
- Pl. XXXVI 1–18 – grave 15/41.
- Pl. XXXVII 1–18 grave 20/41.
- Pl. XXXVIII 1–16 – grave 20/41.
- Pl. XXXIX 1–6 – grave 22/41; 7–14 – grave 26/41; 14–23 – grave 27/41.
- Pl. XL 1–10 – grave 33/41.
- Pl. XLI 1–6 – grave 34/41; 7–11 – grave 38/41; 12–15 – grave 41/41
- Pl. XLII 1–14 – grave 35/41; 15, 16 – grave 43/41.
- Pl. XLIII 1–9 – grave 39/41; 10–15 – grave 44/41; 16–20 – grave 47/41.
- Pl. XLIV 1–20 – grave 42/41; 21, 22 – grave 50/41.
- Pl. XLV 1–14 – grave 48/41.
- Pl. XLVI 1, 2 – grave 53/83; 4–6 – grave 56/83; 7 – grave 57/83; 8 – grave 58/83; 9, 10 – grave 59/83; 11–13 – grave 62/83; scale a: 6, scale b: others.
- Pl. XLVII 1–7 – grave 60/83; 11, 12 – grave 63/85; 8–10 – grave 65/83.
- Pl. XLVIII 1–4 – grave 67/83; 5, 6 – grave 69/83; 8–10 – grave 70/83; 7 – grave 77/83.
- Pl. XLIX 1–5 – grave 72/83; 6–8 – grave 73/83.
- Pl. L 1–5 – grave 74/83; 6–8 – grave 75/83; 9, 10 – grave 78/83; 11 – grave 79/83; 12, 13 – grave 82/83.
- Pl. LI 1–4 – grave 83/83; 5–8 – grave 84/83; 9–13 – grave 87/83; 14, 15 – grave 89/83.
- Pl. LII 1 – grave 95/83; 2, 3 – grave 98/83; 4 – grave 100/83; 5, 6 – grave 101/83; 7, 8 – grave 104/84; 9–13 – grave 106/84.
- Pl. LIII 1, 2 – grave 107/84; 3–5 – grave 112/84; 6–13 – grave 114/84; 14 – grave 117/84; 15, 16 – grave 118/84.
- Pl. LIV 1–8 – grave 121/84; 9–14 – grave 122/84; 15–18 – grave 123/84; 19 – grave 133/84; 20 – grave 136/84.
- Pl. LV 1–7 – grave 125/84; 8–10 – grave 127/84; 11–15 – grave 129/84; 16 – grave 140/84; 17–19 – grave 144/84.
- Pl. LVI 1–12 – grave 137/84; 13–16 – grave 138/84.
- Pl. LVII 1–6 – grave 141/84; 7–11 – grave 143/84; 12–21 – grave 145/84; 22, 23 – grave 150/84.
- Pl. LVIII 1–7 – grave 146/84; 8–14 – grave 147/84; 15, 16 – grave 153/84; 17–21 – grave 154/84; 22–24 – grave 158/84.
- Pl. LIX 1–6 – grave 156/84; 7–13 – grave 159/84; 14, 15 – grave 160/84; 16 – grave 162/84.
- Pl. LX 1–5 – grave 161/84; 6, 7 – grave 163/84; 8–17 – grave 165/84; 18–21 – grave 166/84.
- Pl. LXI 1–9 – grave 167/84; 10–12 – grave 170/84; 13, 14 – grave 172/84; 15 – grave 173/84; 16–18 – grave 174/84.
- Pl. LXII 1–7 – grave 175/84; 8–16 – grave 176/84.
- Pl. LXIII 1, 2 – grave 177/84; 3–5 – grave 183/84; 6, 7 – grave 184/84; 8–11 – grave 185/85; 12, 13 – grave 186/85; 14–17 – grave 188/85.
- Pl. LXIV 1–9 – grave 189/85; 10–14 – feature V/83; 15–20 – Pod vodárňou.
- Pl. LXV 1–24 – Pod vodárňou.
- Pl. LXVI 1 – small chisel from trench I-A-4; 2 – fragment of a dagger with lingular handle from trench I-C-3; 3 – axes from trench I-C-4; 4–8 – pottery from trench II-A-6; 9 – fragment of a miniature vessel from trench II-A-7; 10–15 – pottery from trench II-B-2.
- Pl. LXVII 1–5 – pottery of the Piliny culture from the collection in the area of the burial ground; 5–10 – pottery of the Kyjatice culture from the collection in the area of the burial ground; 11–23 – pottery from the collection in the area of the burial ground.
- Pl. LXVIII 1–4 – pottery of the Piliny culture from the collection in the area of the burial ground; 5–13 – pottery of the Kyjatice culture from the collection in the area of the burial ground; 14–18 – pottery from the collection in the area of the burial ground; 19 – bronze funnel-shaped pendant from the collection in the area of the burial ground.
- Pl. LXIX 1–15 – pottery from the collection in the area of the burial ground.
- Pl. LXX 1 – area of the burial ground after removal of the topsoil in 1983; 2 – trimmed remains of stone constructions of cremation burials in 1983.
- Pl. LXXI 1 – destroyed remains of stone constructions of cremation burials in 1983; 2 – detail of cremation burials damaged by ploughing from 1983.
- Pl. LXXII 1 – urn burial 63/83; 2 – stone box burial 104/84; 3 – group of burials 126/84, 127/84 and 136/84; 4 – burial 156/84; 5 – burial 157/84; 6 – stone box burial 168/84 partly damaged by ploughing.
- Pl. LXXIII 1 – beginning of construction of the memorial. From the left: Tomáš Furmánek, Ján Kováčik inhabitant of the habitation of Kadlub in Kyjatice, Václav Furmánek (junior); 2 – process of construction of the memorial.
- Pl. LXXIV 1 – replica of a stone box burial, replica of a stone cover in the background; 2 – replica of a funeral pyre, relaxation zone and hill of Háj, Pri skale site in the background.
- Pl. LXXV Prof. Vojtech Budinský-Krička at the opening.

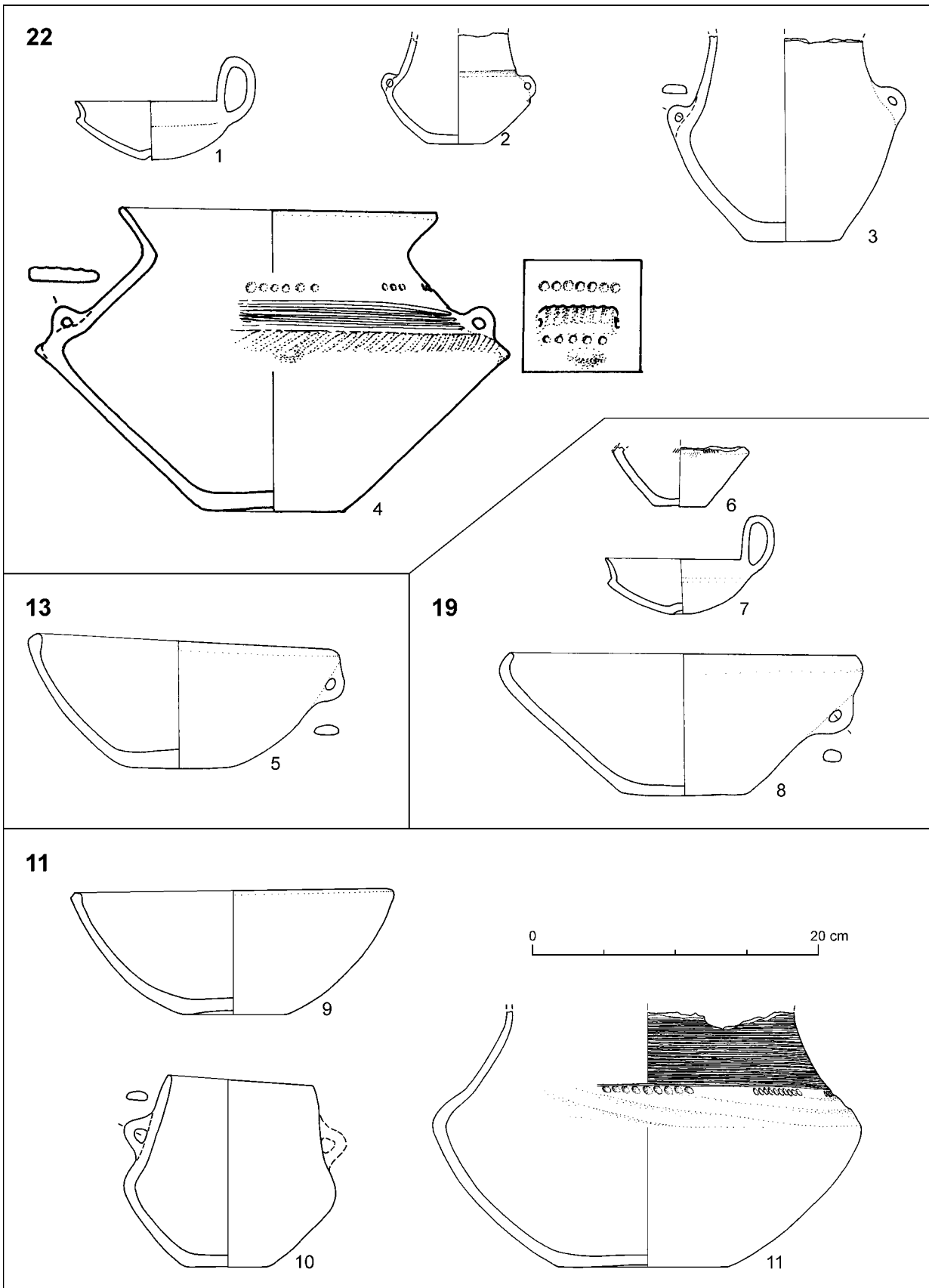
Tab. I. Hroby 1/41 a 4/41.

Tab. II. Hroby 6/41 a 7/41.

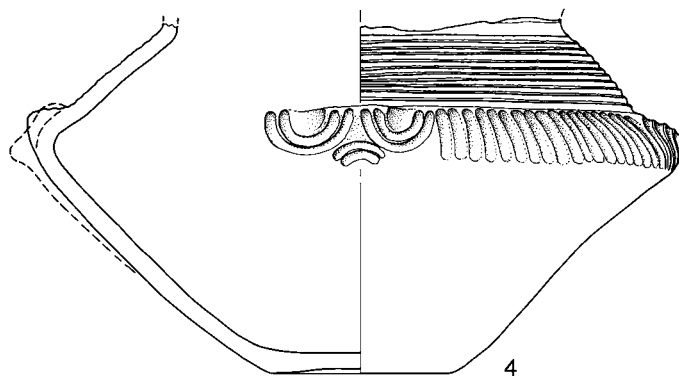
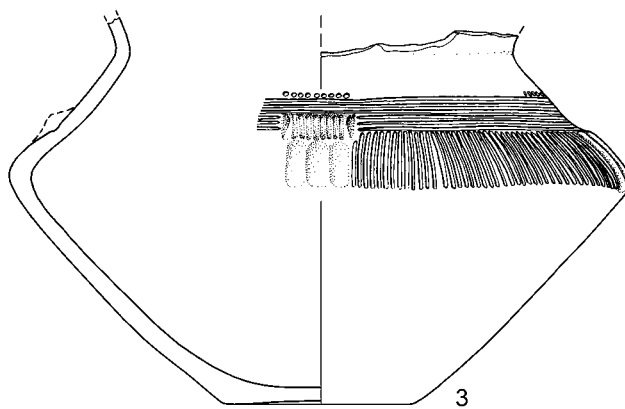
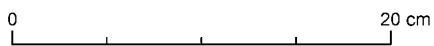
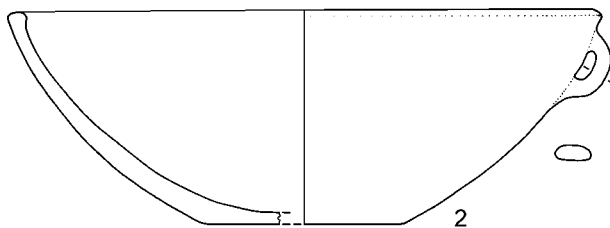
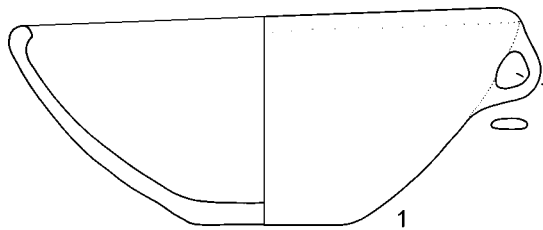

Tab. III. Hroby 8/41–10/41 a 14/41.

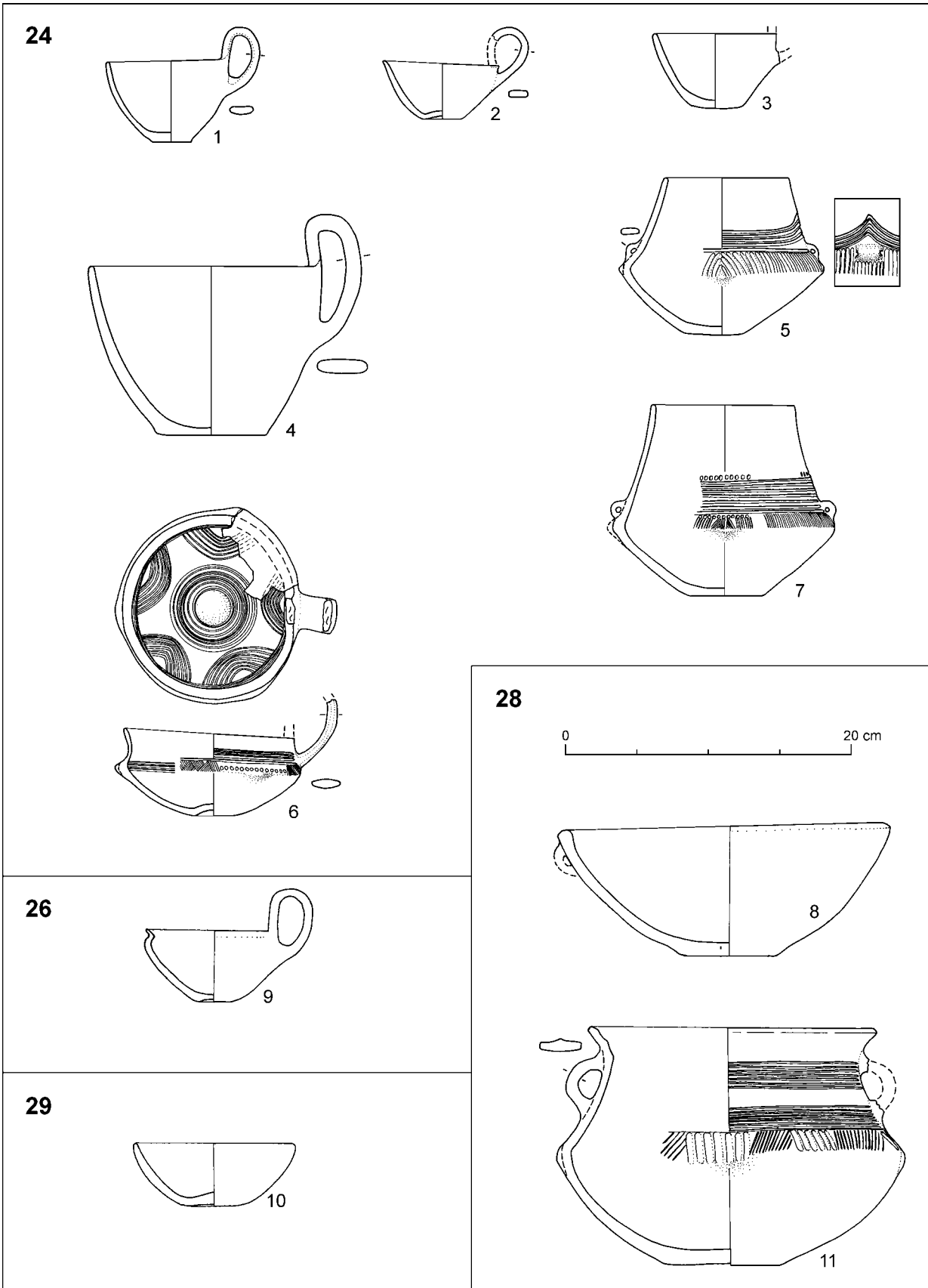

Tab. IV. Hroby 11/41; 13/41; 19/41 a 22/41.

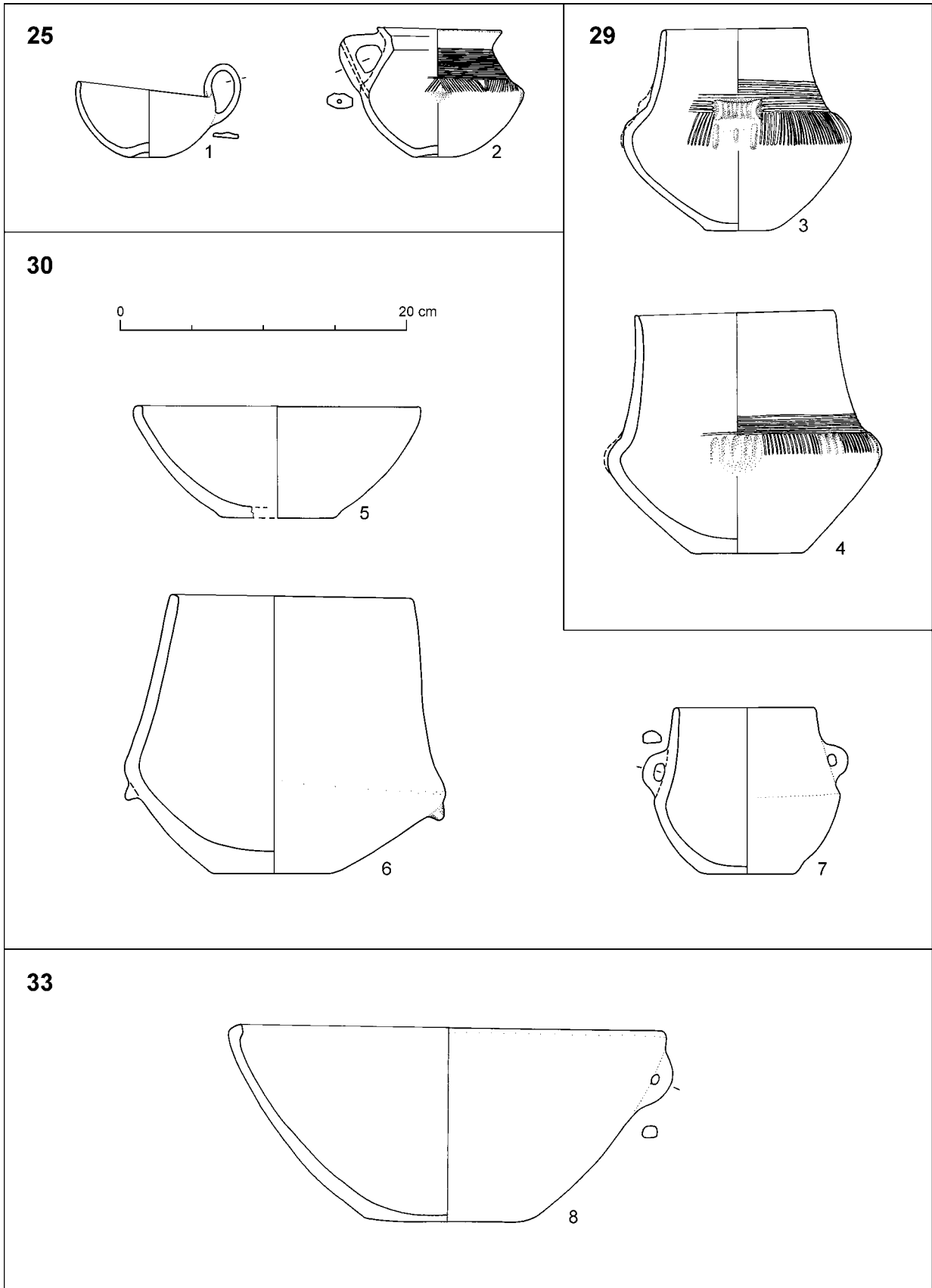
24

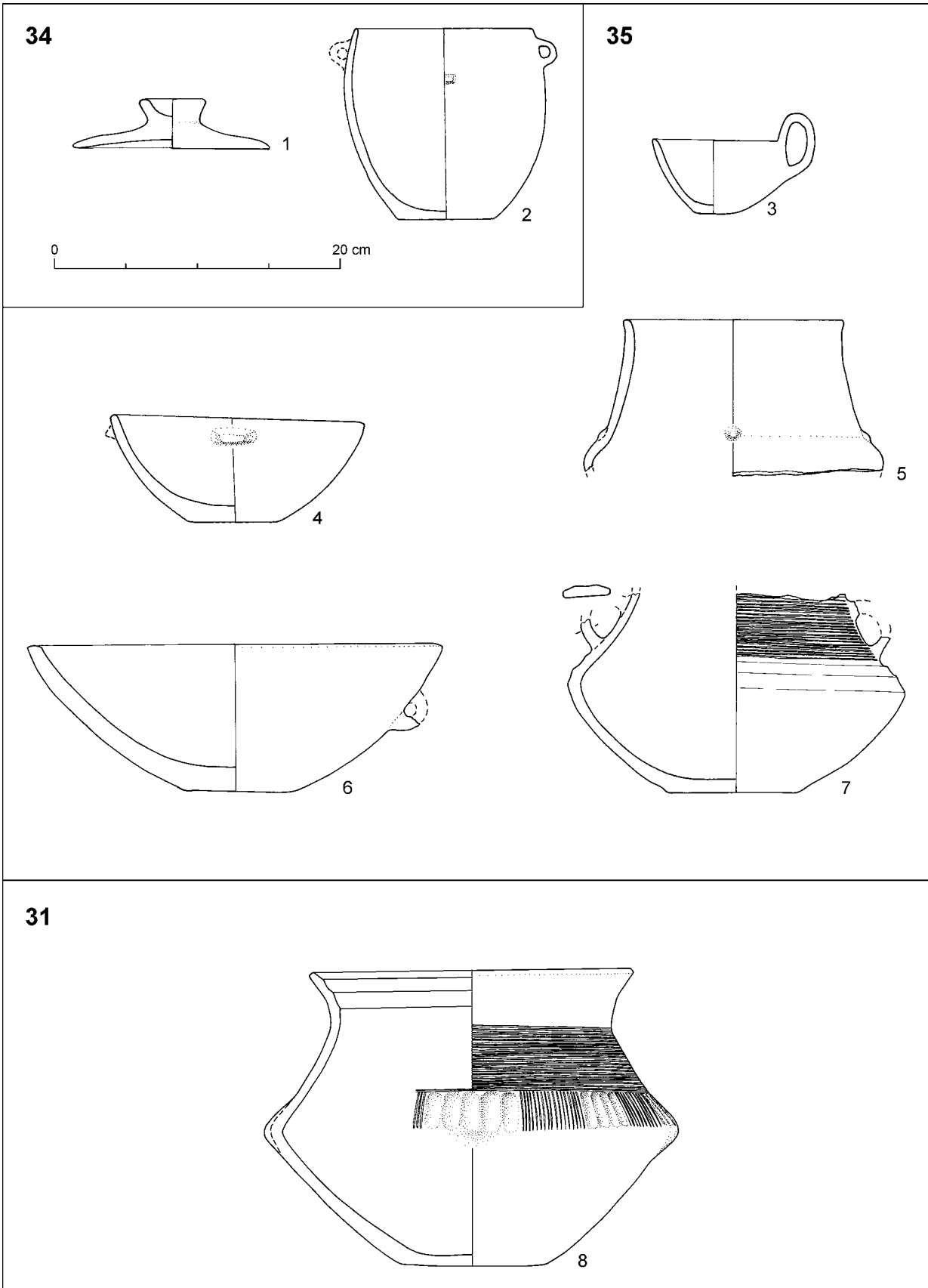
Tab. V. Hrob 24/41.

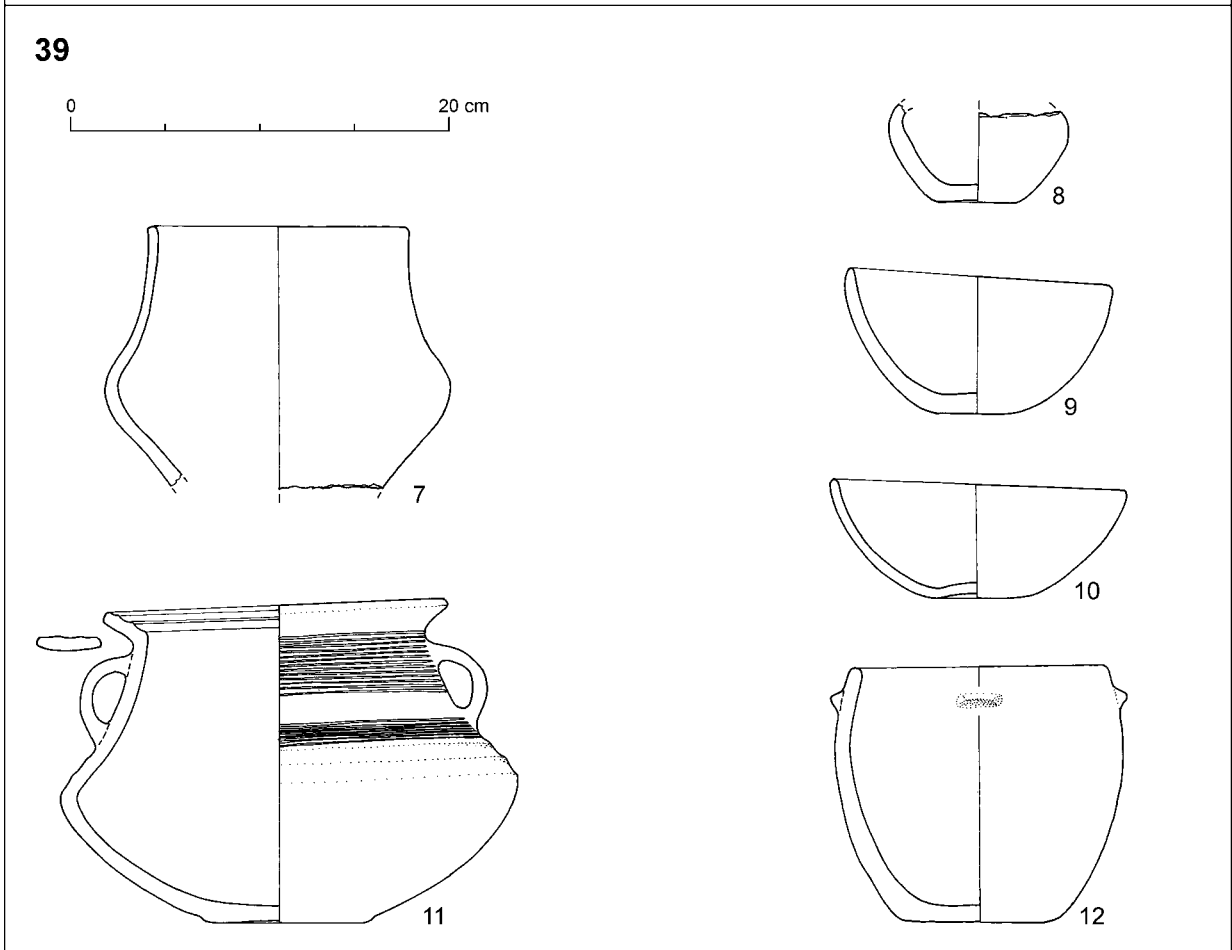
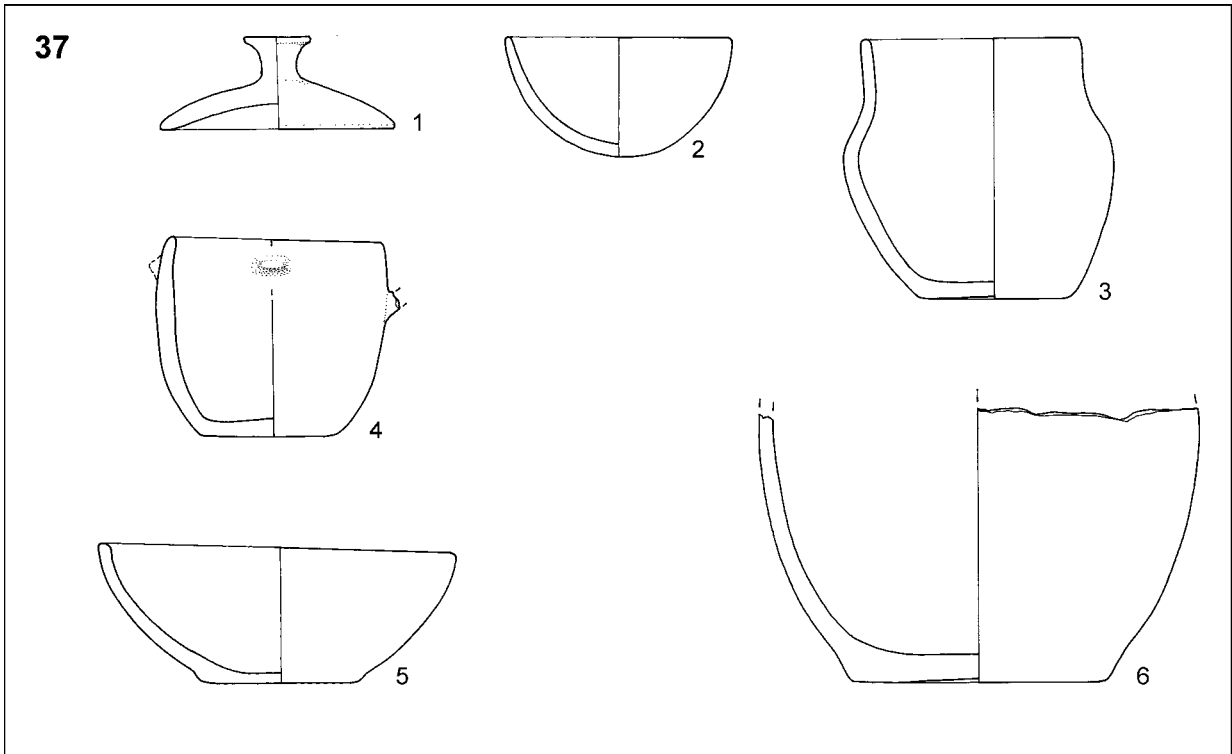
Tab. VI. Hroby 24/41; 26/41; 28/41 a 29/41.

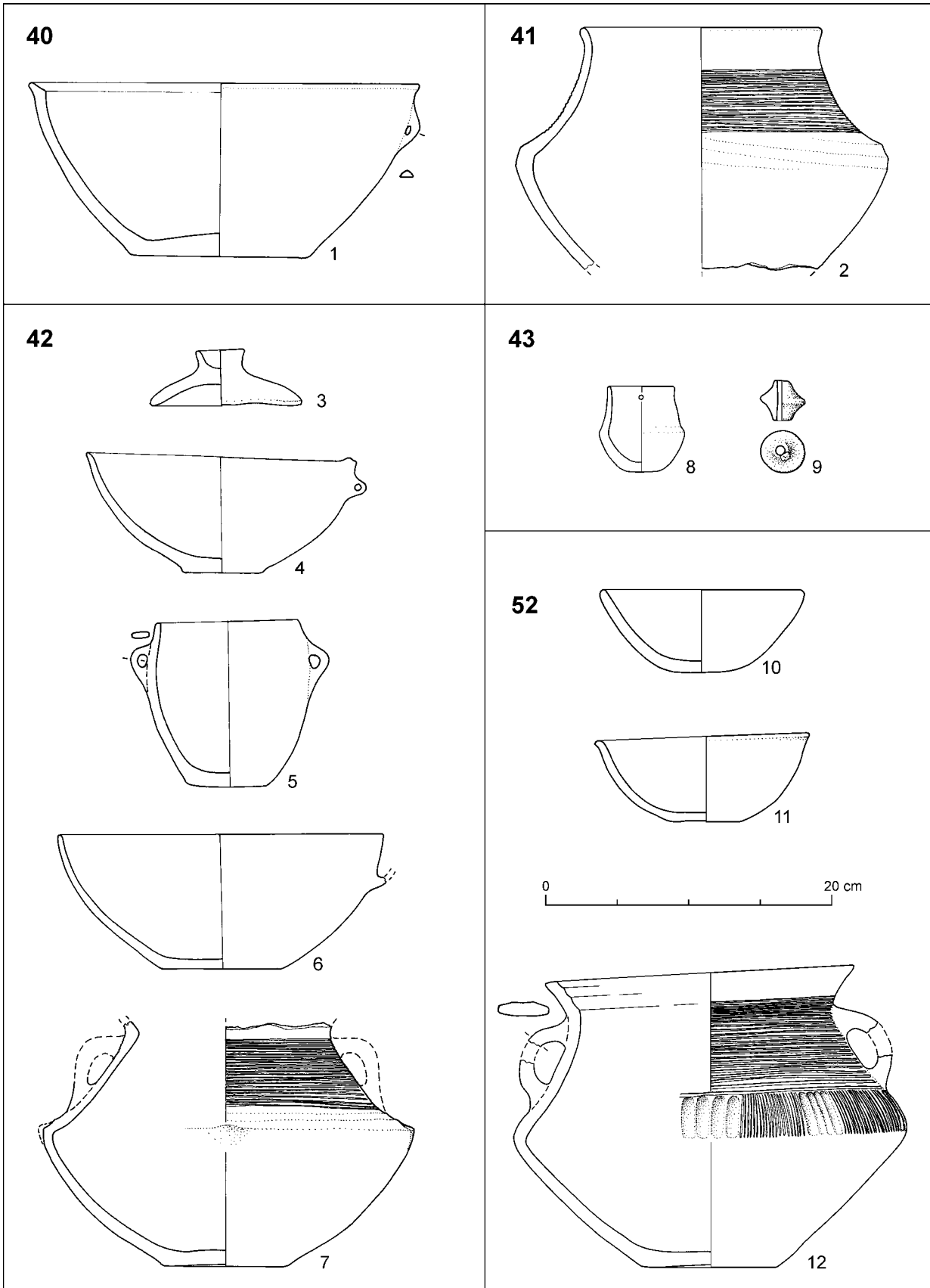
Tab. VII. Hroby 25/41; 29/41; 30/41 a 33/41.

Tab. VIII. Hroby 31/41; 34/41 a 35/41.

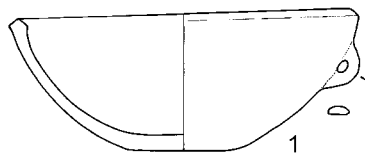

Tab. IX. Hroby 37/41 a 39/41.

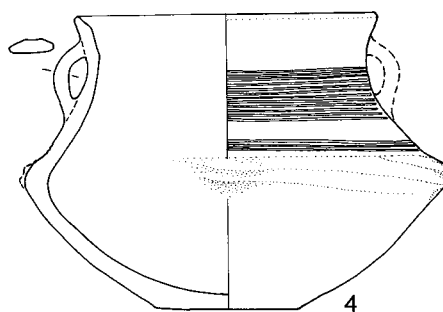
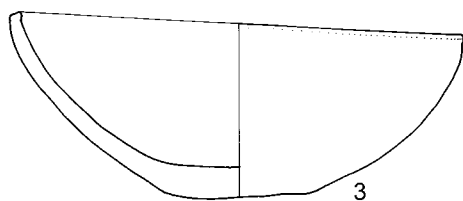
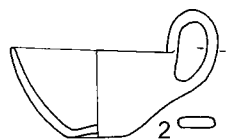

Tab. X. Hroby 40/41–43/41 a 52/41.

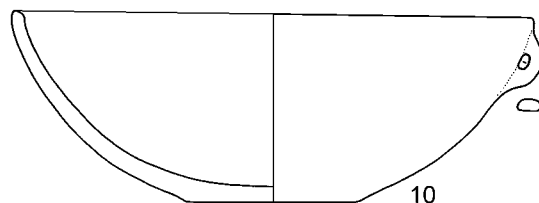
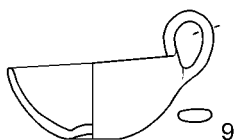
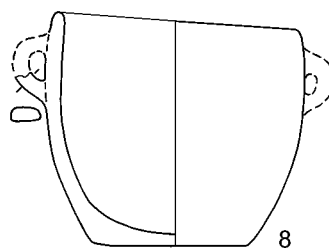
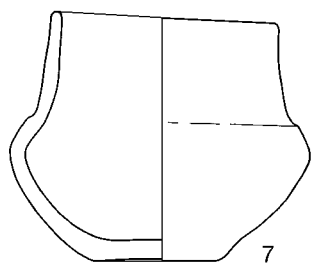
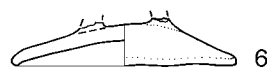
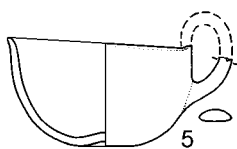
48

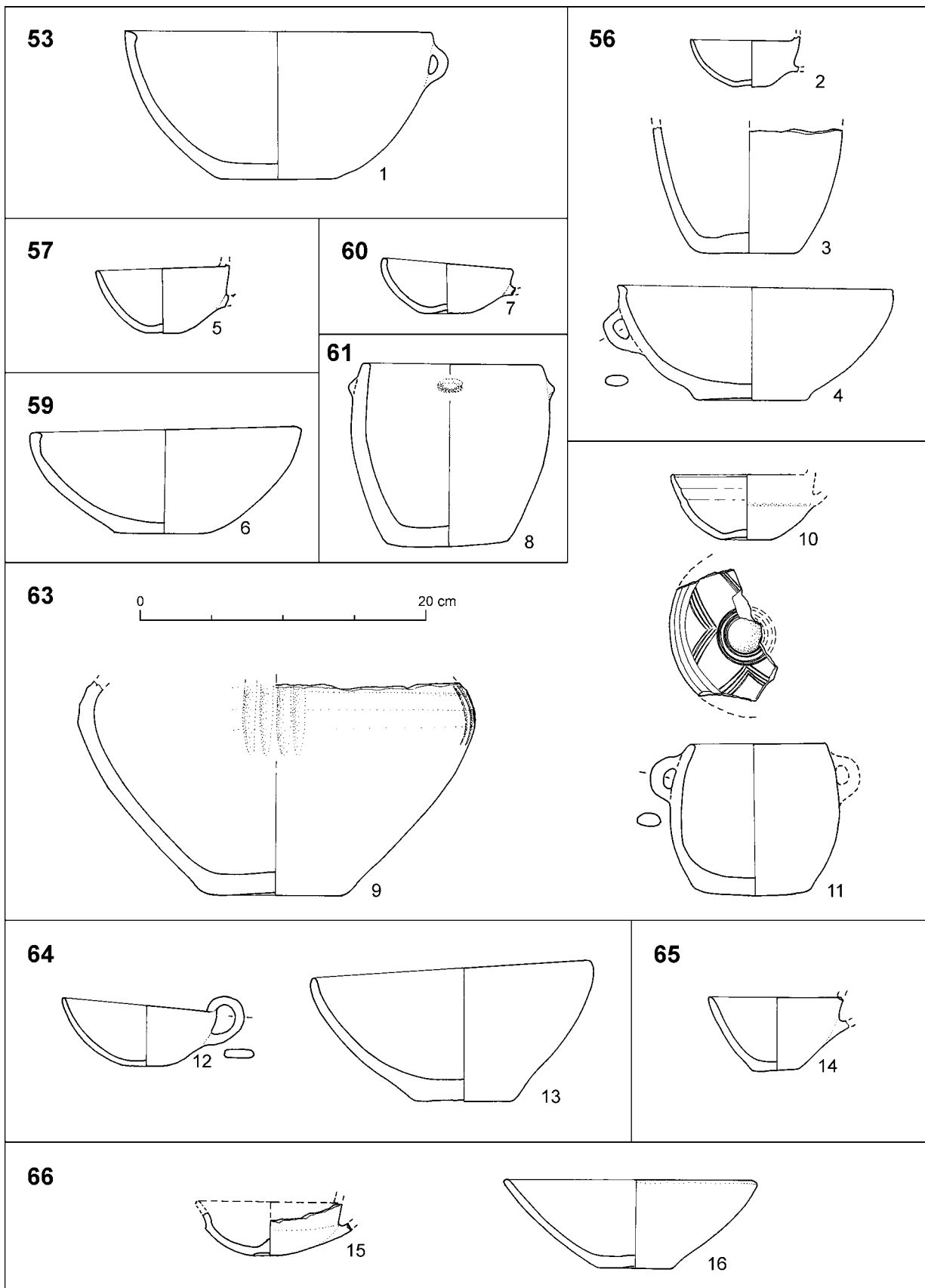
49

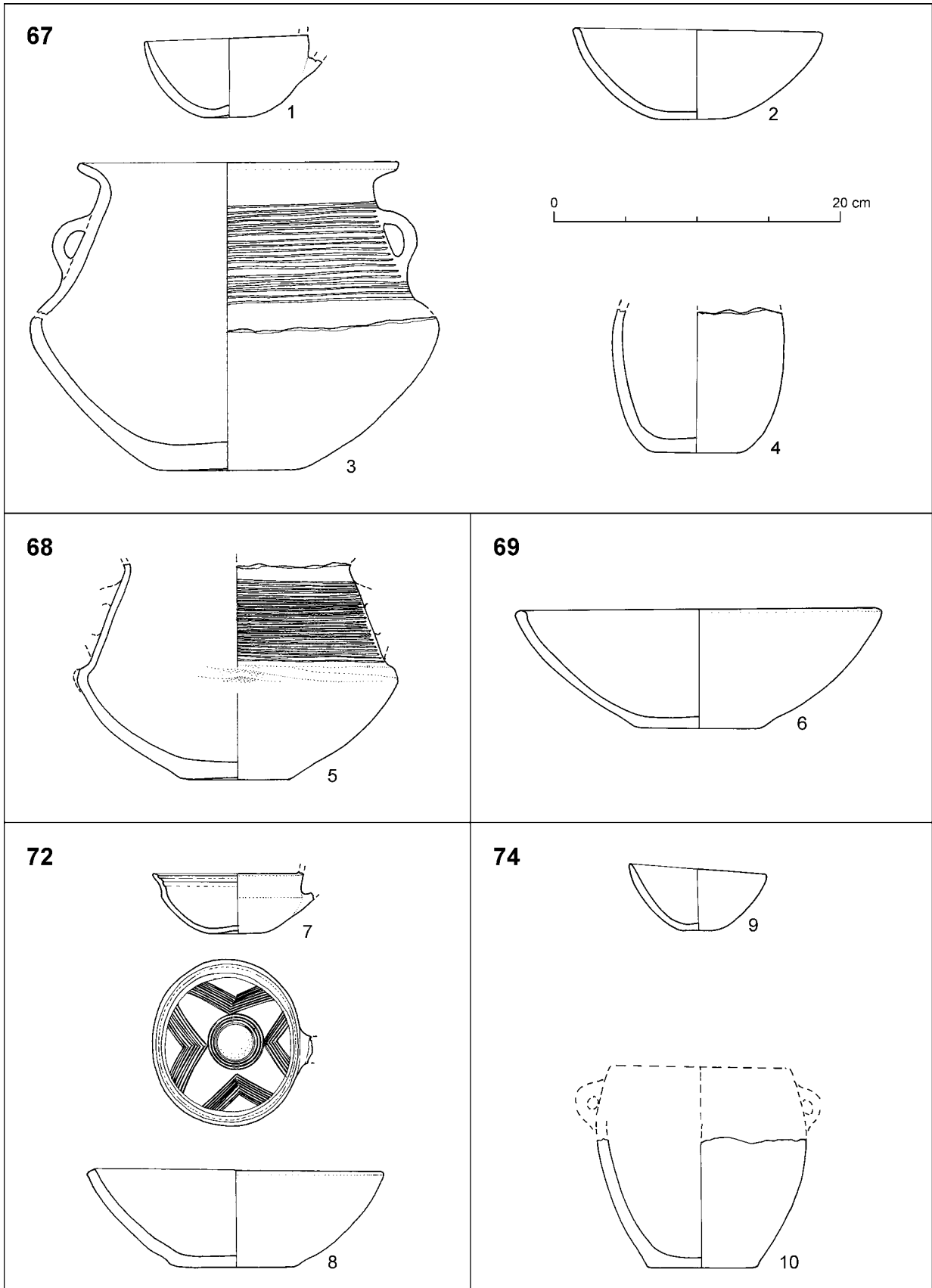
51

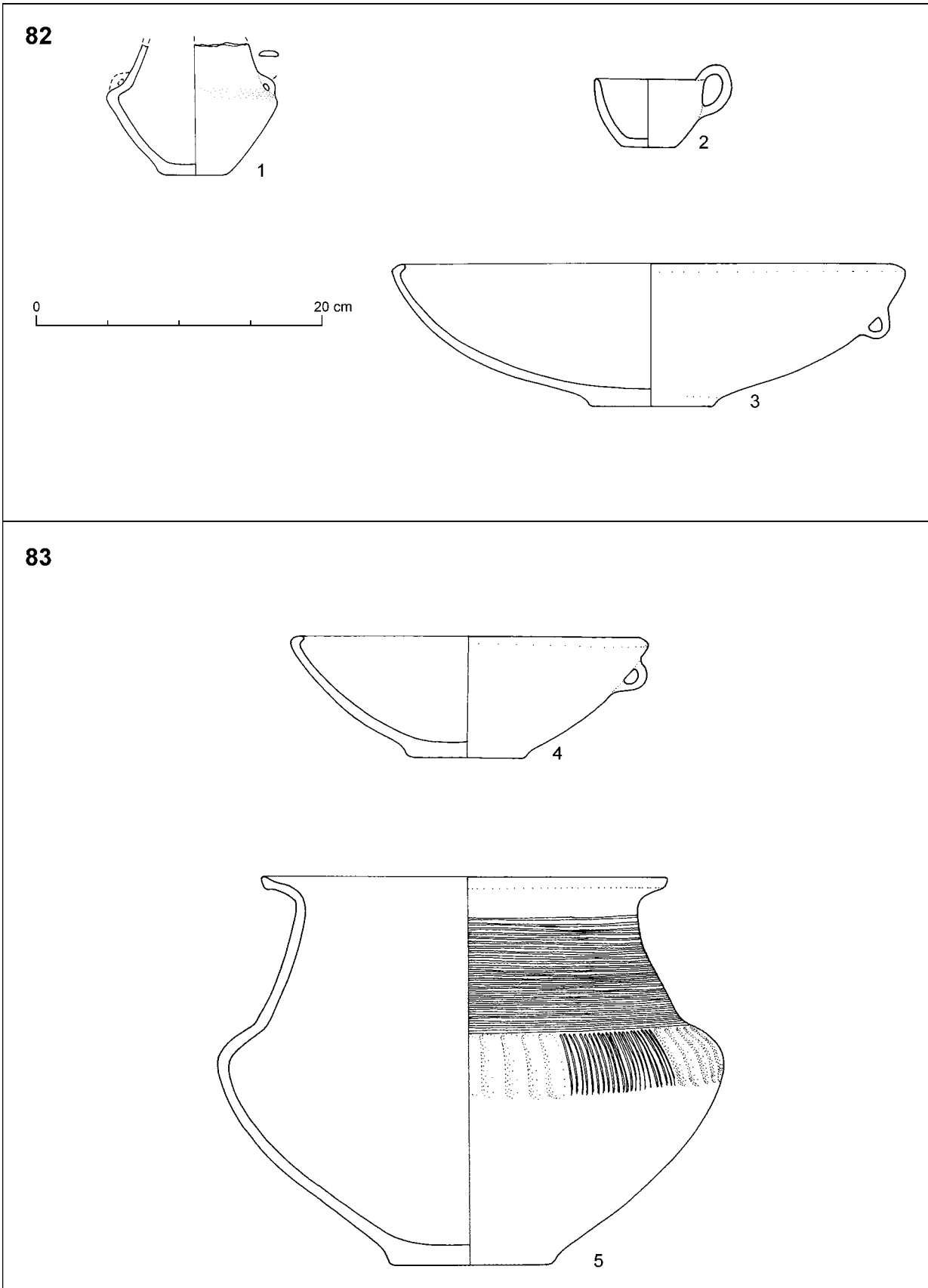
Tab. XI. Hroby 48/41; 49/41 a 51/41.

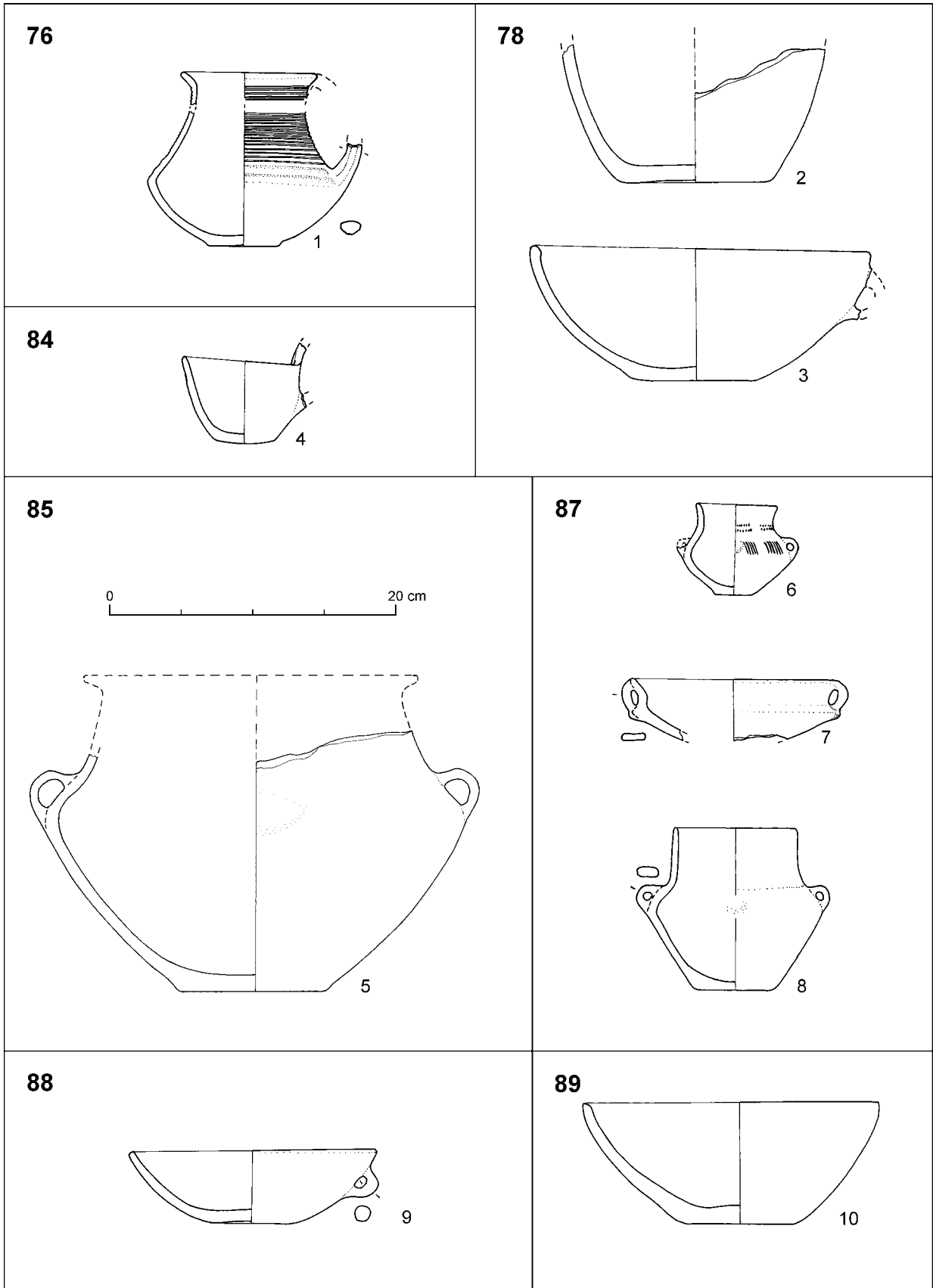
Tab. XII. Hroby 53/83; 56/83; 57/83; 59/83–61/83 a 63/83–66/83.

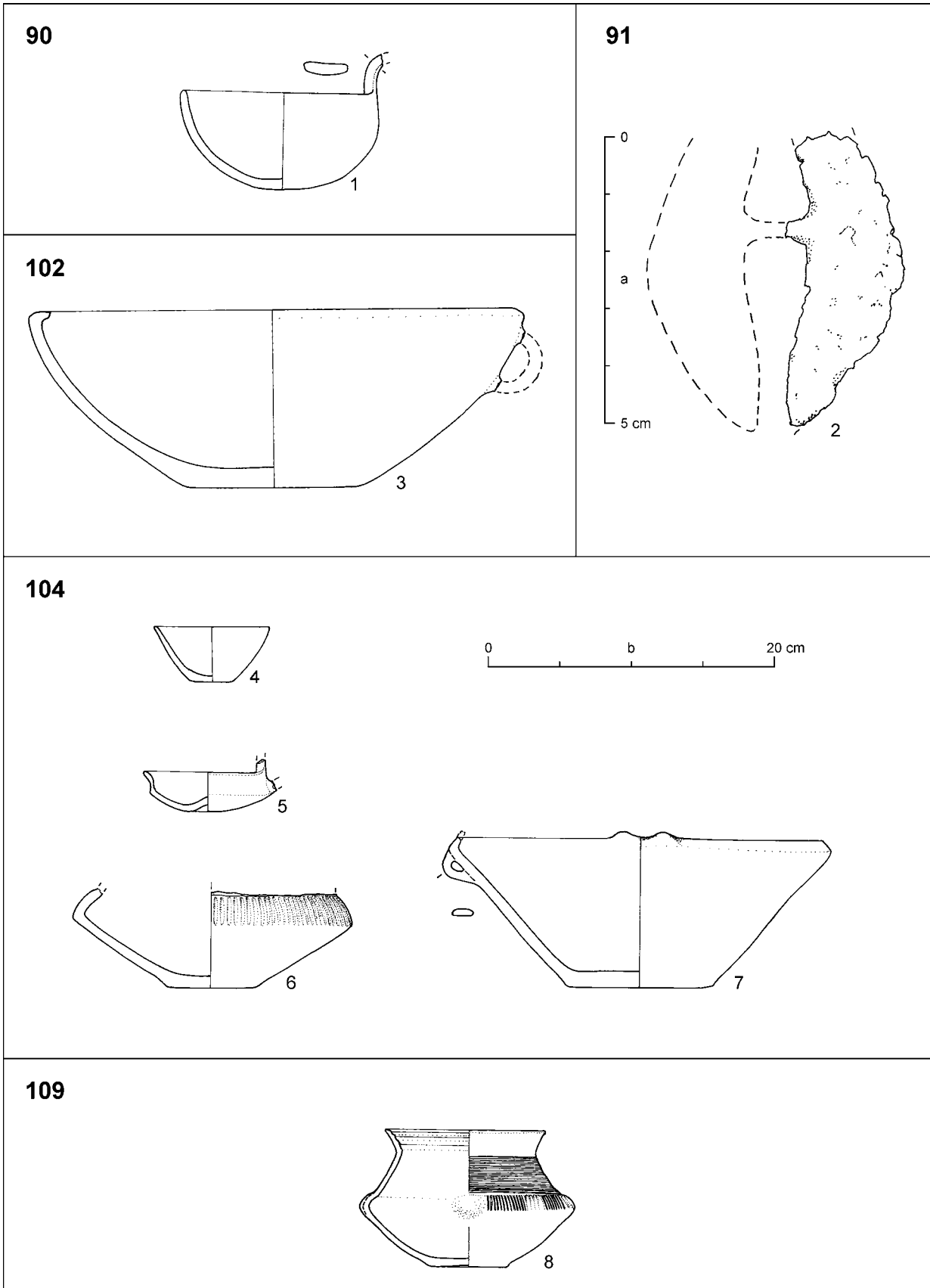
Tab. XIII. Hroby 67/83–69/83; 72/83 a 74/83.

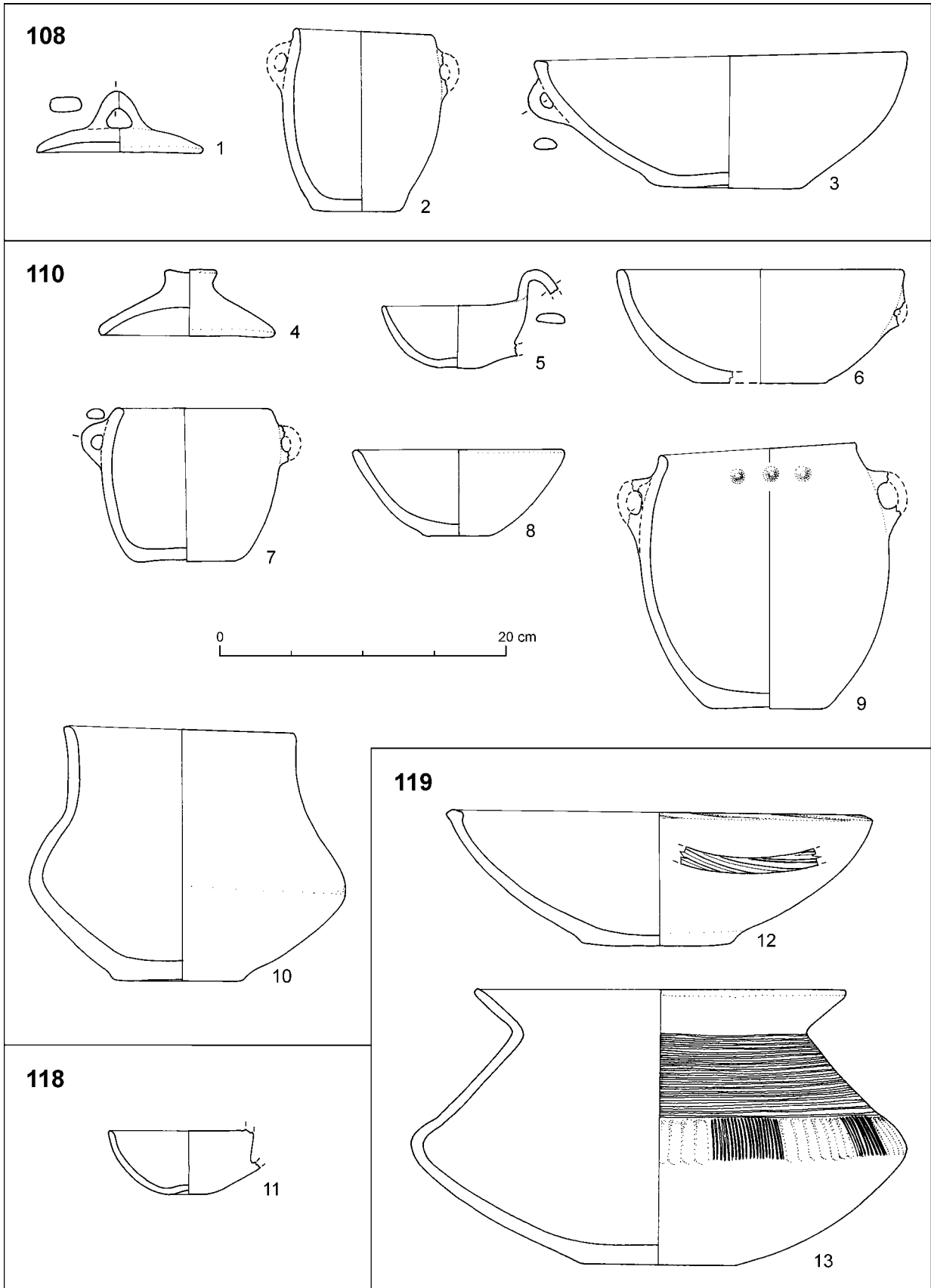
Tab. XIV. Hroby 82/83 a 83/83.

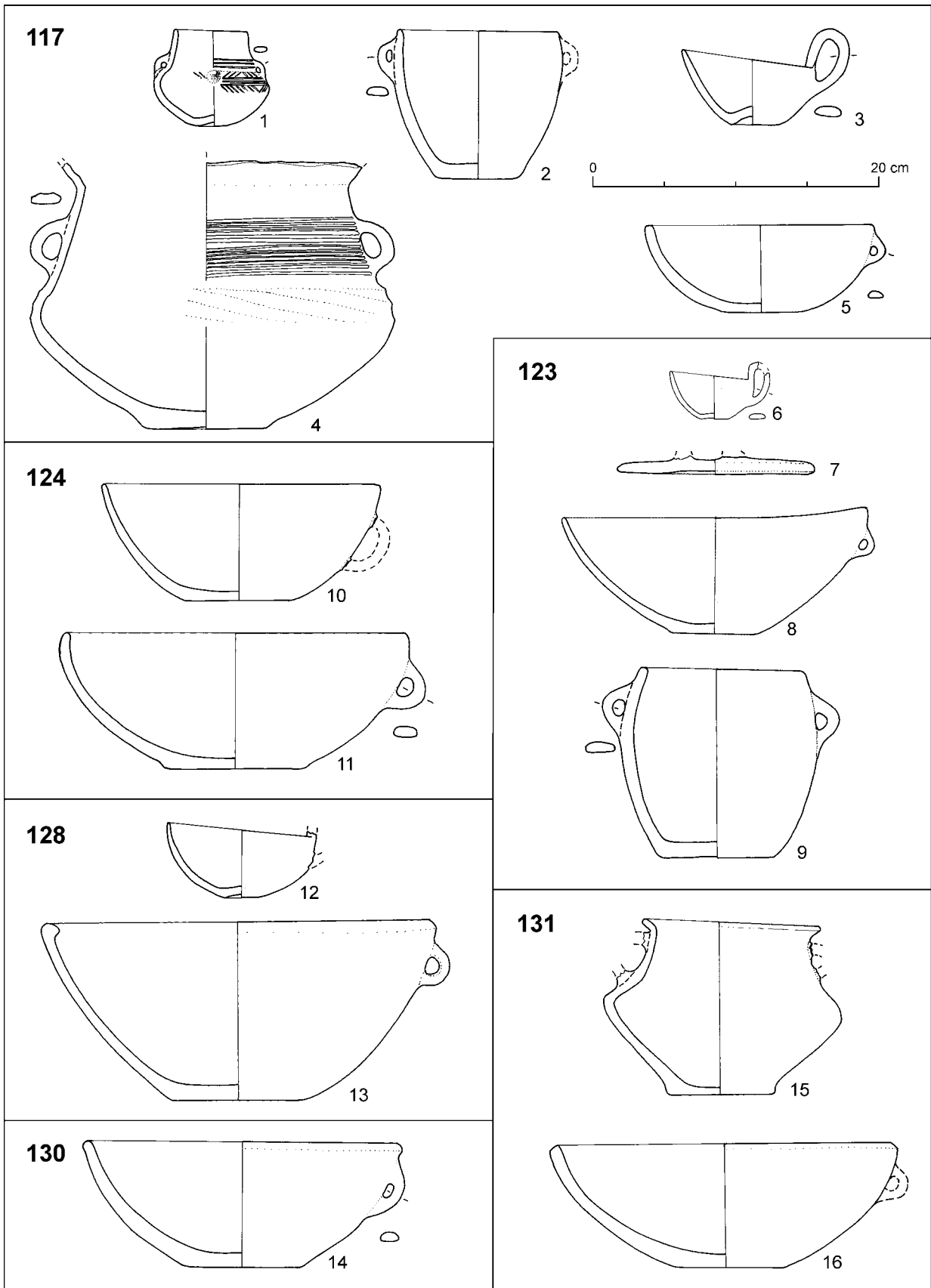
Tab. XV. Hroby 76/83; 78/83; 84/83; 85/83 a 87/83–89/83.

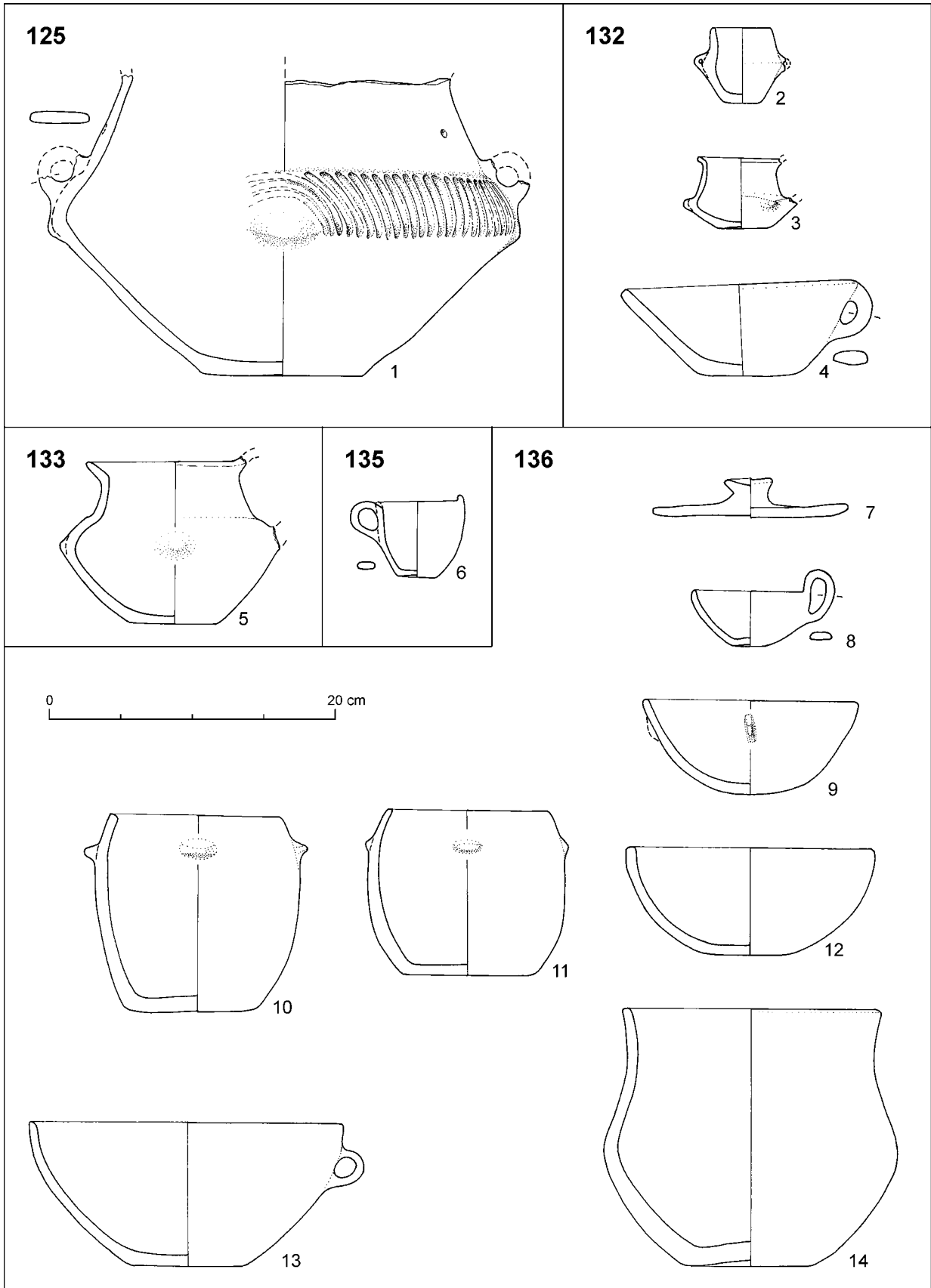
Tab. XVI. Hroby 90/83; 91/83; 102/83; 104/84 a 109/84. Mierka a: 2; b: ostatné.

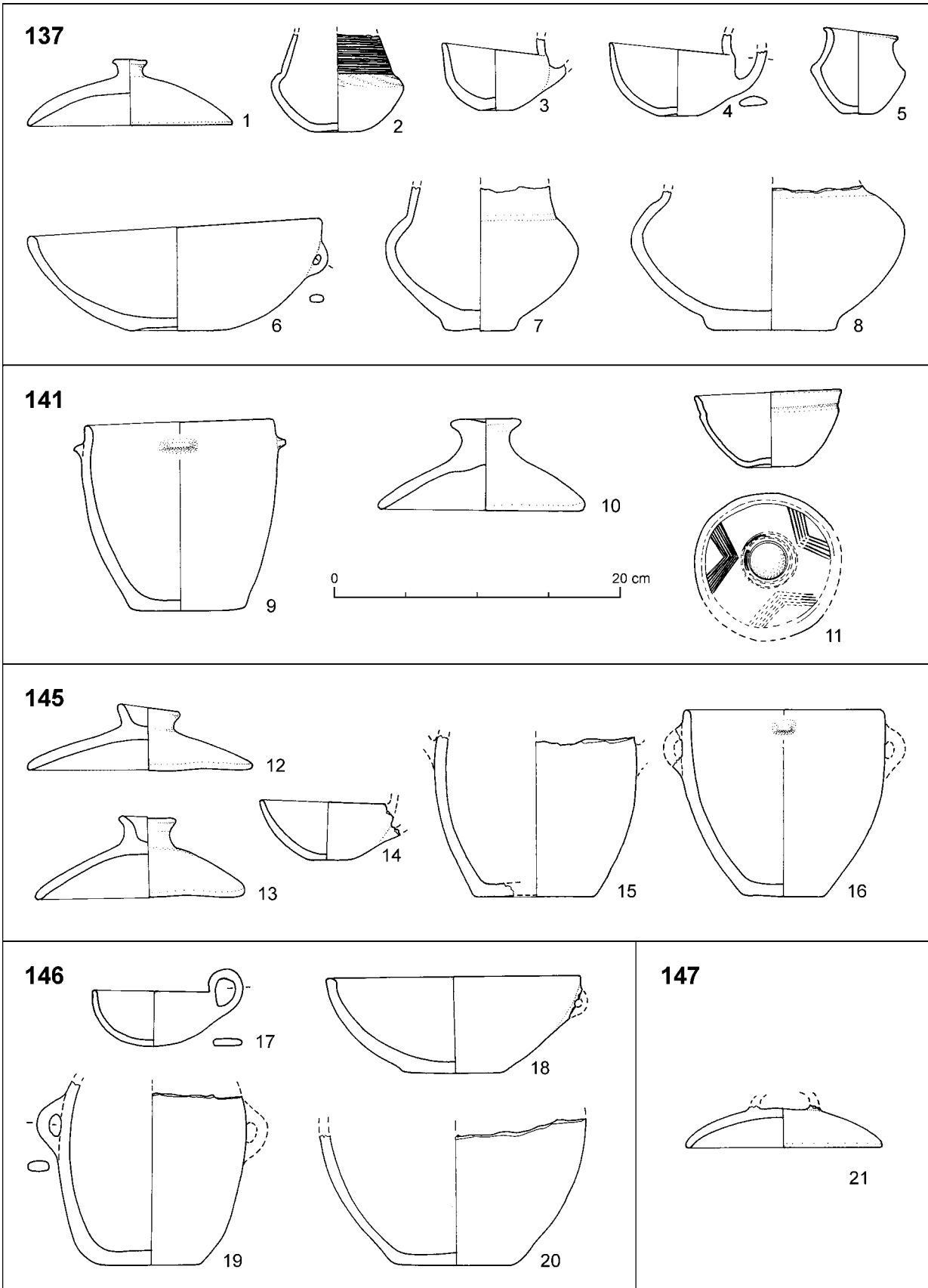
Tab. XVII. Hroby 108/84; 110/84; 118/84 a 119/84.

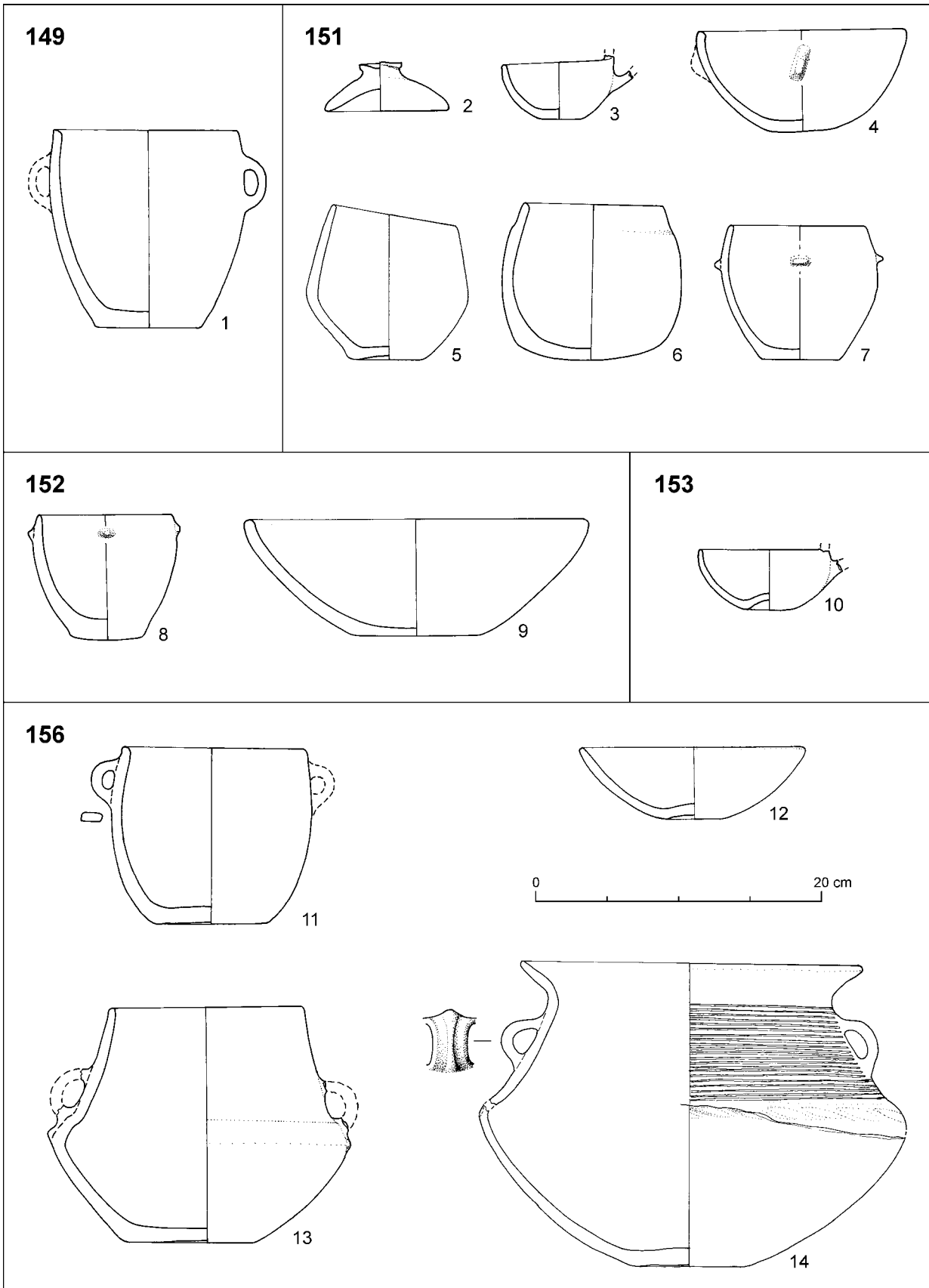
Tab. XVIII. Hroby 117/84; 123/84; 124/84; 128/84; 130/84 a 131/84.

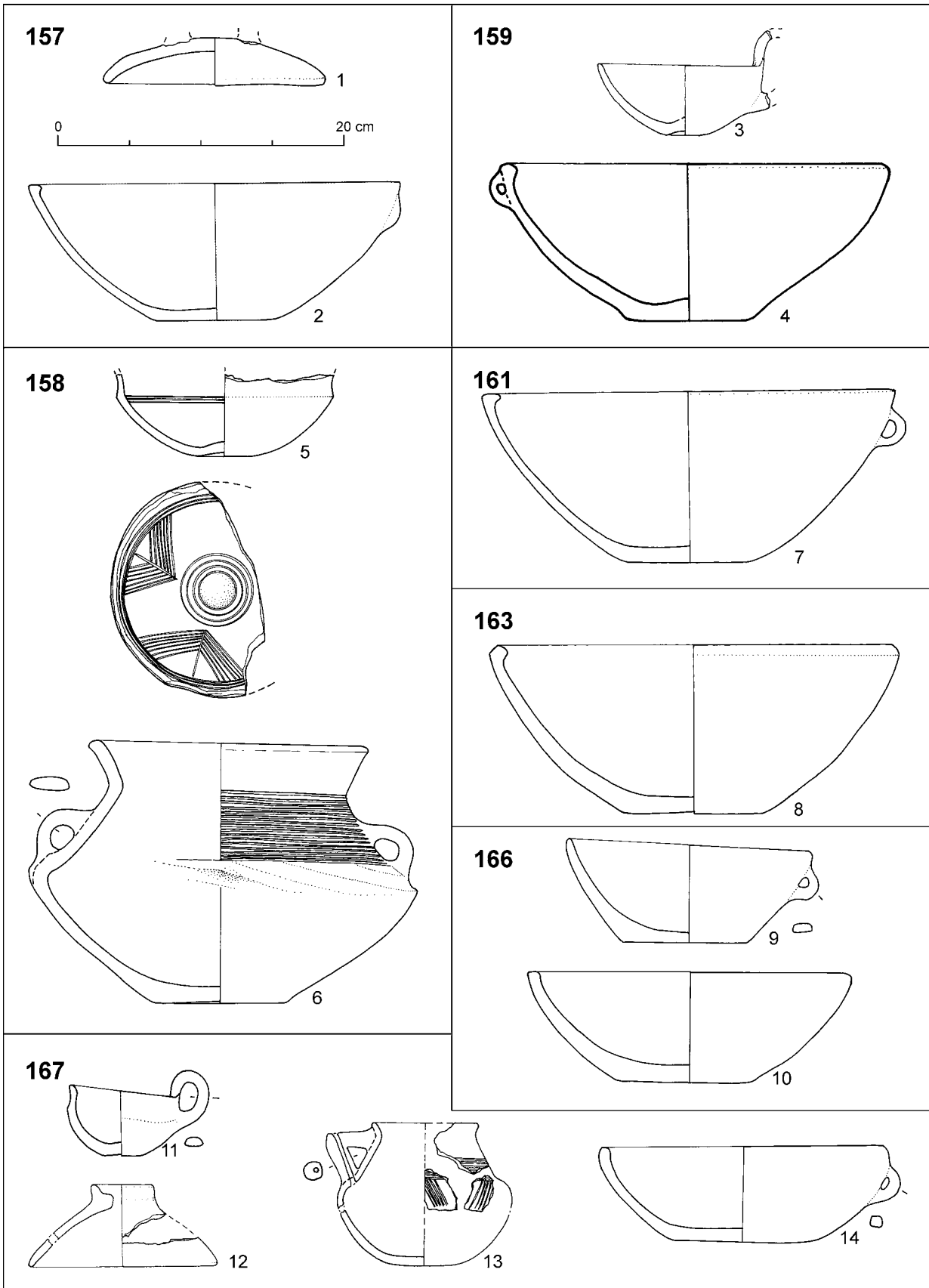
Tab. XIX. Hroby 125/84; 132/84; 133/84; 135/84 a 136/84

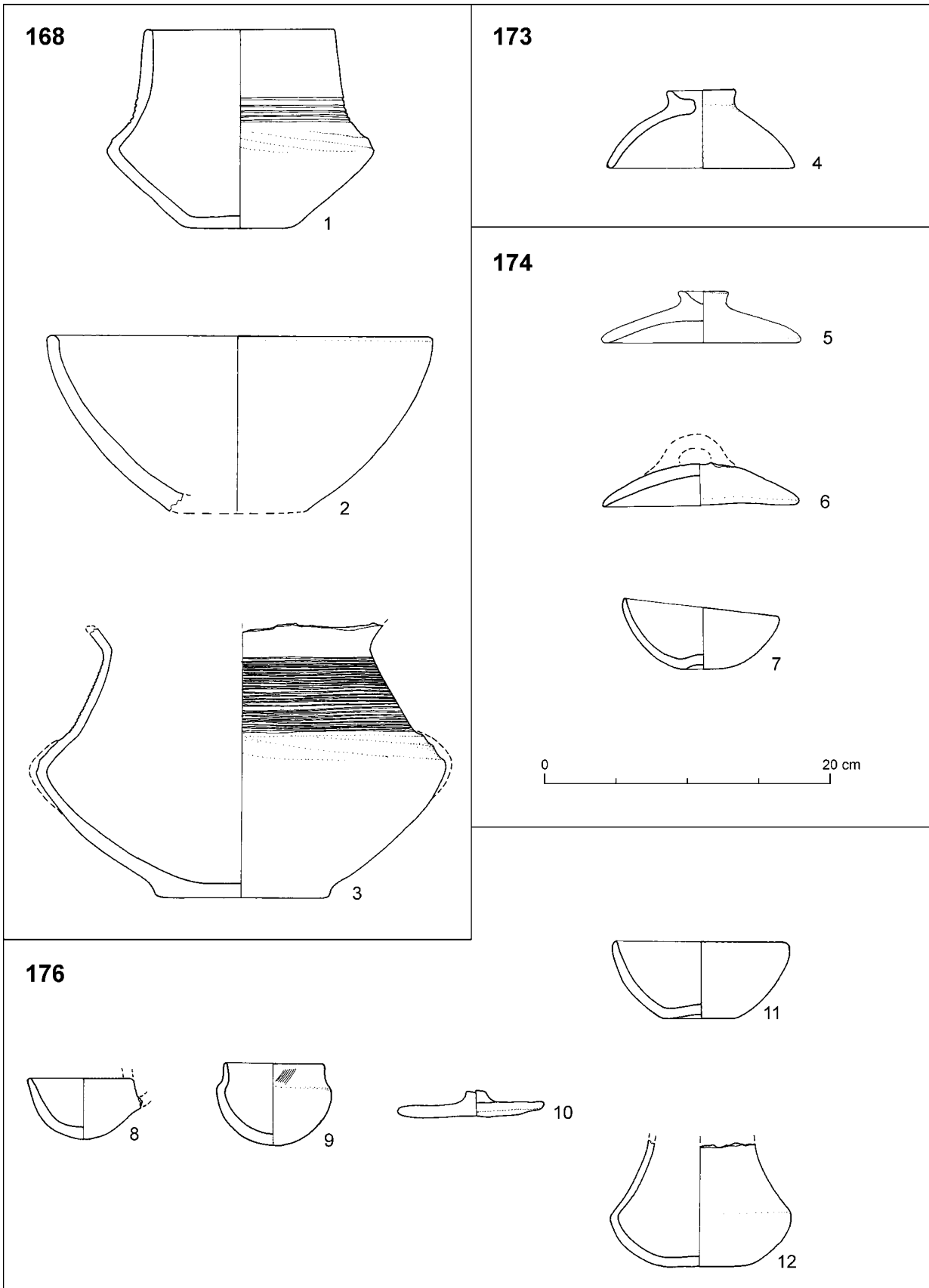
Tab. XX. Hroby 137/84; 141/84 a 145/84–147/84.

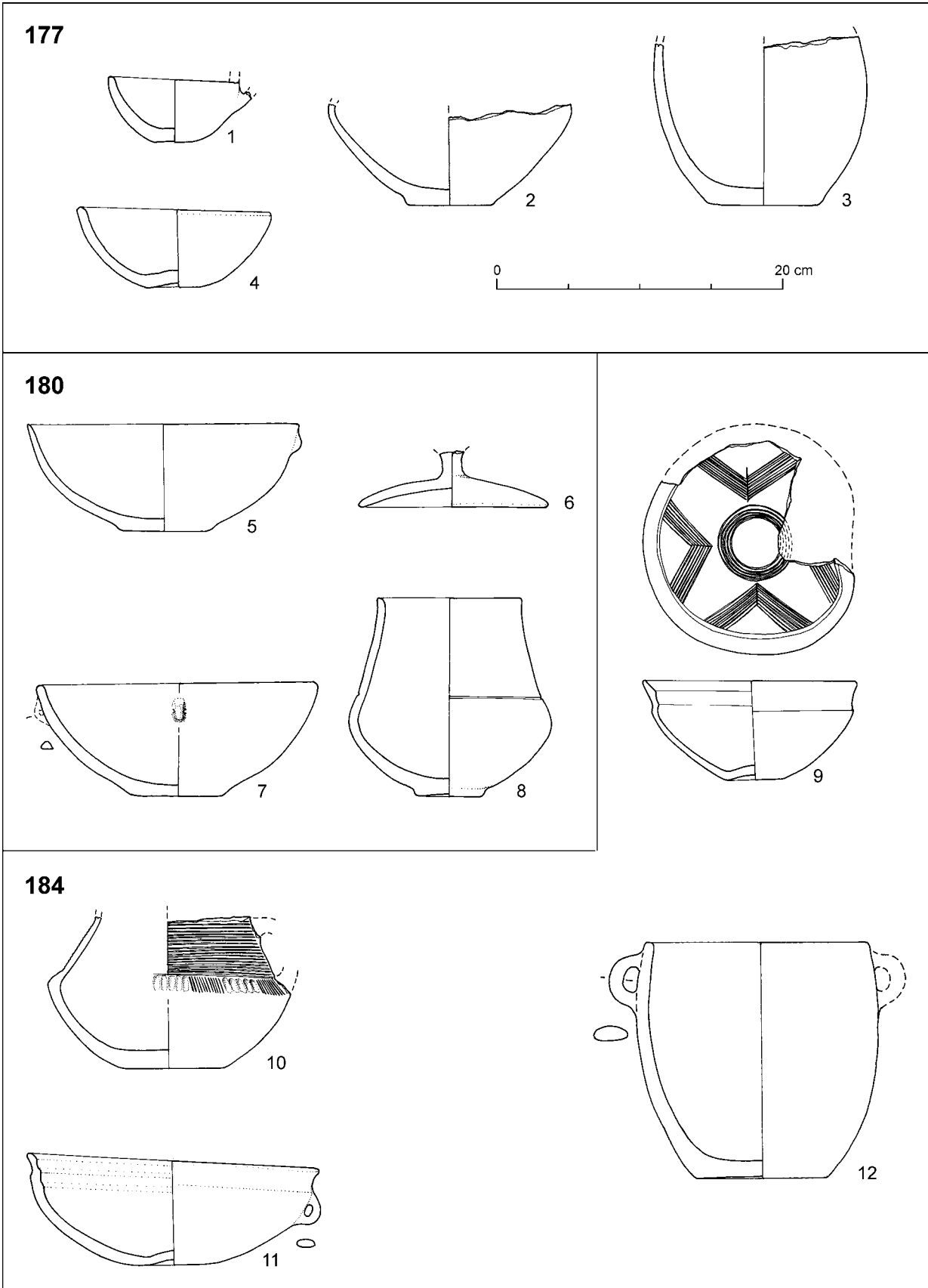
Tab. XXI. Hroby 149/84; 151/84–153/84 a 156/84.

Tab. XXII. Hroby 157/84–159/84; 161/84; 163/84; 166/84 a 167/84.

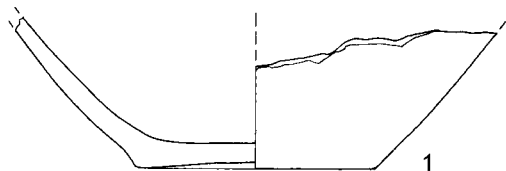

Tab. XXIII. Hroby 168/84; 173/84; 174/84 a 176/84.

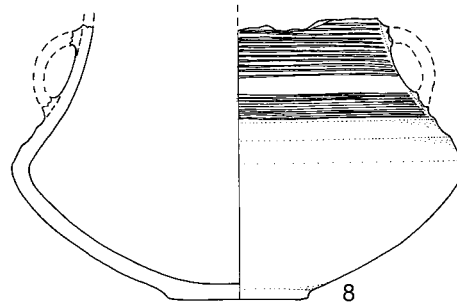
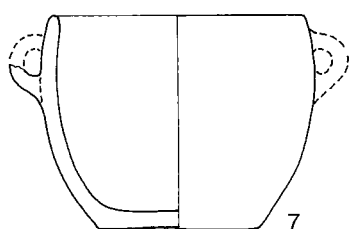
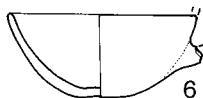
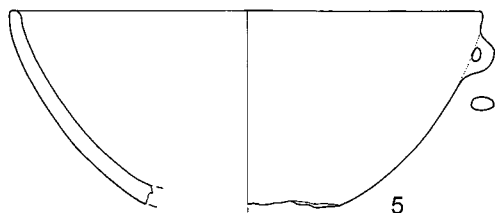
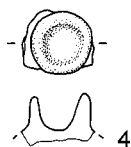
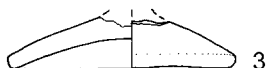

Tab. XXIV. Hroby 177/84; 180/84 a 184/84.

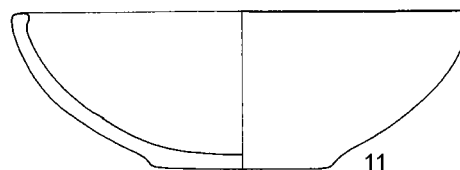
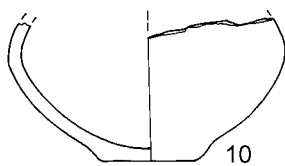
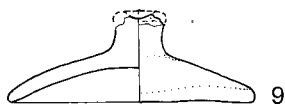
187

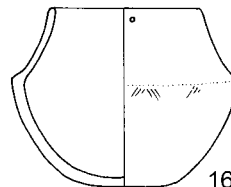
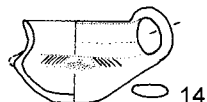
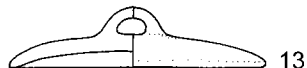
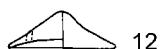
188

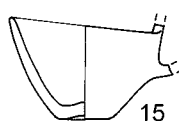
189

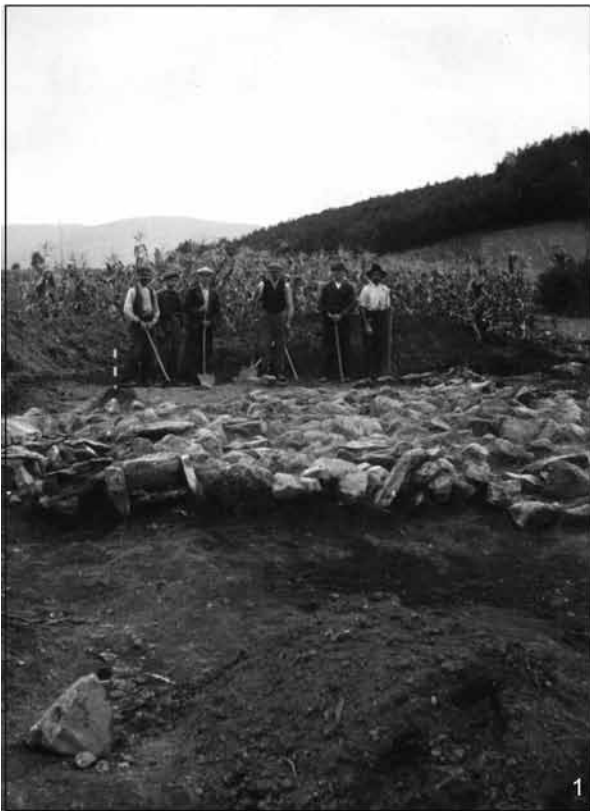
zber

0 20 cm

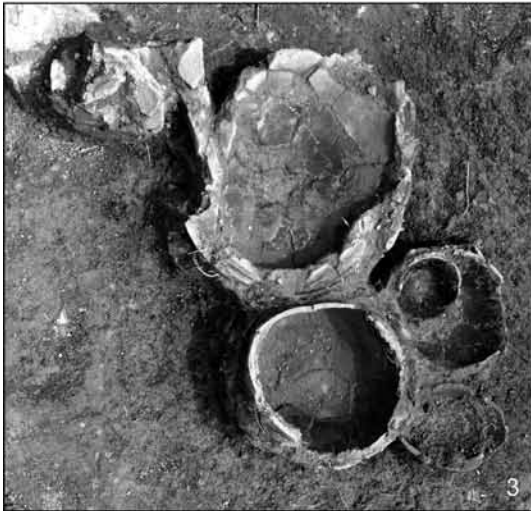
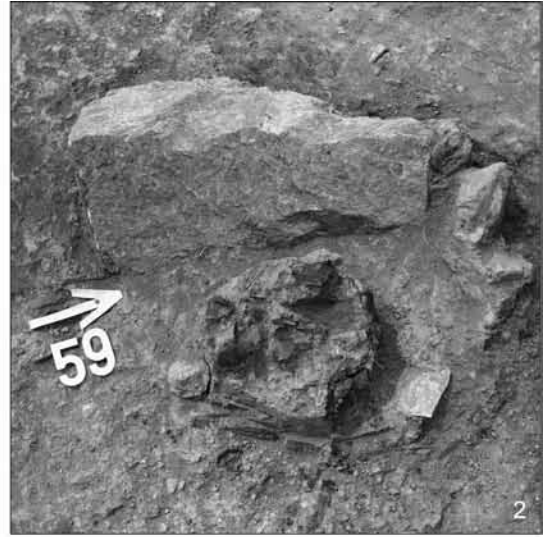
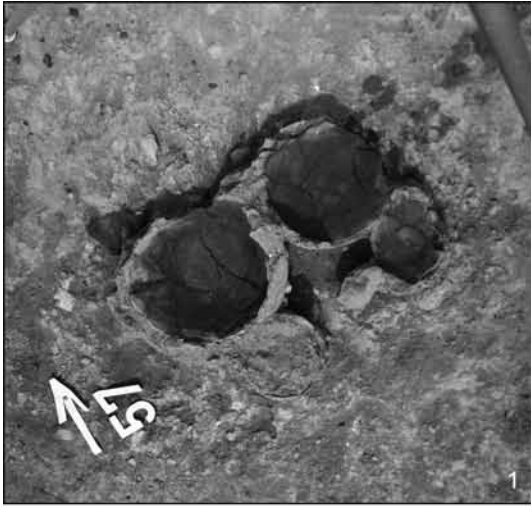
Tab. XXV. Hroby 187/85-189/85 a 12-16 zber na pohrebisku.

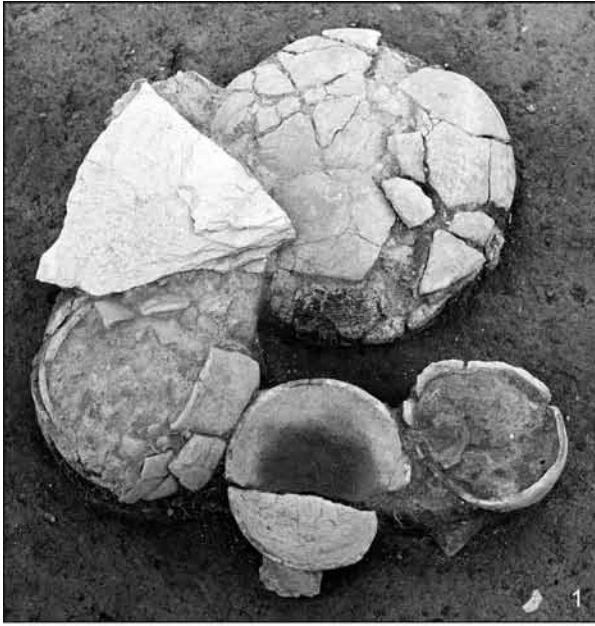
Tab. XXVI. 1 – začiatok výskumu v roku 1941; 2 – začiatok výskumu v roku 1983 (vľavo Vojtech Budinský-Krička, uprostred celý v bielom Václav Furmánek, vpravo od neho v čiernych nohaviciach a s okuliarmi Gabriel Krúdy); 3 – pohľad na plochu pohrebiska po odkrytí povrchovej vrstvy zemin v roku 1983.

Tab. XXVII. 1 – začistené skrinkové hroby v roku 1941; 2 – začistené hroby v roku 1983; 3 – pohľad na výskum z juhu v roku 1983, v pozadí kopec Háj; 4 – skrinkový hrob 7/41; 5 – hrob 55/83; 6 – hrob 56/83.

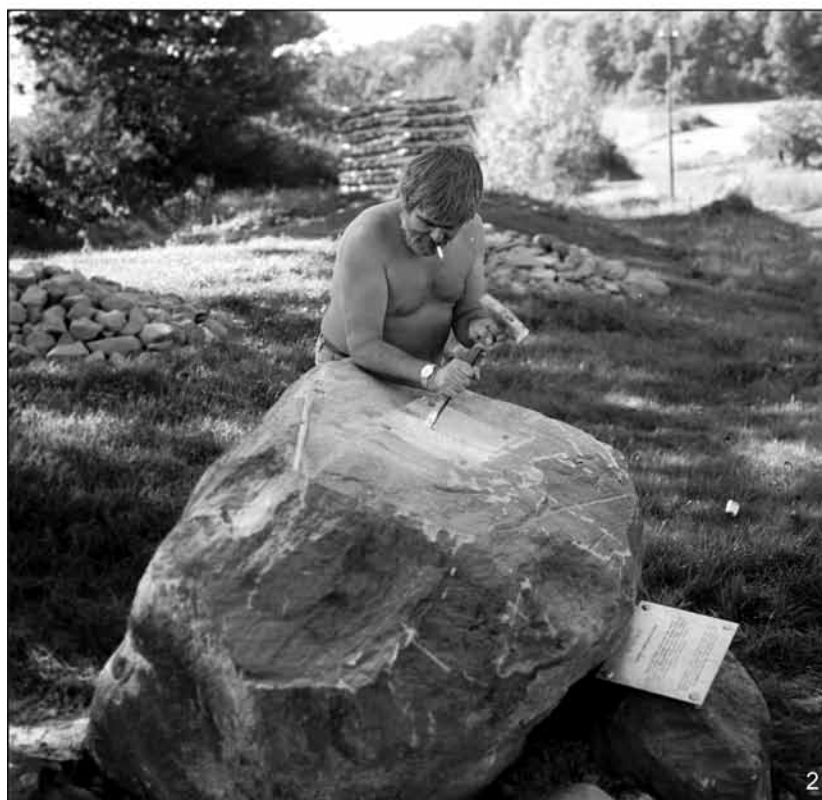
Tab. XXVIII. 1 – hrob 57/83; 2 – hrob 59/83; 3 – hrob 74/83; 4 – hrob 104/84; 5 – hrob 109/84; 6 – hrob 168/84.

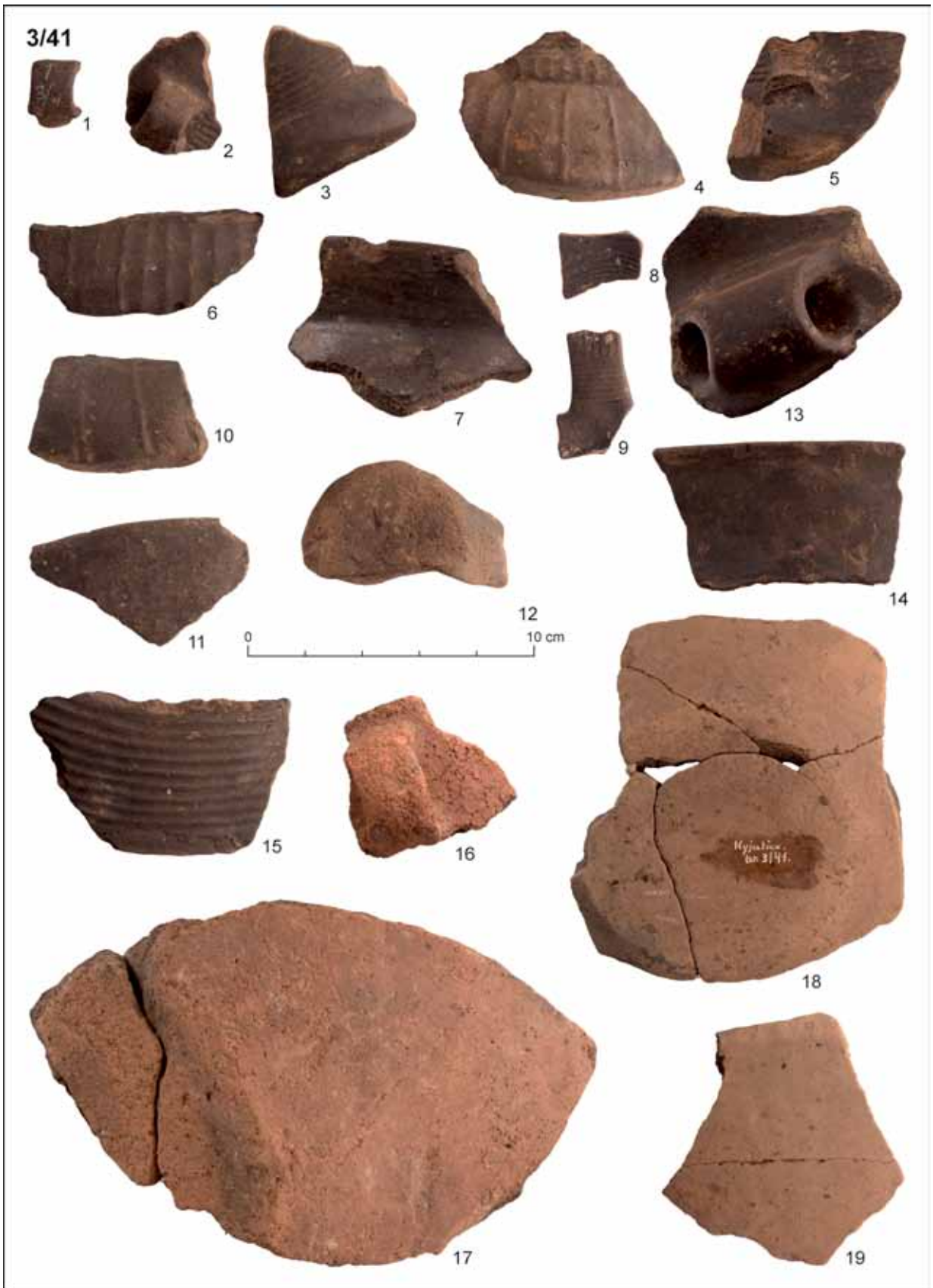
Tab. XXIX. 1 – hrob 146/84; 2 – hrob 157/84; 3 – hrob 158/84; 4 – hrob 164/84.

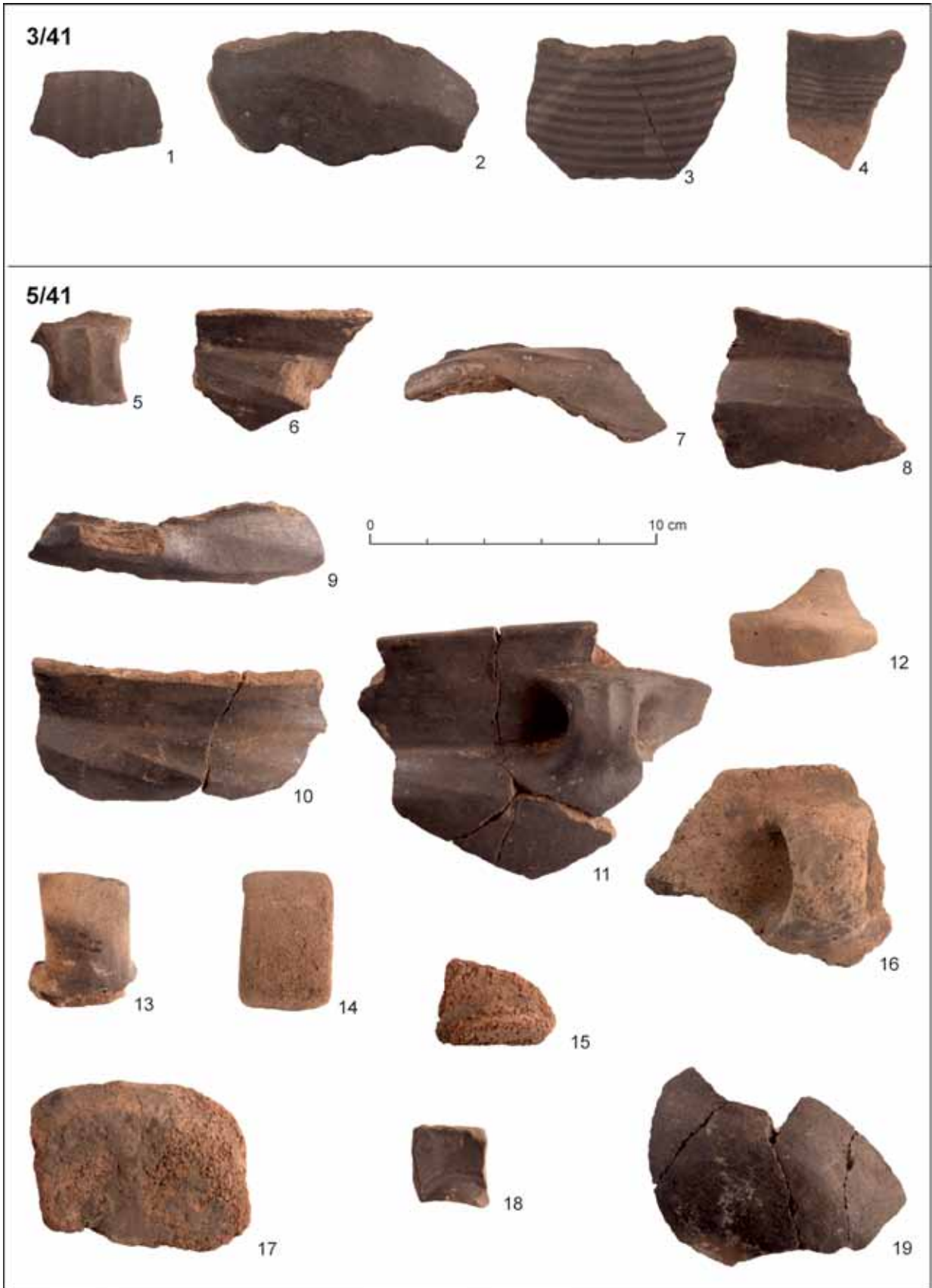
Tab. XXX. 1 – hrob 184/84; 2 – hrob 117/84.

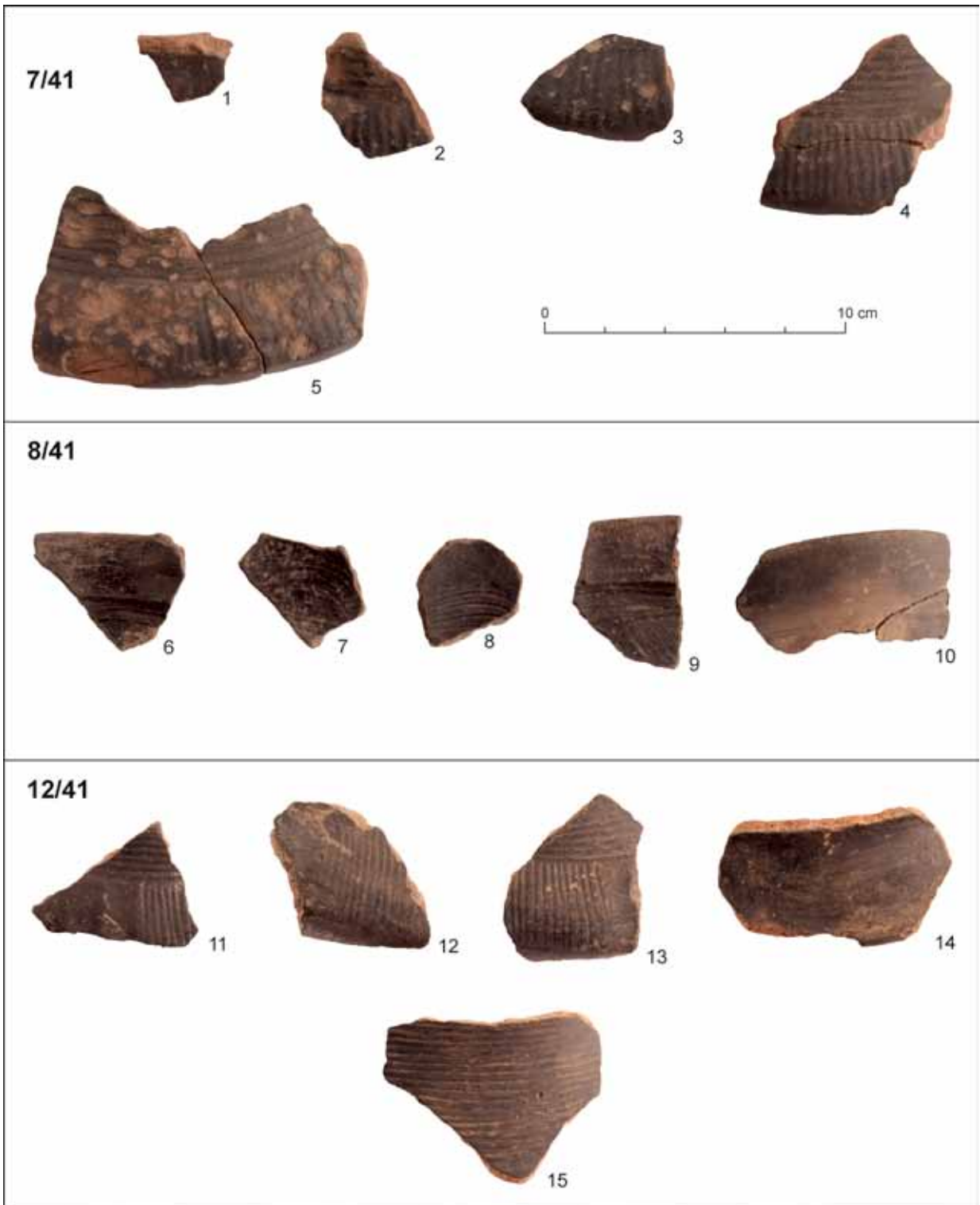
Tab. XXXI. 1 – komisia na výskume v roku 1985 (zľava Vojtech Budinský-Krička, Ladislav Vaňúr (vodič ústavného vozidla), Anton Točík, Ladislav Veliáčik; 2 – Ľubor Krchňavý osádza informačnú tabuľu pamätníka.

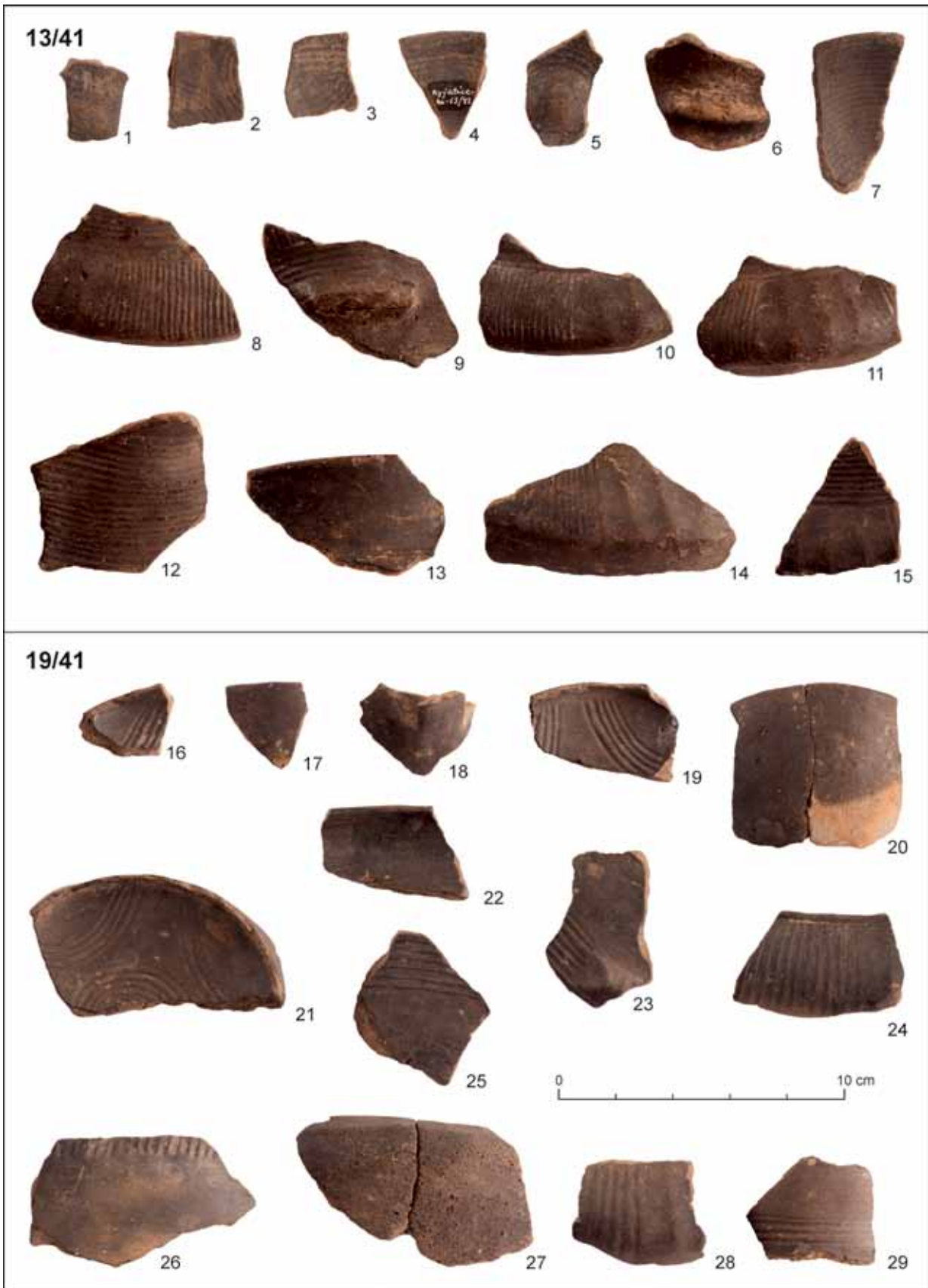
Tab. XXXII. 1-19 – hrob 3/41.

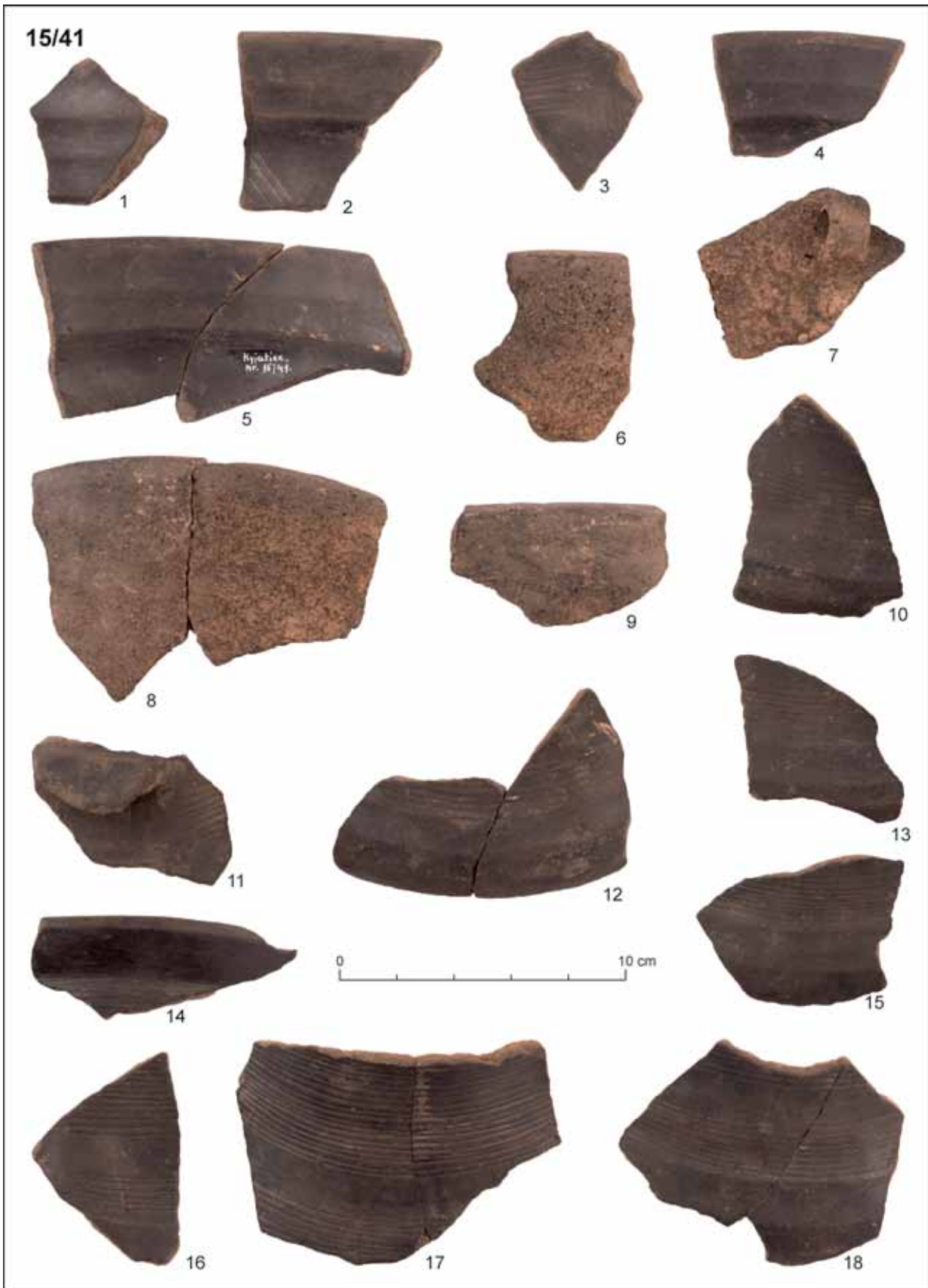
Tab. XXXIII. 1- 4 – hrob 3/41; 5-19 – hrob 5/41.

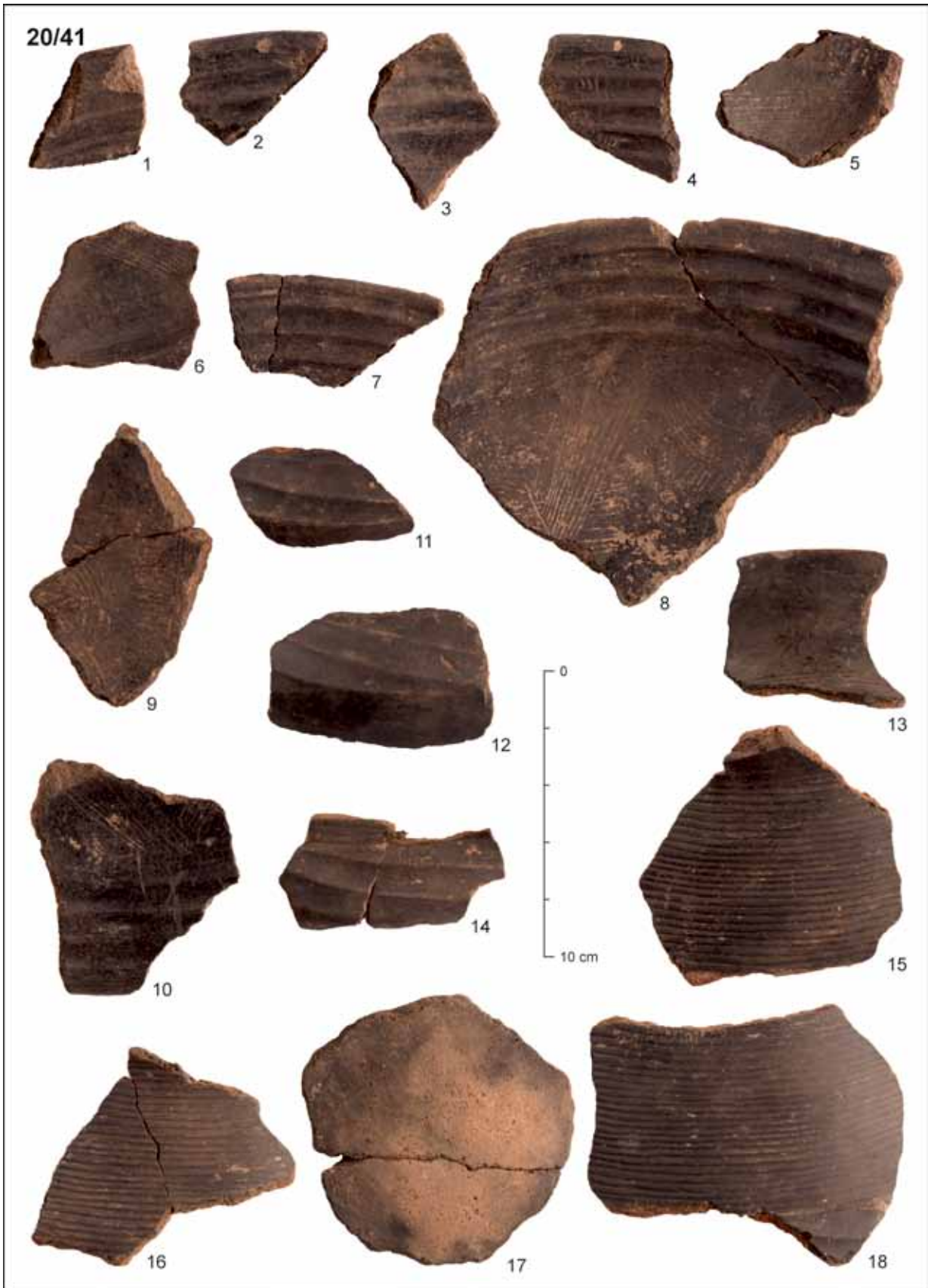
Tab. XXXIV. 1-5 – hrob 7/41; 6-10 – hrob 8/41; 11-15 – hrob 12/41.

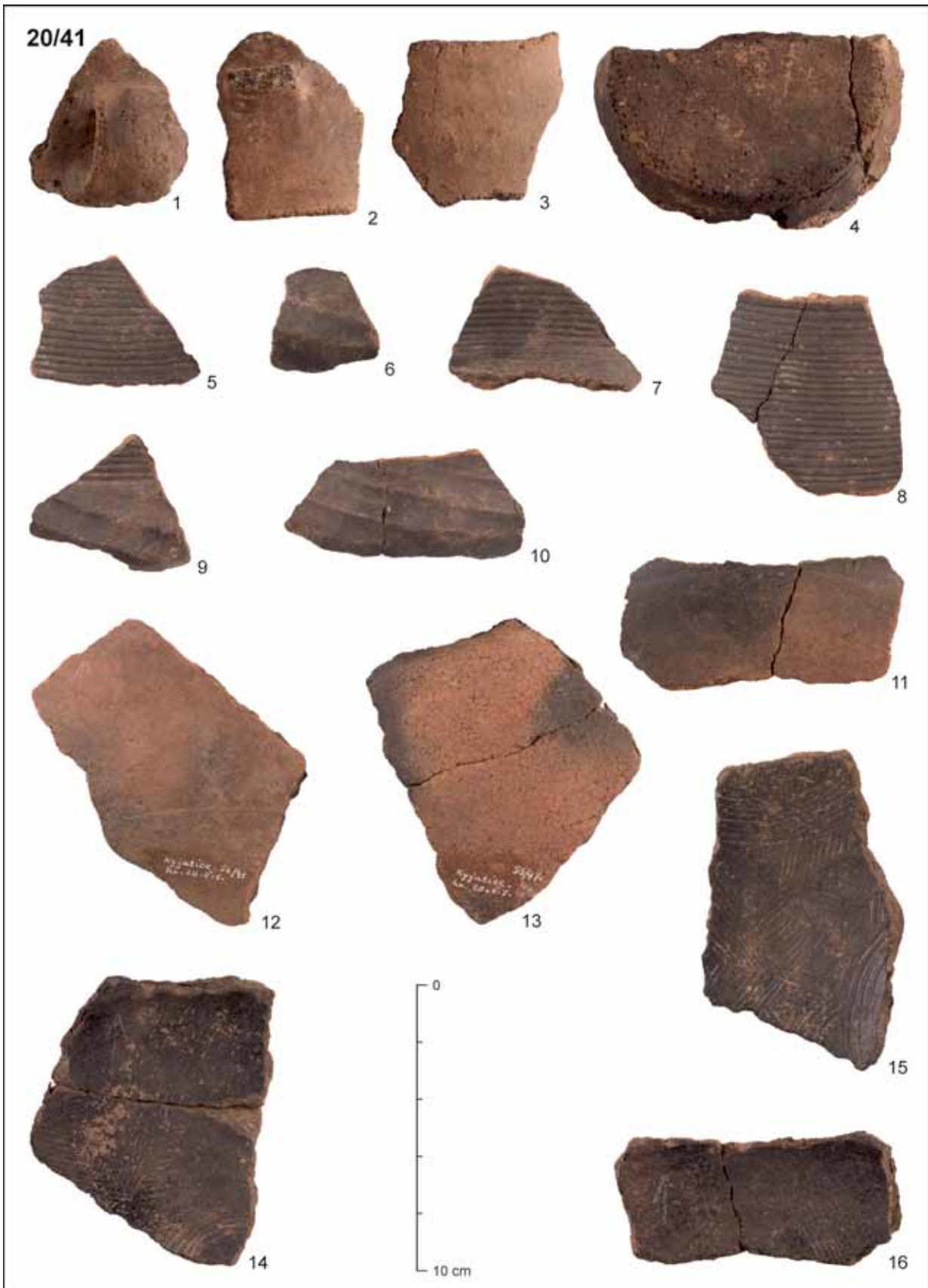
Tab. XXXV. 1-15 – hrob 13/41; 16-29 – hrob 19/41.

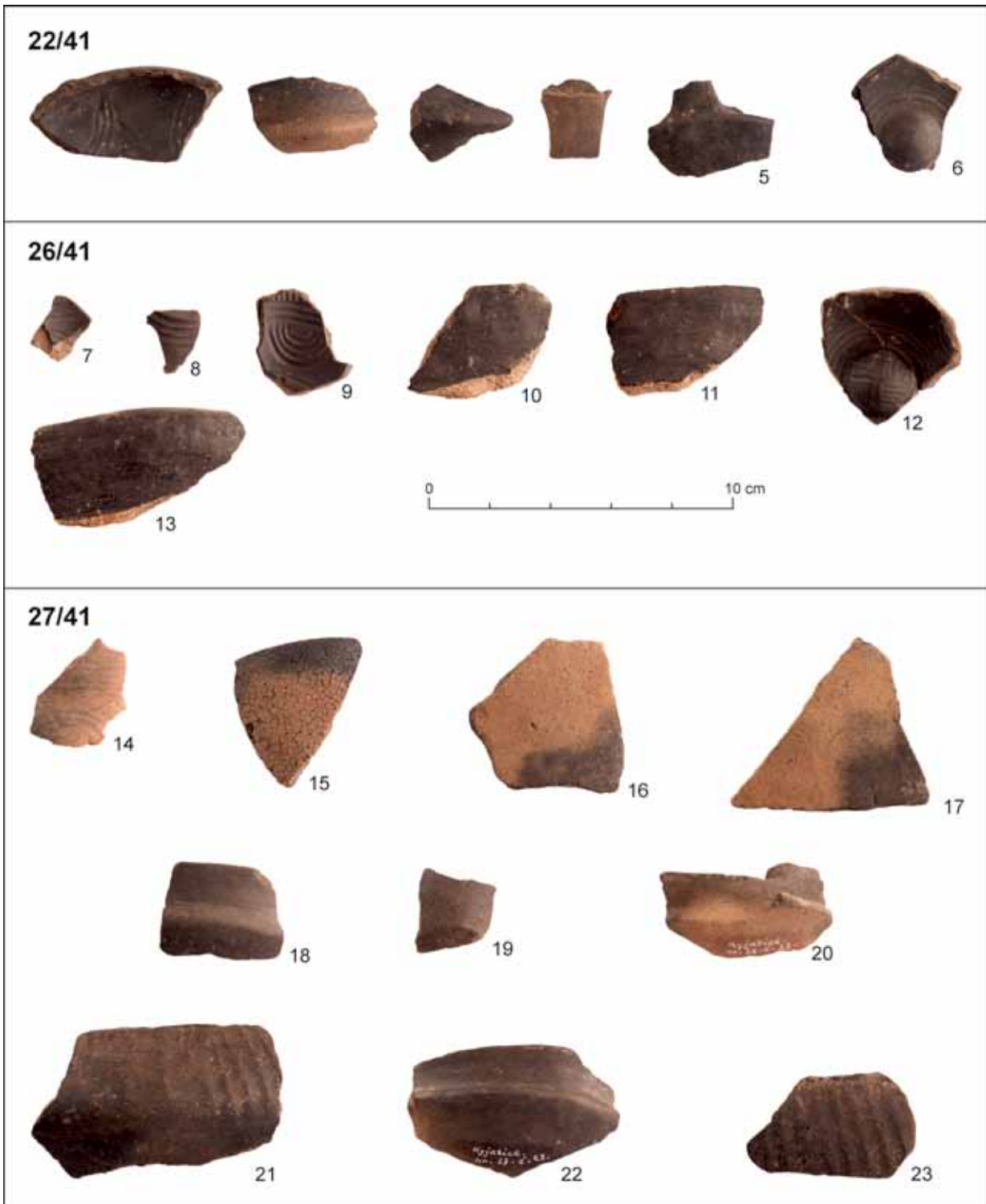
Tab. XXXVI. 1-18 – hrob 15/41.

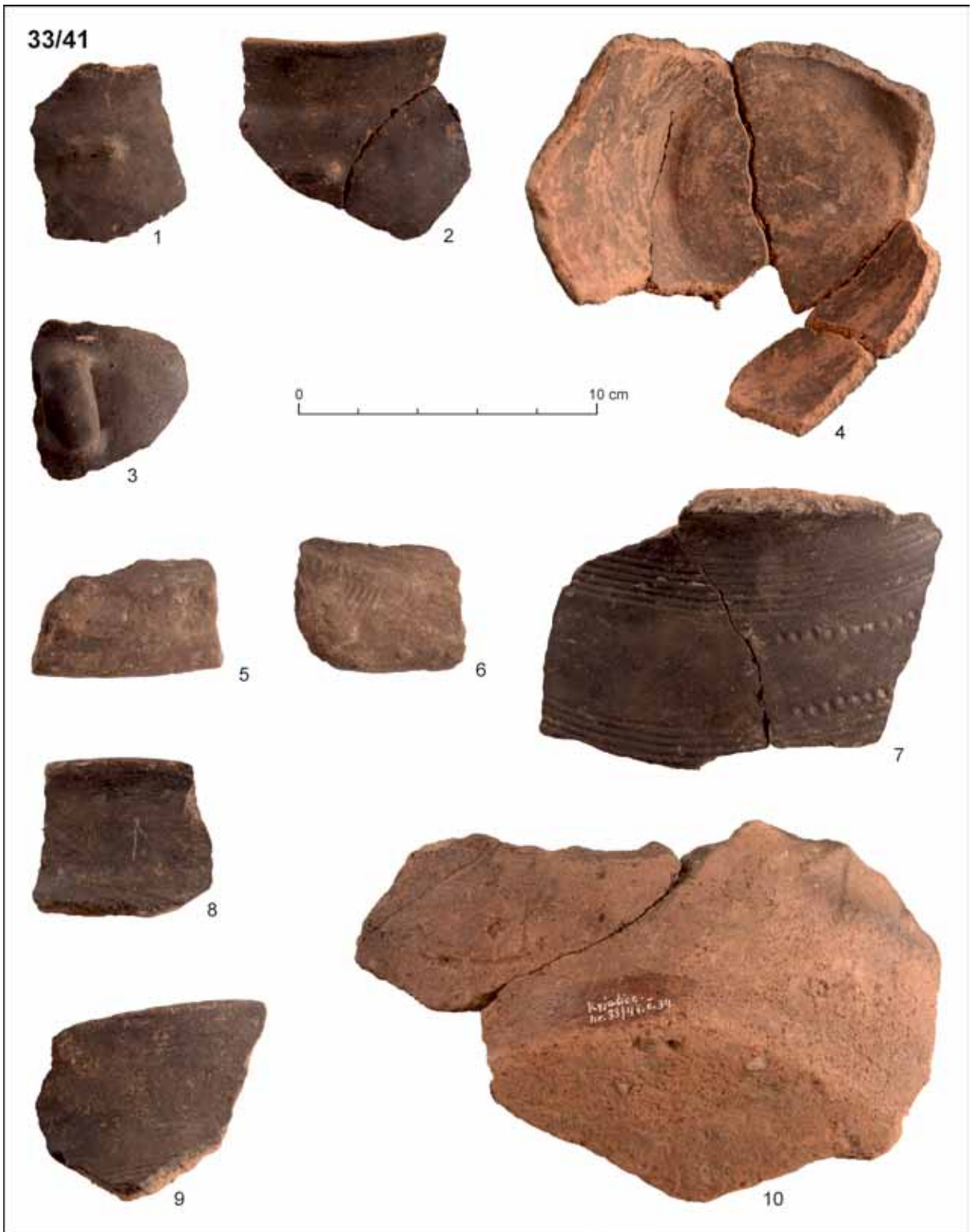
Tab. XXXVII. 1-18 – hrob 20/41.

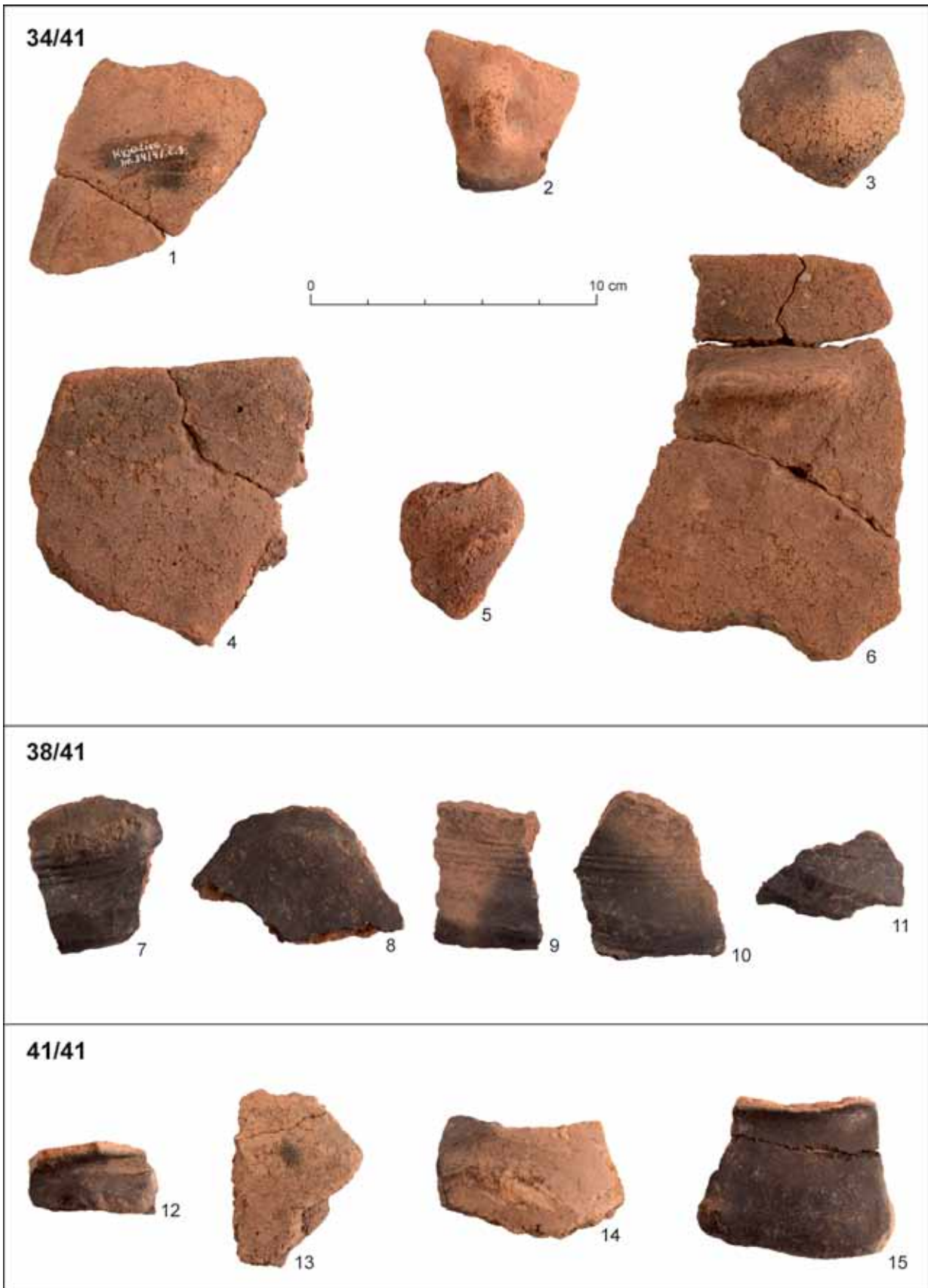
Tab. XXXVIII. 1-16 – hrob 20/41.

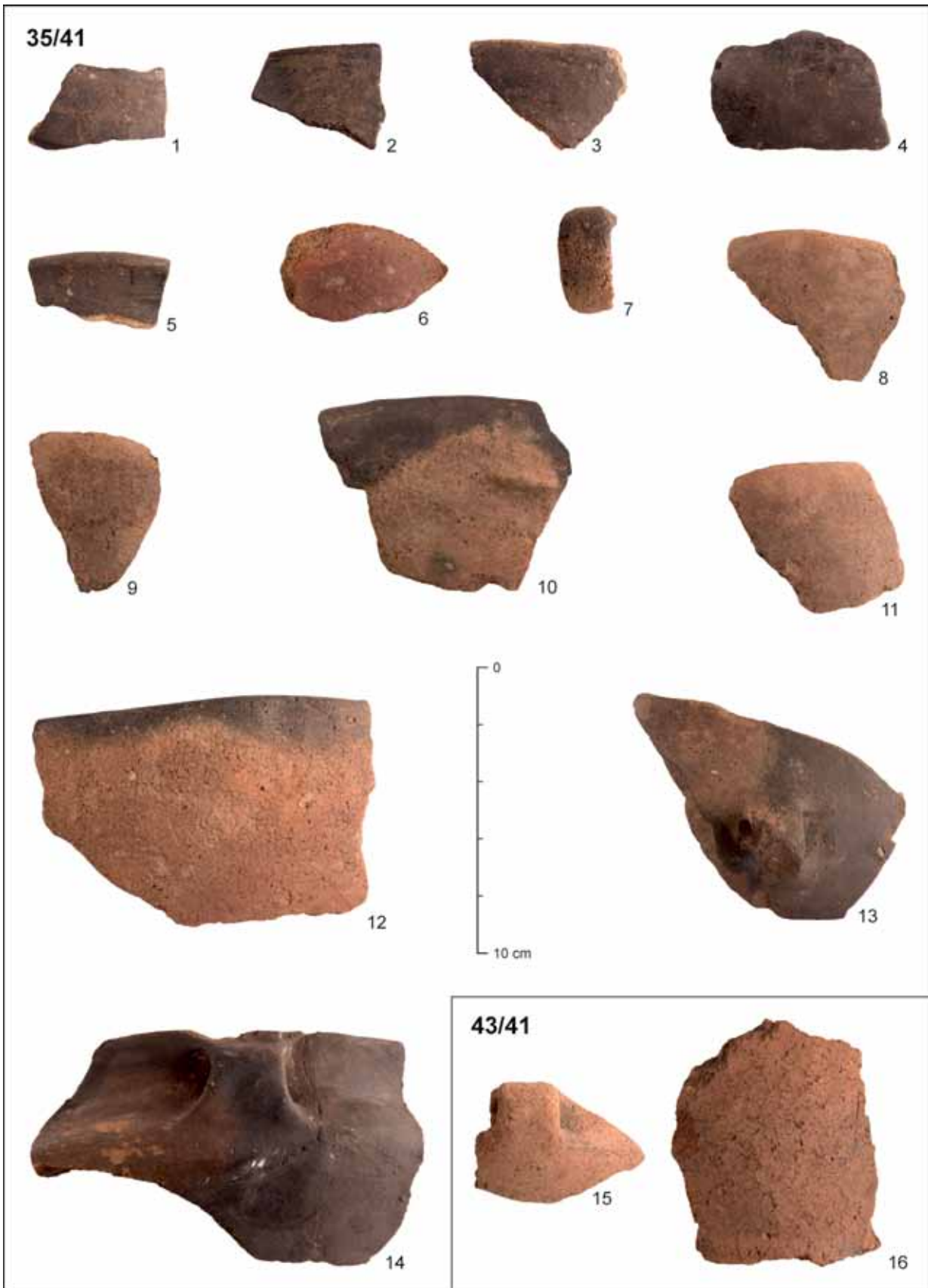
Tab. XXXIX. 1-6 – hrob 22/41; 7-14 – hrob 26/41; 14-23 – hrob 27/41.

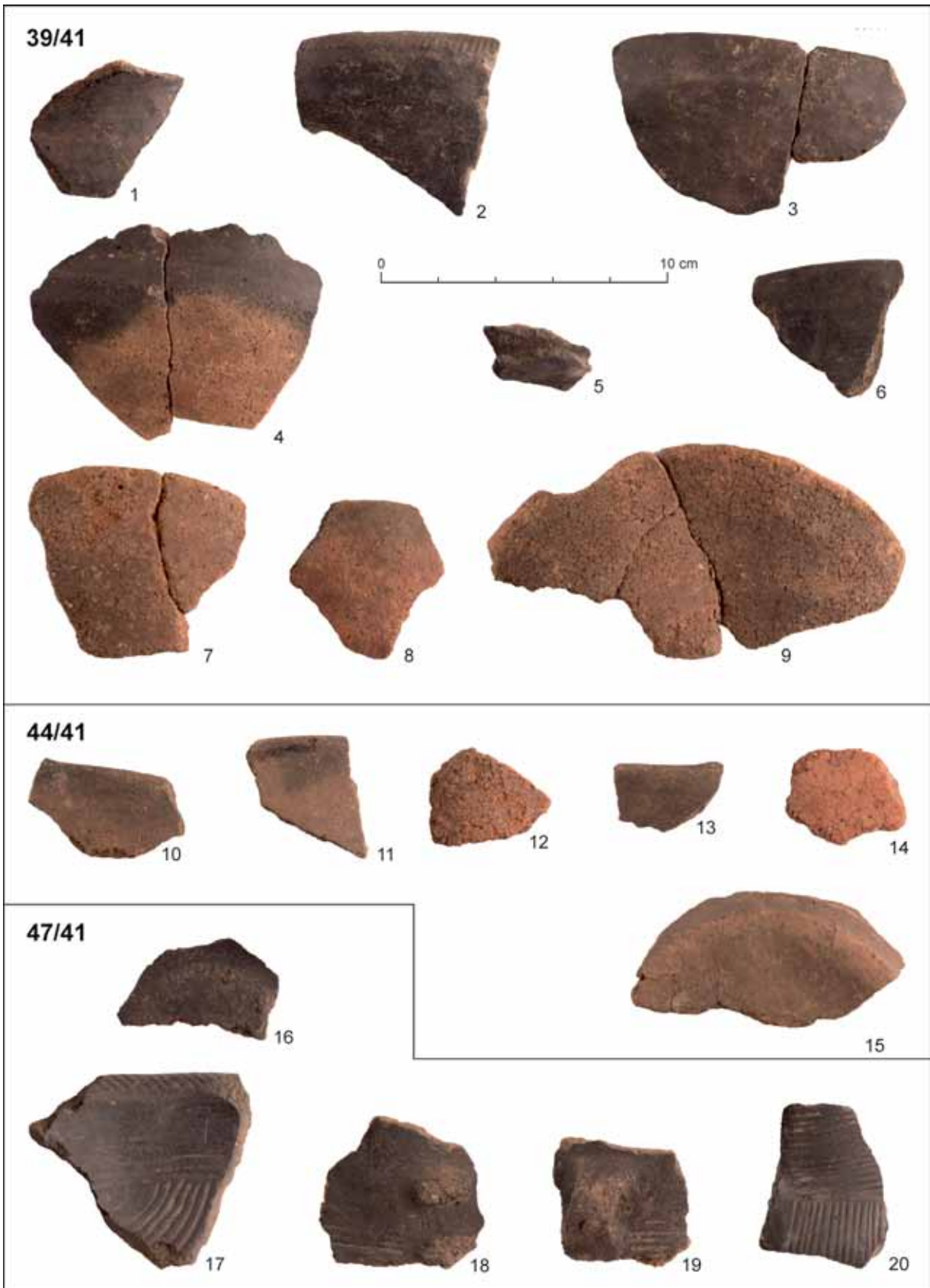
Tab. XL. 1-10 – hrob 33/41.

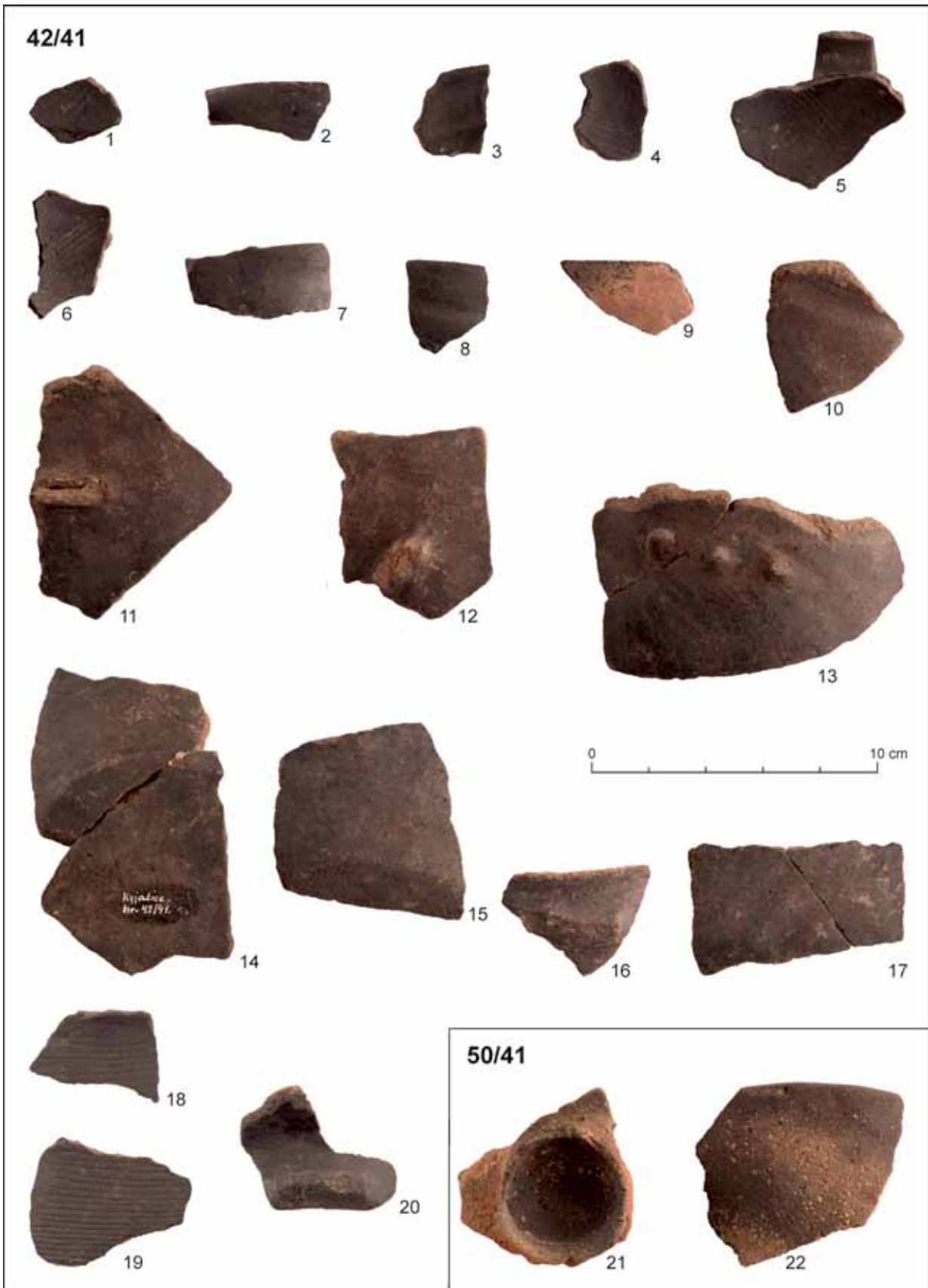
Tab. XLI. 1-6 – hrob 34/41; 7-11 – hrob 38/41; 12-15 – hrob 41/41.

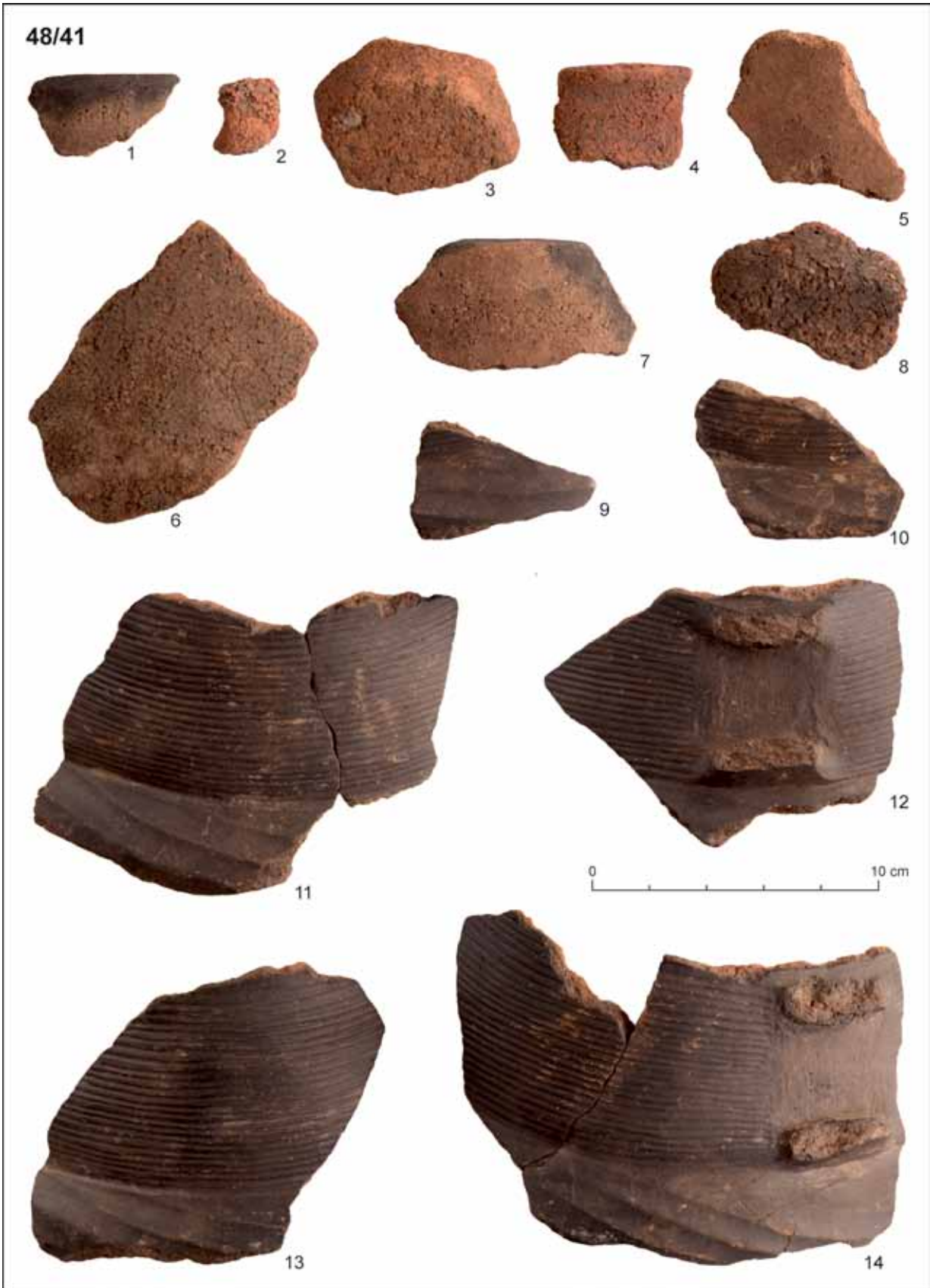
Tab. XLII. 1-14 – hrob 35/41; 15, 16 – hrob 43/41.

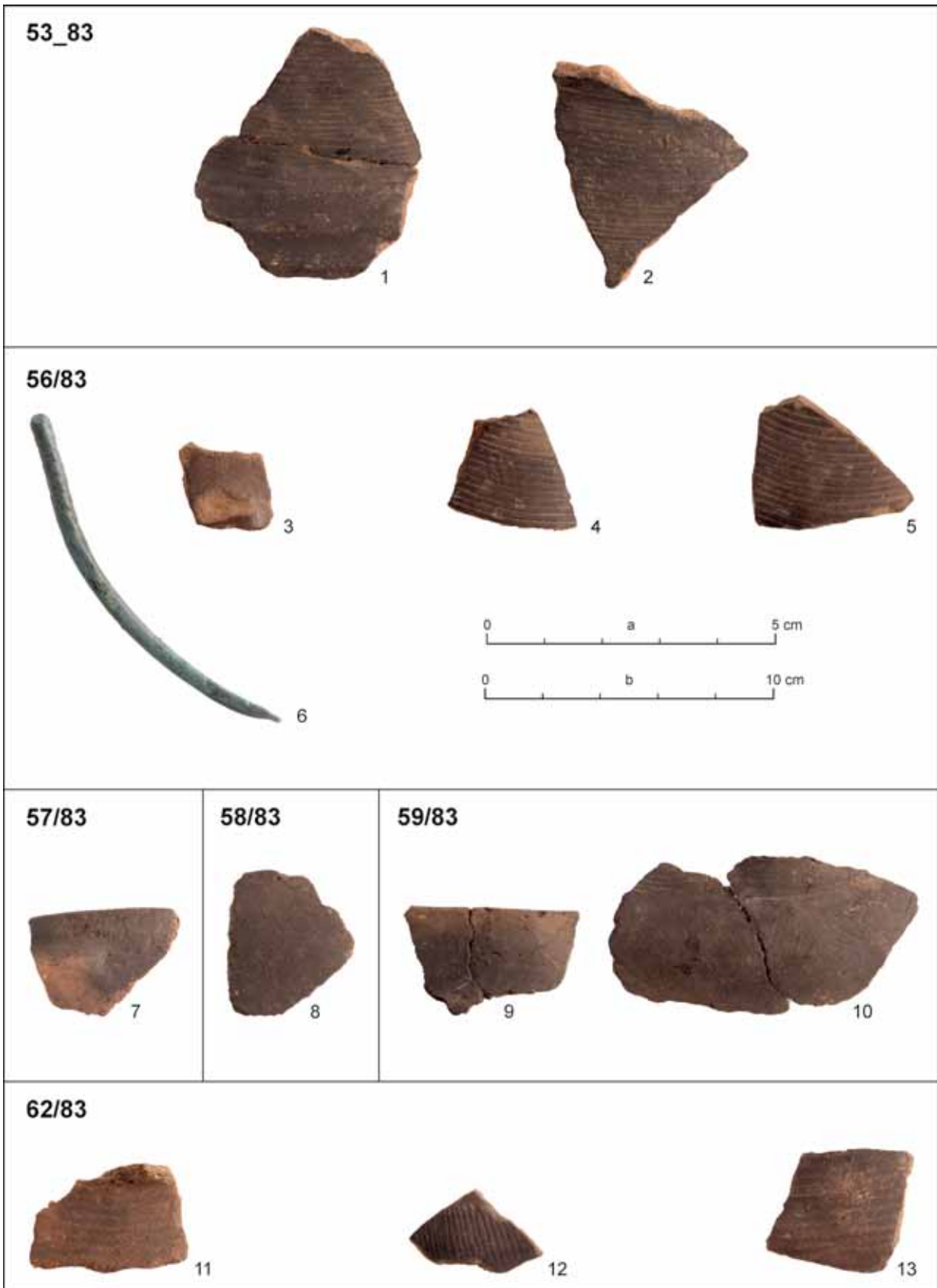
Tab. XLIII. 1-9 – hrob 39/41; 10-15 – hrob 44/41; 16-20 – hrob 47/41.

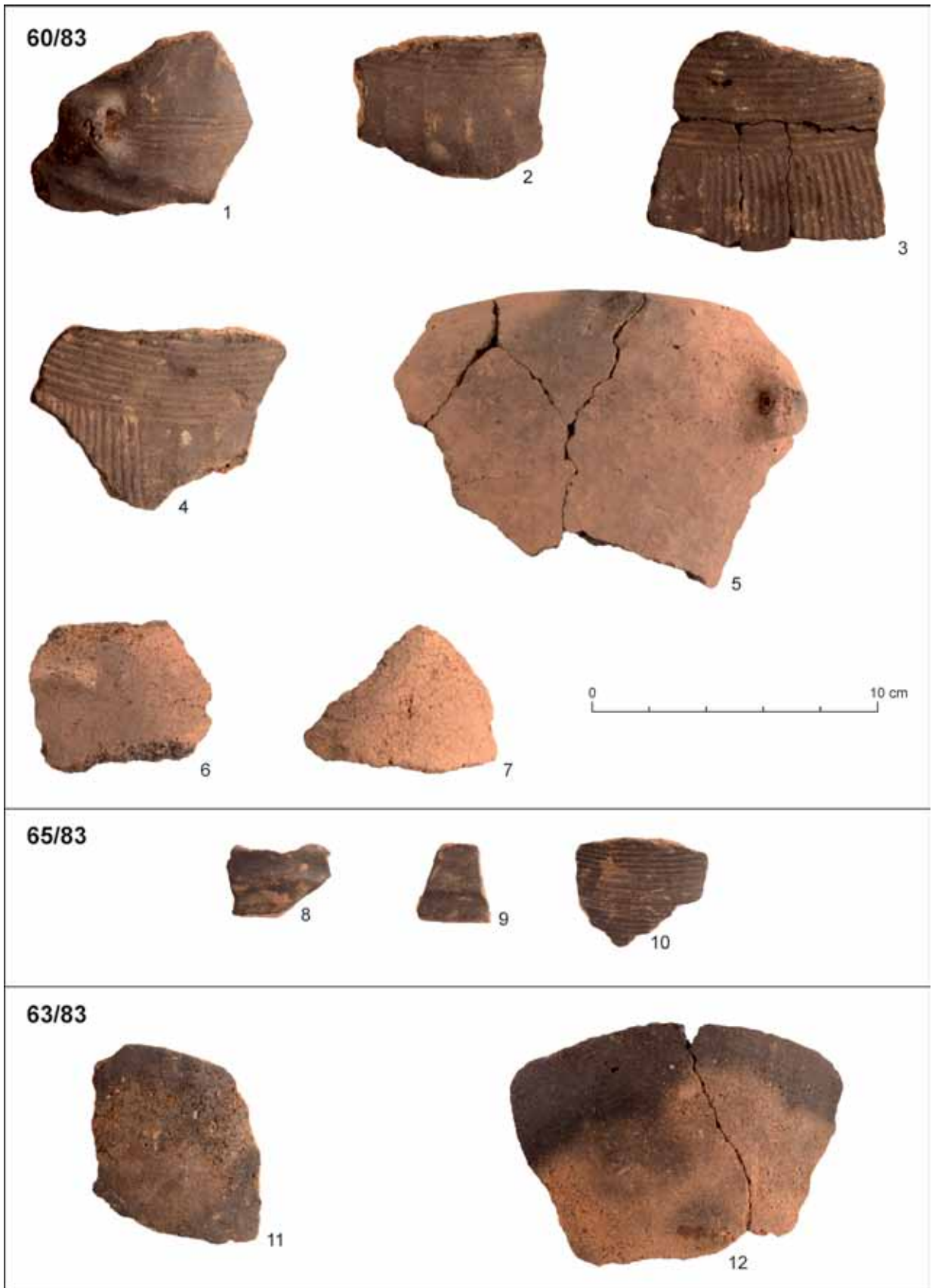
Tab. XLIV. 1-20 – hrob 42/41; 21, 22 – hrob 50/41.

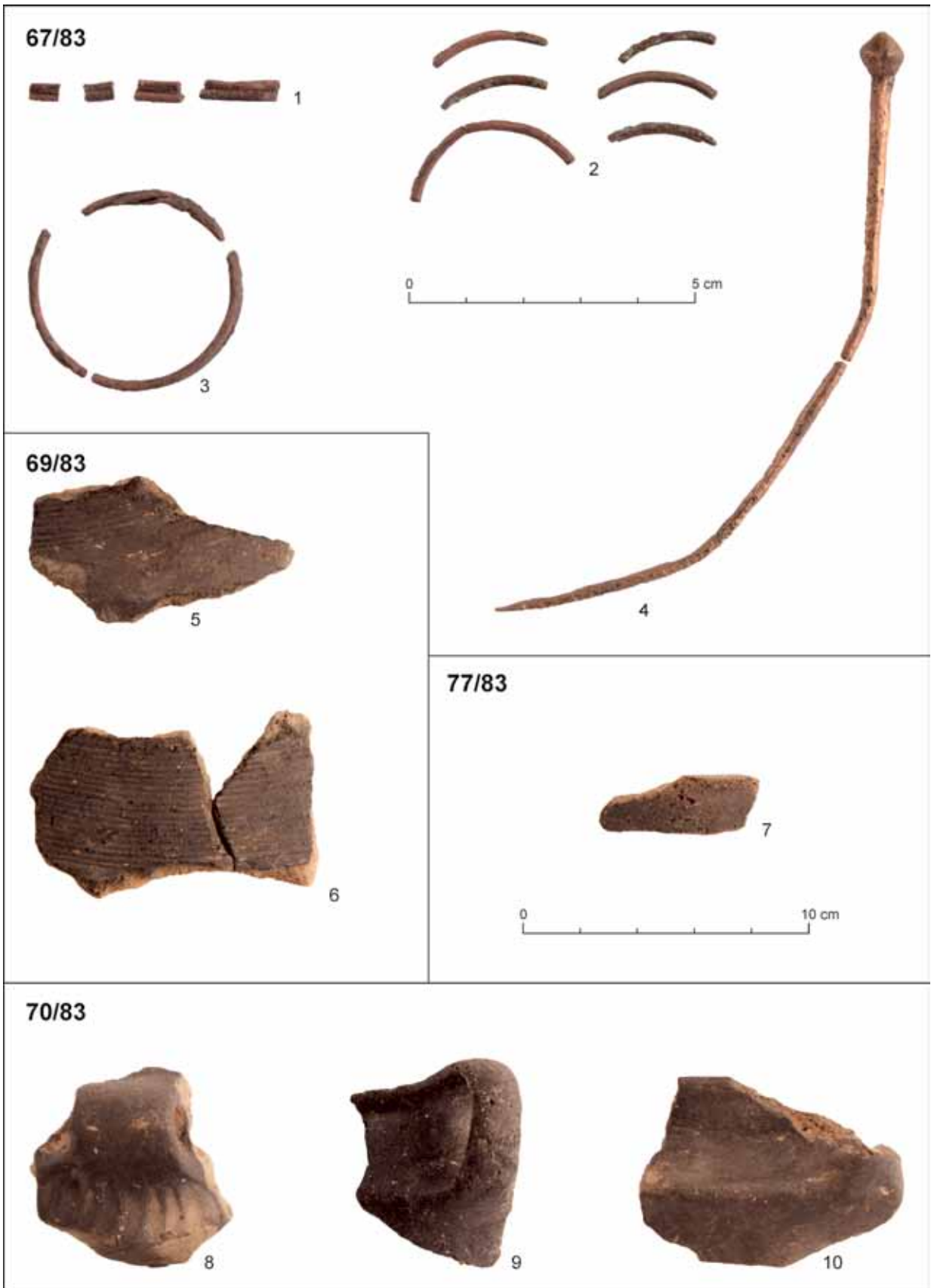
Tab. XLV. 1-14 – hrob 48/41.

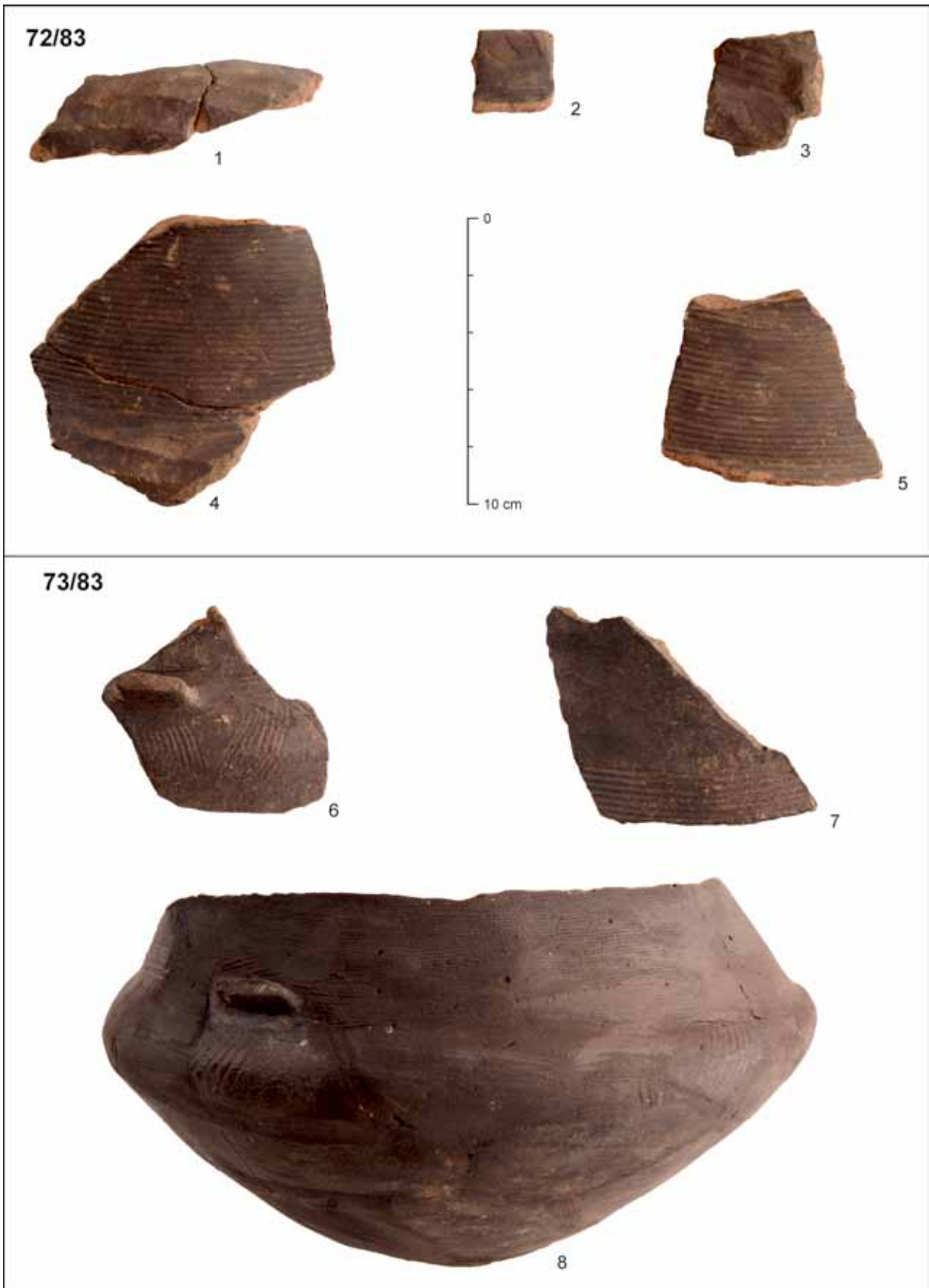
Tab. XLVI. 1, 2 – hrob 53/83; 3–6 – hrob 56/83; 7 – hrob 57/83; 8 – hrob 58/83; 9, 10 – hrob 59/83; 11–13 – hrob 62/83; mierka a: 6, mierka b: ostatné.

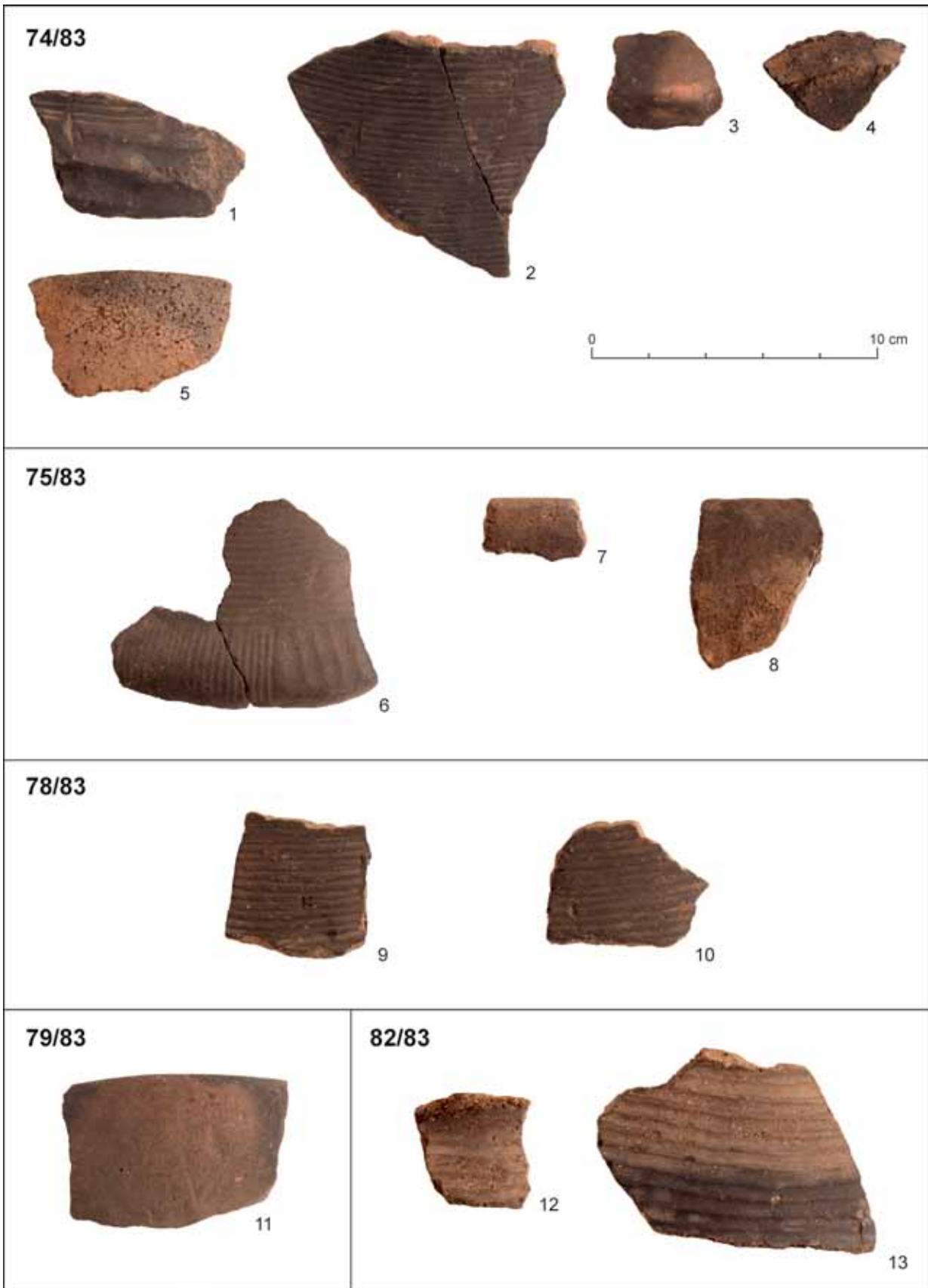
Tab. XLVII. 1-7 – hrob 60/83; 8-10 – hrob 65/83; 11, 12 – hrob 63/85.

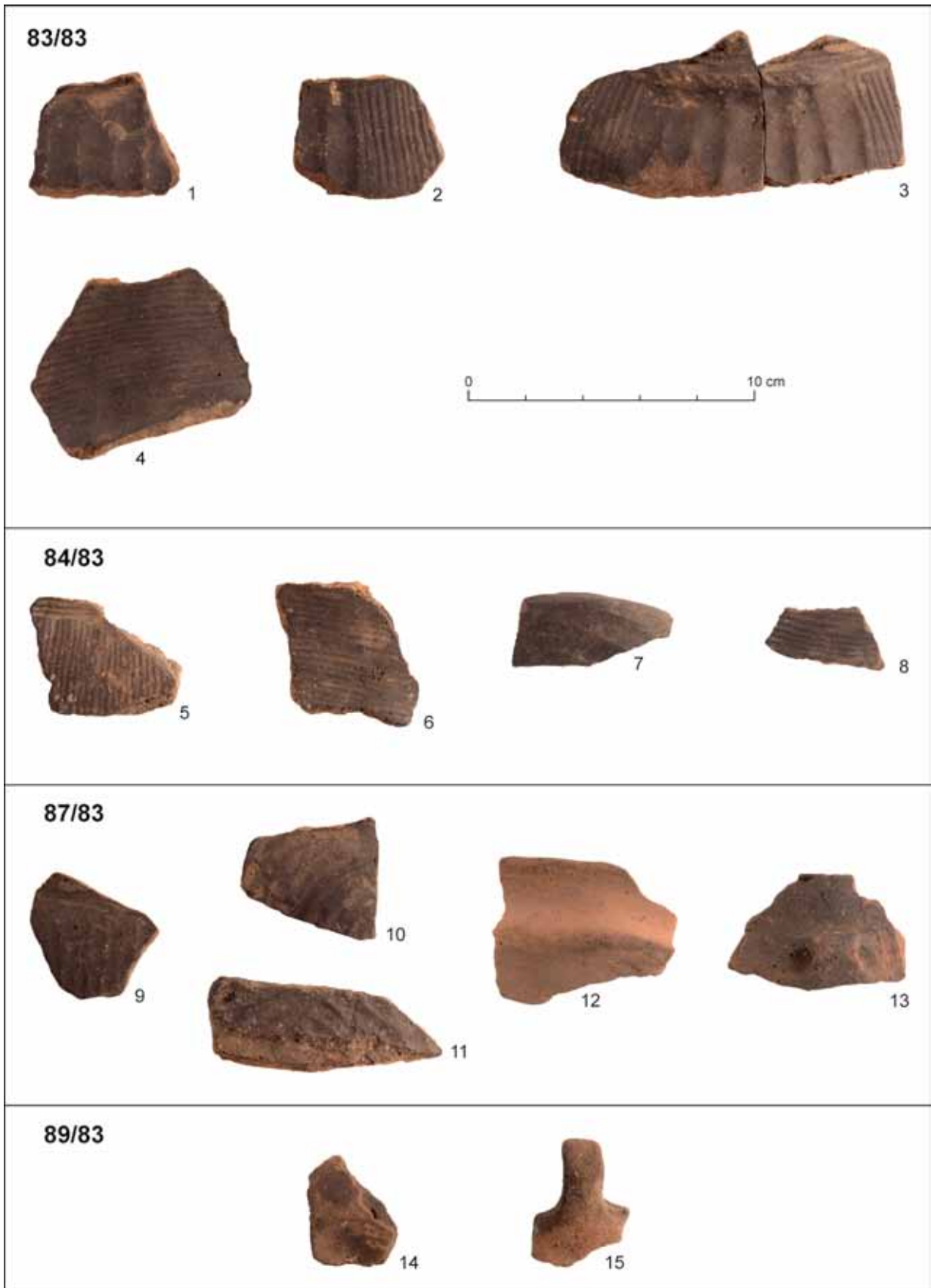
Tab. XLVIII. 1-4 – hrob 67/83; 5, 6 – hrob 69/83; 8-10 – hrob 70/83; 7 – hrob 77/83.

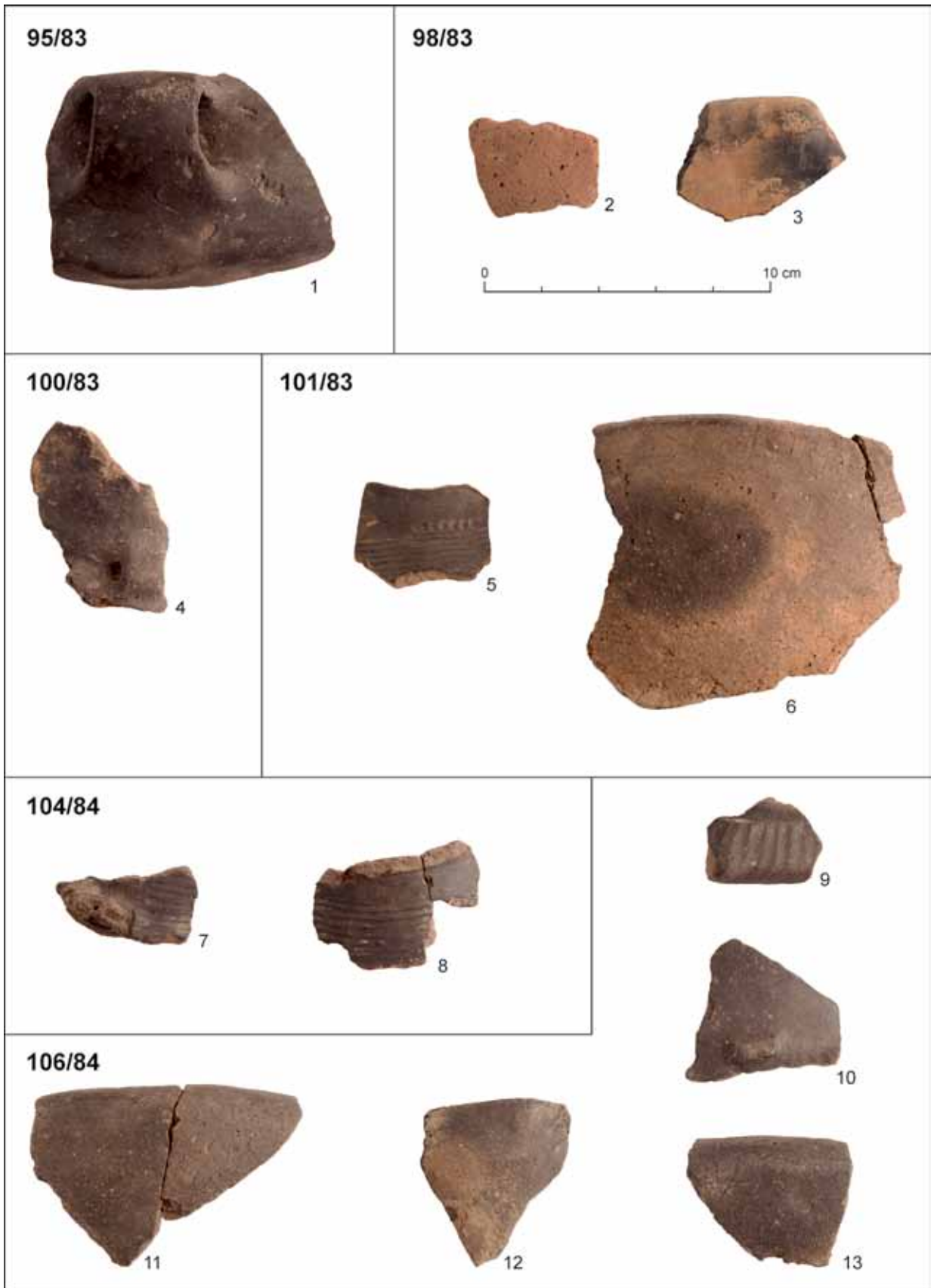
Tab. XLIX. 1-5 – hrob 72/83; 6-8 – hrob 73/83.

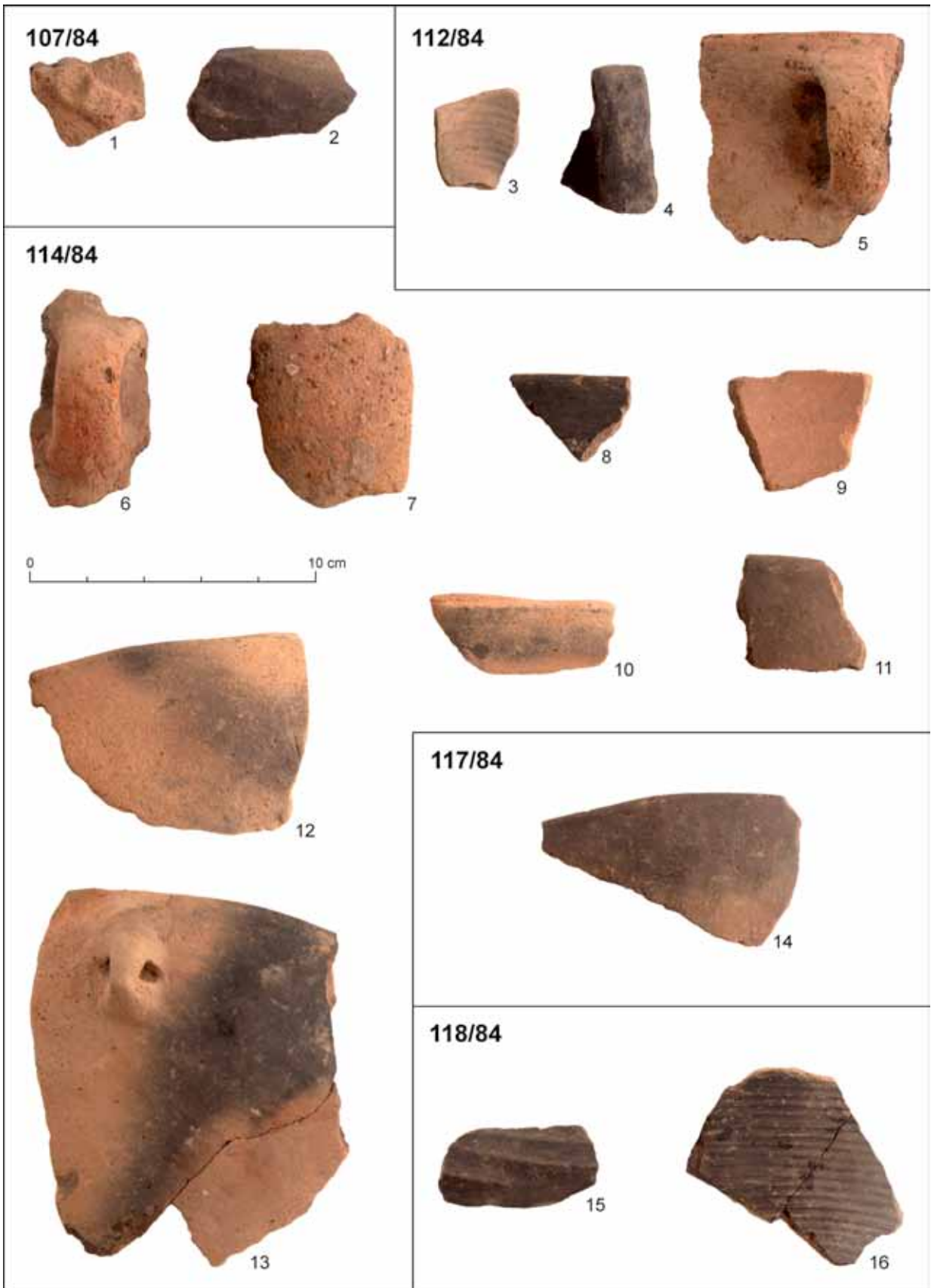
Tab. L. 1-5 – hrob 74/83; 6-8 – hrob 75/83; 9, 10 – hrob 78/83; 11 – hrob 79/83; 12, 13 – hrob 82/83.

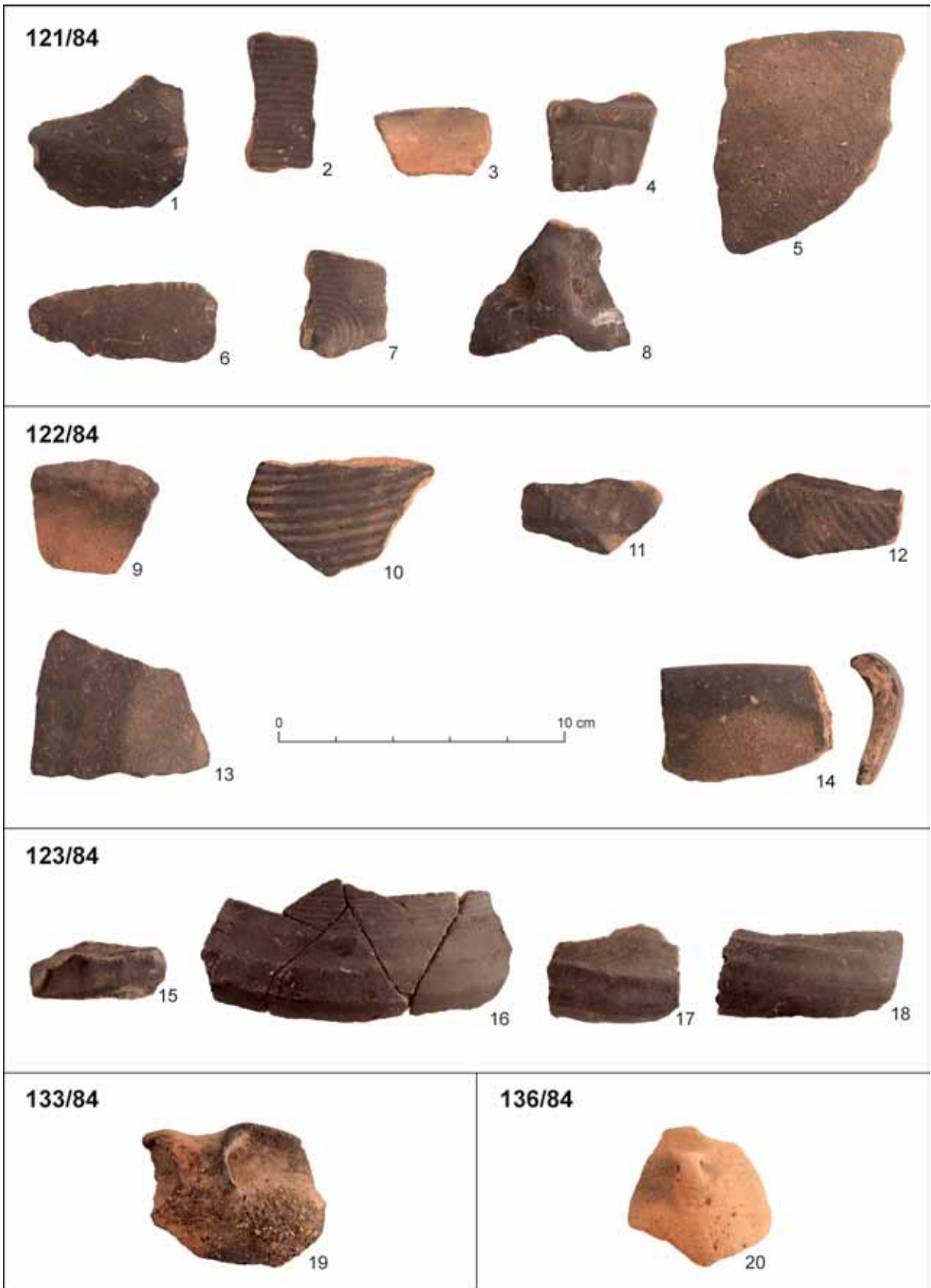
Tab. LI. 1-4 – hrob 83/83; 5-8 – hrob 84/83; 9-13 – hrob 87/83; 14, 15 – hrob 89/83.

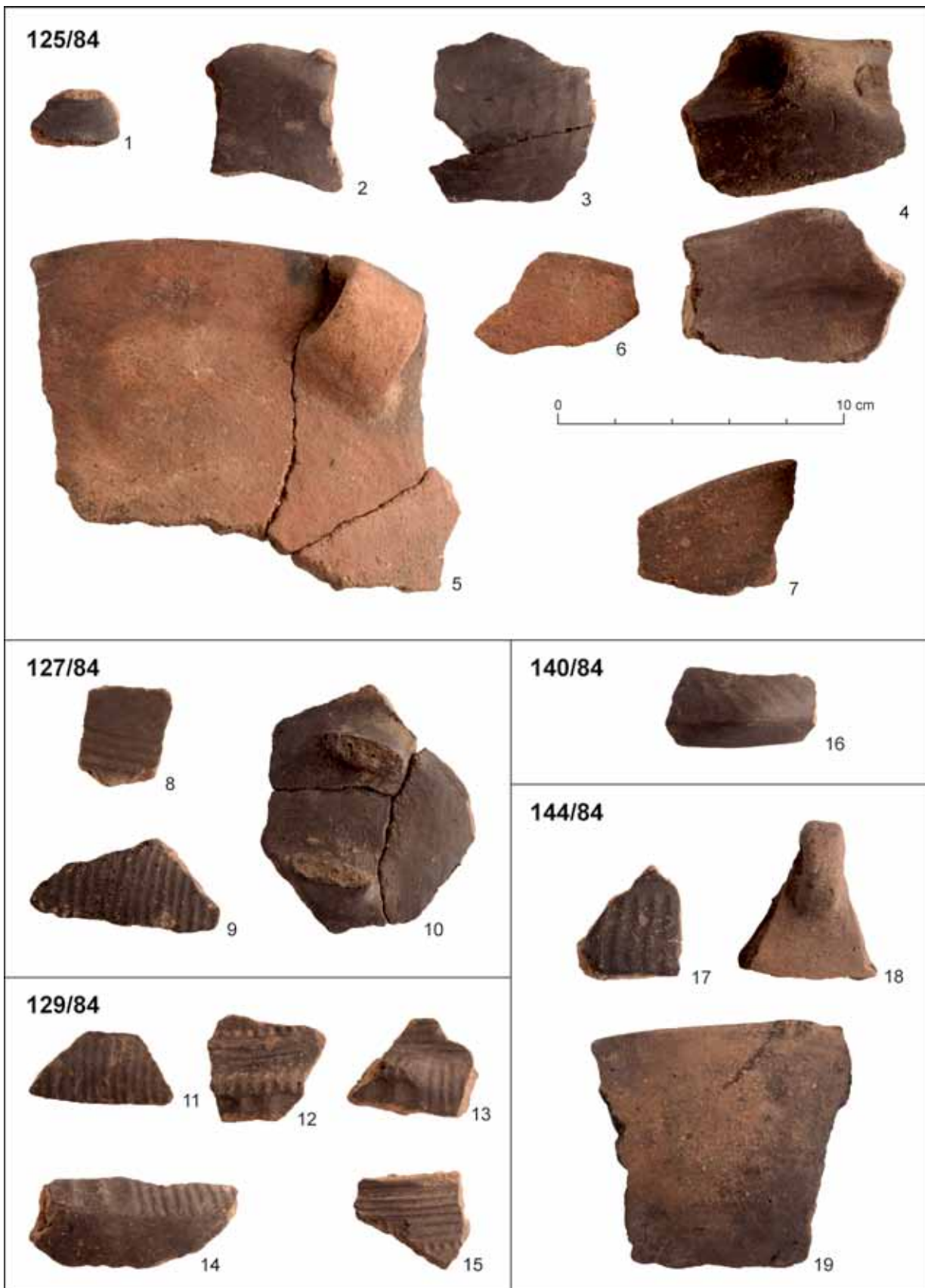
Tab. LII. 1 – hrob 95/83; 2, 3 – hrob 98/83; 4 – hrob 100/83; 5, 6 – hrob 101/83; 7, 8 – hrob 104/84; 9–13 – hrob 106/84.

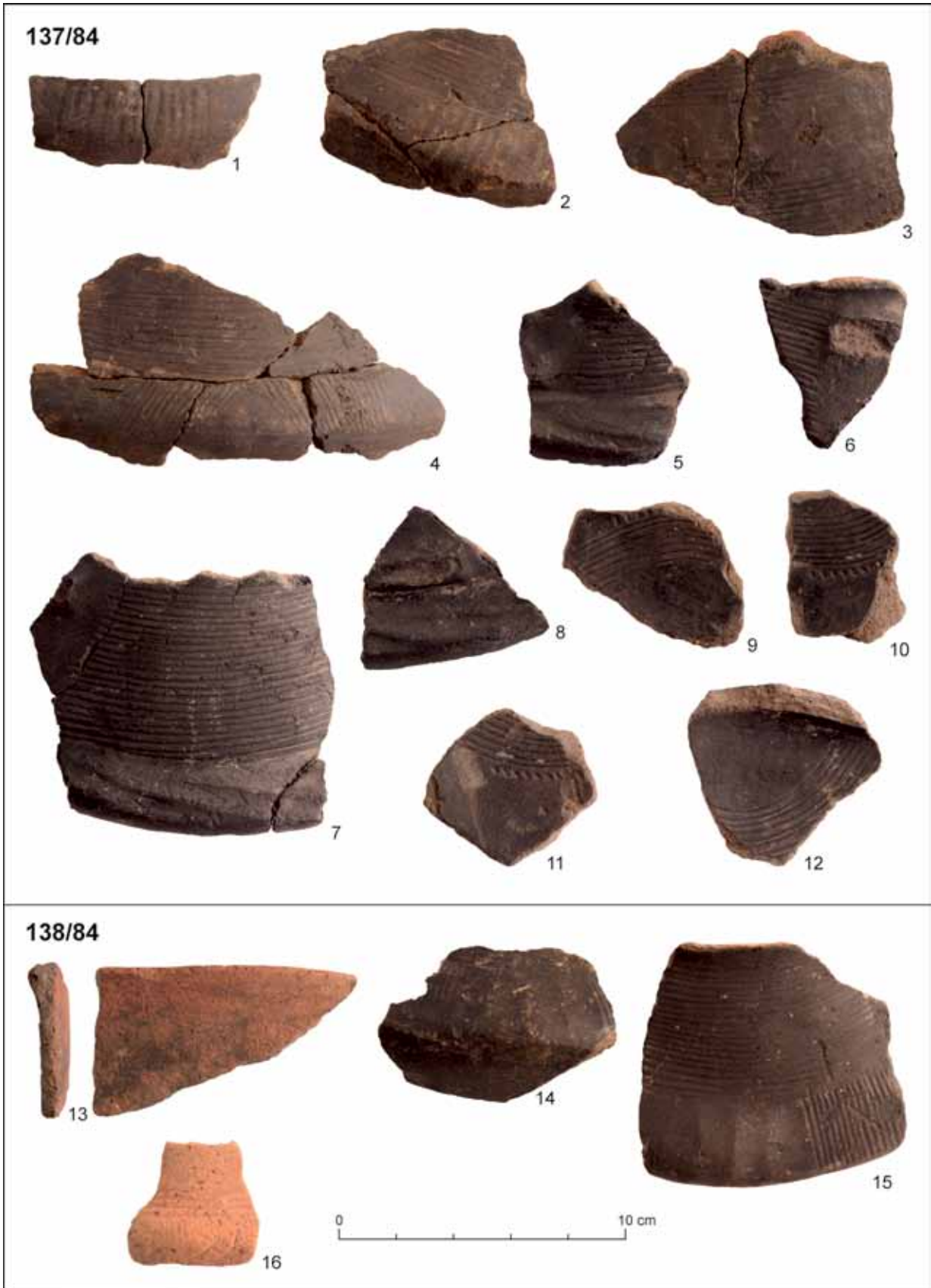
Tab. LIII. 1, 2 – hrob 107/84; 3–5 – hrob 112/84; 6–13 – hrob 114/84; 14 – hrob 117/84; 15, 16 – hrob 118/84.

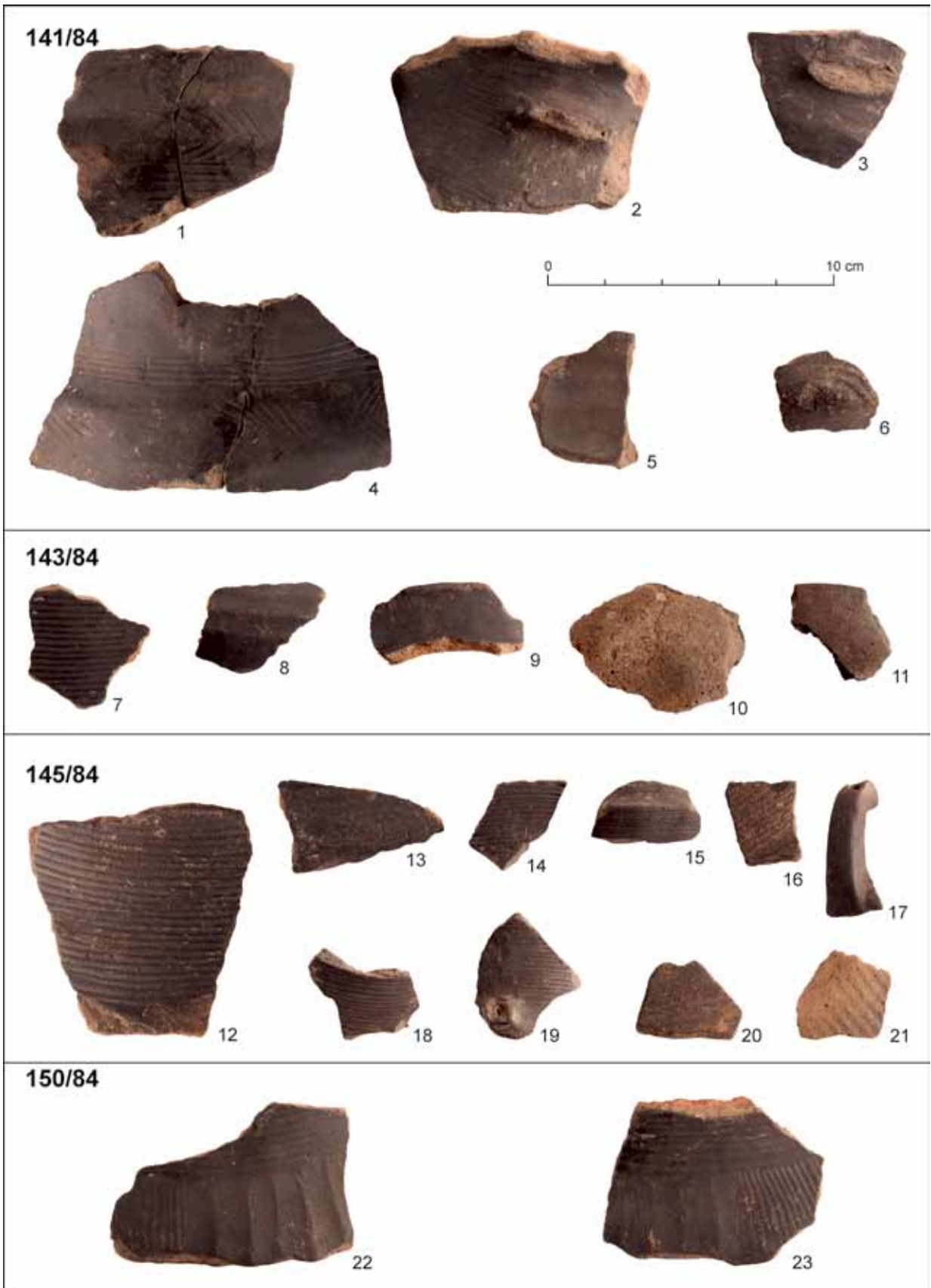
Tab. LIV. 1–8 – hrob 121/84; 9–14 – hrob 122/84; 15–18 – hrob 123/84; 19 – hrob 133/84; 20 – hrob 136/84.

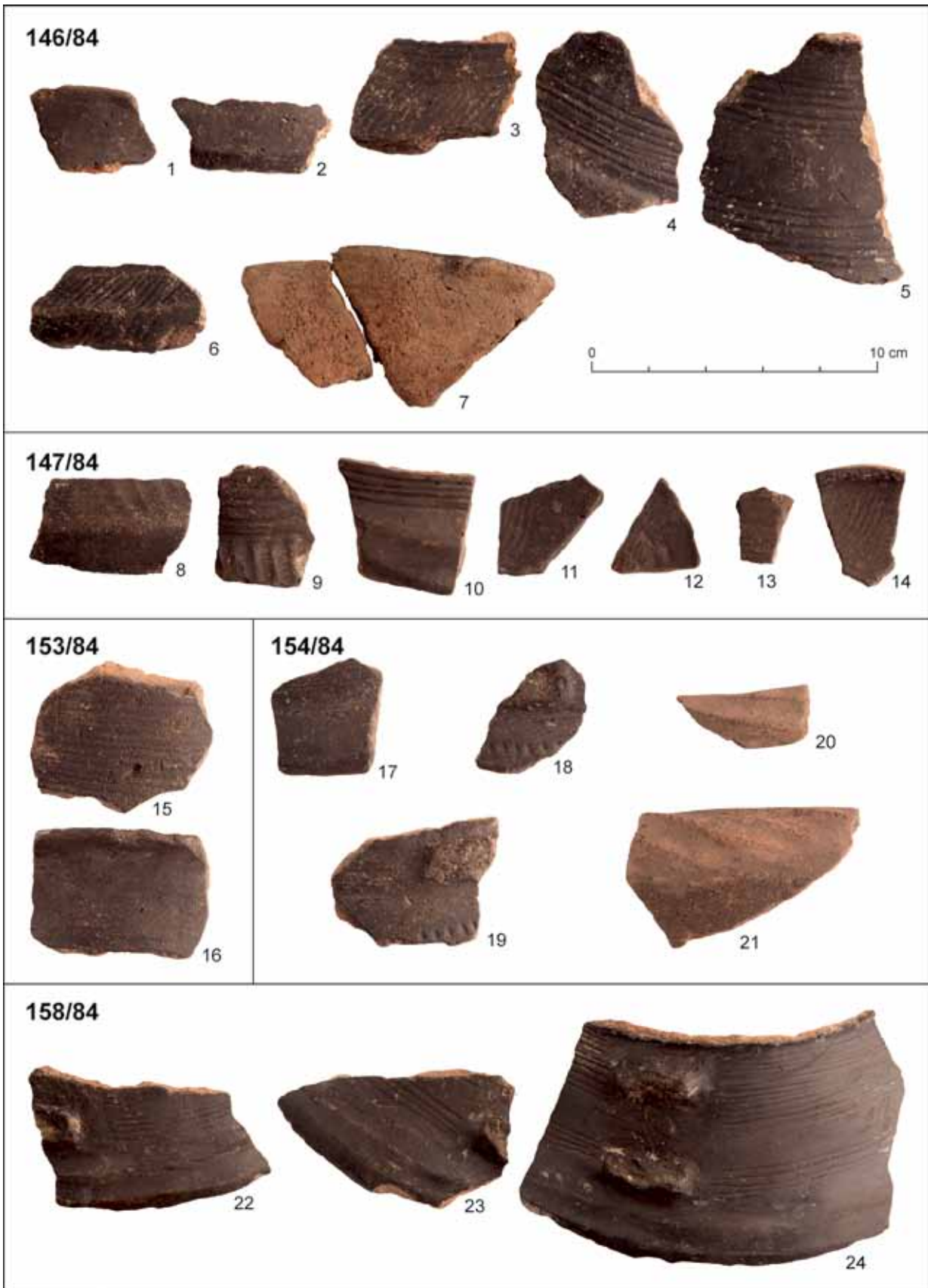
Tab. LV. 1-7 – hrob 125/84; 8-10 – hrob 127/84; 11-15 – hrob 129/84; 16 – hrob 140/84; 17-19 – hrob 144/84.

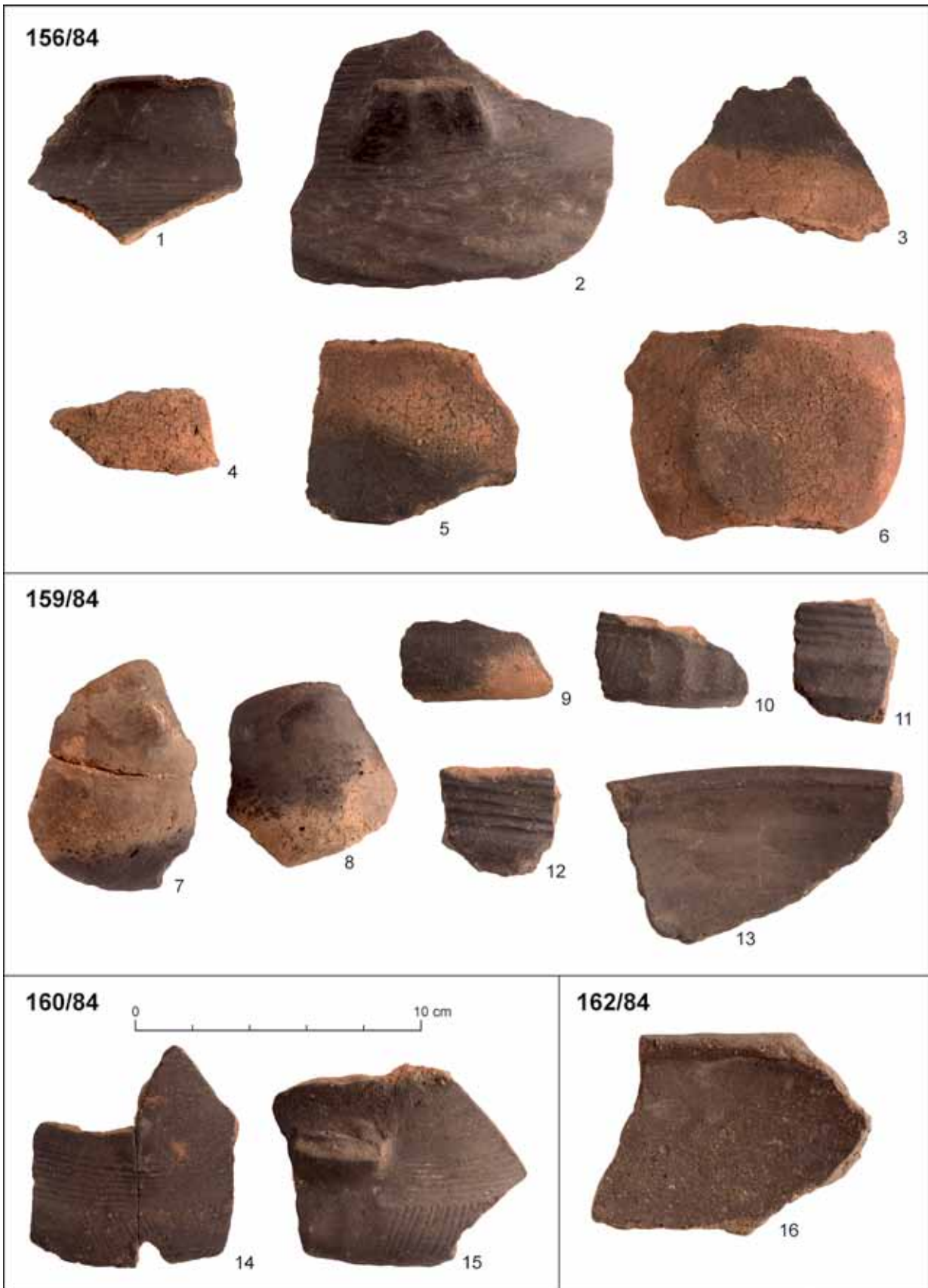
Tab. LVI. 1-12 – hrob 137/84; 13-16 – hrob 138/84.

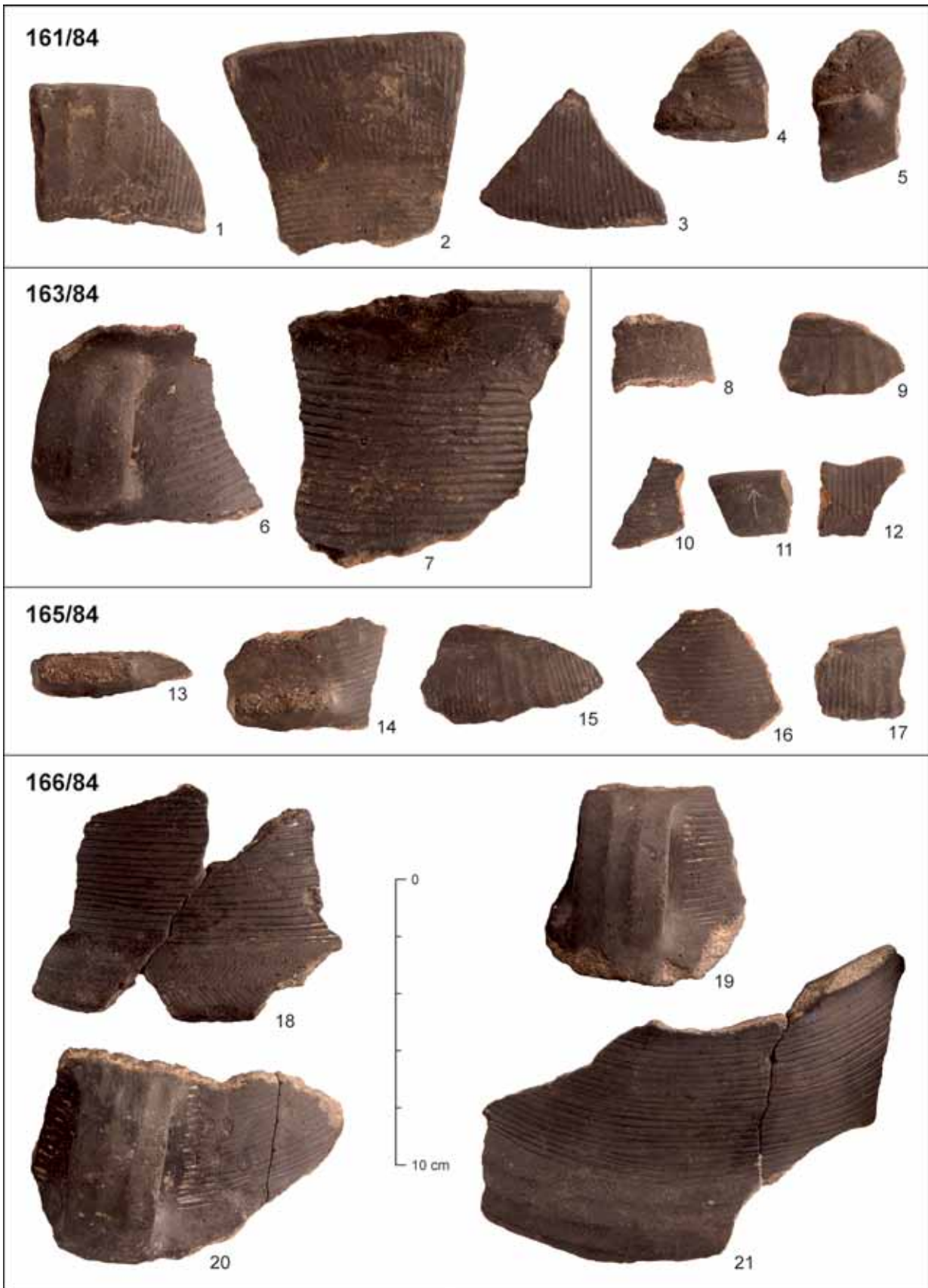
Tab. LVII. 1-6 – hrob 141/84; 7-11 – hrob 143/84; 12-21 – hrob 145/84; 22, 23 – hrob 150/84.

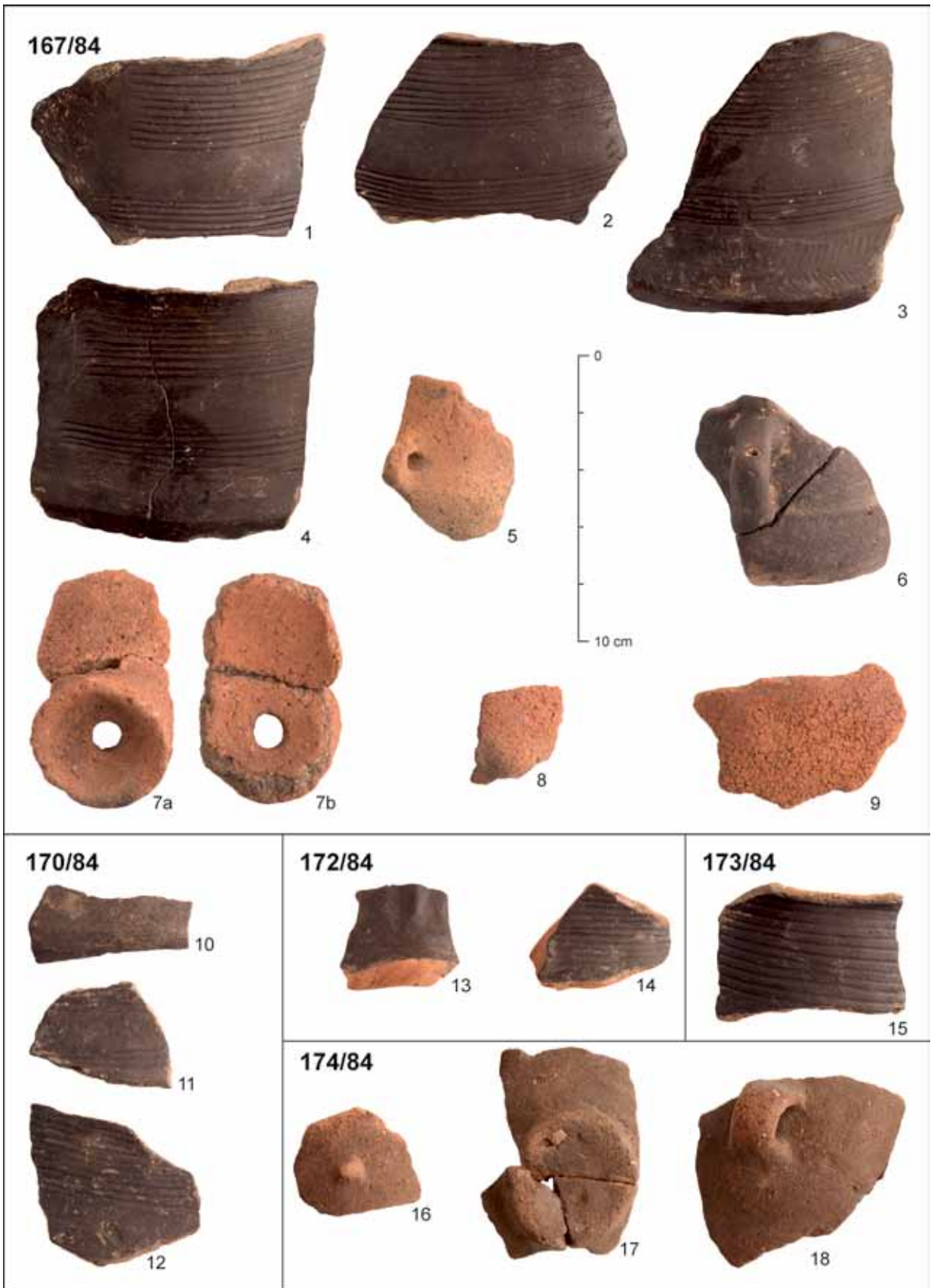
Tab. LVIII. 1-7 – hrob 146/84; 8-14 – hrob 147/84; 15, 16 – hrob 153/84; 17- 21 – hrob 154/84; 22-24 – hrob 158/84.

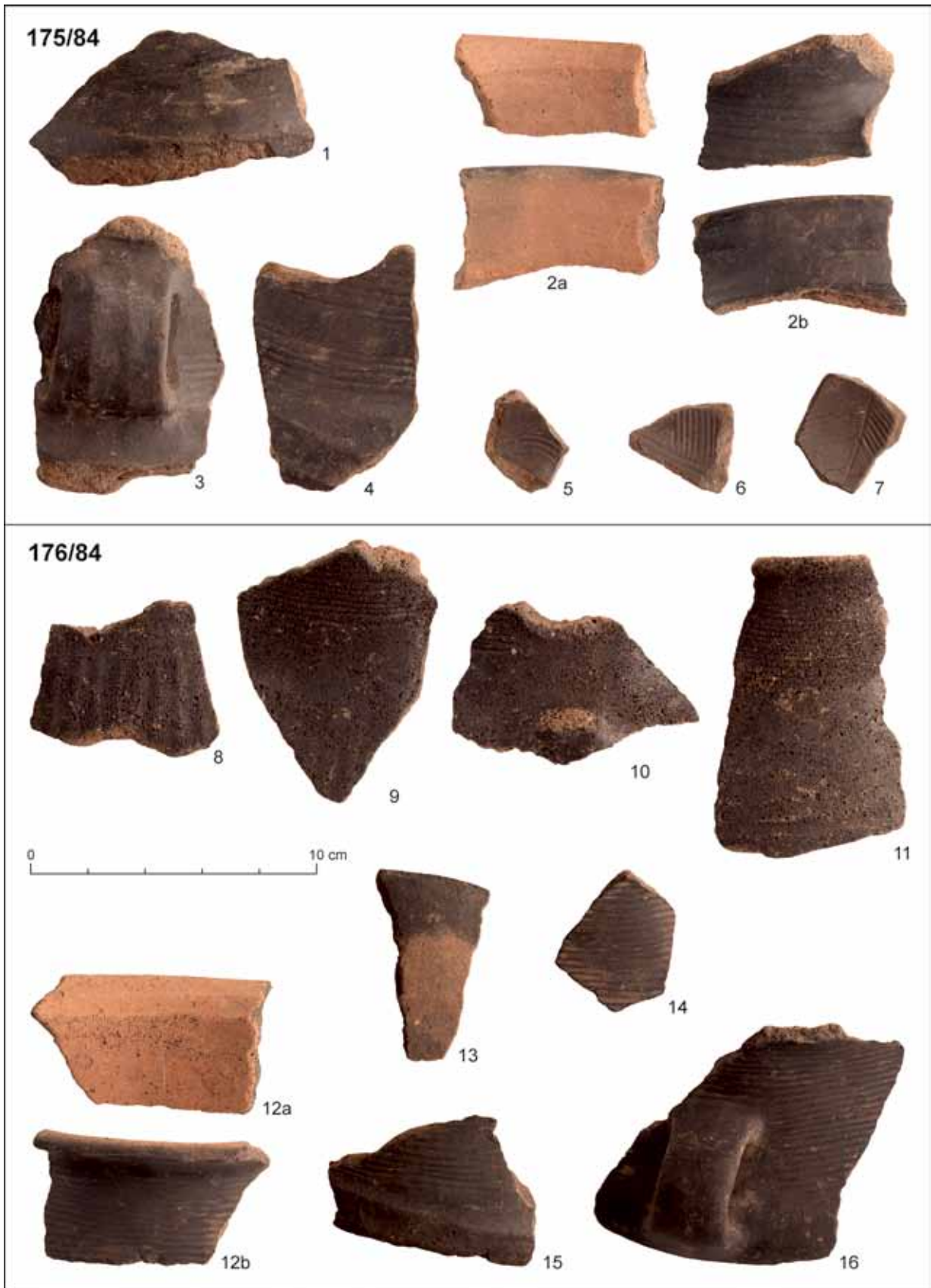
Tab. LIX. 1-6 – hrob 156/84; 7-13 – hrob 159/84; 14, 15 – hrob 160/84; 16 – hrob 162/84.

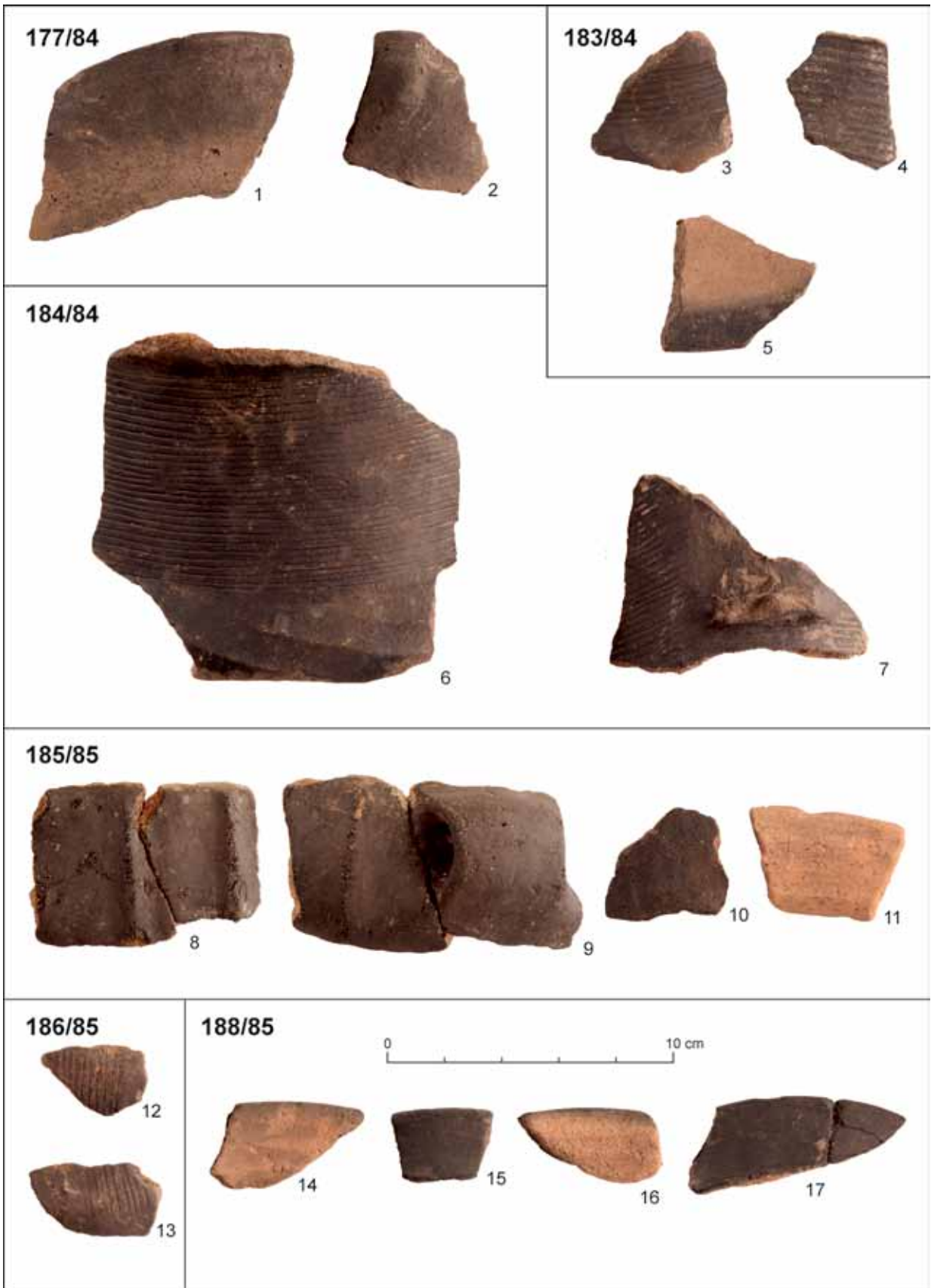
Tab. LX. 1-5 – hrob 161/84; 6, 7 – hrob 163/84; 8-17 – hrob 165/84; 18-21 – hrob 166/84.

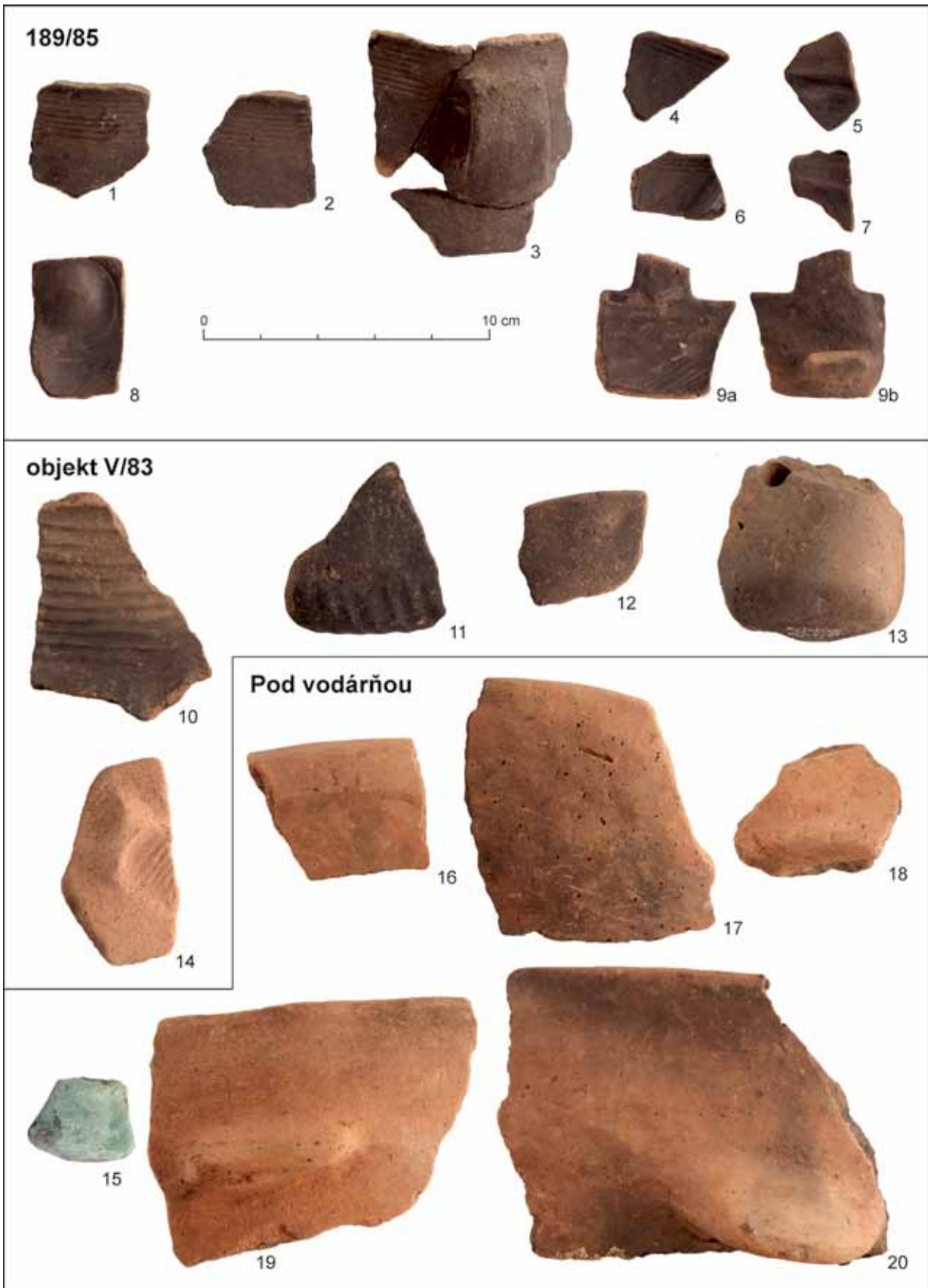
Tab. LXI. 1-9 – hrob 167/84; 10-12 – hrob 170/84; 13, 14 – hrob 172/84; 15 – hrob 173/84; 16-18 – hrob 174/84.

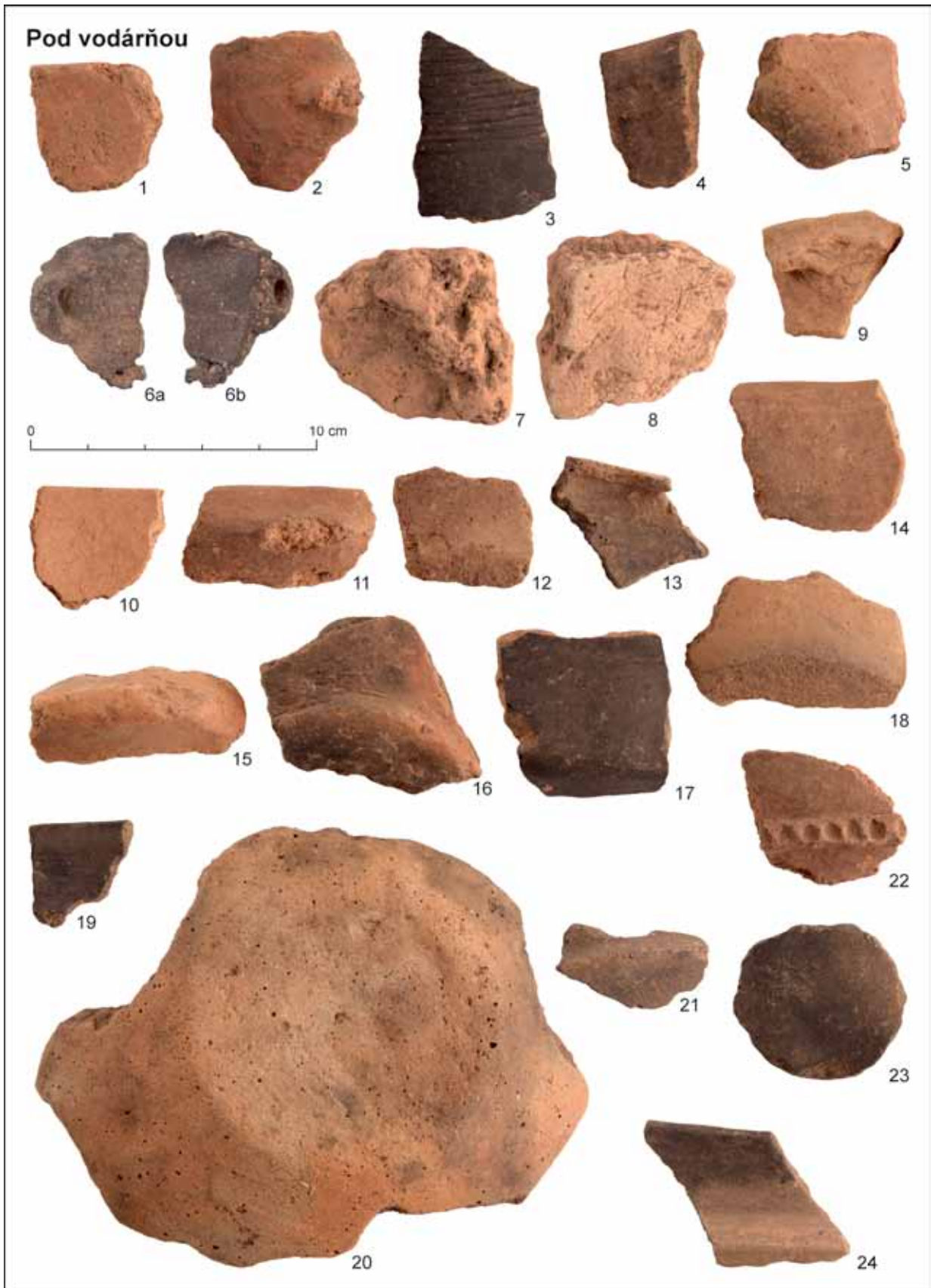
Tab. LXII. 1-7 – hrob 175/84; 8-16 – hrob 176/84.

Tab. LXIII. 1, 2 – hrob 177/84; 3–5 – hrob 183/84; 6, 7 – hrob 184/84; 8–11 – hrob 185/85; 12, 13 – hrob 186/85; 14–17 – hrob 188/85.

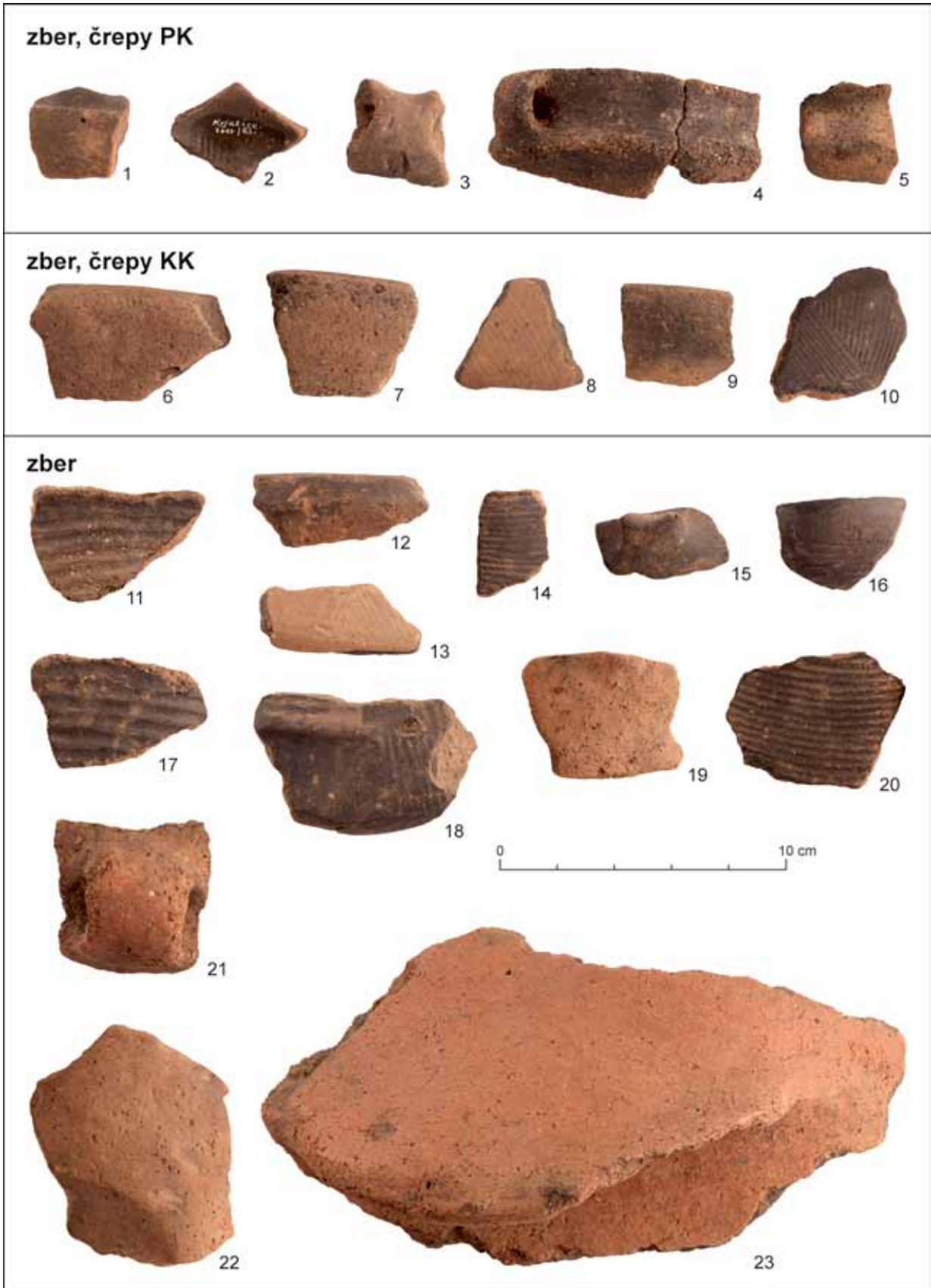
Tab. LXIV. 1-9 – hrob 189/85; 10-14 – objekt V/83; 15-20 – Pod vodárňou.

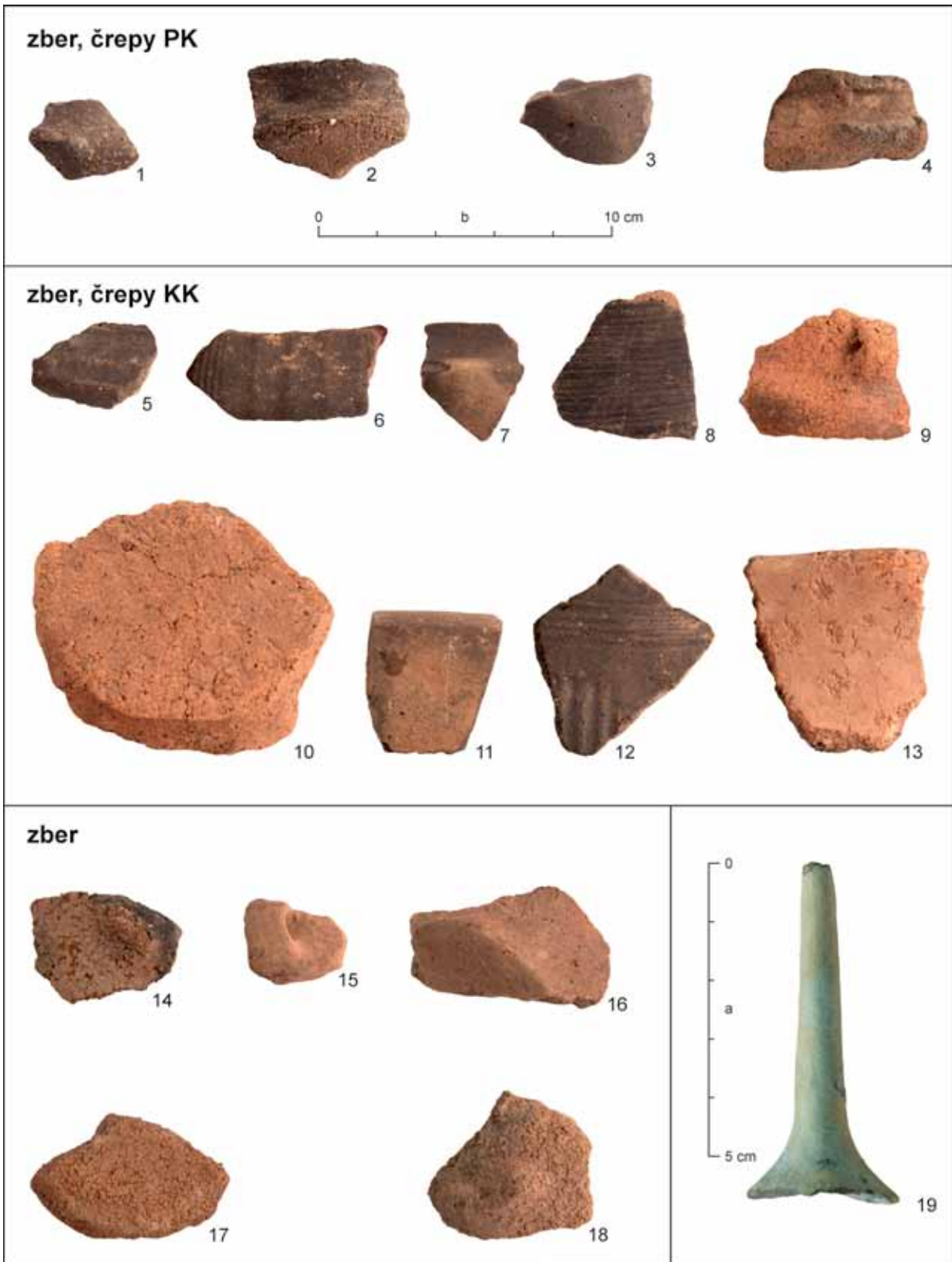
Tab. LXV. 1-24 – Pod vodárňou.

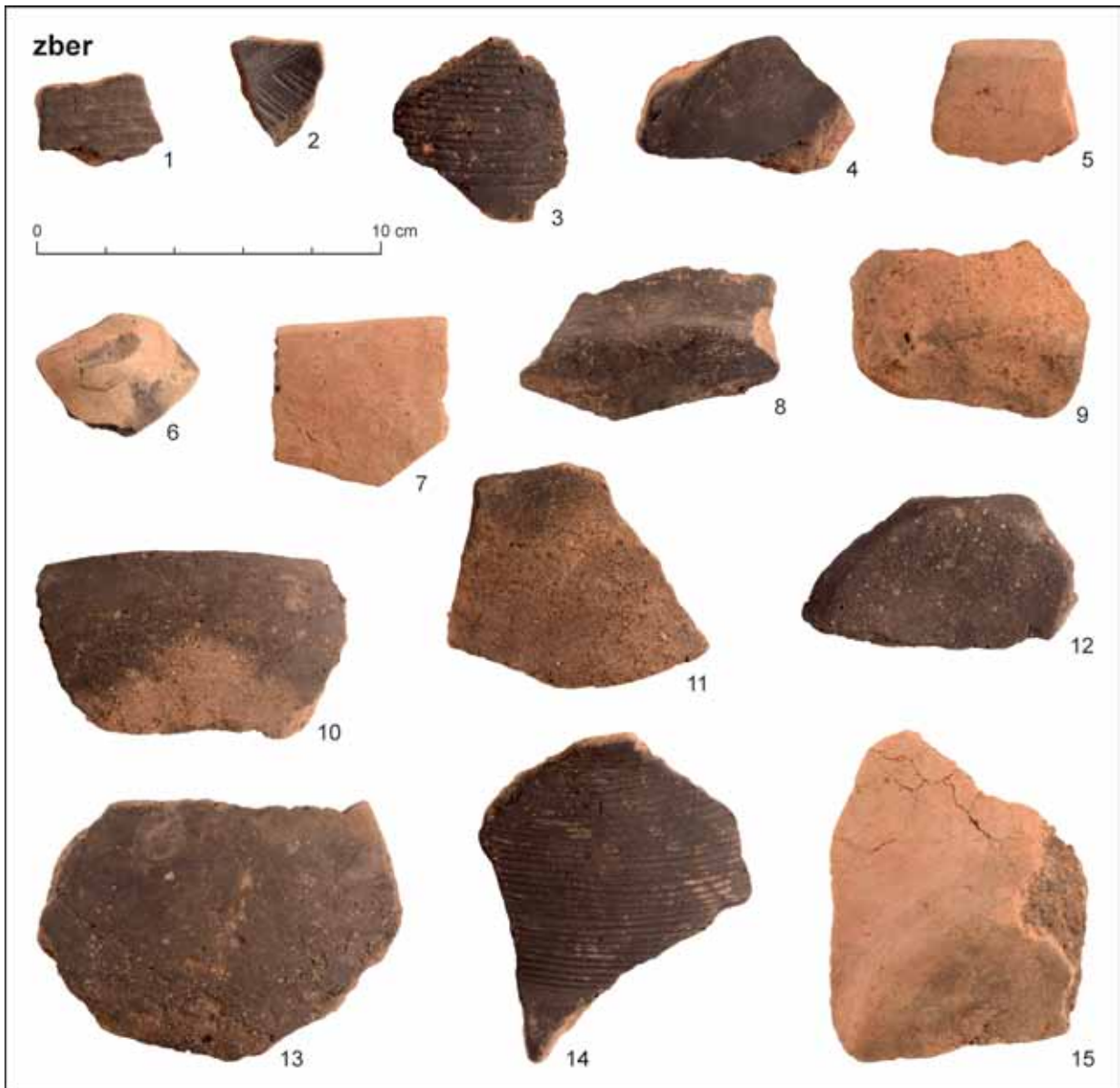
Tab. LXVI. 1 – dlátko zo sondy I-A-4; 2 – fragment dýky s jazykovitou rukoväťou zo sondy I-C-3; 3 – sekery zo sondy I-C-4; 4–8 – keramika zo sondy II-A-6; 9 – fragment miniatúrnej nádoby zo sondy II-A-7; 10-15 – keramika zo sondy II-B-2.

Tab. LXVII. 1-5 – keramika pilinskej kultúry zo zberu na ploche pohrebiska; 6-10 – keramika kyjatickej kultúry zo zberu na ploche pohrebiska; 11-23 – keramika zo zberu na ploche pohrebiska.

Tab. LXVIII. 1–4 – keramika pilinskej kultúry zo zberu na ploche pohrebiska; 5–13 – keramika kyjatickej kultúry zo zberu na ploche pohrebiska; 14–18 – keramika zo zberu na ploche pohrebiska; 19 – bronzový lievikovitý závesok zo zberu na ploche pohrebiska.

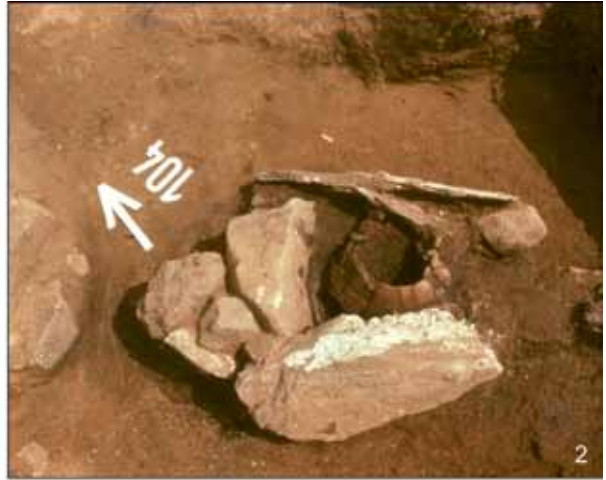
Tab. LXIX. 1-15 – keramika zo zberu na ploche pohrebiska.

Tab. LXX. 1 – plocha pohrebiska po odkrytí povrchovej vrstvy ornice v roku 1983; 2 – začistené zvyšky kamenných konštrukcií žiarových hrobov v roku 1983.

Tab. LXXI. 1 – deštruované zvyšky kamenných konštrukcií žiarových hrobov v roku 1983; 2 – detail orbou zničených žiarových hrobov v roku 1983.

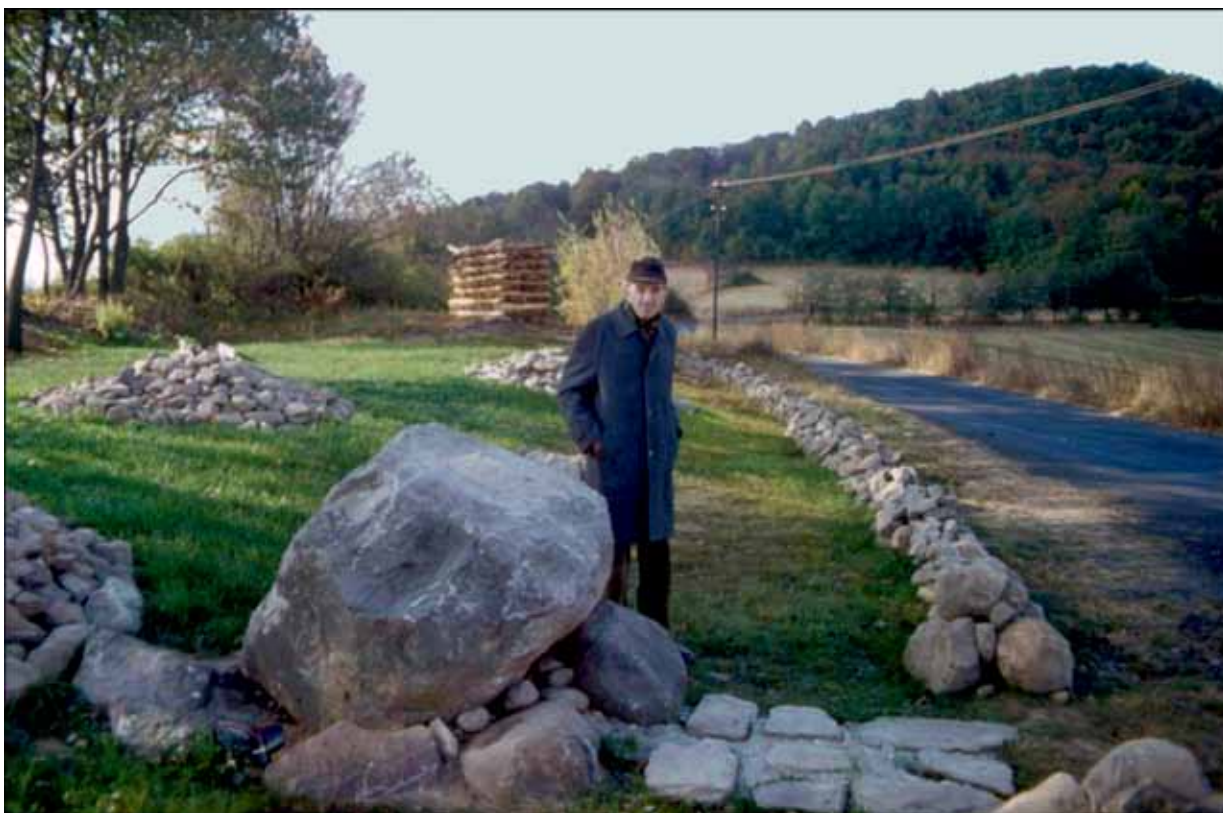
Tab. LXXII. 1 – urnový hrob 63/83; 2 – skrinkový hrob 104/84; 3 – skupina hrobov 126/84, 127/84 a 136/84; 4 – hrob 156/84; 5 – hrob 157/84; 6 – orbou čiastočne zničený skrinkový hrob 168/84.

Tab. LXXIII. 1 – začiatok výstavby pamätníka. Zľava: Tomáš Furmánek, občan osady Kadlub Ján Kováčik v Kyjaticiach, Václav Furmánek (junior); 2 – priebežný postup budovania pamätníka.

Tab. LXXIV. 1 – replika skrinkového hrobu, v pozadí replika kamenného príkrovu; 2 – replika pohrebnej hranice, v pozadí odychová zóna a vrch Háj, poloha Pri skale.

Tab. LXXV. Prof. Vojtech Budinský-Krička pri otvorení pamätníka kyjatickej kultúry v roku 1985.

ZOZNAM SKRATIEK

č. – číslo

hl. – hĺbka

max. – maximálne, maximálny

obr. – obrázok

š. – šírka

tab. – tabuľka

v. – výška

ADRESY AUTOROV

Dr. h. c. prof. PhDr. Václav Furmánek, DrSc.
Archeologický ústav SAV
Akademická 2
SK – 949 21 Nitra
nraufurm@savba.sk

doc. RNDr. Jaroslava Pavelková, CSc.
Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Štefánikova 5670
CZ – 760 01 Zlín
jpavelkova@utb.cz

KNIHY VYDANÉ V EDÍCIÁCH ARCHEOLOGICKÉHO ÚSTAVU SAV

ARCHAEOLOGICA SLOVACA MONOGRAPHIAE

FONTES

- I. Benadik, B./Vlček, E./Ambros, C.: Keltské pohrebiská na juhozápadnom Slovensku. Bratislava 1957. –
- II. Budinský-Krička, V.: Slovanské mohyly v Skalici. Bratislava 1959. –
- III. Chropovský, B./Dušek, M./Polla, B.: Pohrebiská zo staršej doby bronzovej na Slovensku. Bratislava 1960. –
- IV. Polla, B.: Stredoveká zaniknutá osada na Spiši (Zalužany). Bratislava 1962. –
- V. Točík, A.: Opevnená osada z doby bronzovej vo Veselom. Bratislava 1964. € 4,00
- VI. Dušek, M.: Thrakisches Gräberfeld der Hallsattzeit in Chotín. Bratislava 1966. € 5,00
- VII. Čilinská, Z.: Slawisch-awarisches Gräberfeld in Nové Zámky. Bratislava 1966. € 5,00
- VIII. Bánesz, L.: Barca bei Košice – paläolithische Fundstelle. Bratislava 1968. –
- IX. Novotná, M.: Die Bronzhortfunde in der Slowakei (Spätbronzezeit). Bratislava 1970. –
- X. Polla, B.: Kežmarok (Ergebnisse der historisch-archäologischen Forschung). Bratislava 1971. –
- XI. Svoboda, B.: Neuerworbene römische Metallgefäße aus Stráže bei Piešťany. Bratislava 1972. –
- XII. Vladár, J.: Pohrebiská zo staršej doby bronzovej v Branči. Bratislava 1974. –
- XIII. Ambros, C./Müller, H H.: Frühgeschichtliche Pferdeskelettfunde aus dem Gebiet der Tschechoslowakei. Bratislava 1980. € 3,00
- XIV. Kolník, T.: Römerzeitliche Gräberfelder in der Slowakei. Teil I. Bratislava 1980. –
- XV. Rejholcová, M.: Pohrebisko v Čakajovciach (9.–12. storočie). Nitra 1995. Analyse. ISBN 80-88709-23-7 –
- Rejholcová, M.: Pohrebisko v Čakajovciach (9.–12. storočie). Nitra 1995. Analýza. ISBN 80-88709-13-X –
- Rejholcová, M.: Pohrebisko v Čakajovciach (9.–12. storočie). Nitra 1995. Katalóg. ISBN 80-88709-22-9 –
- XVI. Kuzmová, K.: Terra sigillata im Vorfeld des nordpannonischen Limes (Südwestslowakei). Nitra 1997. ISBN 80-88709-32-6 € 23,00
- XVII. Kaminská, L.: Hörka-Ondrej. Research of a middle palaeolithic travertine locality. Nitra 2000. ISBN 80-88709-47-4 € 23,00
- XXVIII. Varsik, V.: Germánske osídlenie na východnom predpolí Bratislavy. Nitra 2011. ISBN 978-80-89315-34-5 € 31,00
- XX. Šalkovský, P.: Hradý západných Slovanov. Nitra 2015. ISBN 978-80-89315-95-6 € 64,00
- XX. Pieta, K./Robak Z.: Bojná 2. Nové výsledky výskumov včasnostredovekých hradísk. Nitra 2015. ISBN 978-80-89315-60-4 –
- XXI Malček, R.: Badenské osídlenie Cerovej vrchoviny. Nitra 2016. ISBN 978-80-89315-88-8 € 32,00
- XXII. Pieta, K./Robak Z.: Bojná 2. Nové výsledky výskumov včasnostredovekých hradísk. 2. rozšírené vydanie. Nitra 2017. ISBN 978-80-8196-008-6 € 42,00
- XXIII. Hrnčiarik, E.: Bone and Antler Artefacts from the Roman Fort at Iža. Nitra – Trnava 2017. ISBN 978-80-8196-011-6 € 25,00
- XXIV. Ďuriš, J.: Radzovce v období popolnicových polí. Architektonická rekonštrukcia stavieb na základe analýzy mazanice. Nitra 2018. ISBN 978-80-8196-017-8 € 36,00
- XXV. Nevizánsky, G./Prohászka, P.: Stredoveký a včasnonovoveký kostolný cintorín v Nesvadoch. Nitra 2018. ISBN 978-80-8196-016-1 € 25,00
- XXVI. Zábajník, J.: Pohrebisko z obdobia avarského kaganátu v Obide. Nitra 2019. ISBN 978-80-8196-013-0 € 42,00
- XXVII. Březinová, G./Chropovský, B.: Sídlišká z doby laténskej v Nitre. Nitra 2020. ISBN 978-80-8196-038-3 € 36,00
- XXVIII. Kaminská, L.: Košice-Galgovec. Osídlenie polohy v strednom neolite. Nitra 2020. ISBN 978-80-8196-044-4 € 60,00
- XXIX. Rozzová, Z./Pieta, K./Jakubčinová, M.: Bojná 3. Poľnohospodárske nariadenie z hradiska Valy a jeho zázemia. Nitra 2020. ISBN 978-80-8196-046-8 € 24,00
- XXX. Gardelková-Vrtelová, A./Benadik, B.: Pohřebiště Palárikovo v kontextu plochých keltských pohřebišť ve středním Podunají. Nitra – Bratislava 2021. ISBN 978-80-8196-047-5 € 32,00
- XXXI. Daňová, M.: Prstene a gemy z rímskeho vojenského tábora v Iži. Nitra – Trnava 2021. ISBN 978-80-8196-048-2 € 12,00
- XXXII. Zábajník, J./Varsik, V.: Pohrebisko z obdobia avarského kaganátu vo Veľkom Mederi. Nitra 2021. ISBN 978-80-8196-049-9 € 41,00

CATALOGI

- I. Točík, A.: Slawisch-awarisches Gräberfeld in Holiare. Bratislava 1968. € 6,00
- II. Točík, A.: Slawisch-awarisches Gräberfeld in Štúrovo. Bratislava 1968. –
- III. Točík, A.: Altmagyarische Gräberfelder in Südwestslowakei. Bratislava 1968. –
- IV. Dušek, M.: Bronzezeitliche Gräberfelder in der Südwestslowakei. Bratislava 1969. € 5,00
- V. Čilinská, Z.: Frühmittelalterliches Gräberfeld in Želovce. Bratislava 1973. –
- VI. Veliačik, L./Romsauer, P.: Vývoj a vzťah osídlenia lužických a stredodunajských popolnicových polí na západnom Slovensku I. Katalóg. Nitra 1994. ISBN 80-88709-15-6 –
- VII. Bujna, J.: Malé Kosihy. Latènezeitliches Gräberfeld. Katalog. Nitra 1995. ISBN 80-88709-18-0 –
- VIII. Březinová, G.: Nitra-Šindolka. Siedlung aus der Latènezeit. Katalog. Bratislava 2000. ISBN 80-224-0649-X –
- IX. Březinová, G. a kol.: Nitra-Chrenová. Archeologické výskumy na plochách stavenísk Shell a Baumax. Katalóg. Nitra 2003. ISBN 80-88709-62-2 € 20,00
- X. Kolník, T./Varsik, V./Vladár, J.: Branč. Germánska osada z 2. až 4. storočia. Nitra 2007. ISBN 978-80-88709-98-5 € 45,00
- XI. Lamiová-Schmiedlová, M.: Žiarové pohrebisko z mladšej doby bronzovej na lokalite Dvorníky-Včeláre. Nitra 2009. ISBN 978-80-89315-13-0 € 20,70
- XII. Kaminská, L.: Čičarovce-Veľká Moľva. Výskum polykultúrneho sídliska. Nitra 2010. ISBN 978-80-89315-28-4 € 22,50
- XIII. Březinová, G./Pažinová, N.: Neolitická osada. Hurbanovo-Bohatá. Nitra 2011. ISBN 978-80-89315-37-6 € 38,50
- XIV. Olexa, L./Nováček, T.: Pohrebisko zo staršej doby bronzovej v Nižnej Myšli. Katalóg I (hroby 1–310). Nitra 2013. ISBN 978-80-89315-46-8 € 81,00
- XV. Olexa, L./Nováček, T.: Pohrebisko zo staršej doby bronzovej v Nižnej Myšli. Katalóg II (hroby 311–499). Nitra 2015. ISBN 978-80-89315-91-8 € 84,00
- XVI. Furmánek, V./Mítáš, V./Budaváry, V.: Radzovce in der Zeit der Urnenfelderkulturen. (Katalog des Gräberfeldes). Nitra 2016. ISBN 978-80-89315-99-4 € 46,00

- XVII. Lamiová-Schmiedlová, M./Luštková, L./Tomášová, B.: Osady doby rímskej v Ostrovanoch a Medzanoch. Katalóg. Nitra 2016. ISBN 978-80-8196-002-4 € 28,00
- XVIII. Olexa, L./Nováček, T.: Pohrebisko zo staršej doby bronzovej v Nižnej Myšli. Katalóg III (hroby 500–792). Nitra 2017. ISBN 978-80-8196-012-3 € 62,00
- XIX. Budaj, M./Hunka, J.: Nálezy mincí na Slovensku V/1. Bratislava – Nitra 2018. ISBN 978-80-8196-026-0 € 28,00
- XX. Furmánek, V.: Radzovce in der Zeit der Urnenfelderkulturen. (Katalog der Siedlung). Nitra 2019. ISBN 978-80-8196-014-7 € 32,00
- XXI. Bielich, M.: Archeologický výskum Kaplnky sv. Michala v Košiciach. Nitra 2020. ISBN 978-80-89315-69-7 € 14,00

VARIA

- II. Beljak, J./Beljak Pažinová, N./Mitáš, V.: Stredné a horné Poiplie. Svedectvo archeológie. Nitra 2015. ISBN 978-80-89315-64-2 nepredajné
- III. Horváthová, E./Hreha, R.: Dolný Zemplín. Svedectvo archeológie. Nitra 2015. ISBN 978-80-89315-66-6 nepredajné
- IV. Soják, M.: Spiš. Svedectvo archeológie. Nitra 2015. ISBN 978-80-89315-67-3 nepredajné
- V. Ruttkayová, J./Ruttkay, M.: Horné Požitavie: Svedectvo archeológie. Nitra 2015. ISBN 80-89315-65-9 nepredajné
- VI. Soják, M.: Maľované príbehy z hĺbín času. Nitra 2020. ISBN 978-80-8196-037-6 € 24,00
- VII. Pieta, K.: Archeológia je moderná veda. Nitra 2020. ISBN 978-80-8196-042-0 € 6,00

STUDIA

- I. Pieta, K.: Die Púchov-Kultur. Nitra 1982. –
- II. Veliačik, L.: Die Lausitzer Kultur in der Slowakei. Nitra 1983. –
- III. Fusek, G.: Slovensko vo včasnolovanskom období. Nitra 1994. ISBN 80-88709-17-2 –
- IV. Pavúk, J.: Štúrovo. Ein Siedlungsplatz der Kultur mit Linearkeramik und der Želiezovce-Gruppe. Nitra 1994. ISBN 80-88709-19-9 –
- V. Pavúk, J./Bátora, J.: Siedlung und Gräberfeld der Ludanice-Gruppe in Jelšovce. Nitra 1995. ISBN 80-88709-24-5 –
- VI. Šalkovský, P.: Häuser in der frühmittelalterlichen slawischen Welt. Nitra 2001. ISBN 80-88709-52-0 € 17,00
- VII. Ruttkay, A./Ruttkay, M./Šalkovský, P. (Eds.): Slovensko vo včasnóm stredoveku. Nitra 2002. ISBN 80-88709-60-1 –
- VIII. Hanuliak, M.: Veľkomoravské pohrebiská. Pochovávanie v 9.–10. storočí na území Slovenska. Nitra 2004. ISBN 80-88709-72-5 –
- IX. Pieta, K./Ruttkay, A./Ruttkay, M. (Eds.): Bojná. Hospodárske a politické centrum Nitrianskeho kniežatstva. Nitra 2007. Druhé rozšírené vydanie. ISBN 978-80-88709-91-6 –
- X. Soják, M.: Osídlenie spišských jaskýň od praveku po novovek. Nitra 2007. ISBN 978-80-89315-01-7 € 28,00
- XI. Pieta, K.: Keltické osídlenie Slovenska. Mladšia doba laténska. Nitra 2008. ISBN 978-80-89315-05-5; ISBN 978-80-224-1027-4 –
- XII. Pieta, K.: Die Keltische Besiedlung der Slowakei : Jüngere Laténezeit. Nitra 2010. ISBN 978-80-89315-31-4 € 36,00
- XIII. Horváthová, E.: Osídlenie badenskej kultúry na slovenskom území severného Potisia. Nitra 2010. ISBN 978-80-89315-33-8 € 32,00
- XIV. Šalkovský, P.: Stredné Slovensko vo včasnóm stredoveku. Nitra 2011. ISBN 978-80-89315-39-0 € 22,50
- XV. Hunka, J.: Mince Arpádovcov z rokov 1000–1301. Ich podiel na vývoji hospodárstva stredného Slovenska. Nitra 2013. ISBN 978-80-89315-50-5 € 78,00
- XVI. Novotná, M./Soják, M.: Veľká Lomnica – Burchbrich. Urzeitliches Dorf unter den Hohen Tatra. Nitra 2013. ISBN 978-80-89315-49-9 € 80,00
- XVII. Matlček, R.: Lieskovec-Hrádok. Výšinné sídlisko badenskej kultúry. Nitra 2013. ISBN 978-80-89315-52-9 € 78,00
- XVIII. Robak, Z.: Studia nad okuciami rzemieni w typie karolińskim. VIII-X wiek. I część. Nitra 2013. ISBN 978-80-89315-51-2 € 40,00
- XIX. Robak, Z.: Studia nad okuciami rzemieni w typie karolińskim. VIII-X wiek. II część. Nitra 2014. ISBN 978-80-89315-58-1 € 40,00
- XX. Hreha, R.: Bukovohorská kultúra na Slovensku vo svetle výskumov v Šarišských Michaľanoch a Zemlinských Kopčanoch. Nitra 2015. ISBN 978-80-89315-61-1 € 82,00
- XXI. Benkovsky-Pivovarová, Z./Chropovský, B.: Grabfunde der frühen und der beginnenden mittleren Bronzezeit aus der Westslowakei. Teil 1. Nitra 2015. ISBN 978-80-89315-71-0 nepredajné
- XXII. Benkovsky-Pivovarová, Z./Chropovský, B.: Grabfunde der frühen und der beginnenden mittleren Bronzezeit aus der Westslowakei. Teil 2. Nitra 2015. ISBN 978-80-89315-73-4 nepredajné
- XXIII. Ďuriš, J.: Architektúra domu mladšej a neskoršej doby kamennej na juhozápadnom Slovensku na základe analýzy mazanice. Nitra 2015. ISBN 978-80-89315-72-7 nepredajné
- XXIV. Mirošayová, E.: Pohrebisko v Ždani v kontexte vývoja severného Potisia v dobe halštatskej. Nitra 2015. ISBN 978-80-89315-62-8 € 58,00
- XXV. Hanuliak, M./Kuzma, I.: Mužla-Čenkov II. Osídlenie z 9.–13. storočia. Nitra 2015. ISBN 978-80-89315-90-1 € 83,00
- XXVI. Zábojník, J./Béres, J.: Pohrebisko z obdobia avarskeho kaganátu vo Valalíchoch-Všechsvätých. Nitra 2016. ISBN 978-80-89315-96-3 € 40,00
- XXVII. Benediková, L./Katkinová, J./Budinský-Krička, V.: Ilava, poloha Porubská dolina. Pohrebisko lužickej kultúry na strednom Považí. Nitra 2016. ISBN 978-80-8196-001-7 € 68,00
- XXVIII. Horváthová, E./Nevizánsky, G.: Stránska. Osada badenskej kultúry z obdobia eneolitu v kontexte vývoja severného Potisia. Nitra 2016. ISBN 978-80-8196-003-1 € 42,00
- XXIX. Elschek, K.: Bratislava-Dúbravka im 1. bis 4. Jahrhundert n. Chr. Germanischer Fürstensitz mit römischen Bauten und die germanische Besiedlung. Nitra 2017. ISBN 978-80-8196-010-9 € 44,00
- XXX. Březinová, G.: Šperk ze skla a sápopelitu u Kelto na Slovensku. Nitra 2018. ISBN 978-80-8196-018-5 –
- XXXI. Holeščák, M.: Medieval archery equipment from the territory of Slovakia. Nitra 2019. ISBN 978-80-8196-033-8 € 22,00
- XXXII. Rams, P. C.: Diversity of Male Identities in Early and Middle La Tène Period Cemeteries in Central Europe. Nitra 2020. ISBN 978-80-8196-040-6 € 45,00
- XXXIII. Bátora, J./Felcanová, Z./Vladár, J.: Osídlenie Nitry v staršej dobe bronzovej. Nitra 2022. ISBN 978-80-8196-030-7 € 38,00

COMMUNICATIONES

- I. Bátora, J./Peška, J. (Hrsg.): Aktuelle Probleme der Erforschung der Frühbronzezeit in Böhmen und Mähren und in der Slowakei. Nitra 1999. ISBN 80-88709-40-7 € 28,00
- II. Kuzma, I. (Ed.): Otázky neolitu a eneolitu našich krajín – 1998. Nitra 1999. ISBN 80-88709-41-5 € 25,00
- III. Friesinger, H./Pieta, K./Rajtár, J. (Hrsg.): Metallgewinnung und -Verarbeitung in der Antike. Nitra 2000. ISBN 80-88709-48-2 € 28,00
- IV. Cheben, I./Kuzma, I. (Eds.): Otázky neolitu a eneolitu našich krajín – 2001. Nitra 2002. ISBN 80-88709-57-1 € 45,00
- V. Kuzmová, K./Pieta, K./Rajtár, J. (Hrsg.): Zwischen Rom und dem Barbaricum. Festschrift für Titus Kolník zum 70. Geburtstag. Nitra 2002. ISBN 80-88709-61-X –
- VI. Bátora, J./Furmánek, V./Veliačik, L. (Hrsg.): Einflüsse und Kontakte alteuropäischer Kulturen. Festschrift für Jozef Vladár zum 70. Geburtstag. Nitra 2004. ISBN 80-88709-70-9 –
- VII. Fusek, G. (Ed.): Zborník na počesť Dariny Bialekovej. Nitra 2004. ISBN 80-88709-71-7 –

VIII. Cheben, I./Kuzma, I. (Eds.): Otázky neolitu a eneolitu našich krajín – 2004. Nitra 2005. ISBN 80-88709-83-0	€ 55,00
IX. Cheben, I./Kuzma, I. (Eds.): Otázky neolitu a eneolitu našich krajín – 2007. Nitra 2008. ISBN 978-80-89315-06-2	€ 47,00
X. Beljak, J./Březinová, G./Varsik, V. (Eds.): Archeológia barbarov 2009. Hospodárstvo Germánov. Nitra 2010. ISBN 978-80-89315-24-6	€ 76,00
XI. Furmánek, V./Miroššayová, E. (Eds.): Popolnicové polia a doba halštatská. Nitra 2010. ISBN 978-80-89315-26-0	€ 47,00
XII. Kuzmová, K./Rajtár, J. (Zost.): Rímsky kastel v Iži. Výskum 1978–2008. Nitra 2010. ISBN 978-80-89315-32-1	€ 20,70
XIII. Kujovský, R./Mitáš, V. (Eds.): Václav Furmánek a doba bronzová. Zborník k sedemdesiatym narodeninám. Nitra 2012. ISBN 978-80-89315-41-3	€ 82,00
XIV. Březinová, G./Varsik, V. (Eds.): Archeológia na prahu histórie. K životnému jubileu Karola Pietu. Nitra 2012. ISBN 978-80-89315-42-0	€ 80,00
XV. Cheben, I./Soják, M. (Eds.): Otázky neolitu a eneolitu našich krajín – 2010. Nitra 2013. ISBN 978-80-89315-43-7	€ 80,00
XVI. Cheben, I. (Ed.): Otázky neolitu a eneolitu našich krajín – 2013. Nitra 2017. ISBN 978-80-8196-006-2	€ 43,00
XVII. Ožďani, O. (Ed.): Popolnicové polia a doba halštatská. Nitra 2015. ISBN 978-80-89315-85-7	nepredajné
XVIII. Batora, J./Tóth, P. (Eds.): Keď bronz vystriedal meď. Zborník príspevkov z XXIII. medzinárodného sympózia „Staršia doba bronzová v Čechách, na Morave a na Slovensku“ Levice 8.–11. októbra 2013. Nitra 2015. ISBN 978-80-89315-93-2	€ 84,00
XIX. Fusek, G. (Hrsg.): Archäologische Studien zum frühen Mittelalter. Internationale Konferenz Nitra vom 18. bis 20. Oktober 2016. Nitra 2017. ISBN 978-80-8196-009-3	€ 35,00
XX. Batora, J./Kujovský, R./Ruttkay, M./Vladár, J. (Eds.): Anton Točík – legenda slovenskej archeológie. Nitra 2018. ISBN 978-80-8196-015-4	€ 38,00
XXI. Benediková, L./Hornák, M. (Eds.): Sídla, artefakty a čas... Zborník štúdií o dobe bronzovej a dobe halštatskej k 75. narodeninám Ladislava Veliačika. Nitra – Vrútky 2018. ISBN 978-80-8196-020-8	€ 54,00
XXII. Kovár, B./Ruttkay, M. (Eds.): Kolaps očami archeológie. Nitra 2019. ISBN 978-80-8196-027-7	€ 38,00
XXIII. Ruttkay, M./Kovár, B./Pieta, K. (Eds.): Archaeology of Failaka and Kuwaiti coast – current research. Nitra – Kuwait City 2019. ISBN 978-80-8196-028-4	€ 38,00
XXIV. Bistáková, A./Březinová, G./Ramsil, P. C. (Eds.): Multiple identities in prehistory, early history and presence. Nitra 2020. ISBN 978-80-8196-035-2	€ 34,00
XXV. Mitaš, V./Ožďani, O. (Eds.): Doba popolnicových polí a doba halštatská. Nitra 2020. ISBN 978-80-8196-036-9	€ 32,00
XXVI. Cheben, I./Kalábková, P./Metlička, M. (Eds.): Otázky neolitu a eneolitu našich krajín 2017–2019. Nitra – Olomouc – Plzeň 2020. ISBN 978-80-89315-41-3	€ 35,00
XXVII. Bednár, P./Ruttkay, M. (Eds.): 30 rokov výskumu Nitrianskeho hradu 1988–2018. Nitra 2021. ISBN 978-80-8196-055-0	€ 36,00

STARÉ SLOVENSKO

1. Bujna, J./Furmánek, V./Wiedermann, E. (Zost.): Archeológia ako historická veda. Nitra 2013. ISBN 978-80-89315-44-4	€ 48,00
2. Kaminská, L. (Zost.): Paleolit a mezolit. Nitra 2014. ISBN 978-80-89315-57-4	€ 54,00
4. Furmánek, V. (Zost.): Doba bronzová. Nitra 2015. ISBN 978-80-89315-87-1	nepredajné

ARCHEOLOGICKÉ PAMÄTNÍKY SLOVENSKA

2. Furmánek, V.: Radzovce – osada Iudu popolnicových polí. Reprint. Nitra 2010. ISBN 978-80-89315-27-7	–
2. Lamiová, M.: Zemlín – obec s bohatou minulosťou. Košice 1993. ISBN 80-900444-2-5	–
3. Čilinská, Z.: Slovania a avarský kaganát. Výpoveď staroslovanského pohrebiska v Želovciach. Bratislava 1993. ISBN 80-7127-059-8	–
4. Šiška, S.: Dokument o spoločnosti mladšej doby kamennej (Šarišské Michaľany). Bratislava 1995. ISBN 80-224-0198-6	–
5. Pieta, K.: Liptovská Mara. Včasnohistorické centrum severného Slovenska. Bratislava 1996. ISBN 80-967366-7-1	€ 13,00
6. Hromada, J.: Moravany nad Váhom. Táboriská lovcov mamutov na Považí. Bratislava 2000. ISBN 80-88709-45-8	€ 13,00
7. Olexa, L.: Nižná Myšľa. Osada a pohrebisko z doby bronzovej. Košice 2003. ISBN 80-88709-66-0	€ 15,00
8. Kaminská, L.: Hôrka-Ondrej. Osídlenie spišských travertínov v staršej dobe kamennej. Košice 2005. ISBN 80-88-709-74-1	–
9. Furmánek, V./Marková, K.: Včelince. Archív dávnej minulosti. Nitra 2008. ISBN 978-80-89315-09-3	€ 17,00
10. Šalkovský, P.: Detva. Praveké a včasnohistorické hradisko k dávny dejinám Slovenska. Nitra 2009. ISBN 978-80-89315-14-7	–
11. Furmánek, V./Pavelková, J.: Kyjatice. Zlatý vek na Podhorí. Nitra 2020. ISBN 978-8196-043-7	€ 14,00
12. Pieta, K./Štolcová, T.: Knieža z Popradu a jeho hrobka. Nitra 2021. ISBN 978-80-8196-053-6	€ 28,60

ACTA INTERDISCIPLINARIA ARCHAEOLOGICA

I. Aktuálne otázky výskumu slovanských populácií na území Československa v 6.–13. storočí. Nitra 1979.	–
II. Stloukal, M./Furmánek, V.: Antropologický rozbor žárových hrobov piliňské a kyjatické kultúry. Radzovce a Šafárikovo. Nitra 1982.	–
III. Acta Interdisciplinaria Archaeologica. Tom. III. Nitra 1984.	€ 9,00
IV. Papers of the Symposium held at the Institute of Archaeology of the Slovak Academy of Sciences Nové Vozokany, October 28–31, 1985. Nitra 1986	–
V. Archeológia-Geofyzika-Archeometria. 5. celoštátne sympozium Nové Vozokany, 12.–17. apríla. Nitra 1987.	€ 7,00
VI. Súčasný poznatky z archeobotaniky na Slovensku. Nitra 1989.	–
VII. Palaeoethnobotany and Archaeology, International Work-Group for Paleoethnobotany. 8 th Symposium Nitra – Nové Vozokany 1989. Nitra 1991.	€ 16,00
VIII. Hajnalová, E.: Obilie v archeobotanických nálezoch na Slovensku. Nitra 1993. ISBN 80-88709-02-4	€ 9,00
IX. Vondráková, M.: Malé Kosihy II. Anthropologický rozbor pohrebiska z 10.–11. storočia. Nitra 1994. ISBN 80-88709-14-8	€ 13,00
X. Hajnalová, E.: Ovocie a ovocinárstvo v archeobotanických nálezoch na Slovensku. Nitra 2001. ISBN 80-88-709-38-5	€ 13,00
XI. Krošláková, M./Vondráková, M./Kolena, B./Bednár, P.: Ludské kostrové pozostatky z Nitrianskeho hradu (výskumy v rokoch 1988–2015). Nitra 2019. ISBN 978-80-8196-024-6	€ 18,00
XII. Jakab, J.: Antropologická analýza kostier z areálu veľkomorovského hradiska v Povedime. Nitra 2021. ISBN 978-80-8196-021-5	–

MATERIALIA ARCHAEOLOGICA SLOVACA

(edícia ukončená)

I. Točík, A.: Výčapy-Opatovce a ďalšie pohrebiská zo staršej doby bronzovej na juhozápadnom Slovensku. Nitra 1980.	–
II. Budinský-Krička, V.: Kráľovský Chlmec. Záchraný výskum na slovanskom mohylníku. Nitra 1980.	–
III. Točík, A.: Nitriansky Hrádok-Zámeček. Bronzezeitliche befestigte Ansiedlung der Maďarovce-Kultur. I, II. Tafeln, Pläne. Nitra 1981.	–

IV. Točík, A.: Malé Kosihy – osada zo staršej doby bronzovej. Nitra 1981.	–
V. Benadik, B.: Maňa. Keltisches Gräberfeld – Fundkatalog. Nitra 1983.	–
VI. Dušek, M./Dušeková, S.: Smolenice-Molpír I. Befestigter Fürstensitz der Hallstattzeit. Nitra 1985.	–
VII. Wiederman, E.: Archeologické pamiatky topolčianskeho múzea. Nitra 1985.	–
VIII. Budinský-Krička, V./Veliačik, L.: Krásna Ves. Gräberfeld der Lausitzer Kultur. Nitra 1986.	–
IX. Kuzmová, K./Roth, P.: Terra sigillata v Barbariku. Nálezy z germánskych sídlisk a pohrebísk na území Slovenska. Nitra 1988.	–
X. Hanuliak, M./Kuzma, I./Šalkovský, P.: Mužla-Čenkov I. Osídlenie z 9 12. storočia. Nitra 1993. ISBN 80-88709-07-5	€ 20,00
XI. Šalkovský, P.: Hradisko v Detve. Nitra 1994. ISBN 80-88709-10-5	–
XII. Hanuliak, M.: Malé Kosihy I. Pohrebisko z 10.–11. storočia (Archeologicko-historické vyhodnotenie). Nitra 1994. ISBN 80-88709-12-1	–
XIII. Dušek, M./Dušeková, S.: Smolenice – Molpír II. Befestigter Fürstensitz der Hallstattzeit II. Nitra 1995. ISBN 80-88709-20-2	€ 15,00